INSTITUTIONES

THEOLOGICÆ

AUCTORE

FR.

LEOP. BR. LIEBERMANN

SS. THEOLOG. DOCT. ET PROF.

DIOECESIS ARGENTINENSIS

VICARIO GENERALI

EDITIO QUARTA EMENDATA

TOMUS II.

BRIXIÆ

TYP. EPISC. PII INSTITUTI S. BARNABÆ.

MDCCCXLIII.

APPROBATIONES

Legimus librum, cui titulus: Institutiones Theologicæ, auctore FR. LEOP. BRUN. LIEBERMANN etc. Tom. II. complectens Demonstrationem Catholicam. — *Cum hoc opus nihil a mente sanctæ Ecclesiæ Catholicæ alienum contineat; sed econtra ubique sanctissimum Religionis zelum spiret, et cum rerum gravissimarum copia, accuratam materiarum distributionem, et perspicuam dictionis elegantiam conjungat; illud non approbamus tantum, sed et commendamus quam maxime; simulque iis, qui in hac Diœcesi ad examen approbandorum vocandi sunt, notum facimus, hanc et reliquas harum institutionum partes in examine tanquam normam et fontem quæstionum in parte dogmatica a nobis esse selectas.*

Datum Moguntiæ die 6 *Sept.* 1820.

J. J. HUMANN
Diœcesis Mog. sede vacante
VICARIUS GENERALIS

Brixiæ die 28. *Januarii* 1843.
ADMITTITUR
L. PADOVANI CAN. VIC. GEN.

PRÆFATIO

Quam in prima institutionum parte secuti sumus dicendi rationem, ordinemque disserendi, hunc etiam in secundo hoc volumine retinendum judicavimus; atque eo magis, quod in nostra sententia non parum confirmati fuerimus, tum proprio, et fere quotidiano experimento, tum imprimis virorum præclarissimorum assensu, quorum suffragia, novas nobis ad prosequendum hoc opus vires stimulosque addiderunt. Nunquam illud ex animo dimisimus, nos doctis non scribere, sed tyronibus, qui, cum in sacris hisce disciplinis novitii sint, sæpe ex illis, quæ sapientibus et exercitatis prodesse possunt et placere, exiguam, aut nullam utilitatem capiunt. Quapropter claritati et ordini quam maxime consulendum duximus, tum in rerum collocatione, tum in modo et ratione tractandi singula. Nolumus, ut difficulter nos intelligant candidati; neque eorum vestigia premere animus est, qui cum germanico aut latino idiomate loquuntur, alienis linguis loqui videntur; sunt enim quasi in aera loquentes, nisi adsit qui interpretetur.

Si cui prolixa nimis videtur hæc de Ecclesia et fidei principiis tractatio, perpendat is quæso quam

grave sit hoc argumentum, et ad veræ religionis confirmationem necessarium. Hoc scilicet fundamento omnes doctrinæ revelatæ partes sustentantur, et nisi positum illud sit, et omni, quo fieri potest rationum pondere firmatum, frustra ad singulorum dogmatum probationem accedimus. Quomodo enim veritatem tenere poterunt, qui penetrale veritatis ignorant? Quomodo in veritate consistere, qui doctrinam sibi sine ulla radice, ac stabilitate componunt? Exinde hæreses omnes ortæ sunt, et perniciosæ nimis discordiæ, quod homines protervi, sui magis amatores, quam religionis, discidium fecerint unitatis, et deserto cœlesti itinere, spreta Ecclesiæ auctoritate, et a fundamento avulsi vias sibi devias per anfractus et præcipitia condiderint, per quas partem plebis incautam et simplicem ad tenebras, mortemque deduxerunt.

Ergo sedulo nobis et accurate investigandum est, ubi sit vera Christi ecclesia, ubi legitima docendi auctoritas, ubi domicilium veritatis; investigandum, ubi præsens permaneat Spiritus Sancti præsidium; ubi certæ pateant ad veritatem viæ, ut si bono animo aquam vitæ haurire cupimus, non ad detritos lacus deferamur, qui non habent venam, sed uberrimum Dei fontem inveniamus, quo irrigati perenni luce potiamur.

Unum tamen est, quod nos in hac disquisitione vehementer conturbat; nempe, quotiescumque nos ad disserendum cum protestantibus comparamus, incertum nobis fit, quo loco pedem figere liceat certantibus, aut quodnam sit commune principium a quo exire possint disputantes. Quonamque consilio, qua concludendi ratione putamus agendum esse adversus eos, qui omnia theologiæ principia tollunt, et

nullam in Ecclesia legem esse volunt, per quam controversiæ finiantur; sed suo cuique ingenio utendum esse dicunt, neque aliud sentire, quam quod ratio propria prescripserit? In veram Ecclesiam inquirendum esse contendis, ut cum inventa fuerit, obsequium illi exhibeamus, et fidem: at illi vix adhuc nomen Ecclesiæ noscunt, formam, et constitutionem pro arbitrio fingunt. Divinam esse christianæ religionis originem ais: ergo ut veram et genuinam inveniamus, diligentissime curandum; in ea, ubi semel tenetur, quidquam immutare nefas habendum, Deo credendum, Deo obsequendum. Mira te dixisse putas; at illi rident simplicem et religiosam mentem, rident piam credulitatem. Nihil ipsi in religione nisi humanum vident; quidquid supernaturalis ordinis est explodunt. Primam ecclesiæ christianæ ætatem opponis: at illi queruntur ad infantiam reduci genus humanum, maturum jam virilemque ætatem assecutum. Rationem invocant, quæ nunc (quoniam ipsi hac ætate vivunt) ita convaluit, ita se confirmavit, ut jam non patiatur vinculis constringi, et quasi fasciis involvi infantiæ.

Ad hæc, fateor, vix non despondet animus, et omnis subito disputandi ratio tollitur. Credebas te cum lutherano agere, vel Calvini discipulo; in tuto esse quæ in demonstratione christiana contra incredulos probata sunt; falleris: naturalistam habes, aut pejus aliquid... cum præmissa urgere institutis, atque ulterius progredi in veritatis investigatione, mox vides te tempus et operam ludere, et redeundum tibi ad prima revelatæ religionis principia.

Verum non debent nos a proposito nostro deterrere superbæ philosophiæ deliramenta, aut por-

tenta non disserentium theologorum; si incassum adversum protestantes de vera Christi ecclesia disputamus, magnum tamen afferemus adjumentum catholicis theologiæ alumnis, qui, quo hæc clarius et accuratius inspexerint, eo magis intelligent quantum sit divinæ providentiæ donum, in veræ Ecclesiæ gremio contineri, verbo Dei nutriri sano et incorrupto, sub illius disciplina adolescere, et contra fallaces veteratorum artes tutari, quæ constituta est a Deo magistra veritatis. — Cæterum ne inter protestantes quidem ita credimus religionis revelatae contemptum invaluisse, ut non inter eos adhuc viri reperiantur, qui fidem mysteriorum retinuerunt, et tanquam divinam et supernaturalem dispensationem reverentur religionem illam, a qua nomen sumpserunt christianorum. Hi autem, ne inane sit, quod sibi attribuunt, nomen, ad illam Ecclesiam ducendi sunt, cui soli datum est nosse mysteria regni cœlorum, in qua sola veritas tanquam in proprio domicilio collocata reperitur. Sed et ii qui longius a nobis distant, ubi semel in animum induxerint, non umbras, non mendacia persequi, sed veritatem sincero corde exquirere, non possunt alia tutiore et breviore via duci. Nam primum quidem intelligent proprio experimento edocti exiri non posse ex vanis incertisque opinionum commentis, nisi auctoritati se committant, et fidem adhibeant Deo revelanti. Tunc oculos aperient novo, quod a cœlis illabitur lumini, et in Evangelio non humanae sapientiae praecepta, non philosophicas quasdam de ratione bene vivendi sententias quaerent, sed divina oracula, sed demptas ex divina mente veritates. Ubi autem hucusque pervenerint; jam nihil antiquius habebunt quam ut, ubi sit vera Christi religio, in-

quirant; latere enim eos non poterit, unam tantum a Christo factam esse revelationem, unam tantum ab eo fondatam esse Ecclesiam; in hac ergo Ecclesia commorandum ipsis esse, nisi velint in Scyllam incidere evitata Charybdi, et cum certum contra fluctuantium opinionum procellas portum quaesierunt, iterum circumduci omni vento doctrinae, et incertis consiliis, et contrariis sententiis distrahi in omnem partem.

Ergo prosequar Deo adjuvante, quod incepi opus, id a bonorum omnium datore summis praecibus efflagitans, ut non inane esse sinat labores nostras. Non in eo laboravi, ut nova et novissima sectando sæculo nostro placeam philosophico apparatu; prodesse volui, quantum illud pro viribus licuit, et iis quibus mens recta est, quibus in pectore boni verique sensus haeret, planam apertissimamque inveniendae veritatis viam ostendere. Illam putavi tractandae theologiae utilissimam honestissimamque rationem, quam praecedentium saeculorum doctissimi, sapientissimique viri secuti sunt; neque quidquam magis tantae scientiae gravitati ac majestati convenire, quam si Melchioris Cani, Bellarmini, Wallenburgicorum, Bossuetii, Natalis, Tournelii, aliorumque ejusdem dignitatis, ejusdem scientiae virorum caterva quasi stipata incedat. Multum autem ejus meritis et dignitati detrahi, si ad philosophiae humanae diversissimas formas accommodare se teneatur; ac si actum esset de cœlesti doctrina, si non posset se ad nutum arbitriumque fingere humani ingenii, et mutato quotidie habitu, et ad omnes quamvis ridiculas saepe et indecoras novarum opinionum formas accommodato in scenam prodire. Hinc in animum mihi inducere nunquam potui, ut in colligendis, legendisque juniori-

bus quibusve libellis tempus et operam consumerem. Quid enim consequi exinde potuissem, nisi nauseam de levissimo cibo, aut molestiam de loquacitate, indignationem de arrogantia, bilem de blasphematione? Arbitrabar etiam non decere theologos veluti reticulis armatos per campos vagari, et circumvolitantium papilionum venatores agere. Ita scilicet, redundat ætas nostra certo scriptorum genere, qui foliorum quorundam alis quasi papilionis ad breve tempus levi per aera feruntur volatu. Quod quidem sicut nihil prodest litteris; sic etiam parum noceret, nisi ad id tantum levi aura frueretur pestifera progenies, ut ova sua deponeret, et novam pararet insectorum, ac erucarum sobolem.

Nemo tamen putet haec ad invidiam dicta esse clarissimorum virorum, qui, quamvis in indagandis modernae philosophiae systematibus diligentissime versati sint, nihil tamen ex ejus levitate, vitiisque contraxerunt. Putarunt scilicet non ingratum opus se facturos, nec inutile religioni, si recentiores etiam humanae rationis adinventiones sacrarum scientiarum studio accommodarent. Nollem ego hunc laborem reprehendere, aut aliquid ex ejus merito detrahere. Quid enim? Dummodo praedicetur Christus. In hoc quoque sapientissimam divinae providentiae ordinationem agnoscimus, quod sicut diversi sunt legentium sensus et gustus, ita et scribentium sint. Non parum hoc juvat ad clariorem rerum theologicarum intelligentiam et veritatis commendationem, si res eadem a diversis diverse tractetur; qui quamvis methodo differant, et ratione docendi ad unum tamen eundemque finem tendunt, et in tuendis divinis dogmatibus pari studio incitantur.

THEOLOGIA DOGMATICA GENERALIS

LIBER SECUNDUS

CONTINENS

DEMONSTRATIONEM

RELIGIONIS CATHOLICÆ

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICÆ

Religionis christianæ ortum, divinosque natales hucusque probavimus, nihilque prætermisimus eorum quæ possent reverentiam conciliare tam excellenti doctrinæ, omnesque impiorum machinas ad eam evertendam molto labore, arte multa et versutia comparatas, dejicere. Certe jam decor ille plenus nobilitate et majestate, quem ipso ore et habitu præfert, ortum prodit humano longe excelsiorem; sed multa alia attulimus gravissima momenta, quibus certum et perspicuum efficitur, eam a Deo originem ducere, atque e cœlo fuisse in terras deductam ... *contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus Sancti distributionibus.* Ad Hebr. II. 4.

Nihil ejusmodi in aliis religionibus conspicimus, quæ divinam originem mentiuntur; omnes fraudis et ignorantiæ opus sunt, et accedente luce christianæ religionis, tanquam nocturnæ species clarescente sole evanescunt. Sua igitur stat religioni christianæ præcellentia; sola divina est, sola potest sanare hominum infirmitates, ignorantiam pellere, mentes regere et ad Deum attollere animos, in quos illabitur.

At devictis nunc christiani nominis hostibus, ad nova certamina properandum est; et quod acerbissime ferimus, contra eos ipsos pugnandum, quos consentientes nobis hucusque habuimus, et non raro in propellendis incredulis socios. Notum est, plures existere christianorum societates, quæ omnes contendunt se religionem colere a Christo revelatam. Verum cum inter omnes has societates, magna sit doctrinæ et dogmatum oppositio; Christus autem divisus non sit, neque plures et diversas religiones ad nos attulerit: in aperto est, non posse omnes veram et integram Christi religionem habere. Sicut ergo prius demonstravimus inter omnes religiones, quæ revelatas se dicunt, unam esse christianam hoc charactere insignitam; ita nunc probandum, inter diversas religiones christianas, solam catholicam esse, quæ a Christo originem ducat, cæteras omnes falso sibi tanti nominis gloriam attribuere.

Hæc tractatio ad omnes quidem pertinet christianorum sectas, quæ ab exordio propagatæ religionis a vera Christi ecclesia discesserunt; attamen ad illas imprimis attendere necesse est, quæ hac adhuc ætate vigent, et societates constituunt satis numerosas. Præcipue sunt: 1. Græci schismatici. 2. Anglicani. 3. Lutherani seu evangelici. 4. Calviniani vel reformati. 5. Sociniani. Alias minoris nominis sectas quæ ex his pullularunt, omittimus, cum eas recensere nimis longum esset. Theologi catholici est probare illas christianorum societates, quæ extorres sunt ab ecclesia catholica, et ab ea, quam hæc profitetur, religione aversæ, nec veram et genuinam Christi religionem sequi, nec in ea, quam Christus instituit, Ecclesia versari.

Duplicem in hac disputatione viam inire possumus. Prima est, si dogmata inter nos et dissentientes a nobis religiones controversa singillatim excutiantur; ut, cum ostensum fuerit religionem catholicam in omnibus suis partibus certam esse, et ex genuinis fontibus derivatam; tanquam consectarium deducatur, eam ergo veram esse Christi doctrinam; neque aliam dari Christi ecclesiam, præter eam quæ sola hanc doctrinam integram servavit. Secunda est, si primum ostendatur, Ecclesiam catholicam, veram esse Ecclesiam Christi, eam solam genuina habere conservandæ religionis media a Christo instituta. Ex hoc scilicet principio sponte fluit omnium et singulorum dogmatum, quæ catholica ecclesia profitetur, veritas. Secundam methodum quæ clariss. theologorum auctoritate probata est, nobis sequendam censuimus; est enim brevior et certior, et systematico ordini apprime accommodata. Siquidem in hoc systemate primum principia generalia ponuntur, et illæ stabiliuntur veritates, ex quibus deinde facillimum est dogmata religionis singillatim eruere, et eorum quæ ab aliis religionibus opponuntur, falsitatem ostendere. Quare et hæc pars nobis videtur ad theologiam universalem pertinere; probat enim ecclesiam catholicam solam veram esse Christi ecclesiam, et ea statuit generalia principia, ex quibus deinde omnes fidei nostræ articuli tanquam totidem conclusiones deducuntur.

Duæ igitur erunt hujus demonstrationis partes. Prima aget de vera Christi ecclesia. Secunda de criteriis quibus vera Christi religio a falsis distingui debet. Prior quidem cogitatur religio quam Ec-

clesia, cum Ecclesia propter religionem instituta sit; verum nos, qui non nova efficere et componere intendimus, sed eorum quæ sunt, formamque suam et constitutionem habent, cognitionem acquirere; merito ab iis incipimus, quæ prius indagantibus occurrunt, et quasi ob oculos posita sunt; ut per hæc ad alia progrediamur. Igitur primum investigabimus, quænam sit illa Ecclesia cui Christus doctrinæ suæ custodiam commisit, seu, quænam sit vera ecclesia Christi. Secundo examinabimus quænam media Christus huic Ecclesiæ dederit ad conservandam revelationis suæ integritatem, seu quænam sint criteria quibus vera Christi religio ab iis secerni possit, quæ falso hoc nomine gloriantur.

Antequam partis utriusque tractationem suscipiamus, primum synopsis aliqua historica præmittenda est illarum religionum, quas hic potissimum impugnamus.

SYNOPSIS HISTORICA

Schisma Graecorum.

Magnum græcorum schisma, quo tota pene Ecclesia orientalis a sede romana scissa est, primum auctorem habuit Photium, virum ingenio, et sæculari litteratura celeberrimum; sed ambitioni perdite servientem, et omnis fraudis et simulationis artificio eruditum. Hic anno 857 sedem constantinopolitanam invasit dejecto per invidiam legitimo patriarcha S. Ignatio. Cum autem se a Nicolao I. et Hadriano II. summis pontificibus condemnatum videret, contra romanam sedem, et Ecclesiam latinam se se

extulit mira audacia, multa contra eam accusationis capita proferens, quæ tamen pleraque cærimonias tantum et instituta ecclesiastica spectabant. Unicâ de Spiritus Sancti processione quæstio ad fidem pertinebat.

Michaele imperatore, qui Photii fautor fuit, sublato, S. Ignatius restitutus est; Photius autem in concilio constantinopolitano, quod auctoritate Honorii II. romani pontificis anni 869 coactum fuit, denuo condemnatus, Basilii imperatoris sententia in exilium pulsus est. Verum homo versipellis, ut erat fraudum callidissimus artifex, brevi gratiam imperatoris captavit insigni versutia; ita ut mortuo Ignatio in pristinam sedem redierit anno 878, eamque tenuerit ad annum usque 886, quo Basilius defunctus est; nam a Leone VI. qui philosophus dictus est, iterum expulsus in exilio vitam finivit. Ita pax aliquo modo restituta est.

Germinarunt tamen identidem discordiæ semina usque ad Michaelem Cærularium, qui sæculo XI., omnem cum latinis communionem abrupit, atque ita secundus auctor effectus est exitialis illius schismatis, quod sensim per orientales ecclesias propagatum est, et omnes fere græcos infecit.

Facta sunt subinde reconciliandæ concordiæ tentamina, præsertim in concilio Lugdunensi anno 1274, et denuo in florentina synodo anno 1439 habita. Verum spem ex tam lætis initiis conceptam mox iterum dejecit græcorum mala fides, et ad omne exitium ruens pertinacia. Paulo post repulsam, quæ Florentiæ sancita fuerat, pacem urbs Constantinopolis et cum ea pars nobilior ecclesiæ græcæ jugum subierunt othmanorum (Anno 1453).

Schisma moscowitarum seu russorum.

Sæculo X. fides christiana ex orientali imperio ad gentem moscowitarum adducta est; stabat tunc temporis communio cum ecclesia latina, et russi, quo tempore christiani facti sunt, catholici füerunt. Verum cum fidei præcones ex urbe imperii principe accersiti novas ecclesias constantinopolitanæ sedi subditas fecerint; contigit, ut patriarcha constantinopolitano ab unitate avulso, etiam moscowitarum plurimi in idem schisma traherentur. Non tamen generalis fuit discessio; nam adhuc concilii florentini tempore tot in Russia catholici erant, quot schismatici. Medio sæculo XV. Photius quidam archiepiscopus kiowiensis schisma per totam gentem propagavit.

Sæculo XVI. ad finem vergente, (anno 1588) agente ipso constantinopolitano patriarcha, Jeremia episcopus Moscowiæ russorum patriarcha creatus est. Sed mox in sedis costantinopolitanæ damnum crevit nova dignitas, et 100. post annos patriarcha Nicon penitus se subduxit auctoritati ecclesiæ constantinopolitanæ. Verum et hæc patriarchalis dignitas paulo post extincta est, cum Petrus I., quem et Magnum dicunt, ad res sacras et ecclesiasticas ordinandas concilium aliquod ecclesiasticum composuit, cui ipse tanquam supremum caput præsideret.

Græci eandem nobiscum fidem tenent; in hoc tantum dissentiunt quod ecclesiæ romanæ primatum non agnoscant, et Spiritum Sanctum dicant a solo Patre procedere.

Russorum ecclesia, cum græcæ propago sit, ab ea etiam ritus suos, et doctrinam habet, nec quid-

quam in iis mutari hucusque passa est. Celebre est *statutum canonicum, seu ecclesiasticum Petri Magni* quod monumentum est summe authenticum doctrinæ totius russorum ecclesiæ. Nihil in illo continetur, quod non cum catholicis dogmatibus consentiat; excepto, quod primatum romani pontificis non recipiat, et quæstionem de Spiritus Sancti processione silentio prætereat.

Novatorum saeculi XVI. praecursores.

Novatorum qui sæculo XVI. Ecclesiam turbarunt præcursores præcipui fuerunt, *Wicleffus* et *Joannes Hus*. Primus in universitate oxoniensi professor anno 1369 eosdem fere errores sparsit, quos postmodum Lutherus, cæterique post eum novatores docuerunt. Compressa quidem fuit eo tempore hæretici hominis audacia, sed error penitus extinctus non est. Sæculo XV. ineunte ex Anglia in Bohemiam cum Wicleffi libris perlatus accerrimum nactus est propugnatorem *Joannem Hus*, pragensis academiæ rectorem, virum novitatis amantem, ac superbe de se ipso sentientem. Novum hæresiarcham una cum fidelissimo amico *Hieronymo Pragensi* Constantiæ ad rogum condemnavit Sigismundus imperator anno 1416. Exinde vehementius exarsit husitarum bellum, quo per sexdecim annos Bohemia et omnes circum regiones dire vexatæ sunt.

Sed inter husitas quoque dissidia exorta sunt. Moderatiores, qui *Calixtini* vocantur, quia calicis usum in Eucharistia postulabant, jam anno 1433 ad Ecclesiæ unitatem redierunt, accepta a patribus, qui tum in concilio basileensi congregati erant, facultate

sub utraque specie communicandi. Multo his pertinaciores fuerunt, qui *Thaboritae* dicti sunt, a monte munitissimo prope Pragam, in quo arcem ac præsidium sectæ suæ constituerant, et cui *Zischa* eorum dux nomen *Thabor* indiderat. Ex his prodierunt, *fratres Bohemi* qui postea lutheranis et zwinglianis se adjunxerunt.

Ecclesiarum protestantium brevis historia ordine chronologico.

ANNO

1517 *Lutherus* Islebiæ in Saxonia natus, ex ordine Eremitarum S. Augustini theologiæ doctor et professor in academia Witembergensi opus pseudo-reformationis aggreditur.

—19 *Zwinglianismi* seu Sacramentariorum initia apud Helvetios.

—21 Lutherus ad comitia Wormatientia citatus cum videret damnationem sibi imminere, clam aufugit, et favente sibi *Friderico sapiente* Saxoniæ duce per X menses delituit in castro wathburgensi, quod Patmos suum vocare solebat.

—25 Motus Rusticorum et Anabaptistarum in Suecia et finitimis regionibus. *Münzerus* qui fanaticorum dux fuerat, Mülhusii ultimo supplicio afficitur.

Nova Religio in Sueciam, Daniam et Norvegiam inducitur. Hæc regna sub una Christierni II ditione tenebantur. Hujus se obsequio subduxit Gustavus I, regnumque Sueciæ occupavit anno 1521, ubi paulo post ecclesiarum ac monasteriorum bonis pellectus refor-

mationem introduxit anno 1527. Daniam et Norvegiam ad novam religionem traxit Fridericus I, qui Christierno II successit. 1527

Comitia Spiræ præsente Carolo Cæsare habita, in quibus causa catholicorum vicit. —28
Contra protestati sunt *Joannes* dux et elector Saxoniæ, qui Friderico fratri successerat, et *Philippus* Hassiæ landgravius, cum reliquis lutheranis. Inde *Protestantes* dicti sunt.

Lutherani Carolo V in comitiis Augustæ —30
Vindelicorum habitis confessionem fidei porrigunt, a Melanchthone exaratam, quae postea a plerisque lutheranis tanquam liber symbolicus seu fundamentalis habita est sub nomine *Confessionis Augustanæ*.

Post Augustana comitia res ad arma spe- —31
ctare cœpit: itaque protestantes *Smalcaldicum foedus* sanxerunt contra imperatorem et catholicos. Fœderis articulos concinnavit Lutherus.

Zwinglius in bello a Turingiis et Bernensibus contra finitimos catholicos inito occubuit. Eodem anno extinctus est *Æcolampadius*, qui Zwinglio minister subservierat, sicut Luthero Melanchthon.

Henricus VIII Angliæ rex qui fidem ro- —33
manam adversus Lutherum strenue defenderat, et propterea a Leone X titulo defensoris fidei condecoratus fuerat, orto postea inter illum et pontificem dissidio in causa divortii, omnem cum sede romana communionem abrupit; et seipsum caput constituit ecclesiæ anglicanæ.

Anabaptistæ Monasterii et in Belgio omnia —35

permiscent seditiosis et effrœnatis violentiis. *Joannes de Leyden* rex et dux fanaticorum Monasterii regni sui sedem fixerat; sed capta urbe, diris tormentis affectus, mortem subiit tot criminibus meritam.

1535 Eodem anno *Calvinus* ex Gallia profugus Basileæ quatuor institutionum libros absolvit, et publici juris fecit. Ab hac epocha desumitur calvinianæ hæresis initium. Paulo post cum fratre Antonio Calvino Genevam petiit, ibique theologiæ professor renuntiatus est anno 1536.

—45 Cum omnes fere Europae nationes pervagaret novarum opinionum lues, et novas quotidie strages pateretur antiqua religio, de convocando generali concilio actum est inter principes christianos, et sedem apostolicam. Clemens VII serio in hoc opus incubuit, ut ex ejus litteris patet anno 1533, ad Franciscum regem Galliae datis; sed morte impeditus est. Vix sedem romanam conscenderat Paulus III, cum Clementis consilium prosecutus, synodum indixit, quæ tamen novis semper interpositis impedimentis, nonnisi anno 1545 initium sumpsit Tridenti, quæ urbs est in Germaniae confinibus sita.

—46 Lutherus e vita excessit hoc ipso anno quo principes fœderis Schmalcaldici, cujus ipse classicum cecinerat, in Cæsarem insurrexerunt. Schisma anglicanum mortuo Henrico VIII in apertam hæresin degeneravit sub Eduardo VI agente imprimis *Thoma Cramer* cantuariensi archiepiscopo.

—48 Hoc anno a Carolo V imperatore data est

famosa constitutio, quae *Interim* vocatur. Cum enim priori anno ob pestem Tridenti grassantem concilium post X sessionem interruptum fuisset; voluit imperator hoc edicto prescribere, quid *interim*, id est usque ad concilii generalis definitionem servandum esset. Haec constitutio tum catholicis displicuit, tum protestantibus quam plurimis, inter quos occasio fuit *belli adiaphoristici*, cui sopiendo diu post (anno 1580) editus est *liber concordiæ*, quo tamen finis non potuit fieri discordiarum.

Concilium tridentinum per IV annos in- 1551
terruptum, resumitur sub Julio III summo pontifice. Mauritius Saxo fœdere cum rege Galliae aliisque principibus Germaniae inito Caesarem aggreditur, qui in angustias redactus, pacem inire cogitur cum protestantibus. Inde *transactio Passaviensis.*

Transactionem Passaviensem anno 1555 secuta est *pax religiosa*, quae licet protestantibus plenam religionis libertatem concederet; eorum tamen audacia non compescuit, sed auxit potius; utpote qui nulla fœderis religione commoti ab hoc imprimis tempore omnia susque deque verterunt.

In Anglia religio catholica anno 1553 sub —58
Mariæ regimine pristinas sedes receperat. Sed succedente in locum Mariæ *Elisabetha* denuo dejecta et sævissime vexata hæresi locum cedere coacta est.

In Gallia Calvinismus potentissimos nactus —60
fautores principem Condæum ac Burbonicam domum sævire cœpit civilibus bellis.

1561 Colloquium Pisciacum (Poissy) in quo celebriores athletæ fuerunt ex parte catholicorum *Cardinalis Lotharingius*; ex parte Calvinistarum *Theodorus Beza.*

—63 Concilium tridentinum anno 1552. post sessionem XVI. denuo suspensum, et anno tantum 1562 auctoritate Pii IV. iterum continuatum quarta Decembris anno 1563 vigesimam quintam et ultimam sessionem habuit.

—72 Nox *S. Bartholomaei* sub Catharina de Medicis ejusque filio Carlo IX.

—79 Philippus II. rex Hispaniæ, cum in Belgio protestantium hæresin cruentis suppliciis extinguere conaretur, jacturam fecit septem provinciarum.

—85 *Liga catholicorum*, studio principum Lotharingiæ Parisiis inita contra Bourbones sectæ calvinianæ tunc temporis addictos; ad quos post Henrici III. mortem regni successio pertinebat.

—89 Henricus III. Jacobi Clementis impii sicarii manu percussus moritur. Liga totis viribus se opponit Henrico Navarrensi proximo throni gallici hæredi.

—93 Henricus ad sacra catholicorum transit; ur-
—94 bem parisiensium ingreditur, et sub nomine *Henrici IV.* gloriose regnat.

Edictum *nanetense*, quod armatis precibus
—98 Calvinistæ ab Henrico IV. obtinuerunt.

Calvinismi progressus in Germania. Jam saeculo XVI. sedem fixerat in palatinatu ad Rhenum in ditione principum anhaltinorum in urbe Bremensi etc. Saeculo sequenti in Has-

siam receptus est, et partem Electoratus brandeburgici.

Mors *Arminii*, Lugduni Batavorum (Leyden) theologiae professoris qui *Arminianis* ortum dedit. Haec secta in doctrina de praedestinatione a caeteris calvinianis recessit, et a *Gomariensibus*, in synodo dortrechtana, anno 1616 damnata ac diris persecutionibus agitata est. Arminianorum doctrinae inter alios addicti erant *Joannes Clericus* et *Hugo Grotius*. 1609

Protestantes Hallae suevorum unionem ineunt; catholici ligam illis opponunt duce Maximiliano I. Bavariae principe. Bohemi haeretici in proprium regem seditionem movent, quae tricenario bello initium dedit. Cum enim res bohemicae infeliciter successissent, protestantes novas turbas cientes, primum quidem danorum regem, postea autem cum hic male res gereret, *Gustavum Adolphum* regem Sueciae sibi constituerunt ducem. —10 —17

Pax Westphalica inita Monasterii inter Cæsareos et Gallos, et Osnabrugi inter Suevos principesque protestantes, et imperatorem. Annus 1624. tanquam *normalis* assumptus est. —48

In Anglia secta *Puritanorum* Elisabethae auctoritate aliquandiu compressa ingentes vires cepit sub *Jacobo* I. ex domo *Stuart*, qui Hiberniae regnum cum anglico conjunxit. Hæc secta in apertam tandem seditionem prorupit adeo, ut *Carolum* I. Jacobi successorem extremo supplicio interimeret, animos inflammante *Oliverio Cromwello* exercitus duce, qui regiminis habenas arripuit sub nomine *Protectoris*. —49

1647 Initium *Quackerorum* seu Tremulantium in Anglia auctore *Georgio Fox* sutore. A *Guilielmo Penn* in Americam inducti urbem *Philadelphiam* fundarunt in provincia quae ab eorum duce *Pensylvania* dicta est. Cœtus *Methodistarum* recentior est et ad saeculum XVIII. pertinet.

—58 Sociniani ex Polonia expelluntur. Jam anno 1553. *Michael Servetus* tanquam *Antitrinitarius* Genevae opera Calvini flammis traditus fuerat. Anno 1566 Bernenses *Gentilem* neapolitanum ejusdem haeresis accusatum morte mulctarunt. Inde factum, ut qui hujus impietatis suspecti erant, in Poloniam secesserint ubi gubernatoris Potoliae praesidio tuti dogmata sua spargebant. Praecipui hujus sectae duces fuerunt ambo *Socini*, *Laelius*, et *Faustus* nepos *Lelii*. Primus Tiguri apud Helvetios mortuus est anno 1562. *Faustus* autem non tantum scripta patrui summa cum diligentia collegit; sed ipse etiam plura opera conscripsit, et formam quasi indidit errori; cum opiniones, quæ liberius in omnem partem vagabantur, in systema coegit. Obiit *Faustus Socinus* prope Gracoviam anno 1604; tantamque apud suos celebritatem habuit, ut secta ab eo nomen acceperit. Opera Socini, et aliorum quorundam ejusdem impietatis defensorum octo tomis collecta habentur sub hoc titulo: *Bibliotecha fratrum Polonorum, quos Unitarios vocant.* Vocantur autem *Unitarii*, quia unum Deum profitentur sine personarum distinctione.

Difficile esset omnia doctrinae capita recen-

sere, in quibus a catholica ecclesia et inter se dissentiunt protestantium societates. Nulla est, quae in ea quam semel assumpsit doctrina permansit; abjecto semel erga legitimam auctoritatem obsequio, quilibet sibi jus arripuit innovandi, et Ecclesiam suo modo reformandi; donec tandem in effrœnam licentiam degeneraverit inconsulta libertas, ita quidem ut spreta librorum symbolicorum auctoritate, ac veterum magistrorum doctrina omnia nunc errorum monstra impune grassentur.

Protestantes omnes, neque eam Ecclesiae constitutionem admittunt, quam a Christo habet ecclesia catholica; neque hujus Ecclesiæ in decidendis fidei quæstionibus auctoritatem: verbum autem divinum, cui tanquam fundamento veram Christi religionem inniti profitentur, in sola dicunt Scriptura contineri.

Exinde id saltem sequitur protestantes nisi a se ipsis desciscant fidem in religione postulare, et tanquam primum credendi principium nobiscum assumere auctoritatem divinam. Non ita sociniani et moderni protestantes, qui omnia humanæ rationi subjiciunt; neque assensum tribuendum esse volunt propter divinam Scripturæ auctoritatem, sed ob perspectam ex rationibus intrinsecis veritatem. Quam affinis sit hæc doctrina Naturalismo nemo non videt; non ita frater fratri simili est, sicut socinianus aut *evangelico-christianus* deistæ.

PROLUSIONES

OBSERVANDA

I. Tractationi, quam de Ecclesia et locis ex quibus christiana dogmata hauriuntur, instituimus quaedam de religione christiana in genere præmittenda censemus, quæ partim consectaria sunt, ejus quam absolvimus demonstrationis, partim introductio quædam ad ea, quæ in hac demons. cath. tractanda suscepimus. Videndum ante omnia est, quid intelligendum sit sub christianæ religionis nomine, removenda sunt noviora systemata a protestantibus in desperatæ causæ patrocinium excogitata, quæ ubi semel invaluerint, jam non ad veram Christi religionem viam sternunt, sed divinam ejus auctoritatem violant, et in apertum demum indifferentismum, omnisque revelationis despectionem degenerant.

II. Primum, quod DD. protestantes sibi pararunt, effugium in distinctione consistit articulorum fundamentalium, et non fundamentalium. Cum enim in religionis doctrina nihil certum fixumque haberent, in diversis Ecclesiis diversa docerent, et alias semper, aliasque fidei professiones cuderent; cumque eo adducti fuerint catholicorum argumentis, ut nullam christianorum societatem potuerint a salute excludere: in hanc demum sententiam abierunt, ut assererent, distinguendum esse inter articulos fidei *fundamentales*, et *non fundamentales*; hominem posse absque salutis discrimine veritates etiam a Christo

revelatas non credere; dummodo ad necessarios, seu fundamentales fidei articulos non pertineant. Ex solis necessariis seu fundamentalibus pronuntiandum esse de vita et morte Ecclesiæ, deque retinenda vel repudianda ejus communione, ex his pendere vitam et salutem hominum. Hanc igitur distinctionem summopere extollunt, tanquam firmissimum propugnaculum, in quo demum tutos se securosque putant. ... *Vix credi potest*, inquit Dallæus, *quantopere sit necessarium advertere hanc differentiam in materia religionis* ...

III. Verum si a protestantibus quæritur, quænam sint puncta illa doctrinæ tam necessaria, aut quænam in discernendis fundamentalibus sequenda sit regula, iterum mire inter se dissentiunt. Ipse doctissimus Mosheim hujus distinctionis acerrimus propugnator fatetur Element. Theol. dogmaticæ vol. I. cap. I., hanc controversiam inter protestantes facillime quidem componi, quamdiu quæstio in abstracto ponitur, quid nempe sit articulus fundamentalis; verum si ad dogmata applicetur, an nempe hoc vel illud dogma sit fundamentale, tunc oriri lites... « Quæ non facile componi possunt ob vehe» mentes animorum motiones, et præjudicatarum » opinionum varietates... » Idem fatetur Francisc. Buddeus Instit. Theol. dogm. lib. I., et Jacob. Zimmermann Theol. Ligur., qui inter alia hæc habet Tom. I. opusc. p. 46. ... « Quid ad salutem » consequendam necessario credendum sit, quisve » error a salute excludat, is solus decernere potest, » qui est salutis et exitii Dominus ».

IV. Ab hac sententia facilis transitus ad illam, quam hodiedum videmus a protestantium doctori-

bus valde commendari; christianam scilicet religionem id habere cum aliis institutionibus commune, ut magis in dies, magisque elimari et perfici possit. Quam impium hoc recentioris protestantismi commentum sit, nemo non videt: sub hoc enim *perfectibilitatis* prætextu, quidquid superbae et inquietæ rationi non arridet, non tantum ex numero articulorum fundamentalium, sed ex ipsa Christi religione expungunt, atque demum in divinae revelationis locum purum putidumque Naturalismum ponunt, explosa omni supernaturali dispensatione. Certe nescimus cui potissimum illudere velint homines isti; an sanctissimæ religioni, cujus adhuc nomen usurpant; an nobis, quibus impias inventiones suas cum magna philosophiæ jactatione vendere non erubescunt.

V. Cum his protestantium systematibus tam arcte conjunctus est *Indifferentismus*, ut difficile sit definire, an ex illis profluxerit, an potius ortum illis ipse dederit. Id certum, hunc indifferentismum communem sæculi nostri morbum esse, quo omnes fere, qui extra ecclesiam catholicam versantur, graviter decumbunt; quamvis nihilominus sectæ suae quantum possunt, consulant, non religionis sed partium studio. Primum quidem protestantes, cum jugo auctoritatis excusso per varias erroris semitas incerti vagarentur, ne ipsi ab Ecclesia viderentur exclusi, omnes fere Novatorum sectas in eam intulerunt, hoc, ut vidimus, principium statuentes; exceptis quibusdam fundamentalibus doctrinae punctis, reliqua inter indifferentia collocanda. Sic primum indifferentismus ille ortus est, qui tum catholicos, tum protestantium societates omnes ad hæreditatem

filiorum Dei admittit. Quinimo, cum homines suae rationi plus aequo fidentes magis in dies quidquid supernaturalis ordinis est fastidirent, et multi ex protestantibus socinianis ultro dexteras porrigerent, difficile non fuit, religionis christianae fundamentum ita statuere, ut ne hi quidem ab eo excluderentur.

Socinianismo vicinus est *Naturalismus*, in hoc solo pedem aliquo modo figere potest humana ratio, ubi semel laxato divinæ auctoritatis fræno se ipsam constituit religionis et veritatis magistram. Exinde oritur secundi generis *Indifferentismus*, qui in sola lege et religionis naturali hærens, cætera omnia ait, nihil a Deo curari, neque ab eo repelli cultum quemcumque, dummodo rationem non offendat, et genuinis morum principiis non repugnet.

Sed neque in hoc gradu diu constitit *Indifferentismus*, neque consistere potest, si sibi constat, et sua ipse principia prosequitur. Brevi igitur ad eam accrevit *latitudinem*, ut nec idolatras, nec scepticos, nec incredulos quoscumque excluserit, et deum sibi effinxerit, qui rerum humanarum curam non habeat, aut certe hominum opinionibus quamvis monstruosis et impiis non offendatur. Hoc tertium *indifferentismi* genus est quo nihil potest esse Deo injuriosius, nihil humano generi exitialius, nihil ad efferandos animos omnesque religionis sensus enecandos aptius. Hoc genus *indifferentium* impugnare nostri non est instituti; id enim philosophis relinquimus, qui religionis naturalis existentiam, et necessitatem probant. Nobis postquam cum deistis pro religione christiana pugnavimus, nunc cum protestantibus de Ecclesia et fide catholica agendum est.

VI, Ut igitur tum indifferentismo, tum illis, quæ

supra exposuimus, protestantium effugiis occurramus, animosque præparemus ad ea, quæ in demonstratione catholica dicenda sunt: 1. propositiones quasdam stabiliemus circa naturam et proprietates religionis christianæ in genere; 2. utrumque adversariorum systema, tum articulorum fundamentalium, tum perfectibilitatis impugnabimus; 3. pauca quædam de religionum indifferentia dicemus.

§ I. *De natura et proprietatibus religionis christianae in genere.*

PROPOSITIO I.

Revelatio christiana, cujus divinam originem probavimus, illa tantum religionis capita complectitur quae a Christo tradita, et ab apostolis tanquam ad Christi religionem pertinentia in orbe promulgata sunt.

I. Propositio patet ex ipsa revelationis christianæ definitione, haec enim nihil aliud est, quam religio a Christo divinitus tradita; ex quo necessario sequitur, nihil eorum, quae Christus non docuit, posse ad hanc revelationem pertinere.

II. Ex demonstratione christiana certum est, omnia illa argumenta, quibus divinam religionis christianæ auctoritatem probavimus, ad Christum tantum pertinere et apostolos, vel ad illam doctrinam, quae a Christo revelata et per apostolos in orbe propagata est. Ergo quidquid huic doctrinae adjiceretur, commentum esse mere humanum, nullo divinae auctoritatis sigillo munitum. Ergo neque pars esse posset

christianae revelationis « *Fundamentum aliud nemo » potest ponere, præter id, quod positum est, quod » est Christus Jesus...».* I. ad Corinth. III. 11.

PROPOSITIO II.

Ad revelationem christianam, quam divinam probavimus, omnia illa necessario pertinent, quae a Christo hominibus tradita, et ab apostolis tanquam ad Christi religionem pertinentia in orbe promulgata sunt.

Prob. I. Omnia illa argumenta, quae ad probandam religionis christianae divinitatem attulimus, non unam tantum aut aliam partem hujus revelationis concernunt, sed totam et integram Christi doctrinam ab apostolis per orbem propagatam; probant enim Christi et apostolorum divinam missionem, adeoque in genere divinam illius doctrinae, quam hominibus tradiderunt, originem. Ergo etc. ... *Docete omnes gentes ... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis* ... Matth. XXVIII. 19. 20.

Prob. II. Cum omnes revelationis christianae partes eidem innitantur fundamento, nempe Dei revelantis auctoritati; sequitur, quod si unicum revelatae religionis caput auferri posset, tota revelatio corrueret: omnes enim reliquae doctrinae partes, nulla alia habent argumenta, quibus sustentantur. Ergo etc.

Prob. III. Omnis positiva institutio ab eo qui ejus auctor est, propriam suam formam et naturam habet, ita quidem, ut si aliquam sui partem amittat eo ipso desinat esse, quod fuit; atqui christiana revelatio est institutio positiva, quae Christum auctorem habet,

(ex demonst. Christ.). Ergo nihil ex illis amittere potest, quae a Christo accepit, quin eo ipso in aliam mutaretur, et non amplius eadem illa positiva institutio esset, quae a Christo profecta est.

COROLLARIUM I.

Ergo omnis religio, quae aliquid fide divina credendum proponit, aut tanquam dogma tradit divinitus revelatum, quod a Christo revelatum non est, vera et genuina Christi revelatio esse non potest.

COROLLARIUM II.

Ergo omnis religio, quae non omnia ea continet quae a Christo revelata, et ab apostolis promulgata sunt, non est vera et genuina Christi revelatio.

PROPOSITIO III.

Christus religionem suam universalem esse voluit, et perpetuam.

PROBATUR. Quaenam sit religionis christianae natura, quas illi proprietates Christus inesse voluerit, melius dijudicari non potest, quam ex ipsis verbis Christi et apostolorum. Atqui ex his certum est Christum religionem suam universalem esse voluisse et perpetuam. Ergo etc.

PROB. I. PARS. Matth. XXVIII. Christus ita ad apostolos locutus est, ut non potuerit apertius mentem suam exprimere ... *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. ...Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos . . . docentes eos servare quae-*

tumque mandavi vobis. Eadem fere Marci XVI. 15. leguntur ...*Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae*.... Haec Christi mandata exequentes apostoli ...*profecti praedicaverunt ubique* Marc. XVI. 20. palam profitentes: *non est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. Act. IV. 12. Unum esse Salvatorem nostrum Jesum, *qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* I. ad Timoth. II. 4. Hinc idem Apost. ad Coloss. III. 11. ait ...*Non est gentilis et judaeus; circumcisio, et praeputium, barbarus, et scytha; servus, et liber*... et Petrus Act. X. 11. vidit linteum magnum quatuor initiis submissum de cœlo, in quo omnis generis animantia continebantur. Ergo etc.

Prob. II. pars. I. Ex iis quae supra ex I. ad Timoth. et Actor. IV. citavimus Scripturae testimoniis liquet Salvatorem nostrum Deum velle omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire; non esse aliud nomen praeter nomen Jesu, in quo oporteat nos salvos fieri; atqui nisi religio christiana, de qua textus illi loquuntur, sicut omnia loca, sic etiam omnia tempora impleret, omnes homines ad agnitionem veritatis non venirent, neque omnes in nomine Jesu salutem consequi possent. Ergo etc.

II. Postquam Christus mandatum dederat apostolis, ut docerent omnes gentes, statim addidit ..*Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*... Ut ostenderet Evangelium illud, quod praedicari voluit in universo mundo, etiam usque ad mundi consummationem persiturum. Haec porro ex iis quae de Ecclesiae stabilitate dicturi sumus, evidentius apparebunt,

Confirmatur haec propositio ex consensu omnium illarum societatum, quae a Christo nomen habent. Quamvis enim in pluribus inter se dissentiant, in hoc tamen conveniunt omnes, quod dicant revelationem christianam nullis temporum limitibus esse circumscriptam; sed adhuc existere, et semper extituram: ideoque in tanta opinionum diversitate nullus est, qui non putet veram Christi religionem in cœtu suo haberi.

COROLLARIUM

Inter diversas religiones, quae se christianas dicunt, certe una est, quae vera Christi revelatio dici potest.

PROBAT. Si ex omnibus, quae per orbem disseminatae sunt, religionibus nulla esset, quae vere Christi religio dici posset; ergo haec religio non amplius existeret: quod falsum probatur ex propos.

PROPOSITIO IV.

Ex omnibus christianis religionibus una tantum vera Christi revelatio esse potest.

PROB. I. Religiones omnes, quae se christianas dicunt, quamvis mire inter se discrepent, suam tamen doctrinam tanquam a Christo traditam proponunt; ergo vel dicendum est religionem christianam contraria et pugnantia continere, quod in divinam revelationem cadere non potest, vel unam tantum ex illis esse, quae doctrinam Christi puram et integram contineat.

II. Si inter diversas religiones christianas una est, quae ea omnia et sola quae a Christo revelata sunt, complectitur; sequitur quod reliquae omnes, eo ipso quod ab hac dissentiant, vel non omnia, vel non sola, quae revelata sunt, credenda proponant; ergo vera et genuina Christi revelatio esse non possunt. (Ex propos. I. et II.)

III. Apostolus ad Ephes. IV. postquam fideles ad pacem et unitatem servandam hortatus esset, addit. v. 4. et seq... *Unum corpus, et unus Spiritus ... unus Dominus, una fides, unum baptisma ... unus Deus, et Pater omnium ...* ita dicitur *una fides,* sicut est unus Dominus, et unus Deus... Ergo etc.

§ II. *De systemate articulorum fundamentalium, et religionis christianae perfectibilitate.*

PROPOSITIO I.

Distinctio in articulos fidei fundamentales, et non fundamentales in sensu protestantium admitti non potest.

ARGUMENTUM I.

Ex protestantium sententia sequeretur, hominem christianum esse posse, seu christianæ religionis asseclam; quamvis plurima doctrinae a Christo traditae puncta respueret: atqui hoc absurdum est et contradictorium; ejusmodi enim homo Christi religionem teneret, et non teneret; teneret ex hypothesi protestantium, et non teneret, ut superiori § propos. 2. et coroll. 2. probatum est.

Et vero, necessitas credendi fidei articulos aliunde deduci non potest, quam ex ipsa revelatione, seu Dei revelantis auctoritate; quare enim revelati sunt, nisi ut credantur? et quare creduntur, nisi quia revelati sunt? Ergo si aliqui ex his articulis credendi sunt; cur non et alii, quos pariter constat esse revelatos? Si omnia Christi praecepta observari oportet, quia a Christo data sunt, ut ipsi protestantes fatentur; ergo et dogmata omnia credere necesse est, quia a Christo revelata sunt.

ARGUMENTUM II.

Nemo hucusque determinare potuit, quaenam doctrinae puncta *ad fundamentalia*, quaenam *ad non fundamentalia* pertineant. Nugantur ergo protestantes, et deludunt populum inanibus verbis, quibus nullus sensus subest. Qui fundamentum non tenet, ajunt, extorris est a Christo, alienus a salute. Sed cum a caecis ductoribus quaeritur, quodnam sit igitur illud fundamentum, quae sint dogmata illa necessaria; haesitant, in diversas partes scinduntur, et tandem fatentur ipsi, nihil se certi habere, neque sperandum, ut tot discrepantes sententiae unquam in unam aliquam, certamque regulam conspirent. Ut enim in hac materia, in qua fatentibus adversariis de eo, quod ad salutem necessarium est, agitur, certi aliquid statueretur, necessarium esset, ut articulus quilibet inter fundamentales cooptandus probaretur non tantum sub ratione *veri*, sed etiam sub ratione *necessarii*; et ut articulus a fondamentalibus excludendus probaretur saltem sub ratione *non necessarii*: atqui hoc effici a protestantibus nunquam

poterit; nec ex Scriptura, quam quilibet pro more suo interpretatur, nec ex Traditione, aut Ecclesiae auctoritate, quam rejiciunt.

ARGUMENTUM III.

Protestantes distinctionem, quam inter fidei articulos admittunt, ex claris scripturae sacrae testimoniis probare deberent: atqui nulla hujus distinctionis mentio in Scripturis occurrit; imo contrarium ex Evangeliis et apostolorum scriptis discimus. Ergo etc.

PROB. MAJ. Protestantes Scripturam tanquam unicam credendorum regulam admittunt; et passim contendunt clare in ea contineri quaecunque necessaria sunt ad salutem. Quid autem magis necessarium est ad salutem, quam scire, quaenam sint fundamentalia illa dogmata, quae negare absque salutis jactura nemo potest?

PROB. MIN. I. Quod Scriptura de distinctione inter articulos fundamentales, et non fundamentales alte sileat, legenti patet; neque protestantes aliquod Scripturae testimonium afferre hucusque potuerunt.

II. Scripturae ubique generatim, et sine ulla exceptione dicunt... credendum esse Evangelio: tenendam esse Christi doctrinam: eos, qui ab hac doctrina recesserunt, haereticos esse, a fide excidisse, sectas perditionis introduxisse etc... Matth. XXVIII. Apostoli mittuntur ad omnes gentes, ut docerent eos servare, quaecumque Christus ipsis mandaverat. Marc. XVI. 16. additur.., *qui non crediderit, condemnabitur*... Ad Galat. I. ait Apost.... *Si quis evangelizaverit vobis praeter id, quod accepistis, ana-*

thema sit . . . Rationem affert, quae ad omnia revelata dogmata pertinet, scilicet, quod Evangelium, quod ab eo evangelizatum est, non ab homine sit, sed a Deo. Idem Apostolus ad Timotheum et Titum scribens frequenter de hominibus haereticis, et deceptoribus loquitur, qui errant et in errorem mittunt; qui, cum profanas vocum novitates sectarentur, a fide exciderunt . . ; *Haereticum hominem*, ait ad Titum III. 10. *post unam et secundam correptionem devita: sciens quia subversus est, qui ejusmodi est.* Cf. II. Joann. 9., 10. II. Petri II. 1. Judae, 8., et seq.

ARGUMENTUM IV.

Doctrinam protestantium circa articulos fundamentales explodendam esse, probatur ex falsis, et absurdis ejus consectariis.

Consect. I. Protestantes docent sine fide articulorum fundamentalium impossibile esse placere Deo, et haereditatem filiorum Dei adipisci: atqui hanc fidem nemo protestantium habere potest; ergo salus ipsis impossibilis est.

Major certa est ex ipsa definitione articuli fundamentalis.

Prob. minor. Fidem, qua creditur ad salutem, divinam esse oportet, fatentibus ipsis protestantibus. Atqui nemo protestantium fide divina certus esse potest, articulos quos ipse admittit, ad necessarios pertinere, neque alios praeter hos; ad hoc enim requireretur, ut rationem teneret certam et infallibilem fundamentales ab iis, qui fundamenta-

les non sunt discriminandi. Unde autem protestantes in hac re tam difficili, infallibilem illam certitudinem habere poterunt, quae ad fidem divinam requiritur? An ex Ecclesiae suae aut doctorum judicio? Sed illum judicium ex protestantium sententia non est principium fidei. An quia articuli illi clare et aperte in sacris bibliis continentur? Sed nullibi ita continentur, et contrarium vel ex eo apparet, quod doctissimi inter protestantes in determinandis articulis necessariis dissentiant.

Consect. II. Protestantes omnes uno ore confitentur; quaestionem de articulis fundamentalibus spinosissimam esse, et nullius usus pro communi christianorum. Si autem quaeritur, quomodo simplex et rudis christianus certam eorum, quae ad salutem necessaria sunt, cognitionem requirere possit? respondent illico, unam eum regulam habere Scripturam, ex qua facillimum ipsi erit, omnia quae ad salutem consequendam necessaria sunt, eruere. Verum quis non videt, quam absurda haec sint? Ergo quaestio illa intricatissima simul erit, et aperta ac facilis; imo, quod magis mirandum, solvendo difficillima eruditis, clara et aperta rudibus. Frustra Scripturas scrutantur doctores, ut fundamentales articulos reperiant; at clare et dilucide ex eadem Scriptura discet fidelis quisque, quae sunt scitu, atque creditu necessaria (1).

Consect. III. Juxta protestantes valde periculosum est determinare fundamentalia, ita ut neque plus satis arctetur salutis via, neque fidei catena dissolvatur. Ergo tum docti, tum indocti in continuo salutis periculo versantur, quod cavere ipsis impossibile est.

CONSECT. IV. Haec sententia necessario ad Indifferentismum ducit; nulla enim haereticorum secta hac ratione poterit a vera Ecclesia excludi. Quis v. g. probare poterit mysteria SS. Trinitatis, Incarnationis etc. ad fundamentalia pertinere? Aut quaenam afferri potest regula, ex qua deduci argumentum possit? An protestantes contendent id in Scripturis clare contineri? Sed ariani, nestoriani etc. et recentiores sociniani se oppositam doctrinam in Scripturis reperisse affirmant (2).

ARGUMENTUM V.

Protestantes distinctionem articulorum fundamentalium defendendo, se ipsos condemnant, suamque ab Ecclesia catholica scissionem illegitimam declarant.

PROB. Ideo protestantes distinctionem inter articulos necessarios, et non necessarios tanti faciunt, quia ex his, ajunt, judicandum est, an abrumpenda sit communio cum Ecclesia, an retinenda: ergo juxta eorum principia ab Ecclesiae comunione secedendum non est, quamdiu haec non errat in puncto doctrinae fundamentali: atqui ipsis fatentibus ecclesia catholica articulos fundamentales omnes semper tenuit, et adhuc hodiedum tenet; ergo nulla potuit esse justa scindendae unionis causa. Sed ex hac separatione, quanta exorta sunt mala! Quantae Ecclesiae et regnorum perturbationes! Quam dira et diuturna odia, non privatorum tantum, sed et civitatum, et populorum! Quam effraena cogitandi et innovandi licentia! Quantus demum omnis religionis

contemptus! Et haec omnia experiri oportuit genus humanum et pati, propter hominum quorundam superborum et turbulentorum insaniam, qui temerario ausu diruperunt vincula pacis, quibus omnes Europae nationes colligabantur; idque, quod ex propriis suis principiis fateri coguntur, absque legitima ratione.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Dicunt I. Etiam in ecclesia catholica certamina sunt, et dissidia plurima inter theologos; nota quoque et vulgaris distinctio inter articulos necessarios, et non necessarios. Ergo etc.

Resp. I. Inter doctores catholicos nulla est dissensio de fidei articulis, sed de iis tantum, quæ ad fidem non pertinent. Qui in aliquo fidei articulo sufficienter proposito dissentit, habetur hæreticus. Inter protestantes autem dissentio est circa articulos fidei ad salutem necessarios, ita quidem, ut inter eos convenire non possit, qui articuli sint omnino necessarii, et qui errores oppositi justam ac legitimam afferant separationis causam, aut saluti viam præcludant; quod tamen, antequam schisma tam orrendum conflarent, determinandum fuisset.

II. Distinctio catholicorum in articulos necessarios, et non necessarios toto cœlo distat a sententia protestantium. Optime sciunt catholici omnes, nullum esse revelationis christianæ dogma, quod non fide divina credendum sit; sed dicunt quædam esse dogmata fidei præcipua, quæ aliorum quasi fundamentum sunt, et quæ explicite ut ajunt, et distincte credenda sunt omnibus; fidem autem explicitam omnium articulorum a rudibus exigi non posse; his satis esse, ut iis omnibus fidem habeant, quæ credit Ecclesia; sicque dogmata omnia, quæ ab ecclesia catholica credenda proponuntur, fide saltem implicita amplectentur.

Dicunt II. Falso criminantur catholici, protestantes nullam habere regulam distinguendi necessaria a non necessariis: clara enim est, et omnium captui accomodata hæc regula, « omnia ea ad fundamentalia pertinent, quæ » clare in Scripturis continentur. Aut hæc alia: Funda» mentalia sunt, quæ cum religionis christianæ fundamento » necessariam habent connexionem ».

Resp. Præclarus utique ratiocinandi modus, quo difficultas non tollitur, sed augetur, et incertum per magis incertum probatur! Dicant igitur DD. protestantes, quænam sint illa doctrinæ capita, quæ clare in Scripturis continentur? Cur in rebus tam claris nihil hucusque certi definiri potuit, ita ut ipsi fateantur, consensionem in hac re optandam quidem esse, sperandam nunquam? Dicant, quodnam sit fundamentum illud christianæ religionis, quænam illa dogmata, quæ cum hoc fundamento connexa sunt? Ergo fundamentalia sunt, quæ ad fundamentum pertinent! Ergo necessaria sunt, quæ clare in Scripturis continentur, et clare in Scripturis continentur, quæcunque sunt necessaria! Heu! Quam dilucida hæc sunt! Quam subtiliter excogitata!

Instant. Si hæc non arrident, aliud assumi poterit distinctionis principium, quod multis, doctissimisque viris inter protestantes valde probatur et quo nullum est ad conciliandos animos accommodatius: Scilicet « ad articulos » fundamentales pertinere omnes illos, quos communi con» sensu tenent omnes christianorum societates. » Si autem neque hæc sufficiant, consulat unusquisque sensum internum a Spiritu Sancto inditum, quo, quid fundamentale sit, quid non, tam facile discernet, quam gustus amarum discernit a dulci.

Resp. I. Hæc ipsa protestantium fluctatio, hæc dissensio in assignando distinctionis suæ principio totum systema funditus evertit. Omnis enim in determinandis fundamentalibus inanis est labor, nisi certa figatur regula; hanc autem in tanta opinionum diversitate quis inveniet? Curent

igitur adversarii, antequam eorum articulos fundamentales examinemus, ut circa principium distinctionis ipsi consentiant; tum illud quod statuunt principium, ut fidei regula esse possit, clare in Scripturis contineri ostendant. Sed hic opus, hic labor!

Resp. II. Illa sententia, quam plurimi protestantes credunt ad conciliandos animos aptissimam, tam ridicula est, et absurda, ut nihil certius probet, quam desperatam causam agant.—Ergo illi articuli fundamentales sunt, quos communi consensu tenent omnes christianorum societates? Verum 1. quis non videt Ecclesiæ consensum in hac sententia tanquam fundamentum fidei haberi, quod protestantium doctrinæ e diametro opponitur, qui aliud principium præter Scripturas non admittunt? 2. Quænam hæc est argumentandi ratio? Si quæritur a protestantibus, quis ad Ecclesiam pertineat, illico respondent: Omnes illi, qui tenent articulos fundamentales. Si, quinam sint hi articuli, nosse desideras, reponunt: ii quos tota tenet Ecclesia. 3. Si hoc protestantium principium admittitur, sequitur omnia catholicorum dogmata ante Lutherum ad fundamentalia pertinuisse. Quæ nos hodie adhuc circa septem sacramenta, invocationem sanctorum, purgatorium etc. credimus, tota tunc credidit Ecclesia. Ergo Lutherus, et qui eum secuti sunt, fundamentalia deseruerunt. 4. Sequitur tempore arianorum, pelagianorum, nestorianorum etc. doctrinam de sacramentis, invocatione sanctorum etc. ad necessaria pertinuisse; dogma autem divinitatis Christi, peccati originalis, necessitatis gratiæ etc. non pertinuisse. 5. Sequitur fidem non ex articulis fundamentalibus determinandam esse, sed fundamentalia ex hominum fide, nullam hæreticorum sectam unquam posse in necessariis errare; cum ea, quæ ab aliqua hæreticorum societate impugnantur, necessaria esse desinant.

Sed, dicunt alii, internus Spiritus Sancti instinctus, et gustus ille fidelis animæ, qui sensu magis, quam ratione

percipitur, certius nos, securiusque in hac investigatione dirigit, quam omnis theoretica disquisitio.—En ultimum, ac simul miserrimum infelicis causæ effugium! Quis enim fanaticus, quis impostor non potest hunc instinctum, hunc gustum prætendere? Et cum inter protestantes tanta sit in determinandis fundamentalibus opinionum diversitas, utique redit et hic tritum illud proverbium; de gustibus non esse disputandum (3).

PROPOSITIO II.

Divina Christi religio non potest successu temporis fieri perfectior.

Probatur I. Ut religio christiana in dies perfectior fieri posset in sententia protestantium, unum ex his duobus esset admittendum: vel apostolos, cum religionem propagarunt, mentem Christi assecutos non fuisse, et dogmata orbi terrarum credenda proposuisse, quae Christum auctorem non habuerunt; vel religionem, qualis ab ipso Christo tradita fuit, emendari posse successu temporis, et ad meliorem, politioremque formam perduci: atqui neutrum dici potest. Ergo etc.

Major certa est; agitur enim hic de illa religione christiana, quam genus humanum ab apostolis accepit, non de alienis dogmatibus, et doctrinis hominum, quae in eam postmodum irrepsissent. Illud ergo quod, a protestantibus nobis objicitur, ecclesiam catholicam multa fide divina credenda proponere, quae nec a Christo revelata, nec ab apostolis tradita sunt, ad hanc praesentem quaestionem non pertinet; et a nobis diluetur tum in hac demonstratione catholica, tum in tota theologia speciali; ne-

que haec quaestio nova esset apud Protestantes, utpote cum ipso Protestantismo nata. Agitur ergo de ipsa christiana religione, quam apostoli tanquam a Christo Jesu traditam per orbem terrarum propagarunt.

Probatur min. Primum Christi sapientiae et bonitati contradicit; quis enim sibi persuadeat Christum, qui doctrinae suae propagationem solis apostolis commisit, nullam, ut integra et pura ab ipsis servaretur, curam adhibuisse? Aut unde scire postmodum potuissent protestantes, factam fuisse ab apostolis corruptionem? An non potius totus orbis tractus fuisset in errorem inevitabilem, praesertim cum apostoli divinae missionis signa et argumenta dederint omni exceptione majora? Ergo impostores erant apostoli! Ergo Deus ipse humanum genus in fraudem induxisset! Sed absit a nobis tanta impietas, potius dixerim, insania. Ex Scripturis discimus, apostolos a Christo in omnibus, quae ad regnum Dei pertinent, fuisse institutos; ipsis expressis verbis injunctum fuisse, ut docerent omnes gentes, servare omnia, quaecumque Christus ipsis mandaverat; Matth. XXVIII. v. 20., et ne quid memoriae eorum elaberetur, aut alio quocumque humano errore veritas corrumperetur promisisse Christum, se illis affuturum continua assistentia (ibid.), neque defuturum unquam Spiritus Sancti auxilium, qui doceret eos, et suggereret illis omnia, quae ex ore Magistri audierant. Joan. XIV. 26.

Secundum dicere vetat ea, quam divinae revelationi debemus, reverentia. Nam Christi religionem Deum auctorem habere, jam probavimus. Quis vero audeat opus Dei corrigere? Quaenam haec impietas

esset, quae vesania? Nonne ad hoc adigisse adversarios, refutasse est?

Probatur II. Si religio christiana posset successu temporis majorem perfectionem acquirere, id fieret vel per accessionem novorum dogmatum, vel per rejectionem eorum, quae ab apostolis accepit: atqui neutrum dici potest, talis enim religio Christi religio amplius non esset, ex coroll. 1., et 2. §.

Probatur III. Illa dogmata, quae successu temporis expungerentur, ad religionem Christi pertinerent, vel non: si primum, divina sunt, et fide divina credenda; si secundum, non possunt ex illa religione expungi, ad quam non pertinebant.

OBJICIUNT ADVERSARII

I. Notum est, etiam apud catholicos multa quotidie immutari, quæ ad religionem pertinent, quod utique eo fine agunt, ut purior, perfectiorque appareat religio. II. Alia omnino est, etiam apud catholicos, recentioris theologiæ facies quam antiquæ. III. Constans hæc fuit apostolorum ad fideles adhortatio, ut crescerent quotidie in scientia et cognitione Dei. Ad Coloss. I. 10. II. Petri III. 18. Ergo etc.

Resp. neg. conseq. Ad I. Constans catholicorum regula est, nihil posse in iis immutari quæ ad revelatæ religionis doctrinam pertinent. Tota Ecclesiæ sollicitudo in eo est, ut perditos et divinis præceptis adversantes hominum mores corrigat, revelationis christianæ corruptores coerceat, et abusus quoscunque qui, temporum injuria et hominum ignorantia irrepserunt, eliminet.

Ad II. Si contendimus religionem christianam perfectiorem fieri non posse successu temporis, illud non ita accipiendum est, ac si non liceret in religionis expositione aliquid immutare. Religio ipsa, quæ e cœlo ad nos delata est, non potest humanæ disciplinæ more tractari; at me-

thodus, quæ ad doctrinam religionis evolvendam, et clariore in luce collocandam adhibetur, cum humani ingenii opus sit, perfectior fieri potest; dummodo, ut observat Vincentius Lerinensis, dum *nove* dicitur, non dicantur *nova*.

Ad III. Volunt apostoli, ut fideles eorum, quæ a Christo tradita et præcepta sunt, meliorem semper perfectioremque cognitionem acquirant, et ad ea, quæ bona et sancta sunt, expeditiores quotidie fiant, et ferventiores. Hoc apostoli vocant crescere in scientia et cognitione Dei; ita non religio, sed religionis cognitio, et hominis intelligentia, atque ad superna erectus animus perficitur. Quam longe hæc absunt ab animali hominum illorum sapientia, qui tunc demum ad perfectiorem statum se progredi putant, cum divina omnia conculcant, et præter quotidiana et terrena nihil sciunt, nihil credunt, nihil sapiunt! Si philosophi essent, et ad christianæ religionis naturam attenderent, scirent utique eam positivam institutionem esse, et Deum habere auctorem: quid autem magis Deo injuriosum, quam dicere divinum opus posse humana industria emendari? Quid magis primis rationis principiis repugnans, quam contendere, perfici posse religionem, cum destruitur? religio enim, quæ non amplius ea omnia complectitur, quæ a Christo tradita sunt, tam parum christiana religio dici potest, quam certum est, mutari non posse rerum essentias (4).

§ III. *De religionum indifferentia.*

PROPOSITIO I.

Religionem christianam quilibet amplecti tenetur.

PROBATUR. In demonstratione christiana ostendimus, Parte I., cap. II. sect. I. prop. I. hominem indifferentem esse non posse, cum ei aliqua religio

ut divinitus revelata proponitur. Exinde sequitur, duo homini in ejusmodi negotio esse examinanda, 1. An illa religio divinam originem, quam sibi attribuit, revera habeat. 2. An ad ipsum quoque pertineat; seu, an pro ipso quoque facta sit haec revelatio. Ubi haec semel probata fuerint, non potest ab ea amplectenda abstinere, nisi velit in Deum et seipsum peccare, veritatem a Deo ipso propositam repellendo. Atqui revelatio christiana 1. probata est divinam habere originem (ex demonstratione christiana). 2.: omnibus tanquam divina revelatio credenda proponitur, quia est universalis ex propos, III. §. I. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Homo inter religiones christianas non potest manere indifferens.

Probatur. Cum plures sint religiones, inter se diversae, quae se christianas dicunt, ex illis autem una tantum vera Christi religio esse possit (ex prop, IV. § I.); cum porro Christi religio, utique vera, ab omnibus sit amplectenda (ex propos. praeced.), neque effugium pateat in distinctione articulorum fundamentalium (ex prop. I. §. II.), sequitur, quod cuilibet incumbat obligatio, omni studio investigandi, quaenam ex illis religionibus, quae Christi nomen praeferunt, sit vera et genuina Christi revelatio (5).

COROLLARIUM.

Ergo si probatum fuerit, solam religionem catholicam veram et genuinam Christi religionem esse; sequitur, quemlibet ad eam amplectendam obligari.

ADNOTATIONES

(1) Pag. 31. Egregie in hanc rem loquitur illustr. Bossuetius (III. Avvertissement aux Protest § XXI. — Tom. XXI. des Oeuvres de Boss. édition de Lebel 1816.), qui cum doctorum protestantium malam fidem, et quæsita ex omni parte effugia, ad oculum monstrasset; ita exclamat ... O peuples fascinés et préoccupés, ne sentirez-vous jamais que vos ministres se jouent de votre foi?... Les docteurs jugeront-ils seuls cette question (des articles fondamentaux) ou seront-ils infaillibles à cette fois, et le peuple sera-t-il tenu de les en croire à l'aveugle! Mais si les ministres se trompent, car ils ne veuillent être infallibles ni en particulier, ni en corps, faudra-t-il consentir à leurs erreurs? Peuple aveugle, où vous mène-t-on, en vous disant que vous voyez tout par vous-même?

(2) Pagina 32. Indifferentia omnis christianæ, imo omnis positivæ religionis, necessaria consecutione ex his propositionibus eruitur ... *Tene fundamentalia et sufficit; cætera adiaphora sunto. — Quæ sunt fundamentalia valde incertum: ea determinare cuilibet liberum est ...* Hinc bene observat D. Schwarz Handbuch 2.ter B. Seite 189.

„ Manche Wahrheiten, von denen die Apostel so oft reden, und die sie also gewiss nicht für gleichgültig hielten, zählen ietzt einige unter die gleichgültigen: und viele haben die ganze christliche Lehre zu einer blosen Vernunft-religion aus eben diesem Grunde machen wollen, weil es unmöglich sey das Nothwendige von dem minder Nothwendigen abzusondern „ - Schon Mosheim drückt sich hierüber auf eine Art aus, die wenig Achtung für göttliche Offenbarung verräth. (Siehe Wiest op. M. tom. III. p. 44.) „ Da so viele Partheien und Meinungen, spricht er, in unsere Kirche sich einschleichen, so ist in der Thath für uns kein anderes Mittel übrig, als dass wir den Weg zur Seligkeit erweitern, und viele Grundartikeln für solche Lehren erklären, die zum Grunde des Glaubens nicht gehören. „ Eine ganz feine Art sich aus der Verlegenheit zu ziehen! Wird ein bisher bestehender Fundamentalartikel von einem Sektiker bestritten, so ist das Mittel *in promptu*. Man streicht den bestrittenen Artikel aus der Zahl der Grundartikel aus.

„ *Parecchie verità, delle quoli parlano così frequentemente gli Apostoli, e cui essi per conseguenza non teneano certo per indifferenti, ora vengono da alcuni annoverate fra le indifferenti, e molti hanno voluto fare di tutta la cristiana dottrina una semplice religione ragionevole; per questa ragione appunto, perchè è impossibile separare il necessario dal men necessario „ Moshemio su questo proposito si esprime già in un modo, che manifesta poca stima per la divina rivelazione; giacchè, dice egli, „ tanti partiti ed opinioni s' introducono nella nostra chiesa, in realtà, non resta a noi altro rimedio fuori di questo; che noi allarghiamo la strada della eterna salute, e dichiariamo molti articoli fondamentali come dottrine, che non appartengono al fondamento della fede.„ Una bella maniera per cavarsi d' imbarazzo! Se da un settorio viene impugnato un qualche articolo tenuto fin qui come fondamentale, ecco in pronto il rimedio. Si cancella l' articolo impugnato dal numero degli articoli fondamentali.*

Ex his protestantismi principiis deducta est illa responsio Rousseauvii ad Genevenses. Lettres écrites de la Montaigne, lettre 11. „ Je vois déjà vos docteurs triom-

» pher sur ces points capitaux, et dire, que je m' en » écarte. Doucement Messieurs, de grâce . . . Sachons » d' abord, quels sont selon vous ces points capitaux; » sachons, quel droit vous avez de me contraindre à » les voir, où je ne les vois pas; et où peut-être vous » ne les voyez pas vous-même. N' oubliez point, s' il » vous plait, que me donner vos décisions pour lois, » c' est vous écarter de la sainte Reformation évangêlique, » c' est en ébranler les fondemens ».

(3) Pag. 36. Vide D. Wiest op. M. tom. III. — Schwarzhüber 1. B. S. 134. — Dissertation sur les églises catholiques et protestantes par M. de la Luzerne tom. I. pag. 113-143. Verum fusius præ omnibus et accuratius suo jam tempore de hac materia egerunt fratres Wallenburgici in insigni opere, cui titulus est: *Tractatus generales de controversiis fidei* . . . Nihil in hoc opere, quamvis totum in controversiis versetur, ad offensionem dictum est. At ubique veritatis jura vindicantur cum tanta sermonis et argumentorum gravitate, tanta rerum copia, tam stricta et accurata concludendi ratione, tam sincero simul religionis studio, ut vix aliquid in hac re perfectius habere possit. Reverendissimi et doctissimi viri unus coloniensis, alter moguntinæ ecclesiæ suffragraneus, jam medio sæculo decimo septimo viam illam invenerunt finiendis controversiis aptissimam, quam paulo post illustriss. Bossuetius secutus est; ut scilicet non particulatim cujuslibet dogmatis suscipiatur defensio, sed ad radicem securis ponatur, et ea præ cæteris argumenta seligantur, quæ generalia sunt, atque ad evertendum totum falsæ reformationis ædificium comparata. Inter tractatus in citato opere contentos unus est *de articulis fidei necessariis, seu fundamentalibus.*

(4) Pag. 39. Evidens est fidem divinæ revelationis cum hac protestantium sententia stare non posse.

Ein neuer Protestant Johann Philipp Gabler, sagt mit klaren Worten; « Der Geist des Protestantismus bestehe in einer continuirlichen Protestation gegen allen Gewissenszwang, und in dem Rechte einer continuirlichen Verbesserung des Lehrbegriffes nach der Bibel. » — Diese vollkommene innere Glaubensfreiheit wurde auch bei der Vereinigung der protestantischen kirchen in Rheinbaiern und dem Herzogthume Nassau als Grundprinzip angenommen, und somit dem geoffenbarten göttlichen Christenthum der Herzstoss gegeben. Darum sagt der gelehrte Professor Müller in Schaffhausen 1) ganz richtig: « Selbst Theologen machen sich's zum Geschäfte die Grundsätze des reinen Christenthums in einem seichten Deismus zu verschwemmen» Und Klaus Harms, der zu Kiel im Jahre 1817 die 95 Theses Luthers vom Jahre 1517 mit andern 95 Sätzen herausgab, sagt in seinem eilften Satz: « Mit der Idee einer fortschreitenden Reformation, reformirt man das Lutherthum in ein Heidenthum, und das Christenthum zur Welt hinaus. » So sagt auch Ständlin 2): Wer von Perfectibilität der Dogmen einer geoffenbarten Religion sprechen kann, der

Un nuovo protestante, Giovanni Filippo Gabler dice con chiare parole « Che lo spirito del Protestantismo consiste in una continua protestazione contro ogni tirannia di coscienza, e nel diritto di migliorar continuamente la dottrina, secondo la Bibbia ». Questa perfetta interna libertà di fede fu anche accettata nella unione delle Chiese protestanti in Rheinbaiern (Baviera del Reno) e nel Ducato di Nassau (Nassavia) come principio fondamentale, e per tal modo venne dato il crollo al rivelato divin Cristianesimo. Perciò dice il dotto Profess. Müller in Sciaffusa con molta ragione: 1) « Perfino dei Teologi si affaccendano di ridurre i dommi del puro Cristianesimo in un vile Deismo ». E Klaus Harms, il quale a Kiel nell' anno 1817 pubblicò le 95 tesi di Lutero dell'anno 1517 con altre 95 proposizioni, dice nella sua medesima proposizione: « Coll' idea di una riformazione continua si riduce il Luteranismo in un Paganesimo, e il Cristianesimo fuori del mondo »: Così pure dice Standlin 2) « Chi può parlare di perfettibilità dei dommi di una religione rivelata, sbaglia del tutto il carattere della Rivelazione. Tuttavia il nuovo perfetti-

verfehlt durchaus den Karakter der Offenbarung. » Doch dieses achtet der neue protestantische Perfectibilismus nicht: er schreitet dreist voran, und ruhet nicht, so lange noch etwas zu reformiren übrig ist; er ist am Ziel, wie es in Theod. Gastmahl heisst 3) wenn er den Atheismus erklimmt hat. Wenn nun jeder consequente Protestant gestehen muss, das dieses continuirliche Reformiren in dem Wesen selbst des Protestantismus liege; wie kann er den Karakter einer Offenbarung in einer Religion finden, die auf solche Resultate führt? — Man lese hierüber Theoduls Gastm. S. 129. u. 134.

bilismo de' protestanti non bada a questo; egli va ardito innanzi, e non cessa, fintantochè ancor gli rimane qualche cosa da riformare. Egli è alla meta; come trovasi nel Gastmahl (pranzo) di Teodulo 3) quando è giunto all' Ateismo ». Ora se ogni protestante (conseguente a se stesso) deve confessare, che questo continuo riformare stia nella stessa essenza del Protestantismo: come può egli trovare il carattere di una rivelazione in una religione, che porta tai risultati? — Leggasi sopra tale argomento il Gastmahl di Teodulo, pag. 129 *e* 134.

(5) Pag. 40. Non possumus hic satis commendare egregium opus, quod anno 1818 Parisiis editum est sub titolo: *Essai sur l'indifference.* Traductio libri germanica Maguntiæ facta Soloduri typis Schwælleriauis exprimitur. — Auctor omnes, qui ante illum de hac materia scripserunt, facile antecellit non rationum tantum pondere, sed imprimis gravitate et acumine sententiarum, et genere dicendi forti ac splendido. Quo factum est, ut opus cum apparuit, nulla fere interposita mora ad quintam editionem pervenerit.

1) Müllers histor. Unters. in den vertrauten Briefen an Biester 1801. S. 41.

2) Beiträge zur Relig. und Sittenlehre, Th. 3. S. 190.

3) Note, S. 132.

1) *S Müller discorsi st. nelle lettere famigl. a Biester* 1801. *pag.* 41.

2) *Supplementi alla Relig. e alla Morale parte* 3. *pag.* 190.

3) *Not. pag.* 132.

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICÆ

PARS PRIMA
DE VERA CHRISTI ECCLESIA

Post illam, quam de christianae revelationis origine instituimus quaestionem; nullum potest esse gravius argumentum theologo catholico, quam praesens de Ecclesia tractatio. Sicut hucusque, cum de ratione credendi et divinae revelationis indagatione ageretur, dictum est: *Solutio omnium difficultatum Christus est:* ita nunc cum de cognoscenda vera Christi doctrina, et de eorum quae ab eo dicta sunt, genuino sensu disputatur, aptissime responderi potest: *Solutio omnium difficultatum Ecclesia est.* Nam stabilita semel verae Ecclesiae auctoritate, necesse est errores omnes uno quasi ictu corruere. Mirum igitur non est, quod Novatoribus valde displiceat, haec certa et brevissima absolvendarum controversiarum ratio, ex qua una cernunt conclamatum esse de sua doctrina certamque esse omnium novarum opinionum ruinam. Hinc rectam, qua ad veritatem ducimur viam prosequentes, novis semper disputationum laqueis irre-

tire conantur, nihilque non agunt, ut argumento tam claro et obvio novas semper tenebras offundant. Quapropter magna nobis adhibenda est diligentia, ut illud argumentum, ex quo tantus religioni nostrae splendor accedit, pro dignitate sua perquiramus, et in apertissima, qua fieri potest, luce collocemus.

Ante omnia observandum est, nobis hic controversiam non esse cum philosophis, qui omnem supernaturalem Dei dispensationem rejiciunt; ideoque non philosophice inquirendum esse in Ecclesiam, quid illa esse posset, aut quae ex possibilibus esset optima. De facto agitur, quod ad supernaturalem salutis nostrae œconomiam pertinet, et cum divina Christi revelatione intime connexum est; et ideo quemadmodum et haec, historice probandum est. Ergo, sicut antehac quaerebatur, an facta sit a Deo revelatio, et quænam illa sit; ita nunc quaeritur, an instituta sit a Christo ecclesia, et quaenam illa sit inter tot christianorum societates. Ita de Ecclesia disserere, est juxta noviores philosophos Ecclesiam historice construere (1).

Pauca tamen de aspectu philosophico hujus materiae ex clariss. temporum nostrorum theologo hic adjicimus, ut sciant candidati quantam haec philosophia, inter boreales nebulas nata, sciat lucem effundere rebus theologicis ... «Ecclesia secundum suam » ideam spectata, est objectiva, sive visibilis repraе» sentatio absolutae revelationis Dei, sive absolutae » formae Dei, prout haec est absoluta unitas, utrius» que formae relativae, id est, naturalis et idealis, et » idcirco absoluta unitas utriusque formae relativae, » nimirum objectivae et subjectivae ... » O misera philosophia quae ita potest optima ingenia pertur-

bare! Idem ille vir ex quo haec descripsimus, vere venerandus et doctissimus, cum inania obscurissimae philosophiae spatia relinquit, et ad sensum communem redit, praeclare disserit; omnia ordinate et accuratissime evolvit, sermone puro, facile, et nitido.

In tota hac disquisitione eandem viam ingrediemur, quam in demonstratione christiana secuti sumus. Primum investigabimus, quae et qualis esse debeat vera Christi ecclesia; deinde facile erit haec verae Ecclesiae criteria applicare ad diversas christianorum societates, et ex iis, quaenam vera Christi ecclesia sit, ostendere. Cum enim expressam semel habebimus imaginem illius Ecclesiae, quam Christus instituit; sufficiet diversas christianorum societates cum illa effigie conferre. Nam instituto examine illico apparebit, nullam esse praeter catholicam, quae omnia illius formae quam Christus ecclesiae suae impressit, lineamenta referat. Hanc ergo esse solam veram Christi ecclesiam.

CAPUT I.

QUALIS ESSE DEBEAT CHRISTI ECCLESIA

OBSERVANDA

Ecclesiae nomen graecum est, et juxta grammaticalem significationem idem est, ac *coetus* seu *concio.* Hoc generali sensu sumitur, non apud profanos tantum auctores, sed etiam in Scripturis, ubi et civiles coetus significat, imo et improborum conventus ... *Odivi ecclesiam malignantium.* Psl. XXV. 5. ... In libris N. T. fere semper usurpatur ad significandum

societatem fidelium, vel totam et universalem, vel etiam in certa provincia aut urbe consistentem. Sic Apoc. I. 4. ... *Joannes septem ecclesiis, quae sunt in Asia...*

In ipsa statim Ecclesiae definitione difficultates movent protestantes; neque inter se satis consentientes sunt, quid proprie per Ecclesiam intelligendum sit. Multum scilicet disputant de Ecclesia interna et externa; illam veram et proprie dictam Ecclesiam vocant, hanc praesumptivam tantum et improprie dictam. Verum manifestum est, controversiam potissimum de nomine esse, et si loco duplicis Ecclesiae, duplicem cum catholicis Ecclesiae partem, animam scilicet et corpus vellent agnoscere, facile foret eos nobiscum in concordiam hac in parte venire. Corpus Ecclesiae juxta catholicos est ipsa multitudo fidelium in unam societatem externam conjuncta, quae recte Ecclesia externa dicitur et visibilis. Animam vocant internam illam, et invisibilem Ecclesiam, quae Spiritus S. donis informatur, et justos tantum complectitur. Hanc distinctionem pluribus illustravit Bellarminus Lib. III. de Eccl. milit. cap. 2. Quidam etiam inter protestantes eam agnoverunt, imprimis Juriaeus qui data opera eam exponit et defendit.

Ecclesiam in praesenti quaestione considerare non possumus quoad partem ejus internam. Sicut enim, cum hominem quaerimus, animae formam perspicere non possumus, sed ad corporis et formae exterioris lineamenta attendimus; sic in indaganda vera Christi Ecclesia, non possumus ex iis judicare quae interna sunt, et hominum cognitionem effugiunt, sed de corpore Ecclesiae agendum est, seu de Ecclesia externa et visibili.

Ecclesiae definitio a theologis catholicis haec communiter datur ex Bellarmino desumpta: « Ecclesia » est cœtus hominum unius et ejusdem fidei chri» stianae professione, et eorundem sacramentorum » communione conjunctus, sub regimine legitimo» rum pastorum ac praecipuae romani pontificis ». Hanc definitionem rectam esse, et quoad omnes suas partes legitimam tum demum clare apparebit, quando omnia quae ad veram Christi Ecclesiam pertinent, a nobis fuerint in hac demonstratione evoluta. Interim ne adversariis ab initio disputationis obtrudere videamur, quae nondum a nobis probata sunt, haec sufficiat brevior et minus accurata: *Ecclesia christiana est societas religionis christianae causa inita.* Vel: *Societas hominum veram Christi religionem profitentium.*

Omnia quae in hoc capite exponenda sunt, in quatuor articulos dividi possunt. Primus aget de Ecclesiae institutione: Secundus de Ecclesiae a Christo institutae proprietatibus: Tertius de potestate: Quartus de constitutione Ecclesiae.

ARTICULUS I.

De Ecclesiæ christianæ institutione.

PROPOSITIO I.

Christus instituit Ecclesiam.

ARGUMENTUM I.

Ex verbis, factis et institutionibus Christi.

1. Christus cum in terris versaretur, saepius vel expressis verbis, vel sub parabolarum involucro de

Ecclesia a se instituenda locutus est. Matth. XVI., v. 18 ...*Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*... Ibid. cap. XVIII. v. 16. et 17. de correctione fraterna agens ait ... *Si te non audierit (frater tuus), adhibe tecum adhuc unum, vel duos... quod si non audierit eos: dic Ecclesiae; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*... Joannis X. se pastorem vocat, illos autem, qui vocem ejus audiunt, oves in ovili congregatas; tum addit v. 16. ...*Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere... ut fiat unum ovile et unus pastor*... Frequenter etiam de regno Dei, aut regno cœlorum loquitur, quo constat non raro praesentis temporis Ecclesiam designari; ideoque in describendo hoc regno iis utitur comparationibus, quae necessario conjunctionem membrorum ad communem finem supponunt. Matth. XX. illud assimilat patrifamilias, qui conducit operarios in vineam suam; ibid. XXII regi ad nuptias filii congreganti multos in domo sua; cap. XIII. agro in quo zizania crescunt cum tritico, aut sagenae missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti etc. Ergo etc.

II. Cum his verbis Christi facta quoque et mandata ejus perfectissime concordant. Ipse enim, quamprimum Evangelium annuntiare cœpit, plures sibi discipulos adjunxit, et inter eos duodecim elegit, quos apostolos vocavit, Luc. VI. His claves concessit regni cœlorum, potestatem ligandi et solvendi, Matth. XVI. et XVIII.: et cum eos postmodum in mundum universum misit tanquam doctrinae suae praecones, Marc. XVI., simul expressis verbis declaravit, se ab omnibus, quibus verbum Evangelii

innotesceret fidem exigere et obsequium ... *Qui non crediderit, condemnabitur*, Marc. XVI. 16. et Matth. XXVIII. 19. ... *Docete omnes gentes... docentes eos servare, quaecumque mandavi vobis*... Neque in numero discipulorum haberi voluit eos, qui fidem, quam animo conceperunt, exterius non profiterentur ... *Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo...* Matth. X. 33. — Manifestum est in his jam prima quasi elementa contineri omnis religiosae societatis.

III. Accedunt Christi instituta, vel ritus illi externi, quos Christus praescripsit, et quibus tanquam totidem vinculis credentes in unam societatem colligantur. Praecipui sunt: 1. *Baptisma*, quo inter fideles cooptantur ii, qui verbum vitae susceperunt, Matth. XXVIII. 2. *Cœna*, quam Magister optimus primum cum discipulis celebravit, antequam moreretur, et quam voluit inter suos continuari, tanquam vinculum amoris, quo fideles inter se, et cum capite suo cohaererent. Luc. XXII. Ergo et verba, et facta, et instituta Christi probant, ab ipso, cum adhuc inter homines viveret, jacta fuisse ejus Ecclesiae, quae postmodum christiana appellata est, fundamenta.

ARGUMENTUM II.

Institutam fuisse a Christo Ecclesiam probant expressa apostolorum testimonia.

Prob. Ad Ephes. I. v. 22. et 23 ... *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius*... et cap. IV. v. 11. et 12. ... *Ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophe-*

tas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi... I. ad Corinth. XII. idem Apostolus pluribus docet, credentes per Baptisma membra fieri corporis Christi, vel Ecclesiae: tum addit v. 28. ...*Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores* etc... Cf. ad Colossens. I. 18. ad Ephes. II. 21. atque imprimis ad Ephes. V. v. 23. et seq.

ARGUMENTUM III.

Quod Christus Ecclesiam instituerit, probatur ex eo, quod a tempore Christi semper extiterit Ecclesia, Christi sectatores complectens, et ab omni alia societate distincta.

Prob. I. pars. Nemini ignotum esse potest, a tempore Christi extitisse Ecclesiam; quae non alia ratione Christi Ecclesia vocabatur, quam quia a Christo originem ducebat. Quod enim ab ipso audierant apostoli, cum eis loqueretur de regno Dei, id docebant, id instituebant ...*Ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis*... ait Apost. I. Cor. XI. v. 23. Innumera sunt in Actibus Apost., in Epistolis, aliisque antiquitatis monumentis testimonia, quae clare ostendunt, Ecclesiam christianae religioni coaevam esse; ergo et communem cum illla habere originem.

Prob. II. pars. Si Christi sectatores statim ab exordio, propagatae religionis Ecclesiam peculiarem non effecissent; ergo pertinuissent ad synagogam,

quod certe nemo serio affirmare audebit, ex Actibus apostolorum cap. II. 42. — 46. cap. IV. 23. et seq. cap. V. 12. et 13. discimus, primos statim fideles in cœtum peculiarem adunatos fuisse, cui apostoli praeerant; eos unanimiter convenisse in porticu Salomonis: fregisse per domos panem, atque in conventibus suis ita fuisse ab aliis separatos, ut nemo auderet se illis conjungere. Ibidem dicitur post mortem sancti Stephani persecutionem magnam factam esse *in Ecclesia*, quae erat Jerosolymis, et Saulum *Ecclesiam* devastasse, Act. VIII. 1. et 3. An forsan in synagoga facta est haec persecutio, aut an Paulus synagogam devastabat? Notum est gentiles, cum Christi fidem susceperunt, Ecclesiae fuisse aggregatos, quin onus ipsis impositum fuerit circumcisionis, et caeremoniarum legalium; ergo non potuerunt ad synagogam pertinere. Ergo extitit Ecclesia extra synagogam ex iis tum judaeis tum gentilibus adunata, qui Christi doctrinam profitebantur.

ARGUMENTUM IV.

Ex ratione.

Societas in genere est conjunctio voluntatum et virium ad finem communem obtinendum. Jam vero non experientia tantum, sed ex ipsa rerum natura certum est, a pluribus qui conjunctis viribus eundem finem prosequuntur, certius, facilius, perfectiusque illum obtineri, quam si singuli extra societatem agerent; ex quo sequitur, societatem non tantum medium esse maxime idoneum ad finem aliquem obtinendum, sed sæpe necessarium; imprimis quando

finis omnibus hominibus communis est; media autem voluntati hominum non sunt relicta, et insuper ejus naturæ, ut facillime, aut oblivione, aut ignorantia, aut malitia humana deleri vel corrumpi possint. Hæc omnia ex primis juris naturalis principiis certa sunt, et ad religionem christianam facillime applicari possunt.

Nihil itaque sapientiæ divinae magis conveniebat, quam ut divinus religionis christianae auctor etiam societatem institueret, in qua haec religio pura et intacta conservaretur; media ad salutem assequendam necessaria, et ab ipso religionis auctore determinata permanerent, et ad finem communem dirigerentur. Ergo jam *a priori* legitime concludimus, Christum Ecclesiam instituisse. Scimus enim Christum in omnibus sapientissime egisse: prima autem sapientiae regula est, ut qui finem aliquem intendit, etiam opportuna ad illum assequendum media impendat (2).

COROLLARIUM I.

Ergo quando de statu Ecclesiae originario agitur, seu de vera Ecclesiae christianae indole et constitutione, ad Christi voluntatem attendendum est, atque ex hoc tantum principio in hac materia concludi potest.

PROB. Ecclesia est societas positiva; ergo juxta prima juris principia a Christo suam naturam, et constitutionem habet: aperta enim esset contradictio, si Christi Ecclesia diceretur illa societas, quae naturam suam, et formam a Christo non haberet.

COROLLARIUM II.

Ergo natura et constitutio, quam Ecclesia a Christo accepit, immutari non potest.

Prob. Ex eo, quod essentiae rerum sint immutabiles. Qui enim hanc formam mutaret, aliam construeret Ecclesiam, et societas hoc modo constructa non esset ea Ecclesia, quam Christus instituit, sed alia a priore diversa. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Finis Ecclesiae a Christo institutae immediatus est religio a Christo revelata, mediatus vero salus aeterna per religionem obtinenda.

Prob. I. pars. 1. Ecclesia in genere est societas religionis causa inita: ergo Ecclesia christiana est societas religionis christianae causa inita.

2. Tria sunt quae ad religionem christianam pertinere dignoscuntur; 1. Vera fides. 2. Externa fidei professio. 3. Mandatorum observatio. Sed haec tria per Ecclesiae institutionem Christum promovere voluisse ex N. T. Scripturis patet.

I. Cum Christus adhuc in terris vivens Ecclesiae suae fundamenta jaceret, id praecipue intendisse videtur, ut revelata ab ipso religio pura servaretur et integra. Ideo apostolos misit docere omnes gentes, illisque promisit Spiritum Sanctum, qui doceret eos omnem veritatem. Joan. XVI. 13. Ideo voluit, ut quae in aure audierunt, super tecta prae-

dicarent, Matth. X. Et Apost. ad Ephes. IV. omnem illum apparatum ad formandam Ecclesiam a Christo factum esse testatur ... *ut non circumferamur omni vento doctrinae* ... v. 14, et I. Tim. III. 15, Ecclesiam vocat *columnam et firmamentum veritatis.*

II. Externam fidei professionem exigit Christus pluribus in locis, ut argumento I propositionis I monstratum est; eam ad salutem necessariam esse expresse docet Apostolus ad Rom. X. 10: *corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem...* Hunc autem finem Ecclesiae institutionem habuisse Christi et apostolorum tum dicta, tum facta satis ostendunt. Ideo Christus Baptismum instituit, tanquam externum fidei signum, ab omnibus qui in ipsum crederent, suscipiendum. Hic ritus et per seipsum praecipua fidei mysteria repraesentabat, et cum expressa fidei professione connexus erat. Ideo ad conventus publicos conveniebant fideles, ut publico cultu Christi se asseclas profiterentur, et ad fidem ipsi servandam mutuo sese excitarent. Ideo imprimis tam assidui erant in celebranda Eucharistia, quam Christus voluit in ipsius memoriam fieri. Qua, ut ait Apost. I. Cor. XII. *mortem Domini annuntiabant, donec veniat...*

III. Praecipuum societatis bonum in eo consistit, quod membrorum actiones ad finem communem dirigantur, et legum observatio opportunis mediis urgeatur. Hunc certe finem intendit Christus, cum apostolis potestatem dedit regendi vel pascendi gregem, et ligandi vel solvendi. Matth. XVIII regulas praescribit in aliorum correctione observandas, v. autem 16 ait ...*quod si non audierit eos,* (id est testes, quos adhibuisti) *dic Ecclesiae.* Matth. XXVIII,

apostolis praecipitur, ut populos docerent omnia, quaecumque ipsis a Christo mandata fuerunt. Hanc porro mentem Christi fuisse, tota apostolorum agendi ratio ostendit, qui auctoritate a Christo accepta omnia in ecclesiis ordinabant; gliscentes abusus reprimebant; publicos peccatores gravissimis pœnis mulctabant. Vid. I. Cor. V. Ergo etc.

Prob. II. pars. Ecclesia propter religionem instituta est; atqui religionis a Christo revelatae finis est salus aeterna fidelium. Ergo etc.

Major ex probatis certa est.

Minor ex ipsa christianae revelationis indole patet. Joan. X. 27. Christus de se expresse ait ... *Oves meae vocem meam audiunt et ego cognosco eas, et sequuntur me: et vitam aeternam do eis. ...Venit filius hominis salvare quod perierat*... Matth. XVIII. 11. Ergo etc.

COROLLARIUM

Ergo Christus Ecclesiam suam ob finem tantum supernaturalem instituit.

Prob. Ecclesia est societas religionis christianae causa instituta: atqui religio hominibus a Christo data est propter finem tantum supernaturalem, seu ad promovendam hominum salutem; ut propositione 2. probatum est. Ergo etc.

Porro Christus Joan. XVIII. expressis verbis declarat, quodnam sit regnum illud a prophetis tam magnifice descriptum, quod per Evangelii praedicationem per totum orbem propagari debuit ... *Regnum meum non est de hoc mundo*... In omnibus autem N. T. libris ne vestigium quidem occurrit

terrenae potestatis, nulla terrenae felicitatis promissio; sed omnia eo tendunt, ut homines a rebus caducis abstracti, ad haereditatem pervenirent aeternae salutis.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Arg. I. Cum de Ecclesiæ institutione et indole agitur, catholici argumenta desumunt ex Scripturis: sed Scripturas divinitus inspiratas esse ac fundamentum certum divinæ revelationis, nondum probatum est. Ergo eorum argumenta nullius sunt ponderis.

Resp. Scripturam hoc loco nondum pro libro divino assumimus, sed pro libro authentico, seu pro instrumento, quod, cum in testimonium affertur alicujus facti, recusari non potest. Hanc Scripturis nostris auctoritatem vindicavimus in demonstratione christiana. Principium totius hujus quæstionis est voluntas Christi. Quid autem Christus egerit, aut dixerit, ex Evangelio scimus. Ergo Ecclesiam a Christo institutam fuisse non aliter ex Scripturis probamus, quam patrata ab eo miracula, aut edita vaticinia. Hac ratione omnis evitatur circulus, ut fusius ostendetur cum de Ecclesiæ infallibilitate dicendi locus erit.

Inst. Sit ergo, ea, quæ Christus egit aut dixit, ex Evangelio probari posse; id saltem manebit, infirma esse, quæ ex actibus, aut scriptis apostolorum sumuntur testimonia, neque primorum sæculorum traditionem vim probandi ullam habere.

Resp. nego ant. Quis enim mentem Christi melius nosse poterat, aut quis in exequendis ejus mandatis studiosior fuit, quam apostoli, et qui ab ipsis instructi fuerunt fideles? Ergo apostolorum et antiquæ traditionis auctoritas merito adhibetur tanquam criterium omni exceptione majus, quando dubium movetur circa mentem Christi, et genuinum verborum, quæ ab ipso prolata sunt, sensum.

Arg. II. Apostoli et primi fideles cum synagoga permixti vivebant. Si successu temporis in peculiarem cœtum coaluerunt, illud non Christi institutioni, sed eventibus mere naturalibus adscribendum est. Post gentium conversionem, post templi et urbis hierosolymitanæ ruinam necesse fuit a synagoga secessionem facere. Ergo etc.

Resp. Contrarium probavimus parte II. arg. III. prop. 1. quamvis apostoli, ut synagoga cum honore sepeliretur, Deum cum aliis judæis in templo hierosolymitano adoraverint; nihilominus certum est, quod stante adhuc templo cœtus separatos instituerint. An non Christus ipse templi devastationem vaticinatus est? An non ipse prædixit, gentiles ad ejus Ecclesiam accessuros?

ARTICULUS II.

De proprietatibus Ecclesiae.

In hac quaestione, ut ex coroll. I. prioris articuli patet, omnia ex voluntate Christi pendent. Ab illo solo Ecclesiae natura profecta esse potest, qui illius auctor est et fundator. Quamcumque ergo Ecclesiae formam nobis obtrudant adversarii, e cerebro efflctam, et ad philosophiae placita constructam, quamvis etiam perfectissimam praedicarent; unum est, quod respondemus: Christi Ecclesiam quaerimus, et profecto illa non potest Christi Ecclesia dici, quae illam naturam, illas proprietates non habet, quas Christus habere Ecclesiam suam voluit.

Has igitur Ecclesiae christianae proprietates nunc singillatim explicabimus quatuor paragraphis. Si duas in uno § conjungimus, illud ideo fit, ut earum intimior connexio magis appareat. Primus itaque Ecclesiae catholicitatem, et unitatem; secundus ejus per

petuitatem et inerrantiam; tertius sanctitatem; quartus necessitatem illius, et visibilitatem exponet et conficiet.

§ I. *Ecclesiae universalitas et unitas.*

OBSERVANDA

I. Praecipua proprietas, quam Christus Ecclesiae suae indidit, est illius *universalitas*, qua per totum orbem diffunditur. In hoc Ecclesia Christi differt ab ecclesia judaica, quae unam tantum familiam continebat, idque inditum sibi a natura habuit, ut non diffunderetur in alias gentes, sed ab aliis judaeos secerneret.

Ad universalitatem pertinet 1. ut ita comparata sit et constituta, ut possit communis fieri omnibus hominibus. 2. Ut ad id ex natura sua tendat, ideoque majorem semper ambitum quaerat, neque alios sibi limites praefigat, quam fines orbis terrarum. 3. Ut revera omnibus gentibus praedicetur, totumque pervadat orbem terrarum. Ubi notandum est, non absolutam requiri universalitatem, sed moralem; haec enim sola possibilis est, quando de re agitur ad salutis œconomiam pertinente. Salus enim nonnisi convictione et libera voluntatis submissione perficitur.

II. *Unitas* Ecclesiae in eo consistit, quod omnes per orbem dispersi fideles unum tantum corpus, unam societatem conficiant; seu quod sit consociatio fidelium ad communem finem unitis viribus tendentium. Haec Ecclesiae proprietas diligentius evolvenda est, cum ab ea plures aliae circa Ecclesiam controversiae pendeant. Novatores, qui merito violatae unitatis rei

arguuntur a catholicis, in omnes partes se vertunt, et vel unitatem ex Christi institutione Ecclesiae necessariam esse negant, aut eam ita explicant, ut unitatem in confusione inveniant.

Unitas Ecclesiae proprie et in sensu stricto unitatem corporis significat, qua omnes fideles in unam societatem coalescunt: verum haec unitas consistere non potest sine consensione in fide, quae ut vinculum unionis esse possit inter fideles, non interna tantum esse debet, sed etiam exterius manifestata per consensionem in una fidei professione, et cultus externi exercitiis. Exinde triplex oritur unitas, nempe unitas doctrinae, unitas cultus, unitas corporis.

III. Protestantes initio non videntur aliam habuisse unitatis Ecclesiae notionem; nam unicam veram ecclesiam se habere dicebant, in qua una, uti gloriabantur, pura fides esset, et sincerus sacramentorum usus. At eorum theologi multis partibus, ab hac opinione recesserunt. Moshemius (Comm. de rebus Christi Sect. I.) cum aliis multis docet, Ecclesiam a Christo institutam compositam esse ex multis ecclesiis particularibus nullo alio, quam amoris, et communi fidei vinculo conjunctis. Juriaeus calvinista in libro, quem inscripsit de systemate Ecclesiae, novum et usque ad illud tempus inauditum Ecclesiae systema proponit. Multa quidem habet de Ecclesiae unitate et ecclesiarum confederatione, sed has confederationes plane accidentales esse pronuntiat, ita ut omnes, quibus confederatae alicujus Ecclesiae disciplina displicebit, secessionem facere possint, dummodo in articulis, quos fundamentales vocat, sanam teneat doctrinam. Ergo in hujus viri opinione, Ecclesia Christi integra stare potest, neque unitatis suae

patitur detrimentum, etiamsi in varias societates distracta sit, quae nulla communione externa jungantur; imo mutuo sese damnent, tanquam haeresis aut schismatis reos. Eandem fere sententiam, quam ante Juriaeum Callixtus lutheranus et alii jam defenderant, tenent ii omnes, qui *Independentes* vocantur, et omnem Ecclesiae cujuscunque auctoritatem respuunt. Alii tamen aliis audaciores sunt, et qui magis caeteris profecerunt, contendunt, licere sibi et singulari cuilibet personae uti libertate filiorum Dei, et cum quibuscunque velint, quos norint habere spiritum Dei, inire societatem ecclesiasticam (3).

Jam facile quilibet intelliget, quam arcte inter se connexae sint universalitas et unitas Ecclesiae. Neque enim cogitare posset Ecclesia universalis, nisi esset una; neque una esse posset, nisi esset universalis. Hinc S. August. in lib. de Unit. Eccl. inscripto, multa etiam habet de ejus catholicitate, quam a cap. VI. usque ad XVII. ex professo probat, ex Lege et Prophetis, ex Psalmis et Evangeliis et Actis apostolorum.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam instituit universalem.

Prob. I. Ecclesia propter religionem instituta est; atqui Christus religionem suam voluit esse universalem; ergo etiam Ecclesiam universalem instituit.

Major ex articuli I. propos. II. patet, cui addi potest arg. IV. prop. I.

Minor in prolusionibus prop. IV. probata est.

Et vero si Ecclesia est medium illud, quo Christus voluit revelationis integritati consulere, verum

Dei cultum promovere, hominesque ad observandum legem Evangelii adstringere; ergo alios non potest habere limites, quam ipsa revelatio, ipsa lex evangelica.

Prob. II. Multa sunt veteris Testamenti vaticinia quae futurum Messiae regnum annuntiant per totum orbem diffundendum: atqui haec vaticinia in Christo Jesu impleta sunt, et quidem per universalem Ecclesiam ab ipso institutam. Ergo etc.

Major luculenter a nobis probata est in Demonstratione christiana. (Par. II. cap. II. sect. I. art. III.)

Prob. min. 1. In eadem Demonstrat. Christ. vidimus (part. II. sect. II. art. III. propositio II.) ea, quae de gentium vocatione in unum Messiae regnum a prophetis tam magnifice praedicta sunt, tunc exitum habuisse, quando missi a Christo discipuli praedicarunt Evangelium regni in universo orbe. Sufficiat hic illud ipsius Salvatoris dictum Lucae XXIV. 44. 46. 47. ... *Necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me...: Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die: et praedicari in nomine ejus poenitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus a Jerosolyma.* 2. Hanc autem gentium omnium congregationem ad spirituale Christi regnum nihil aliud esse quam universalem Ecclesiam a Christo institutam, jam per se manifestum est, et hoc solo argumento conficitur. Omnes, qui in Christo vocantur, ad corpus ejus pertinent, quod pluribus in locis explicat Apostolus. Ad Ephes. IV. 4. ... *Unum corpus et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae;* et ibid. V. v. 30. ... *Membra sumus corporis ejus* ... Atqui hoc corpus Christi est ipsa Ecclesia .... Ad

Ephes. I. 22. ... *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius et plenitudo ejus...* Et ad Coloss. I. 17. 18. ... *Omnia in ipso constant; et ipse est caput corporis Ecclesiae...* (4)

PROB. III. Matth. XXVIII. 19. Apostolis dicitur; ... *Docete omnes gentes, baptizantes eos... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis...* Ad haec Christi mandata praeter Baptisma, etiam pertinet sacrae Eucharistiae celebratio. ... *Hoc facite in meam commemorationem....* Ergo Baptisma et Cœna, ut de aliis Domini praeceptis sileamus, debuerunt ex Christi voluntate ad universas gentes propagari. Atqui hoc ipsum probat Christum Ecclesiam instituisse universalem, ex omnibus gentibus conflatam; nam Baptisma et cœna Eucharistica ad hoc instituta sunt a Christo, ut omnes undique fideles in unum corpus, seu in unam Ecclesiam coadunarent. Ita rem explicat Apost. I. Cor. XII. 12. 13. 14. ... *Sicut corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita et Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive judaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi: et omnes in uno spiritu potati sumus. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.*

PROPOSITIO II.

Christus Ecclesiam suam unam esse voluit.

PROB. I. Ecclesia propter religionem instituta est; ergo necessario una esse debet.

PROB. CONSEQUENT. Christus unam tantum religionem ad homines attulit, hancque ita voluit per

omnes gentes disseminari, ut una esset et eadem ubique; ergo et Ecclesiam, quæ propter religionem instituta fuit, necessario unam esse voluit. Repugnaret enim sapientiae divinæ ad conservandam religionis unitatem medium instituere, quo nullum esset ad eam destruendam aptius; siquidem in natura hominum positum est, ut ii, qui diversos in cœtus dividuntur, in eodem sensu et eadem sententia non permaneant.

Prob. II. Christus Ecclesiam suam universalem instituit; ergo et unam.

Prob. consequent. Ecclesia universalis nonnisi ex pluribus particularibus coalescere potest; quae communibus vinculis inter se conjunctae unum tantum corpus, unam societatem maximam conficiunt. Pone enim ecclesias particulares sibi non cohærere, nec unum aliquod efficere, jam nulla existeret ecclesia universalis, sed plures tantum ecclesiae particulares. Ergo vox ipsa *Catholica* utrumque intellectu suo complectitur; universitatem, quam manifeste et aperte; atque unitatem, quam occultis, sed reipsa tamen significat. Unde et sancti patres unum ab altero non sejungunt; et S. Pacianus breviter catholicum definit idipsum, quod *ubique est unum*.

Prob. III. Ecclesia christiana est societas positiva a Christo eo fine instituta, ut homines per religionem ad aeternam felicitatem perducat. Ex ipso conceptu hujusmodi societatis sequitur: quod, ut *una* dici possit, requiratur 1. *unio animorum* per charitatem, et fidem earum veritatum, quae ad religionem pertinent a Christo traditam; 2. *unitas cultus externi*, in iis, quae a Christo ipso determinata sunt; 3. *unitas corporis*, seu omnium eorum, qui unam fidem,

eademque sacramenta habent, in *unam* societatem coalitio; atqui haec omnia Christus Ecclesiae suae inesse voluit. Ergo etc.

Prob. min. I. argum. generali. Ad Eph. IV, 3. et seq. ... *Unum corpus, et unus spiritus; sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae; unus Dominus, una fides, unum Baptisma. Unus Deus et Pater omnium* ... Omnes hic unitatis partes recenset Apostolus. Unitatem societatis: *unum corpus.* Unitatem cultus externi: *unum Baptisma.* Unitatem internam: *unus spiritus, una spes vocationis, una fides.* I. Cor. XII 12. ... *Sicut corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita et Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive judaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi; et omnes in uno spiritu potati sumus...* Hic videmus fidelium in unam societatem tanquam in unum corpus coalitionem, non tantum externis sacrorum rituum vinculis connexam: sed uno etiam spiritu, fide scilicet, et charitate animatam.

Prob. min. II. per partes. 1. Quod unitatem charitatis attinet, quam Christus et apostoli toties commendarunt, nulla potest esse cum adversariis controversia. Unitatem doctrinae et fidei, et quidem perfectam, quae omnia doctrinae puncta complectitur, ex Christi institutione requiri, satis superque probatur propos. II. art. I., et ex argumento III. contra protestantium sententiam de articulis fundamentalibus. Et vero, si Ecclesia propter religionem instituta est; sequitur, ibi veram Christi Ecclesiam non esse, ubi non est vera et genuina Christi religio. Atqui omnis religio, quae non omnia ea continet,

quæ a Christo revelata, et ab apostolis promulgata sunt, non est vera et genuina Christi revelatio: ex coroll. II. §, in prolusion. Ergo etc.

2. Christum unitatem externam per cultus divini exercitium voluisse, ex propos. I. et argumentis supra allatis perspicuum est, quibus illud addi potest I. ad Corinth. I. 13. ... *Divisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Aut in nomine Pauli baptizati estis?* ... et cap. X. 16. ... *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus* ... In primo textu unitatis necessitas ex Baptismatis necessitate, in secundo, ex corporis et sanguinis Domini partecipatione repetitur.

3. Unitas societatis, vel corporis in multis Scripturæ locis exprimitur. Vide quæ supra in argumento generali attulimus. Ubique Ecclesia ut una et indivisa describitur; unum corpus, grex unus, unum ovile, domus eadem, aut civitas aut regnum. Joan. X. 16. Christus ait: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere, et audient vocem meam, et fiet unum ovile, et unus pastor.* ... et Matth. XVI. ... *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* ... Non plures vocat ecclesias Christus, sed unam, quam suam esse dicit. Eandem similitudinem adhibet Apostolus ad Ephes, II. 20. 21... *Superaedificati estis, super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu: in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino...*

Probat. IV. Nemo facile credet antiquos patres falsam sibi Ecclesiæ finxisse ideam et notionem; nam qualis illa Ecclesia esse debeat, quam Christus instituit, melius utique ex apostolorum doctrina et continua traditione sciverunt, quam noviores hæretici. Verum patres omnes, qui toties nomen ecclesiæ catholicæ usurpabant, nunquam hoc nomine aliud quid intellexerunt, quam unicam communionem per omnes gentes diffusam, in qua omnes partes admirabili connexione in unum corpus coalescerent. Duos tantum appellasse sufficiat. Clemens Alexand. Lib. VII. Stromatum... «In unius, inquit, naturae sortem cooptatur Ecclesia, quae est una, quam conantur haereres in multas discindere; eaque, quae antiqua est, et catholica, una est propter unitatem fidei...» S. Cyprianus in eo, quem de presenti argumento scripsit libro, pluribus adversus Novatianos probat Ecclesiam esse unam. Sub finem libri ait... «Deus unus est, et Christus unus, et una Ecclesia ejus, et fides una, et plebs in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata...» (5)

ARGUMENTA ADVERSAR. DILUUNTUR

Contra I. propositionem.

Obj. 1. Ecclesia Christi nunquam per orbem universum fuit diffusa: ergo Christus eam universalem non instituit.

Resp. I. nego conseq. Ecclesia Christi statim ab origine et ex institutione fundatoris sui catholica erat, quia ab ortu suo catholice docuit, hoc est, universam Christi doctrinam sine defectu vel differentia, ut ait S. Cyrill. Hieros.; tum quia non pro uno aut alio populo, sed pro omnibus per orbem populis instituta est: *docete omnes gentes;* tum etiam

quia eam ab auctore suo naturam et indolem habet, quæ cum omnium gentium moribus et institutionibus, dummodo nihil habeant rectæ rationi contrarium, possit consistere; totaque in id tendit, ut omnes populos jungat communibus vinculis.

Resp. II. nego anteced. Hæc jam S. Augustino objicerunt donatistæ; quibus ille respondet (Lib. III. contr. Crescon. c. 63), *fructificare quotidie Evangelium in gentibus, et fructificaturum donec in omnibus prædicetur.* Non hic agitur de universalitate absoluta, vel in rigore metaphysico; sed de diffusione moraliter universali. Sic cum Scriptura ait (Jerem. XXXIV. Daniel. II. et VIII.) Nabuchodonosorem occupasse *omnia regna terræ*, Alexandrum imperaturum *universæ terræ*, id tantum significat, utriusque imperatoris dominationem in plurimas terræ partes diffusam fuisse. Hoc sensu Apostolus jam suo tempore ad Rom. scripsit (Epist. I. C. 8.), fidem eorum annuntiari in universo mundo. Et patres primorum sæculorum, quamvis optime scirent plures adhuc gentes existere nondum christianæ religionis sacris initiatas, palam tamen et constanter asseruerunt, Ecclesiam Christi esse toto orbe diffusam, eamque esse Ecclesiæ ipsius illustrem notam, qua facile ab omnibus dignosci queat, tanquam civitas in monte posita (6).

Obj. II. 1. Sola ratio potest esse principium universalitatis. 2. Ecclesia nunquam potest fieri universalis, nec per miracula, nec per Scripturas, nec per traditionem. Ergo nullo modo.

Resp. ad 1. *nego.* Illud enim quod a modernæ philosophiæ cultoribus tam confidenter, tanquam certissimum veritatis principium profertur, in se falsissimum est. Facilius nobis esset, ostendere rationem sibi relictam in diversis diversam, et nemini quam sibi ipsi parentem, principium universalitatis esse non posse; quod nullo argumento melius, quam philosophorum exemplo probaretur. Auctoritas e contra criterium est omnium ingenio accommodatum; et

si divina est certisque et evidentibus signis comprobata; non tantum certum erit universalis persuasionis principium, sed solum, quod in præsenti hominum statu cogitari potest.

Ad 2. Christus Ecclesiam una cum Evangelio in omnes gentes propagari voluit per prædicationem apostolorum, eorumque, qui legitime ad id opus mittuntur ... *Quomodo audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur?* ... Rom. X. Porro iis, qui tanquam Evangelii præcones a Christo mittuntur, media ad conciliandos veritati animos deesse non possunt.

Contra II. propositionem.

Argum. I. Unitas Ecclesiæ in eo posita non est, quod unam eandemque doctrinam ubique teneat, et illius membra inter se eadem communione colligata sint; sed in congerie omnium societatum, quæ christiano nomine censentur, dummodo in iis, quæ sunt fidei fundamenta, inter se consentiant. Hanc fuisse Apostoli sententiam ex celebri illo textu apparet, I. Cor. III. 11., quem integrum afferre operæ pretium est... *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si-quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit quod ædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen, quasi per ignem*... Apertum est, Apostolum ligni, paleæ et fœni nomine varios in doctrina errores designare, quos dicit in die Domini detrimentum passuros; ita tamen, ut eorum patroni et defensores a salute non repellantur; quia in fundamento manserunt, quod Christus est; seu quia in articulis fundamentalibus non erraruпt.

Resp. Nihil evidentius probat, quam parum consulere sibi valeant protestantes, quam ejusmodi systema omnibus retro sæculis inauditum. Quis enim, cum hoc Ecclesiæ monstrum intuetur, ex membris undique collatis ita conjunctum, ut nec pes, nec caput uni reddatur formæ, non rideat male sani ingenii fœtum? Quomodo ex textu satis obscuro, qui totus in allegoria ludit, probari potest systema tam novum, quod ante protestantium tempora nemo unquam in Scripturis vidit, nemo ex apostolorum doctrina et praxi retinuerit, quod Apostolus ipse in tot aliis locis clare et expressis verbis destruit? Non potest esse melior doctrinæ Christi et apostolorum interpretatrix quam primorum sæculorum Ecclesia, quam veram Christi Ecclesiam fuisse etiam protestantes fatentur; sed hæc nullo non tempore omnes hæreticos cujuscunque nominis e sinu suo exclusit.

Verum de his plura alio loco; nunc ad textum respondendum est. Interpretationi protestantium obest maxime, quod per tot sæcula nemo ex Ss. patribus aut ex scriptoribus ecclesiasticis hunc Apostoli locum sic exposuerit, et distinctionem inter fundamentales articulos fecerit, et non fundamentales; quamvis occasio sæpe et necessitas textum ita interpretandi occurrerit. Imo, quod magis adhuc ferit adversarios, quod ex tot hæreticis, qui ab Ecclesia proscripti sunt, nullus unquam ad illum textum appellaverit; aut illum eo modo, quo protestantes, interpretatus fuerit, quippe persuasum semper fuit etiam hæreticis omnes articulos, qui revelati sunt a Christo, necessario credendos. Tam alte hanc Christi et apostolorum doctrinam imbiberant omnes, quotquot erant per orbem christiani! Ergo fundamentum, de quo Apostolus loquitur, non sunt quidam fidei articuli, sed fides pura et integra, *Christus Jesus*, ut v. 11. dicitur, et de quo C. I. dixerat: *divisus est Christus?* Hic Christus indivisus, hæc fides integra in totam revelatam doctrinam fundamentum est immobile; quidquid in hac fide non solidatur, non supra fundamentum, sed super arenam ædificatum est.

Verum sicut illud, quod a Deo est, necessario unum est, et immotum; sic, quod ab hominibus est, hominum naturam induit, adeoque varium esse debet pro ingenii, indolis, virtutis et sapientiæ quæ in illis est, diversitate. Diversa sunt in Evangelii prædicatoribus gratiæ dona, diversi charitatis gradus, motiva agendi varia. Sæpe etiam opiniones magis curiosæ quam utiles, non tamen fidei contrariæ, cum doctrina Christi commiscentur. De his omnibus dicitur v. 13... *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit* ...

Instant. Ab initio statim propagatæ religionis christianæ duæ existebant christianorum societates, una ex judæis, altera ex conversis gentilibus constans, quæ, quamvis communione disjunctæ, nihilominus in una Ecclesia consistebant. Ergo etc.

Resp. Istæ duæ judæorum et gentilium ecclesiæ in disciplinaribus tantum dissentiebant, non in doctrina Christi. Dissidium, si quod aderat, ab apostolis compositum est. Alii obstinati legis æmulatores, qui, spreto apostolico decreto, gentiles cogere volebant ad judaizandum a Christi Ecclesia scissi sunt, et sub nomine *Ebionitarum* separatam constituerunt societatem.

Argum. II. Ecclesia potest esse universalis, quin ideo una sit; ergo unum ex alio legitime deduci non potest. Prob. ant. Ecclesiam universalem constituunt omnes baptizati in Christum credentes, quamvis in plures societates divisi sint nulla exteriore communione devinctas. In hac Ecclesia universali plena est credendi libertas; vel perfectissima *autonomia*, vi cujus omnes christianæ societates sunt veluti in statu naturali, ab invicem prorsus independentes. Omnes tamen conveniunt inter se sub idea Ecclesiæ Christi, omnes habent jus aliquod *universale*, haud secus quam *jus gentium*. Ita Pfaffius (Akad. Reden. S. 252.) aliique protestantes.

Resp. neg. ant. argumenti, quod per probationem nequaquam probatur. Ex primis sanæ philosophiæ principiis, certum est, plures societates, quarum unaquæque absolu-

te independens est, et sui juris, non posse universalem societatem efficere. An quia existit jus gentium, quo mutua statuum inter se relatio determinatur, legitime concludi potest, statum universalem existere? Status est societas maxima, quæ alterius societatis pars non est. Ergo si quælibet ex diversis christianorum ecclesiis sui juris esset, nec partem efficeret alterius ecclesiæ, quælibet esset societas maxima; et tam parum ex illis posset universalis Ecclesia exurgere, quam plures status possunt universalem statum constituere.

Argum. III. Unitas necessaria non est Ecclesiæ; 1. quia pauca sunt morum principia humano generi necessaria: 2. quia Ecclesiæ pulchritudo, sicut et hujus universi, magis ex varietate, quam ex uniformitate nascitur. Ergo etc.

Resp. ad I. Multa falsa in hoc argumento supponuntur; supponitur enim 1. de Ecclesia agi ad hominum arbitrium constituenda, in qua hypothesi utique quæri posset, quid ipsi necessario inesse debeat, quid abesse sine detrimento possit. De facto agimus, totaque in eo quæstio volvitur, qualem Christus esse voluerit Ecclesiam suam. Supponitur 2. nihil esse Ecclesiæ necessarium præter ea, quæ ad morum informationem immediate pertinent. Ecclesia est societas religionis causa instituta; religio autem præter morum præcepta, cultum externum complectitur, et credendi regulas, quæ omnis veræ moralitatis fundamentum sunt.

Resp. ad II. 1. Falsum est mundi hujus pulchritudinem ex partium potissimum varietate elucescere; hæc quippe parum admirationis haberet, nisi omnia mire inter se apta essent, et connexa, et continuæ temporum rerumque commutationes, certo et immutabili ordine peragerentur. Unde potius sequitur, Ecclesiam, seu supernaturalem Dei dispensationem hoc quoque cum mundi corporei gubernatione commune habere, quod ex infinita prope partium multitudine et varietate, *unum* aliquod exsurgat, per mem-

brorum in unam societatem conjunctionem, et eorum, quæ a Deo ipso statuta sunt, ratum immutabilemque ordinem. 2. Non potest a mundo hoc aspectabili conclusio fieri ad Ecclesiam, quæ a Christo instituta est, illius, quæ e cœlo delata fuit, veritatis propagatrix et conservatrix. In veritatum investigatione perfectio in unitate consistit; quia veritas necessario una est, error autem multiplex. En quam misere ratiocinentur homines, qui divina et humana ad rationis suæ tribunal vocant!

Argum. IV. Impossibile est, ut in tanta hominum multitudine una sit omnium eademque fides. Ergo etc. Prob. Fides etiam revelatis veritatibus data rationis usum requirit; atqui notum est, rationem in diversis hominibus diversam esse. Ergo non potest unam eandemque fidem generare. Ergo etc.

Resp. 1. Sunt quædam rationis principia omnibus communia; tale est istud: fidem habendam esse Deo revelanti. Ergo una eademque revelatio, cum certis argumentis innotescit, necessario generat unam eandemque fidem. 2. Unitas Ecclesiæ non requirit, ut fides sit omnibus hominibus communis; sed, ut membra ejusdem Ecclesiæ esse non possint, qui in eadem fide non conveniunt.

Inst. Ecclesia, quæ unam tantum credendi normam admittit, et fidem, quam ipsa profitetur, ab omnibus aliis exigit, tyrannidem exercet in conscientias, et vincula injicit rationi humanæ. Atqui hæc Deo indigna sunt. Ergo etc.

Resp. 1. *nego maj.* Ecclesia usum rationis non interdicit, sed cogitandi licentiam refrænat. Fidem exigit quidem, sed ea simul credendi motiva proponit, quæ omnibus sanæ rationis postulatis plene satisfaciunt. Quo autem clariora sunt hæc argumenta et valentiora, eo magis valent ad animorum et sententiarum consensionem. Quidni ergo tyrannidem exercet ratio, et vincula sibi ipsi cudit, cum excolitur? Quo enim magis in veri cognitione progreditur, eo minus inter diversas sententias fluctuare potest; eo for-

tius ad unam certamque cogitandi et agendi regulam adstringitur.

Resp. II. Qui ita argumentantur Ecclesiam non construunt, sed destruunt: omnem mysteriorum fidem, omnem revelationem supernaturalem tollunt, non tantum Indifferentismum, sed et Scepticismum inducunt. Illud igitur nunquam ex animo amittendum est, quod ab initio statim hujus argumenti monuimus, totam quaestionem in facto versari; non enim qualis esse posset Ecclesia quaerimus, sed qualem Christus eam esse voluerit.

§ II. *De Ecclesiae perpetuitate et inerrantia.*

OBSERVANDA

I. Difficile non est ex iis, quas hucusque exposuimus, Ecclesiae proprietatibus, reliquas omnes educere, atque imprimis illas, de quibus nunc nobis agendum est. Nam si Christus voluit Ecclesiam suam quam latissime patere, ut salus ab uno in omnes efflueret, et fieret ex omnibus populis unum ovile sub uno pastore: quis non videt, ejusmodi Ecclesiam unam et universalem, necessario esse perpetuam et ab omni doctrinae corruptione tutatam? Nam neque commune bonum erit, si non ad omnia tempora pertineat, neque vere una esse poterit, si non sicut ubique, sic et semper eadem sit.

Ecclesia catholica omni tempore certum habuit, Christum Ecclesiam suam instituisse perpetuam, vel usque ad finem saeculorum duraturam. Cum hac Ecclesiae proprietate necessario conjuncta est, *inerrantia*, quae nihil aliud est, quam constans ejusdem fidei professio, et perseverantia in ea, quae a Christo tradita est, doctrina. Utrumque uno verbo vocatur *indefectibilitas.*

II. Donatistae in hoc potissimum errabant, quod contenderent Christi Ecclesiam, quae primum per omnes nationes dispersa fuerat, postea periisse, et in ea dumtaxat remansisse Africae parte, quae Donato adhaerebat. Eo etiam audaciae et temeritatis prorupit Berengarius, teste Ratramno, ut diceret errasse et periisse Ecclesiam.

Inter protestantes ab initio suae reformationis non pauci fuerunt, qui odio in ecclesiam romanam obcaecati docuerunt, Ecclesiam Christi non tantum deficere posse, sed etiam revera per plura saecula defecisse; quod tamen ita postmodum interpretati sunt eorum discipuli, quasi asseruissent tantummodo Ecclesiam defecisse a primaeva puritate et integritate ministerii. Fatentur itaque omnes reformatores, ut jam Bellarminus observavit, (Lib. III. de Eccl. militante cap. XIII.), Ecclesiam absolute deficere non posse, seu omnino extingui ac interire. Quidam tantum adhibita distinctione inter visibilem et invisibilem Ecclesiam, docere visi sunt, invisibili tantum Ecclesiae convenire illud perpetuitatis donum: sed neque hi in opinione sua constantes fuerunt; pars protestantium longe maxima semper docuit et etiamnum docet, Ecclesiam perpetuam esse, et usque ad finem mundi duraturam, etiam spectata ejus visibilis corporis compage.

III. Quod *inerrantiam* attinet, quam hic in genere tantum consideramus, nulla adhuc facta inter fideles et pastores distinctione, non defuerunt ab initio inter protestantes, qui eam absolute negarunt, tanquam principium statuentes, totam Ecclesiam, id est, tam vulgus fidelium, quam collegium pastorum posse errare etiam in articulis necessariis. At cum

viderent, hanc sententiam cum perpetua Ecclesiae stabilitate conciliari non posse, ad suam distinctionem confugerunt articulorum fundamentalium et non fundamentalium; et vulgo tenent, nunquam in Christi Ecclesia defecturam articulorum fundamentalium fidem et publicam confessionem. Itaque Ecclesiae inerrantiam nobiscum admittunt saltem in necessariis. Cum igitur in hac parte in multis consentientes habeamus adversarios, breviores esse licebit.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam perpetuam esse voluit.

Prob. I. Ecclesia propter religionem instituta est (art. I. prop. II.); atqui Christus religionem suam perpetuam esse voluit (Prolus. § I. prop. III.): ergo et Ecclesiam.

Prob. II. Ex Script. In V. T. multa occurrunt prophetarum vaticinia, quae Ecclesiae Christi perpetuam durationem praedicunt. Is. IX. 6. dicitur... *Parvulus natus est nobis... multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, et corroboret in judicio, et justitia, a modo et usque in sempiternum*... Idem propheta cap. LXI. (quod caput Christus Luc. IV. de se ipso interpretatus est), v. 8. Deum ita loquentem inducit... *Foedus perpetuum feriam etc.*.. — Daniel. II. 44... *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet omnia regna haec; et ipsum*

stabit in aeternum... Eadem fere cap. VII. v. 14. leguntur.

Haec prophetarum oracula de regno Christi in terra, seu de Ecclesia intelligenda esse eo minus dubitari potest, quod eadem doctrina in libris N. T., et antiquissima Ecclesiae traditione multo clarius adhuc et evidentius contineatur. Antequam Christus nasceretur, jam dictum legitur ab Angelo Luc. I. 32.... *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis*... Sed hoc regnum Christi perpetuum sine Ecclesiae perpetua duratione cogitari non potest.

Christus ipse pluribus in locis expresse declarat, Ecclesiam suam perpetuam fore et indefectibilem; pauca tantum seligamus et praecipua. Matth. XVI. 18. Petrum ita alloquitur... *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam*... Textus hic clarus est, et non indiget interpretatione. Æque insignis est locus ille ex Matth. XXVIII. 18... *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos*... *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi*... Verba haec continet perpetuitatem doctrinae, sacramentorum, et ministerii; et quidem perpetuitatem sine interruptione.

His testimoniis merito adjicimus illud I. ad Timoth. III. 15... *Ut scias quomodo oporteat te conversari in domo Dei, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis*...

Prob. III. Hanc fuisse Christi voluntatem, ut fundata ab ipso Ecclesia nunquam deficeret, facilli-

mum esset ex primorum patrum doctrina, et communi omnium saeculorum persuasione probare. Sed quorsum tot argumenta, cum ipsi protestantes id nobiscum fateantur; ut videri potest apud illustr. Bossuetium Hist. Variat. lib. XV. Item Hooke de indefect. Eccl.

PROPOSITIO II.

Ecclesia, quam Christus instituit, nunquam potest a vera fide deficere.

Prob. I. Christus Ecclesiam perpetuam instituit; ergo a vera fide deficere non potest.

Prob. conseq. Ecclesia Christi est *societas hominum veram Christi fidem profitentium:* ergo si a vera fide deflecteret, non amplius esset vera Christi Ecclesia: nam non amplius esset societas hominum veram Christi fidem profitentium; ergo non esset perpetua.

Prob. II. Ex textibus in priori probatione allatis, imprimis ex Matth. XXVIII., I. Tim. III. Item ex verbis Christi, Joan. XIV. 16... *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum*... De hoc autem Parecleto dicitur v. 26... *Ille vos docebit omnia et suggeret omnia*... et cap. XVI. 13... *Ille docebit vos omnem veritatem*... Non hic inquirimus, an ad solos Apostolos eorumque successores verba ista pertineant, an ad universum coetum fidelium; sufficit, quod ex illis evidenter sequatur, quod volumus: in Ecclesia, quae veros Christi sectatores complectitur, veritatem non posse deficere. Ergo etc.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Objiciunt indirecte, cum ea, quæ a nobis in probationem adducuntur, evertere conantur.

Arg. I. Contra textum ex Matth. XVI. 18. 1. Hæc verba: *portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, perpetuam Ecclesiæ stabilitatem non probant: siquidem *vox eam* ad petram referenda est, non ad Ecclesiam, domus autem corruere potest stante fundamento.

2. Si hæc particula ad Ecclesiam refertur, eo sensu intelligi debet, quod Ecclesia nunquam ex integro sit defectura, sed quod semper extituri sint aliqui veritatis testes, vel quod illæ promissiones conditionatæ sint tantum, aut ad apostolorum tempora restrictæ.

3. Cum vox ἅδης etiam mortem significet; per *portas inferi* optime intelligi possunt, tyrannorum persecutiones. Ergo etc.

Resp. ad 1. Probatio illa 1. contorta est, et textui vim facit. Nemo enim textum legens, nisi animum præoccupatum habeat, in illum sensum incidere potest. 2. Nihil juvaret adversarios; nam qui vult, ut firmum semper stet fundamentum, illud procul dubio vult propter domum super fundamentum exstructam.

Ad 2. Si testes illi veritatis, quos Pfaffius ait semper extituros, veri christiani sunt, tunc utique non deficiet Ecclesia, quæ est societas hominum veram Christi religionem profitentium. Conditionatam autem fuisse Christi promissionem nulla ratione probari potest ab adversariis. Nullum conditionis vestigium in textu occurrit, et siquod admitteretur, sensum ridiculum efficeret, et absonum. Suppone enim, ita verba intelligi: — Portæ inferi non prævalebunt adversus eam, nisi deficiat a fide, nisi impia fiat, adultera, idolatra — quid hoc aliud esset, quam dicere: non prævalebunt, nisi prævaleant: Ecclesia non deficiet, nisi de-

ficiat? Neque illud admitti potest, promissionem Christi tam magnificam ad apostolorum tempora fuisse restrictam. An forsan Petrus et apostoli magis curæ fuerant Christo quam Ecclesia, quæ corpus ejus est, et sponsa ipsius, quam sibi acquisivit sanguine suo? An ergo Ecclesia propter apostolos instituta est? Aut an minor fuit post apostolorum tempora hujus privilegii necessitas?

Ad 3. Per vocem ἀδης græci intelligunt locum inferorum et omnes latini interpretes hæc verba Matth. XVI. πυλαι αδȣ verterunt per *portæ inferi* vel *portæ inferorum*. Si protestantes volunt locum de persecutionibus Ecclesiae intelligendum esse, non contradicimus. Sed observandum est, Ecclesiam non a tyrannis tantum persecutiones pati, sed etiam ab hæreticis. Imo plus ipsi pericoli ab his imminere, qui fidem ipsam, quæ anima est Ecclesiæ, impugnant; quam ab iis, qui exterius tantum in ejus membra sævire possunt.

Arg. II. contra locum ex I. Tim. III. 1. Haec verba *Columna et firmamentum veritatis* cum sequentibus conjungi debent, in quibus de mysterio Incarnationis agitur, quod revera totius religionis christianæ columna est, et firmamentum.

2. Etiamsi ad præcedentia referantur verba ista; non possunt tamen de Ecclesia in genere intelligi, sed de Ephesina tantum, cui tum præerat Timotheus. Ergo etc.

Resp. ad 1. Ista mutatio interpunctionis recentiorum quorundam interpretum commentum est, omnibus retro sæculis ignotum, et nulli solido argumento innixum. Certe contextus ipse, et græca vocum constructio novæ interpretationi repugnant; nam vox ςυλος (columna) sine articulo ponitur, quia ad præcedentia pertinet: econtra articulus το ante της ευσεβειας μυςηριον (*pietatis mysterium*) positus, novum sensum ostendit (7)

Ad 2. Verba Apostoli de nulla ecclesia particulari intelligi possunt, quia nulli ecclesiæ particulari id convenire potest, ut sit columna et firmamentum veritatis. Ad epi-

scopum quidem ephesinum scribit Apostolus, sed de universa loquitur Ecclesia, uti patres omnes interpretantur. Sic Cyrillus Jeros. (Cathech. XVIII.) .... *De hac sancta Ecclesia catholica scribit ad Timotheum Paulus: Quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis ...*

Argum. III. 1. Christus Matth. XXVIII. Ecclesiæ nihil promisit, sed apostolis tantum. 2. Nihil in illa promissione continetur, quod probet Deum certo et efficaci auxilio Ecclesiæ suæ semper affuturum; alioquin sequeretur, Christum etiam immunitatem a peccatis promisisse Ecclesiæ suæ, quod nemo unquam asserere ausus est. Ergo etc.

Resp. ad 1. *neg. ant.* Contrarium probant hæc Christi verba; *usque ad consummationem sæculi* .... An Christus forsan in illo errore versatus est, ut putaverit sæculi consummationem statim post apostolorum ætatem eventuram? Sed de his plura alio loco.

Ad 2. *neg. pariter antec.* Quod verba illa auxilium certum et efficax promittant, jam ex eo clarum est, quod alias tam præclara et solemnis promissio vana esset, et nullius roboris. Quid enim aliud significat illud splendidum exordium: *Data est mihi omnis potestas etc.?* illud tam grande, tam difficile munus docendi omnes gentes, quod absque certa et semper præsenti Dei ope nullus mortalium suscipere potest? illa tam clara, tam significantia verba: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus etc.?* Hæc imprimis; *Ego vobiscum sum* in Scripturis semper designant auxilium præsens et efficax. Sic Psal. XXII. ... *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* ... Isaiæ VIII. 10. ... *Inite consilium et dissipabitur; loquimini verbum et non fiet; quia nobiscum Deus* ... Vid. Judic. VI. 11. et 14. .. Is. XLIII. 2. (8). Cæterum neminem latere potest, quantum inter immunitatem a peccato, et eam, quam nos defendimus Ecclesiæ indefectibilitatem discrimen intercedat. Si Ecclesia interiret, tota salutis humanæ œconomia funditus destrueretur; non item, si aliqui

a virtutis tramite deflectant: nam Christus ipse aperte docuit, oportere esse scandala; neque eradicanda zizania ante consummationem sæculi. Peccare, aut non peccare singulare cujuslibet hominis attributum est, qui libertatem non admittit, quando membrum Ecclesiæ efficitur.

Objiciunt direote. Argum. I. Ecclesiam judaicam a vera religione defecisse ex gentis illius historia notum est. Judic. II. dicitur ... *Filii Israel servierunt Baalim, et demiserunt Deum patrum suorum* ... III. Reg. Cap. XIX. Elias conqueritur, se solum esse in Israel, qui Deum coleret. Imo jam Moysis tempore Aaron et universus populus relicto Deo suo, vitulum aureum adorarunt. Atqui alia non est ecclesiæ christianæ, quam olim synagogæ conditio. Ergo etc.

Resp. I. neg. maj. Nusquam in Scripturis reperitur, ecclesiam judaicam penitus defecisse a visibili professione fidei. Tempore judicum tabernaculum Dei in medio populi erat, et cum dicitur filios Israel Deum suum demisisse, illud de aliquibus, non de omnibus intelligendum est; siquidem ne veræ religionis oblivio ingrueret, Deus populum durum et rebellem crebris calamitatibus ad saniora consilia reduxit. Tempore Eliæ cultus Dei vigebat in regno Juda. Neque, cum Aaron, qui nondum pontifex creatus erat, vitulum aureum conflavit, hoc scelus commune fuit toti genti. Hinc Apostolus ait I. Cor. X. ... *Neque idolatræ efficiamur, sicut quidam ex ipsis.*

Resp. II. neg. min. Indoles Ecclesiæ christianæ ex voluntate Christi æstimanda est, non ex comparatione cum synagoga. Judaica religio in multis differt a christiana; altissima illa mysteria, quæ christianæ religionis fundamentum sunt, non continebat; particularis erat judæis, et cum tota gentis hujus constitutione intime connexa. Hæc porro constitutio theocratica erat; Deus tanquam caput reipublicæ eam regebat supernaturali et extraordinaria providentia; collapsamque religionem stupendis miraculis, rerum miris conversionibus, et prophetarum ministerio reintegrabat.

Argum. II. Ecclesiam Christi aliquando defecturam clare in N. T. libris prædicitur. Ergo etc. Prob. II. Ad Thess. II. 3. prædicitur discessio a fide tempore Antichristi futura ... *Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati* ... Apocal. XIII. 7 dicitur . . . *Datum est illi* (bestiæ) *bellum facere cum sanctis et vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum et populum et gentem* ... Eadem jam Christus claris verbis prædixerat Luc. XVIII. 8. ... *Filius hominis veniens, putas fidem inveniet in terra?* Ergo etc.

Resp. I. Obscura Scripturæ loca congerunt adversarii, quibus rem perspicuam et omnibus expositam oppugnent: nam obscura esse, quæ in objectione citantur, ipsi eorum interpretes fatentur. Si in illis locis de integra defectione agitur, jam non visibilis modo, sed etiam invisibilis Ecclesia deficiet, quam tamen protestantes omnes volunt esse perpetuam. Nolumus hic de illa insulsa atque impudentissima quorundam interpretatione loqui, qui romanum pontificem Antichristi nomine designatum volunt, et romanam ecclesiam, meretricem illam vocant et Babylonem magnam, de qua Apocal. cap. XVII. — Tam cæci furoris sin minus adversarios, certe nos ipsos pudet. Id unum observamus, in hac sententia necessario admittendum, Antichristum jam diu advenisse, et jam factam esse discessionem, quin tamen interierit Ecclesia, aut desint, qui veram Christi fidem profiteantur; cum utique protestantes se in numero fidelium esse, et ad Christi Ecclesiam pertinere contendant.

Resp. II. Discessio, quam Apostolus prædicit, potest metonymice ipsum Antichristum significare, vel defectionem ab imperio romano, vel demum defectionem a fide; omnes istæ interpretationes suos patronos habent. Si defectio a fide intelligitur, nihil est in contextu, quod cogat eam tam generalem admittere, ut Ecclesia posset dici interiisse.

Eadem responderi possunt ad locum ex Apocalypsi citatum, et alia similia, quæ in illo libro sparsa reperiuntur.

Cap. XIII. v. 8. additur ... *Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni* ...

Christus illa loquendi ratione ... *Filius hominis veniens putas inveniet fidem?* Fidei raritatem significat, non totalem interitum: aut potius fidei inter homines debilitatem et sterilitatem, propter iniquorum abundantiam. Juxta illud Matth. XXIV ... *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* ...

Argum. III. Nulla est ecclesia particularis, quæ non possit a vera fidei professione deficere; ergo et universalis Ecclesia interire potest.

Resp. neg. conseq. Qui prima tantum philosophiæ elementa didicit, statim argumentis hujus vanitatem inspiciet. Ecclesia 1. corpus morale est, quod ex conjunctione multarum partium coalescit; quemadmodum autem pars quælibet singillatim sumpta corpus esse non potest; sic etiam ad partem pertinere non potest, quod corpori tantum convenit. 2. Ecclesiæ institutio positiva est et divina; hujus ergo indoles alia esse non potest, quam Christus eam esse voluit. Ridiculum autem esset dicere, Christum non potuisse Ecclesiæ universæ prærogativam aliquam asserere, qua ecclesias particulares distributive sumptas carere voluit.

Argum. IV. Admissa etiam Ecclesiæ indefectibilitate, id unum sequeretur, Ecclesiam non posse in necessariis deficere, seu in articulis fundamentalibus. Quamdiu ergo Ecclesia hæc necessaria tenet, in fundamento manet, Ecclesia Christi manet.

Resp. I. Vanissimam esse hanc distinctionem articulorum fundamentalium et non fundamentalium jam supra probatum est. Vera Christi Ecclesia ea est, quæ veram Christi doctrinam habet: vera autem Christi doctrina omnia complectitur, quæ a Christo revelata sunt.

II. Mirum est quantas sibi protestantes hac nova distinctione commoditates paraverint; cum enim ex una

parte fundamentalium tantum articulorum professionem ad veram Ecclesiam requirant, ex alia autem parte plenam sibi libertatem reliquerint articulos fundamentales determinandi; ab eorum arbitrio dependet, Ecclesiam quo velint modo construendi. Neque in hac hypothesi ulla est societas, dummodo Ecclesiæ christianæ nomen retineret quæ ab hac perpetuæ stabilitatis prærogativa excludi posset.

§ III. *De sanctitate Ecclesiae.*

OBSERVANDA

I. Omnes in symbolo apostolorum profitemur nos credere *sanctam Ecclesiam catholicam*; certum igitur habemus et fide divina credimus, hanc Christi voluntatem fuisse, ut sancta esset, et sancta perpetuo permaneret Ecclesia, quae ab ipso nomen et originem duxit. Protestantes idem nobiscum symbolum recitant, et quamdiu in genere tantum de hac Ecclesiae proprietate loquimur, non repugnant.

Sed quaeritur: qua ratione *sancta sit* Ecclesia? Agimus de Ecclesia in terris militante, de societate illa externa et visibili, cujus proprietates ex parte jam evolvimus. Haec autem Christi Ecclesia sancta est, multiplici sensu. Sancta est ortu suo aut genere, quia ab eo originem habet, qui omnis sanctitatis fons est. Sancta est in doctrina, in cultu, in sacramentis. Sancta, quia omnia ejus membra ad sanctitatem vocata sunt, et ad eam sese obligata esse sciunt, hoc ipso, quod ad Ecclesiam Christi pertineant. Sed parum hoc esset nisi sanctorum quoque parens esset Ecclesia. Ipsa enim Christo, cui indissolubili charitatis vinculo copulata est, filios generat, quos nutrit et alit ad vitam aeternam: in visibili Ecclesia con-

tinetur illa invisibilis, quae ex justis constituitur. Cum autem invisibilis haec nullo tempore deficere possit, sequitur, etiam visibilis Ecclesiae sanctitatem nunquam posse deficere; utpote quae semper sanctos in sinu suo fovet, quibus crescit in dies electorum numerus.

II. Antiqui quidam haeretici, imprimis donatistae docuerunt, peccatores saltem graviorum criminum reos ab Ecclesia excludi. Wicleffus solos praedestinatos ad Ecclesiam pertinere voluit. Eundem errorem secutus est Joan. Huss, ut colligitur ex concilio Constant. sess. XV. Novatores duplicem Ecclesiam distinguunt, unam veram, quam dicunt ex justis tantum constitui: aliam externam, quae nomen tantum Ecclesiae habet, et in qua mali bonis permixti vivunt. Ab hac sententia non satis recedunt sectae jansenistarum primores, Sancyranus Abbas in familiari theologia, et Quesnellus, Prop. 77. et 78.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam sanctam esse voluit.

Prob. I. Ex fine Ecclesiae. Ecclesia a Christo eo tantum fine instituta est, ut religio, qua ipse homines ad sanctitatem informare voluit, et quae in omnibus suis partibus sanctissima est, pura et integra servaretur (ex Art. 1. Prop. 2.); atqui Ecclesia quae notam sanctitatis non haberet, medium ad hunc finem idoneum non esset. Ergo ex Christi institutione sancta esse debet.

Prob. II. Ecclesia in Scripturis iis insignitur nominibus, quae ei, nisi sancta esset, convenire non

possent. Vocatur enim corpus Christi, sponsa Christi, tabernaculum Dei cum hominibus, domus Dei, templum Dei ... *Ipse est caput corporis Ecclesiae*... Ad Coloss. I.—Ad Ephes. I. v. 22. et 23. ... *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur*.... Alia similitudine utitur Apostolus cap. II. v. 19. et seq. ... *Non estis hospites et advenae; sed estis cives sanctorum et domestici Dei: superaedificati super fundamentum apostolorum, et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu: in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino; in quo vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu*... Non potest Ecclesiae sanctitas magnificentius exprimi: nam et fundamentum sanctum, et lapis angularis sanctus, et omnis aedificatio crescit in templum sanctum. His tam luculentis testimoniis addimus insignem locum ex cap. V. 23. ejusdem epistolae ... *Christus caput est Ecclesiae; et ipse salvator corporis ejus*... *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata*... Quamvis patres nonnulli hunc Apostoli locum de societate sanctorum in cœlis triumphantium interpretentur; alii tamen multo plures illum intelligunt de Ecclesia militante, atque ita intelligendum esse, scopus Apostoli, et totus orationis contextus probant.

Prob. III. Omnes illi sanctitatis characteres, quos supra exposuimus, Ecclesiae Christi conveniunt; ergo sancta est.

Prob. ant. Christus voluit 1. ut fundata ab ipso Ecclesia doctrinam sanctam proponeret, cultumque sanctum Deo exhiberet; quia illam, ut jam pluries dictum est, propter religionem suam instituit; qua non potest esse sanctior, et in omnibus suis partibus perfectior. Voluit 2. ut esset societas hominum ad sanctitatem ex vocatione sua tendentium, et sanctitatem profitentium. Ideo christiani passim in Scripturis vocantur sancti. Ad Rom. I. .... *Vocatis sanctis* ... I. Petr. II. 9. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta*... Voluit 3. ut Ecclesia sanctos revera efficeret. Ad hoc enim tendit institutio Baptismi ... *Abluti estis, sanctificati estis*.. I. ad Cor. XI. 28 — cœna Eucharistica ...*Probet se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat*... Potestas remittendi peccata ... *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* ... Joan. XX. — Tota demum Ecclesiae constitutio; ad Ephes. IV. 11. ... *Dedit quosdam pastores et doctores, ad consummationem sanctorum* ...

PROPOSITIO II.

Sanctitas, qualem Christus Ecclesiae suae in hac terra inesse voluit, non excludit homines improbos et peccatores.

Prob. I. *Ex praxi apostolorum et primorum temporum.* Quamvis apostoli nihil eorum omiserint, quibus christiani omnes ad sanctiorem vitam erudiri et informari possunt; nunquam tamen malos putarunt extra Ecclesiam versari; eos redarguebant, hortabantur; nec laboribus parcebant, nec precibus, aut minis,

ut eos ad saniora consilia reducerent. Verum cum illis agebant tanquam hominibus, qui intus essent, non foris. Sic quando Apostolus I. Cor. V. avaros, fornicarios etc. imo et incestuosum corinthium judicat, utique eos ad Ecclesiam pertinere putavit, cum ibidem aperte dicat ... *Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* ... Impossibile est N. T. Scripturas perlegentibus non animadvertere ubique aliam Ecclesiae notionem a Christo non hausisse apostolos. Numquid enim peccatores excludit S. Joannes cum ait epist. I. cap. I. 8. .... *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus* ... et cap. II. 1. ... *Filioli mei haec scribo vobis, ut non peccetis. Sed siquis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum* ...?

Hanc porro Ecclesiae imaginem nobis adumbravit Christus variis parabolis. Haec scilicet ager est, in quo zizania crescunt cum tritico; haec area triticum simul et paleas continens, haec sagena illa in mare missa, et omni piscium genere referta. In hac hœdi cum ovibus permixti sunt; servus nequam cum servo bono et fideli; virgines prudentes cum fatuis. Ex illa sagenae similitudine ita concludit S. August. lib. de unit. Eccl. cap. XII. ... « Nulla ergo malorum commixtio terret bonos ut propterea velint, tanquam retia rumpere, et a congregatione unitatis exire.... Quandoquidem cum ad litus, id est ad finem saeculi ventum fuerit, fiet debita separatio, non humana temeritate, sed divino judicio ... ».

Prob. II. Si adversariorum sententia admittitur, nulla potest esse visibilis Ecclesia; atqui Christum Ecclesiam suam visibilem instituisse sequenti § ostendetur. Ergo etc.

Major certa est; nam sanctitas est aliquid prorsus invisibile; ergo nullius externae societatis vinculum esse potest.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Objiciunt contra I. propositionem.

Sanctitas, ut modo dictum est, est aliquid internum, et prorsus invisibile: Ergo si datur Ecclesia sancta, illa non potest esse visibilis societas, de qua hic agitur.

Resp. dist. ant. Sanctitas membrorum est aliquid internum et invisibile, *conc.*; sanctitas Ecclesiæ, *nego*. Ex argumento optime concluditur, Ecclesiam, quae ex justis tantum coalesceret, hoc ipso visibilem esse non posse. Verum visibilis est ipsius Ecclesiae sanctitas, quæ sese omnibus manifestam facit; per doctrinam quam profitetur; per sanctissima morum præcepta, quæ inculcat; per totam ejus œconomiam, quæ nonnisi ad supernaturalem finem ordinata est. Quamvis autem membrorum sanctitas visibilis non sit, certi tamen sumus, hanc justorum invisibilem Ecclesiam nonnisi in Christi Ecclesia reperiri. Ideo hæc Ecclesia sancta quoque est ratione membrorum; quia in illa continetur justorum societas tam parum defectura, quam ipsa Ecclesia. Imo fatemur justos aut electos non tantum partem nobiliorem Ecclesiae efficere; sed Ecclesiam propter illos institutam esse; sic ager a patrefamilias propter triticum excolitur non propter zizania; sic arbor, quamvis in tanta ramorum multitudine praeter frugiferos, alios quoque steriles habeat, nihilominus in genere frugifera dicitur; et propter fructus plantatur, non ut foliis abundet.

Objiciunt contra II. propositionem.

Argum. I. Illa Scripturæ testimonia, quæ ad probationem 1. propositionis allata sunt, secundam omnino ever-

tunt: Ecclesia enim quæ peccatores, et malos homines complecteretur, sponsa Christi sancta et immaculata dici non posset; sed coinquinata potius esset, et multis criminibus fœdata: neque corpus Christi mysticum esset, quæ multos in membris suis numeraret, qui membra Christi esse non possunt.

Resp. ad I. Quidam, ut jam observatum est, per Ecclesiam illam gloriosam, de qua Apostolus loquitur, Ecclesiam triumphantem intelligunt: sed hæc non est communis patrum et interpretum sententia. Eadem scilicet Christi Ecclesia, quæ in cœlis perfecti decoris est, et electorum tantum cœtum continet, in hac terra multis laboribus atteritur, et in doloribus generat filios, quos transmittit ad coronam. Cumque nullius hominis salus desperata sit in hac vita, cum grandi charitate sustinet discolos, nec cessat unquam ad eorum emendationem omnes vires impendere. At in hoc ipso Ecclesia mihi videtur Christo dignissima, quæ exemplum sponsi sequens peccatorum saluti intenta, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet; atque ita non potest ipsa inquinari peccatis filiorum suorum, quæ aversatur, et damnat et corrigit ... *Nihil* (in Ecclesia Christi) *turpe, ac flagitiosum spectandum, imitandumque proponitur,* ait Aug. Lib. II. de Civit. Dei Cap. XXVIII. *ubi veri Dei, aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut beneficia postulantur ...*

Ad II. Hæc et similia argumenta facile diluuntur, si ad ea attenditur, quæ de Ecclesiæ anima et corpore ab initio hujus tractationis diximus. Alia ergo sunt membra Ecclesiæ perfecta, quæ ad animam et corpus pertinent; alia imperfecta, quæ vitam gratiæ non habent; sed tamen externis vinculis, nempe fidei professione, et sacramentorum communione inter se et cum vivis membris connexa sunt. Ecclesia est corpus Christi mysticum, quia ejus sanguine fuit coagmentata, ejus vita et spiritu vivit, ejus testamentum et promissiones habet; sed corpus vivum esse potest, quin

omnia ejus membra vitam et motum habeant, neque pars corporis cum hac vita destituitur statim a corpore abscinditur, imprimis si non sit adeo mortua, quin iterum vitam ab anima excipere possit. Quidam theologi, quos citat Bellarminus de Eccl. militante cap. IX., docuerunt, malos, quamvis vera Ecclesiæ membra non sint, in corpore tamen Ecclesiæ inesse, et in fidelium numero computari, cum multa sint in humano corpore, quæ membra dici non possunt, ut dentes, unguens, capilli; et fideles seu christiani tales dicantur non a charitate, sed a fide sive a fidei professione.

Argum. II. Patres passim docent arcam Noe esse figuram Ecclesiæ; atqui in arca non fuerunt, nisi qui salvandi erant; ergo etiam in Ecclesia alii non sunt, nisi qui salvantur.

Resp. I. Si omnes, qui salvandi sunt, ad Ecclesiam pertinent; ergo etiam malos complectitur, quotidie enim ex malis boni fiunt, et regnum cœlorum non tantum iis promissum est, qui constanter in justitia perseverarunt, sed etiam peccatoribus conversis et vere pœnitentibus.

Resp. II. dist. maj. Arca Noe in aliquibus figura Ecclesiæ est, *conc.*; in omnibus, *neg.* Nulla comparatio in omnibus suis partibus adæquata est. Arca Noe est Ecclesiæ figura 1. quia sicut in arca animalia munda et immunda includebantur, ita in Ecclesia mali cum bonis permixti sunt. 2. Quia sicut extra arcam nemo potuit salvus esse ab aquis diluvii; ita extra Ecclesiam nulli patet aditus ad salutem. In hoc stare comparationem docent Cyprianus, de Unit. Eccl.; Hieronym. in epist. ad Damasum; S. August. lib. V. de Baptis. Ulterius urgeri non potest; alias sequeretur omnes baptizatos certo esse salvandos, quia S. Petrus I. Epist. Cap. III. Baptisma cum arca Noe comparat.

Argum. III. S. Augustinus pluribus in locis negat malos esse in Eccles. Lib. IV. de Bapt. ait: .. *Videntur esse in Ecclesia; sed non sunt*... Idem de hæretico et catho-

licho improbo... *In corpore autem unicæ columbæ incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis rugam, nec ille nec iste invenitur*... et lib. V. cap. 51. de Ecclesia disputans... *Hæc*, inquit, *in bonis fidelibus est, et sanctis Dei servis ubique diffusis, et spiritali unitate devinctis in eadem communione sacramentorum* . . .

Resp. I. S. Augustin. contra Donatistas disputans eos sæpe urget argumento ad hominem, uti dicitur. Scilicet docebant illi, valorem Baptismatis pendere a probitate ministri, atque insuper Ecclesiam dicebant ex justis tantum et sanctis constare, et ab his tantum valide administrari Baptismum. Nihilominus Baptisma, a malis hominibus in eorum Ecclesia collatum, non iterabant. Quam parum hæc sibi cohæreant ostendit S. August., et ex ipsis Donatistarum principiis concludit, aut rejiciendum esse Baptismum a malis et peccatoribus collatum, vel etiam hæreticorum Baptisma esse admittendum.

II. Dist. ant. S. August. negat malos esse membra Ecclesiæ perfecta, viva et animata, ad animam Ecclesiæ pertinentia, *conc.*; membra imperfecta, arida, ad corpus tantum Ecclesiæ pertinentia, *nego*. Hoc modo conciliari debent quæ S. Augustinus videtur pugnantia dicere; nam aliàs, quando Ecclesiam ut vulgus doctorum sumit, seu qualis intuentium oculis occurrit, eam fatetur ex bonis et malis constare . . . *Istos esse in domo negare non possumus* . . . et tract. 6. in Joann. ait. . . . *Nos fatemur, in Ecclesia catholica et bonos et malos esse*... et rursum de malis... *Utrumque verum est*, inquit, *et ex nobis sunt, et non ex nobis: secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis. Secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis* . . .

Inst. Ergo S. August. duplicem agnovit Ecclesiam, in sensu protestantium.

Resp. nego conseq. 1. S. Doctor, etiam cum Ecclesiam docet ex justis tantum constare, tamen præter interna vin-

cula etiam externa requirit, quibus Ecclesia visibilis efficitur. Quod longe abest a mente protestantium.

2. S. August. expresse docet malos cum bonis in Ecclesia quasi iisdem retibus includi. Verba ejus in probatione citata sunt. Commixtionem hanc, ait, ubique ac toto vitæ tempore reperiri. Idem lib. III. contra Parmenianum cap. V. ait... *Non ergo quis quærat separatos justos*...

Sed nusquam S. Augustini sententia melius cognosci potest, quam ex ea collatione, quam catholici, quorum illa dux tunc fuerat, cum donatistis habuerunt. Cum enim, ut ex breviculo collationum in collatione diei 3. videri potest hoc idem donatistæ catholicis objicerent; hi responderunt nunquam se duas admisisse Ecclesias, sed tantum in unica Ecclesiæ distinxisse diversas partes et diversa tempora; quemadmodum et idem corpus Christi sit, quod in hac vita fuit mortale, et humile, in altera vita autem gloriosum est et immortale.

§ IV. *De Ecclesiae necessitate, et visibilitate.*

OBSERVANDA

I. Necessaria vocatur illa societas, quam ingrediendi incumbit obligatio; seu quae ad communem finem obtinendum ita instituta est, ut ad eundem finem pervenire non possint, qui libere extra societatem vagantur. Haec porro necessitas oriri potest, vel a natura rei, vel ab instituto. Ex rei natura oritur, si bonum quod appetimus ejus naturae sit, ut sine societate et virium conjunctione non possit obtineri. Ex instituto autem necessaria efficitur societas, quando lege cavetur, ne particeps fiat communis boni, qui pars societatis non est. Ejusmodi societas *exclusiva* dicitur; nec quidquam habet, quod cum naturali

aequitate pugnet; equum enim non est, ut emolumentum ex societate capiat, qui societati se adjungere etiam vocatus recusat.

II. Nobis examinandum non est, an Ecclesia in primo sensu necessaria sit. Quamquam difficile non esset illud ex philosohiæ principiis deducere; nam religionem divinam, quae hominibus ad salutem assequendam data est, respuere grande piaculum esset et summa impietas; cum autem extra Ecclesiam religio hæc nec pura haberi, neque legitime exerceri possit, sequitur Ecclesiam ex natura sua esse necessariam. Verum de Ecclesia Christi tractantibus, hoc unum indagandum est, quid Christus voluerit. Cum autem semel constiterit, hanc Christi voluntatem fuisse, ut omnes Ecclesiam ab ipso fundatam ingrederentur: sponte sequitur extra Ecclesiam Christi salutem sperari non posse.

III. Scimus hanc doctrinam plurimorum animos vehementer offendere, idque catholicis teologis in criminis loco objici, quod immitem et exosam obscurorum sæculorum sententiam perpetuo recudant; et quidem hac nostra felicissima, et bonarum rerum fœcundissima ætate, qua humanitatis et liberalitatis et tolerantiæ sensus, quos uberior philosophiae lux excoxit, ad incredibilem populorum omnium felicitatem ubique vigent et florent. Verum non possumus nos ea, quae accepimus, et quae a Christo ipso nobis tradita sunt non loqui. Theologi munus est, non dicere quae placent, sed quae vera sunt. Aut an haec cum negantur, vera esse desinunt? An nostrum est Ecclesiam ex ingenio nostro aut ad protestantium placita effingere, an non potius qualis instituta est, delineare? Non est tam immitis doctrina nostra, si

propius inspiciatur, neque obscurorum virorum partus; cum recentiores protestantium doctores eam negare non possint, nisi vel in latissimum indifferentismum incidant, vel male ratiocinentur; id est, nisi vel christiani esse desinant, vel philosophi. Dicitur, *recentiores protestantium doctores;* nam olim protestantium Ecclesiae omnes, quamvis in multis diverse sentirent, in hoc articulo nec a catholicis, nec a se invicem dissentiebant, ut paulo infra ostendetur.

IV. Quod *visibilitatem* attinet Ecclesiae, protestantes eam ab initio suae reformationis absque hæsitatione admiserunt: ut ex variis fidei confessionibus probat Bossuetius lib. XV. Hist. Variat. Postmodum cum urgerentur a catholicis, petentibus ubinam ergo fuerit ecclesia reformatorum ante Lutherum et Calvinum; ut hac difficultate, quae sane gravissima est, sese expedirent, responderunt ex iis nonnulli; eam quidem visibilem esse, sed ita tamen, ut ferme extincta fuerit certis temporibus, et in paucis tantum fidelibus latuerit.

Nos Ecclesiam ex Christi institutione visibilem dicimus, non eo tantum sensu, quod oculis intuentium pateat; nulla enim fuit haereticorum secta quae non hoc módo aspectabilis fuerit; sed ita, ut etiam inter omnes alias societates constante et singulari claritate fuerit conspicua.

Jam observatum est, Ecclesiam veluti ex animâ et corpore constare; ideoque duplicem ejus statum esse, interiorem scilicet et exteriorem. De exteriore loquimur; qui cum visibilis sit, tota Ecclesia simpliciter visibilis dicenda est. Sicut homo est per se visibilis, tametsi illius anima non videatur.

PROPOSITIO I.

Christus Ecclesiam suam instituit ut societatem necessariam.

Prob. I. Matth. XXII. et Luc. XIV. regnum cœlorum seu Ecclesia Christi comparatur homini regi, qui fecit nuptias filio suo: cum autem qui invitati fuerant noluerint venire, iratus paterfamilias dixit. ... *Dico vobis, nemo virorum illorum gustabit cœnam meam..* Ergo qui oblatam a Christo gratiam repellunt, non possunt partem cum ipso habere in regno cœlorum: ergo qui Ecclesiam, ad quam vocantur, non ingrediuntur, alieni sunt a Christo. — Marc. XVI. 15... *Praedicate Evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ergo expressa fuit Christi voluntas, ut omnes Evangelio crederent, idque in Ecclesia, cujus membra per Baptisma efficiuntur. — Matth. XVIII. 17... *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Ex his Christi verbis hoc efficitur argumentum: Qui Ecclesiæ obsequium detrectat, tanquam ethnicus habendus est: atqui ethnici a salute excluduntur in Scripturis. Ergo etc.

Minorem probant tum expressa Christi verba Joan. III. v. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei...* et v. 18. ... *Qui non credit jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei...* Tum ea, quæ S. Petrus palam annuntiavit Act. IV. 12. *Non est in aliquo alio salus. Nec enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.*

Prob. II. Omnes tenentur amplecti religionem christianam, utique vere christianam, seu illam, quæ a Christo fuit vere revelata; ergo etiam tenentur ingredi veram Christi Ecclesiam.

Antecedens jam supra probatum est in prolusionibus, propos, I. § tertii, et arg. 3. prop. de art. fundament.

Consequentia ex eo patet, quod Ecclesia propter religionem instituta sit. Qui vult finem vult et medium. Ergo 1. Christus, qui vult ut omnes per religionem vitam consequantur, debuit etiam velle, ut omnes in eam societatem convenirent, quam propter religionem ipse instituit. Ergo 2. cum hominibus obligatio incumbat veram Christi religionem amplectendi; etiam tenentur ad medium, quo ex instituto Christi ad illius religionis veram cognitionem pervenire, et legitimum Deo cultum exhibere possunt.

PROPOSITIO II.

Extra Christi Ecclesiam non est salus.

Prob. I. Ecclesia Christi est societas necessaria; ad illam ingrediendam omnes obligantur, tum jure naturali, tum jure positivo divino (ex prop. I.): ergo qui eam sciens volensque non ingreditur, salutem sperare non potest. Ad vitam enim ingredi non potest, qui non servat mandata; imo, qui cognovit voluntatem Domini, et non fecerit eam, vapulabit multis. Luc. XII. v. 47.

Prob. II. Mentem Christi nemo melius assecutus est, quam apostoli et primorum temporum ecclesiæ ab his institutæ. Sed apostoli, omnes qui genuinam

Christi doctrinam non tenent, et extra Ecclesiam sunt, a salute excludunt. Vid. arg. III. prop. de art. fundament.

Ex patribus pauca afferamus testimonia, ut videatur non ex obscuris temporibus prodiisse doctrinam nostram, sed a Christi tempore, et in iis sæculis constanter viguisse, quæ utpote origini propiora, fatentibus adversariis, puram conservarunt Christi religionem. S. Ireneus lib. IV. adversus hær. cap. 33. alias 62. ait, quod Dominus judicaturus est *eos omnes, qui sunt extra veritatem, id est, qui sunt extra Ecclesiam.* S. Cyprianus lib. de Unitate Eccl. multis probat extra Ecclesiam non esse salutem.... *Habere non potest Deum patrem qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quispiam qui extra arcam Noe fuit; et qui extra Ecclesiam foris fuit, evadet.* In epist. ad Pomponium idem S. doctor de iis qui ab Ecclesia ejiciuntur sic habet: *Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.* Ex S. August. qui totus est in hac veritate asserenda, hoc unicum sufficiat, ex libr. de Unit. Eccl. cap. 19. *Ad ipsam salutem et vitam aeternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum; habere autem caput Christum nemo poterit, nisi in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.*

Prob. III. *Ex consensione ecclesiarum acatholicarum.* Omnium christianarum societatum hæc semper consentiens vox erat, extra veram Christi Ecclesiam salutem non obtineri. Neque protestantium Ecclesiæ facto schismate ab hac communi omnium christianorum sententia discesserunt; prout ex fidei confessionibus, et libris symbolicis, et eorum, qui novarum religionum auctores fuerunt, testimoniis

liquido constat. Et vero, si hæc non fuisset novatorum doctrina etiam post factam ab Ecclesia catholica separationem, quare ergo tot systemata fabricarunt, ut probarent se esse in vera Christi Ecclesia? Quare cum catholici omnes novatorum societates a vera Christi Ecclesia excludunt, continuo clamant, se ergo a salute excludi? Quare tanti faciunt suam in articulos fundamentales et non fundamentales distinctionem; nisi ut dilatando spatia Ecclesiæ, omnibus sectis ad salutem viam pandant? Et quid aliud ipsi intelligunt per articulum fundamentalem, nisi eum quem credere necessarium est ad salutem? Ergo in Christi Ecclesia esse, et in via salutis versari, unum idemque est. Manet ergo principium: extra Christi Ecclesiam salutem sperari non posse. Et quia jam a nobis probatum est, admitti non posse distinctionem inter articulos fundamentales et non fundamentales, ac inter tot ecclesias, quæ se christianas dicunt, unam tantum veram Christi Ecclesiam esse; sequitur in hac tantum una vera Christi Ecclesia salutem obtineri posse.

PROPOSITIO III.

Ecclesia a Christo instituta est societas visibilis.

Probat. I. *Ex vaticiniis prophetarum*, quæ cum de nova Ecclesia loquuntur, per Messiam instituenda, eam semper annuntiant, ut eminenter visibilem. Isaia II. 2. ...*Erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes...* Dan. II. 35. lapis, qui percussit statuam, dicitur fa-

ctus mons magnus, et implevisse universam terram. Isaiae LX. 3. ... *Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui...*

Probat. II. *Ex novo Testamento.* Matth. V. Christus Ecclesiam vocat civitatem supra monte positam. ...*Non potest civitas abscondi supra montem posita*... Ibid. XVIII. jubet adire et audire Ecclesiam. Cap. XXVIII. mittit apostolos docere et baptizare omnes gentes. Sed hæc et alia multa a Christo prolata, quæ jam a nobis exposita sunt, necessario supponunt societatem visibilem.

Idem de Ecclesia docet Apostolus. Act. XX. convocatos ex Epheso presbyteros ita alloquitur v. 28... *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei...* Quod utique societatem visibilem indicat; nemo enim regere potest, quod non videt. Ad Eph. IV. Christus dicitur dedisse Ecclesiæ suæ pastores ...*in opus ministerii in aedificationem corporis Christi.* Huc quoque pertinet illud Apostoli ad Timotheum cap. III. 15. prioris epistolæ ... *Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis...* non intelligitur quomodo conversari quis possit in Ecclesia invisibili.

Probat. III, Christum voluisse Ecclesiam visibilem necessaria consecutione sequitur ex iis, quæ de natura et proprietatibus Ecclesiæ diximus.

1. Ecclesia omnibus consentientibus est societas seu cœtus hominum ad communem finem conjunctis viribus tendentium; atqui in Ecclesia invisibili societas hominum, et virium ad communem finem conjunctio ne cogitari quidem potest.

2. Ecclesia eo fine a Christo instituta est, ut religionis integritati prospiceret, et verum Dei cultum conservaret: hunc autem finem assequi non potest, nisi Ecclesia visibilis.

3. Ecclesia ex Christi institutione una esse debet et universalis, ac indefectibilis. Verum has aliasque proprietates frustra quæreres in ecclesia invisibili, quæ nulla haberet vincula, quibus in unum corpus coalesceret, nihil quo perpetuam durationem et constantem in eadem fide perseverantiam et sibi et aliis probare posset.

4. Ecclesia est societas necessaria, id est, omnes teneantur, nisi velint æternæ salutis jacturam facere, veræ Christi Ecclesiæ se adjungere. Ex hac autem Christi voluntate necessario sequitur, non invisibilem ab eo institutam esse Ecclesiam, sed visibilem; et ita visibilem, ut insigni quadam claritate splenderet et omnibus esset conspicua. Cum enim Deus omnes homines salvos fieri velit, neque salus detur extra Ecclesiam, necesse est, ut omnes eam videre possint, et a longe conspicere, veluti civitatem supra montem positam.

Probat. IV. Aliqua iterum veterum patrum testimonia adjicimus, ut innotescat, quid ipsi de instituta a Christo Ecclesia tenuerint. Origenes homilia in Matth. ait ... *Ecclesia plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem* ... S. Cyprian. de unit. Eccl. *Ecclesia Domini luce perfusa est, per totum orbem radios suos porrigit*... S. Chrysost. hom. 4. in caput VI. Isaiæ.... *Facilius est solem extingui, quam Ecclesiam deleri*.... S. Aug. passim contra Donatistas assertionem nostram probat.

Probat. V. *Ex protestantium confessione.* Quam-

vis enim hac de quæstione inconstantissime loquantur, et nonnunquam Ecclesiæ nomine cœtum electorum intelligant, qui prorsus est invisibilis, sæpe tamen rei evidentia coacti, Ecclesiam visibilem admiserunt, quam Ecclesiam *vocatorum* nominant. Plura eorum testimonia referunt doctissim. fratres Wallenburgici lib. 1. de Unitat. Eccl. cap. V. Sic confessio Saxonica art. 12. ait: « Non igitur de ecclesia, tanquam » de idea platonica loquimur, sed ecclesiam monstra» mus, quæ conspici, et exaudiri potest ». Et nobilis inter lutheranos Philippus Melanchthon in locis communibus de Ecclesia «... Quotiescumque de Ec» clesia cogitamus; intueamur cœtum vocatorum, » qui est ecclesia visibilis, nec alibi electos ullos esse » somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. »

ARGUM. CONTRAR. REFELLUNTUR

Contra I. et II. propositionem.

Obj. I. Si extra Ecclesiam salus speranda non est; ergo genus humanum in deterius lapsum est post Christum, nam stante synagoga nihil gentes ad legem mosaicam cogebat.

Resp. neg. ant. Gentes ad legem non cogebantur, quia ad solos judæos pertinebat. An ideo felicior tunc erat sors gentilium, qui coluerunt et servierunt creaturæ potius quam creatori; quos Deus tradiderat in reprobum sensum, in passiones ignominiæ? An non toti orbi tunc incubuit infelix Dei oblivio et incredibilis morum perversitas? Huic communi malo remedium attulit Christus, qui innumeros ex omnibus nationibus homines ad veri Dei cultum adduxit, et de tenebris vocavit in admirabile lumen suum: *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti, judæo primum et græco...* ad Rom. 1.

Objiciunt II. Sententiam, quod extra Ecclesiam salus sperari non possit, nemo hac nostra ætate defendere potest, nisi velit gravissimam obscuræ, et fanaticæ intolerantiæ notam incurrere, et multorum, qui a sacris catholicorum alieni sunt, invidiam et odia in se concitare. Ergo deserenda est sententia hæc.

Resp. 1. Etiamsi verum esset, quod in antecedente dicitur; non tamen discedendum nobis esset ab Ecclesiæ nostræ doctrina, neque pax cum veritatis dispendio quærenda. Aut an mutata nostra sententia, etiam Dei ordinationes, et instituta mutantur? Qui ita sentiret, ridendus potius, quam refellendus esset, nec viro illi absimilis, qui dogma de pœnarum æternitate jam dudum graviter ferens, cum audiret novam catechismi editionem parari, ab iis qui operi præerant, multis precibus flagitavit, ut articulum, qui de inferno ageret, expungerent, neque opportunam hanc et felicissimam occasionem prætermitterent, se multosque alios hoc metu liberandi.

Non potest igitur deseri veritas, quia displicet, nec divina revelatio temporibus accomodari. Videndum est, quid Christus voluerit, quid apostoli a Christo eruditi docuerint, quid ab his acceperint antiqui patres. In hoc, ut jam sæpe diximus totus hujus argumenti cardo vertitur. Si adversarii nostri Christum accusant, et apostolos, fatemur malle nos cum his condemnari, quam in eorum numero reperiri, qui sanam doctrinam non amplius sustinent, sed coacervant sibi magistros prurientes auribus (II. Timoth. IV.). Quid autem Christus docuerit, et post eum apostoli, et Ecclesiæ omnes, ex probatione videri potest.

Resp. 2. Non est, cur nobis succenseant acatholici. Non nostra tantum est hæc sententia, sed, ut in probatione diximus, omnium christianarum societatum; illam docuerunt celeberrimi protestantium theologi, et ita quidem ut catholicos laxioris in hac parte doctrinæ accusaverint (8). Nondum hic de Ecclesia catholica agitur; sed, quod bene observan-

dum, generatim ponitur quæstio; an extra veram Christi Ecclesiam salus obtineri possit. Nihil ergo ex hac doctrina pertimescendum est iis, quibus certo persuasum est, se veram Christi Ecclesiam habere. Unde, siquos videmus tam acriter hac sententia commoveri, merito suspicio oritur, eos longe abesse ab hac persuasione, et ideo tantum tolerantiæ suæ systema fabricasse, ut in eo perfugium quærant contra catholicorum argumenta, et propriæ conscientiæ terrores.

Instant I. Christus ipse Joan. XVII. 3., ad Patrem orans ait: ... *Hæc est vita æterna: ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum...* Atqui nullus est ex omnibus, qui se christianos dicunt, qui non verum Deum adoret, et Jesum Christum ab eo missum esse agnoscat. Ergo etc.

Resp. Vita æterna in eo non consistit, ut credamus Jesum Christum missum esse a Patre; sed ut in eum, qui missus est, credamus. Credere autem in Jesum, est eam ipsam doctrinam tenere, quam Jesus a Patre accepit, et hominibus revelavit, et eam legem servare, quam Jesus tradidit.

Instant II. Diversæ quæ in orbe existunt christianorum societates, quamvis in articulis quibusdam minus necessariis differant, idem tamen fundamentum habent, quod Christus est, et totidem veluti formæ sunt ejusdem Ecclesiæ; ergo nulla ex illis a salute excludi potest.

Resp. 1. Jam ostendimus, unam tantum religionem a Christo fuisse revelatam, unam tantum institutam Ecclesiam; vanam quoque esse distinctionem in articulos necessarios, et non necessarios, et in fundamento non stare, qui Christi religionem integram non tenet. Quid autem sibi volunt diversæ illæ ejusdem Ecclesiæ formæ? Nova hæc sunt verborum tendicula, quibus illi tantum, qui levioris ingenii sunt, capiuntur; nam si propius examinentur, facile deprehenditur, novis et fucosis verbis sensum nullum subesse. Quomodo enim eadem esse potest sub diversis formis Ec-

clesia? Aut an unius ejusdemque rei simul diversæ esse formæ possunt? Et si Christus ipse Ecclesiæ suæ formam impressit, an societates illæ, quæ hanc formam non referunt, Christi Ecclesiæ dici poterunt?

Resp. 2. Si societatum christianarum tolerantiam exposcunt adversarii; non video qua ratione eam aliis etiam religionibus, quæcumque illæ sint, denegare possint. Nam si dicunt, Evangelio credendum esse, et extra Christum salutem non reperiri: illico repugnantes habebunt deistas, qui omnia, quæ ipsi nobis opponunt, argumenta, in eos conjiciunt, neque illos excludi a communi tolerantia patiuntur, qui quamvis christiani non sint, unum tamen verumque Deum sincera mente colunt. — Sed et deistas iisdem iterum armis urgent alii multo liberaliores, qui ad gentiles quoque extendi volunt, quod deistæ veri Dei cultoribus impertiuntur. En ergo hujus tolerantiæ tantopere commendatæ necessarium consectarium! Nullibi consistere possunt, qui semel catholicorum principia deseruerunt, sed ab errore in errorem pelluntur, et nonnisi in pleno indifferentismo conquiescunt.

Inst. III. Quidquid sit de illis consectariis, ex ipsa omnium christianorum confessione certum est, nihil in Evangeliis et scriptis apostolorum crebrius occurrere, quam charitatis in omnes homines commendationem: atqui doctrina, quæ magnam hominum partem a salute excludit, cum hac charitate stare non potest. Ergo etc.

Resp. 1. Doctrinam, quam nos defendimus, a Christo, et apostolis dimanare, multis certisque argumentis in probatione ostensum est; ergo non potest esse communi illi charitati opposita, quam Scripturæ tantopere commendant. Et vero, non potest ad charitatis præceptum pertinere, quod in hominis potestate non est. Quando video, ingentem in mari navigantibus tempestatem imminere; an forsan exigit charitas, ut vim ventorum ego cohibeam, aut motus frangam sævientium aquarum? Aut suadebit amor, ut securos

esse jubeam in tanto periculo constitutos, neque ut sibi rebusque suis provideant admoneam? An non potius, qui ita ageret, ab omni humanitatis sensu longissime abesset? Ergo, nec nobis ita agendum esse putamus. Nos omnes aliarum religionum sectatores salvos fieri vehementer cupimus, hancque eorum salutem, quantum in nobis est, promovemus, idque eo ardentius quo certius nobis persuasum est, eos a salutis via aberrare. Majus hoc est amoris indicium, quam cum inani tolerantiæ jactatione omnem alienæ salutis curam a se removere, et eo liberalius cœlestia largiri, quo avidius temporalia arripiuntur.

Resp. 2. Non attendunt adversarii, se cum nos læsæ charitatis accusant, varia tolerantiæ genera confundere. Datur enim tolerantia *theologica* aut *religiosa*, datur et *politica*, seu *civilis*, quæ iterum vel *publica* esse potest vel *privata*. Sola tolerantia civilis ad charitatem pertinet, et pertinere potest, et quidem, quod nos attinet, privata. Consistit autem in vitæ hujus societate, et communibus officiis, idque efficit, ut omnes in civitate concorditer vivant, et mutuis sese auxiliis adjuvent. Hæc lex charitatis est, quam Christus et apostoli docuerunt, quam nos ab infantia ab Ecclesia didicimus, quæ schola Christi est, et veræ religionis magistra. Cum hac tolerantia confundenda non est ea, quæ theologica dicitur aut religiosa, et quæ, cum de vera Christi religione agitur, sine repugnantia cogitari non potest. Error errorem patitur, tenebræ cum tenebris sociari possunt; at quæ societas luci ad tenebras? Quidquid agas, quidquid velis, manet immota omnisque erroris intolerans veritas (9).

Inst. IV. Ergo in Deum ipsum refunditur tam immitis, tam invisa humano generi doctrina! Non possunt quidem homines, quæ a Deo constituta sunt, mutare, et stulte negatur, quod negando tolli non potest; hoc verum: sed quis Deum cogitare poterit tam durum et crudelem, ut longe majorem hominum partem ad æterna supplicia crearet? Id

autem admittere necesse est, si omnes eos, qui extra veram Christi Ecclesiam versantur, æternis ignibus excruciandos dicimus.

Resp. 1. Si ita argumentari licet, nihil in religione sacrum erit, ac ipsa divinæ providentiæ fides brevi ex hoc orbe exulabit. Ergo Deum crudelem nobis exhibet Apostol. cum ad Corinth. scribit I. Cap. VI. 9. 10. . . . *Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri etc. regnum Dei possidebunt* . . . Et alibi (II. Thess. I. 9) de iis loquens, qui noverunt Deum, et non obediunt Evangelio . . . *Pœnas dabunt in interitu æternas* . . . Nostrum non est a Deo rationem poscere eorum, quæ ab ipso constituta sunt; sed quæ manifestare nobis voluit, umili mente suscipere, memores illius sententiæ (Eccl. III. 22.) . . . *Altiora te ne quæsieris* . . . *et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus* . . . Certum enim nobis est; *quod rectus sit Dominus, et non sit iniquitas in eo* (Psal. 91. 16. . . .) Scimus, neminem nisi sua voluntate malum esse posse; neminem ab eo immerentem puniri.

Resp. 2. Multa in allato argumento falsa continentur, et a nostra sententia prorsus aliena. Nemo a Deo ad æterna supplicia creatur. Hanc sententiam, quam protestantium antesignani olim docuerunt, semper exhorruit Ecclesia catholica. Deus omnium hominum Pater est, *qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*; (I. Timoth. II. 4). Falsum quoque est, a nobis asseri omnes eos, qui extra veram Ecclesiam versantur, æternis ignibus excruciandos esse. Hoc tantum contendimus, neminem qui non fuerit renatus ex aqua et Spiritu Sancto posse intrare in regnum cœlorum (Joann. III. 5.); neminem etiam baptizatum hæreditatem filiorum Dei assequi posse, nisi membrum sit veræ Ecclesiæ, vel actu, vel voluntate, aut sincera animi dispositione. Ergo, quod infideles attinet, qui Christum sine culpa ignorant, nemo unquam docuit, eos ideo, quia Christum ignoraverint, sine fine damnandos.

Jam si illos, qui christiani vocantur, sed extra veram Christi Ecclesiam sunt, a salute excludimus; utique eos intelligimus, qui cum veram Ecclesiam cognoscunt, aut certe facultatem habent eam cognoscendi, contemnunt tamen, negliguntve ad eam accedere, cum possint... *Non tibi deputatur ad culpam*, ait S. Augustin. de liber. arbit. cap. XXII., *quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras... Non enim quod naturaliter nescit, et quod naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum, sed quod scire non studuit...* Hinc catholici theologi differentiam maximam ponunt inter *formales*, uti dicunt, et *materiales* hæreticos. Nam, ut cum eodem S. Aug. loquamur, Epist. 43. alias 162, *Qui sententiam suam quamvis falsam, quamvis perversam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi...* Legem quidem habemus ingrediendi veram Ecclesiam, omnibus hominibus datam, neque illam aut abrogare aut restringere cuiquam fas est: verum in hac materia, sicut in aliis quibuscunque præceptis, applicari debent regulæ imputationis. Neque enim pœna locum habet ubi nulla culpa subest; et pro ratione culpæ pœna aut levior aut gravior decernitur. Libenter ergo concedimus, multos extra veram Ecclesiam versari, quibus hæc legis divinae transgressio propter ignorantiam et bonam fidem non deputatur ad culpam. Verum eos, qui veritatem a se repellunt, qui dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus Spiritui Sancto resistunt (Act. Apost. cap. VII. 51.); qui impuris desideriis serviunt, et ex hac vita excedunt tanquam Dei et gratiæ ejus contemptores; hos profecto a regno Dei excludendos, et partem habituros cum hypocritis, negare nemo poterit, nisi omnem religionem, omnemque Dei metum excusserit (10).

Nota. Plura adhuc sunt, quæ ab adversariis objiciuntur cum Ecclesiam catholicam intolerantiæ accusant: verum ad ea alio loco respondebimus. Nondum enim de hac vel illa ecclesia loquimur; sed in genere de Christi Ecclesia qualis sit, quærimus.

Contra III. propositionem.

Objiciunt I. Scriptura multis in locis videtur significare, Ecclesiam totam esse spiritualem, et omnino invisibilem. Ergo etc. Prob. Luc. XVII. 20. Christus interrogatus a pharisæis, quando veniret regnum Dei, respondit: *Non venit regnum Dei cum observatione; neque dicent; Ecce hic, aut ecce illic: Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Joan. IV. 23. ... *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate...* I. Petr. II. 5. ... *Ipsi tanquam lapides vivi superædificamini domus spirituali, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias Deo.* Ergo etc.

Resp. ad I. Non agitur ibi de Ecclesia, sed vel de regno Christi spirituali, quod per gratiam stabilitur in cordibus nostris; vel de Christi adventu in hunc mundum. Cum enim judæi, qui temporale aliquod Messiæ regnum expectabant, a Christo quærerent, quandonam ergo sessurus esset in solio David, et imperaturus omnibus populis, respondit Jesum: Regnum Dei jam adest. In medio vestri sum, et regnum meum mecum est; quotquot enim recipiunt me, dabo eis potestatem filios Dei fieri.

Ad II. Christus per illa verba et cultus mosaici abolitionem docet, et novi cultus excellentiam; qui totus in id tendit, ut virtute corroboremur per spiritum in interiorem hominem. Ephes. III. Adoratio in spiritu et veritate externum Dei cultum non excludit neque Ecclesiam reddit invisibilem; alias sequeretur destruenda esse templa et removendos ritus omnes et cæremonias.

Ad III. Ecclesia a S. Petro vocatur domus spiritualis non quia occulta est, et invisibilis, sed ad differentiam domus materialis.

Arg. II. Ecclesia consistit in vera fide et charitate: atqui hæc sunt invisibilia. Ergo etc.

Resp. Vera fides et sincera charitas efficiunt quidem quasi animam Ecclesiæ, sed Ecclesiam totam non constituunt. Ut Ecclesia recte dicatur visibilis, sufficit, ut quoad unam ex suis partibus essentialibus visibilis sit. Sic homo ex natura sua recte dicitur visibilis; quamvis pars ejus præcipua nempe anima videri non possit.

Inst. I. Quod creditur, non videtur: at Ecclesia creditur; nam symbolus habet: *credo in sanctam Ecclesiam.* Ergo etc.

Resp. dist. maj. Quod creditur non videtur sub eodem respectu *conc.*; sub diverso respectu, *neg.* Quod relate ad Ecclesiam creditur, non videtur: et quod videtur, non creditur. Hoc autem in omnibus illis rebus occurrit, in quibus est aliquid apertum quod oculis subjicitur, et aliquid occultum quod fide apprehenditur. Sic Baptisma videtur quatenus est ablutio; quatenus autem est sacramentum, gratiam conferens, creditur. Apostoli videbant humanitatem Christi, divinitatem, quam non videbant adorabant.

Inst. II. Ecclesia potest in quibusdam tantum occultis fidelibus consistere. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Cum omnes ad Ecclesiam Christi vocati sint, necesse est, ut omnes ad illius cognitionem venire possint. At Ecclesia illa, quam minister calvinista Claudius, non ex Evangelio, sed ex suo cerebro finxit, non tantum ignota esset extraneis, sed et sibi ipsi. Nam fideles illi occulti ne sibi quidem invicem cogniti essent. Et quo tandem argumento protestantes probare possunt, semper aliquos veros fideles in Ecclesia romana latuisse? Si fideles illi occulti, eo ipso tempore, quo vivebant, ita latere potuerunt, ut nequidem coævis suis diverse ab aliis sentire viderentur; unde illud nunc sciunt protestantes?

ARTICULUS III.

De potestate Ecclesiae.

OBSERVANDA

I. Jam vidimus, Ecclesiam non alio fine a Christo fuisse institutam, quam ut salus aeterna per religionem ab ipso revelatam obtineretur (propos. II. art. I.). Ergo necesse erat, ut Christus Dominus, qui omnes homines vult ad agnitionem veritatis, et per veritatem ad salutem pervenire, Ecclesiam suam ita institueret, ut idoneum esset hujus finis obtinendi medium. Debuit igitur 1. per Ecclesiam doctrinae a se traditae conservationi et propagationi prospicere. Debuit 2. providere, ut ea, quae ad cultum externum pertinent, divina instituta servarentur, et ad suum proprium finem dirigerentur. Debuit 3. Ecclesiae ipsius conservationi consulere, ne deficiente medio finis obtineri non possit.

II. Quod primum attinet, manifestum est, nec conservari posse sanam doctrinam, neque diffundi in alios, nisi per instructionem; nihil enim ad moralem hominum perfectionem proficiet religio, ut ut sancta et divina, nisi homines quae sibi credenda sunt, et quae agenda cognoscant, atque ad amplectenda ea quae cognoverint excitentur ... *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante?... Fides ex auditu, auditus autem per verba Christi...* ad Rom. X. Verum et hoc cavendum erat, ne instructio, si cujuslibet arbitrio permitteretur, non tam veritatis propagatio esset, quam falsitatis et errorum disseminatio.

Ut ergo Christus Ecclesiae suae in hac parte non deesset, magisterium in ea instituit, seu cathedram publicam, facta divisione inter eos, quibus docendi munus incumberet, et eos qui in audentium, et discentium numero computarentur. « Jam sub hoc » aspectu, ut optime observat Clariss. D. Zimmer » Theolog. special. tom. III. pag. 31., Ecclesia Jesu » Christi ut opus divinum se commendat. Nemo enim » praeter Jesum, neque ante, neque post illum aliquid simile aut cœpit, aut perfecit: nemò publicum munus docendi in universo terrarum orbe instituit, quod ad omnes homines, ne infima quidem » classe eorum excepta, quinimo ad hanc maxime » pertineret ».

III. Verum hæc quantumvis praeclarissima institutio non sufficeret in praesenti hominum statu nisi per cultum publicum fideles in unum coadunati in fide permanerent unanimes, et majora semper caperent incrementa virtutum. Hunc finem ut assequeretur Christus, Ecclesiæ suae publici cultus administrationem, et mysteriorum dispensationem commisit; neque omnibus indiscriminatim; ne divina instituta in tanta confusione interirent; sed quibusdam tantum, quos ministros suos, et sacrorum antistites esse voluit, quod utique divinae ejus sapientiae dignissimum erat.

IV. Notum praeterea est, nullam societatem bene ordinatam sine publica aliqua politia consistere posse. Nam homines semper oppositis studiis in diversa aguntur, et non raro oriuntur scandala, et abusus varii, qui finis prosecutionem impediunt; quo fit, ut societas etiam exigua, quæ comprimendi abusus, et membra sua in officio continendi media non haberet, brevi

dilaberetur, aut praeter nomen inane nihil ritineret. Ut huic malo occurreret Christus, neque dilabi sineret Ecclesiam suam, illud quoque sapientissime instituit, ut se ipsam regere posset, neque media ipsi deessent, coercendi discolos, et membrorum actiones ad communem finem dirigendi.

V. Ex iis quae modo diximus manifestum est totum Ecclesiae conceptum his tribus, contineri; *Doctrina*, *Cultu*, *Societate*. Doctrinam Ecclesia conservat per magisterium, Cultum per ministerium, Societatem, vel seipsam per regimen, vel imperium sacrum. Exinde triplex oritur Ecclesiae potestas, quam illa a divino Fundatore accepit; scilicet *potestas Magisterii*, *potestas Ministerii*, *potestas Imperii*; seu potestas docendi, cultum externum administrandi, et regendi vel dirigendi cum auctoritate fidelium actiones ad finem communem. Quoniam autem Christus Ecclesiam suam indefectibilem instituit, ita ut neque interire possit visibilis illa societas, quae ab ipso nomen et originem habet, neque a verae fidei professione deflectere; necessario sequitur 1. nunquam deficere posse potestatem illam triplicem a Christo Ecclesiae concessam, 2. Cathedram a Christo institutam, seu magisterium publicum aberrare non posse ab ea, quae a Christo tradita est, doctrina. Hoc nunc paulo fusius explicabimus, et quidem § 1. de triplicis potestatis concessione agemus, § 2. de ejusdem potestatis perpetua duratione, et Ecclesiae docentis sive magisterii infallibilitate.

VI. Protestantes etiam corpus aliquod pastorum habent ad annuntiandum Evangelium et administranda sacramenta; habent etiam seniores suos et doctores, quibus officium committunt legibus re-

gendi disciplinam. Verum in eorum sententia nulla est ex Christi ordinatione inter clerum et plebem distinctio; imo omnem potestatem et jurisdictionem ecclesiasticam radicaliter in populo esse contendunt, eos, qui illam exercent, de consensu tantum et nomine populi agere, et si munere suo exuuntur, nulla ratione a reliqua plebe distingui. Quakeri et aliae quaedam fanaticorum sectae, nullum omnino ordinum aut ministrationum discrimen admittunt; sed cuique fideli, sive mas sit sive fœmina, si spiritu interiori movetur, fas esse dicunt verbi ministerio fungi.

§ I. *De potestate a Christo Ecclesiae concessa.*

PROPOSITIO I.

Christus in Ecclesia sua instituit cathedram, seu magisterium authenticum.

Prob. Christus antequam ad Patrem ascenderet, ministerium verbi aut magisterium publicum apostolis suis commisit, præcipiens eis, Marc. XVI ... *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae* ... Matth. XXVIII. ... *Euntes docete omnes gentes* ... Apostolos post effusionem Spiritus S. hoc munere constanter functos fuisse, res est nimis aperta, quam ut probatione indigeat. Quod autem authenticum fuerit illud ministerium verbi, cui se totos impendebant, ex eo constat, quod a Christo fuerit institutum, et apostoli cum Evangelium praedicarunt se tanquam Christi legatos gesserint, neque aliter, quam in nomine Jesu et au-

ctoritate ab ipso accepta locuti sint. Cum princeps sacerdotum apostolis in concilio seniorum dixisset (Actor. V. 28) ... *Praecipiendo praecepimus vobis, ne doceretis in nomine isto: et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra*... Petrus et apostoli responderunt ... *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*... Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Christus in Ecclesia sua instituit ministerium authenticum, seu potestatem administrandi cultum publicum.

Prob. Matth. XXVIII. mittuntur apostoli non docere tantum, sed etiam baptizare ... *docete omnes gentes, baptizantes eos* ... Luc. XXII. cum Christus in ultima cœna corpus suum dedisset apostolis, addidit v. 19. ... *Hoc facite in meam commemorationem* ... Joan. XX. potestatem eis concessit remittendi peccata ... *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos... Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis etc.* Apostolos injunctum sibi munus magna cum sollicitudine peregisse omnis testatur historia, neque protestantes inficiantur. Nam conventus frequentissime agebant per domos, in quibus non tantum fideles instruebant, sed et sacra perficiebant, sicut a Domino acceperant. Apost. I. Cor. IV. se aliosque apostolos vocat *ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* Quod autem authenticum fuerit hoc ministerium et legale, eo ipso certum est, quod a Christo fuerit institutum quod Christi nomine illud exercuerint apostoli, et suam missionem mira-

culis comprobaverint ... *Pro Christo legatione fungimur*, ait Apostolus II. ad Cor. V. 20. et v. 18. ...*Omnia ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis.*

PROPOSITIO III.

Christus in Ecclesia sua instituit imperium seu potestatem legislativam, judiciariam, et coactivam.

Prob. I. *arg. generali.* Christus Ecclesiam audire jussit Matth. XVIII. voluitque ut ii, qui obedientiam recusarent, tanquam ethnici haberentur et publicani. Ecclesiae potestatem dedit ligandi et solvendi, primum quidem Matth. XVI. cum Petro dixit v. 19. ... *Tibi dabo claves regni cœlorum, et quodcumque ligaveris super terram etc.*.. Tum et Matth. XVIII. ubi apostolos alloquitur versiculo 18, ...*Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo etc....* Joan. XXI. iterum Petro dictum est ...*Pasce oves meas*... Et postmodum ab ipso Petro ad præpositos Ecclesiæ I. Petr. V. ...*Pascite qui in vobis est, gregem Dei*... Atqui haec omnia juxta modum loquendi Scripturis usitatum veram potestatem vel imperium exprimunt. Ergo etc.

Prob. min. Christum Matth. XVIII. 18. de vera et proprie dicta potestate loqui, tum ex contextu patet, tum ex sensu, quem ipsa hæc verba *solvere* et *alligare* exprimunt, quæ, uti doctiss. D. Calmet observat, ad consuetudinem judaeorum alludunt, qui domos suos non seras obducendo, sed implicando claudebant, et solvendo aperiebant. Id clarius efficitur ex Matth. cap. XVI., ubi potestas ligandi, et

solvendi cum potestate clavium conjungitur. Constat autem in Scripturis claves veram et proprie dictam potestatem significare. Cf. Isai. XXII., 22. Apocal. III., 7. Quod vocem *pascere* attinet, eam verum exprimere imperium, ac idem significare quam *regere*, ex multis V. T. locis probari potest. Vid. Ezechielis totum cap. XXXIV. ... *Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David...*, *et servus meus David princeps in medio eorum...* Isaiæ XLIV. 28. ... *Qui dico Cyro: Pastor meus es etc.* Cf. D. Wiest Opere maj. Schol. in § 245. et Schol. 2. in § 250.

Prob. II. *per partes* 1. Potestas ligandi, pascendi seu regendi necessario includit potestatem bonum societatis idoneis legibus promovendi. Hanc porro potestatem semper in Ecclesia exercitam fuisse probatur ex Act. XV. ubi apostoli leges statuendo hæc verba præmittunt: *visum est Spiritui Sancto et nobis...* Ibid. v. 41., Paulus dicitur perambulasse Syriam et Ciliciam... *praecipiens custodire praecepta apostolorum et seniorum...* Ipse autem apost. ad Thessal. scribit (Ep. I. cap. IV.)... *Scitis quae praecepta dederim vobis per Dominum Jesum.* In suis quoque ad Timoth. et Titum epistolis plura præscribit in Ecclesiae gubernatione observanda I. Tim. III. et Tit. I.

2. Potestas legislativa judiciariam necessario involvit; nam hac sublata leges vanæ sunt, et nullæ. Hanc potestatem exercuisse apostolos patet ex concilio jerosolymitano Actor. XV.; ex Apostoli contra incestuosum corinthium agendi ratione. Sic enim scribit I. Cor. V. 3. ...*Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi, ut prasens*

eum, qui sic operatus est I. Tim. V. modum præscribit hanc potestatem exercendi.

3. Potestas decernendi pœnas in illis Christi verbis jam continetur Matth. XVIII. ... *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus...* Paulus 1. Cor. V. incestuosum corinthium tradit Satanæ. Ibidem cap. IV. redarguens quosdam ex corinthiis subjungit... *Quid vultis? In virga veniam ad vos?...* II. Cor. X. 6., ait in promptu se habere ulcisci omnem inobedientiam. I. Tim. V. ...*Peccantes coram omnibus argue, ut et ceteri timorem habeant...* et Tit. II. *Argue cum omni imperio...*

PROPOSITIO IV.

Christus ipse elegit apostolos, et illis immediate, et solis omnem illam potestatem concessit, quam in Ecclesia sua instituit.

Prob. I. pars. *Christus ipse sibi apostolos elegit;* ut omnis evangelica historia testatur.... *Cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et apostolos nominavit...* Luc. VI. 13., et Joan. XV. 16., ad eos ait... *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos....*

Prob. II. pars. *Quod Christus omnem potestatem docendi, ministrandi et regendi apostolis dederit.* Hoc quidem ex omnibus illis Scripturae locis apparet, quæ in prioribus propositionibus allata sunt. Ubique, cum de potestatis traditione agitur, Christus apostolos alloquitur. Ubique, cum de potestatis exercitio agitur, apostolos videmus, qui omnes ejus partes magna cura complectuntur. Ubique, cum de po-

testatis communicatione agitur, nonnisi ab apostolis aliis traditam conspicimus.

Prob. III. pars. *Scilicet potestatem illam apostolis a Christo immediate traditam fuisse*, neque eam communitati datam aut nomine communitatis fuisse exercitam. Hujus enim institutionis nullum in Scripturis occurrit vestigium; contrarium autem ubique apparet. Christus apostolos immediate alloquitur; ad eos præcepta sua et promissa dirigit. Non ait: Ecclesia mittet vos; sed: *Sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos*... Joan. XX. *Data est mihi omnis potestas; euntes ergo docete etc.* Matth. XXVIII. Ap. ad Eph. IV. expresse ait: *ipse dedit quosdam etc.*, et ad Galat. I. se missum ait ...*Non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem* ... Ergo etc.

Prob. IV. pars. *Solis apostolis haec potestas data est.* Quamvis enim Christus sibi discipulos elegerit, eosque miserit binos ante faciem suam Luc. X. 1., tamen cum de Ecclesiæ novæ constitutione agitur, nullibi ad hos discipulos sermo Domini dirigitur; neque post adventum Spiritus Sancti aliquam in ministerio sacro partem habuisse videntur. Cum apóstolis necessarium videbatur sibi ministros eligere, in quos aliquam curæ pastoralis partem transferrent; electi sunt septem diaconi, et per impositionem manuum apostolorum ad Ecclesiae ministerium ordinati. Ergo etc.

COROLLARIUM I.

Universa fidelium Ecclesia divina Christi ordinatione distribuitur in clerum et populum; in Ecclesiam docentem et discentem.

Prob. Sub communi *cleri* nomine omnes illi intelliguntur, qui a reliquis fidelibus separati sunt ad ministerium, et officia ecclesiastica obeunda, et ideo distinctum in Ecclesia ordinem efficiunt. Reliqui *laicorum* nomine veniunt, aut simpliciter *fideles*, vel *populus christianus* appellantur. Quod ex Christi institutione profluxerit distinctio hæc, ex propositionibus certum est. Probavimus enim Christum omnem spiritualem potestatem in Ecclesia instituisse, eamque non communitati commisisse, sed discipulis, quos ipse elegit, ut ejus nomine et auctoritate omnes partes explerent sacri ministerii ...*Ego elegi vos, et posui vos*... Joan. XV. 16. ...*Sic nos existimet homo, ut ministros Christi*... I. Cor. IV.

Eadem haec argumenta probant a Christo ipso factam esse divisionem in Ecclesiam *docentem* et *discentem*. Ecclesia *docens*, quamvis strictiori significatu magisterium tantum exprimere videatur, communiter tamen idem fere est cum clero, et omnes sacræ potestatis partes complectitur; quia iidem sunt, quibus et docendi, et ministrandi, et regendi munus commissum est. Quocumque autem sensu accipiatur, ex probatis manifestum est, eam a Christo ipso ortum habere ...*Ipse dedit quosdam apostolos... alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores in aedificationem corporis Christi*... Eph. IV.

COROLLARIUM II.

Ecclesia discens ecclesiae docenti divina ordinatione subjecta est, eamque audire tenetur.

Prob. I. Ex eo quod ipse Dominus dederit quosdam pastores et doctores, sequitur, partes fidelium esse, ut audiant et obediant; qui enim vult primum, necessario vult secundum.

Prob. II. *Expressis Scripturae testimoniis*, Matth. XVIII. ... *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*... Ibid. cap. XXIII... Christus judæis hoc præceptum inculcat ... *Super cathedram Moysis sederunt scribae et pharisaei: omnia ergo quaecunque dixerint vobis, facite*. Si obsequium debebatur scribis in cathedra Moysis sedentibus, quanto magis pastoribus a Christo ipso institutis? Quis porro credat apostolos, cum fidelibus, quae credenda et agenda essent, cum tanta auctoritate proposuerunt, obedientiam non exegisse, aut eam exigendi jus non habuisse? Apostolus Actor. XV. 41. dicitur perambulasse cum Sila *Syriam et Ciliciam confirmans ecclesias, et praecipiens custodire praecepta apostolorum et seniorum.*

Objiciunt contra III. propositionem.

Argum. I. Omne imperium involvit coactionem; atqui religio coactionem non patitur. Ergo nec imperium.

Minor ex ipsa veræ religionis natura probatur; nam religio gratiæ opus est, et sine libera et interna mentis subjectione cogitari non potest.

Resp. dist. min. Religio coactionem non patitur, si consideretur tanquam bonum privatum cujuslibet hominis singillatim sumpti, *conc.*; si consideretur ut commune bonum societatis christianæ, *neg.* Religio hominem ad salutem perducere non potest, nisi per liberam et internam voluntatis subjectionem; verum hæc subjectio in homine a multis rebus externis dependet, quibus religio vera conservari, et homines ad eam amplectendam excitari debent; quod sine societate cogitari non potest, in qua membra vinculis externis colligata ad communem finem diriguntur. Hæc soci[illegible]s imperium exercere potest tam in actiones externas, quæ directe ejus judicio subjacere possunt; quam in internas, quæ in societate, quæ ex natura sua religiosa est, intimam habent cum externis actibus connectionem. Discrimen ergo ponendum inter religionem in se ipsa spectatam, et Ecclesiam. Hæc religionis causa instituta est, et cum sit societas, omnia ea habere debet, quæ societati cuilibet necessaria esse dignoscuntur. Ergo et religionem conservare debet, et se ipsam. Neque religioni providere poterit, si non habeat, quo se ipsam sustineat, et tueatur; neque se ipsam tueri sine legibus, et politia externa.

Inst. Omnes hodie in hoc consentiunt, quod religio argumentis propagari debeat, non armis; quia arma ad persuadendum non valent. Ergo etc.

Respond. Ecclesia neminem vi et armis ad amplectendam religionem compellit, neque id est potestatis ecclesiasticæ finis: in eos, qui membra societatis sunt, potestatem exercet Ecclesia, non in eos, qui foris sunt. Id autem in omni republica bene constituta necessarium est, ut possit legibus dirigere subditos, ad obsequium cogere eos qui bonum communitatis impediunt, et contumaces expellere.

Arg. II. Christus exemplo suo et doctrina omne imperium ab Ecclesia exclusit, nihil ipse per vim agere voluit, sed persuasione et charitate; idque apostolis pluries commendavit ... *Principes gentium dominantur eorum*, ait Luc.

XXII. ... *Vos autem non sic; qui major est in vobis fiat sicut minor* ... Et Matth. XX. ... *Filius hominis non venit ministrari sed ministrare* ... Idem inculcat S. Petrus epist. I. cap. V. Ergo etc.

Resp. neg. conseq. Christus qui non venit ministrari, sed ministrare, nihilominus Matth. XXVIII, ait ... *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra* ... Et cum Joan. XIII. præclarum humilitatis exemplum apostolis dedisset, ait v. 13. ... *Vos vocatis me Magister et Domine; et bene dicitis, sum etenim* ... In illa autem exhortatione ad apostolos non ait: nemo sit inter vos major; sed qui major est, fiat sicut minor. Ergo textus illi, quos adversarii objiciunt, imperium sacrum non excludunt, sed modum præscribunt, quo illud in Ecclesia exerceri debeat. Scilicet Ecclesiæ rectores, qui pro Christo legatione funguntur, pascere debent gregem Dei, *non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo;* memores illius humilitatis, mansuetudinis et dilectionis, quam princeps pastorum Christus, et ejus apostoli verbis et exemplo docuerunt. Potestas Ecclesiæ ad ædificationem data est, non ad destructionem. Hinc non cessat saluti consulere filiorum suorum etiam tunc, cum pœnas decernit; ad id enim omnes pœnæ ecclesiasticæ tendunt, ut christianos vel a malo deterreant, vel ad officium revocent, vel communitatem a scandalo et contagione liberent.

Inst. I. Systema protestantium, quo omne inter clericos et laicos discrimen tollitur, et perfecta inter omnia Ecclesiæ membra æqualitas stabilitur, magis convenit religionis cristianæ fini, qui totus supernaturalis est, ac omnibus communis.

Resp. Cum de institutione positiva agitur, non attenditur ad ejusmodi rationes convenientiæ, quas sibi quilibet ex cerebro suo effingere potest. Cuilibet id videtur convenientissimum, quod illius systemati accommodatum est. Et

nobis, si vellemus ejusmodi rationibus pugnare, difficile non esset probare imperium, quale illud institutum esse diximus, ita esse Ecclesiæ necessarium, ut absque illo tam immensa societas, nec sibi cohærere, nec durare posset.

Instant II. Nemo nescit 1. ambitionem et rerum habendarum cupidinem civitatibus et imperiis ortum dedisse. 2. Finem regnorum alium non esse, quam securitatem publicam. 3. Media ad finem consequendum esse administrationem politicam, vim armorum, auri argentique copiam etc. Atqui haec omnia Christi doctrinae e diametro opponuntur. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Falsos omnino reipublicæ conceptus nobis obtrudunt protestantes. Quae de ortu, fine, mediis statuum dicunt, ex parte quidem vera sunt, si ad statum tantum civilem attendimus. Verum in ipso conceptu status hæc omnia non continentur. Ergo potest existere societas, quæ illum non habeat ortum, quem status politici plerumque habent; quæ finem communem habeat a statu civili distinctum, ideoque et media omnino alia ad finem consequendum. Talis societas est Ecclesia in genere suo completa et perfecta, et in se omnia complectens, quæ ad finis prosecutionem, et societatis conservationem necessaria sunt.

Argum. III. Ex eo, quod Christus claves dederit Petro et apostolis; vel quod jam apostolorum tempore quidam fidelium communione privati fuerint, seu, uti vulgo dicitur *excomunicati*, non sequitur Ecclesiam potestatem accepisse proprie dictam ferendi leges, et decernendi pœnas. Ergo etc. Probat. Potestas clavium nihil aliud est, quam actus quo minister declarat peccata esse remissa. Excommunicatio autem est exclusio mere negativa ex communione fidelium, quando scilicet fideles, forsan pastoris sui adhortatione excitati ab alicujus hominis consortio se separant, quemadmodum evitare solemus homines male in republica notatos, vel lue contagiosa infectos. Ergo nec potestas clavium, nec excommunicatio potestatem imperii involvunt.

Resp. neg. maj. arg. Declarare peccata esse remissa, non est peccata remittere, solvere aut ligare. Qualis quæso hæc esset potestas clavium, si illi quibus claves traduntur, nunquam aperire possent januam, aut claudere, sed tantum declarare, eam clausam esse, vel apertam? Item aliud est privata auctoritate hominis alicujus male notati societatem fugere, aliud auctoritate publica aliquem e societate excludere, et omnibus societatis juribus privare. Hoc ultimum actum esse jurisdictionis, et summæ potestatis, quis negabit?

§ II. *De potestatis ecclesiasticæ perpetua duratione et Ecclesiæ docentis infallibilitate.*

OBSERVANDA

I. Non defuerunt inter protestantes, qui claris et apertis Scripturæ testimoniis convicti, negare ausi non sunt, illam, quam diximus potestatem, a Christo fuisse apostolis collatam: sed dicunt, eam ad apostolorum tempora fuisse restrictam; neque post eos in Ecclesia perdurasse. Ex quo sequeretur, Ecclesiam, quæ primum ob extraordinarias circumstantias *societas inæqualis* fuerat, postmodum mutatam fuisse in *collegium æquale.* Mirum est viros rerum theologicarum et juris canonici scientia insignes, ita potuisse a primis juris naturalis et rationis philosophicæ principiis aberrare. Verum contingit illud etiam doctissimis, cum malam causam defendendam suscipiunt. Scilicet etiam parum attendentibus clarum est, quod omnis positiva societas suam naturam et formam ab auctore suo habeat, neque exuere hanc naturam possit, vel primam hanc formam immutare, quin eadem esse desinat. Posito autem hoc generali

principio rectissime concluditur, Ecclesiam Christi, si ex inæquali facta est collegium æquale, naturam exuisse quam habuit, neque eandem amplius fuisse positivam institutionem, quae apostolorum tempore extitit, ideoque Ecclesiam a Christo institutam post apostolorum tempora mutatam fuisse in aliam. Aut an Christus duas statim Ecclesiæ suæ constitutiones edidit, unam apostolorum tempore, aliam postea valituram? Sed nihil est nec in Scripturis, nec in antiquissimis Ecclesiae documentis, quo ejusmodi commentum fulciatur. Contrarium probabimus prop. I. hujus. §.

II. Inerrantiam Ecclesiæ christianæ necessarium attributum esse, jam supra probavimus (art. II. § 2.). Verum hanc singularem et excellentissimam Ecclesiæ prærogativam ibi paucis tantum lineis exprimere potuimus, nondum facta inter Ecclesiam docentem et discentem distinctione. Nunc accuratius hanc inerrantiam definire necesse est, et modum docere, quo Christus voluit Ecclesiam suam ab omni errore tutari; hic autem alius ex Christi institutione esse non potest, quam infallibilitas magisterii, aut Ecclesiæ docentis.

Hanc quæstionem necesse est cum omni mentis attentione, et sincero veritatis studio examinare; nam adversarios habemus protestantes omnes, qui non tantum Ecclesiæ infallibilitatem impugnare pergunt; sed etiam a majorum suorum fide ipsi recedunt, librorum symbolicorum auctoritatem respuunt, nullam, præter rationem, fidei regulam admittentes. Fuerunt etiam inter catholicos quidam viri proditores et protervi, corrupti mente, et reprobi circa fidem (II. Timoth. III. v. 2.—9.), qui, ut homines

viderentur acutioris et liberioris ingenii, et hæreticorum laudes emendicarent, doctrinam infallibilitatis, quæ totius revelatæ religionis Palladium est, multis modis convellere ausi sunt; maximam in eo operam collocantes, ut argumentorum, quibus catholici utuntur, vim infringerent, et locis claris et apertis, nova et tortuosa interpretatione, ad fucum tantum et fallacias composita, tenebras offunderent.

III. Est in rectoribus Ecclesiæ, etiam non spectato infallibilitatis dono, auctoritas humana, quæ per se ipsam tanta est, ut ipsa naturalis ratio summam ei reverentiam haberi jubeat. Oritur enim auctoritas illa ex consentiente doctrina omnium locorum et temporum; neque vulgi opinionibus innititur, sed toti pastorum et doctorum cœtui, in quo notum est, quam plurimos quovis tempore fuisse viros doctissimos, sanctitate et scientia illustres. Ergo catholici, etiamsi ad infallibilitatis prærogativam non attenderetur, in sola hac humana Ecclesiæ suæ auctoritate fundamentum jam haberent suæ fidei multo certius firmiusque quam protestantes. Nam cum pars protestantium multo maxima tam parum fidem suam ex sacris libris eruere possit, quam catholici (nemo enim hodie ita desipere posset, ut contrarium assereret); merito quæritur, quid ergo habeant protestantes, quod eos securos reddere possit? Quis magis ad sanæ rationis principia fidem suam instituit: an ille, qui obvio cuique se credere cogitur, et doctrinam arripit quasi casu sibi et fortuito oblatam, cui nec antiquitas nec communis consensus potest reverentiam conciliare? An catholicus qui nullius privati doctoris opinioni se tradit, sed totius Ecclesiæ suæ et omnium sæculorum fidei?

Verum, ut apertius fiat, quam consentanee agant catholici ad stricta rationis postulata, addimus hanc humanam auctoritatem, quamvis tanta sit, ut major haberi non possit; nobis tamen ad fidem nullatenus sufficere, hac sola ratione, quod humana sit, et ideo fallibilis. Nisi persuasum nobis esset, Christum Ecclesiam ita spiritu suo regere, ut aberrare non possit ab ea, quam ipse tradidit, doctrina; nunquam satis firmum fundamentum esse posset fidei nostræ, quantacumque esset humana ejus auctoritas. Igitur præter humanam, *divinam* quoque Ecclesiæ docenti auctoritatem attribuimus; juxta illud... *Qui vos audit, me audit*... Divinam dicimus non *immediatam*, cum Deus ipse non loquatur nobis; sed *mediatam*, quia Ecclesia docens Dei nomine et auctoritate quæ credenda sunt proponit, et, ut legittimum esse possit veritati organum, speciali Spiritus Sancti influxu dirigitur.

Nota. Hæc quæstio intime connexa est cum illa de judice controversiarum, quam parte II. hujus Demonstrationis tractabimus. Interim tamen cum ea confundi non debet. Nunc in genere tantum agimus de infallibilitate, quam Christus Ecclesiæ suæ inesse voluit, illamque ab ipso Ecclesiæ fundatore collegio doctorum, aut magisterio publico affixam fuisse ostendimus. His autem principiis stabilitis vindicatisque, nullius fere operæ erit ea, cum opus fuerit, ad auctoritatem Ecclesiæ in decidendis fidei controversiis applicare.

PROPOSITIO I.

Triplex potestas apostolis concessa ex Christi institutione est perpetua.

Prob. I. Christus apostolis perpetuam promisit assistentiam, atque et ipso loco (Matth. XXVIII.) ubi eos misit docere et baptizare, statim addidit... *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*... Joan. XIV., Paraclitum promisit, qui cum eis maneat *in aeternum*. — Ex his ita concludimus: In apostolis spectari potest vel persona, vel dignitas; jam vero apertum est verba illa personam apostolorum non spectare, quia hi usque ad consummationem saeculi permanere non poterant: ergo dignitatem respiciunt, seu munus quo fungebantur, et quod interire nunquam debuit.

Prob. II. Ratio cur triplex illa potestas apostolis concessa fuit, semper perseverat: ergo et potestas illa perseverare debet.

Prob. Christus potestatem Ecclesiae contulit 1. propter religionem, quae tum revelatam ab eo doctrinam, tum cultum ab eo institutum complectitur; 2. propter ipsam Ecclesiam, cui religionis cura et custodia commissa est. Atqui religio debet esse ex Christi institutione perpetua (ex prolus. § I. prop. III.) et Ecclesia, quae propter religionem instituta est, deficere non potest (art. II. § II. proposit. I.). Ergo et illam potestatem perpetuam esse oportet, quae propter religionem et Ecclesiam data est. Et vero, doctrina religionis absque instructione et magisterio authentico conservari et propagari non

potest; ergo ne in Ecclesia fides deficiat, semper adesse debent, quibus jus et officium sit docendi. Cultus administratio ex Christi institutione ministerio publico commissa est; ergo quamdiu cultus ille perseverare debet, manet in Ecclesia ministerii sacri necessitas. Demum magna illa et prope immensa societas christianorum perpetuo consistere, et in unam ac indivisam Ecclesiam coalescere debet: quod absque debita subjectione, et membrorum ab invicem dependentia ne cogitari quidem potest. Ergo perdurare debet imperium sacrum. (11)

PROPOSITIO II.

Ecclesiae inerrantia ex Christi institutione consistit in Ecclesiae docentis infallibilitate.

Argument. I. Vera Christi Ecclesia inter alias proprietates, id quoque habet ab Auctore suo, quod interire non possit (Art. II. § II. prop. I.), ex hac autem Ecclesiae dote necessario fluit haec alia, quod non possit a vera Christi doctrina deficere (Ibid. prop. II), quod donum inerrantiae vocamus, seu *infallibilitatis passivae.* Atqui inerrantia haec seu infallibilitas passiva, quam vel ipsi agnoscunt adversarii, cogitari non potest sine *infallibilitate activa* ex parte Ecclesiae docentis. Ergo etc.

Probat. minor. Doctrina in Ecclesia ex Christi instituto conservari et propagari debet per eos, quibus docendi munus commissum est ... *Fides ex auditu ... quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur ..?* Rom. X, 14. Habet ergo populus christianus pasto-

res suos et magistros a Christo ipso constitutos, quos audire, quibus obsequi tenetur, nisi velit extorris esse a salute (§ I. huj. art.). Inde manifestum est, recte credi non posse, nisi recte doceatur. Ergo ut Ecclesia integra falli non possit in fide sua, requiritur ut Ecclesia docens non possit in ea tradenda errare. Demus enim istud contingere, quod fieri posse agnoscunt adversarii; jam peribit totius Ecclesiae fides, et nullum erit populo christiano evitandi erroris medium. Nam credere necesse est propter Domini praeceptum, et cum creditur, erratur.

Argum. II. Clara sunt verba Christi, quibus haec Ecclesiae docentis praerogativa exprimitur; et quoniam jam saepius testimonia illa appellavimus, nunc ea indicare sufficiat. Praecipua sunt, Matth. XVI, XVIII. XXVIII., Joan. XIV. et XVI., Lucae X. 16, etc. Eandem fuisse apostolorum doctrinam, patet tum ex verbis Apostoli ad Ephes. IV. v. 11. et seq., I. ad Timoth. III. 15; tum ex eo, quod apostoli et seniores in concilio jerosolimitano (Actor. XV.) decreta sua Spiritus Sancti auctoritate ediderint: *Visum est Spiritui Sancto et nobis.....*

Argum. III. *Ex sensu constanti Ecclesiae*, quem nonnisi ex Christi et apostolorum doctrina haurire potuit. Notum est autem ex omnium saeculorum historia, Ss. patres semper ad Ecclesiae doctrinam provocasse, qua tanquam lucidissimo sole facillimum esset omnes haereticae pravitatis rivulos siccare. Nam Ecclesiae invictam in retinenda tradendaque ac tuenda veritate constantiam magnifice extollunt; neque eam ex alio fonte deducunt, quam ex illo supernaturali auxilio Ecclesiæ docenti promisso, quod eam nunquam sinit a vera Christi doctrina

aberrare. Hoc argumentum versarunt tum patres apostolici, Clemens Rom. et Ignatius Martyr, tum sequentes ex omnibus religionis christianae saeculis, ex quibus antiquissimos tantum indicamus, et qui hanc materiam ex professo tractarunt; ut Irenaeus contra haeres., Tertull. de præscriptionibus, Cyprian. de unitate Eccles., item Epist. 59 ad Florentium, Epist. 40 ad plebem Carthag. etc., August. lib. de utilitate credendi, de unitate Ecclesiæ, et alibi.

ARGUM. IV. Ipsa ratio philosophica, dummodo vere philosophica sit, et non magis involucra quaerat praeconceptae opinioni, non tantum possibilem esse intelligit magisterii infallibilis institutionem; sed etiam a *priori* concludet, nihil esse hac institutione religionis christianae naturae, nihil fini Ecclesiae, nihil hominum ingenio et indoli magis accomodatum. Et certe; nisi Christus velit mediis extraordinariis religioni succurrere, eaque quovis tempore in infinitum prope multiplicare, (cujus rei nec in Scripturis, nec in experientia fundamentum reperitur); nullum aliud cogitari potest medium, quo religio, quae positiva institutio est, semper et ubique pura et incorrupta servari, et Ecclesia finem suum assequi possit. Nam sicut nulla potest esse unitas, nisi omnes eidem fidei ab Ecclesia propositae obsequantur; sic nullum potest esse rationabile obsequium, nisi illi, qui fidem ab Ecclesia accipiunt, certam habeant persuasionem, non homini, sed Deo se credere. In hac sola hypothesi ratio ipsa jubet auctoritati submittere rationem. In hac sola hypothesi certi sumus, verbum Dei nos habere, ejusque legitimam interpretationem. In hac sola hypothesi in eodem sensu Scripturæ, et quod consequens est,

in eadem doctrina convenire possunt, incerta alia et fluctuantia hominum ingenia. Unde et hoc clarum efficitur; nihil esse medium inter Naturalismum aut Indifferentismum, et infallibilem Ecclesiae auctoritatem.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Contra II. propositionem.

Objiciunt I. Non bene intelligitur, in quo consistat illa infallibilitas, quam tanti faciunt catholici: neque concipi potest, quomodo ejusmodi attributum, quod soli Deo proprium est, possit hominibus communicari, et in societate existere, quæ ex hominibus tantum coalescit. Ergo etc.

Resp. ad I. Infallibilitas duo complectitur; 1. requirit, ut Ecclesia cognitionem revelationis christianae integram conservet, ne quidquam depereat ex sacris religionis dogmatibus. 2. Ut nihil unquam docere possit, quod ad Christi fidem non pertineat; ne corrumpatur sacrum depositum alieni dogmatis admixtione.

Resp. ad II. 1. Sententiam nostram ex certis veritatis criteriis probavimus. Ubi autem semel certum est aliquid esse a Deo constitutum, non est anxie inquirendum de modo, quo id fieri possit; Deo enim media deesse non possunt, illud quod statuit, efficiendi. Multa occulta et obscura sunt in Dei operibus, non supernaturalibus tantum, sed in iis etiam quae ad naturalem providentiam pertinent. Eventus rerum, et effectus cognoscimus; manum autem gubernantis omnia, et moderantis Dei non videmus.

2. Nihil est in sententia nostra, quod rationem offendat; nam et Deum ita posse homines regere, ut in errorem non labantur, et homines ita posse a Deo dirigi, res est adeo aperta, ut a nemine negari possit. Præterea si Deus potuit apostolos hoc tam præcellenti dono instruere;

cur illud non poterit ad successores etiam extendere? Imprimis cum posita semel revelationis positivæ existentia, et Ecclesiæ institutione, ratio ipsa naturalis satis intelligat, quam consentaneum id sit divinæ sapientiæ, ut revelationis auctor Deus illud quod auctoritate constitutum est, auctoritate conservet, et hoc medio tam facili, et indoli ac ingenio hominum quam maxime accommodato, opus suum ad finem perducat. Hinc ratio *infallibilitatem* docentis Ecclesiæ non utilem tantum agnoscit, et Deo dignissimam; sed eam aliquo modo postulat ut necessariam; cum nullum aliud medium ipsi occurrat, quo possit idem finis obtineri (12).

Argum. II. Catholici, cum volunt infallibilitatis defensores agere, circulo se innectunt; nam infallibilitatem per Scripturas probant, et rursus, cum de Scripturis agitur, ad infallibilem Ecclesiæ doctrinam recurrunt. Ergo etc.

Resp. I. Scriptura tanquam libro divino et inspirato uti possumus, quando cum protestantibus nobis quæstio est. Argumentum hoc est *ad hominem*, id est, ab ipsis adversariorum principiis deductum.

Resp. II. Cum illis, qui et Scripturæ, et Ecclesiae divinam auctoritatem rejiciunt, solo rectæ rationis subsidio utimur. Probandum suscepimus Christum Ecclesiæ suae, et quidem pastoribus et doctoribus infallibilitatis prærogativam promisisse; tota igitur quæstio in facto posita est: ad hujus autem facti probationem testimoniis utimur ex libris N. T. petitis, quorum auctoritatem ad faciendam fidem adstruimus in Demonst. Christiana. Cfr. object. I. contr. prop. I. art. I. pag. 66.

Argum. III. Si promissiones, quae apostolis factae sunt, ad eorum successores pertinerent; sequeretur hos singulos infallibiles esse, iisque dotibus instructos, quas scimus apostolis fuisse a Christo concessas. Falsum tamen consequens. Ergo etc.

Resp. dist. maj. Sequeretur apostolorum successores

omnibus illis privilegiis et dotibus instructos fuisse, quæ ad conservandum fidei depositum, et perpetuam Ecclesiæ stabilitatem requiruntur, *conc.*; quæ ad hunc finem necessariæ non sunt, *neg.* Ad conservandam fidei integritatem, et finem revelationis, sufficit, ut corpori Ecclesiæ docentis infallibilitatis donum inhæreat: cum autem Dei perfectiones exigant, ut nihil frustra fiat, et ea imprimis, quæ extraordinaria sunt, cum parsimonia dispensentur; mirum non est, si plurima, quæ apostolis propria erant, divini Spiritus dona, in eorum successores non transierunt. Nam apostolorum successores fidem habebant ab apostolis traditam, per omnes gentes disseminatam, et in ecclesiis, imprimis iis, quæ apostolicæ dicebantur, diligentissime conservatam. Stabat ergo veritatis regula, cui innixa fides nutare non poterat. Præterea qui ab apostolis instituti sunt pastores, missi non sunt ad omnes gentes, sed ad exiguam tantum gregis portionem; neque ut fundarent ecclesias, sed ut fundatas regerent. Quamvis igitur extraordinaria dona, etiam post apostolorum tempora in Ecclesia non cessarint, et non raro viris apostolicis collata fuerint, quando disseminandum erat inter gentes Evangelium; nihilominus in promissione Christi Matth. XXVIII. facta contineri non possunt, quia alias via ordinaria in episcopos transfunderentur usque ad consummationem sæculi, quod œconomiæ cristianæ revelationis repugnat.

ARTICULUS IV.

De constitutione Ecclesiæ, seu de hierarchia a Christo instituta.

Christus, qui seipsum tradidit pro Ecclesia, ut eam mundaret, et exhiberet sibi gloriosam, non potest eam ullo tempore destituere, sed eam perpetuo nutrit et fovet, tanquam caput ejus invisibile. Ab

ipso tanquam ex radice vitalis succus in omnes Ecclesiæ partes diffunditur. Cum vero Ecclesia societas hominum sit in hac terra degentium, eo modo constituenda erat, qui hominum naturæ, et fini Ecclesiæ esset accomodatus; id est externis mediis, ac visibili modo ordinanda erat, et regenda. Primum quidem necesse fuit ordinem instituere ministrorum, qui præesset ecclesiasticis officis, et curam haberet sacræ reipublicæ. Id Christum fecisse jam vidimus, cum potestatem, quam a Patre accepit in apostolos transfudit, eamque per legitimam successionem perpetuo in Ecclesia perdurare voluit.

Verum nec ita satis consultum fuisset Ecclesiæ saluti; nisi ille, a quo omnis sacra potestas dimanat, eam quoque temperasset sapientissimis institutis; ne scilicet confuse diffluerct; sed suis legibus esset adstricta, atque ita divisa in certos ministrantium ordines, ut non distinctio tantum, sed et subjectio graduum esset, et unus ab altero dependeret, et unus alteri subserviret.

Itaque Christus, ut in nullo Ecclesiæ suæ deesset, non solum ordines ministrantium distinxit, assignata cuilibet certa operis mensura; sed instituit etiam, ut continuatio esset, et series officiorum, ita ab extremis ad summa ascendens, ut omnia aptissime cohærerent; ac demum ex summa varietate admirabilis unitas exurgeret. Quapropter divino consilio statutum est, ut non tantum in qualibet Ecclesia unus præesset omnibus; sed et tota Ecclesia, et rectores omnes ecclesiarum sub unius capitis imperio continerentur, et in eo tanquam in communi centro collecti unum tantum corpus efficerent per omnes suas partes mire connexum et compactum. Sic divinus Ecclesiæ Auctor ul-

timam quasi manum admovit operi suo, et ad perfectionem adduxit Ecclesiæ structuram.

OBSERVANDA

I. Theologi omnem illam potestatem, quam Christus Ecclesiæ contulit, dividunt in potestatem *Ordinis et Jurisdictionis.* Prima per *sacram ordinationem* confertur, et sacramento Ordinis annexa est. Altera *canonicam institutionem* exigit, quæ subditos assignat, et jus tribuit in fideles; ideoque recte potestas jurisdictionis vocatur. Illa ministerium complectitur; hæc sacrum imperium cum magisterio authentico. Illa ministros gignit Ecclesiæ, illosque idoneos reddit ad facienda dispensandaque mysteria; hæc docet et regit Ecclesiam, leges præscribit, et judicium exercet. Magna quidem est, et intima inter duplicem hanc potestatem connexio: ambæ ad eundem finem supernaturalem a Christo institutæ sunt; ambæ in eodem pastorum et ministrorum ordine continentur; ambæ se se mutuo sustinent, et divelli ab invicem ægre patiuntur: attamen divelli possunt, et divelluntur non raro, quando illud salus fidelium, et prudens rei ecclesiasticæ administratio exigunt. Quod satis superque probat, vanam non esse, ut quibusdam videtur, distinctionem illam, neque explodendam ut novam theologorum adinventionem.

II. Ordo ille personarum quæ Deo consecratæ sunt, et secundum diversos grados Ecclesiae praesunt, aut certa in ea ministeria obeunt, vocatur *Hierarchia*, quæ juxta etymologiam nominis idem est ac sacer principatus (ἱερος, α-αρχη). Sicut a theologis duplex distinguitur Ecclesiæ potestas, sic

et hierarchia duplex est, alia *Ordinis*, alia *Jurisdictionis*. Iterum gradus hierarchici alii divini juris sunt, alii ecclesiastici: de his sermo nobis esse non potest in praesenti quaestione; nam quid Christus voluerit, et qua ratione ille Ecclesiam suam instituerit, et constituerit, examinandum suscepimus. *Hierarchia Ordinis*, in quantum Christum ipsum auctorem habet, constat ex episcopis, presbyteris, et diaconis (Conc. Trid. Sess. 23. can. V.) *Hierarchiam Jurisdictionis* efficiunt primatus S. Petri in successoribus perdurans, episcopi, et presbyteri. — Ex his nunc facile est integram Ecclesiae constitutionem eruere, si nempe ad tres gradus, quos hierarchia ordinis complectitur, addatur *Primatus* qui non ordinis, sed jurisdictionis prærogativa est. Atque ita totum hoc argumentum in duas partes dispertitur, quas duplici § absolvemus. I. Ostendet hierarchiam, quæ ex episcopis, presbyteris, et diaconis constat, divinæ institutionis esse. II. probabit Christum specialem prærogativam primatus, aut supremæ potestatis in totam Ecclesiam S. Petro contulisse, in ejus successores propagandam.

§ I. *De episcoporum, presbyterorum, et diaconorum institutione, et distinctione.*

OBSERVANDA

I. In hac materia iterum contrarios habemus novatores omnes, si illos excipias, qui ad anglicanam ecclesiam pertinent, de quibus mox sermo erit. Cum enim novatores doceant nihil ex Dei ordinatione discriminis interesse inter clerum, et populum; con-

sequens est nullam ab illis hierarchiam admitti a Christo institutam. Imprimis acerrime propugnant, episcopos presbyteris jure divino superiores non esse, sed diversis nominibus eundem significari ordinem *Seniorum*, qui docendi et ministrandi officio, quod a communitate acceperunt, humana iterum auctoritate exui possunt. Multa sunt a doctissimis eorum theologis Moshemio, Salmasio, Blondello, Basnagio etc. in hanc rem dicta, et conficta, quibus probare nituntur, hierarchiam illam, a qua tantum splendorem, tantam firmitatem accepit Ecclesia, non divinæ sapientiæ opus esse, sed humana astutia potius, et ambitione natam. Novatoribus præierant Wicleffus, Albigenses et Waldenses, quibus præceptoribus lutherani et calviniani gloriantur. Horum autem antesignanus fuit Aerius presbyter, secta arianus, qui invidia et dolore percitus, quod repulsam ab Episcopatu passus fuisset, ut seipum solaretur, docuit nullum episcopum inter et presbyterum discrimen esse. Et nos, non sine ratione conjicere possumus, inter eos, qui sæculo XVI. exorti sunt hierarchiæ osores, plures fuisse, qui, cum superbia elati duces esse velent populi, et primam tenere in Ecclesia episcopalem dignitatem, ad quam ipsi assurgere non poterant, ad se detraxerunt, inique dilacerantes, quidquid antecellere illis dignitate et auctoritate videbatur. Ideo principum et populi favorem omnibus modis aucuparunt, totam auctoritatem populo et principibus committentes, ut totam iterum ab ipsis reciperent.

II. Ecclesia anglicana hierarchiam, quæ ex episcopis, presbyteris, et diaconis constat, non retinuit tantum, sed et strenue defendit, et pro ea

tanquam pro aris et focis pugnat. Propter hoc magnam invidiam sustinet aliorum novatorum, qui dicunt, eam a pura Evangelii doctrina multum abesse, et fermento papistico turgere. Addunt etiam, malitiose forsan, strenuos illos episcopalis auctoritatis defensores non tam religionis, quam proprii commodi studio commoveri. Quæ accusatio magnum exinde pondus acquirit, quod in aliis quam plurimis doctrinæ articulis dimoveri se ab avita religione æquo animo passi sint; imo ex ipsa sua hierarchia nihil aliud retinuerint, quam quod necessarium esset, ut pinguiores reditus et honorum ac dignitatum gradus in tuto collocarentur. Reipsa nihil illis superest, præter magni nominis umbram; omnem autem ecclesiasticam potestatem pessumdatam habent, cum ruptis legitimæ successionis vinculis et a communi trunco separati, missionem suam, et statuta, et fidei articulos a rege accipiant, cui tanquam supremo capiti subjecti sunt, et a quo solo habere se profitentur omnem, quam exercent, spiritualem potestatem. — V. Diction. theol. art. *Anglican.* (13).

III. Præter illos, qui sæculo XVI. in Ecclesiam irruerunt, *libertatis* et *aequalitatis* præcones, alii surrexerunt hierarchiæ ecclesiasticæ hostes, qui ut vibrata contra hæreticos Ecclesiæ fulmina declinarent, per ambages et circuitus, et quaesita verborum temperamenta, ad eundem fere, quo illi, exitum tendebant. Horum antesignanus fuit Edmundus Richerus facultatis theologicæ parisiensis syndicus, qui saeculo XVII. ineunte opus suum evulgavit de *ecclesiastica et politica potestate*, ubi inter alia docet, totam jurisdictionem ecclesiasticam primario, proprie et essentialiter Ecclesiæ convenire; romano

autem pontifici atque aliis episcopis instrumentaliter, ministerialiter, et quoad executionem tantum. Doctrina Richeri quamvis a suo auctore revocata fuerit, multos tamen habuit ad nostra usque tempora sectatores, imprimis Quesnellum, aliosque jansenistarum partibus addictos; qui ad id constanter contendebant, ut papam episcopis coæquarent, episcopos presbyteris, presbyteros plebi, ac omnem tandem Ecclesiam sub imperium cogerent politicae potestatis.

IV. Nullum quidem in Evangelio præceptum Dei legitur, quo diversos ministrorum gradus ipse determinasset. Verum præter id, quod ipsa divina Christi sapientia de hoc dubitare non sinat; non potest certius esse divinæ voluntatis argumentum, quam apostolorum agendi ratio, qui post Christi assumptionem, potestatem, quam illi totam in se continebant, quasi per partes, prout illud tempus et necessitas exigebat, aliis diversorum ordinum ministris communicarunt. Ita non egissent apostoli, nisi mandatum a Christo habuissent; nam sacrosanctum illis erat, ut præter Magistri sui voluntatem nihil facerent; neque pro arbitrio ordinarent Ecclesiam, sed juxta exemplar, quod ipsis a Christo monstratum fuerat. Hæc omnium ecclesiarum et antiquissimorum patrum constans persuasio erat. S. Clemens Rom. ad Corinth. scribens, cum dixisset apostolos per regiones episcopos et diaconos constituisse, addit ...*Et quid mirum, si quibus in Christo a Deo hoc munus a Christo commissum fuit, praedictos constituerint?*... Et Athanas. ad Dracontium ...*quae Deus per apostolos instituit, et bona sunt, et firma persistunt*... Sed neque protestantes in hoc nobis ad-

versantur; atque ex dictis et factis apostolorum legitimum desumi divinæ institutionis argumentum ipsi fatentur.

PROPOSITIO

Apostoli ex Christi ordinatione instituerunt in ecclesiis episcopos, presbyteros, et diaconos.

Propositionem majoris ordinis et claritatis causa in duas partes dividimus; ab iis incipientes, quæ minora sunt, et parum difficultatis habent, et inde ad ea progredientes, quæ potissimam partem efficiunt nostræ cum protestantibus controversiæ. Stabit propositio, si ostensum fuerit: 1. Institutum fuisse ab apostolis ordinem diaconorum, a presbyterorum et episcoporum ordine distinctum, eique inferiorem. 2. Ex apostolica institutione, distinctos esse episcoporum et presbyterorum ordines, et episcopos presbyteris esse superiores.

DIACONORUM INSTITUTIO

Apostolos a primo statim Ecclesiæ ortu diaconos instituisse, res est tam manifesta ex Actuum cap. VI., ut nemo id unquam in dubium vocaverit. Quod autem diaconi non mensarum tantum ministerium acceperint, sed tanquam veri Ecclesiæ ministri divino cultui, et sacris ministeriis fuerint addicti, non minus perspicuum efficitur tum ex Scripturis, tum ex Traditione.

Ex Scripturis. Nam 1. Actorum cap. VI. in diaconos electi sunt viri *pleni Spiritu Sancto et sapien-*

tia, v. 3. 2. Electi ab apostolis inaugurati sunt per manuum impositionem et orationem, v. 6., quemadmodum Paulus et Barnabas Act. XIII. 3. Stephanus, et Philippus, qui ambo ex septem diaconis erant, sacra munia obeunt statim post suam ordinationem. Actor. VI v. 8., 9., 10., etc.... et cap. VIII. v. 5., 12., etc. 4. Apostolus in I. ad Timoth. epist. cap. III. diaconos inter Ecclesiæ ministros recenset.

Ex Traditione. Inter innumeros hujus veritatis testes ex antiquissimis patribus duos seligamus, unum græcum, alterum latinum. S. Ignatius apostolorum discipulus in epistola ad Trallenses scribit... *Oportet et diaconos ministros existentes mysteriorum J. C., secundum omnem modum omnibus placere: non enim ciborum et potuum sunt ministri, sed Ecclesiae Dei...* Cyprian. epist. 65. diaconos vocat Episcopatus et Ecclesiæ ministros. Et in epist. 68. docet, eos ad altaris ministerium ab apostolis assumptos.

Quod autem præter diaconorum ordinem alii adhuc instituti fuerint ministri superioris ordinis, qui tanquam pastores et rectores ecclesiarum commissum sibi gregem regebant, et divino cultui præerant, res est iterum extra omne dubium posita. Jam ipsum diaconorum nomen distinctionem indicat; sed et patres antiquissimi, et Apostolus ipse I. ad Timoth. III. et V., diaconos distinguunt a presbyteris et episcopis.

PRESBYTERORUM ET EPISCOPORUM ORDINES

Non inficiamur primis Ecclesiæ nascentis temporibus communia fuisse et promiscua nomina presbyteri et episcopi. Verum quamvis commune nomen fuerit, distincti tamen erant gradus et ordines, ita,

ut unus fuerit alteri superior, et illi qui postmodum episcopi nomen sibi proprium fecerunt, nullo non tempore supremam auctoritatem in Ecclesiis exercuerint, et functiones habuerint sibi proprias, quæ presbiterorum ordini inesse nunquam poterant: quod his fere rationibus conficitur.

I. Diversa semper fuerunt presbyterorum et episcoporum officia, atque in illis etiam, quæ erant utrique ordini communia, major erat episcoporum auctoritas. Ordinandi potestatem in solo semper episcopo agnovit omnis retro antiquitas, atque ita, ut non tantum illicita esset ordinatio, sed et prorsus nulla, si presbyter eam usurpare auderet. In hoc ipso quanta episcopalis ordinis vis et majestas!... *Ordo episcoporum*, ait S. Epiphan. hæres. 75., *ad praeponendos patres praecipue pertinet. Presbyter, cum patres non possit, filios Ecclesiae regenerationis lotione producit, non tamen patres et magistros*.... Cum potestate ordinandi Apost. ad Tit. I. v. 5., conjungit potestatem regiminis... *Reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per singulas civitates presbyteros, sicut et ego constitui tibi*.... Hæc utique satis indicant ecclesias illas, una cum suis presbyteris sub Titi auctoritate fuisse. I. ad Tim. cap. V. legitur... *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus*... In hæc verba, et illa ejusdem cap. v. 1., ita habet Epiph. loco cit.... *Non alicui ex presbyteris praecepit, ut accusationem contra presbyterum non admitteret, aut episcopum non objurgaret*....

Jam in illis functionibus, quæ possunt etiam a presbyteris peragi, quam maxime eminet episcoporum diguitas, neque unquam magis, quam in illa

prima ætate et florentissima juventute Ecclesiæ. Episcopi semper agebant potestate libera, et tanquam summi pastores; presbyteri vero tanquam ministri episcoporum: partem tantum sacri muneris implebant, idque nonnisi annuente, aut jubente episcopo. . . *Omnes episcopum sequimini ut Jesus Christus Patrem, et presbyterum ut apostolos; diaconos autem revereamini, ut Dei mandatum*, ait S. Ignatius epist. ad Smyrn.; *sine episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad Ecclesiam spectant; non licet sine episcopo baptizare, neque Agapen celebrare*... Et Tertull. de Bapt. . . . *Dandi Baptismi habet jus summus sacerdos, qui est episcopus: dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate...*

II. Certum est ex vetustissimorum patrum testimoniis, ab apostolorum tempore singulis ecclesiis singulos præfuisse primi ordinis sacerdotes, qui speciali quodam modo apostolorum successores vocabantur. Horum nomina in archiviis Ecclesiæ studiose servabantur; ab his veteres illam episcoporum successionem deducebant, ad quam solebant hæreticos provocare. Ita Irenæus lib. III. cap. 3. . . . *Habemus*, inquit, *annumerare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, et successores eorum usque ad nos* . . . Et Tertull. de Presc. cap. 32. sic compellat hæreticos... *Edant origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis. . . . habuerit auctorem, vel antecessorem . . .*

III. Viri inter hierarchiæ impugnatores celeberrimi ut Salmasius, Blondellus, Basnagius, Moshemius etc. contendunt, medio fere sæculo secundo muta-

tionem factam esse in forma regiminis; tunc demum morem invaluisse, ut in qualibet Ecclesia unus præesset veluti summus sacerdos, qui deinceps nomen episcopi solus retinuit, exclusis aliis a dignitatis et nominis communione. Verum præterquam quod auctores illi opinionem suam, aut potius fabulam nullis rationum momentis, nulla auctoritate firmare possint; nostra autem, quæ attulimus, argumenta eam penitus evertant; illud quoque certum est, hoc ipso, quod sæculo secundo mediante episcoporum præcellentia jam in tota Ecclesia stabilita reperiatur; necessario consequi, illam origine divinam esse, et semper in Ecclesia obtinuisse. Qui enim fieri potuisset, ut ab apostolorum ætate, quorum ultimus S. Joannes ad finem pervenit sæculi primi, usque ad medium sæculum secundum tam insignis mutatio fieret in tota Ecclesia per orientem et occidentem; quin commotionem excitasset tanta novitas, aut aliquod occurrat factæ mutationis vestigium? Quid ergo? Ita Christus providisset Ecclesiae suae, ut vix elapso post ejus ascensum sæculo, communi consensu ubique discessum fuisset ab ejus dictis, et institutis? Idque ab illis factum esset viris sanctissimis, qui apostolicam vivendi rationem edocti tam longe aberrant ab omni dominandi libidine; quibus nihil antiquius erat, nihil sanctius, quam in nulla re ab apostolorum doctrina discedere; quæ autem ab illis constituta fuerant et tradita, servare et tueri quam accuratissime? Ergo etc. (14).

ARGUMENTA CONTRARIA

Objic. I. Ex ipsa diaconorum institutione, quæ Actor. VI. refertur, manifestum est, eos non ad ministerium aliquod

sacrum deputatos fuisse, sed ad officium pure profanum, ad administrationem scilicet bonorum Ecclesiæ temporalium, curam viduarum et pupillorum etc. Illud clare innuit sacer textus, v. 2. et 3. — Hanc quoque S. Hieronymi sententiam fuisse patet ex ejus epistola ad Evagrium, ubi diaconos mensarum et viduarum ministros appellat. Ergo etc.

Resp. ad I. Electioni diaconorum occasionem quidem dedit eleemosynarum distributio; quod autem non ad hoc tantum officium, sed ad ministeria sacra assumpti et ordinati fuerint, ex illo ipso cap. VI. Actorum, aliisque tum Scripturæ, tum patrum testimoniis, quæ in probatione allata sunt, liquido constat; quibus et hoc addendum est, mensas illas, quibus ministrare debuerunt diaconi hac parte sacras fuisse, quod in illis S. *Eucharistia* perficeretur, et fidelibus divideretur.

Resp. ad II. S. Hieronym. totus ibi est in reprimenda nonnullorum diaconorum superbia, qui se supra presbyteros efferebant ... *Quis patiatur*, inquit *ut mensarum et viduarum minister supra eos tumidus se efferat, ad quorum preces corpus Christi, sanguisque conficitur?* .... Hæc utique ratio est, cur inter varia eorum munia, ea potissimum referat, quæ aliquam vilitatis speciem præ se ferunt. Digniora ideo non negat, neque excludit. Nam in eadem epist. diaconos nostros levitis veteris legis comparat, et lib. II. adversus Jovinianum sic habet ... *Si tollis ordinem tabernaculi, templi, Ecclesiæ ... nequaquam episcopi; frustra presbyteri: sine causa diaconi* ... Ergo diaconos necessarios putavit ad sacrum ministerium, perinde ac episcopos et presbyteros.

Contra II. propositionis partem.

Argument. Totum hierarchiæ ædificium potissimum in discrimine Episcopatus, et Presbyteratus positum est: atqui hoc discrimen non est juris divini, siquidem sæculo tantum

secundo consuetudo illa inducta est, quæ, ut ait Salmasius, ex uno ordine duos fecit, et nomina etiam distinxit episcopi et presbyteri. Ergo etc.

Minoris probatio prima et præcipua in libris N. T. reperitur; ubique enim promiscue sumuntur episcopi, et presbyteri vocabula. Loca Scripturæ præcipua hæc sunt. Ad Philipp. cap. I. v. 1. et I. ad Timoth. III. Apostolus ab episcopis statim transit ad diaconos nulla facta presbyterorum mentione. — Epist. ad Tit. I. de presbyteris loquitur, per singulas civitates constitutis; eosdem autem postea (v. 7.) episcopos vocat. — Actor. XX. v. 17. idem Apostolus dicitur a Mileto misisse Ephesum, et vocasse majores natu Ecclesiæ (τους πρεσβυτερους); versu autem 28. hæc ad eos verba dirigit . . . *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei* . . . I. ad Tim. IV. Timotheus ordinatus fuisse dicitur *per impositionem manuum presbyteri*. Et S. Petrus epist. I. cap. V. Seniores ita alloquitur . . . *Seniores, qui in vobis sunt*, (πρεσβυτερους τούς εν ὑμιν) *obsecro*. *consenior* (συμπρεβύτερος) . . . *Pascite, qui in vobis est gregem Dei* . . .

Atqui hæc promiscua vocum usurpatio luculenter probat, eundem ordinem tempore apostolorum fuisse presbyterorum, et episcoporum. Ergo etc.

Resp. neg. minor. I. Nos luculenter probavimus ab exordio Ecclesiæ duplicem fuisse sacerdotum et pastorum ordinem, utrumque Christi ipsius jussu et auctoritate institutum. Ea autem, quæ ab adversariis congeruntur, testimonia, probant tantum communia fuisse utriusque ordinis nomina. Neque illud aliter fieri in primis Ecclesiæ initiis potuit; nam neque episcopi, neque presbyteri nomen ex se vim habet significandi illum ministrorum gradum, quem nunc ex usu et consuetudine Ecclesiæ designat. Omnis siquidem dicendi ratio in communi usu versatur, idque imprimis in illis vocabulis contingit, quæ ad significanda officia et di-

gnitates adhibentur. Constat enim et varia esse, quibus idem officium indicatur, nomina; et diversa item officia, quæ eodem nomine designantur. Quid mirum igitur, si in designandis episcoporum et presbyterorum ordinibus, qui plurima habent communia, et quibus tanquam novis, et recens institutis nomina ex analogia quærenda erant, aliqua ab initio incertitudo, aut fluctuatio reperiatur. — Ergo ex nominum communione nulla probari potest graduum permixtio. Quis ex eo, quod *papæ* nomen olim non episcopis tantum, sed et presbyteris commune fuerit, concludet, romanum pontificem eodem tunc, non cum episcopis tantum, sed et presbyteris gradu stetisse?

II. Textus, qui in probationem afferuntur ab adversariis, in duas classes distingui possunt. Alii siquidem presbyteri nomen episcopis attribuunt; alii videntur episcoporum nomine presbyteros quoque comprehendere. Quod primum attinet; omnes confitentur, in Scripturis episcopos etiam presbyterorum nomine fuisse appellatos. Nomen enim *presbyteri*, si originem spectes, ætatis, si usum, dignitatis et sacerdotii prærogativam indicat; et sub utroque respectu episcopis potiori quodam jure conveniebat; utpote qui vulgo erant ætate seniores; semper autem dignitate præ cæteris eminentes, et in sacerdotii apice constituti. Sic ergo *presbyteri* nomen tunc commune erat, sicut in sequentibus sæculis nomen *sacerdotis* commune fuit utriusque ordinis viris.

Major in eo difficultas est, an nomen episcopi unquam fuerit secundi ordinis presbyteris attributum. Illud negat S. Epiphanius contra Aerium disputans, eumque secuti sunt doctissimi hierarchici ordinis defensores apud anglos, Hammondus, Pearsonius, Beveregius etc. Dicunt autem apostolos in quibusdam ecclesiis clerum ita instituisse, ut complures ordinarent primi ordinis presbyteros, seu episcopos, quos ad alias dein ecclesias mitterent. Plures tunc Philippis fuisse ejusmodi primi ordinis presbyteros, quando Apostol. epi-

stolam direxerat ad eam Ecclesiam; plures etiam Ephesi commoratos, quibus Miletum vocatis apostolus gregem Domini commendavit. Ad illud autem, quod idem Apost. ad Timoth. scribens, postquam dotes expresserat episcopi, statim ad diaconos transeat; respondent, de solis episcopis ibi sermonem esse; omissos autem presbyteros, quia satis notum erat omnibus, easdem fere dotes, eundem virtutum apparatum, qui episcopo necessarius esset, etiam in presbyteris requiri, qui licet inferioris ordinis essent, tamen partem magnam tunc sustinebant pastoralis curæ.

Multo tamen communior est sententia eorum, qui cum Chrysostomo, Ambrosio, Hieronymo, Isidoro, Anselmo, Thoma, aliisque multis existimant, episcopi appellationem apostolorum tempore communem fuisse primi et secundi ordinis presbyteris. Scilicet episcopi nomen, quod juxta vocis etymologiam (επισκοπειν) idem significat ac inspicere, rei alicujus curam gerere, etiam simplici presbytero tribui poterat; antequam ad certum ministrorum ordine adstricta fuerit ejus significatio. Magnam huic sententiæ lucem affundit illa patribus valde usitata verborum Apostoli interpretatio; quod nempe in plerisque ecclesiis recens excitatis nondum primi, sed secundi tantum ordinis sacerdotes præpositi fuerint, qui in administranda Ecclesia omnia ea præstarent, quæ differi longius non poterant, neque episcopalem characterem necessario exigebant. Cætera quæ majoris erant potestatis, in episcoporum, aut apostolorum adventum reservabantur. Illi ergo presbyteri, qui ita instituti fuerant, ideo episcopi vocabantur, quia fidelium conventibus præerant, rem divinam faciebant, et curam gerebant Ecclesiæ tanquam fideles excubitores in domo Dei. Interea apostoli supremam in ecclesias inspectionem ipsi cum magna sollicitudine exercebant, episcoporum munia ipsi obibant, exortas controversias dirimebant, et quæ necessaria videbantur, aut præsentes, aut absentes per literas ordinabant.

Ergo putandum non est, ut etiam S. Epiphan. observat, apostolos in omnibus, quas constituebant, ecclesiis, statim ab initio tres illos ordines, ex quibus hierarchia componitur, instituisse. Siquidem pro arbitrio, et prudentia sua modo integram hierarchiam, modo ex primo et tertio; aut ex secundo et tertio ordine ministros instituebant, prout nascentis Ecclesiæ necessitas postulabat. Ita rem explicat S. Epiphan. . . . « Neque enim subinde omnia ab aposto-» lis ordinari poterant: et quidem presbyteris imprimis et diaconis opus erat, a quibus videlicet ambobus Ecclesiæ ».negotia administrari possunt. Quare ubi nondum Episco-» patu dignus aliquis occurrerat, nullus ei loco præpositus » est episcopus. At ubi necessitas postulabat, nec eorum » qui Episcopatu digni erant copia deerat, ibi episcopi » constituti. Sed quum haud magna multitudo foret, repe-» riri nulli potuerunt, qui presbyteri crearentur: unde solo » episcopo contenti fuerunt. Sine diacono vero episcopus » esse non potest; quare in id Apostolus incubuit, ut mi-» nistrandi gratia episcopo diaconi suppeterent. Itaque quum » nondum Ecclesia suis omnibus functionibus expleri pos-» set, per illud tempus istiusmodi singulorum lororum sta-» tus extitit. Neque vero ulla res est, quæ ab initio suis » omnibus numeris absoluta fuerit . . . »

Instant. Scripturæ testimoniis commoti Ss. patres non semel apertis verbis confessi sunt, Episcopatum a Presbyteratu ex primaria sui institutione nihil differre; et humana tantum voluntate in duo scissum esse, quod unum fuerat ab apostolis traditum. Hæc imprimis, ut de reliquis sileamus, S. Hieronymi sententia fuit, quam ille tum in commentario ad cap. I. epistolæ ad Titum, tum in epistola ad Evagrium jam laudata, fusius prosequitur. Docet autem in commentario, ante schisma inter Corint. subortum, (de quo Apostol. I. ad Cor. c. I.), eundem fuisse presbyterum et episcopum... *Paulatim vero ut dissensionum plantaria evellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse*

delatam... Tunc ita pergit... *Sicut ergo presbyteri scient, se ex Ecclesiæ consuetudine, ei qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos; ita episcopi noverint se magis consuetudine, quam depositionis dominicæ veritate, presbyteris esse majores...* Eadem fere in epist. ad Evag. habet.

Respond. Hoc argumentum, in quo adversarii magnum causæ suæ firmamentum positum esse putant, omnino prætcrire non possumus, quamvis brevitati studendum sit. Hæc ergo adnotasse sufficiat.

1. S. Hieron. nonnullis videtur in ea revera sententia fuisse, quod episcopi jurisdictionis primatum ex humana institutione acceperint; quamvis, ut Bellarminus observat. lib. I. de Cler. cap. XV,, non adeo constans videatur in illa sententia, ut valde probabile sit, eum non omnino certum fuisse.

2. « Notissimum est, ut Doctiss. Morinus ait de sacris » Ordinationibus part. III. Exerc. III. cap. III. n. 21., omni» bus in S. Hieronymi lectione versatis, eum in disputationis » fervore rhetoricis amplificationibus, et hyperbolis pluri» mum indulgere, et ενεργητικῶς admodum και εμφατικως » sententiam suam pronuntiare. » Mirum itaque non est, si in hac disputatione, in qua totus est, ut tumorem deprimeret quorundam diaconorum, qui supra presbyteros superbius se efferebant, sicut ex una parte plus æquo depressit diaconorum officium, ita ex altera presbyterorum ordinem quantum potuit evexit.

3. Certum est textus S. Hieronymi plura continere parum exacta, et cum historia ecclesiastica, aliisque S. patris textibus pugnantia; ita quidem, ut quibusdam suspicio orta sit, objecta loca, ut et alia patrum nonnulla, hæreticorum fortassis aerianorum fraude corrupta fuisse. — S Hieron. ait, episcoporum principatum tunc demum ortum habuisse, quando cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*. I. Cor I. Id ergo contigit non multis post annis, quum Evangelium gentibus prædicatum fuit;

contigit, cum adhuc viverent apostoli, et ecclesias summa auctoritate regerent Ergo apostolorum fuit illa institutio: ergo juri divino tribuenda.

Præterea S. Hieron. in lib. de scriptoribus Eccles. ipse ait, Jacobum statim a Christi ascensione ordinatum fuisse episcopum Jerosolimorum. S. Petrus qui primum antiochenam Ecclesiam rexerat, inde Romam discedens Evodium antiochenum episcopum creavit, cui deinde successit Ignatius. Hæc in Eusebii Chronico leguntur, quod ipse Hieronymus edidit. Marcus Evangelista a S. Petro Alexandriam missus est, ut illam Ecclesiam gubernaret; huic, cum mortuus esset, anno Neronis octavo Anianus successit. Evodii autem et Marci ordinationes episcopales octo aut novem annis corinthiacum schisma præcedunt. Quomodo hæc conciliari possint cum ea S. Doctoris sententia, occasione tantum schismatis corinthiorum ab apostolis creatos fuisse episcopos, non intelligitur. Accedit quod S. Hieron. multa alia habeat quæ evincunt, eum præminentiam episcoporum divinæ institutioni adscribere. In laudato commentario episcopis Moysis exemplum proponit ... *qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret.* Moyses certe divina institutione major erat septuaginta senibus. In Epist. ad Marcellam ait, episcopos apostolis succedere. In epistola ad Evagr. comparat episcopum Aaroni, presbyteros filiis Aaronis. Ibidem expresse asserit, solos episcopos sacræ ordinationis esse ministros.

4. Ergo in mitiorem sensum explicanda sunt, quæ ab adversariis objiciuntur, ne secum pugnare videatur S. Doctor, aut modum in loquendo excessisse. Notandum est igitur 1. Hieronymum non asserere, episcopos *tantum* ex Ecclesia consuetudine esse majores, et *nullatenus* ex dispositione divina; sed *magis* ex Ecclesiæ quam ex institutione Christi. Quod ideo dicere potuit, quia in illis Ecclesiæ primordiis, episcopi cum presbyteris communi consilio res

Ecclesiæ tractabant et moderabantur, divisa cum ipsis jurisdictione externa, saltem quantum ad usum et exercitium. Verum cum aucto jam fidelium numero dissensiones orirentur in ecclesiis ... *et unusquisque eos, quos baptizaverat, suos esse putabat, non Christi*, tunc ad extinguenda schismatum semina episcopi omnis Ecclesiæ curam ad se solos revocabant. Mens ergo S. patris hæc esse poterat: Christum, quamvis episcoporum ordini plenam potestatem dederit regendi Ecclesiam: modum tamen exercitii et usum hujus potestatis non determinasse; sed id tantum præcepisse, ut eam non sua, sed Ecclesiæ utilitate moderarentur: exinde factum esse, ut ab initio vix aliquod discrimen inter episcopos et presbyteros appareret; postmodum autem necessarium visum esse propter schismata, ut magis et evidentius se exerceret episcopalis auctoritas.

Potest et alia admitti interpretandi ratio, si supponatur S. Hieronymus in ea fuisse non improbabili plurimorum opinione, quod in primo ortu Ecclesiæ raro instituti fuerint episcopi, sed presbyteri tantum, qui sub apostolorum suprema inspectione Ecclesias gubernabant. Ea ergo S. patris mens esset, quod licet episcopalis dignitas Christum auctorem habeat, qui totam ejus plenitudinem in apostolos transfudit; nihil tamen a Christo ordinatum fuerit, quoad actualem episcoporum in Ecclesias institutionem; nam quamdiu apostoli viverent, deficere non poterat hæc potestas; ab eorum autem voluntate dependebat, ut cum idoneos ad illud viros invenirent, aut aliter Ecclesiæ alicujus necessitas id exigeret, ipsi successores sibi eligerent, quos regendi ecclesiis præficerent. Hæc porro necessitas tum demum adesse visa est, cum ex intestinis discordiis magna Ecclesiis pernicies imminebat.

Quid ergo de illo S. patris tam pervagato loco sentiendum, ex epist. ad Evagrium ... *Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat?..*

Resp. 1. Utique verum esse, quod S. Doctor ait, præ-

ter ea, quæ characterem episcopalem exigunt, nihil esse, quod non deficiente episcopo, ubi Ecclesiæ necessitas illud exigit, presbyteris committi possit: quin et ipsa episcopalis jurisdictio vacante sede a presbyteris exercetur. Sed permagna tamen est, inter utrumque ordinem differentia, quia episcopus ex plenitudine potestatis agit; presbyter autem cum eadem sacramenta conficit, aut iisdem muniis fungitur, cum potestate agit sæpe præcaria tantum, semper autem obnoxia legi et imperio episcopali.

2. Respondet Thomassinus, de vet. et nova Eccl. discip. part. I. lib. I. cap. I. n. 13., « Cum dicit Hieronymus sola ordinandi potestate præstare presbyteris episcopos, de amplitudine episcopalis ordinis nihil demetit, etsi in angustum eam videatur contrudere. Quisquis enim episcopis ordinandi potestatem solis vindicat, is profitetur, solos episcopos illam sacerdotii amplitudinem, eas sacræ potestatis opes immensas esse consecutos, quas refundere in omnes orbis ecclesias, et in omnes deinceps sæculorum decursus possint ».

Nota. Forsan in hac parte diffusiores fuimus, quam oporteret in opere tyronibus conscripto. Verum et hoc non inutile judicavimus, immorari paululum ejusmodi quæstionibus, quæ materiam concernunt maximi momenti: ut res ipsa clariore in luce collocetur, et non omnino peregrini sint theologiæ candidati in criticis hujus generis disquisitionibus.

§ II. *De institutione primatus.*

OBSERVANDA

I. Ut hierarchia quæ ex episcopis, presbyteris, et diaconis constat, dici possit divina ordinatione instituta, necesse non fuit, ut Christus ipse adhuc in his terris vivens diversorum ordinum ministros crearet.

Omnes sacri ministerii partes, et quidquid ad Ecclesiæ regimen pertinebat, apostolis contulit, simulque modum ipsos edocuit, quo postmodum in Ecclesiis dividenda esset sacræ reipublicæ administratio; ut ita ab apostolis exiret omnis sacra potestas, et inde divisa in partes omnes ubique ecclesias irrigaret et fœcundaret.

Aliam omnino viam iniit Christus in instituendo primatu. Nam si alii ministerii ecclesiastici gradus ab apostolis Christi nomine et auctoritate institui poterant, quia in eorum potestate continebantur, et ex ea tanquam rivoli ex fonte dimanabant; id de supremo Ecclesiæ principatu dici non potest; non enim poterat in apostolorum potestate contineri illa dignitas, qua unus inter omnes alios emineret, et caput esset totius collegii apostolici. Hunc ergo primatum Christus immediate ipse instituit; illum qui primus inter apostolos primatum gerere, et successoribus transmittere deberet, ipse designavit: ipse propriis quasi manibus fundamentum illud posuit, quo potissimum sustineri voluit Ecclesiam suam.

II. Contra primatum inflammato furore diu debacchati sunt novatores, in lacessendo et convitiando fere ad amentiam procaces. Successu temporis furor ille nonnihil deferbuit, multosque hodiedum pudet tam impotentis iræ. Imo nullo non tempore fuerunt inter illos æquabiliores viri, qui licet ex sectæ suæ præjudiciis primatum ad jus divinum pertinere negent, cum tamen dicunt ad unitatem conservandam utilissimum esse, ideoque ab Ecclesia sapientissime institutum.

III. Inter catholicos nemo reperitur, qui primatum a Christo institutum esse neget; neque enim

catholicus esse posset, qui in hanc insaniam erumperet. Contingit autem in hac materia, quod et in aliis quibusdam doctrinae punctis, ut haereticorum dogmatum defensores inter nostrates affines suos, aut semi-fratres habeant, qui quod aperte negare non audent, lacessere tamen non desinunt, et multis exceptionibus, et distinctionibus ita attenuare, ut vix aliquid praeter nomen remaneat. De Edmundo Richero jam dictum est. Quid hac de re senserit postmodum jansenianorum secta, quid in Germania novi reformatores Febroniani, Emsiani, Wessenbergiani etc., satis ubique notum est. Neque credendum est viris istis, cum pacis studium simulant, et se id agere contendunt ad conciliandos Ecclesiae catholicae dissidentium animos; nam sua quaerunt, non quae Jesu Christi; neque ex semine sunt virorum illorum, per quos salus fieri possit in Israel.

IV. Primatus dividitur in primatum *honoris*, *auctoritatis*, et *jurisdictionis*. Primatus *honoris* nihil est aliud, quam tituli praerogativa, cui annexa essent jura quaedam honorifica; v. g. jus primum locum occupandi in conventibus etc. Primatus *auctoritatis*, si ab illo jurisdictionis distinguitur, potestatem aliquam directoriam exprimit, seu jus disponendi negotia, proponendi materiam in consessibus, colligendi vota, sententiam promulgandi etc. Primatus *Jurisdictionis* ille est, qui veram potestatem in alios tanquam sibi subditos exercet, quos regere legibus potest, et in judicium vocare, et coercere pœnis. De hac distinctione nihil, ut puto, apud veteres occurrit; nunc autem bene intelligenda est, et sedulo retinenda, propter vaferrimorum hominum artes, qui licet nomen primatus retineant, omnia tamen studia eo con-

vertunt, ut eum juribus suis ac potestate exuant, nec quidquam praeter honoris quaedam insignia, aut ad summum *Directorium* aliquod in Ecclesiae negotiis relinquant.

PROPOSITIO I.

Christus in Ecclesia sua primatum instituit, quem sancto Petro contulit, et in Ecclesia semper perdurare voluit.

PROBATUR I. PARS

Argumentum I. ex insigni loco Matth. XVI. ducitur, ubi Petrus praecellenti ratione inter alios apostolos designatus est fundamentum Ecclesiae, addita promissione clavium regni cœlorum. Haec sunt Christi ad Petrum verba v. 17. et seq. *Beatus es Simon Bar-Jona; quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis...* Necesse non est lucem his verbis affundere. Hoc unum rogamus adversarios, ut ea abjecto partium studio legant et perlegant.

Arg. II. ex illo non minus illustri loco desumitur Joan. XXI. 15. — 17., ubi Primatus Matth. XVI. promissus Petro revera collatus est. Christus ter Petrum interrogat. *Simon Joannis diligis me?* Et trinae amoris testificationi trinum subjungit mandatum: *pa-*

sce agnos meos, pasce oves meas. Obvius est horum verborum sensus. Si praeterea attenditur, Christum praesentibus reliquis apostolis solum Petrum allocutum esse, et ab eo non tantum petiisse; an eum diligeret, sed an eum *plus aliis* diligeret, profecto negari non potest specialem Petro praerogativam obtigisse; et Ecclesiam universam, agnos et oves Christi, totum ovile ei a supremo Pastore (Joan. X.) a Pastore pastorum (I. Petr. V.) commendatum fuisse.

Arg. III. ex illis Script. locis desumitur, quae probant Petrum omnibus semper apostolis a Christo fuisse praelatum. Joan. I. 42., cum Petrus prima vice ad Jesum accederet, intuitus eum Jesus dixit: ...*Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas*... addit Evangelista ...*quod interpretatur Petrus*... Notandum est, nulli apostolorum praeter Petrum; illud nomen impositum fuisse. Matth. XVIII. Christus pro se, et Petro tributum solvit. Pedes Petri primum lavit, Joan. XIII. Resurgens ei seorsim apparuit, Luc. XXIV. Demum singulariter pro Petro oravit Christus Luc. XXII. 32. ...*Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*...

Arg. IV. ex eo conficitur, quod Petrus constanter primo loco ponatur ab evangelistis, et quandoque solus tacitis reliquorum nominibus, quod casu contigisse a nemine hucusque serio dictum fuit. Matth. X. expresse additur: *primus Petrus;* hujus rei autem alia ratio dari non potest, quam Petri super omnes apostolos praecellentia. Praeterea tanquam apostolorum coriphaeus solus nominatur praetermissis aliis; Marc. I. 36. ...*Prosecutus est eum Petrus, et qui cum ipso erant*... Luc. IX. 32. ...*dixit Petrus, et*

qui cum ipso erant . . . Et Act. II. 14. . . . *Stans Petrus cum undecim . . .*

Arg. V. Constat Petrum post Domini ascensum statim et ubique se gessisse tanquam apostolici collegii principem, eumque ut talem suspexisse reliquos apostolos. Ille Actor. I. aperuit consilium eligendi alium apostolum in locum Judae proditoris. Post descensum Spiritus Sancti, Actor. II., primus in aliorum apostolorum praesentia ad populum verba fecit, et primam Jerosolymis Ecclesiam fundavit. Primus cœlesti visione monitus gentiles ad Ecclesiam adduxit, Actor. X., et, ut multa alia praetermittamus, primus in concilio jerosolymitano sententiam dixit. Ex quibus omnibus pronum est dicere cum S. Chrysost. Hom. III. in Actus Apost. . . . *Quam est fervidus! Quam cognoscit creditum a Christo gregem! Quam in illo choro princeps est* . . .

Arg. VI. Non exiguum his argumentis pondus accedit ex unanimi patrum tum græcorum tum latinorum testimonio. Nam hæc communis et antiquissima Ecclesiæ fides nonnisi ex apostolorum doctrina et Christi institutione dimanare potuit. Origenes Hom. II. de diversis, appellat sanctum Petrum *summum apostolorum verticem*. Et in cap. VI. Epist. ad Rom. ait, summam rerum de pascendis ovibus Petro traditam fuisse, et super ipsum velut super petram aedificatam esse Ecclesiam. S. Basilius Serm. de judicio Dei de Petro ait . . . *Ille beatus qui ceteris praelatus discipulis fuit; cui claves regni cœlestis commissae sunt* . . . S. Chrysost. Hom. V. de Pœnit. . . . *Post gravem illum lapsum, iterum eum* (Petrum) *evehit: Ecclesiae praefecturam ipsi per universum mundum tradidit* . . . Ex latinis sufficiant

Ambr. et August. Primus in caput ultimum Lucae ait . . . *Ideo, quia solus profitetur* (divinitatem Christi), *ex omnibus antefertur*... et in cap. XII. Ep. II. ad Cor. ...*Primatum* (inquit) *non accepit Andreas, sed Petrus*... Secundus lib. de Bapt. II. cap. 2. *In Scripturis sanctis didicimus, apostolum Petrum, in quo primatus apostolorum tam excellenti ratione praeeminet, aliter quam veritas postulabat, de circumcisione agere solitum.*

PROBATUR II. PARS

I. Natura et constitutio Ecclesiae, quam ipsa a Christo accepit, mutari non potest; et cum Ecclesia perpetua sit, etiam perpetuo perdurare debet. Atqui primatus ad originariam Ecclesiae constitutionem pertinet. Ergo etc.

II. Semper manet finis, propter quem primatus a Christo institutus est; ergo et primatus perdurare debet.

PROB. Finis primatus est unitatis conservatio; ut unum sit corpus, una fides, unum Baptisma ... *Ut unitatem manifestaret*, ait Cypr. de unitate Eccles., *unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit*... Et S. Hieronymus lib. I. adversus Jov. c. XIV. ... *Unus inter duodecim eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.* Atqui Ecclesia ex Christi institutione semper debet esse una; ex prop. 2. part. 2. Ergo etc, Quin imo, multo magis indiget Ecclesia hoc servandae unitatis medio post apostolorum tempora; illi enim speciali infallibilitatis praerogativa gaudebant, quae in eorum successores non transiit.

III. Potestatem apostolis concessam in eorum successoribus perdurare priori § probavimus. Ergo et primatus Petro prae caeteris omnibus collatus, in ejus successoribus manet.

IV. Christus Matthaei XVI. expressis verbis prædicit, Petrum praecipuum fore Ecclesiae fundamentum, *super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam...* Atqui de illa Ecclesia ibidem dicitur ... *Portae inferi non praevalebunt adversum eam* ... ergo ex Ecclesiae perpetua stabilitate necessario sequitur immota fundamenti firmitas.

PROPOSITIO II.

Christus non honoris tantum, sed et jurisdictionis primatum instituit.

Probat. I. Matth. XVI. Petro promittuntur claves regni cœlorum, cum potestate ligandi atque solvendi. Joan. XXI. Pastor constituitur super oves Christi. Atqui haec veram potestatem imperii exprimunt, ex prop. III. § I. art. III.

Probat. II. Christus instituit primatum, ut prop. I. probatum est: atqui alium instituere non potuit, quam primatum jurisdictionis; quis enim credat Christum, qui humilitatem toties verbis et exemplo suo commendavit, qui omnem præminentiæ æmulationem a discipulis longissime abesse voluit, nudos honoris titulos instituisse?

Probat. III. Primatus propter commune Ecclesiæ bonum institutus est; scilicet ad religionis integritatem, totiusque Ecclesiæ in uno corpore compagem conservandam: atqui ut hic finis obtineatur,

honoris prærogativa non sufficit; sed continua requiritur vigilantia, cum omni ea auctoritate, quæ ad implendum tam sublime, tamque difficile munus necessaria est. Requiritur potestas legislativa, executiva et judiciaria. Ergo jurisdictionis non honoris tantum primatus a Christo institutus est.

Prob. IV. in antiquorum patrum scriptis nullum occurrit vestigium inanis illius distinctiunculae, quae a modernis quibusdam subtilius quam verius excogitata est. Patres, quibus utique ignotum non erat, quid Christus voluerit, et instituerit, ubique de primatu loquuntur, qui non nomine tantum, sed reipsa talis sit cui concredita sit Ecclesiae praefectura per universum mundum, potestas pascendi, ligandi et solvendi, seu regendi universam Ecclesiam. Haec ex patrum testimoniis, quorum aliqua propos. I. attulimus, tam clara sunt, ut in omnium oculos incurrant (15).

ARGUMENTA ADVERSAR. DILUUNTUR

Argument. I. Petrus nihil præ cæteris apostolis accepit: nam ea omnia, quæ Petro concessa fuisse legimus, etiam reliquis apostolis omnibus attribuuntur in Scripturis. Omnibus datur potestas ligandi et solvendi Matth. XVIII, omnes vocantur fundamenta Ecclesiæ, Eph. II. Omnibus ovium cura commissa est. De seipso et reliquis apostolis ait Paulus ... *Pro Christo legatione fungimur* II. Cor. V. 20. ... *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, I. Cor. IV. 1. Ergo primatus Petri ex illis locis non colligitur.

Resp. neg. conseq. Sequitur tantum potestatem Petro concessam, ab ea quam apostoli acceperunt, non esse genere diversam, sed gradu; Petrum non aliam quam apo-

stoli potestatem accepisse, sed majorem Fuerunt et reliqui apostoli fundamenta Ecclesiæ constituti: sed salva semper et integra permanente primatus prærogativa. Omnes ratione Apostolatus pares fuere, *pari honoris et potestatis consortio præditi*, ut ait S. Cypr. At omnes Petrum tanquam caput suum a Christo positum respicere debebant. Et vero, an Petrus non cum aliis apostolis erat, quando ipsis Christus gregem concredidit? Quare ergo ipsi specialius adhuc claves datæ sunt, et cura ovium commissa? Impossibile est in illis locis non agnoscere præeminentiam Petro concessam, qua in celsiore fastigio collocatus, et omnibus ecclesiæ rectoribus præpositus est .... *Hic est*, ait Epiph. in Ancorato *qui audivit: pasce oves meas: cui concreditum est ovile*... Et Athanasius ad Felicem papam: *Tu es Petrus et super fundamentum tuum Ecclesiæ columnæ, id est episcopi, sunt confirmatæ* ...

Inst. I. Teste August. trac. L. in Joan. et aliis patribus quando Matth. XVI. claves Petro datæ sunt, Ecclesiæ datæ sunt Ergo nulla ibi prærogativa Petro concessa fuit.

Resp. Rem explicat S Aug. loco citato ... *Cujus Ecclesiæ*, inquit *Petrus apostolus, propter apostolatus sui primatum gerebat personam*... et tract. XX. in Joan ...*Ecclesiæ Petrus apostolus propter apostolatus sui principatum gerebat figurata generalitate personam.*

Inst. II. Petra Matth. XVI. Christum ipsum designat, qui solus fundamentum Ecclesiæ dici potest, quem etiam Apost. petram appellat. I. Cor. III. v. 11. Item cap. X. v. 4. Huic sententiæ suffragatur S. Aug. pluribus in locis. Alii patres contra arianos disputantes per petram confessionem fidei intellexerunt, quam Petrus emisit. Ergo etc.

Resp. neg. conseq. Fatemur varias esse patrum de illa petra, super quam Ecclesia fundata est, expositiones; sed illæ minime pugnant invicem, nec sese excludunt. Christus fundamentum primarium et necessarium est Ecclesiæ. Petrus secundarium et a Christo positum, quod omnem fir-

mitatem non a se ipso habet, sed a promissis Christi. An non etiam reliqui apostoli fundamentum Ecclesiæ vocantur Eph. II.? Alio iterum sensu fides in Christi divinitatem, hujusque fidei confessio fundamentum Ecclesiæ vocari potest. Et si patres interdum Christi verba aliter quam nos interpretantur, ea ad suum scopum accommodando; illum tamen quem nos illis attribuimus sensum, qui obvius, proprius, et litteralis est, non tantum non excludunt, sed communi sensu asserunt.

Inst. III. Petrus Matth. XVI. fundamentum Ecclesiæ dicitur, quia primus judæis, Act. II., et gentilibus, Act. X., Christum annuntiavit; atque ita fundamenta jecit Ecclesiæ: ergo non agitur de primatu. Ita Blau in historia critica infallib. Ecclesiæ.

Resp. neg. ant. 1. Christus non ait: per te, sed super te ædificabo Ecclesiam. 2. Sequentia: *Et portæ inferi* etc. probant de duratione Ecclesiæ agi, ejusque perpetua stabilitate, cui optime concordat comparatio cum fundamento durissimo et immobili. 3. Illi, qui primi per Evangelii prædicationem Ecclesias vel societates fidelium instituunt, non tam fundamenta dici possunt, quam fundatores vel architecti, ut ait Apost. I. Cor. III.

Arg. II. Omnes Apostoli æqualem a Christo potestatem acceperunt. Ergo omnis primatus prærogativa excluditur. Prob. S. Cypr. lib. de Unit. Eccl. ait ... *Hoc erant ceteri apostoli, quod erat Petrus, pari consortio præditi honoris et potestatis* ... Eadem est sententia doctiss. Card. Cusani, lib. de conc. cath. ubi ait ... « Scimus quod Petrus nihil plus potestatis a Christo recepit aliis apostolis; nihil enim dictum est ad Petrum, quod aliis non est dictum. Ideo dicitur recte omnes apostolos esse æquales cum Petro in potestate. »

Resp. In hoc sensu æqualis fuit omnium apostolorum potestas, quod nullos inter eos diversos ordines instituerit Christus, sed omnes similiter allocutus fuerit. Omnes erant

pares, ait Bellarminus, in apostolica potestate, omnes habuerunt in populos christianos eandem auctoritatem: sed non fuerunt pares inter se. Quod explicans S. Leo Epist. 84. ait ... *Inter beatissimos apostolos, in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præmineret.*

Arg. III. Illa Christi verba Joan. XXI.: *pasce oves meas,* de solis judæis intelligenda sunt; ergo primatum in universam Ecclesiam non exprimunt. Prob. ant. 1. Præceptum docendi omnes gentes, a Christo Matth. XXVIII. omnibus apostolis datum est. 2. Paulus ad Gal. II. expresse dicit, sibi inter gentes, et Petro inter judæos creditum esse Apostolatum. Ergo etc.

Resp. ad arg. neg. ant. Christus ait: *Pasce oves meas.* Christus autem non judæorum tantum, sed et gentium salvator erat. Et quamvis Matth. XV. dixerit, se ad oves, quæ perierunt domus Israel, missum esse; tamen Joan. X expresse declaravit, se alias oves habere, quæ non essent ex illo ovili.

Ad prob. resp. ad I. Præceptum docendi omnes gentes quod apostolis datum est, primatum S. Petri non excludit, ut per se patet.

Ad II. Ea certe apostoli mens esse non potuit, quod ipsi cum exclusione Petri aliorumque apostolorum munus prædicandi gentibus Evangelium commissum fuerit. An ergo Petrus et apostoli non missi sunt docere omnes gentes? Matth. XXVIII. Sicut Apostolus non gentibus tantum Evangelium annuntiavit, sed et judæis; sic Petrus non judæos tantum ad fidem adduxit, sed et gentiles (Vid. Actor. X. et XV. v. 7.), et tanquam romanæ Ecclesiæ episcopus mortuus est. Sensus igitur verborum Apostoli alius esse non potest, quam quod ipse ad gentes *potissimum* missus fuerit: cum e contra Petrus magis judæorum conversioni esset intentus. Caeterum primatum Petri haec nullo modo attingunt.

Arg. IV. Si Petrus a Christo ipso caput Ecclesiae et collegj apostolici institutus fuisset, id scire debuisset Paulus, eumque idcirco tanquam primatum suum venerari; atqui contrarium probant Scripturae. Ergo etc. Prob. min. 1. Paulus Antiochiae in faciem ipsi restitit, Gal. II. 11. 2. Ibid. v. 9. Petro secundum tantum locum tribuit ... *Cum cognovissent gratiam, quae data est mihi, Jacobus, Cephas et Joannes* ... Imo I. Cor. IX. eum tertio tantum loco nominat ... *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et caeteri apostoli et fratres Domini, et Cephas?* ...

Resp. ad I. Illa Petri reprehensio nihil aliud probat, quam quod inferiores subinde possint cum sancta libertate superiores redarguere, modo id res postulet, et debita reverentia conservetur. S. Cyprianus ideo Petri humilitatem laudat (Epist. ad Quintum) quod a Paulo reprehensus non dixerit, se primatum tenere, et sibi potius obtemperari a novellis et posteris oportere, et S. August. Hieron. scribit (Epist. 82. ad Hieron. n. 22.) ...*Petrus quod a Paulo fiebat utiliter libertate charitatis sanctae ac benignae pietate humilitatis accepit.*

Ad II. Apostolus Jacobum primo loco ponere potuit, quia erat Jerosolymae episcopus, quo Paulus ad visendos apostolos venerat. Deinde ostendit Mamachius, in antiquis codicibus, quibus usi sunt Chrysost. Ambr., Aug., Hieron., etc. Petrum primo loco poni. Idem de vetere Itala asserit Sabathier, et de versione Alexandrina Grotius in hunc locum. Quod secundum locum attinet, in probatione citatum, ex ipsa textus attenta lectione clarum est, postremum locum ibi Petro magis esse honorificum, magisque exinde dignitatem ejus elucere.

Arg. V. In Scripturis nonnulla de S. Petro referuntur, quae cum ejus primatu non videntur satis cohaerere. Ergo etc. Prob. 1. Act. VIII. ab apostolis mittitur Samariam. 2. Cum post Cornelii centurionis conversionem Jerosolymam

rediisset, accusatus est a fratribus quod ingressus esset ad gentes; ipse autem purgare se, et causam suam defendere coactus fuit. Act. XI. 3. In prima sua epistola, cum capite V. ad Ecclesiæ pastores sermonem dirigit, eos non alloquitur cum imperio quasi subditos, sed tanquam collegas et episcopos sibi æquales. Ergo etc.

Resp. ad I. Quidam putant hoc argumentum dilui posse, si dicatur Petrum a toto apostolorum collegio missum fuisse, cujus et ipse membrum erat. Voluit igitur Petrum sub imperio fuisse totius collegii apostolici, quamvis singulis apostolis esset superior. Verum nimis quæsita videtur hæc interpretatio. Potius dicendum est, Petrum missum esse non tanquam inferiorem cui jubetur; sed tanquam caput et primatem, qui de communi apostolorum consilio hoc iter tam sanctum et arduum ad Dei gloriam, et religionis propagationem suscepit.

Ad II. et III. Utrumque probat dignitatem primatus nullum dominationis, et superbiæ fastum in S. Petro habuisse. In utroque se dignum Christi discipulum probat, non enim quæ sua sunt, quærit: sed quæ Jesu Christi, paratus semper (sicut ipse docet I. Petri III.), ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea quæ in ipso est, spe et fide.

COROLLARIUM

Forma regiminis a Christo ipso in Ecclesia instituti recte vocatur aristocratico-monarchica.

Probatur. Ecclesiæ regimen recte monarchicum dicitur, quia tota Ecclesia sub unius supremi capitis potestate continetur, ex prop. I. et II. hujus §. Cum vero sacra potestas, omnibus simul apostolis concessa fuerit, et in eorum successoribus perduret, ex toto art. III. manifestum est aristocratiam esse cum mo-

narchia conjunctam; quia episcopi singuli singulas ecclesias, non tanquam vicarii summi pontificis, sed tanquam proprii pastores et principes gubernant (16).

SCHOLION. Scio plures esse etiam inter catholicos, quibus hæc *aristocratico-monarchica* regiminis forma valde displicet. Putant enim viri isti, qui, ut hodie mos est, toti in vocabulis hærent, rem ipsam parum curant, voces illas, quæ a dominatu et imperio civili mutuatæ sunt, ad regimen ecclesiasticum non pertinere, quod totum ad mansuetudinis et charitatis leges compositum esse debet. Verum nemo nescit, hic non agi de modo, quo regimen sacrum exerceri debeat, sed de forma quam huic regimini dare voluerit divinus Ecclesiæ institutor; neque aliud rei nomen invenire hucusque potuerunt isti charitatis evangelicæ intempestivi prædicatores. An malunt formam Ecclesiae *Christo-cratiam* dicere? Sed dicunt, quod non quaeritur; quod autem volumus, non dicunt. Non quaeritur quis Ecclesiam instituerit, sed quae ejus, quam Christus instituit, Ecclesiae forma sit: neque de capite Ecclesiæ invisibili agitur, sed de imperio sacro quod apostolis eorumque successoribus traditum est. At hoc ipsum imperium rectius forsan *christiano-ecclesiasticum* vocant? Sed iterum ad quæstionem, de qua agitur nequaquam respondent. Nam dum regimen Ecclesiæ *christianum* dicunt, ejus institutionem exprimunt; cum *ecclesiasticum* illud in Ecclesia existere ostendunt; verum cui, aut quibus competat suprema auctoritas, nullo modo indicant. Ergo semper redit quæstio: quænam hujus regiminis christiano-ecclesiastici forma sit. Miror mellifluos homines non et Christum ipsum arguere, qui sæpe Ecclesiam suam *regnum* appellavit; aut Apostolum,

qui episc. dicit positos ad *regendam* Eccl. Dei; aut certe antiquissimos Eccl. patres, qui episc. passim *principes Eccl.*; *principes populi*, sedes autem episc. *thronos* appellant. V. Bingham orig. Eccl. lib. II. Quam ridiculus hic zelus est! Quis non crederet, brevi mutandam fore Eccl. faciem, si nova vocabula prioribus substituantur? Ego fateor, me regimen aristocratico-monarchicum non reformidare. Sed timere me vehementer pastores illos, qui seipsos non gregem pascunt; qui fastum hujus sæculi ambiunt, mundi potius quam Christi sectatores; ubi hoc malum in Eccl. irrumpit, misera est illius etiam cum regimine christiano-ecclesiastico facies.

CONSECTARIA

Nunc paulo accuratius definire possumus Ecclesiam, cujus hucusque naturam, et proprietates investigavimus; et illam quæstionem *de membris* Ecclesiæ, quam theologi olim fuse prosecuti sunt, brevissime absolvere. Omnia siquidem, ex iis, quæ dicta sunt, tanquam consectaria fluunt, et veluti conclusio haberi possunt hujus capitis.

CONSECTARIUM I.

Ecclesia recte definitur: cœtus hominum unius et ejusdem fidei christianae professione, et eorundem sacramentorum communione conjunctus sub regimine legitimorum pastorum, ac praecipue supremi pontificis S. Petri in primatu successoris.

Probatur. Tria ad Ecclesiam pertinere ex præcedentibus dignoscuntur:

I. *Ejusdem fidei confessio*, quia vera Christi Ecclesia ea tantum esse potest, quae veram Christi doctrinam habet; vera autem Christi doctrina non potest in diversis religionibus existere, quae inter se pugnant. Vid. prolus. § I. prop. IV. Item art. I. prop. II. et art. II. prop. II.

II. Requiritur ut omnes *in eodem cultu* conveniant, aut iisdem sacramentis participent; hæc scilicet magnam partem efficiunt illius religionis christianæ, quæ necessario una est, et in plures dividi non potest. Quod ex iisdem propos. efficitur.

III. Cum Christus ipse Ecclesiæ suæ certam corporis aut societatis externam conformationem dare voluerit; 1. instituendo potestatem sacram quæ apostolis concessa fuit, et in eorum successoribus perdurat, vid. totum art. III.—et art. IV. § 1., 2. instituendo primatum, qui S. Petro collatus est, et quem voluit ad successores transire art. IV. § 2: ergo ad Christi Ecclesiam pertinere non potest, qui obsequium detrectat *legitimis pastoribus*, neque cum *Ecclesiæ capite* cohæret. Ergo etc.

Nota. Non agitur hic de definitione stricte philosophica. Sufficit, ut nihil in definitione contineatur, quod ad naturam Ecclesiæ non pertineat; et illi exprimantur characteres, qui rem ab omni alia ita distinguunt, ut facile internosci queat. Ceterum celebriores protestantium doctores, a nostra Ecclesiæ definitione non tantum, quantum hodierni abhorrebant. Inter alios Melanchthon hæc habet in exam. ord. de Eccl. « Quæ » res sunt necessariæ ad salutem? Consensus in fun» damento, videlicet in doctrina Evangelii incorrupta, » et in usu sacramentorum legitimo, et obedientia de» bita ministerio juxta evangelium. » Si huic defini-

tioni adjicerentur illi, quibus juxta Evangelium obedientia debetur, id est, episcopi et summus pontifex, haberemus definitionem accuratam, quæ dividat veram Ecclesiam a quavis alia.

CONSECTARIUM II.

Tam haeretici, quam schismatici extra Ecclesiam sunt.

OBSERVANDA

I. Hæretici vocantur illi, qui ab Ecclesiæ fide recedunt, et in perversa sententia spreta Ecclesiæ docentis auctoritate pertinaciter perseverant. Schismatici sunt, qui catholicæ unitatis concordiam rumpunt *qui*, ut Cypr. ait lib. de Unit. Eccles. cap. IV., *dum conventicula sibi diversa constituunt, veritatis caput, atque originen relinquunt; qui apostolis, episcopis, et Dei sacerdotibus derelictis constituere audent altare, et precem alteram illicitis vocibus facere. . . .* Ex his intelligi potest in quo differat schisma ab hæresi. . . . *Inter haeresin et schisma hoc interesse arbitramur*, ait S. Hieron. in epist. ad Tit. cap. III., *quod haeresis perversum dogma habeat; schisma propter episcopalem dissentionem ab Ecclesia pariter separet: quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest diversum. Caeterun nullum schisma non sibi aliquam confingit haeresin; ut recte ab Ecclesia recessisse videatur. . . .* Certum igitur est nec hæresin esse posse sine separatione ab Ecclesia, nec schisma facile reperiri sine perverso dogmate. Hinc card. Perronius putat, accuratius inter hæresin et schis-

ma distingui, si dicatur hæreticos esse, qui separantur ab Ecclesia, postquam in iis quæ ad fidem spectant, ab ea dissenserunt: schismaticos, qui a separatione inchoantes perversa dogmata adjecerunt. In his haeresis ad separationem accedit, uti febris vulneri accedere solet: in illis haeresis separationem efficit.

II. Constans semper omnium patrum sententia fuit, hæreticos omnes et schismaticos a vera Christi Ecclesia esse exclusos. Nec unquam aliquis, cum credere se Ecclesiam catholicam profitebatur, eam sectarum colluviem intelligebat, quæ se se mutuo repellunt, quæque nec veram Ecclesiam pati possunt, nec ab ea tolerari. Neque unquam inter sectas, quæ fundamenta fidei retinent, et eas, quæ illa fundamenta subvertunt, ita distinxit Ecclesia, ut illas diceret ad Ecclesiam pertinere, has non item. Sic Conc. Nicæn. I. Can. VIII. jubet, impositione manuum recipi novatianos, *ad Ecclesiam catholicam redire cupientes*. An forte ad Ecclesiam jam pertinebant, qui ad eam redire cupiebant? Aut an novatiani aliquod fidei fundamentum subvertebant? Neque alia mens fuit secundi concilii œcumenici, cum hæreticos omnes ea conditione admitti ad Ecclesiam decernit, ut profiteantur, *se omnem detestari haeresim, quam sancta, catholica, et apostolica damnat Ecclesia*. Idem manifestum erit omnes synodos tum generales, tum particulares percurrenti. Cf. Wallenburgici de Unit. Eccles. lib. I.

PROBATUR CONSECTARIUM

Ecclesia est cœtus hominum unius et ejusdem fidei christianæ professione, et eorundem sacramen-

torum communione conjunctus, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipue summi pontificis, S. Petri successoris. Ex consect. I., quod tanquam conclusio et corollar. haberi potest hujus capitis I.

Atqui hæretici falsis dogmatibus fidei integritatem corrumpunt, neque cum aliis Ecclesiæ membris uniuntur in ejusdem fidei professione. Schismatici autem; quamvis etiam sanam fidem profiteri videantur, tamen a fidelium societate separantur, aliud altare constituunt, ideoque eorundem sacramentorum communionem non tenent. Omnes dein tum hæretici, tum schismatici unitatem obedientiæ dividunt, Ecclesiam docentem non audiunt, a supremi capitis auctoritate se subducunt, aut certe ab iis separati sunt legitimis pastoribus, qui soli cum tota Ecclesia ubique diffusa, et cum capite communicant. Ergo neque hæretici neque schismatici ad Christi Ecclesiam pertinent.

CONSECTARIUM III.

Nunquam licet a vera Christi Ecclesia secessionem facere.

Probatur. Non potest Ecclesiæ membrum esse, qui ab unitate separatur, ex consect. II. Qui autem extra Ecclesiam est, extra Christum est, ut § III. art. II. probatum est. Ergo se ipsos a salute excludunt, qui secessionem faciunt ab Ecclesia Christi. Ergo, ut ait S. August. lib. II. contr. Epist. Parmen., *praescindendae unitatis nulla potest esse justa necessitas.* Christus voluit, ut omnes in uno ovili congregarentur, sub uno pastore, Joan. X. Ipse in

mortem se tradidit ... *ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum*... ibid. XI. 52. Et in oratione post cœnam, quando discipulos et omnes qui in ipsum credituri essent, Patri commendavit, nihil ferventius efflagitavit, quam ...*ut omnes unum sint*... Hæc apostolorum, hæc Ss. patrum unanimis vox est. Omnes constanter docuerunt, ne inquiri quidem oportere in causas divisionis; sed omnem omnino ab Ecclesia separationem iniquam esse, et nefariam: quod fieri non possit, ut membrum vivat a suo corpore separatum, ut ramus aut surculus crescat a trunco vel radice avulsus ... *Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ jungitur* ait Cypr. lib. de unitate Eccles., *a promissis Ecclesiae separatur; alienus est, profanus est, hostis est; habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.*

Verum necesse non est, ut huic quaestioni longius immoremur. Quamdiu enim generatim tantum quæritur: *utrum licitum sit schisma facere?* Negant omnes, illudque crimen esse atrocissimum fatentur. Quid de hac re sentiant, aut certe senserint protestantium theologi, videri potest in citato opere fratrum Wallenburg. lib. I. cap. XVIII. et toto lib. II.

CONSECTARIUM IV.

Neque catechumeni, neque excommunicati proprie Ecclesiae membra sunt.

Probat. I. Ecclesia est cœtus hominum eorumdem sacramentorum communione conjunctus; atqui catechumeni jus non habent ad sacramenta, quod per Baptismum tantum acquiritur. Ergo etc. Porro

membra Ecclesiae esse non possunt, qui nondum membra Christi per Baptisma effecti sunt; neque intra Ecclesiam esse, ad quam aditus per Baptisma aperitur.

II. Excommunicatio est pœna omnium gravissima, qua rebelles, et contumaces potestate clavium a societate fidelium separantur, et bonis Ecclesiae communibus privantur, ut suffragiis, sacrificiis, sacramentis etc. Atqui in Ecclesia veram esse excommunicandi auctoritatem, ex prop. III. § I. art. III. patet. Excommunicatum autem verum Ecclesiae membrum non esse, ex ipsa Ecclesiae definitione eruitur, quia cum caeteris fidelibus eorundem sacramentorum communione conjunctos non est.

Notandum tamen, catechumenos, sicut et injuste excommunicatos, imo et illos, qui licet juste excommunicati fuerint, tamen postmodum emendati, et vere pœnitentes, ut in sinum Ecclesiae redire possint sincere exoptant, si fidem et charitatem habeant, ad animam Ecclesiæ pertinere; ad corpus autem affectu et desiderio.

CONSECTARIUM V.

Peccatores etiam manifesti, item hæretici et infideles occulti ad externam et visibilem Christi Ecclesiam pertinent.

Prob. I. pars. Peccatores cum reliquis fidelibus ejusdem fidei christianæ professione et eorundem sacramentorum communione conjuncti sunt, atque sub eodem tenentur regimine legitimorum pastorum. Ergo habent omnia, quæ ad membrum Ecclesiæ re-

quiruntur. Quod autem Ecclesiæ sanctitas in his terris cum hac peccatorum commixtione consistere possit, art. II. § III. prop. II. probatum est.

PROBAT. II. PARS. Illi ad Ecclesiam externam ac visibilem pertinent, qui 1. ab Ecclesiæ corpore separati non sunt; et 2. omnia illa vincula retinent, quibus membra Ecclesiæ colligantur. Atqui hæretici, et infideles occulti 1. ab Ecclesiæ corpore non sunt separati. 2. Omnia unitatis externæ vincula retinent. Ergo etc.

PROB. MIN. I. Duplex tantum datur ab Ecclesiæ communione separatio, quemadmodum a quacumque societate exteriori: altera voluntaria, qua aliquis sponte secedit; altera pœnalis, qua propter delictum aliquis ejicitur. Atqui manifestum est hæreticos et infideles occultos, nec sponte secedere, nec ab Ecclesia ejici. Ergo etc.—2. Vincula quibus membra Ecclesiæ nectuntur, sunt ejusdem fidei professio, sacramentorum participatio, et legitimis pastoribus subjectio; ut ex Ecclesiæ definitione patet. Atqui hæc vincula hæretici et infideles occulti retinent. Ergo etc.

CONSECTARIUM VI.

Ergo Ecclesia non potest definiri societas praedestinatorum, aut justorum.

PROB. I. Ecclesia est societas visibilis, externis et visibilibus vinculis colligata; art. II. § IV. prop. III. Atqui justitia, et prædestinatio sunt aliquod occultum, internum, et invisibile. Ergo etc.

PROB. II. 1. Prædestinati nec omnes, nec soli

Ecclesiam efficiunt. Non omnes, multi enim sunt, aut saltem esse possunt prædestinati, qui ad tempus nec ad animam, nec ad corpus Christi pertinere possunt. Nam hæreticos manifestos extra Ecclesiam esse probavimus; sed inter hæreticos non raro prædestinati reperiuntur, qui lumine gratiæ illustrati, veram fidem, et salutem in vera Ecclesia reperiunt. Neque soli prædestinati Ecclesiam efficiunt, ex consect. V. et prop. II. § III. art. 2. Hoc sensu S. Aug. tract. XLV. in Joannem ait... *Secundum præscientiam Dei et praedestinationem*, *quam multae oves foris*, *quam multi lupi intus.*

2. Neque Ecclesia recte societas justorum dicitur; quamvis enim justi in Ecclesia sint, et partem ejus nobiliorem efficiant, tamen soli Ecclesiam non constituunt, utpote quæ peccatores etiam complectitur.

ADNOTATIONES

(1) Pag. 48. — Res esset satis curiosa, neque illepida, si Ecclesiæ construendæ cura philosophis committeretur. Primum quidem evertenda esse funditus, quæ hucusque steterunt, uno ore clamarent, atque in hoc uno summa animorum et virium consensione agerent; cum autem quæreretur, quid substituendum esset veteri ædificio, quæ melior et perfectior forma esset novæ Ecclesiæ, heu! quæ subito exurgeret opinionum diversitas, et plus quam babylonica confusio! Neque quidquam tam ineptum, tam absurdum, aut impium cogitari potest, quod non cum summa jactantiam in lucem ederet ridicula hæc et ventosa philosophia. Optime ergo consultum fuit humano generi, quod idem ille unigenitus Dei filius, qui christianæ religionis auctor est, etiam architectus esse voluerit christianæ Ecclesiæ. Necessarium quippe erat, ut positiva religio positivam societatem haberet, et divina religio in Ecclesia servaretur a Deo instituta.

Wir suchen hier, sagt Dobmayer *a*), keine idealische, sondern die wirkliche Kirche Jesu. Mithin ist hier der historische, nicht der philosophische Standpunkt zu wählen; weil man sonst nur

Noi qui non cerchiamo dice Dobmayer a) *una immaginaria, ma bensì la reale Chiesa di Gesù. Per conseguenza deve qui scegliersi per punto fisso l'istorico, e non il filosofico, perchè al-*

a) Tom. IV. Theol. general. p. 6.

willkürliche, oder gar falsche Begriffe erhällt: wie selbst Plank anmerkt a). Die Vernunft fodert zwar mit Recht, dass die positive Konstitution sich an die Prinzipien anschliesse, die sie von einer Gesellschaft überhaupt und von einer religiösen ins besondere aufstellt ... Aber sie gestehet auch, dass sie die Form der Kirche so wenig, als die Form der Weltregierung und Offenbarung positiv bestimmen kann.

trimenti si fanno soltanto delle idee arbitrarie o del tutto false; come osserva Plank a). La ragione esige veramente con diritto, che la positiva costituzione si attacchi a quei principj, cui ella stabilisce per una società in generale, e per una società religiosa in particolare ... Ma ella confessa ancora, che non può precisamente stabilire la forma della Chiesa, come non può stabilire la forma del governo del mondo, e della rivelazione.

Wie schön sagt der heil. August. Epist. 166. n. 105. ... « In Scripturis didicimus Christum, in Scripturis didicimus Ecclesiam ... Und anderswo, de unit. Eccles. n. 80. Vera perennisque evangelica lectio nobis demonstrat verum Christum, et veram Ecclesiam; ne in aliquo eorum erremus, aut sancto sponso aliam pro alia supponamus: aut sanctæ sponsæ non suum virum, sed alium importemus. Ergo ne in aliquo eorum erremus tanquam matrimoniales eorum Evangelii tabulas audiamus ... »

(2) Pag. 56. — Quamvis certum nobis sit, et tanquam principium in tota hac tractatione habendum; omnia historice probanda, et ex Christi tantum voluntate dimetienda esse, neque concludendum ex incertis et fere semper contrariis philosophorum placitis: illud tamen non ita intelligendum est, ac si rationis veræ philosophicæ judicium refugeret disquisitio nostra. Non potest esse a ratione alienum, quod Dei ipsius, id est summæ rationis opus est — Cf.

(a Geschichte der christlich-kirchlichen Verfassung. I. V. Vorrede.

D. Dobmayer tom. II. Theol. generalis, ubi Ecclesiæ vel societatis ethicæ et religiosæ necessitatem characteres et formam ex primis juris socialis principiis, et genuinis veræ philosophiæ postulatis ita deducit, ut apertum sit catholicum systema omnium, quæ sibi ratio cogitatione effingere potest esse perfectissimum.

Novum huic argumento pondus exinde accedit, quod protestantes, cum relicta Ecclesia catholica, et iis, quæ stabilita repererant, dejectis ac dirutis, tandem de forma aliqua aut constitutione Ecclesiæ cogitarent, statim in contrarias sententias distracti fuerint; ita quidem, ut nullibi major inter eos reperiatur opinionum fluctuatio. Nam modo visibilem admittunt Ecclesiam, modo invisibilem; modo unam, modo divisam in sectas; modo ex solis justis compositam, modo omnes, qui Christum confitentur, non peccatores tantum, sed et hæreticos continentem; modo perpetuam, modo per plura sæcula penitus extinctam. Quæ utique ratio fuit, ut plurimi, cum diu frustra laboraverint, ut saltem simulacrum aliquod Ecclesiae, extra catholicam invenirent; in eam tandem sententiam delapsi sint, ut nullam a Christo institutam fuisse dicerent. Verum in errorem inciderunt, omni alio pejorem, et rationi æque ac Evangelio repugnantem. Vid. Dobmay. tom. IV. pag. 12. et 19. in Scholiis.

(3) Pag. 64. — Moshemii systema fusius expositum reperies apud D. Hoocke, tom. III. pag. 63. — Pfaffius qui magnam quoque apud protestantes celebritatem habet, ita sententiam suam exponit (Akad. Reden. S. 252.).

Wir verstehen durch die allgemeine christliche Kirche eine Gesellschaft, die aus allen besondern christlichen Kirchen bestehet, wenn sie nur zur Lehre Christi sich bekennen... Es gehören dahin	*Per universale 'cristiana chiesa noi intendiamo una società formata di tutte le particolari cristiane chiese ove esse confessino la dottrina di Cristo . . . Quindi ad essa appartengono le chie-*

die orientalischen, grichischen, und russischen Kirchen, mit allen orientalischen Sekten: es gehören dahin die römischen Kirchen; es gehören dahin alle protestantische Kirchen; es gehören dahin die remonstrantischen, independentischen, socinianischen, mennonitischen, und quackerischen gemeinden, sofern sie alle die christliche Religion überhaupt bekennen... « Ich halt dafür dass die Kirchen untereinander *in statu naturali* leben, da eine so viel zu sagen hat als die andere... Hat nun aber eine jede Kirche seine *autonomiam*, so gibt es erstlich ein *jus ecclesiasticum universale* gleich wie es ein *jus gentium* gibt. So erhellet ferner abermal, dass viele verschiedene Kirchen in der Welt keinen Monarchen so über sie herrschte, und keinen Richter haben, der über ihre Streitigkeiten urtheilen könnte. Und drittens so haben sie ebendeswegen gegen einander die Gesetze der Höflichkeit und des Naturrechts zu betrachten. » —

Wie ungereimt! Können verschiedene independente Staaten darum als eine Gesellschaft angesehen werden weil ein es *jus gentium* gibt? — Können Menschen die in *statu naturali* leben, eine Gesellschaft ausmachen, weil es ein absolutes natur-

se orientali, greche e russe con tutte le sette orientali; ad essa appartengono le chiese romane; ad essa appartengono tutte le chiese protestanti: ad essa appartengono le comunità remostranti; le indipendenti, le sociniane, le mennonitiche, e le quachere, in quanto che esse confessano tutte in generale la religione cristiana ..... « Io ritengo, che le chiese tutte insieme vivano in istato naturale, perchè una ha tanto da dire, quanto l'altra... Ora se ciascuna chiesa ha la sua autonomia *ne viene di conseguenza, che vi abbia un* gius ecclesiastico universale, *come vi ha un* gius delle genti. *Così in secondo luogo, egli è evidente, che molte diverse chiese nel mondo non abbiano un monarca, che sovraneggi su di loro, nè alcun giudice, che possa decidere nelle loro controversie. E così in terzo luogo esse hanno perciò a bilanciare le leggi della civiltà con quelle del diritto di natura. — ». Che assurdo! Possono degli stati indipendenti essere riguardoti come una società; perchè vi ha un gius* delle genti? *Possono uomini che vivono* in istato naturale, *formare una società, perchè vi ha un* assoluto diritto *di* natura? *Mi pare, che quegli che ne avesse a dedurre appunto il contrario, con-*

recht gibt! Mich dünkt, wer gerade das gegentheil folgern würde, würde ganz schulgerecht schliessen.

chiuderebbe con tutta logica.

(4) Pag. 66. — Hanc materiam præter alios patres diserte et copiose demonstrat August. tum multis in locis, tum maxime in lib. de Unitate Ecclesiæ. Adducta illa promissione, quæ Abrahæ, et deinde Jacobo facta est ... « In semine tuo benedicentur omnes gentes .. » sic compellat Donatistas ... « Date mihi hanc Ecclesiam. Ostendite vos communicare omnibus gentibus ... » Idipsum deinde confirmat ex prophetarum vaticiniis, et ex Isaia potissimum; atque ita concludit .... « Ecce ex uno propheta, quam multa, quam clara! et tamen resistitur, et contradicitur, non cuiquam homini, sed Spiritui Dei, et evidentissimæ veritati ... » Ex Psalmis tandem Ecclesiæ universalitatem probat; atque multa colligens in eandem sententiam ait ... « Quid autem hujus crucis pretio ... comparatum est nisi quod illic in consequentibus dicitur: commemorabunt, et convertentur ad Dominum universi fines terræ; et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium? Nonne Apostolus de prædicatoribus novi testamenti dictum exposuit, quod scriptum est: in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum? De quo alio, nisi de Christo intelligitur: Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram; a solis ortu usque ad occasum ex Sion species decoris ejus? ».

(5) Pag. 70. Præclare ait S. Cypian. de Ecclesiæ unitate loquens ... « Hanc Ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur et resistit, in Ecclesia se esse confidit? Et eodem in loco ... Quomodo solis multi radii, sed lumen unum; et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt numerositas licet diffusa

videatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit; ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit, a fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic et Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit: unum tamen caput est, et origo una, et una mater fœcunditatis successibus copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu ejus animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica. Unam domum novit, unius cubilis sanctitatem casto pudore custodit. »

(6) Pag. 71. — . . . « In nomine tuo benedicentur omnes gentes. Omnes inquit gentes: non dixit omnium gentium omnes homines. Unde necesse est, non solum fœcunditate crescentis Ecclesiæ, verum etiam permixta multitudini inimicorum ejus per quos pietas ejus exerceri et probari possit, usque in finem judiciariæ separationis, totus orbis impleatur . . . » August. contr. Crescon. lib. IV. cap. 61. n. 74. Nimis operosum esset et diffusum patrum testimonia colligere; quædam cap. II. afferemus, quando ea, quæ nunc in genere dicta sunt, ad christianorum societates applicantur. Conf. illustriss. D. (nunc Eminentiss. Card.) de la Luzerne Dissert. sur les Eglises cathol. et protestant. tom. II. chap. VIII.

(7) Pag. 83. — Quid quæso in Scripturis sanctum, fixumque erit, si ita licet contra auctoritatem omnium codicum, tum manuscriptorum, tum typis excusorum contra sententiam omnium patrum et Scripturæ interpretum, etiam protestantium, verba mutatis interpunctionibus in alium sensum detorquere? Unde indignor, quando catholicos ininterpretes video, nescio qua eruditionis laude illectos, novis

ejusmodi interpretationibus plus æquo indulgere. Revera exiguum in hoc eruditionis argumentum est, et vanitatis et levitatis quam maximum. Audiamus potius quæ celeberr. Grotius in hunc locum commentatur . . . « Tituli hi sunt Ecclesiæ, ait, cui qui eos invident, mirum quam laborent, ut hæc verba sequenti periodo connectant. Eis tum alia repugnant, tum illud τό quod ponitur ante τῆς Εὐσεβείας μυστήριον (pietatis mysterium) qui articulus ostendit novum esse sensum . . . Apostolus mentione facta templi novam de templo sumpsit similitudinem. In templo erant columnæ; iis columnis suæ erant bases . . . At sicut columnæ basi, ita opus superius columnæ innitebatur. Veritatem hic comparat operi supero, Ecclesiam columnæ et basi . . . Veritatem sustentat atque attollit Ecclesia; efficit, ne elabatur ex animis, efficit ut longe lateque conspiciatur.»

(8) Pag. 84. — Nihil potest in hanc rem ponderosius, et enucleatius dici, quam quæ ab illustriss. Bossuetio facta est hujus textus (Matth. XXVIII.) explanatio. Libentissime verba auctoris citaremus; sed satius ducimus lectores ad ipsum auctorem remittere, certi quod inchoata semel operis lectione major semper ex voluptate exardescet legendi aviditas. Vid. I. Instruct. pastorale n. 4. etc., II. Instr. past. n. 2. 3. 4. etc., Ibid. n. 38. 39.

(8) Pag. 107. — In actis eruditorum Lipsiæ publicatis ad ann. 1692, tom. XI. legitur succinta relatio commercii litterarii inter Leibnitzium, et Pélissonium; ubi Leibnitz. ad Pelissonium scribens ait: « Nullos laxiores esse in omnibus non hæreticis tantum, sed etiam ethnicis ad salutem admittendis, quam pontificios (catholicos), imprimis Jesuitas, et his consentientes alios scholasticos; quemadmodum sane dudum ea de re graviter questi sunt theologi protestantes. » In eadem epistola catholicorum sententiam summum laxitatis gradum appellat. In alia ad Pelissonium epi-

stola fatetur, *minimum in fide errorem cum rebellione conjunctum damnare*. Ibid. p. 247. — De hac cum Pelissonio controversia loquitur Leibnitz. Epist. III. ad Simon. Lœfflerum Epist. ad diversos. Tom. IV. Et cum dixisset catholicos omnis generis infideles, nedum hæreticos materiales, modo Deum vero affectu ament, colantque, ad salutem æternam admittere; addit: *Quod argumentum contra ipsos miratus sum a nostris theologis non crebrius fortiusque urgeri*. Cf. ibid. Ep. 1. ad Lœfflerum. Hanc porro doctrinam: *Extra communionem externam cum vera Jesu Christi Ecclesia non esse salutem*; non theologorum tantum quorundam, sed omnium ecclesiarium protestantium publicam fidem fuisse innumeris testimoniis probari posset; quæ tamen brevitatis causa præterimus. Vid. Ff. Wallenburgicos de Unit. Eccl. lib. I. cap. VII. et opus multo recentius ... *Discussion amicale ... sur la reformation en forme de lettres ... à* Londres 1817, tom. I. pag. 46.

(9) Pag. 110. — « Une religion tolérante n'est pas un culte, c'est la destruction de tous les cultes. Un des plus grands hommes qu'ait eu le calvinisme en France (M. Papin) et qui avait été élevé dans le tolérantisme, trouva dans l'examen de ce système les primiers motifs de son retour à l'église et de sa conversion. Il comprit, et démontra ensuite dans un excellent ouvrage (*Examen de la tolerance*), que la première conséquence de cet affreux système était le renversement entier, et l'anéantissement de la religion. » *Catéchis. philos.*

En quo tandem perveniunt catholicæ unitatis desertores. Omnes quidem ab initio veritatem sibi *exclusive* vindicant; verum cum ex omni parte premi se videant catholicorum argumentis, neque exire ex dubiis, neque consulere rebus suis possint, tandem in Indifferentismo salutem quærunt. Illud jam suo tempore Baylius (quis credat!) Juriæo objecit, scripto contra ipsum libro, cui titulus est: *Janua cœli reserata*

cunctis religionibus a celebri admodum viro D. Petro Jurieu. — Cum hac inscriptione:

Porta patens esto, nulli claudatur honesto.

(10) Pag. 112. — In Epistola 1. ad Lœfflerum jam citata Leibnitzius ad amicum suum scribit . . . « Vellem tua opera testimonia pontificiorum scriptorum habere; et quidem quod auctores graves et probati apud ipsos doceant; quod ex pontificiorum sententia hæretici materiales, qui scilicet contumaces non sunt, non damnentur etc. » . . . Cf. Hooke tom. II. in procemio, ubi facultatis Paris. sententiam affert. Sulzers Wahreit in Liebe 11. Brief. Déisme réfuté par lui-même, tom. I. lettre 5. Schwarz Handb. S. 185. etc.

(11) Pag. 134. — Vix auctoritatis ecclesiasticæ jugum excusserant protestantes; cum subito tanta inter eos orta sit rerum perturbatio, et quidlibet audendi licentia; ut ipsi satis intellexerint, plus sibi audaciæ fuisse et virium ad destruendum, quam scientiæ et auctoritatis ad ædificandum. Hoc utique certum indicium esse deberet cuilibet; a Deo excitatos non fuisse viros illos, qui sub *libertatis* specie populum in tantam perniciem præcipitarunt; neque malo, cujus ipsi auctores fuerant, mederi postmodum potuerunt. Sic Capito ad Farellum scribit... « Plerique animadvertentes rem Christi abire in pejus optarent quidem restitutam auctoritatem ministrorum; sed aut veram ejus reparandæ rationem ignorant, aut eam videntes desperant prorsus: ex quo Ecclesiæ nostræ omnes ad unam sine disciplina sunt ecclesiis necessaria. » Eadem Melanchthon pluribus in locis habet. . . . « Utinam, utinam possim, ait (Lib. IV. epist. 104.), non quidem dominationem confirmare, sed administrationem restituere episcoporum! Video enim qualem scimus habituri Ecclesiam dissoluta πολιτεια ecclesiastica. Video postea multo intolerabiliorem futuram tyrannidem,

quam antea unquam fuit... » alio loco epist. ad Ballajum eadem fere habet, tum addit... « Si nulli essent episcopi, tamen creari tales oporteret... » Alia multa ex protestantibus auctoribus testimonia legi possunt in egregio et pererudito opere: « Zeugnisse aus allen christlichen Jahrhunderten fur die Gewalt der Kirche un ihres Oberhauptes ». Hoc opus tanquam in hac materia vere classicum non possumus satis theologiæ studiosis commendare. —

(12) pag. 138. – « Wenn zu einem nothwendigen Zwecke nur ein einziges passendes Mittel ausfindig gemacht werden kann; so bin ich von dessen Dasseyn überzeugt ». Schwar 3. B. 193. — Dass Christus religions wahrheiten geoffenbart habe, und folglich auch wolle, dass sie gekannt und geglaubt werden, ist eine schon bewiessene Sache. Nun sage man uns ein anderes, passendes Mittel zur rechten und sicheren Erkenntniss dieser Wahrheiten zu gelangen, als das untrügliche Ansehen einer, von Gott beglaubigten Lehranstalt: denn auf die persönlichen Einsichten und Kenntnisse eines jeden Einzeln wird man uns doch nicht hinweisen wollen. Der protestantische gelehrte und ungelehrte Pöbel muss seine Religion auf Treu und Glauben annehmen, vie der katholische. Nur mit dem Unterschied, das jener einen blinden, und folgsam unvernünftigen Glauben hat, weil

(12) Pag. 138. – « *Se ad uno scopo necessario si può trovare solo un qualche mezzo adattato: io son conviuto dell' esistenza di quello* » *Schwarz tom. I. 193. – Che Cristo abbia rivelate verità di religione, e che in conseguenza egli voglia anche, che siano conosciute e credute, è una cosa già provata. Ora ci si suggerisca un altro mezzo adattato per giungere alla cognizione di queste verità fuori dell' infallibile autorità di uno stabilimento di dottrina autorizzato da Dio: poichè non si vorrà tuttavia indirizzarci alla penetrazione personale, ed alle cognizioni di ciascheduno in particolare. Il popolo protestante letterato e non letterato deve accettare la sua religione sulla fede, come il cattolico Solo con la differenza, che quegli ha una fede cieca, e conseguentemente irragionevole, poichè egli si attacca ad un'autorità, la quale secondo i suoi proprj principj non ha*

er auf ein Ansehen sich bestimmt, welches nach seinen eigenen Grundzätzen nichts weniger als vollgültig ist; da hingegen der Katholik consequent, vernünftig handelt. Nur wegen der Untrüglichkeit die er in seiner Kirche anerkennt, gibt er ihren Lehren seinen Beifall; denn nur in diesem Falle ist die Hingebung der Vernunft unter die Auktorität im höchsten Grade vernünftig. Darum sagt auch Reinhold in seinen Briefen über die kantische Philosophie .... « Das System der Unfehlbarkeit ist das einzige unter allen auf historischem Grunde entstandenen Lehrgebäuden der Religion, das durch den Zusammenhang und die Gleichartigkeit seiner Theile den Namen eines Systems verdient. ».

la menoma validità; mentre per l'opposto, il cattolico è conseguente a se stesso e agisce ragionevolmente. Solo a riguardo dell' infallibilità, che egli riconosce nella sua chiesa, applaudisce ai di lei Dottori. Poichè solo in questo caso il sacrificare la ragione all'autorità, è cosa ragionevole in sommo grado. Però dice anche Reinold nelle sue lettere sulla filosofia di Kant « ...Il sistema dell'infallibilità è l'unico fra tutti i sistemi di religione, cui narra la storia essersi stabilito, che per la coerenza, e per la concordanza delle sue parti, meriti il nome di sistema.

Hæc pro more suo fortiter et nervose, at vere expressit auctor. lib. Essai sur l'indifference Tom. I. pag. 200. « La Réforme est par la loi même de son existence une république, ou plutôt une anarchie religieuse, où le pouvoir sans stabilité, et sans règle appartient au plus habile, ou au plus audacieux. Mais malgrè les maximes qui le proscrivent, le principe d'autorité y demeure aussi long-temps, qu'on y croira à quelque chose . . . » Dans une note ibidem. « L'absence d'une autorité générale fait, selon la remarque de *Burke*, que l'autorité personelle de chaque Pasteur y est beaucoup plus grande, que chez les catholiques. Un Protestant ne croit pas à l'Eglise, mais il croit à son ministre. »

Multa alia docte et cum magno rationum pondere in hanc materiam dicta leguntur ab optimæ notæ theologis. Cf. inter alios Dobmayer, tom. IV. pag. 87. Hoocke, tom. III. pag. 102. Wiest, Op. M. tom. III. pag. 203. Schwarz Handb. I. Band. VI. Hauptst. N. 8. und folgende Theodulus Gastmahl Seite 195. und folgende etc.; atque in ea luce collocata est hæc quæstio, ut nihil contra afferri possit, quod non magis noceat adversariorum causae. Vel enim omnem fidem divinæ revelationis abjiciunt, et, ut vere dicam, christiani esse desinunt; vel tam misere ratiocinantur, ut vix possis a risu temperare. Exemplum afferamus ex opuscolo nuperrime edito (Mainz 119.) cui titulus: Ueber Christenthum und Mensch. - Iesuthum. Titulum libri grammaticis examinandum relinquimus. Clariss. auctor quæstionem movet de infallibilitate, quam catholici Ecclesiæ docenti attribuunt; eamque impugnat hoc invicto argumento:

Die Behauptung der römischen Kirche, dass sie unfehlbar sey, heisst es, Seite 49. u. 50, widerspricht der Grundlehre, dass Gott die ewige unfehlbare Wahrheit sey, die doch diese nämliche Kirche behauptet. Dann folgt die Frage (S. 50): Worauf gründest du den Widerspruch zwischen jener Behauptung, und dem eben angeführten Lehrsatze? — Antwort «Darauf: dass wenn Gott die ewige unfehlbare Wahrheit ist, die römische Kirche entweder Gott seyn müsse, oder nicht die ewige unfehlbare Warheit seyn könne; und da die römische Kirche nun nicht Gott ist, ihre Auslegung der Offenbarungen auch nicht

La supposizione della chiesa romana d'esser infallibile, così alla pagina 49. e 50, contraddice alla dottrina fondamentale, che Dio sia l'eterna infallibile verità; dottrina che la Chiesa stessa ammette. Di poi segue la domanda (alla pag. 50.) Su che fondi tu la contraddizione fra quella supposizione, e l'addotta dottrina? — Risposta. Su questo: che se Dio è l'infallibile verità eterna, la chiesa romana o deve esser Dio, o non può essere l'eterna infallibile verità: ma siccome la Chiesa romana non è Dio, nemmeno la di lei interpretazione delle tradizioni può essere verità infallibile. — Io non potrei

unfehlbare Wahrheiten sind." – Ich könnte ohne den Herrn Verfasser zu beleidigen, eine solche Art zu schliessen nicht mit ihrem Namen nennen. Ich will nur eine ähnliche Katechisation jener an die Seite stellen. Ich frage einen Knaben: Glaubst du, dass Petrus und die Apostel Wunder gewirkt haben; dass z. B. Petrus den Lahmgebohrnen (Apostelgesch. III. Kap.) geheilt habe? — Ja — Allein siehst du nicht, das dieses der Grundlehre widerspricht dass Gott allein allmächtig ist, so musste Petrus entweder Gott seyn, oder er konnte den Lahmgebornen nicht heilen: und da es ausgemacht ist, das Petrus nicht Gott war; so folgt daraus, dass er jenes Wunder nicht wirken konnte. Ich breche ab, denn ich sehe, dass mir der Knab' in's Angesicht lache.

Nun fragt sich: ob Gott; der in gewissen Umständen Menschen eine Gewalt mittheilen kann, die sie von sich nicht haben, nicht auch Menschen, die von Natur fehlbar sind, vor dem Irrthume bewahren könne, und diess durch eben jene allweise und väterliche Vorsicht, die alles nach ihren Absichten zu lenken weiss? Wenn nun Christus diesen Beistand sogar seiner Kirche verheissen hat; wenn ihn selbst Lehre. und Erhaltung seiner Lehre, und

chiamare col suo nome questa maniera di conchiudere senza offendere il signor autore. Voglio solo porre un consimile dialogo accanto al suo. Io domando ad un fanciullo. Credi tu che Pietro, e gli apostoli abbiano operati dei miracoli; che Pietro per es. abbia guarito lo storpio-nato? (negli Atti degli Apostolici Cap. III) — Sì — Ma non vedi, che questo contraddice alla dottrina fondamentale, che Dio solo è onnipotente, ed il Signor della natura?—Come? — Tel voglio dimostrare. Il dar l'uso de' suoi membri ad uno storpio-nato colle sole parole: Sorgi e cammina, è certamente una opera dell'onnipotenza. Or attendi bene! Se Dio solo è onnipotente, o che Pietro doveva esser Dio, o che non poteva guarire lo storpio-nato: siccome poi è certo, che Pietro non era Dio, ne viene per conseguenza, ch'egli non poteva far quel miracolo. Io interrompo, perchè vedo che il fanciullo già mi ride in faccia.

Or si dimanda, se Dio, il quale in certe circostanze può dare agli uomini un'autorità; che da se stessi non hanno, non possa anche difendere dall'errore gli uomini, che di natura loro son fallaci, e ciò col mezzo di quella onnipotente, e pa-

göttlichen Anstalten fordert: bin ich nicht berechtigt, nach allen Regeln einer gesunden Logik ihn als wirlich anzunehmen?

terna provvidenza, che sa dirigere il tutto ai propri disegni? Se Cristo ha promesso alla sua Chiesa questo ajuto, se la conservazione stessa della di lui dottrina, e delle divine disposizioni lo richiede; non sono io forse giustificato secondo tutte le regole d'una sana logica se l'ammetto come reale?

(13) Pag. 144. — Frustra respondent anglicani, principes civiles nunquam sibi verbi Dei et sacramentorum administrationem arrogasse; reginam Elisabetham nunquam nomen assumpsisse capitis Ecclesiae. Verum de nomine quæstio non est. Utique mirum nemini videbitur, quod reges Angliæ nunquam verbum Dei in ecclesiis prædicare, aut munia ecclesiastica obire voluerint; sed ipsi ministros constituunt; sed præcipuum, a quo recedere nemini permittitur, dogma statutum est; ex regia auctoritate tanquam ex proprio fonte omnem spiritualem potestatem in episcopos cæterosque Ecclesiæ ministros diffundi; principi, etiam ubi fœmina imperium tenet, potestatem competere ordinandi liturgiam, et controversias fidei cum suprema auctoritate decidendi. Legi merentur, quæ illust. Bossuetius narrat in Hist. variat. lib. VII. et X. — Item auctor præclari operis, cui titulus; *Autorité des deux puissances*, tom. II. pag. 4. et suiv. Jure merito igitur de Elisabetha regina scripsit *Kemnitius* Epist. ad Elector. Brandeb., *Fœmineo et a sæculis inaudito fastu se papissam, et caput Ecclesiæ fecit*— Ne ergo de nomine litigent anglicani, cum res ipsa, et acta publica satis superque loquantur. Sufficiat formulam afferre juramenti ab Elisabetha omnibus regni subditis sub pœna capitis præscriptam . . . Ego N. prorsus testificor, et declaro in conscientia mea, reginam esse solam supremam gubernatricem, et istius regni Angliæ, et aliorum

omnium suæ majestatis dominiorum, et regionum *non minus in omnibus spiritualibus et ecclesiasticis rebus vel causis*, quam temporalibus: et quod nemo externus princeps, vel persona, vel prelatus . . . habeat aliquam jurisdictionem ecclesiasticam, aut spiritualem in hoc regno . . . Id ergo infelici schismate assecuta est Ecclesia illa tam magnis olim hominibus illustrata, ut omni sua auctoritate exuta duram serviat servitutem; et abjecta Ecclesiæ universalis et apostolicæ doctrina nunc fidem suam, et ritus suos, et sacramenta sua a rege et senatu accipiat.

(14) Pag. 150 —Cf. Natalis Alexandri dissertationem de episcoporum supra presbyteros eminentia, tom. VII. pag. 421. editionis Bing.—Tournel. de Sacram. Ordinis quest. VI. art. I. — et ejus continuator Tom. XII. parte II. pag. 629. edit Paris in 8.—Selvaggio antiquit. Christ. lib. I. Cap. XII.—Protestantes cum de potestate ecclesiastica et hierarchia loquuntur, in diversas sententias abeunt; neque illud curant quantum distent a se invicem, dummodo non sentiant cum catholicis. Bohemerus ex una parte contendit primam Ecclesiam fuisse societatem inæqualem, postea autem mutatam in collegium æquale; at ex altera parte quamplurimi contendunt, prima hierarchiæ initia in sæculum secundum collocanda esse; neque quo tempore aut qua ratione id factum sit dicunt, aut dicere possunt.—

Der Rezensent der Plankischen Geschichte der christlich-kirchlichen Gesellschafts Verfassung gesthet, dass die Idee von nothwendiger Einigkeit, und dass die Christen nun als ein Volk Gottes an die Stelle des Volkes der Israeliten; die Bischöfe, Lehrer, und Diener der Kirche an die Stelle, und

Il censore della Storia di Plank sulla costituzione della Società ecclesiastico-cristiana confessa, che ormai nella prima metà del secondo secolo ha avuto principio l'idea d'una necessaria unità, e che i Cristiani come popolo di Dio sono entrati nel luogo del popolo d'Israele; i Vescovi, i Dottori ed

in die Rechte der Hohenpriester, Priester, und Leviten getreten, schon gewiss in der ersten Hälfte des zweiten Iahrhunderts entstanden. — Wie hätte diese Idee geviss schon in der ersten Hälfte des zweiten Iahrhunderts nicht nur in den Köpfen, sondern in der Empirie existiren könnon, wenn sie nicht in der ursprünglichen Verfassung der Kirche wäre gegründet gewesen? Vid. *Dobmayer.* t. IV. § 166.

i ministri della Chiesa negli uffizi e nei diritti dei Sommi Sacerdoti, Sacerdoti e Leviti — Come avrebbe potuto già nella prima metà del secondo secolo esister quest' idea non solo nelle teste degli uomini, ma anche nella pratica, se essa non fosse stata basata sulla costituzione originaria della Chiesa?

An non satius esset in quæstione, quæ tota historica est, facta, et auctoritates veterum consulere; quam res pro ingenio suo construere, et ad causæ suæ patrocinium accommodare? Non ita egit doctissim. Leibntz. qui in hac parte, sicut in aliis multis catholicorum doctrinæ libere, et ingenue suffragatur. — Hæc ejus verba sunt, ex ejus systemate theol. excerpta . . . « Sacramentum Ordinis sive hierarchiæ ecclesiasticæ est, quo officium, et potestas ecclesiastica sive spiritualis, suis gradibus distincta, certis hominibus confertur, quorum ministerio utitur Deus ad sacramentorum suorum gratiam dispensandam, hominesque alios docendos, regendos, et unitate fidei et obedientia charitatis retinendos, addita vi cujusdam jurisdictionis, quæ in clavium usu potissimum comprehenditur. Pertinent autem ad pastorum Ecclesiæ hierarchiam, non tantum Sacerdotium et hujus præparatorii gradus, sed et Episcopatus, et ipse primatus maximi pontificis, quæ omnia divini juris esse credendum est » . . . Vid. hoc ipsum systema cum interpretatione germanica, et præfatione doctiss. viri Laurentii Doller, typis editum Mugunt. Anno 1820.

(15) Pag. 167. — Præcipua momenta, quæ pro perpetua primatus duratione afferuntur, brevi hoc et solido ra-

tiocinio comprehendit Melchior Canus, in locis theol. lib. VI. . . . « Regnum Christi futurum erat æternum; ergo et Ecclesiæ principatus non fuit temporalis: alioquin si Petri potestas ad posteros non esset translata, ne cæterorum quidem apostolorum potestatem ad successores transmissam agnosceremus. Ita nunc in Ecclesia nulla aut episcoporum aut sacerdotum potestas erit; et quod inde sequitur, eadem quæ Christi fuit tempore, Ecclesia non erit. . . »

Inter acatholicos plurimi fuerunt, ab ipsis reformationis incunabulis, qui rei veritate et experientia convicti ingenue confessi sunt, primatum necessarium esse unitatis et communionis conservandæ medium. Hugo Grotius in voto pro pace ad art. VII. ait, Tom. IV. Operum «...Ordo sive in partibus, sive in toto continetur in principatu quodam, sive in præpositi unitate; hoc est, quod in Petro Christus nos docuit... » et postea ...« Hic ordo semper in Ecclesia manere debet, quia semper manet causa, id est periculum a schismate » — Item, Tom. I. p. 695. . . . « Sine tali primatu exiri a controversiis non potest; sicut hodie apud protestantes nulla est ratio, qua ortarum inter ipsos controversiarum reperiatur finis ». Idem fatetur Leibnitz. Epist. ad Joan. Fabricium tom. I. epistolarum, Maurent. a Mosheim in disput. adversus Dodwell. Quænam Melanchthonis, Capitonis aliorumque protestant. sententia fuerit, videri potest apud Bossuet. Histor. var. lib. V. — Conf. etiam opus egregium D. Barruel du Pape et de ses droits, tom. I., deuxieme partie, chap. V. — Imprimis opus jam citatum; Zeugnisse aus allen christlichen Jahrunderten III. Abschnitt. IV. Kap. — Pauca tantum adjicimus ex Leibnitzii systemate theol. recens edito, pag. 300. Postquam de conciliis locutus esset, et de privilegio assistentis Ecclesiæ Spiritus Sancti addit . . . « Quoniam autem non semper, nec frequenter haberi potest concilium; nam episcopi populos quibus præsunt, cræbro deserere non possunt, sed tamen semper persona Ecclesiæ vivere ac subsi-

stere debet, ut voluntas ejus possit agnosci; consequens fuit ipso divino jure et memorabilibus admodum Christi ad Petrum verbis (quando claves regni cœlorum specialiter commisit, pariter ac cum oves suas pascendas tribus vicibus emphatice commendavit) insinuatum, atque in Ecclesia creditum est, ut unus inter apostolos, hujusque successor unus inter episcopos majore potestate exornaretur; ut per eum tanquam visibile centrum unitatis, colligari corpus Ecclesiæ, provideri communi necessitati, convocari, si opus, concilium, et convocatum dirigi; et tempore interconciliari dari opera posset, ne quid res fidelium publica detrimenti caperet ».

(16) Pag. 173. — Non possum in hoc satis admirari divinam Christi in instituenda ordinandaque Ecclesia sapientiam, quæ ita omnia attemperavit, ut neque confusio ordinum fieri possit; neque etiam sacræ potestatis partes ita fixis immotisque limitibus coarctarentur, ut non majorem, aut minorem vim exercere possint pro rerum, locorum, ac temporum opportunitate. Contingit enim in potestatis ecclesiasticæ exercitio, quod in omni regimine mixto, ut sit aliquod quasi libramentum potestatum. Fieri potest ut persecutionibus nimis agitetur, aut internis dissidiis laboret principalis Ecclesia: tunc episcoporum, atque imprimis conciliorum auctoritas omnium oculos insigni fulgore perstringit; at mox rerum statu variato suprema Ecclesiæ sedes, quasi sol disjectis nebulis splendidior illucescit. Mihi ergo videtur, parvi admodum ingenii indicium esse, si quis putet, potestatis sacræ plenitudinem posse inter diversos gradus quasi ad circinum rotundari; quod de potestate imprimis supremi capitis dictum volumus. Ita enim a Christo instituta est hæc potestas, ut ubi Ecclesiæ bonum id postulat, libere possit se se explicare, atque in omnes Ecclesiæ partes ex indita sibi ubertate redundare . . . ». Hujusmodi instruxit suæ Ecclesiæ caput, ait Tomassin. De veteri et nova Eccles. discipl. tom. I.

Resp. ad not. 12., ejusmodi sibi vicarium suffecit Christus, in quo tota semper plenitudo potestatis resideat, etsi non totam semper exerceat» ... Et responsione ad notam 17. ... «Unum addo, expresse me monuisse, etsi omnibus sæculis eadem fuerit in apostolica sede plenitudo potestatis spiritualis; non tamen illius exercitium idem fuisse. Facultates porro ejus aliquas, quæ non explicuerunt se, nisi aliquantis post sæculis, in radice tamen primatus divino jure fundati implicitas semper fuisse»... Liceat mihi quædam hic addere ex recensiori opusculo, quod sub exiguo volumine multa continet acute et ingeniosissime dicta. Mons. le comte de maistre dans sons essai sur le principe générateur des constitutions politiques parle ainsi du gouvernement ecclèsiastique. Chap. XVIII. Cette brochure emminemment philos. est imprimée à Paris 1814. ...«On n'a point oublié, qu'une bouche impure se fit cependant approuver des nos jours lorsqu'elle dit, *que la France était geographiquement monarchique*. Il serait difficile en effet d'exprimer plus heureusement une vérité plus incontestable. Mais si l'étendue de la France repousse seule l'idée de tout outre gouvernement, a plus forte raison cette souverainitè, qui par l'essence même de sa constitution aura toujours des sujets sur tous les points du globe, ne pourrait être que *monarquique*». (Posset hic addi, ex eadem extensione Ecclesiæ, quæ centrum commune exigit, id etiam colligi; quod, sicut plures admittendæ sunt Ecclesiæ particulares in unam universalem coadunatæ, ita quoque plures admitti debeant principes Ecclesiæ, qui particulares ecclesias regant sub auctoritate primatus supremi et universalis). Après avoir dit un mot de la fameuse déclaration du Clergé de France de l'an 1682, il continue.«Elle est (cette déclaration) condamnable par un côté qui n'a pas été remarqué, quoiqu'elle prête le flanc, plus que tout autre à une critique éclairée. La fameuse déclaration osa décider par écrit et sans necessité, même apparente (ce qui porte la faute à

l'excès) une question, qui devait être constamment abandonnée à une certaine sagesse pratique, éclairée par la conscience universelle. — Ibid. in nota adjicitur. « Je ne sais si les Anglais ont remarqué, que le plus docte et le plus fervent defenseur de la souverainité du Pape intitule ainsi un de ses chapitres: *Que la Monarchie mixte, temperée d'Aristocratie et de Démocratie, vaut mieux, que la Monarchie pure.* — Pas mal pour un fanatique ! ! ! »

Auctor ille doctissimus simul et piissimus est Cardin. Bellarmin. qui ita inscripsit caput III. lib. I. de summo Pontifice. In eo autem capite principium illud generale *quod Monarchia Aristocratiæ et Democratiæ admixta utilior sit in hac vita, quam simplex Monarchia*, ad Ecclesiam catholicam applicat; quam tamen ideo tantum aliquid dicit ex Democratia habere; quia nemo est ex omni christiana multitudine, qui ad Episcopatum vocari non possit, si dignus eo munere judicetur.

CAPUT SECUNDUM

QUÆNAM EX DIVERSIS CHRISTIANORUM SOCIETATIBUS SIT VERA CHRISTI ECCLESIA

Habemus igitur Ecclesiæ a Christo institutæ naturam, et constitutionem non fortuito natam, aut ex mutabili hominum voluntate; sed ab ipso Christo exortam, qui religionem suam hoc splendissimo apparatu sartam tectamque conservari voluit. Opus grande et magnificum, quod vel sola ratio, si non a Deo profectum agnosceret, certe Deo dignissimum judicaret! Fides pura servatur et integra per professionem externam, ac fidelium in eodem cultu communionem; communionis vincula adstringit sacri regiminis auctoritas; regiminis autem apex et commune centrum in uno Petri cathedra collocatum est.

Hæc a nobis hucusque ostensa fuerunt, et probata; superest nunc, ut sciamus, quænam sit illa Christi Ecclesia, in qua una nobis est acquiescendum. Cum enim certum sit, Ecclesiam Christi præsidio fulciri, neque unquam usque ad finem sæculorum defecturam; dubitare non possumus, eam in una christianarum societatum reperiri. Verum ex his societatibus, quarum plures esse novimus, nulla est, quæ non nomen sibi, et praerogativam verae Ecclesiae attribuat.

In hac quæstione nunc diligentius versandum; maximi enim momenti est, et omnium gravissima, quamvis non adeo difficilis; non enim in abstrusa rerum altissimarum investigatione versatur, sed in

rebus manifestis et quasi ante oculos positis. Simplex methodus est plana indagandæ veritatis via; aspiciendum primo ad exemplar, quod nobis hucusque monstratum est; ad illam Ecclesiæ imaginem, quæ Christi ipsius digito delineata est. Tunc videndum, in qua societate christiana hæc nobis imago occurrat; ubi hos characteres, has notas, hæc lineamenta expressa reperiamus; atque ita pronum erit veram Christi Ecclesiam a falsis secernere. Ubi ergo probatum fuerit, in Ecclesia catholica, et in nulla alia christianorum societate omnia illa reperiri, quæ a Christo in Ecclesia instituta sunt; in illa sola veram et genuinam illius Ecclesiæ, quam Christus fundavit, formam conspici posse; sequetur necessario hæc conclusio: *Ergo Ecclesia catholica est sola vera Christi Ecclesia.*

Quamvis hæc pars tractationis in applicatione tantum eorum consistat, quæ in priori capite dicta sunt; non tamen necessarium duximus, eidem omnino rerum ordini inhærere. Primum quidem, quod hierarchiam attinet ac potestatem docendi, ministrandi, et regendi Ecclesiam, res est tam manifesta, in Ecclesia romano-catholica ejusmodi hierarchiam et potestatem existere; ut illud probare necesse non sit. Quod autem in hac causa præcipuum est, nempe an in hac Ecclesia legittima sit pastorum successio, an potestas, quam sibi arrogant, eadem ipsa sit, quam Christus apostolis tradidit; hoc proprie ad illam notam Ecclesiæ pertinet, quam *Apostolicitatem* appellamus. Deinde satius duximus a pervulgata probandi ratione in hac parte non discedere, quæ tam longo et communi omnium catholicorum usu consecrata est; ut scilicet quatuor

veræ Ecclesiæ notæ statuantur, quas jam in symbolo nicæno expressas reperimus; et ex iis vera Ecclesia a reliquis discernatur. Hanc methodum eo libentius amplectimur, quod in illis quatuor notis omnes Ecclesiæ proprietates contineantur, quas supra exposuimus.

Unum excipimus primatum, qui tanti est momenti in hac causa, ut ex hoc solo charactere veræ Ecclesiae tota quaestio confici posset. Primum igitur investigabimus, ubinam primatus ille resideat, quem Christus in Ecclesia sua perdurare voluit; deinde notas veræ Ecclesiæ in genere examinabimus; iisque stabilitis collationem faciemus illarum notarum ad Ecclesias christianas. Sic quatuor exsurgunt hujus capitis articuli. Primus ostendet, in sola romana ecclesia perdurare primatum a Christo institutum. Secundus de notis Ecclesiæ in genere aget. Tertius probabit notas illas Ecclesiæ romano-catholicæ convenire. Quartus demum examinabit, an aliæ quoque christianorum societates veræ Ecclesiæ notas habeant.

ARTICULUS I.

De primatu romani pontificis.

OBSERVANDA

I. Quando Christus Petro primatum dedit in universam Ecclesiam, non personalem illi prærogativam conferre voluit, sed Ecclesiæ suæ unitati et incolumitati prospicere. Primatus igitur ad necessariam Ecclesiæ constitutionem pertinet, neque unquam poterit in Ecclesia deficere. Vid art. IV. § 2. prop. 1.

Jam frustra Petri successorem quærimus in iis, qui inter nos sunt, christianorum cœtibus; frustra extra Ecclesiam catholicam, quæ romanæ sedi tanquam centro suo adhæret, et in sedis hujus Antistite S. Petri successorem, ac totius Ecclesiæ primatem veneratur. Hoc solo argumento, ut diximus, omnis controversia decidi posset; nam ubi semel probatum est primatum Petro collatum ad Ecclesiæ constitutionem pertinere; necessaria est consequentia, eam tantum Ecclesiam veram esse et a Christo fundatam, in qua hæc Petri cathedra conspicitur. Jam vero notum est nullam unquam ecclesiam ausam fuisse de hac prærogativa cum Ecclesia catholica contendere.

II. Theologi catholici omnes cum magna consensione docent, romanum pontificem tanquam legitimum D. Petri successorem ex divina institutione habere primatum, non honoris tantum, sed et jurisdictionis; verum in assignandis hujus potestatis limitibus unanimes non sunt: quod utique dolendum est ideo quam maxime, quod non tantum veritati nihil proficiant disceptationes ejusmodi et dissidia interna, sed magnum detrimentum afferant causæ catholicorum. Nihil enim ita erigit hostium animos, quam discordiæ civium. Quamvis etiam directe non impugnentur ea, quæ stricte ad fidem pertinere dignoscuntur; multa tamen sunt, quæ nullo Ecclesiæ judicio definita sunt, nec definiri possunt, atque ideo locum dant disputandi turbulentis et ambitiosis ingeniis. Ecclesia quippe Christum sequitur, qui cum caput supremum Ecclesiæ præfecit, noluit minutatim omnia ejus jura determinare, et quasi lineis circumscribere illius potestatem; ne quid eam in tanto locorum et sæculorum spatio impediat, quominus movere se libere possit, et au-

xilium præbere, ubicunque illud Ecclesiæ necessitas posceret. Unde et nobis animus non est, in ea jura, quæ primatui annexa sunt, singillatim inquirere, ac unde orta ea sint, aut quousque se extendant definire. Præterquam enim, quod hæc magis ad jus canonicum pertinere videantur, limites quoque, quos nobis in hoc opere præfigimus, non paterentur tam latas et litigiosas disputationes. Scimus utique plura esse inter summi pontificatus jura, quæ divelli ab eo nullo modo possunt: scimus et alia esse, quæ labentibus sæculis papæ reservata sunt: verum et hæc quoque, quando a supremo capite exercentur, censemus non precario jure exerceri, non *ministerialiter*, non quasi accepta ab inferiore, aut usurpata in inferiorem, sed tanquam devoluta in eum, qui spiritualium omnium potestatum supremus apex est. Demus posse aliquid communem christianorum patrem, quia pater est: neque necessarium esse, ut probet jus agendi et præcipiendi, qui patrem se esse probavit (1).

III. Ad institutum nostrum illud imprimis pertinet, ut ostendamus romanum pontificem legitimum esse S. Petri successorem, atque hæredem illius primatus, quem scimus hunc apostolum a Christo accepisse. Non enim sufficeret, ut veram Christi Ecclesiam quærentibus probaremus Christum centrum aliquod Ecclesiæ instituisse, aut pastorem supremum præfecisse universo gregi; nisi illam etiam Ecclesiam monstrare possemus, in qua hæc prærogativa perseverat. At monstramus eam nullo sæculorum lapsu dejectam Petri cathedram, illam Ecclesiam principalem, *unde unitas sacerdotalis exorta est; ad quam propter potiorem principalitatem necesse est omnem Ecclesiam convenire:* monstramus Ecclesiam illam romanam

omnium sæculorum laudibus, omnium, qui unquam veri Christi cultores fuerunt, veneratione illustratam.

IV. Fuerunt quidam ante reformationis tempora obscuri nominis hæretici, qui negare ausi sunt, quod per omnia christianæ Ecclesiæ sæcula a toto orbe terrarum constantissime creditum fuerat; nimirum B. Petrum Romæ fuisse, et ejus urbis episcopatum ad mortem usque gessisse. Hanc opinionem avide amplexi sunt sæculi XVI. novatores; alii tamen modestius, ut ait Bellarm., alii impudentius hoc argumentum tractarunt. Quidam omnem verecundiam ita abjecerunt, ut negarent Petrum Romæ fuisse, ibique mortem obiisse. Alii, quamvis factum negare non auderent, quo vix aliud est in historia certius et illustrius; in eo tamen pertinaciter persliterunt, ut dicerent, Petrum episcopatum urbis romanæ nunquam suscepisse; neque regendæ illi Ecclesiæ immortuum esse. Sic ipse Calvin. lib. IV. institut. cap. VI. ait: « Propter scriptorum consensum non pugno, quin illic mortuus fuerit; sed episcopum fuisse, præsertim longo tempore, persuaderi nequeo . . . » Similia habent Magdeburgens. Centur. I. lib. II. cap. X.—Fuerunt demum et alii doctissimi viri, ut Pearsonius, Blondellus etc. qui rei evidentia convicti ingenue confessi sunt, Petrum Romæ sedem episcopalem posuisse, et mortuum esse tanquam urbis illius episcopum. Hoc semel admisso, illud quoque admittere necesse est; *romanos pontifices S. Petri successores esse et in Episcopatu hæredes.* Imo suppositis iis quæ in priore capite probata sunt, scilicet Christum Petro primatum contulisse in totam Ecclesiam, simulque voluisse ut in ejus successoribus perduraret, sequitur et hoc necessarium consectarium; *romanos pontifices*

S. Petri successores esse in primatu. Negant hoc vehementissime omnes, quotquot unquam ab Ecclesia discesserunt hæretici, sed imprimis protestantes, quidquid de cætero de Petri adventu in urbem Romam, et collocata ibi episcopali cathedra sentiant. Nobis eo diligentius in hac quæstione versandum est, quo major est adversantium numerus, et inveteratior ira; quamquam ita clara sint omnia, et obvia, ut si vellent adversarii præconceptas opiniones, quibus ab infantia imbuuntur, et partium studia deponere, in oculos irrueret veritas (2).

PROPOSITIO I.

Primatus Petro a Christo concessus in romano pontifice perseverat.

ARGUMENTUM I.

Ex primatus necessitate.

Primatus divinæ institutionis est, et in Ecclesia nunquam deficere potest (ex art. IV. cap. I.): atqui in nullo alio reperitur primatus ille, quam in romano pontifice. Ergo etc.

Prob. min. Certum est 1. Nullum alium in orbe christiano episcopum præter romanum pontificem unquam se Petri successorem dixisse, nullum unquam ut talem ab Ecclesia fuisse agnitum. Quod pluribus probat Petrus Constant. tom. I. epistolarum RR. PP. ad annum 440.

2. Omnes pontifices romanos a Lino usque ad Pium VII. per octodecim fere sæcula se constanter pro successoribus S. Petri habuisse, atque ut tales

ab orbe christiano fuisse agnitos. Ergo cum probatum a nobis sit, primatum ad eam Ecclesiæ constitionem pertinere, quam a Christo accepit, et ab ea divelli amplius non posse; manifestum autem sit, nullam unquam Ecclesiam hanc sibi prærogativam arrogasse, præter romanam, neque aliam in christiano orbe ab adversariis designari posse, in qua Petrus supremam, quam a Christo acceperat potestatem deposuisset; necesse est eam in romano pontifice perdurare.

ARGUMENTUM II.

Ex facto Petri, et jure successionis.

Ille habet primatum Petro concessum, qui est verus et legitimus Petri successor; atqui romanus pontifex legitimus Petri successor est. Ergo etc.

PROB. MIN. Juxta naturalem successionis legem in societate legali ibi successor quæri debet, ubi antecessor moriens gradum suum dimisit: atqui Petrus Romæ sedem suam habuit, nec inde alio unquam transtulit. Ergo etc.

PROB. MIN. 1. Quod adventum Petri apostoli in urbem Romanam attinet, et mortem gloriosam ibidem pro fidei christiana toleratam; superfluum existimamus multis argumemtis probare, quod a nemine sanæ et integræ mentis hodie in dubium vocari potest. « Nihil est, ait doctiss. de Valois (Notæ in Euseb.), in tota historia ecclesiastica illustrius, nihil certius, atque testatius. » Consentientes habemus, ut jam observatum est, viros ex protestantium cœtibus doctissimos. Inter alios Grotius comment. in

1. S. Petri epist. ait... *Ubi* (Romæ) *Petrum fuisse nemo verus christianus dubitavit.*

2. Neque minus certum, minus testatum est omnium sæculorum suffragio, quod in hac re præcipuum est; Petrum scilicet sedem suam Romæ collocasse, et ad mortem usque rexisse Ecclesiam illam. Inde sane factum est, ut Ecclesia romana passim ab antiquis *Sedes Petri*, *Cathedra Petri* vocata sit... *Navigare audent ad Petri cathedram*, ait S. Cypr. epist. 55. ad Cornel., *atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est*... Et epist. ad Antonian..... *Factus est Cornelius episcopus cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, et gradus cathedræ sacerdotalis vacaret*... Et Hieronym. ad Damasum... *Cum successore piscatoris, et discipulo crucis loquor: Ego beatitudini tuae, id est cathedrae Petri communione consocior, super illam petram aedificatam Ecclesiam scio*:... S. Optatus lib. 2. contra Parmenianum... *Negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primum cathedram episcopalem collatam esse*... ibidem... *Sedit prior Petrus, cui successit Linus*... Petrus Chrysologus lib. adversus Eutycheten... *Petrus qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem*... S. Augustin. lib. 2. contra litteras Petiliani Donatistæ, cap. 51.... *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae romanae, in qua Petrus sedit?*... et epist. 262.... *In romana Ecclesia semper apostolicae cathedrae viguit principatus*... Hinc S. Prosp. ita canit in carmine de Ingratis:

Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Verum testes appellare possumus his antiquiores, ex omnibus christiani orbis partibus: ex Galliis Irenæum, ex Affrica Tertullianum, ex Ægypto Clementem Alexandr., Dionys., Origenem etc. Ex Asia Eusebium; et quod summi in hac causa ponderis est, antiochenæ Ecclesiæ præsules, qui ignorare non poterant, Petrum Antiochiæ primum sedem posuisse; nisi ergo perspectum habuissent, eam Romam postea translatam fuisse, ibique jure successionis permansisse, non videtur cur sibi primatus prærogativam non attribuissent. Verum non tantum nullum reperitur alicujus contestationis vestigium; sed ubique romanæ Ecclesiæ primas deferunt, omnes eam tamquam Petri sedem summa devotione venerantur.

Eandem hanc Ecclesiæ universalis communem persuasionem et fidem in plenariis conciliis iisque antiquissimis expressam reperimus. In ephesina synodo generali III. Philippus presbyter et S. sedis legatus actione tertia ad omnes concilii patres dixit... *Nulli dubium, imo saeculis omnibus notum est, quod S. beatissimusque Petrus apostolorum princeps et caput, fideique columna, et Ecclesiae catholicae fundamentum a Domino nostro Jesu Christo, Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit... qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et judicium exercet...* In conc. general. IV., quod anno 451 Chalcedone celebratum est, Actione II. postquam lecta fuerat S. Leonis epistola... *Reverendissimi episcopi*, ut in actis dicitur, *clamarunt: Haec patrum fides, haec apostolorum fides, omnes ita credimus; orthodoxi ita credunt; anathema ei, qui non ita credit! Petrus per Leonem locutus est, apostoli ita docuerunt...*

ARGUMENTUM III.

Ex constanti et consentiente omnium saeculorum Traditione circa romanae Ecclesiae praecellentiam, et in omnes alias ecclesias principaliorem potestatem.

PROBAT. I. *Ex conciliis generalibus.* In concil. ephesin. anni 431. actione IV Juvenalis hierosolymitanus patriarcha sic loquitur... *Oportebat quidem Joannem reverendissimum Antiochiae episcopum, hac sancta, et magna, et oecumenica synodo considerata, confestim, ut de iis, quae ipsi objiciuntur se purgaret, occurrere, et ad apostolicam sedem magnae Romae nobiscum considentem, ac obedire, et honorem deferre apostolico Dei Ecclesiae hierosolymorum* (legendum *romanorum*); *praesertim cum apud illam sedem antiochenae ipsi sedi ex apostolico ordine et traditione mos sit dirigi, et apud ipsam judicari....*

Concil. chalcedon. anni 451 plura nobis suppeditat primatus apostolici argumenta. Hæc pauca sufficiant. 1. Paschasinus aliis legatis praesentibus dixit,.. *Beatissimi atque apostolici viri papae urbis Romae, quae est caput omnium ecclesiarum, praecepta habemus prae manibus, quibus praecipere dignatus est ejus apostolus, ut Dioscorus (*Alexandr. episcop.) *non sedeat in concilio*... Lucentius vicarius sedis apostolicae dixit... *Judicii sui necesse est eum* (Dioscorum) *dare rationem, quia cum personam judicandi non haberet, praesumsit, et synodum ausus est facere sine auctoritate sedis apostoli-*

cae, quod nunquam licuit, nunquam factum est... 2. Concil. ipsum actione I., II. et III. passim vocat Leonem *universalis Ecclesiae pontificem.* In relatione autem ad S. Leonem ait... *Rogamus igitur, et tuis decretis nostrum honora judicium; et sicut nos capiti in bonis adjecimus consonantiam, sic et summitas tua filiis quod decet adimpleat...* Multa non minus clara et cum summa omnium episcoporum consensione dicta in posterioribus conciliis reperiuntur, quae brevitatis causa omittimus. Instar omnium sit illud concilii florentini decretum, quod consentientibus graecis et latinis editum est... *Definimus sanctam apostolicam sedem et romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum R. pontificem successorem esse B. Petri principis apostolorum, et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium christianorum patrem ac doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi, et gubernandi universalem Ecclesiam a D. N. J. C. plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum, et in sacris canonibus continetur...* (3).

Prob. II. *Ex patrib.* Ex quibus aliquos tantum et quidem illustriores et antiquiores citamus. S. Irenaeus lib. III. cap. III., romanam Ecclesiam vocat omnium *maximam et antiquissimam; a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo fundatam.... Ad hanc enim Ecclesiam*, ait, *propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles; in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quae ab apostolis est, Traditio.* Tertull. lib. I. de Pudicitia, de Rom. Pont. ait: *Audio esse edictum pro-*

positum et quidem peremptorium; pontifex maximus, quod est episcopus episcoporum edicit: Ego et mœchiae et fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto... Licet Tertull. jam tum montanista factus haec per ludibrium dixisse videatur, indicat tamen rom. pontificem jam tum a catholicis communi consensione ita vocatum fuisse. Aliud Tertull. testimonium videri potest apud clarissim. D. Hoocke, una cum hujus auctoris responsione ad Moshemii cavillationes contra Irenaei et Tertull. loca. Athanasius in epistola ad Felicem papam ait.... *Ob id vos praedecessoresque vestros, apostolicos videlicet praesules in summitatis arce constituit, omniumque ecclesiarum curam habere praecepit, ut nobis succurratis*... Theodoretus Epist. ad Renatum presbyt... *Tenet S. romana sedes gubernationem regendarum cuncti orbis ecclesiarum*... Ss. Cypriani, Hieronymi, Augustini etc. testimonia jam vidimus.

ARGUMENTUM IV.

Ex eo, quod romani pontifices a primis statim saeculis se se gesserint tanquam supremos Ecclesiae pastores, et potestatem exercuerint in omnes ecclesias.

PROBATUR. Ex factis pene innumeris, pauca seligimus, quæ indicare tantum, aut succincte enarrare hic possumus. Habemus ex I. sæculo S. Clementi Rom. *potentissimas litteras*, ut S. Irenæus ait lib. III. adver. hæres. cap. 3., ad Corinthios ob exortas in ea ecclesia dissentiones datas. Sæculo II. Victor papa magnam auctoritatem exercuit, in eo quod cum asiaticis

quartodecimanis habuit dissidio; magnam sæculo III. Stephanus, in causa Rebaptizantium. Eodem sæculo contigit, ut S. Dionisius Alexandrinus ob hæresis suspicionem a catholicis apud S. Dionysium papam accusaretur a quo *re diligenter perpensa*, ut S. Athanas. scribit (Athan. apud Baron. ad ann. 263.), *absolutus est Dionysius.* Sequentibus sæculis cum pace Ecclesiæ data, liberius tractari poterant negotia ecclesiastica, et internis dissidiis gravius quam unquam antea confligtaretur Ecclesia, frequentiora etiam et illustriora occurrunt hujus supremae potestatis exempla (4). Notum est, quid Julius papa egerit in causa S. Athanasii, aliorumque episcoporum, qui ab arianis depositi fuerant; quid Liberius in causa Eustathii Sebasteni; et Innocentius I. in causa S. Jo. Chrys., qui iniqua sententia damnatus, ad auctoritatem apostolicae sedis confugit. In I. Ep. ad Innoc. data inter alia ait... *Scribite, precor, et auctoritate vestra decernite hujusmodi inique gestas nobis absentibus, et judicium non declinantibus, nullius esse roboris..* Plura videri possunt apud auctores, qui hanc materiam fusius tractarunt. Caeterum ne ipsi quidem protestantes inficiantur, quod a tempore imprimis Leonis Magni romani pontifices potentissimam auctoritatem exercuerint in omnes christiani orbis ecclesias.

COROLLARIUM I.

Ergo rom. pontifex non honoris tantum, sed et jurisdictionis primatum habet.

PROBAT. I. Romanus pontifex tanquam verus et legitimus Petri successor illum primatum habet,

quem S. Petrus a Christo accepit, (ex propositione); atqui Petrus primatum accepit honoris et jurisdictionis, ut supra probatum est. Cap. I. art. IV. § 2. prop. II. Ergo etc.

Probat. II. Quae in propositionis probationem attulimus argumenta evidenter evincunt, patres primorum saeculorum, cum romanae Ecclesiae praecellentiam extollunt, non de tituli et honoris praerogativa locutos fuisse, sed de potentiore principalitate, et totius Ecclesiae praefectura. Patet etiam ex iisdem argumentis rom. pontifex curam gessisse omnium ecclesiarum, et quae necessaria videbantur, cum suprema auctoritate constituisse: haereticos etiam aliarum ecclesiarum damnasse, episcopos exauctorasse, injuste dejectos sedibus restituisse, concilia coegisse, leges pro universa Ecclesia dedisse, aliaque exercuisse jura, quae veram et proprie dictam jurisdictionem probant: quae omnia in jure canonico fusius exposita et probata inveniuntur.

COROLLARIUM II.

Romanus pontifex jure divino primatum obtinet.

Probat. Rom. pontifex tanquam Petri successor illum habet primatum, quem Christus ipse S. Petro tradidit, et quem in legitimis illius successoribus voluit perdurare (ex Propos.). Ergo jure successionis exercet primatum jure divino institutum. Ergo etc.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Objiciunt contra propositionem.

Argument. 1. In Scripturis nullibi legitur, quod Petrus sedem suam in urbe romana collocaverit, et romanum episcopum hæredem instituerit suæ potestatis: contrarium potius ex pluribus Scripturæ locis colligi potest: nam 1. Paulus ad Romanos scribens, et plurimos salutans altum silet de S. Petro. 2. Paulo Romam venienti obviam venerunt fratres (Actor. XXVIII), de S. Petro autem nulla fit mentio. 3. Si Petrus aliquando Romæ fuit, non potuit diu in illo loco consistere, neque ibi mortem obiit; nam paulo ante excessum ex hac vita in Babylone erat, quæ est Chaldeæ metropolis. Sic enim scribit cap. V. primæ epist. v. 13. ...*Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone collecta*... Ergo etc.

Respond. 1. Ex Scripturis certum est, Christum primatum instituisse, eumque perpetuum esse voluisse: exinde consequens est, aliquem Petro succedere in publico suo ministerio debuisse: illum autem esse Roman. pontificem habemus ex traditione constanti et uniformi. Adversus hanc positivam auctoritatem traditionis nulla est vis argumenti negativi.

Respond. 2. Nihil etiam evincunt argumenta ex Scripturis allata. Ad 1.—Illud, quod Paulus Romam scribens nuspiam Petri mentionem faciat, cum tamen alios bene multos salutet, levissimum est. Variæ enim hujus rei causæ esse potuerunt, quas divinare nos in tanta temporum distantia non possumus. Idem Apostolus ad Ephesios scribens non salutat Timotheum, neque S. Jacobum in epistola ad Hebræos directa. Forsan Petrus tunc temporis Romæ non aderat; quamvis enim sedem ibi constituerat, sæpius tamen excurrens alias, aut fundavit aut visitavit ecclesias. Con-

stat autem ex eadem epistolà ad Roman., quæ anno 58 Corinthis scripta fuit, jam tum Romæ florentissimam ecclesiam fuisse ex judæis et gentibus congregatam. — Paulus nondum in urbem venerat (Rom. I. v. 13.); quis ergo hujus ecclesiæ prima fundamenta jecit, nisi S. Petrus, quod unanimiter tota affirmat antiquitas?

Ad 2. Vel Petrus in urbe non aderat, quando Paulus advenit; vel quod ætati illius ac dignitati quam maxime conveniebat, apostolum Romæ expectabat, missis interim quibusdam ex fidelibus fratribus, qui eum in urbem deducerent.

Ad 3. Ea, quæ ex I. Petri epistola citantur, non tantum contraria non sunt sententiæ nostræ, sed eam magis confirmant. Babylon illa, de qua S. Petrus loquitur, ipsa est romulea civitas; seu Roma illà antiqua et gentilis, quæ ut S. Leo ait Serm. I. de natali Apostolor. . . . *Cum omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus* . . . Hæc passim in Apocalypsi vocatur Babylon Apoc. XIV. XVI. XVII. XVIII., ut Tertull. observat Hanc etiam a S. Petro hoc nomine designari testes sunt antiquissimi patres, et ex recentioribus etiam inter protestantium interpretes doctissimi viri Usserius, Blondellus, Casaubonus, Pearsonius, Grotius etc. Inter alios Grotius Comment. in epist. I. Petri ait . . . *De Babylone dissident veteres et novi interpretes. Veteres Romam interpretantur, ubi Petrum fuisse nemo verus christianus dubitabit* . . . Mirum quanta sit adversariorum nostrorum in judicando æquitas! In Roma ethnica, omnis generis criminibus, et superstitionibus fœdata Babylonem non vident; quod apostoli, quod patres antiquissimi viderunt, non vident: at Romam christianam, ab eo imprimis tempore, quo expulsis profanis et impuris ritibus tota supremi Dei cultui consecrata fuit, Babylonem vocare non cessant. Hæc abominabilis bestia, hæc meretrix magna, hæc sedes Antichristi, in hac spurcitiis et dæmonibus omnia plena.

Instant I. Scriptores, qui Petrum Romam venisse, et martyrium ibi subiisse commemorant, mire inter se dissentiunt. Ergo fidem non merentur. II. S. Paulus eodem jure dici posset romanus episcopus, ac S. Petrus; nam æque in fundanda illa ecclesia laboravit, in ea quoque cursum apostolatus illustri martyrio consummavit. Sed tamen duos esse non posse eodem tempore ejusdem urbis episcopos omnes consentiunt. Ergo neque illud certum est S. Petrum proprium fuisse romanorum episcopum.

Respond. ad I. Ex illa scriptorum discrepantia tum circa annum, quo Petrus Romam venit, tum circa annum mortis ejus, nihil inferri potest contra facti substantiam. Quinimo res ipsa magis firmatur per illam in accidentalibus diversitatem. Solide observat Bellarm. lib. II. de Rom. Pont. cap. 5., quod sicut discordia signum falsitatis sit quantum ad hanc vel illam circumstantiam, sic et unanimis quantum ad factum ipsum, quod scilicet Petrus Romæ sederit, ibique obierit, concordia signum sit veritatis.—Quis v. g. unquam dubitavit Christum in Bethlehem natum fuisse, et Jerosolimis mortem oppetiisse, quamvis circa annum quo natus aut mortuus fuerit, diversæ sint chronologorum sententiæ? Quod Petrum attinet, vulgaris opinio est eum post Episcopatum antiochensis ecclesiæ secundo Claudii anno Romam venisse, ut S. Hieronymus scribit lib. de scriptorib. eccles. in Petro, ibique XXV. annis cathedram sacerdotalem tenuisse, usque ad ultimum Neronis annum, id est XIV. Hanc sententiam inter alios tuetur Natal. Alexander dissert. XIII. ad sæcul. I., prop. III.—Non desunt tamen inter eruditos, qui cum doctissimo Pagio contendunt Petrum undecim tantum annis Romæ sedisse. Siebe Stolberg. VI. B. Seite 154. u. f. und Seite 169. etc.

Ad. II. Romana Ecclesia semper Petrum et Paulum tanquam patres suos et pastores venerata est, quia utriusque laboribus fundata, et amplificata est, utriusque sanguine quodammodo consecrata. Sed nemo unquam existimavit B.

Paulum cum Petro Episcopatum proprie dictum illius urbis divisisse. Quamvis ergo summi pontifices successores se dicant apostolorum Petri et Pauli, quamvis etiam in romanæ Ecclesiæ insignibus Paulus cum Petro semper conjunctus fuerit; nunquam tamen crediderunt, se Episcopatum urbis Romæ, et primatum in tota Ecclesia a S. Paulo habere. Roma fidem ab utroque apostolo accepit, utriusque martyrio illustrata est, utriusque corpora ipsa possidet. Hanc amplissimam hæreditatem ambo huic ecclesiæ reliquerunt; at sedem episcopalem, et principalem cathedram solus Petrus reliquit. Hinc rom. ecclesia non Pauli sedes aut cathedrá dicitur, sed Petri, nec Paulo a patribus id adscribitur, quod caput facta sit orbis.

Contra corollarium I.

Argum. I. Ex eo, quod romani pontifices jurisdictionem exercuerint in alias ecclesias, nihil concludi potest; nam alii episcopi idem tentarunt. Quid non egit Theophilus Alexandr. in causa Origenistarum, et illa S. Joannis Chrysost.? II. In synodo milevitana II. decretum est, nemini licere trans mare appellare, quod cum jurisdictione rom. pontificis stare non potest. III. Antiquissimi patres rom. pontificem *fratrem* appellarunt; et Cyprian. in concilio carthag. anno 257. habito in dominatum rom. episcopi ita invehitur ... *Neque enim quisquam nostrum episcopum se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adegit* IV. Si rom. pontifex jurisdictionem haberet in omnes et singulos orbis christiani episcopos, merito dici posset *episcopus universalis.* Atqui tales dici non potest, nam S. Gregorio M. in variis epistolis (Ep. 2. lib. 5. alias 32. lib. 4. Item Ep. 18. alias 38.—Epist. 43. alias 36.) Joannem constantinopolitanum patriarcham graviter insectatur, quod illud nomen affectaret, illudque ait esse blasphemiæ nomen nefandum

et profanum tumorem, nomen stultum, et præsumptionem temerariam qua turbaretur pax Ecclesiæ etc.

Resp. ad I. Probavimus jurisdictionem rom. pontificum in omnes ecclesias a primis sæculis exercitam, et ab omnibus agnitam fuisse, quod de nullo alio orbis episcopo dici potest. Theophilus in synodo alexandrina origenistas damnavit, idque jure facere potuit. Quæ autem in illo concilio decreta fuerant, cum synodica epistola misit ad Anastasium papam. Aliter omnino sentiendum de iis, quæ idem Theophilus in S. Joann. Chrysost. contra omnes canonicas regulas molitus est. S. Chrysostomus a Theophili sententia ad Innocentium papam appellavit, qui illam irritam declaravit, et iniquam.

Ad II. Jus appellationum ad rom. pont. pertinere, in jure canon. probatur ex antiquissimo Ecclesiæ usu, imprimis ex decretis concilii sardicensis anno 347. habiti. Hujus concilii decretis derogare nec potuisset, nec voluisset milevitanum II.; restringere tantum voluit jus appellationum non autem legitimum ejus usum tollere.

Ad III. Quamvis episcopi aliqui rom. pontificem *fratrem* appellaverint; eum nihilominus tanquam primatem suum venerati sunt. Christus dixit Petro (Luc. XXII. 32.): *Confirma fratres tuos* ... quamvis eum caput constituerit apostolorum. Quinimo Christus ipse apostolos *fratres* appellat (Matth. XXVIII. 10.) ... *Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galileam* ... Quod verba attinet ex S. Cypriano allata, respondemus, ea nihil probare contra jurisdictionem romani pontificis, quam S. Doctor tam parum negavit, ut nullus fere antiquorum Ecclesiæ patrum sit, qui eam clarius, et expressius docuerit. S. Cyprianus falso sibi persuaserat, se in illa rebaptizantium causa veram tenere doctrinam, et erroneam esse eam, quam sanctus Stephanus tuebatur. Unde ægre admodum ferebat, quod Stephanus dissentientes episcopos censuris ecclesiasticis ad obsequium compellere voluerit. Cæterum dissimulare non debemus,

Cyprianum in hac controversia modum excessisse: *Illa quæ in Stephanum irritatus effudit Cyprianus, retractare nolo.. ea præterire melius est...* ait S. Aug. lib. I. contr. Donatist. Vid. etiam lib. V. de Baptis. c. 25. Verum, ut ait idem S. Doctor Epistola 108. alias 255. siquid ab eo peccatum fuit, *ac purgandum, gloriosa martyrii falce purgatum est.*

Ad IV. S. Gregorius merito rejecit fastuosum *episcopi universalis* nomen; primum quidem quia verba illa in eo sensu sumi poterant, ac si unus tantum esset proprie in orbe christiano episcopus, cæteri autem omnes ejus tantum delegati essent, et vicarii; qui sensus falsus est, et absurdus. 2. Optime noverat S. Gregor, quousque tandem patriarchas constantinopolitanos propellere poterat inquieta illa se se erigendi ambitio. Jam enim illud effecerant in concilio constantinopolitano primo, ut priores honoris partes post roman. pontificem haberent, quæ dignitas frustra renitentibus sedis apostolicæ legatis in concilio chalcedonensi confirmata fuit, addita jurisdictione in diœceses ponticam, asiaticam, et trasicam. His non contenti nomen quoque œcumenici episcopi assumpserunt, quod audierant S. Leoni in concil. chalced. a presbyteris et diaconis alexandrinæ ecclesiæ datum fuisse. Nemo sibi hunc honorem ambitiosius arrogavit, quam Joan. IV. cognomento *Jejunator*; quem ea de causa insecuti sunt Pelag. II. et S. Gregor. M. Timebant scilicet ne novæ Romæ episcopi, pro suo ingenio, ad schisma et defectionem converso, tandem ab obsequio primæ sedis pœnitus discederent, et cæteros orientis episcopos, in quos sub titulo *Patriarchæ œcumenici* imperatoriam aliquomodo potestatem exercebant, secum in perniciem traherent. Inanem non fuisse tanti mali timorem postea comprobavit eventus. Hæc igitur ratio erat, cur rom. pontifices, ut ambitiosa aliorum consilia everterent, ipsi quoque a se abegerint fastuosum episcopi universalis nomen, quamvis illud sibi assumere potuissent legitimo sensu intellectum. Cf. Bellarmin. de Rom. pont. lib. II. cap. 31.

Contra corollarium II.

Argum. I. Romana ecclesia jure tantum ecclesiastico primatum habet. Ergo etc. Prob. Ex celebri canone XXVIII. concilii chalcedonensis, ubi dicitur ... « Antiquo Romæ throno, quod urbs illa imperaret, jure patres privilegia contulerunt; et eadem consideratione moti 150 Deo amantissimi episcopi novæ Romæ throno æqualia contulerunt privilegia, recte judicantes urbem, quæ et imperio et senatu honorata sit, et æqualibus cum antiquissima regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis non secus ac illam extolli et magnifieri, secundam post illam existentem ... » Id quoque confitetur Zozimus papa ad africanos scribens ... *His accedit apostolicæ sedis auctoritas, cui in honorem S. Petri patrum decreta peculiarem sanxerunt reverentiam...* Eodem modo loquuntur Valentinianus III. in Novella 100. et Justinianus Nov. 151.

Resp. I. Ex eo quod romanæ sedis auctoritas per patrum decreta sancita fuerit, non sequitur eam origine divinam non esse. Patres v. g. sæpe dicunt Verbi divinitatem patrum nicænorum decreto esse sancitam; an igitur ad divinam Christi revelationem non pertinet?

Resp. II. Canon ille concilii chalcedonensis a romana ecclesia, id est, in toto occidente nunquam receptus fuit. Quodsi nihilominus timetur, ne tot episcoporum auctoritas præjudicium inferat primatui romanæ ecclesiæ; responderi potest, ibi non agi de primatu, quem rom. pontifex jure divino habet in totam Ecclesiam, sed de jure quod ipsi tanquam patriarchæ competit in ecclesias occidentales ... Hanc explicationem defendit Dupinus, de antiqua Ecclesiæ disciplina, dissert. IV. Et vero si de primatu actum fuisset in illo canone, non intelligitur, cur S. Leo, qui illum variis epistolis impugnat, nusquam tamen quæreretur hanc concilii sanctionem sibi, suoque primatui obesse. De eo

tantum expostulat, . . . « quod secundi honoris privilegium sedes alexandrina perdiderit, et antiochena ecclesia proprietatem tertiæ dignitatis amiserit . . . »

Argum. II. Primatus rom. pontificis fundatur in facto Petri, quod factum mere humanum est et voluntarium; si enim Petrus sedem Romæ non fixisset, rom. pontifex non succederet. Ergo primatus rom. pontificis juris divini esse non potest.

Resp. dist. cons. Ergo juris divini non est, rom. pontificem Petro in primatu succedere, *conc.*; ergo primatus quem rom. pontifex tanquam Petri successor habet, juris divini non est, *neg.* Audiamus doctissimum Bellarm. de hac materia accurate et solide disputantem l. II. de rom. pont. c. XII. «Successio ipsa (in primatum Petri) ex Christi instituto, et jure divino est; quia Christus ipse instituit in Petro pontificatum duraturum usque ad finem mundi, et proinde quicunque Petro succedit, a Christo accipit pontificatum. At vero, quod episcopus rom. quia episc. rom. est, si Petri successor, ex facto Petri ortum habuit, non ex prima Christi institutione. Nam potuisset Petrus nullam sedem particularem sibi unquam eligere, sicut fecit primis quinque annis; et tunc moriente Petro non episcopus rom. neque antiochenus successit, sed is, quem Ecclesia sibi elegisset: potuisset quoque semper manere Antiochiæ, et tunc antiochenus sine dubio successisset: quia vero Romæ sedem fixit, et tenuit usque ad mortem, inde factum est, ut rom. pontifex ei succedat » . . .

Instant. Ex eo, quod S. Petrus sedem episcopalem Romæ tenuerit, usque ad mortem, sequitur tantum rom. pontificem ei necessario succedere in Episcopatu: verum nihil impedit, quominus primatus ab Ecclesia romana in aliam sedem transferatur. Ita rom. pontifex Petri quidem successor maneret in Episcopatu; ille autem, qui primas eligeretur, ei succederet in primatu. Ergo etc. (5).

Resp. neg. ant. Falsa est, et in odium romanæ sedis

conficta novi hæc, et omni retro antiquitati inaudita sententia. In S. Petro apostolatus separari a primatu non potuit, quamdiu viveret; ergo neque post ejus mortem separari potest. De hac separatione nec Petrus unquam cogitavit, neque post eum Ecclesia. In cathedra romana sedit totus, et apostolus, et caput apostolorum; in ea ergo ecclesia omnem illam potestatem reliquit, quam ipse habuit, et quæ ex Christi institutione debuit in Ecclesia perdurare. Quamvis igitur Christus ipse primatum nulli particulari Ecclesiæ annectere voluerit, aut saltem præcepti divini nullum certum habeatur testimonium; dubitari tamen non potest, eam Christi voluntatem fuisse; ut in illa Ecclesia primatus permaneret, quam S. Petrus eligeret, et in qua ipse summi pontificatus apicem collocaret. Hic modus primatum in Ecclesia conservandi in jure naturali successionis fundatur. Hunc solum sapientia Christi dignum judicamus, quia solus est fini primatus accomodatus. Pone enim, quod ex libera Ecclesiæ electione successio dependeret; an non illud, quod in bonum unitatis, pacis et ordinis a Christo institutum fuit, novum fieret in Ecclesia discordiarum et schismatum seminarium?

Præterea, si Ecclesiæ potestas competeret primatum in aliam sedem transferendi, rom. pontifex prærogativam primatus jam non ex facto Petri haberet, sed ex consensu Ecclesiæ, quæ voluit hucusque illum tanquam caput suum venerari, qui Petro in Episcopatu romano successerat. Verum hanc non fuisse antiquorum mentem ex omnibus eorum testimoniis patet, quæ in propositionis probationem adduximus. Sed nec ipsi sedis romanæ infensissimi hostes de subtili hodiernorum quorundam canonistarum distinctione aliquid unquam suspicati sunt. Quid græcis schismaticis facilius fuisset, quam dicere, se concilii œcumenici auctoritate primatum in sedem constantinopolitanam transtulisse, ut ita patriarcha constantinopolitanus verus Petri successor esset in primatu, licet et in Episcopatu non suc-

cederet? Verum hæc separari non posse tam certo illis persuasum erat, ut potius ad omnes alias quantumvis frivolas rationes confugerint. Ipse Photius, cujus subtile ingenium in texendis fraudibus exerritatissimum erat, modernam distinctiunculam prorsus videtur ignorasse. Quia ergo primatus rom. pontificis legitime ex facto Petri deducitur, consequens est, eum a rom. sede avelli non posse, hac ipsa ratione, quod factum infactum fieri nequeat.

Inst. Primatus ab urbe Roma Avenionem translatus est a Clemente V. anno 1305, et nonnisi anno 1377 sub Gregorio XI Romam rediit. Ergo a sede rom. divelli potest.

Resp. neg. ant. Romanus pontifex Avenionem quidem secessit ob rationes, quas hic examinare locus non est; sed primatus a sede rom. avulsus non est: Clemens V. ejusque successores urbis Romæ episcopi erant, neque alio unquam titulo primatum exercuerunt. Urbs avenionensis, quamvis papa ibi resideret, proprium episcopum habuit; Roma autem, quamdiu papa aberat, alium non habuit. Ideo vehementissime doluit se tanto tempore suis orbatam fuisse pastoribus. Imo omnes, qui pontificem ad repetendam urbem quam maxime hortabantur, summam in eo argumento vim ponebant, quod deberet in ea Ecclesia, cujus episcopus esset residere.

ADNOTATIONES

(1) Pag. 207. Qui inter catholicos sunt probi et religiosi viri, causam sedis apostolicæ ab illa Ecclesiæ nunquam distinxerunt; sciunt enim *Catholicum* non esse, qui *Romanus* non est. Quapropter non sine vehementi animi dolore vident, inter suos (si tamen inter suos) homines reperiri in primam sedem male affectos, et quandoque in ea convellenda et conspuenda tam inverecundos, ut etiam acatholicis satietatem et fastidium generent. Nihil homines istos deterret, cùm sint ad omne opus malum parati, dummodo spes affulgeat faciendæ pecuniæ, aut partos vili adulatione et malis artibus honores et reditus servandi, vel augendi. Cum solemne illis sit ecclesiam gallicanam appellare; utique operæ pretium esset, hujus tam illustris ecclesiæ doctrinam per omnia sæcula prosequi. Verum nimis prolixum esset hoc opus; et ideo ad auctores remittimus, qui hac de re scripserunt, et testimonia collegerunt tum celeberrimorum virorum, quos hæc Ecclesia habuit, tum comitiorum ac conciliorum nationalium. Omnia plena sunt amoris et obsequii testificationibus, et ea, quam filii parentibus debent, religiosa observantia. Vid. Zeugnisse aus allen Jahrh — Barruel du pape et de ses droits, tom. II. De l'autorité des deux puissances, tom. II. — Pauca tantùm hic apponimus . . . — Petrus de Marca, quem Febronius Præstantissimum de Marca vocat, lib. 1. cap. II. de concordia sacerdotii et imperii ait » . . . Cum Ecclesia gallicana inter præcipua et illustria Ecclesiæ universalis mem-

bra censeatur, totius vero corporis caput in Ecclesia romana sit constitutum; fieri non potest, ut veræ Ecclesiæ libertatibus fruatur, nisi capitis hujus communioni inserta sit; retineri autem communio illa non potest, nisi officiis illis caput excolatur, quæ principatui apostolicæ sedis nemo sanus unquam negaverit. Docendum itaque est, gallos ab illis Ecclesiæ primordiis, usque ad nostram ætatem et communionis ecclesiasticæ originem in cathedra Petri constituisse, et supremam Ecclesiæ auctoritatem huic sedi collatam semper coluisse, juxta varios illos gradus, quibus eam pro bono publicæ disciplinæ, temporis ratione habita, pontifices romani explicare consueverunt.» — Bossuet dans son discours sur l'unité parle ainsi de l'Église de Rome. «...Qu'on ne pense point, que ce ministère de S. Pierre finisse avec lui: ce qui doit servir de soutien à une Église éternelle ne peut jamais avoir de fin. Pierre vivra dans ses successeurs; Pierre parlera toujours dans sa chaire.— De là cette chaire de Rome tant célébrée par les pères où ils ont exalté, comme à l'envie, la principauté de la chaire apostolique... L'Église mère, qui tient en sa main la conduite de toutes les autres églises, le chef de l'épiscopat, d'où part le rayon du gouvernement, la chaire principale, la chaire unique, en laquelle toutes gardent l'unité... Ibidem, cum de clavibus Petro collatis locutus esset. «... *Tout est soumis à ses clefs, tout, mes frères, rois et peuples, pasteurs et troupeaux. Nous le publions avec joie; car nous aimons l'unité, et nous tenons à gloire notre obéissance...*»

Fenelonium præterire non possumus, cujus sinceram in romanam sedem pietatem, ac conjunctum cum summis ingenii dotibus simplicem et ingenuum animi candorem nemo est, qui ignorare possit. Eo magis mirandum, quod illud ignorasse videatur vir satis famosus, quamvis non magni nominis, qui nostra ætate nomen piissimi et religiosissimi præsulis celebrare ausus est profano carmine. Omisit enim laudator, quæ laude et imitatione dignissima sunt; scilicet

eum liber Fenelonii (Maximes des saints) cum XXII propositionibus ab Innocentio XII damnatus fuisset, ipse mandatum episcopale promulgavit, in quo inter alia ait: «Omnes ex animo hortamur ad sinceram submissionem et intimam docilitatem, ne sensim marcescat illa erga sedem apostolicam obedientiæ simplicitas, in qua præstanda, Deo misericorditer adjuvante, ad extremum usque spiritum vobis exemplo erimus. Absit ut aliquando nostri mentio fiat, nisi forte, ut meminerint fideles, pastorem infima gregis ove dociliorem se præbuisse, nullumque obedientiæ limitem fuisse positum ...»

Ein anderes Zeugniss dieses grossen und so allgemein verehrten Mannes will ich in deutscher Sprache hieher setzen, denen zu liebe, die nicht römisch sondern christkatholisch seyn wollen... O römische Kirche, ruft Fenelon aus, o heilige Stadt, o theuere und allgemeine Vaterstad aller wahren Christen! In Jesu Christo ist weder Griech, noch Scyth, noch Barbar, weder Jude, noch Heyde. In deinem Schoosse machen alle nur ein Volk aus. Alle sind Mitbürger Roms, und jeder Katholik ist römisch. — Allein woher kömmt es, dass so viele ungerathene Kinder heute ihre Mutter verkennen, sich gegen sie erheben, und selbe als eine Stiefmutter ansehen? Woher kömmt es doch, dass ihnen ihr Ansehen so viel eiteles Mistrauen verursacht?»

Un' altra testimonianza di quest' uomo sì grande e così generalmente rispettato io voglio qui recare in tedesca favella, a riguardo di coloro, che vogliono essere cristiani cattolici, ma non romani... O romana Chiesa, esclama Fenelon, o santa città, o cara e comune patria di tutti i veri cristiani! In Gesù Cristo non si dà nè greco, nè scita, nè barbaro, non si dà giudeo, nè pagano. Nel tuo grembo formano tutti un sol popolo. Tutti sono membri di Roma, e ciascun cattolico è romano. — Ma e donde avviene egli, che tanti scostumati figli non riconoscono oggi la loro madre, si sollevano contro di lei, e la riguardano siccome una matrigna? Donde avviene egli, che la sua autorità produce in essi una sì mal fondata differenza?»

(2) Pag. 209. — Ultro et quidem libentissime fatemur

fuisse quovis tempore inter protestantes, qui cum de romana Ecclesia ageretur, viros se ostenderunt sinceri et moderati animi, et magnæ in judicando æquitatis. Neque ex communi eruditorum turba illi fuerunt, sed omnium longe doctissimi; dedignantur enim magna ingenia; et cum fastidio respuunt iniquas artes et convitia, et puerilem in lacessendo inverecundiam, quibus semidocti utuntur, ut et ipsi aliquid esse videantur. Vid. quæ ex Grotio citavimus nota 15. ad cap. 1. pag. 214. Quibus illud addimus quod in annotatis ad consultationem Cassandri habetur pag. 519. . . . « Est Ecclesia corpus quoddam, et proinde juncturis quibusdam compaginatum. Hæ juncturæ sunt episcopi in parte minori, in majori metropolitæ, . . . in parte adhuc majore ἔξαρχοι sive primates; rursus in majore alia patriarchæ, et in toto corpore is, qui *princeps est patriarcharum, episcopus Romanæ urbis;* quæ omnia conformata sunt ad exemplar principatus ejus, quem Petrus instituto Christi habuit in apostolos. Unitas enim antistitis optimum adversus schismata est remedium, quod et Christus monstravit, et comprobavit experientia. Hanc principatus in romano episcopo utilitatem ingenue agnovere Melanchthon multis locis, Jacobus rex Britanniæ, multique in protestantibus viri eruditi ». — Pergit deinde . . . « Non ob id (ob abusus potestatis) negari debet, quod a multis factum est, principatus illius utilitas, aut etiam obedientia subtrahenda in iis, quæ canonibus congruunt, et statum non lædunt. *Hoc si cogitassent protestantium multi, Ecclesiam jam haberemus, et indivulsam, et emendatiorem...* » Cf. Zeugnisse aus allen Jahrhunderten. Barruel du pape tom. I. deuxieme aus part. chap. V. — Ex Leibnitzio unicum proferimus ex systemate theologico recens edito. Cum ea, quæ in nota 15. attulimus, de primatus divina institutione dixisset, ita pergit . . . « cum Petrum apostolum in principe orbis terrarum urbe Roma et Ecclesiam gubernasse, et martyrium subiisse, et successorem sibi designasse constanter veteres

tradunt, neque ullus alius episcopus unquam ea ratione venerit, *Romanum cæterorum principem* merito agnoscimus... Cujus vis eo porrigitur, ut quemadmodum juramentum servandum est in omnibus, quæ cum salute animæ servari possunt, ita et *pontifici magno tanquam uni visibili Dei vicario in terris sit obediendum in omnibus*, quæ sine peccato salvaque conscientia fieri posse ipsi nosmetipsos interrogantes judicamus, usque adeo, ut in dubio, cæteris paribus, obedientia tutior sit censenda; idque faciendum est amore unitatis Ecclesiæ, et ut Deo in his, quos misit, obediamus. Quidvis enim libentius pati debemus, etiam cum magna jactura nostra, quam ut ab Ecclesia divellamur, et schismati causam præbeamus » . . .

(3) Pag. 214. — Quod concilium florentinum in sua definitione nihil novi tribuerit romano pontifici, sed explicaverit tantum illam auctoritatem, quam omnis in eo agnovit Ecclesia, constat ex declaratione concilii basileensis, quod scimus non fuisse in sedem apostolicam juxto largiorem. In responsione synodali ad orationem ab archiepiscopo Tarentino pro Eugenio IV habitam ita loquuntur concilii patres . . . « Late explicat (orator) jurisdictionem et potestatem summi pontificis, quod caput sit, et primas Ecclesiæ, vicarius Christi, et a Christo, non ab hominibus vel synodis aliis, prælatus, et pastor christianorum, et ei datae sint a Domino claves; et uni dictum est: Tu es Petrus; et solus in plenitudinem potestatis vocatus sit; alii in partem sollicitudinis, et multa hujusmodi, quæ cum vulgatissima sint, minime necessarium erat recensere. Ista plane fatemur, et credimus, operamque in hoc sacro concilio dare intendimus, ut omnes eandem sententiam credant ».

(4) Pag. 216. — Nihil potest ineptius cogitari, quam si argumentum contra romanam sedem ex eo desumitur, quod in primis Ecclesiæ sæculis eum splendorem non ha-

buerit, quem postmodum per totum christianum orbem effudit. An idem potest esse Solis orientis splendor, quam in meridie coruscantis? Idem puerilis ætatis vigor, quam maturæ? An ergo Ecclesia integra potestate se ipsam regendi et disciplinam ordinandi, quam a concilii nicæni tempore cum tanta auctoritate exercuit, primis illis sæculis destituta fuerat, quia paucissimæ reperiuntur ecclesiasticæ leges? Rationes hujus rei a canonistis plures afferuntur. Dicunt pauca superesse monumenta, plurima temporum injuria periisse: compressam et quasi constrictam fuisse ecclesiasticam potestatem inter sævissimas et fere continuas imperatorum persecutiones: recentem fuisse eorum, quæ ab apostolis constituta fuerant, memoriam: multo rariores fuisse tum in plebe tum in clero abusus: episcopos regendis ecclesiis indefesso zelo incubuisse etc. Verum quis non videt hæc omnia nunquam magis valere, quam cum de primatus exercitio agitur? Unde, quisquis sincerus rerum æstimator est, potius mirabitur testimoniorum, quæ in hanc rem afferuntur, abundantiam; cum in plerisque materiis, ad religionem christianam quam maxime pertinentibus tot ex illis sæculis argumenta non supersint.

Sunt quoque non pauci inter hodiernos primorum Ecclesiæ sæculorum subdoli laudatores, qui romanos pontifices a prisca episcoporum simplicitate, et patrum institutis penitus recessisse clamant; hinc abusus undique irrepsisse. Sed noscimus homines, noscimus simulatores: non de abusibus ipsis cura est, quos versuto zelo exagerant, aut non raro malitiose et criminando in sedem romanam impingunt. Hinc quidam optime ait: Mirum nonnisi perditos homines fere reformatores agere! Hypocratæ! Exultatis præ gaudio, si forte festucam deprehenditis in iis, quos summa veneratione colere vos jubet religio: at trabem in oculis vestris non videtis. Quid ergo tantopere vos offendit, homines, quos manifestissimi abusus, ex quibus toti conflati estis, non offendunt? Abusus in Ecclesia semper fuisse, et adhuc

existere nemo unquam dubitavit, nec ego dubito; et si dubitassem, id utique vobis cognitis crederem.

Je trouve sur cet object d'excellentes réflexions dans l'ouvrage déjà cité de M. le Comte de Maistre, Esprit générateur etc. pag. 36. et suiv. . . . « C'est une pitié, dit-il, de voir d'excellens esprits se tuer à prouver par l'enfance, que la virilité est un abus; tandis qu'une institution quelconque, adulte en naissant est une absurdité au premier chef, une véritable contradiction logique. Si les ennemis éclairés, et généreux de cette puissance (du souverain pontife) examinent la question sours ce point de vue, comme je les en prie avec amour. je ne doute pas, que toutes ces objections tirées de l'antiquité ne disparaissent à leurs yeuz comme un léger brouillard. Quant aux abus . . . je dirai seulement, puisque ce sujet se rencontre sous ma plume, qu'il y a bien à rabattre des déclamation que le dernier siécle nous a fait lire sur ce grand sujet. Un temps viendra, où les papes, contre lequels on s'est le plus recrié, tels que Grêgoire VII., seront regardés dans tous les pays, comme les amis, les tuteurs, les sauveurs du genre humain, comme les veritables genies constituans de l'Europe . . . »

(5) Pag. 225.—Hanc sententiam in publicum protulit Stephan. Rauttenstrauch ordinis S. Bened. abbas, sæculo 18 ad finem vergente Augustæ Vindel., Ss. canonum professor, qui in institutionibus Juris ecclesiastici tom. I. sect. II. cap. I. § 114, hæc habet . . . « Quamdiu præter merum illud Petri factum nihil profertur amplius; non satis nexus ille primatus cum sede Romana jure divino necessarius intelligitur, ut neque adeo sit, cur Ecclesiæ pro ea, qua pollet in administrando imperio sacro potestate, jus electionis liberæ attribui isthic non debeat. » . . . Hanc sententiam multi hac ætate avide amplexi sunt, habet enim pro iis, qui libenter in superficie hærent, aliquam speciem veri-

tatis; habet imprimis ex novitate commendationem; verum ii, quibus majus acumen est ingenii, et mens recta, facile intelligunt latentem fallaciam, atque cum horrore repellunt systema, quo nova et infausta discordiarum semina in Ecclesiam projicerentur (Vid. Zimmer. veritas Cath. Rel. pag. 209.—Et Dobmayer Tom. IV. pag. 142)—Duplex in hac sententia error est; primus, quod institutionem primatus in urbe romana cum ejus duratione confundat. Primum ex facto Petri deducitur, qui in ea ecclesia sedem suam collocavit; secundum in naturali successionis jure fundatur. Secundus est, quod S. Petri episcopalem dignitatem a primatu separet, quod nemini antea videtur in mentem venisse, ideoque totius Eclesiæ constanti et uniformi doctrinæ contradicit. Verum etiamsi Petrus de hac distinctione cogitasset, manifestum tamen est, eum non Episcopatum tantum, sed et primatus auctoritatem romanæ Ecclesiæ reliquisse. Unde nihilominus sequeretur, quod volumus, rom. pontificem Petro sicut in Episcopatu, ita et Pontificatus prærogativa succedere.

Non exiguum iis, quæ attulimus argumentis robur accedit ex eo, quod neminem sincere affectum, et recta intentione præditum latere potest; protectionem nempe divinam Ecclesiæ romanæ speciali modo semper fuisse impensam: utpote quæ inter continuas temporum vicissitudines, et imperiorum conversiones firma perstitit, quamvis paganorum furore, barbarorum incursionibus, omnium hæreticorum machinationibus, græcorum perfidia et æmulatione, ac non raro internis dissidiis iisque gravissimis dire vexata et dilacerata. Stetit inter medias procellas supra petram fundata arx summa Ecclesiæ; stetit immota inter continuos erroris turbines, veritatis et fidei magistra. Quidquid enim de infallibilitatis prærogativa sentiamus, illud tamen negare non possumus, quod omnium sæculorum experientia ad oculum demonstrat; scilicet nullam unquam hæresim ad hanc Ecclesiam habuisse accessum. Cum e contrario aliæ

patriarchales et apostolicæ sedes variis sæpe erroribus contaminatæ, omnimode demum ab Ecclesiæ unitate defecerint. De romana Ecclesia sic scribit Agatho papa ad Concil. generale VI., cui epistolæ innumerabiles episcopi subscripserunt ... « Hujus auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis semper omnis catholica Christi Ecclesia, et universales synodi fideliter amplectentes in cunctis secutæ sunt: hæc enim apostolica Christi Ecclesia per Dei gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit . . . » Hoc quidem, etiamsi alia argumenta non adessent, jam violentissimam pro ecclesia romana præsumptionem pararet morali certitudini æquivalentem, eam scilicet a tempore, quo B. Petrus primatus cathedram in ea posuit, fundamentum illud esse, illam Petram, supra quam Christus ædificavit Ecclesiam suam, contra quam portæ inferi nunquam prævalebunt. Cf. D. Brandmayer introduct. in Theolog. §§ 234 et 235.

ARTICULUS II.

De notis veræ Ecclesiae in genere.

Argumentum maximi ponderis exegimus contra protestantes, omnesque alias christianorum societates a rom. Ecclesia separatas. Christus primatum instituit, illum S. Petro tradidit ad successores propagandum: Petri successores praeter rom. pontifices nullos invenimus; ergo in his primatus perdurat a Christo institutus. Ergo Ecclesia quae hoc caput non habet, vera Christi Ecclesia non est. Nunc ad alia pergimus, quae novam huic materiae lucem affundunt, tam largam et copiosam, ut capi non possit hominum illorum caecitas, qui in tanta claritate non vident. Nobis interea, quos catholica Ecclesia vix natos sinu suo excepit; quos non aluit tantum et enutrivit, sed et singulari benevolentia, inter ministros suos cooptavit, nobis, inquam, non exiguum exinde solatium accedere debet, et grati animi incitamentum, quod sciamus, non inane esse, quod gerimus christianorum nomen; neque matrem nos habere, quae se sponsam Christi mentiatur, aut aliquam tantum cum hac similitudinem habeat; sed illam unicam veram sponsam, quam Christus sibi copulavit fœdere aeterno. Audivimus Christum praecipientem, ut Ecclesiam audiremus (Matth. XVIII.); ne ergo credamus, eum nobis veram Ecclesiam indagantibus deesse posse; ipse enim dixit: *quaerite et invenietis*; et *qui quaerit, invenit.* Tantum purum habeamus a partium studiis animum, et videbimus omnes divinae originis notas in Ecclesia romano-ca-

tholica, nec in alia quacumque coruscare; videbimus cœlos quasi apertos, et descendentem Spiritum, et manentem super eam, et audiemus vocem Christi de cœlo ... Haec est unica mea, dilecta mea, sponsa mea; ipsam audite. Cum nobis perspecta jam sit Ecclesiae natura et indoles et necessaria, utpote ab ipso Christo determinata, constitutio; facillimum erit, ex iis notas aliquas et characteres statuere, ex quibus tota haec quaestio decidenda est. De his igitur veræ Ecclesiæ notis primum in genere inquirendum, ut postmodum facta ad christianas societates applicatione, manifestum fiat, quænam ex illis vera Christi Ecclesia appellari possit.

OBSERVANDA

I. Protestantes optime intelligunt, quantum ex hac quæstione ecclesiis suis periculum immineat, si recto tramite ad veritatem tenditur, et non potius effugia quæruntur errori. Hinc statim in assignandis Ecclesiæ notis causæ suæ consulendum putarunt, eas statuendo, quæ veræ Ecclesiæ notæ nec sunt, nec esse possunt; cum in rebus internis et invisibilibus consistant, et idipsum, quod notarum ope indagandum est, contineant. Ponunt nempe, verbi Dei sinceram prædicationem et legitimam sacramentorum administrationem propria esse et sola signa veræ Ecclesiæ; quibus duabus notis quidam addiderunt tertiam, nempe disciplinam ecclesiasticam recte administratam, seu professionem obedientiæ erga legitimum ministerium. Ex his notis existimat quælibet novatorum Ecclesia invicte probari, apud se veram esse Christi Ecclesiam.

II. Inter catholicos alii plures, alii pauciores Ecclesiæ notas assignant, atque in iis assignandis non tam ipsam nudam Ecclesiæ essentiam spectant quam Ecclesiæ proprietates et formam illam externam, qua videri et dignosci potest. S. Hieronym. adversus luciferianos duas recenset, nempe, continuam Ecclesiæ ad nos usque durationem, et ipsam christiani nominis appellationem. - Vincentius Lerinensis Commonitorii cap. III. tres habet; *universalitatem, antiquitatem et consensionem.* Sex tradit S. Aug. lib. contra epistol. Fundamenti cap. IV. Plures subinde additæ sunt a recentioribus, præsertim a Bellarmino, qui lib. IV. de Ecclesia cap. III. quindecim numerat. Communis tamen theologorum catholicorum sententia est, quatuor statuendas esse notas Ecclesiæ, illasque ipsas quas concilium nicæno-constantinopolitanum expressit in symbolo.-Credo in *unam, sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam.*

§ I. *Quæritur quæ sint conditiones ad veram Ecclesiæ notam requisitæ.*

PROPOSITIO

Ut aliquid tanquam Ecclesiae nota haberi possit, debet 1. Ecclesiae ita inhaerere, ut ab ea divelli nulla ratione possit, id est, debet ex originaria Ecclesiae natura et constitutione fluere. 2. Debet omnes characteres habere signi distinctivi.

Prob. I. pars. Quando vera Christi Ecclesia indagatur; procul dubio quæritur, quænam illa sit Ecclesia, quam Christus fundavit. Hæc autem ex

illis tantum characteribus dignosci potest, quos Christus ipse Ecclesiæ impressit. Ergo etc.

Prob. II. pars. Signum est id, quod nos ducit in cognitionem alterius; atqui notæ illæ debent nos ducere in cognitionem verae Ecclesiae; ergo notae ille debent habere omnes characteres signi distinctivi. Ergo debent 1. notiores esse re significata; 2. debent rei, quam significant, esse propriæ; per id enim quod multis commune est, unum ab altero distingui non potest; 3. debent esse obviæ, ut in rudium quoque oculos quodammodo incurrant.

§ II. *Admitti non possunt notae a novatoribus assignatae.*

PROPOSITIO

Pura Evangelii praedicatio et legitima sacramentorum administratio non possunt esse notae verae Ecclesiae.

Prob. Ecclesiæ notæ debent esse 1. rei quam significant ita propriæ, ut per eas ab omni alia re separari possit. 2. Notiores re significata, atque 3. ita sensibiles et obviæ, ut omnium hominum generi et conditioni sint accomodatæ (ex § 1.): atqui nullus ex his characteribus convenit notis a protestantibus assignatis. Ergo etc.

Prop. min. I. Nulla est, nec unquam fuit hæreticorum secta, quæ non contenderit se puram habere Christi doctrinam, et ejus sacramenta. Quomodo autem tanquam propria veræ Ecclesiæ nota haberi potest, quod omnes omnium religionum se-

ctatores sibi vindicant; an non hoc ipsum est, de quo disputatur: An aliqua secta reperitur in qua, ut S. Augustin. ait: contr. epistol. Fundamenti cap. IV., *non personat haec veritatis pollicitatio?*

II. Illae notae non sunt re significata notiores. Multo difficilius est scire, ubi sit vera fides, et legitimus sacramentorum usus, quam veram invenire Ecclesiam. Primum in rebus prorsus occultis et invisibilibus consistit; secundum externum est et visibile. Vera fides, vera sacramenta in Ecclesia sunt veluti anima in corpore. Nemo autem hominem quærens primum de anima sollicitus est, ut hac semel cognita in corporis etiam cognitionem perveniat; sed corpus quærit, quod videri et distingui facillime potest; quo invento hominem habet, animam habet corpori insitam.

III. Neque tertia conditio notis convenit a protestantibus assignatis: quippe sensibiles non sunt, nec obviæ, nec hominum plebejorum et illiteratorum, qui partem longe maximam christianorum efficiunt, captui accommodatæ. Hi enim omnes discussionis et examinis doctrinæ prorsus incapaces sunt; nec Scripturas evolvere possunt, earumque sensum et legitimam interpretationem explorare; quod tamen necessarium esset, ut inter tot discrepantes sententias dignoscere possent quænam sit pura Christi doctrina, quænam legitima sacramenta. Notum est, quanta sit inter protestantium ecclesias circa Scripturæ interpretationem discordia, nec ulla tamen est, quæ non veram fidem se habere glorietur, et legitimum sacramentorum usum. Ergo etc.

OPPONUNT ADVERSARII

Notæ a protestantibus assignatæ ex ipsa Ecclesiæ essentia desumptæ sunt; nihil enim Ecclesiæ magis essentiale est, quam vera doctrina et legitimus sacramentorum usus; ergo aliæ, aut certiores assignari non possunt.

Resp. neg. conseq. Ad notam Ecclesiæ non sufficit, ut essentialem Ecclesiæ characterem exprimat; sed necesse est, ut rationem habeat signi. Igitur quando protestantes gloriantur, se rem ex intimis visceribus deducere, et viam ingredi omnium certissimam; (cum impossibile sit, rem aliquam ibi non esse, ubi ejus essentia reperitur) fucum tantum faciunt, et revera nihil probant. Non enim de definitione Ecclesiæ agitur, neque theoretice hic in Ecclesiæ naturam et essentiam inquirimus. Omnes in eo conveniunt, quod vera fides et vera sacramenta a vera Ecclesia divelli non possint; ita quidem, ut recte concludi possit, ibi esse veram Ecclesiam, ubi vera est doctrina et legitimus sacramentorum usus; sicut e contrario, ibi veram esse doctrinam, ubi est vera Ecclesia.

Verum quorsum hæc omnia? An nunc habemus notas, ex quibus certo dignosci possit, ubi sit vera Ecclesia, ubi sit vera doctrina? Cum inter res existentes, et externas secretio facenda est, non sufficit definitionem afferre. Hoc enim ipsum quæritur, ubinam res illa sit cui hæc definitio conveniat. Siquis in magna hominum moltitudine vellet regem sibi indicari, quem sciret adesse; et responsum acciperet, illum regem esse, qui jus imperandi habet, et legitimam auctoritatem in subjectos sibi populos exercet; quid exinde disceret? Id quidem, reponeret, jamdudum scio; verum hoc ipsum quæro, quis in hac moltitudine sit ille, qui jus habet imperandi. Vanum est ergo hoc protestantium argumentum; et sola apud eos personat veritatis pollicitatio, ut ait August.

Inst. I. Scriptura in qua veræ fidei et sacramentorum doctrina continetur notior est Ecclesia; nam Ecclesia per Scripturam probatur. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Scriptura duplici sensu nobis innotescere potest. 1. Quando certum nobis efficitur, scripturas sacras existere, hunc vel illum librum ad Scripturas pertinere. 2. Quando verum et genuinum Scripturæ sensum intelligimus; sed neutrum potest esse notius Ecclesia. Nam primo Scripturas ab Ecclesia accipimus, quæ veras ab apocryphis, divinos ab humanis secernit. Secundo etiam Scripturæ sensus ex quo utique vera doctrina, et sacramentorum usus eruendus est, nonnisi ex Ecclesiæ auctoritate determinari potest. Notum enim est, multa in Scripturis occurrere intellectu difficilia, et ex tot christianorum societatibus et nomine et doctrina multum inter se discrepantibus, nullum esse, quæ non fidei suæ articulos ex Scripturis probet, et pro nota suæ Ecclesiæ hoc afferat, quod apud se doceatur pura Christi doctrina.

Inst. II. Inter antiquos patres plures sunt, qui Ecclesiam ex Scriptura tanquam notiore probandam esse docent. Ergo etc. Prob. S. Aug. epist. 105. alias 166. contra donatistas disputans ait num. 14 ... *In Scripturis discimus Christum, in Scripturis discimus Ecclesiam* ... S. Chrysost. hom. 49. in cap. XXIV. Matth. ... *Nunc autem nullo modo cognoscitur volentibus cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, nisi tantummodo per Scripturas...* Ergo etc.

Resp. neg. conseq. 1. Ss. patres sæpe contra hæreticos ex Scripturis pugnarunt, tanquam ex principio utrinque recepto. 2. Ecclesiam optime dicunt ex Scriptura esse discendam, quia ex Scripturis scimus, quænam sint, et esse debeant veræ Ecclesiæ notæ. Scilicet ad notam Ecclesiæ imprimis requiritur, ut ex originaria Ecclesiæ natura et constitutione fluat, quam utique ex Scripturis cognoscimus. Unde clarum est nos revera patrum sententiam sequi, quia nos Ecclesiam in Scripturis quærimus. Protestantes

autem non Ecclesiam in iis quærunt, sed doctrinam. Adde, quod opus illud in Matth. non sit S. Chrysost. et multa contineat falsa. Quod S. Agustinum attinet, ejus in hac quæstione sententia dubia esse non potest. Nam ubique Ecclesiæ auctoritatem deprædicat; veram doctrinam per Ecclesiam cognoscendam esse contendit; imo lib. contra ep. Fund. cap. V. ait ... *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas...*

§ III. *Quaenam sint notae illae, quibus vera Ecclesia a falsis discerni possit.*

OBSERVANDA

I. Notas, quæ nos in veræ Ecclesiæ cognitionem ducere debent, in Ecclesia tantum visibili quærendas esse, per se manifestum est. Nam quæ notæ, quæ signa quæri possunt in re invisibili? Aut quomodo inveniri posset ejusmodi Ecclesia, et ab aliis discriminari? Patet ergo, quod *visibilitas* ad notas Ecclesiæ proprie non pertineat, sed jam supponatur adesse; cum sine hac proprietate omnis de notis Ecclesiæ quæstio supervacanea esset.

II. Nunc quænam genuinæ veræ Ecclesiæ notæ sint, paucis dicendum. Catholici passim has quatuor assignant ex symbolo constantinopolitano; *unitatem, sanctitatem, catholicitatem, et apostolicitatem.* Qui pauciores habent, iis certe in mente non erat, accurate notas omnes recensere; sed aliquas tantum, et præcipuas, aut quas putabant ad suum institutum sufficere. Qui autem plures afferunt, ii fatentur, omnes ad illas quatuor revocari posse, quas nominavimus.

Unitas postulat omnium membrorum arctissimam

conjunctionem in eadem fide, in eodem cultu, sub eodem regimine. Id est 1. in professione ejusdem doctrinæ; (siquidem de nota, sue re externa hic agitur). 2. In communione eorumdem sacramentorum et rituum ad cultum necessario pertinentium. 3. In unitate corporis, seu membrorum omnium mutua necessitudine et dependentia, quæ quam maxime perspicua efficitur ex unitate regiminis, et pastorum omnium cum uno totius Ecclesiæ capite indivulsa cohaerentia.

Sanctitas tanquam Ecclesiæ nota considerata, duo complectitur: 1. Cum Ecclesia propter hominum salutem instituta sit, debet omnia ea habere, quae sanctitatem in membris producere, conservare, et perficere possunt. 2. Debet etiam nullo non tempore fructus sanctitatis producere.

Catholicitas sub triplici aspectu sumitur; ratione *doctrinae*, *loci*, *et temporis*. 1. Ratione *doctrinae*, quia Ecclesia omnia docere debet, quae ad Christi doctrinam pertinent; idque a membris suis exigere, ut eam fidem teneant, quam omnis ubique Christi Ecclesia tenet, quod proprie est *catholice* credere. 2. Ratione *loci*, ut nihil in se habeat, quod ejus per orbem propagationem impediat, et revera in omnes nationes diffusa sit, et omnes haereticorum sectas superet praepotenti amplitudine. 3. Ratione *temporis*, ut a primo suo exorsu nunquam desierit, nunquam interrupta fuerit, sed semper visibilem se ostenderit eminenti claritate.

Apostolicitas in eo consisti, ut originem suam ad apostolos referat, eandem cum ipsis doctrinam profiteatur, et ab iis pastorum successionem habeat non interruptam.

III. Haec quaestio magnam habet cum iis, quae toto cap. I. dicta sunt, connectionem, atque lucem exinde non exiguam mutuatur. Nunc imprimis applicatio facenda est eorum, quae ibi ostensa sunt. Quamvis enim una aliave esse possit Ecclesiae proprietas, quae, cum non satis in oculos incurrat, ad notas pertinere non possit; nulla tamen Ecclesiae nota cogitari potest, quae non ex aliqua ejus proprietate, aut primigenia ejus constitutione fluat, ut § 1. explicatum est.

PROPOSITIO I.

Vera Christi Ecclesia debet esse perpetuo visibilis.

Probat. Vera Christi Ecclesia non potest esse alia ab ea, quam Christus ipse instituit: atqui Christus Ecclesiam suam instituit perpetuo visibilem, ex prop. III. § IV. art. II. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Notae verae et visibilis Ecclesiae statui debent quatuor sequentes: unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas.

Prob. Quatuor notae in prop. expressae omnes habent conditiones, quae ad veras Ecclesiae notas requiruntur. Ergo etc.

Probat. anteced. Ad veras Ecclesiæ notas ex § I. hujus artic. requiritur, ut 1. ex originaria et immutabili Ecclesiae natura et constitutione fluant; ut 2. omnes veri signi proprietates habeant; atqui quatuor notae etc. Ergo etc.

Prob. min. pars I. per partes. Prima nota est *Unitas*, et quidem unitas in professione doctrinae, in administratione cultus, in membrorum concretione, vel unitate regiminis et capitis: atqui haec necessario fluunt ex proprietate unitatis, quam Christum Ecclesiae suae indidisse probavimus § I. art. II., et ex illa Ecclesiae constitutione, quae exposita est artic. III. et IV. imprimis articuli IV. § II. ubi de primatu in Ecclesia instituto egimus. Secunda nota est *Sanctitas*. Hanc autem esse necessariam Ecclesiae a Christo institutae proprietatem § III. artic. II. prioris cap. ostensum est.

Tertia nota est *Catholicitas* doctrinae, loci, temporis. Hanc notam ex ipsa Ecclesiæ christianæ natura desumptam esse cuilibet obvium est. Quod doctrinam attinet, probavimus in prolusionibus ad revelationem christianam omnia illa pertinere, quae a Christo hominibus tradita sunt; neque admitti posse distinctionem in fundamentales et non fundamentales articulos. Quoniam autem Ecclesia propter religionem instituta est (cap. I. art. I.), et ideo promissiones acceperit perpetuae durationis, et specialis Spiritus Sancti assistentiae, ut in ea integra servetur Christi doctrina (art. I. § II.), sequitur hanc notam catholicitatis, quae universitatem dogmatum revelatorum complectitur, ex demonstratis in 1. capite principiis, et Ecclesiae proprietatibus fluere ... *Catholica vocatur Ecclesia*, ait Cyrillus hierosolym. (Cateches. XVIII.) ... *quia docet catholice, hoc est universaliter, et sine ullo defectu, vel differentia omnia dogmata* ... Catholicitas loci et temporis necessario sequitur ex duplici Ecclesiæ proprietate, universalitate et perpetuitate, quam utramque Ecclesiae a Christo

ipso inditam fuisse ex § I. et II. articul. II. prioris cap. patet.

Quarta nota, *Apostolicitas*, tum originis et doctrinæ, tum successionis necessario fluit ex iis, quæ de Ecclesiæ constitutione diximus. Nam Christus Ecclesiam suam super fundamentum apostolorum ædificavit, iis solis immediate omnem docendi, ministrandi, regendi potestatem concessit: ab ipsis originem habet vera Christi Ecclesia et legitimus ordo pastorum. Quod toto art. III. et IV. prioris capitis monstratum est.

PROB. II. PARS. Quatuor Ecclesiæ characteres quos recensuimus, omnes habent proprietates veri signi distinctivi. Ergo etc.

PROBAT. ANTECED. I. *Sunt re significata notiores*; nam facili negotio deprehenduntur, imo in omnium oculos, nisi obstinate occludantur, sponte incurrunt. Quid enim notius esse potest, quam id, quod omnia societatis membra publice profitentur, quod publice agunt? Quid notius quam regiminis publici forma, pastorum successio, societatis amplitudo et duratio?

II. *Rei, quae significatur, propriae sunt*; nam ad naturam et originariam Ecclesiae constitutionem pertinent et nulla potest esse societas extra veram Ecclesiam, quae iis insignita sit.

III. *Obvii sunt et sensibiles*; nam in rebus externis consistunt, quae vel oculis conspiciuntur, vel pervulgatae sunt apud omnes, vel ex actis publicis et historiae monumentis sine operoso examine intelliguntur. Quod genus probationis ut jam saepius dictum est, cum non in philosophicis discussionibus, sed in factorum et rerum externarum cognitione con-

sistat, quam maxime perspicuum est, et omnium hominum ingenio accommodatum. Ergo etc.

OBJICIUNT ADVERSARII

Argum. I. Notæ, quas catholici statuunt, I. rudium captui non sunt accomodatæ; omnes enim christianorum sectæ prius examinandæ essent, antequam innotescere posset, cuinam ex illis hæ notæ conveniunt. II. In antiqua Ecclesia non omnes conspiciuntur; ergo non sunt ex Ecclesiæ natura desumptæ.

Resp. ad I. nego anteced. Notæ, quas statuimus, ex rebus obviis, et pervulgatis desumptæ sunt. Sine laborioso examine partim ex libris symbolicis, partim ex quotidiano commercio cum aliarum ecclesiarum asseclis facile est cuilibet judicare, an in illis societatibus sit unitas in doctrina, in regimine, in capite; an catholice doceant, an ab apostolis non interrupta successione descendant etc.

Ad II. dist. ant. Quædam in antiqua Ecclesia non eandem habebant vim probandi et persuadendi, *conc.*; quædam Ecclesiæ tum temporis non conveniebant, *neg.* Omnes illæ notæ, quæ in propositione numerantur, Ecclesiæ a prima sua institutione inesse debuerunt; quamvis non omnes ab initio statim in tam clara luce apparuerint. Ecclesia successive per gentes et regna imperii sui fines protulit, et illa perpetua stabilitas, quam ab ortu suo habuit divinis promissis firmatam, primo statim nascentis Ecclesiæ sæculo tam splendida esse non potuit, ac nostris temporibus post devictos octodecim sæculorum assultus. Verum hunc defectum tunc multa alia compensarunt, quibus Ecclesiæ incunabula mire illustrata sunt: ut christianorum fere omnium admirabilis sanctimonia, et rerum terrenarum contemptus, crebra miracula et Spiritus Sancti charismata, non christianis tantum, sed et gentilibus conspicua.

Instant. Notæ illæ non omnes ita propriæ sunt veræ

Ecclesiæ, ut non possint etiam in falsis ecclesiis reperiri: sic sanctitas doctrinæ per schisma non tollitur. nec quacumque in dogmate dissentione: sic ecclesiæ græcæ omnes apostolicitatem sibi vindicant. Ergo etc.

Resp. Quamvis infirmari facillime possent quæ in antecedente dicuntur; nolumus tamen de his nunc diutius disputare; nihil enim juvant causam adversariorum. Itaque

Neg. cons. Notæ Ecclesiæ vel *negative* sumi possunt, vel *positive*. Negative quælibet probat singillatim sumpta, positive non item. Falsum ex parte, verum ex integro. Unde bene observat Bellarminus de argumento agens ex apostolicitate, seu legitima successione deducto (De notis Eccl. lib. IV. cap. VIII.). « Illud adferri præcipue ad probandum, non esse Ecclesiam ubi non est hæc successio; quod quidem evidens est. Ex quo tamen (ut ibid. ait) non colligitur necessario, ibi esse Ecclesiam ubi est successio. Itaque hoc argumento probamus evidenter non esse veram Ecclesiam apud lutheranos. » Idem de argumento dici potest, quod ex doctrinæ sanctitate desumpsimus: in quantum negativum est, invicte probat; quia evidens est, quod Ecclesia, quæ doctrinam tradit a sanis morum principiis abhorrentem, ac corruptioni et perversitati hominum patrocinantem, vera Christi Ecclesia esse non possit: si vero tanquam positivum spectatur, necesse est illud cum aliis Ecclesiæ notis conjungere. Si quis hominem quæreret, consignatas habens notas, quibus potissimum possit ab aliis distingui; an non rideretur si imprudenter in obvium quemque incurreret, in quo unum aliudve signum reperiret? Non ex uno lineamento cognoscitur homo, sed ex tota corporis et vultus conformatione. Exceptio tamen tunc facienda est quando inter notas illas una esset ita rei alicui propria, ut certum esset illam in nulla alia reperiri. Sic solo primatu legitima et continua successione a S. Petro deducto, vera Christi Ecclesia ab omnibus aliis sufficienter distinguitur: sola quippe est hæc prærogativa, et ita Ecclesiæ romano-ca-

tholicæ propria, ut nulla alia Ecclesia eam habeat, aut habere possit.

Argument. II. Nec fidei, nec capitis visibilis unitas tanquam Ecclesiæ nota haberi potest; nam I. fides est aliquid intrinsecum et latens. II. Ecclesia capite visibili non indiget, quia tota continetur sub invisibili capite, quod est Christus. Ergo etc.

Resp. ad I. dist. ant. Unitas fidei internæ nota Ecclesiæ esse non potest, *conc.*; unius ejusdemque fidei professio, *nego.* Fides in quantum interna est, ad animam Ecclesiæ pertinet, professio autem fidei ad Ecclesiam visibilem, de qua hic nobis sermo est. Hæc unitas in eo consistit, quod Ecclesia docens ubique eandem doctrinam tradat fidelibus, et omnes ubique fideles eandem profiteantur.

Ad II. nego ant. Ecclesia est corpus visibile; ergo requiritur, ut habeat aliquod caput visibile, cui adhæreant, et consocientur singula Ecclesiæ membra. Præterea probavimus Christum caput visibile instituisse, ex quo necessario sequitur Ecclesiam, quæ hoc caput non habet, Christi Ecclesiam non esse.

Argum. III. Sanctitas Ecclesiæ vel in doctrina, vel in membris spectatur: atqui in neutro sensu nota Ecclesiæ esse potest. Ergo etc. Probat. min. I. An doctrina sancta sit, vel non, ex Scripturis disjudicari debet; ergo hæc potius tanquam Ecclesiæ nota habenda est. II. Quod autem membrorum sanctitatem attinet; ea soli Deo nota esse potest. Ergo etc.

Respond. ad I. Doctrinæ sanctitas, in quantum nota est veræ Ecclesiæ, non potest ex Scripturis probari, sed ex sensu morali hominis, et rectæ rationis dictamine. Eandem tenuimus viam, quando religionis christianæ divinam originem probavimus ex doctrinæ sanctitate. (Vid. Demonst. Christ.)

Ad II. Morum externa difformitas et turpitudo cum interna sanctitate constare non potest: quod autem sub

ementita vitæ probitate fœda animi corruptio latere possit, non negamus. Verum quis sibi persuadeat, omnes illos, qui constanter omnium virtutum formam præ se ferunt, simulatores esse pietatis, eorumque sanctitatem manifestis sæpe miraculis comprobatam meram esse hypocrisin? Nemo ita judicare potest, nisi ex eorum numero sit, qui male vivendo, et cum malis vivendo, eo tandem perveniunt, ut sibi persuadeant recte vivi non posse.

Argum. IV. Vera Ecclesia ex *Catholicitate* cognosci et distingui non potest. Ergo etc. Prob. ant. I. Dici non potest in quo proprie illa catholicitas consistat, neque quanta requiratur per orbem diffusio, ut Ecclesia possit dici catholica. II. Ecclesia, quæ tempore arianorum Verbi divinitatem profitebatur, procul dubio vera Christi Ecclesia erat; atqui hæc Ecclesia tunc non erat catholica: nam, ut S. Hieronymus ait adversus luciferianos de lapsu patrum arimineusium scribens ...*Tunc nicenæ fidei damnatio conclamata est; ingemuit totus orbis, et se arianum miratus est*... Eadem fere habet S. Hilarius, lib. de Synodis adversus Arianos, num. 27. Ergo etc.

Resp. ad I. In quo consistat *Catholicitatis* nota, in observationibus dictum est. Non potest mathematice determinari, quanta debeat esse Ecclesiæ diffusio, ut possit catholica dici: recte tamen ita vocatur, quando diffusa est in regionibus fere omnibus. Præterea notandum est, non hic agi de illis characteribus, quibus christiana religio a falsis secerni possit, hoc scilicet in demonstratione christiana confecimus; agitur de discernenda vera Christi Ecclesia ab aliis societatibus, quæ etiam christianas se dicunt. Ut autem catholica dici possit hæc vera Christi Ecclesia, sufficit ut semper fuerit per orbem latissime diffusa, et magis diffusa, quam alia quæcumque christianorum societas.

Ad II. Tempore arianorum, et post patrum ariminentium lapsum vera Christi Ecclesia catholica esse non desiit. Multo major erat catholicorum quam arianorum nu-

merus; ut ex certis temporum illorum monumentis patet. Vid. Theodoretum Histor. lib. II. cap. XXII., et lib. IV. cap. IV. S. Hieronymus rem stylo oratorio, et hyperbolico exprimit; fidem nicænam conclamatam ait a Valente et Ursacio, aliisque arianorum ducibus, qui catholicos doctrinæ suæ accessisse gloriabantur, quamvis ita nequaquam fuerit. Verum de facto ariminensis concilii fusius postea, et ex professo dicturi sumus.

Argument. V. Contra notam apostolicitatis. I. Ecclesia ideo apostolica dicitur, quia doctrinam suam ab apostolis habet; verum hanc se habere omnes Ecclesiæ gloriantur. II. Apostoli nullos in apostolatu suo successores habuerunt; nullis sedibus affixi erant, nullibi cathedram posuerunt, in qua successores habere potuissent. Ergo etc.

Respond. ad I. Non sufficit, ut Ecclesia aliqua contendat se doctrinam tenere apostolorum; hoc ipsum est, quod in quæstione versatur, et cujus ipsi probatio incumbit. Quomodo autem probabit se fidei suæ depositum ab apostolis accepisse, illudque servasse integrum, nisi probet se eandem illam Ecclesiam esse, quam apostoli fundarunt, et cui magistri doctrinam et promissa reliquerunt?

Ad II. Successio localis ad apostolicam successionem non requiritur. Apostoli ubique in ecclesiis constituerunt episcopos, et sic deinceps futuræ successionis regulam tradiderunt, ut ait S. Clemens in sua ad Corinth. Epist. — Hoc modo omnis successionis ordo ab apostolis inchoatur.

ARTICULUS III.

An Ecclesia romano-catholica omnibus veræ Ecclesiæ notis insignita sit.

Scimus nunc, quænam notæ illæ sint, ad quas attendere necesse est quærentibus Christi Ecclesiam.

Illam quærimus, quæ capite I. fuit delineata, et quam vidimus vivam et gloriosam ex Christi auctoris sui et creatoris manibus prodiisse; omnes fere ejus proprietates, tota ejus constitutio, et hierarchia, et quidquid ipsi ab auctore suo datum est, commode ad quatuor illa capita reduci potest, quæ superiore articulo indicavimus; et quæ vulgo notæ Ecclesiæ vocantur. Ut igitur ostendamus, Ecclesiam romano-catholicam, veram Christi Ecclesiam esse; probandum est, omnes veræ Ecclesiæ notas in ea conspici; quæ res sicut magni momenti, sic exigui laboris est, et nullius difficultatis: difficile enim non est ea investigare, quae omnium oculos insigni claritate præcellunt. Jam vero, ubi semel monstratum fuerit, omnes verae Ecclesiæ notas in catholicorum Ecclesia insigni quodam modo semper fuisse, et adhuc esse conspicuas; necessario consequitur eam semper fuisse eminenter visibilem. Quoniam porro inter proprietates, quas vidimus a Christo Ecclesiae fuisse inditas, non omnes ad notas pertinere possunt, quia nullo exteriori signo se manifestant; puta, quod in docendo infallibilis sit, quod eam ingrediendi incumbat necessitas; etiam has licebit inventa semel vera Ecclesia notarum indicio, ex praemissis tanquam consectaria deducere. Ubi enim vera Ecclesia est, ibi nihil eorum abesse potest, quæ divinæ institutionis sunt, et illius promissis firmata, qui dicere potuit: *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt...*

Erunt ergo hujus articuli §§ quinque; quatuor §§ ostendemus Ecclesiam romano-catholicam omnibus veræ Ecclesiæ notis esse insignitam, § quintus consectaria quædam continebit ex prioribus deducta.

Id porro observamus promiscue a nobis sumi Ecclesiae *Romanae*, aut *Catholicae*, aut *Romano-Catholicae* vocabula.

§ I.

PROPOSITIO

Ecclesia catholicorum habet notam unitatis.

Prob. I. In Ecclesia catholica, quamvis diffusione sua omnes mundi partes pervadat, mira conspicitur membrorum omnium consensio in una fide, et eadem cultus et sacramentorum administratione. Nunquam ab ea, quam Christus docuit, doctrina discessit; nunquam in iis, quæ a Christo instituta sunt, quidquam immutavit; nunquam tempus aut locum assignare potuerunt adversarii, quo novum dogma in hanc Ecclesiam irrepsisset: omnes e contra, qui sectas introduxerunt ab antiqua fide dissentientes ab ea damnati, et ejecti sunt, tanquam avitæ religionis corruptores. Ita scilicet integram servavit traditam sibi fidem, idque effecit, quod ad romanos scribit Apost. Cap. I. v. 10. ... *Obsecro vos, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia*... Quod autem omnes, quotquot sunt per orbem catholici in unam eandemque fidem conspirent, neque unquam scindi possint in diversas sententias, ratio est, quia omnes principium hoc unitatis tenent, certum et necessarium: *ab Ecclesia docente accipiendam esse fidem, hanc a Christo institutam infallibilem veritatis magistram.*

II. Sicut fidei et cultus externi, sic et corporis

unitas ita est in Ecclesia catholica conspicua, ut nihil possit esse manifestius. Quam arcta fidelium cum suo pastore cohærentia! quanta pastorum cum suo episcopo necessitudo! quantis inter se nexibus cohærent episcopi! omnes, quamvis per orbem universum dispersi unum tantum efficiunt collegium, et quasi permanens concilium. Sed nullibi evidentius se ostendit hujus Ecclesiæ unitas, quam in supremo illo capite, quod omnibus præest, omnes in se colligit, omnibus invigilat et prospicit. In hoc centro unitatis, in hac principali cathedra necesse est, omnem convenire Ecclesiam, ut ait Irenæus, lib. III. cap. III.; tanto fulgore hæc suprema sedes per totam Ecclesiam coruscat, ut simplex quisque catholicus hæretico respondere possit, quæ S. Optatus Milevit. ad Parmenianum dixit ...*Negare non potes, in urbe Roma primam cathedram episcopalem collatam...in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur.*

ARGUMENTA CONTRARIA

Argum. I. Nulla est inter catholicos fidei unitas; nam eorum theologi in diversas partes scinduntur, et non raro sese mutuo violatæ fidei integritatis accusant. Quin et ipsi Ecclesiæ patres diversa, et inter se pugnantia docuerunt. Ergo etc.

Resp. neg. conseq. Scholarum opiniones, quas in varias partes agitari permittit Ecclesia, extra fidei dominium sunt. In illis refellere quisque sine pertinacia, et refelli sine iracundia paratus esse debet. Juxta illud tam pervulgatum S. Aug.: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas* . . . Ecclesia nunquam probavit theologos illos, qui propter opiniones scholæ contrarias mutuo se er-

roris, aut hæresis incusarunt. Non ita res se habet cum fidei dogmatibus, quæ non ex privatis doctorum placitis æstimari debent, sed ex publicis symbolis, et Ecclesiæ decretis. Unde si disputare licuit ante Ecclesiæ judicium; hoc cognito omnis controversia tollitur; et qui... *resistunt contumaciter*, ut ait August., de civ. Dei lib. VIII. cap. 51., *suaque pestifera, et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici fiunt; et foras exeuntes habentur in exercitibus inimici*. . . (1) Quod nonnullos veterum patrum errores attinet nihil exinde aliud sequitur, quam eos, si singuli spectentur, non esse infallibiles, et aliquos eorum in errorem lapsos, antequam veritas ab Ecclesia fuerit solemni judicio definita.

Instant. Ecclesia orientalis græca vel eandem cum romana fidem profitetur, vel diversam. Si primum, unitatem tenet, et catholica est: si secundum; ergo potest esse in una Ecclesia fides diversa. Nam cum neminem lateat Ecclesiam græcam ab antiqua fide nunquam discessisse; sequeretur, illam etiam eo tempore, quo cum romana unita fuerat, diversam ab ea doctrinam tenuisse. Ergo etc.

Resp. Multa in hoc argumento falsa sunt. Supponit unitatem Ecclesiæ ex doctrinæ tantum unitate repetendam esse, quod falsum est; nam requiritur insuper unitas communionis et societatis, unitas regiminis, et imprimis unitas capitis. Disruptis his vinculis fit schisma, fit separatio. Verum, quod prope notandum est, non in Ecclesia, sed ab Ecclesia fit separatio. Ecclesia una manet, quia illi, qui schisma faciunt in Ecclesia non manent; scinduntur hi ab unitate, non scindunt unitatem. Præterea falsum est græcos a patrum fide nunquam discessisse. Patres eorum cum toto orbe christiano Petri cathedram tanquam sedem principalem venerati sunt, et ultro se subjecerunt auctoritati, quam sciebant ab ipsa Christi institutione descendere. Novam quoque esse græcorum circa processionem Spiritus Sancti doctrinam, et ei, quam antiquiores hujus Ecclesiae

patres tenuerant, contrariam, non semel a catholicis probatum est.

Argum. II. Non est cur unitatem regiminis tantopere prædicent catholici; nam 1. Plurimi apud eos habentur religiosi ordines, qui propriam hierarchiam habent, et cum legitimis Ecclesiæ pastoribus non cohærent. II. Circa romani pontificis auctoritatem tanta est inter ipsos catholicos opinionum diversitas, ut simplex christianus quid de illa sentire debeat, non inveniat. Ergo etc.

Resp. ad I. Virorum religiosorum ordines non adversantur unitati regiminis, quia toti sub auctoritate Ecclesiæ sunt, cui serviunt tanquam auxiliares copiæ, aut certe ornamenti plurimum afferunt evangelicæ perfectionis studio. Si non in omnibus episcoporum potestati subjiciuntur, id fit approbante Ecclesia. Neque hic periculum est schismatis, nam ab illis episcopis non sciuduntur; sed eos tanquam veros, et solos legitimos diœcesis pastores venerantur.

Ad II. Difficile non est catholico ea nosse, quæ circa rom. pontificis auctoritatem credere debet, et quæ toto art. 1. a nobis exposita sunt. Quod vero in hac quæstione potissimum est, latere non potest etiam infimum ex populo, se per suum legitimum pastorem cum episcopo cohærere, qui toti diœcesi præest, hunc autem in communione esse cum romano pontifice, qui omnium per orbem episcoporum caput est; sicque partem se esse magnæ illius et vastissimæ arboris, quæ unico trunco innixa per totum orbem ramos diffundit.

§ II.

PROPOSITIO

Ecclesia romano-catholica notam habet sanctitatis.

Prob. Nihil est ad hanc sanctitatis notam pertinens quod conspicuum non sit in Ecclesia catholicorum.

1. Habet sanctitatem originis, quia alium auctorem non habet, quam Christum, qui illam ædificavit super fundamentum apostolorum, et præsertim supra solidissimam petram, sedem Petri: vel dicant adversarii quo tempore alio, quibus auctoribus aliis constituta fuerit hæc Ecclesia.

2. Habet sanctitatem doctrinæ. Qui brevem illam religionis christianæ expositionem perlegerit, quam in demonstratione christiana tanquam divinæ originis notam attulimus, in ea fidelem inveniet, licet imperfectum, illius doctrinae complexum, quam semper docuit, et adhuc docet catholica Ecclesia. Id enim constanter agit pia hæc fidelium mater, ut ignorantiæ humanæ medetur divinæ religionis institutis, ut procul a se abigat magistros mendacii, qui introducunt sectas perditionis; ut sanctissimis præceptis, saluberrimis remediis animam cupiditatibus sauciatam sanet, sensus pietatis excitet, fructusque producat bonorum operum. Nullibi tanta habetur cultui divino reverentia, nullibi tot patent fidelibus gratiarum fontes, nullibi tot sunt, et tam potentia virtutis incitamenta, nullibi tantus vitæ virginali, et illi, quam animalis sapientia blasphemat, sanctæ et divinæ sapientiæ honos est.

3. Habet sanctitatem membrorum. Sic enim veram Dei Ecclesiam se probat, quia tanquam vera Christi sponsa sterilis esse non potest; sed semper sanctos producit, et fovet in sinu suo. Nunquam desunt in ea exempla heroicarum virtutum, atque in omni hominum conditione vitæ sanctitas primitivæ Ecclesiæ non impar, quam Deus non raro manifestis signis testatam voluit. Si necesse esset eorum, quæ diximus exempla afferre evolvenda nobis non essent

veteris historiæ monumenta, nam fidenter appellare possemus ad ea, quæ vivimus tempora. Sicut enim in iis gravissimis tempestatibus quibus ætate nostra jactata est catholica Ecclesia, tota se ostendit novæ philosophiæ execrabilis facies, et quid hæc sapientia possit, tunc patuit; sic etiam ex impiorum odio novum splendorem accepit catholica fides; sic etiam quid hæc cœlestis et divina sapientia possit, tunc patuit. Non raro hæc agnoverunt ipsi protestantes; et quæ imitari nollent, non possunt tamen non laudare et admirari.

ARGUMENTA CONTRARIA

Argument. I. 1. Ecclesia catholica scatet erroribus et superstitionibus prope infinitis quibus antiquam fidem corrupit, et cultum contaminavit. Ejusmodi sunt; adoratio hostiæ, honos qui sanctis eorumque reliquiis, et imaginibus exhibetur, et multa alia ridicula, et informia, quæ omnem religionis, et veræ pietatis sensum extinguunt.

2. Si Ecclesiæ sanctitas ex sanctitate membrorum probari debet, hac nota non admodum gloriari potest Ecclesia catholica, utpote, quæ malorum hominum ingentem multitudinem in sinu suo complectitur, et inter pastores suos, atque ipsos romanos pontifices perditissimos homines numerat. Ergo etc.

Resp. ad I. Multa nobis a protestantibus objiciuntur, tanquam superstitionis et impietatis plena, quæ vel superstitiosa et impia non sunt, aut certe vitio dari non possunt Ecclesiæ. Adoratio sacræ hostiæ ex doctrina christiana necessario fluit, ut alio loco dicetur. Cultus sanctorum et imaginum, si intra justos et ab Ecclesia præfixos limites contineatur, non tantum reprehensionem nullam meretur, sed plenus est religionis et pietatis. Insulsi autem ritus, et opiniones superstitiosæ, si quæ in populum christianum

irrepserunt, ad Ecclesiæ doctrinam et cultum non pertinent; hæc enim curam omnem et diligentiam adhibet, ut quidquid inordinatum et superstitiosum est, eliminetur. Habemus in hac parte, sicut in multis aliis Ecclesiæ catholicæ defensorem virum inter protestantes celeberrimum Leibnitzium in systemate theologiæ pag. 116. et seq.—Vid. etiam abbatis Molani cogitationes privatas de methodo reunionis (Oper. Bossuet. tom. XXV. pag. 304.) etc. Porro, quam immerito hæc nobis a protestantibus objiciantur, vel ex eo patet, quod ipsi, cum in attenuando, et enervando cultu tantam operam posuerunt, pietatem quidem sustulerint, superstitioni autem viam minime præcluserint. A multis jam observatum est, in regionibus protestanticis multo magis, quam apud catholicos omne genus superstitionis grassari; et ideo illis applicare posse, quæ Apost. ad athenienses dixit Act. XVII. ... *Viri athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video...*

Ad II. Mores depravati christianorum Ecclesiæ sanctitati nocere non possunt, ut jam alio loco probatum est (Cap. I. art. II. § 3.). Huc quoque ea pertinent, quæ in demonstratione christiana dicta sunt, cum incredulorum conjectas in christianam religionem criminationes depulimus (De Religione Christ. præst. Obj. 4 pag. 231. Item de stupendis Relig. Christ. effectibus. Obj. 2. pag. 325). Valent ea quam maxime de catholicorum societate, quam nos solam intelligi cupimus, cum de religione christiana agitur, solam enim veram Christi doctrinam habet; sola Christo tanquam invisibili capiti adhæret indivisibili nexu. Merito igitur protestantibus respondemus, quod suo tempore Ecclesiæ hostibus respondit Augustinus, de morib. Eccles. cap. 34. et 35. ...« Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Ecclesiæ catholicæ maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos et ipsa condemnat, et quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet. Vos interea quid sævitis, quid excæcamini studio partium? Quid tanti erroris longa

defensione implicamini? Fruges in agro, frumenta in area quærite, apparebunt facile, seseque offerent ipsa quærentibus . . . » Et alibi ad clerum et plebem Hippon. epist. 68. « . . . Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, unde apothecæ dominicæ fructu olei luminosioris implentur . . . » Ut sanctimonia nota sit visibilis Ecclesiæ, non requiritur ut omnes fideles, aut doctores sancte et pie vivant: nam in Ecclesia bonos et malos futuros Christus nos admonuit. Sed bonorum sanctitas Ecclesiæ veritatem, ut vitæ indicia in nonnullis membris totius corporis vitam demonstrat.

Cæterum nemo nescit protestantes plerumque sicut et incredulos cum de catholica Ecclesia agitur, iniquos prorsus judices esse in augendis et exagerandis malis eloquentiores, ad criminandum faciliores, quam par est. Et cum illis crebro contingat, ut mala videant, quæ non sunt; ita quoque evenit, ut bona quamplurima quæ adsunt, aut non videant, aut videre nolint, aut quo prætio æstimanda sint nesciant; quia non percipiunt ea, quæ spiritus sunt. Quæ diximus, tunc potissimum valent, quando de Ecclesiæ pastoribus fertur judicium. Hunc pastorum ordinem in quavis Ecclesiæ ætate magnorum virorum feracissimum fuisse, nullus æquus rerum æstimator inficiabitur. Atque, ut cætera prætermittam, si in romanam Ecclesiam oculos conjicimus, quanta se nobis offert magnorum virorum copia, qui singulari vitæ sanctitate, et præclaris ingenii dotibus, et zelo religionis, et invicta animi constantia Ecclesiam illustrarunt! Quam exiguus in tam longa serie malorum numerus, quos plerumque inter civiles tumultus præpotens factio in sedem intrusit, et quos Ecclesia ægre tulit; at tulit tamen propter majoris mali periculum!

Argument. II. Si Ecclesia tam fœcunda sanctorum mater est, non intelligitur, cur nulli nunc sancti existant; cur

nulla amplius fiant miracula, aut a viris sanctis hanc terram incolentibus, aut ad defunctorum sanctitatem testandam. Ergo etc.

Respond. I. Etiamsi posteriora hæc Ecclesiæ sæcula nullos protulissent sanctos; an ideo sanctos extitisse negari posset? Et si nulla nunc miracula ederentur, an falsa diceremus ea, quibus prima Ecclesiæ sæcula illustrata sunt? An non illa miracula nostra sunt? An non nostri sunt innumeri illi martyrum, et pastorum, et virginum, et sanctorum virorum ac mulierum chori, quos fœcunda sanctorum parens peperit Ecclesia catholica? Nos ab illa Ecclesia non discessimus; nos ab ea doctrina non defecimus, quæ tot signis confirmata fuit, tot sanctos protulit. Si protestantes probare possent aliquem in eorum cœtu usque ad finem perseverantem ad sanctitatem pervenisse, aut Deum vel uno tantum miraculo factam a rom. Ecclesia separationem probasse, non possemus eorum Ecclesiæ sanctitatem denegare.

Respond. II. Illud imprimis insigne veritatis argumentum est, quod illa doctrinæ christianæ efficacia, quam proximiora apostolis sæcula mirata sunt, in Ecclesia romano-catholica nunquam defecerit. Illa sola primitivæ Ecclesiæ æmula est. In illa sola etiam post luctuosum schisma novatorum semper homines extiterunt eximia sanctitate illustres, primorum sæculorum dignissimi. Cogitemus S. Carolum Borrom., S. Franc. Salesium, S. Franc. Xav., S. Vincentium a Paulo, multaque alia Ecclesiæ lumina et ornamenta. Cogitemus viros illos apostolicos, qui ardentissimo annuntiandi Evangelii studio incensi in extremis Indiæ partibus ecclesias fundarunt, aut fundatas sudore et sanguine suo irrigarunt. Cogitemus tot insignes Christi athletas; qui in sævissima, quæ hac adhuc ætate Ecclesiam invasit tempestate magnum certamen sustinuerunt passionum, qui opprobriis et tribulationibus spectaculum facti sunt, et rapinam bonorum cum gaudio susceperunt; alii quidem ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres; alii in soli-

ludinibus errantes. egentes, angustiati, afflicti; alii immania tormenta et mortem læto, et alacri animo tolerantes praeclarum Christo testimonium reddiderunt. Qui tantam animi magnitudinem, tantam gratiæ efficaciam non miratur, aut illius forsan ne sensum quidem habet, miserandus potius, quam refellendus est (2).

Si autem nullum Ecclesiæ sæculum fuit, quod non viros protulit sanctitate insignes; sic nullum fuit quod non novis fuerit miraculis illustratum. Constat enim neminem ab Ecclesia in sanctorum catalogo inscribi sine miraculis; in his autem explorandis tantam adhiberi diligentiam, ut nihil ultra desiderari possit. Unde si protestantes miracula quæcunque tanquam falsa et conficta repudiant; respondemus, æque stultum esse sine ratione negare, quam sine fundamento credere; et facilius esse sine examine rejicere, quæ displicent, quam an vera sint diligentius inquirere. Nos ad ea miracula non appellamus, quæ pia fraus peperit, aut pia credulitas suscepit: de illis loquimur, quae ita sunt testata, et publicis testimoniis et rerum eventis ita comprobata, ut, prout S. August. observat, lib. X. de civ. Dei cap. XVIII., si liceret ea pro libitu negare, rueret fides omnium librorum, historiarum, atque scriptorum. Hujus generis sunt, quæ leguntur in actis sinceris martyrum; miracula S. Gregorii Thaumaturgi apud S. Basil. lib. de Spir. S. cap. XXIX., et S. Greg. Nyssen., in vita S. Greg. Th. miracula S. Antonii, Hilarii, Martini etc. apud Athan., Hier., Sulpitium; plurima quæ S. August. in insigni opere de civitate Dei, l. XXII c. VIII, suo tempore contigisse refert, et quorum ipse adeo testis fuerat. Addi possunt miracula sæculo XII. a S. Bernardo, Sæculo XVI. a S. Francisco Xaverio patrata; et quæ propriora nobis tempora viderunt, ut ex actis et processibus canonizationum patet. Illa imprimis, quæ Deus per S. Franc. Xaverium in Japonia et India edidit tam multa fuerunt, et tam splendida, ut ne ab hæreticis quidem in dubium revocari potuerint.

§ III.

PROPOSITIO

Ecclesia romana habet notam catholicitatis.

PROBAT. Illa societas vere catholica est, quæ, præter doctrinæ et fidei universitatem, habet etiam diffusionem in omnia tempora et loca, seu quæ universalis est doctrinâ, tempore, et loco; atqui talis est Ecclesia romana. Ergo etc.

MAJOR certa est ex art. I.

PROBAT. MINOR. I. Doctrinæ universitatem habet Ecclesia romana, quia omnes reprobat errores tum veterum, tum recentiorum hæreticorum, ad id constanter intenta ut totam et integram servet traditam sibi fidem. Hæc quidem per totius theologiæ decursum evidentius patebunt, cum de religionis dogmatibus singillatim agetur. Nunc autem illud adnotasse sufficiat hanc Ecclesiam tanquam fixam certamque regulam semper habuisse, nihil posse in religione immutari, neque ad Ecclesiam pertinere posse, qui fidem Christi integram non teneret. Nullam illa admittit in doctrina novitatem, nullam dogmatum diversitatem; sed, ut optime observat Vincentius Lerinensis Commonitorii capite III., magnopere curat «... Ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim vere proprieque catholicum ... sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo: si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per

orbem terrarum confitetur Ecclesia. Antiquitatem vero ita, si ab iis sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos majores, ac patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque, si in ipsa vetustate omnium, vel certe pene omnium, sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur .... »

II. Ecclesia romana ratione temporis catholica est; hæc enim ab initio stetit, nec aliud habuit initium, quam ipsa christianæ religionis incunabula. Ab eo autem tempore perpetua serie decurrunt ejus annales, nec ullum tempus assignari potest, quo esse desierit, aut quo non fuerit per totum orbem conspicua. Hæc sola petram illam habet, quam Christus tanquam fundamentum posuit Ecclesiæ suæ, et de qua dictum est ...*Portae inferi non prævalebunt adversus eam*... Ipsa *contra omnes haereses pugnat*, ut ait S. August., lib. I. de symbolo ad Catech., *expugnari non potest: haereses omnes de illa exierunt, ipsa autem manet in radice sua*... Non enim nascuntur hæreses ex gentibus, sed ex catholica prodeunt Ecclesia, quæ immota quasi rupes in medio mari videt commotas tempestatibus aquas, venientes et decurrentes fluctus ...*Multae haereses, jam emortuae sunt, cucurrerunt in rivis suis, quantum potuerunt: decurrerunt, siccati sunt rivi, vix eorum memoria reperitur*... S. August. in hæc Psalm. 77. verba ...*Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens.*

III. Hæc eadem Ecclesia romano-catholica adhuc, etiam facta a protestantibus secessione, vere catholica est non nomine tantum, sed re, non duratione tantum, sed et diffusione. Inter omnes enim socie-

tates, quæ nunc existunt sub christiano nomine nulla est quæ tam late diffundatur, et tanta lætetur filiorum multitudine. Imo huic Ecclesiæ ipsi hæretici census suos deferunt, cum illi, velint, nolint, catholicæ nomen et prærogativam attribuunt, ut observat S. August. lib. de vera religione cap. VII. « . . . Velint enim, nolintve, ipsi quoque hæretici, et schismatum alumni, quando non cum suis, sed extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud, quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur . . . »

ARGUMENTA CONTRARIA

Argum. I. 1. Notum est Ecclesiam apostolorum tempore christiano tantum nomine fuisse ab aliis societatibus secretam: imo probabile est, ut Vossius observat, vocem *catholicam* tertio tantum Ecclesiæ sæculo symbolo fuisse additam. Ergo nova est hæc Ecclesiæ nota. 2. Nomen illud nunquam romanæ Ecclesiæ proprium fuit: nam quemadmodum aliæ etiam societates illud sibi attribuerunt; sic romanæ Ecclesiæ abjudicarunt, aliis eam nominibus distinguentes. A protestantibus ii, qui Ecclesiæ romanæ addicti sunt, passim *papistæ* vocantur, *pontifici* aut *romanenses*. Ergo etc.

Resp. ad I. Præcipuum in hac materia est scire, an Ecclesia romana semper catholica fuerit, non autem an hoc nomen a primis incunabulis habuerit. Facile concredimus, illud, antequam hæreses orirentur, usitatum non fuisse; satis enim superque fideles a judæis et ethnicis christiano nomine distincti erant. Verum post exortas hæreses et schismata hoc nomen inductum fuit, si non ab ipsis apostolis, saltem iis temporibus quæ apostolis viciniora erant. Cum enim, mortuis apostolis, intrarent lupi rapaces, non parcen-

tes gregi, ut Paulus prædixerat (Actor. XX. 29.), atque omnes illi Christi cultores se vocarent aut christianos; necessarium visum est, huic christiano nomini aliud addere, quo trunci ipsius in sua radice stantis integritas a ramis huc illuc sparsis distingui posset. Recte ergo Valesius, in notis in lib. VII. histor. Eusebii cap. X., observat, hoc cognomen Ecclesiæ inditum esse circa primam apostolorum successionem. Reperitur enim in smyrnæorum epistola de martyrio B. Polycarpi, apud Eusebium (Hist. lib. IV. cap. XV.); imo ante Policarpum S. Ignatius idem cognomentum Ecclesiae Dei disserte tribuit in epistola ad smyrnæos . . . *ubi fuerit Jesus Christus* (inquit) *ibi est catholica Ecclesia.*

Ad II. Quamvis etiam hæretici catholicum nomen quandoque usurpent, nunquam tamen potuerunt illud sibi proprium facere, neque hoc nomine ab aliis distingui... « Tenenda est nobis christiana religio, ait August, de vera relig. cap. VII., et ejus Ecclesiæ communicatio, quæ catholica est, et catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis... » Quamvis autem hæretici Ecclesiam catholicam variis nominibus infamare conati sint, non potuerunt tamen auferre illud, quo solo ab omnibus aliis sectis secerni poterat, *catholicæ* nomen, quo constanter, et ubique, et ab omnibus cognoscebatur. Imo plerumque novo nomine ipsi Ecclesiæ catholicæ census suos deferunt, nam quæ in nos conjiciunt vocabula non designant sectam certi alicujus auctoris aut loci; sed fidei, aut Ecclesiæ demonstrant integritatem. Quid v. g. ajunt protestantes, cum nos hostili utique animo *papistas*, aut *pontificios*, aut *romanenses* appellant, nisi unam et universalem Ecclesiam nos habere, quæ cum Petri successores conjuncta est? Una est, eademque *romana*, et *catholica* Ecclesia; ergo unum idemque catholicum esse, et romanum.

Argum. II. Diffusio illa per totum orbem, quæ a prophetis fuit prænuntiata, et quæ veræ Ecclesiæ nota esse dicitur non potest Ecclesiæ romanæ convenire; constat

enim christianorum sectas, quæ ab hac Ecclesia separatæ sunt, eam diffusione et amplitudine longe superare, præsertim cum protestantium secessione magnam passa sit imminutionem. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Quænam debeat esse ecclesiæ per orbem diffusio, ut non nomine tantum, sed re ipsa catholica sit, et quæ sit illa tam singularis et splendida claritudo novi illius et amplissimi regni, quod prophetarum oracula prædixerunt, jam supra, cap. I. art. II. § 1., dictum est. Hoc tantum hic addimus, etiam S. Augustini tempore multas extitisse sectas et hæreses, quod tamen non obstitit, quominus ab Augustino aliisque patribus Ecclesia diceretur catholica; quia scilicet tam late extendebatur, ut quamlibet aliam societatem sua diffusione facile vinceret. Propter eandem causam nunc quoque catholica dici potest. — Si protestantium secessione imminutionem passa est, ea abunde compensata fuit, cum novæ, vastissimæque orientis regiones, et in occidente pars orbis integra lumine fide collustratæ sunt. Sed neque in illis Europæ regionibus, quas nova hæreticarum opinionum lues quam maxime pervasit, ita latet catholicorum Ecclesia, ut non facile cuique attendenti sit conspicua; non enim necesse est, ut prospera pace fruatur, quo catholica esse et dici possit; in adversis plerumque magis splendet, cum omni humana ope destituitur, et Dei unius stat præsidio.

Argum. III. Probari non potest Ecclesiam, quæ primis sæculis per orbem propagata fuit eandem esse cum illa quæ romana dicitur, et a qua secessionem fecerunt protestantes sæculo XVI. Ergo etc.

Resp. neg. ant. Ecclesiam, quæ primis non quatuor aut quinque tantum, sed novem sæculis et re, et nomine catholica fuit, unam eandemque cum *romana* fuisse, argumenta jam a nobis allata evidenter probant (Vid. propos. art. 1. hujus cap.); hanc honorabilem et augustam cathedram ex qua unitas sacerdotalis exorta est, suspexerunt

omnes antiqui patres tum græci tum latini; hujus communionem tanquam veræ et orthodoxæ fidei tesseram tenuerunt tum orientales tum occidentales ecclesiæ; per novem priora sæcula omnia œcumenica concilia in oriente habita sunt, auctoritate romani pontificis, eoque per legatos præsidente. Postmodum Ecclesia orientalis græcorum a sede romana scissa est; sed simul pars esse desiit catholicæ et universalis Ecclesiæ, quæ ex Christi institutione una esse debet, unumque corpus sub uno capite constituere.

Porro, edicant protestantes, quænam tempore inchoatae suae reformationis fuerit Ecclesia vere catholica, quae cum romana Ecclesia non communicavit? Sive talis aliqua fuerit, sive non; nunquam a crimine schismatis purgare se poterunt. Si nulla adfuit catholica præter romanam; ergo hæc vera fuit Ecclesia universalis et perpetua, a Christo fundata, quam deserere sine grandi piaculo non poterant: si autem aliqua alia adfuit; illi utique post separationem se adjungere debuissent.

§ IV.

PROPOSITIO

Ecclesia romano-catholica notam habet apostolicitatis.

Probatur. Ecclesia rom. catholica 1. suam originem et doctrinam ab apostolis habet. 2. Hæres est apostolicæ potestatis per legitimam missionem et successionem pastorum, ab apostolis non interrupta serie descendentium. Ergo jure optimo apostolica vocatur.

Probat. ant. pars I. Ecclesia romana eadem est cum Ecclesia primorum sæculorum, quam vere apostolicam fuisse non diffitentur adversarii. Sub eodem capite continetur, idem habet centrum communionis,

quod ab initio constitutum est, idem est ovile Petro ejusque successoribus concreditum, idem grex pastori suo adunatus. Res in aperto est; cum nihil clarius emineat, quam hæreticorum omnium novitas, et Ecclesia romanæ antiquitas. Si enim apostolica non est hæc Ecclesia, dicant adversarii, quo auctore, quo duce orta sit; quo tempore primum facta sit discessio ab antiqua Ecclesia; quæ fuerit defectionis causa, quibus accessibus successive creverit nova societas; an interierit, aut ubi lateat illa apostolica Ecclesia, a qua discessum fuit.—Vid. Bellarminum de not. Eccles. cap. V. Sicut origo, sic doctrina nostra apostolica est. Non potest unum ab alio dividi; verum de his jam diximus cum de unitate doctrinæ ageretur, et Ecclesiæ catholicitate. Quod nostra Ecclesia omnia et sola illa doctrinæ capita teneat quæ vetus et apostolica Ecclesia docuit, cuilibet manifestum fiet, tum ex eo quod nullam nobis hucusque in fide mutationem probare potuerint adversarii; tum ex comparatione doctrinæ veteris Ecclesiæ cum nostra. Egregiam in hac re operam navavit clariss. D. Wiest tom. III. operis maj. pag. 641, et seq.

Probat. anteced. pars II. Ecclesia catholica romana habet successionem ministerii ab apostolis incipientem, et ad hæc usque tempora deductam. Ergo habet veros pastores legitime missos et institutos, ac illius potestatis quæ apostolis tradita est, hæredes. Id imprimis ex serie romanorum pontificum a S. Petro usque ad Pium VII. sine interruptione decurrente apertum est. Ex hac prima orbis christiani Ecclesia tanquam a communi matre omnes per occidentem Ecclesiæ prognatæ sunt; atque ita episcoporum ordines ab hac Ecclesia exorti S. Petri successioni quasi

rami communi trunco inseruntur. Ergo recte quivis catholicus cum S. Augustino, lib. contra Epist. fundamenti c. IV., concludit. « Multa sunt quæ in ejus (Ecclesiæ) gremio me justissime tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium; tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata; tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem episcopatum successio sacerdotum; tenet postremo catholicæ nomen etc. Et alio loco, lib. de utilitate credendi cap. XVII.... Dubitamus nos in ejus Ecclesiae condere gremio, quæ ab apostolica sede per successiones episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit? »

ARGUMENTA CONTRARIA

Argum. I. Catholici certi esse non possunt, Ecclesiam romanam hodiernam integram habere et incorruptam apostolorum doctrinam; nam ab ævo apostolorum ab hac Ecclesia varie mutata et labefactata est antiqua fides: jam vero, ubi semel periit sana doctrina, incassum ad legitimam successionem appellatur. Ergo etc.

Resp. Nego, quod catholici certi non sint, se apostolorum doctrinam tenere; contrarium ex dictis patet. Cum autem protestantes dicunt, frustra legitimam successionem quæri, ubi sana doctrina periit; vere quidem dicunt, sed falsam hypotesin statuunt, scilicet fieri posse ut sana doctrina a legitima successione separetur; in ipsa enim necessario includitur, et ex legitima successione concludi debet ad doctrinæ veritatem. Cum enim Deus Ecclesiæ suæ deesse non possit, et ad doctrinæ conservationem magisterium authenticum institutum sit, quod nonnisi ex legitimis

pastoribus constare potest, sequitur ibi necessario veram Christi doctrinam quærendam esse, ubi est legitima Pastorum successio.

Argum. II. Successio illa legitima, et non interrupta, in qua catholici præcipuum causæ suæ fundamentum ponunt, probari non potest. Ergo etc. Prob. ant. I. Dubia valde est, et incerta romanorum pontificum post S. Petri mortem successio; consequentibus autem saeculis non raro interruptus est successionis ordo, quando mali homines vi et armis in illam sedem intrusi sunt, vel cum in partes scissa est Ecclesia, aut translatus in alias sedes pontificatus. II. In aliis quoque ecclesiis series episcoporum non raro interrupta fuit: nulla fere in occidente Ecclesia est, quæ ad apostolorum tempora ascendat. III. Cum ad sacramenti valorem requiratur intentio, hæc autem aliquid internum sit, et occultum, nunquam certi esse possumus an episcopi cum intentione requisita fuerint baptizati, confirmati, et ordinati. Ergo neque de legitima successione certi esse possumus.

Resp. ad I. Quamvis in recensendis primis Petri successoribus aliqua reperiatur auctorum diversitas, omnes tamen consentiunt, successionem nunquam fuisse interruptam. Ad præsentem quæstionem parum refert, an v. g. Cletus et Anacletus duas, aut unam tantum personam designent. An S. Clemens primus S. Petri successor fuerit, an Linus, qui Cletum et Clementem successores habuit. Plures existimant Linum et Cletum vivente adhuc Petro ordinatos, hujusque apostoli in administranda romana Ecclesia fuisse adjutores; Clementem autem, quem successorem suum designaverat, noluisse episcopale munus suscipere, quamdiu illi S. Petri coadjutores superessent. Ita, agente imprimis S. Clemente factum fuisset, ut mortuo Petro Linus in episcopum eligeretur, cui successor datus est Cletus seu Anacletus quem demum S. Clemens excepit. Vid. Natal. Alex. in I. Eccl. sæc. Diss. XIV. -- Schismata autem et violentæ in primam cathedram irruptiones, aliaque hujus generis

mala, quæ romanam Ecclesiam gravissime exagitarunt successionis ordinem ita perturbare non poterant, ut series legitimorum pontificum abrumperetur. Quemadmodum non tollitur legitima regum successio, cum alieni, aut rebelles subditi in jura imperii invadunt.

Ad II. Non est necesse, ut particulares omnes ecclesiæ seriem episcoporum habeant non interruptam, neque ut ad apostolorum tempora ascendat hæc successio. Sufficit ut primus sedis illius episcopus a romana sede vel mediate, vel immediate fuerit institutus, sufficit ut successores cum unitatis centro cohæreant; sic enim particulares ecclesiæ ipsi romanorum pontificum successioni inseruntur. Atque hanc ob causam in una romana sede sistebant veteres episcopi; de illa principali successione solliciti magis, quam de sua. Hinc nec Irenæus lugdunenses præsules, nec Eusebius cæsareenses, nec Epiphanius salaminenses, nec Optatus milevitanos, nec August. hypponenses in medium adducunt; sed communi consensu in uno solo romanorum antistitum albo inscribendo conspirant. Satis illis erat Ecclesiæ illius principalis, cujus se membra esse gloriabantur, et unde unitas sacerdotalis exorta est, continuam successionem enumerare.

Ad III. Illa Matthæi Pfaffii objectio, quod de intentione baptizantis, aut ordinantis certitudinem nullam habeamus, nemini metum injicere potest. Hæc suppositio non est in hominum moribus fundata; neque permittere id potest illius, qui se Ecclesiæ semper affuturum prædixit, providentia.

§ V.

CONSECTARIUM I.

Visibilitas, quae verae Christi Ecclesiae proprie esse debet, convenit societati catholicorum.

PROB. Visibilitas, quam cap. 1. probavimus veræ Christi Ecclesiæ esse necessariam (art. II. § 4.) debet esse perspicua et permanens. Atqui hæc convenit societati catholicorum. Ergo etc.

PROB. MIN. Ecclesia catholica semper fuit visibilis, et quidem modo insigni et eminenti in publica et constanti ejusdem fidei confessione, ejusdemque cultus administratione, in illa admirabili connexione omnium partium in unitate regiminis et capitis; in diversis ministrorum gradibus, in romanis pontificibus, in conciliis tum generalibus, tum particularibus; in pastorum continua successione ab apostolorum tempore sine interruptione decurrente; in illo tuendae verae religionis indefesso studio, aliisque omnibus veræ Ecclesiæ notis, quas ex hac antiquissima Ecclesia semper catholica, semperque apostolica nullo non tempore effulsisse probavimus. Ergo etc.

SCHOLION. Argumenta, quae contra perpetuam Ecclesiæ catholicæ visibilitatem objici possunt, partim cap. I. hujus tractationis refutata sunt, ubi de Ecclesiæ visibilitate in genere actum est; (pag. 126.) partim ex iis quæ hoc articulo, III. jam dicta sunt, dilui possunt. Id prope adnotandum est, Ecclesiae visibilitatem non in opum abundantia et honorum ornamentis, non in sæculari pompa, non in regum et principum obsequio, aut aliis ejusmodi consistere,

quibus carere potest sponsa Christi, quin ideo splendore illo exuatur, quem a Christo auctore suo habet, et quam nulla poterunt sæcula delere; nam... *Christus se ipsum tradidit pro ea . . . ut exhiberet ipsi sibi gloriosam Ecclesiam*... Numquam illa vim suam, et divinam, qua pollet, virtutem magis exserit, quam cum irruentibus undique fluctibus concutitur. Neque tunc visibilis esse desinit; cum non tantum ipsa manifestam se faciat insignibus notis, sed et tyrannorum edicta, et tormentorum apparatus, et districti in eam enses, et incensi rogi toti mundo eam annuntient, nec sinant esse occultam.—Hanc Ecclesiæ perpetuam visibilitatem, etiam inter sævissimas persecutionum procellas, miris modis extollunt Ss. patres. Sic inter alios S. Chrysost. ait (Hom. de eo, quod scripsit Isaias: *Factum est anno, quo mortuus est Ozias*)... *Jactatur navis, at non mergitur. Poterat quidem et in tranquillo navigare, verum non passus est gubernator, quo simul et navigantium perspicias tolerantiam, et gubernatoris prudentiam plenius cognoscas... A quam multis oppugnata est Ecclesia, nec tamen victa? Quot tyranni, quot duces, quot imperatores?* Et S. Hilarius lib. VII. de Trin. n. 4.... *Magna vis est veritatis, quae cum per se intelligi possit, per ea tamen ipsa, quae ei adversantur, elucet . . . Hoc enim Ecclesiae proprium est, ut tunc vincat, cum laeditur: tunc intelligatur, cum arguitur; tunc obtineat, cum deseritur*...

CONSECTARIUM II.

Ecclesia romano-catholica est vera Christi Ecclesia.

Prob. Illa est vera Christi Ecclesia, quae omnes veræ Ecclesiæ notas habet: atqui Ecclesia romano-catholica omnes has notas habet. Ergo etc.

COSECTARIUM III.

Infallibilitas, quam Christus Ecclesiae suae pastoribus promisit, in Ecclesia romano-catholica quaerenda est.

Prob. In illa Ecclesia quærenda est infallibilitatis praerogativa, quae certis argumentis probat, se veram Christi Ecclesiam esse: cum utique Christus docendi potestatem *suae* Ecclesiæ dederit, non alienae; perpetuum præsidium *suae* promiserit Ecclesiæ, non alienae. Atqui ecclesia catholica romana, omnes verae Ecclesiae notas habet, certisque argumentis probat, se veram esse Christi Ecclesiam. Ergo etc.

CONSECTARIUM IV.

Extra Ecclesiam catholicam romanam non est salus.

Probat. Extra veram Christi Ecclesiam non est salus (ex cap. 1. artic. II. § 4. propos. II.), atqui Ecclesia catholica romana est vera Christi Ecclesia, ex consect. II. Ergo etc.

Scholion I. Quo sensu intelligenda sit haec pro-

positio, et quae circa hanc materiam sit catholicorum doctrina jam supra ostensum est cap. I. art. II. § IV. imprimis in responsionibus ad argumenta adversariorum, quae hic repetere superfluum judicamus.

Scholion II. Hic locus non est ea refutare, quae de catholicorum intolerantia civili et politica toties ab intolerantissimis hominibus dicta, et repetita sunt. Facta ex historia undique congerunt, exagerant, adulterant, hostili et infesto in catholicos animo; aut certe inique in catholicam religionem conjiciunt, quaecunque catholici contra religionis præscriptum moliti sunt; quae ambitio, et religionis nomine tecta dominandi libido pepererunt. Illud imprimis omnibus haereticis usitatum semper fuit; ut cum ipsi pacem Ecclesiae turbarunt, in catholicorum jura et possessiones invaserunt, nocentes quantumcumque poterant et occultis insidiis, et apertis violentiis; postmodum in crimen vocaverint catholicos, quod lacessiti et exasperati vim opposuerint injuste aggredientibus, atque etiam, conjectis semel in mutua odia animis, modum excesserint vindictae libidine abrepti.

Magis ad rem nostram faciunt ea', quæ religiosam et theologicam tolerantiam spectant. Ad præcipua adversariorum argumenta jam responsum est, (vide scholion I.); ergo vix superest, quod moneamus. Ut autem appareat, quid de catholicorum religione et salute senserint protestantes non XVI sed XVIII sæculi, hoc unum sufficiat quod ex diario theologico, *Unschuldige Nachrichten*, refert. D. Wiest, (Op. Maj. tom. III. pag. 414.) Cum Joann. Fabricius insignis protestantium theologus aperte docuerit, in religione catholica salutem obtineri posse, de hac sententia ita loquuntur auctores illius diarii:

Gott wehre doch diesem Unheil, und lasse das gegebene grosse Aergerniss nich weiter kommen.	*Iddio tenga pur lontano questo male, e non permetta, che il grande scandalo dato vada più avanti.*

Vide ibidem alterius protestantici auctoris dicta.

Ceterum ad ea redimus, quæ jam alio loco diximus; solam a nobis dependere civilem tolerantiam, et quidem privatam. Hanc libenter omnibus concedimus, qui civilibus nobiscum vinculis sociantur, neque morem sequimur illorum, qui tolerantiam simulantes libentissime nobis dant quæ non habent, ut eo facilius quæ nos habemus auferant. Nos ergo pacem damus ex animo, operam damus et obsequia, humanitatem damus et amorem; hæc dare possumus. Salutem dare nostrum non est. Aliam quoque a protestantibus tolerantiam non petimus. Quid ipsi credant, an salvari nos posse dicant, an non, parum curamus; securi sumus. Dent et illi nobis, quod dare ipsorum est — non verba — non dulces sermones; sed fraternum amorem factis comprobatum . . . *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, et veritate.* (I. Joan. III. 18.)

Verum ita in catholicos hac etiam ætate affecti sunt plurimi ex doct. protestantibus, ut ne verbis quidem occulere possint intolerantem animum, nec desinant Ecclesiæ catholicæ maledicere, veteres criminationes toties jam dilutas recoquere, atque imprimis calumnias, et convitia spargere in eos, qui ex eorum medio ad sacra catholica transeunt. Mirum utique videri debet viros, qui salutis portam omnibus apertam esse clamant, ita excandescere, si quis veritatem sincero animo quærens, ac de religionis catholicae veritate convictus, ad eam tanquam ad

salutis portum confugit. Ut clamant! ut convitiantur! ut furunt! Abjiciat ille omnem revelationis fidem, conspuat ille divinae religionis sanctissima praecepta; in Deum ipsum insurgat; parum est; tanquam fratri dexteram porrigunt, dummodo catholicus non sit. Unde haec tam iniqua agendi ratio? Si quis in animo haeret religionis amor, cur paternae religionis desertores, si ad castra atheorum transeunt, libenter patiuntur; si ad catholicos accedunt non patiuntur? An non apertum est, non esse apud eos religionis, sed partium studium? Nihil illi curant hominum salutem, dummodo stent in protestantium partibus, et eorum non religionem, sed partes tueantur (3).

ARTICULUS IV.

An acatholicorum, imprimis protestantium societates veræ Ecclesiae notas habeant.

Quae nunc a nobis tractanda suscipiuntur, possent aliquo modo superflua videri; cum ex iis, quæ hucusque probata sunt, tota quaestio tanquam finita et confecta haberi debeat. Et certe, si, quod multis argumentis hucusque demonstratum est, Ecclesia romano-catholica vera Christi Ecclesia est; hoc ipso omnes aliae falsitatis convincuntur. Christus unam tantum Ecclesiam instituit; neque fieri potest, ut tot societates christianorum, quae a catholica Ecclesia doctrina et communione differunt, veram tamen una cum ea Christi Ecclesiam efficiant. Si Ecclesia catholica illa Ecclesia est, quam Christus instituit, et audire praecepit; ergo veram habet Christi doctrinam, legi-

timos pastores, ad quos potestas apostolis concessa haereditario jure pervenit; ergo qui hanc non audit, hujus potestati se non subjicit, extraneus est, ethnicus et publicanus est. Ergo falsae sunt omnes aliæ Ecclesiae, neque vere christianae dici possunt, quamvis hoc nomine glorientur.

Sed haec theologo sufficere non debent, in quo requiritur erudita religionis cognitio; quae et veritatis probationem et falsitatis confutationem complectitur. Imprimis illas christianorum ecclesias propius nosse oportet, quae inter nos, et permixtim nobiscum vivunt; ut perspecta earum origine, doctrina, cultu, constitutione dijudicare possimus, an verae Ecclesiae characteres referant, an non. Nulla re evidentius videri potest, quanta sit inter catholicam Ecclesiam, et protestantium societates dissimilitudo; et sicut in pictura magis eminent partes luminosae abjecta umbra; sic clarius emicat Ecclesiae catholicae dignitas, ex ejus cum aliis Ecclesiis collatione. Quemadmodum ex una parte omnes verae Ecclesiae notae in catholica Ecclesia ita conspicuae sunt, ut omnium statim oculos percellant; ita ex altera parte in protestantium societatibus frustra quaeruntur; neque longiori examine opus est, ut alios omnino et contrarios characteres in iis deprehendamus.

Quoniam autem abundantior se offert materiarum seges ex historia tum veteris tum recentioris protestantismi, neque etiam alias Ecclesias praeterire possimus; hunc articulum in quinque § distribuimus. Quatuor priores examen continebunt protestantium ecclesiarum, eorum praecipue quae magis inter nos diffusae sunt, et tanquam matres haberi possunt aliarum. Quintus de orientali Ecclesia aget.

§ I. *De nota unitatis.*

OBSERVANDA

I. Si Ecclesiae catholicae historiam ab ejus origine incipientes per omnia saecula prosequimur; idem semper videbimus retinendae unitatis studium. Hoc ipsi fixum semper erat et sacrosanctum: integram servare avitam religionem; omnes e sinu suo ejicere, qui revelata dogmata convellere auderent, et transgredi terminos antiquos, quos patres posuerunt; neque unquam aliquod erroris cum veritate consortium pati. Hanc inexpugnabilem constantiam a Christo fundatore suo accepit, nec aliud ejus fundamentum assignari potest, quam illae Salvatoris promissiones: *Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem saeculi.*

II. Contrarium omnino deprehenditur in omnibus novatorum societatibus; nam quia promissa Christi non habent, nec Spiritus Sancti praesidio reguntur; sed spiritus privati, erroris et vertiginis fœtus sunt, hanc suam naturam unquam exuunt. Ex eo natae, quod antiquam patrum doctrinam mutaverint; cum semel cœperunt, immutare non desinunt. ... *Cum omnis haeresis ex novitate orta sit,* ait S. Hilarius ad Constantium Augustum, *ut hoc se titulo dignam ostendat, unquam ab innovando desistit.*

Argumenta hujus rei plurima et evidentissima in ipso Luthero primo omnis pseudo-reformationis auctore conspicimus; qui nunquam cum aliis novatoribus, nec cum seipso consentire potuit. Postquam ab initio controversiarum romani pontificis prima-

tum agnovisset, his verbis scribens ad Leonem X. ...*Vocem tuam, vocem Christi in te praesidentis et loquentis agnoscam* ...Postquam anno adhuc 1519 in resolutione super propositione sua XIII. de potestate papae dixerat ... *Quod me movet, romanorum pontificem esse aliis omnibus, quos saltem noverimus se pontifices gerere, superiorem, est voluntas Dei* ... Vid. Zeugnisse aus allen Jahrhunderten pag. 308. Postmodum, cum se damnatum videret, in convitiando omnem modum excessit, et in disputatione an. 1540 edita papam vocat monstrum illud, de quo Daniel ait, quod adversetur Deo. Frequentia illi sunt cum de rom. pontifice loquitur, lupi, suis, antichristi diaboli nomina, et quidquid effutire potest scurra improbissimus. In omnibus aliis dogmatibus eadem fluctuatio. Quam parum veritatis amore ductus fuerit; quam praeceps e contra fuerit, et sui impotens, quam temere et turbolente in rebus gravissimis egerit, nullo consilio, sed ferocis tantum animi impetu actus, hoc unum probabit, ut multa alia omittamus; quod circa communionem sub utraque specie scripsit tom. II. opere. ... « Si quo casu concilium propria auctoritate id statueret, aut permitteret, tunc minime omnium nos velle utraque specie potiri; imo tunc primum in despectum tam concilii, quam statuti sui vellemus, aut alterutra, aut neutra et nequaquam utraque potiri. » ... Hinc novus protestantium scriptor Surtorius ait ...

Luther kannte den Weg nicht, den er laufen sollte, darum stiessen ihm immer Dinge auf, die er nicht erwartet hatte. Ei-	*Lutero non conosceva la strada, che avea da percorrere; quindi trovava egli sempre degli intoppi che non si aveva aspettati.*

nen Plan mit einem umfassenden Geist entworfen, und mit Festigkeit ausgeführt, hat er gar nicht gekannt.—	*Un piano progettato con intelligenza, e condotto a termine con fermezza non ha egli assolutameute conosciuto.* —

Moderatior quidem Melanchthon, et a dura et imperiosa Lutheri indole valde remotus; in doctrina autem magis quam ille anxius, suspensus, dubii semper et incerti consilii. Ejus variationes, incertitudines, mentisque agitationes depingit Bossuetius lib. V. variat.

Verum nihil evidentius probat, nunquam in reformatorum Ecclesia, fixum aliquid et certum in doctrina fuisse, quam eorum libri symbolici, et toties cusæ et recusae fidei professiones. Confessio augustana ex Lutheri quidem placitis confecta est, sed a Melanchthone varie versa et immutata, ita ut multis jam in ortu suo displicuerit; cumque catholici quaererent a protestantibus, an hanc doctrinae normam sequi vellent et constanter retinere; hi responderunt, nolle se libertatem sibi adimere quae vellent in posterum immutandi. Haec ipsa confessio augustana in libro concordiae vocatur *sui temporis symbolum.* Porro dissensiones et controversias cum reformatione incepisse, et ex ipsa ejus indole et constitutione prodiisse, ex historia certum est. Lutheri sectatores omnes, qui alicujus nominis fuerunt a magistri doctrina abierunt, ne ipso quidem Melanchthone excepto, qui ideo crypto-calvinista appellatus est.

III. Calvinus qui viginti prope annis post exorta in germania religionis dissidia scripsit, systema aliquod doctrinae habuisse videtur statim ab ortu haeresis; veruntamen, ut sectae suae consuleret, ita versare

sermonem suum et flectere ad tempus scivit astutus simulator; ut modo lutheranorum doctrinae favere, mox cum zwinglianis sentire videretur, mox cum de SS. Eucharistia loqueretur, vix non catholice se exprimeret. Vid. Bossuetium Hist. variat. lib. IX. Calvinianis idem, quod omnibus aliis sectis contigit, ut nempe ab Ecclesiae unitate divisi, ipsi in varias partes misere scinderentur, ac intestinis dissidiis sese mutuo impeterent ... « Variant inter se, (ait Tertull. de hereticis sui temporis, loquens de praescriptione, cap. 42.), dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur, quae accepit, quam de suo arbitrio ea composuit ille, qui tradidit... An non idem licuit valentinianis, quod et Valentino, idem marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio fidem innovare?»... *Prodierunt ex hac schola* anglo-calviniani, puritani, independentes, aliaeque fanaticae sectae quamplurimae in Anglia; reformati in palatinatu aliisque Germaniae regionibus; piscatoriani, arminiani etc. Conf. Nat. Alexand. Hist. Eccles. Saec. XV. et XVI. (Edit. Bing. tom. XVII. pag. 237. et seq.) et Wiest, de veritate religionis christiano-cathol. partem historicam. Has continuas in doctrina variationes et vicissitudines illust. Bossuet. libro citato non ex privatis quorundam auctorum opinionibus, sed ex publicis documentis, ex fidei confessionibus auctoritate publica editis, docte et copiose prosecutus est; usus ad hoc praecipue libro an. 1654 Genevae impresso sub titulo: *Syntagma confessionum fidei.* Totus hic liber chaos est informe diversarum et inter se discrepantium opinionum, et veritatis ac unitatis defectum ad oculum demonstrat.

IV. Si posteriorum protestantium varietates, mi-

norum, aut recentiorum sectarum doctrinam, ac demum, quae ultimis temporibus invaluit, omnium opinionum confusionem, et affrenam religionem sibi ex arbitrio fingendi licentiam accuratius prosequi vellemus, integra conscribenda essent volumina; sed hunc nunc esse ecclesiarum suarum statum protestantes ipsi fatentur. Librorum symbolicorum auctoritatem palam aspernantur; quos volunt libros ex scripturarum catalogo expungunt; aut potius Scripturam ipsam vilipendunt; quae possunt ad sua systemata, quoquo modo trahunt, et quae cum novis opinionibus non concordant, cum explosione abjiciunt. Jam an. 1750. celebr. Laurentius a Mosheim teste Christophoro de Einem publice docuit...

Es hat sich die ganze Verfassung der evangelischen Kirche im jetzigen Jahrhundert umgesetzt, und diese Veränderung gehet immer weiter. — Die innerliche Einigkeit derselben ward vorher durch das Ansehen der symbolischen Bücher erhalten. Selbes bleibt zwar noch in vielen Provinzen der evangelischen Kirche; allein es erstreckt sich nur auf die Geistlichen; die Uebrigen können denken, lehren, schreiben und glauben was sie wollen. In wielen Ländern unserer Kirche ist es so weit gekommen, dass auch die Geistlichen

Tutta si è mutata nel secolo presente la costituzione della Chiesa evangelica, e questo cambiamento va sempre più innanzi. — L'interna unità della stessa veniva prima sostenuta coll' autorità dei simboli di fede. Questo, per verità, sussiste ancora in molte provincie della Chiesa evangelica; ma soltanto si estende a' religiosi; gli altri possono pensare, insegnare, scrivere, e credere quello, che vogliono. In molti paesi della nostra Chiesa è andata la cosa si innanzi, che anche i religiosi non sono più legati dai simboli di fede; ma possono

nicht mehr an die symbolischen Bücher gebunden sind: sondern Dinge frei vortragen konnen; die offenbar mit denselben streiten, und das gehet immer weiter...	*liberamente insegnar cose, che pugnano apertamente con essi; e questo sempre più prende piede...*

Quis nescit viros inter protestantes celebratissimos Barthium, Semlerum, Bassedowium, Steinbartum, Tellerum, Büschingium, multosque alios, qui videri possunt apud D. Wiest, loco citato, et in opere germanico Theoduls Gastmahl, omnem pudorem excussisse, et sacrarum scripturarum auctoritatem et sanctiss. religionis dogmata, proterve conculcare. Ex quo in dies magis confirmatur illud Joan-Gottlieb Toellner, protestantici theologi dictum...

Man muss eines von beiden wählen, entweder das Pabstthum, oder keine Glaubenseinigkeit...	*Bisogna scegliere una delle due, o il Papismo, o nessuna unità di fede...*

Idem est omnibus ubique novatorum status. Quilibet in suo sensu abundat, neque sciunt, quid credere debeant, aut velint. De calvinistis ait Rousseau lett. de la Montagne... « Les ministres protestans » ne savent plus ce qu'ils veulent, ni ce qu'ils di» sent. On leur demande, si Jèsu-Christ est Dieu? » Ils n'osent rèpondre. On leur demande quels my» stères ils admettent, ils n'osent rèpondre; on ne » sait ce qu'ils croyent, ni ce qu'ils ne croyent pas; » on ne sait pas même ce qu'ils font semblant de » croire. Leur seule maniere d'établir leur foi est celle » d'attaquer celle des autres. » Ecclesiae anglicanae statum ita describit clariss. Cristianus de Einem,

Versuch einer vollständigen Kirchengeschichte des sechtzehnten Jahrhunderts, 6.ter B. S. 436... » Es herrscht in dieser Kirche zu unsern Zeiten eine völlige Lehrfreiheit. Wer nur kein offenbarer Socinianer und Papist ist, der hann die Lehre der Kirche erklären wie er will. Der Arminismus nimmt in ihr sehr überhand, und Calvins system hat sehr viel von seinem Ansehen verlorem. Auch wird man Calvins Lehre von dem heil. Abbendmahle immer untreuer, und tritt auf Zwingels und anderer Seite»...	*Saggio d'una completa storia ecclesiastica del secolo decimo ottavo, tom. 6. pag. 436..... « Domina in questa Chiesa a' nostri tempi una piena libertà di dottrina. Chi solo non sia un aperto sociniano o papista, può spiegare la dottrina della Chiesa, come vuole. L'arminismo va in essa prendendo molto vigore, ed il sistema di Calvino ha molto perduto della sua autorità. Si va anco mancando ognor più di fede alla dottrina di Calvino intorno alla SS. Eucaristia, e si tien dietro a Zuinglio, e ad altri...»*

Mirum igitur videri non debet, si in tanta sententiarum varietate et incertitudine, multi ex omnibus novatorum societatibus in indifferentismum prolapsi sint. Wiest Histor. Indifferentistarum Op. Maj. tom. III. pag. 104.

Et nos veram Christi Ecclesiam dicemus, aut Ecclesiae tantum christianae nomine dignabimur, illam hominum societatem, quae nullo religionis et fidei vinculo colligatur? In qua illud unum est omnibus commune, de religione nihil curare; illud commune vinculum, in Ecclesiam catholicam conjunctis viribus impetum facere. Partes sunt, uti jam dictum est, non Ecclesia. De fide, de cultu, de religione non quaerunt; cum illis sentiunt, quicunque illorum partes sequuntur.

PROPOSITIO

Ecclesiae protestantium notam unitatis nec habent, nec habere possunt.

Probat. I. pars. 1. Nulla protestantium societas constans in sua doctrina fuit; neque uno eodemque tempore eandem fidem ubique tenuit, idque tum ex operibus Lutheri, Melanchthonis, aliorumque novatorum, tum ex fidei symbolis, aliisque documentis publicis tam apertum est, ut ipsi protestantes illud inficiari non possint. Ideo ad articulos suos fundamentales confugiunt, quos qui tenent, omnes ad Christi Ecclesiam pertinere dicuntur. Verum hos fundamentales articulos determinare nunquam potuerunt; imo per summam contradictionem volunt, omnes illas christianorum societates veram Christi Ecclesiam constituere, quae in fundamentalibus conveniunt; ut fundamentalia autem ea habenda esse, in quibus omnes christianæ societates coveniunt.

2. Nulla est apud protestantes membrorum conjunctio in unum corpus, in unam societatem. Omnes in partes secti sunt prope infinitas, et quamvis plures Ecclesiae nomen aliquod commune sibi imponant, nulla tamen mutua necessitudine et dependentia uniuntur, neque unum corpus efficiunt per unam eandemque membrorum connexionem; quia regimen commune et caput visibile non habent. Ergo etc.

Prob. II. pars 1. Protestantes nullum habent unitatis principium; rejiciunt unanimi voce perfectissimam unitatis formam ortam ex communione cum supremo capite. Universi de facto rejiciunt

omnem regiminis unitatem. Quomodo autem consensionem haberent in doctrina, qui certam non habent fidei suae regulam? Abjecta enim Ecclesiae auctoritate, spiritu suo privato circumferuntur in varias et oppositas sententias. Sicut enim infallibilis Ecclesiae auctoritas columna est et firmamentum veritatis; sic spiritus privatus necessario varietatem generat opinionum, et interminabiles controversias.

2. Omnis unitatis inimicum est commune inter protestantes principium *perfectibilitatis*; quo semel posito non solum fieri potest mutatio in doctrina, sed et fieri debet. Semper enim perfici debet, eamque perficiendi jus denegari nemini potest. Ceterum non nova est haec sententia, sed cum Lutheranismo nata. Eam in epistolis Melanchthonis expressam reperimus. Conf. quae in prolusionibus dicta sunt, pag. 41. Item adnotat. 4. pag. 50.

§ II. *Nota sanctitatis.*

OBSERVANDA

I. Quocunque modo spectentur novatorum societates, nihil in iis conspicitur, quod aliquam sanctitatis notam prae se ferat. Sive vitam eorum, qui auctores fuerunt reformationis; sive eorum, qui novum Evangelium receperunt mores inspiciamus, sive doctrinam ipsam, a novis et discolis hominibus tanquam puram, cœlestemque veritatem venditatam; omnia a vera pietate, et christianarum virtutum exemplis quam maxime abhorrent. Si Lutheri aliorumque qui illum secuti sunt novatorum mores depingere animus esset, necesse non haberemus ad

catholicorum scripta confugere, libenter enim fatemur, in primo concertationum aestu plurima fuisse immoderatius dicta; at cujus spiritus fuerint, satis eorum scripta et facta testantur, et quae ipsi in se mutuo vibrarunt jacula. Quicunque rem attentius considerat, facillime sibi persuadebit, longe abfuisse viros illos ab omni veritatis studio, longe ab evangelicis praeceptis, longe a Christi et apostolorum exemplis; nullum in tota eorum agendi ratione ex illis fructibus Spiritus Sancti deprehendet, quos Apostolus ad Galat. (Cap. V. v. 19.) enumerat; bene autem illa opera carnis ibidem expressa.... *Impudicitia, luxuria, inimicitiae, rixae, dissensiones, sectae, invidiae, ebrietates, commessationes, et his similia.* Lutherus, et plerique novi evangelii sectatores abjecto monachali habitu, solemnium votorum immemores sacrilega connubia inierunt. Et cum ipsis semel omne jugum, omnem pudorem excusserant, nihil intentatum reliquerunt, ut quam plurimos in partes suas traherent. Hinc bona ecclesiastica principibus diripienda tradiderunt, clericos discolos, et libidinosos monachos, spe nuptiarum pellexerunt, populis autem fræna laxarunt, libertatem ipsis promittentes, cum ipsi servi fuerint corruptionis (II. Petr. II. v. 19.) (4). Quae mens veri, honestique amans ferre poterit illud Lutheri plenum rusticae et popularis jactantiae cum Carlstadio colloquium; ejusdem cum diabolo disputationem; tum innumeras spurcitias, scurrilitates, convitia, quae in papam, episcopos, reges et principes pleno ore effudit? O cœnum! o portentum! Neque silentio hic praeterire possumus celebrem consultationem, qua novi apostoli, Lutherus, Melanchthon, Bucerus etc. Hassiae Landgravio

praecipuo sectae fautori permittunt, ut vivente adhuc prima uxore, nec repudiata, secundum duceret *juxta evangelium*. Inauditum facinus! Sic quippe sancta omnia conculcare, et evangelium ludibrio habere non erubuerunt homines improbi, qui Evangelium semper in ore habebant, seque per excellentiam evangelicos nominari volebant (Voy. Bossuet. Histoire de var. liv. IV.).

II. Quae de Luthero ejusque sectatoribus dicta sunt, Calvino quoque aliisque haereticis attribui possunt; idem ubique spiritus, iidem homines, quos Apostolus praevidit in novissimis diebus Ecclesiam vastaturos (II. Timoth. III.) Mirum quam bene sese mutuo noverint omnes illi novi evangelii satores. Inde tituli illi honorifici, et pleni urbanitate quibus se mutuo prosequebantur. Lutherus epistola ad francofurtenses Zwinglium, et qui ejus doctrinam secuti sunt, sacramentarios vocat archidiabolos, blasphemos adversus Deum, sectam damnatam, mendaces, maledictos. Bucerus Calvinum, cum quo amicitia conjunctus erat, vocat canem rabidum, scriptorem maledicum, qui judicaret de homininus prout amaret vel odisset. Econtra Hospinianus sacramentariorum theologus de propheta Luthero ait, eum furiosum hominem fuisse, solitum impugnare veritatem, non tantum contra jus, sed etiam propriam conscientiam; et in confessione germanorum an. 1544 a calvinistis edita asseritur Lutheri scripta plena esse daemoniis, plena immodestis cavillis, abundare ira et furore. Cfr. Seitenstück zu Dr. Luthers Weiseit. — Discussion amicale tom. I. pag. 67. — 87. (5).

III. Nemo nunc mirabitur, quod a novis Ecclesiæ reformatoribus non tantum malis Ecclesiæ me-

dela allata non sit; sed quod omnia in summam confusionem abierint, et morum perditissimam licentiam. Tam manifesta erat hæc morum per novum Evangelium in deterius immutatio, ut ipsi protestantes illam negare non potuerint. Frequentes sunt Melanchtonis acerbissimæ querelæ. Inter alia hæc habet lib. IV. Ep. 742. ... *Nostri, id est docentium mores movent multos, ut qualemcunque statum auream aetatem fore prae hac confusione sperent*... Ep. 836. « ... Nunc δημαγωγοι οχλοκοπουντες (Demagogi turbas sollicitantes) indocti, nec quærentes doctrinæ fontes, nec disciplinam, nec vera pietatis exercitia curantes dominantur... De licentia vulgi amplificanda excitabunt κροτοθορυβους (plausus). Hæc tristissima confusio Ecclesiæ tantum mihi dolorem affert; ut libenter ex hac vita discessurus sim; ac video me non procul a meta abesse. Perferuntur ad me etiam atroces sermones magnatum quorundam, qui etsi a sycophantis incenduntur, tamen suo fortasse etiam odio ardent » ...

Hinc merito Erasmus in ipso Zwinglii et Lutheranorum initio, cum novatores obtenderent morum corruptionem in Ecclesia, eos ita retundit in epistola ad pseudo-evangelicos... » Apostolorum prædicationi fidem adstruebat perpetuus dogmatum consensus, et miracula; quum vos non solum dissentiatis inter vos, sed iidem subinde novetis ritus pariter ed dogmata; altera parte sitis omnino destituti ... Quid interim nobis profertis melius, et Evangelio dignius, ut ab assuetis recedamus? Circumspice populum istum evangelicum, et observa num minus illic indulgeatur luxui, libidini, et pecuniæ, quam faciunt ii, quos detestamini. Profer mihi, quem istud Evangelium

ex commessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores... Nunquam illorum Ecclesias sum ingressus: sed aliquando vidi redeuntes a concione, veluti malo spirito adflatos, vultibus omnium iracundiam ac ferociam miram prae se ferentibus... » et iterum « ... Circumspice mihi sodalitatem evangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Et hos quidem habent etiam in deliciis, tantum abest, ut vitent.... » Item ... « Dices, nihil tam felix unquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur; ad bonos verte oculos. Fieri potest, ut mea sit infelicitas; mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non seipso videtur factus deterior... »

Si voluptatem capere possemus in enarrandis adversariorum vitiis, amplissimus nobis campus pateret in Gallia, Anglia, et omnibus illis regionibus, in quibus fautores et discipulos nacti sunt novarum religionum architecti. Eosdem ubique fructus tulit pseudo-reformatio. Quod calvinistas attinet consuli potest illust. Bossuetii Histor. Variat. et liber D. Nicole, qui inscribitur: *Préjugés légitimes contre les protestans.*

IV. Protestantes omnes uno ore clamarunt, se evangelicam veritatem a multis jam saeculis sepultam revocare in lucem. Haec omnium semper haereticorum vox fuit. Respondet Erasmus in Epist. citata. ... *In his, quae vos convellitis, quid obsecro vel absurdum, vel ridiculum? Aut quis unquam prophetas praedixit hoc futurum, ut totus orbis ignoraret*

Christum ab apostolis praedicatum, ac pro Deo coleret idola, tum quotquot in apostolorum vicem successerant, excaecati nihil viderent in sacris litteris: deinde post mille trecentos annos a nescio quibus novis evangelistis ad cognitionem revocaretur? . . . Revera non antiquam apostolorum doctrinam in lucem vocarunt, sed antiquos veterum haereticorum errores jam pridem ab Ecclesia proscriptos, et plura cum sancta morum disciplina, et vera pietate adversa fronte pugnantia dogmata; quod centies jam ab Ecclesiae catholicae defensoribus probatum est. Vid. Tournel de Eccl. tom. I. pag. 160. Bossuet. passim in Hist. Variat. et datis ad protestantes admonitionibus.

PROPOSITIO

Protestantium societates sanctitatis notam non habent.

Prob. Illa societas sanctitatis notam non habet, quæ nec origine sancta est, nec doctrina; quæ nulla christianorum virtutum præclara exhibet exempla, imo virtutes eminenter christianas, et a primis Ecclesiæ sæculis summa laude celebratas irridet; quæ demum interioris sanctitatis membrorum suorum nulla proferre valet externa argumenta. Atqui etc. Ergo etc.

Prob. min. I. Quales fuerint ecclesiarum protestantium auctores in prænotatis indicavimus; viri, qui non tantum nullis signis probare potuerunt se fuisse ad reformandam Ecclesiam divinitus vocatos, sed potius impuri et fanatici spiritus multa dede-

runt argumenta, in moribus suis, in studiis, in actibus, in fructibus reformationis prætensæ.

II. Nova protestantium dogmata ad nihil aliud apta fuerunt, quam ad morum licentiam inducendam, omnesque pietatis sensus penitus suffocandos. Ejusmodi erat impia de absoluta prædestinatione doctrina, de perdita per peccatum libertate, de justificatione per fidem sine operibus, de justitiæ inamimissibilitate per peccatum; adde quod novatores, ut multos in partes suas traherent et pellicerent animas instabiles, omnia sustulerint virtutum adminicula; confessionem peccatorum, pœnitentiæ opera, jejunia, carnis macerationes, quæ omnia ad morum licentiam refrænandam aptissima sunt.

III. Antiquissimi patres nullum illustrius esse judicarunt argumentum veritatis religionis christianae et cœlestis ejus originis, quam illum rerum temporalium contemptum, illam virtutem continentiae, quæ in magno numero virginum et asceticorum conspicua erat; ex his ita eluxit cœlestis Evangelii efficacia, ut etiam paganis admirationem injecerit. Verum hoc ipsum, quod pagani, si imitari non potuerunt, saltem naturali aliquo sensu tanquam egregium aliquid et heroicum admirati sunt; hoc prætensæ reformationis praecones riserunt, vituperarunt, damnarunt; atque cum ea tantum praedicarent, quae gulae, et libidini, et animali homini blandiuntur, reformatam a se Ecclesiam fuisse jactitarunt.

IV. Quod autem argumenta attinet externa, quibus Deus saepius servorum suorum sanctitatem in Ecclesia catholica testari voluit; nunquam aliquid ejusmodi attribuere sibi ausi sunt protestantes, et hujus gloriae nequidem aemuli videri volunt.

§ III. *Nota catholicitatis.*

OBSERVANDA

I. Quando novatores initio saeculi XVI Ecclesiam turbare cœperunt, omnes fere Europae populi cum romana Ecclesia communicabant; omnes ad eandem pertinebant christianorum societatem, quæ tum propter antiquitatem suam, tum propter latissimam propagationem catholica dicta est, quod nomen a primis incunabulis religionis christianae semper habuit, et post exortas haereses non amisit; nam nulla ex novatorum societatibus Ecclesiae catholicae nomen sibi attribuere ausa est.

II. Protestantes, ut suam ab Ecclesia catholica secessionem legitimam declararent, eam de apostasiae et idololatriae crimine accusarunt; quamvis ex alia parte pressi, ut quo loco vera Christi Ecclesia constitisset, ostenderent, iterum fassi sint veram Christi doctrinam, qua salutem consequi oporteret, in romana Ecclesia nunquam defecisse. Lutherus ipse inter alia haec habet (De Missa priv. tom. VII. operum, edit. Wittenb. an. 1525. ... « Illa vera Ecclesia Christi fundamentum et columna veritatis, est locus sacrosanctus, in quo stat abominatio. In hac Ecclesia Deus miraculose et potenter servavit baptismum etc. ... » (Postquam plurima alia enumeravit, quae in Ecclesia romana servata sunt, addit.) ... « Ubicunque fuerunt illae verae, sanctae, et sanctorum reliquiae, ibi fuit, et est vera sancta Christi Ecclesia, ibi manserunt sancti; hae enim omnes sunt ordinationes et fructus Christi, excepta altera specie rapta

per vim et erepta christianis. Ideo in hac Ecclesia Christus certo fuit praesens et spiritus Christi, ac conservavit veram cognitionem, veramque fidem in his suis electis » ... Melanchthon in litteris ad Campegium legatum apostolicum scribit ... « Dogma nullum habemus diversum a romana Ecclesia ... Parati sumus obedire rom. Ecclesiae, modo ut illa pro sua clementia, qua semper erga omnes homines usa est, parva quaedam vel dissimulet vel relaxet. Ad haec rom. pontificis auctoritatem, et universam politiam ecclesiasticam reverenter colimus; modo non abjiciat nos rom. pontifex » ... Qua ratione cum his conciliari possint tot jacta in rom. Ecclesiam convitia, tot gravissimae criminationes, nostrum non est explicare. Communis haec illorum sors est, qui a veritate desciscunt: quocunque se vertant, in laqueos incurrunt, atque semper propria se confessione jugulant. Lutherum ipsum audiamus (Lib. de votis monast.) .. « Mendacia certius dignoscere non potes, nisi quando semetipsis contraria sunt; a Deo enim ita ordinatum est, ut impii semper semetipsos confundant, et quod mendacia non consonent, sed semper contra seipsa testantur » ... Cfr. Theod. Gastm. S. 54. Stirtenb. von. Klemens Wenzesl. Kurf. zu Trier, p. 83. etc.

III. Manet ergo hoc gravissimum argumentum, quo expedire se nunquam poterunt protestantes: si Ecclesia romano-catholica ante Lutherum talis fuit, ut necessarium fuerit secessionem facere; si, quod toties a novatoribus decantatum est, adultera fuit, meretrix magna, bestia illa, quam Apocalypsis depingit, si idololatra, si mater abominationum, si synagoga satanae; dicant, quaeso, ubi tum fuerit vera Christi Ecclesia. Si autem haec romana Ecclesia tem-

pore quo novatores tumultuari cœperunt, adhuc sponsa Christi erat, seu vera Ecclesia; ergo juxta protestantes debuit habere puram Evangelii prædicationem et legitimam sacramentorum administrationem; cum haec fatentibus ipsis ad verae Ecclesiae essentiam requirantur. Ergo, cum ipsi ab hac fide discesserint, cum haec sacramenta deseruerint, nec puram evangelii praedicationem habere possunt, nec legitima sacramenta.

IV. In hac non levi causae suae implicatione quidam ad systema confugerunt Ecclesiae invisibilis: et quoniam negare non poterant, lutheranorum aut aliorum novatorum societates, quae hodie inter nos conspiciuntur, ante Lutherum non extitisse; Ecclesiam aliquam finxerunt, quae Ecclesia non esset; societatem sine societate, illius doctrinae, quam postea Lutherus publice docuit, occultos sectatores per orbem dispersos, nemini cognitos. Ridiculum hoc commentum jam alio loco explosimus.

V. Aliam omnino viam ingressi sunt illi, qui Ecclesiam visibilem admittunt; et ideo, ut notam novitatis suæ tegant, originem suam, quam longissime possint, ab obscuris et vetustioribus sectis repetunt; ac veluti homines in angustia positi, manus extendunt ad omnes fere, qui ante illos fuerunt hæreticos. Hos tanquam patres suos venerantur, dummodo unum aliumve errorem cum illis communem habuerint, aut certe adversus romanum pontificem infestum verterint stylum. Audiunt, Vigilantium sanctorum et reliquiarum cultum, et virginalis vitae præcellentiam impugnasse: sufficit; ut patrem venerantur suum. Audiunt, iconoclastas Ecclesiam catholicam idolatriae postulasse; nihil ultra exigunt;

tanquam fratribus dexteram porrigunt. Eadem est Berengarii, Wiclefi, Ioannis Huss. aliorumque causa.

PROPOSITIO

Nulli ex protestantium Ecclesiis convenit nota catholicitatis, neque convenire potest.

Probat. I. pars. 1. Quod ecclesiæ protestantium universitatem doctrinae non habeant, ex theologia speciali evidentius patebit. Unum illud notare sufficiat; quod multa dogmata respuant, quæ catholica Ecclesia fide divina credit et constanter tenuit; omnes autem eorum articuli a nostris diversi a primitiva Ecclesia jam damnati sint in veteribus hæreticis. Quid porro necesse fuisset ad systema articulorum fundamentalium confugere; si probare possent, aut persuasum haberent, se totam Christi doctrinam tenere?

II. Non habent universalitatem temporis; cum novitatem ipso nomine præferant. Nam nulli ante Lutherum lutherani fuerunt, nulli calvinistæ ante Calvinum. Valet igitur et hic illud S. Hieronymi adversus luciferianos .... « Hoc ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros apostolus prænuntiavit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cum et diabolus de Scripturis aliqua sit locutus, et Scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. » ...

III. Non habent universalitatem loci. Nam certum est, latius per orbem propagatam esse Ecclesiam romano-catholicam, quam societatem quamcunque aca-

tholicorum seorsim sumptam. Præsertim cum novatorum Ecclesiae, etiam quando nomen commune assumunt, tamen cœtus tantum particulares efficiant, universalem autem Ecclesiam nec constituant, nec constituere possint: ut Parte II. probatur.

Prob. II. pars. Ecclesiam protestantium non tantum unam non esse, sed nec esse posse ex § I. constat. Atqui ubi non potest esse unitas, ibi non potest esse universalitas.

I. Non potest esse *universalitas doctrinae*, quia nullum adest hujus universalitatis principium. Catholici universitati credunt, protestantes sibi: spiritum privatum, privata consilia sequuntur, et fidem sibi quilibet pro libitu componit. Qui rigidiores inter illos sunt, fidem tantum exigunt fundamentalium articulorum; verum, cum pauci admodum sint illi articuli, neque adhuc determinati, licet in omnibus fere etiam revelatis doctrinae punctis in diversas sententias abire.

II. Non potest esse *universalitas communionis*. Siquidem vel Ecclesiam aliquam invisibilem fingunt quæ nulla externa communione colligari potest; vel Ecclesiam componunt ex omnibus christianorum sectis, iis etiam, qui in cultu non communicant, imo se se mutuo excludunt; demum sicut nullum habent quoad doctrinam universalitatis principium, ita nec quoad cultum habere possunt.

III. Non potest esse *universalitas societatis*, cum nulla possit esse unitas corporis, nulla inter Ecclesias particulares compages, nullum caput commune, nulla vincula, quibus ex omnibus una fieret universalis Ecclesia.

OBJICIUNT ADVERSARII

Illa Ecclesia, quæ deinde protestantium dicta est, diu ante Lutheri tempora visibili modo extitit in cœtibus Christianorum multo vetustioribus, pluribusque eximiis veritatis præconibus, qui puram Evangelii doctrinam secuti sunt, et summi pontificis, et Ecclesiæ romanæ obedientiam detractarunt. Difficile ergo non esset protestantibus, continuam antecessorum seriem exhibere, quæ usque ad Lutheri tempora pertingeret, atque ita continuam et non interruptam protestanticæ Ecclesiæ a primis sæculis durationem probare. Perspicuum enim est puram Evangelii doctrinam per hanc successionem ad Hussitas demum pervenisse, quorum reliquiæ in fratribus bohemicis existentes tempore Lutheri ecclesiæ reformatorum se se adjunxerunt.

Resp. Antequam hoc argumentum diluamus, et ne vim ejus aliquo modo infringere videamur; necessarium ducimus, in gratiam candidatorum succinctam illius illustris genealogiæ notitiam præmittere, quam sibi protestantes ex præcedentium sæculorum hæreticis conscripserunt.

Sæculo IV. Aerius presbyter arianus distinctionem inter episcopos et presbyteros sustulit; docuit præterea vanum esse orare pro mortuis, et statuta ab Ecclesia jejunia observare. Eodem sæculo quarto, et initio quinti surrexerunt impuri quidam homines, ut Helvidius, et Jovinianus, qui castitatem coli superstitiosum dicebant, nuptias econtra impense commendabant. His erroribus alios addidit Vigilantius circa sanctorum et reliquiarum cultum.

Sæculo VIII. Orta est iconoclastarum hæresis, quæ imperatorum auctoritate suffulta sacris imaginibus, et sanctorum reliquiis publice bellum indixit. Neque occidens plane ab illa peste immunis fuit: nam celebre adhuc est apud protestantes Claudii Taurinensis nomen, qui impio furore actus imagines sanctorum confregit, aut igni tradidit una

cum eorum reliquiis, et contra sanctorum cultum debacchatus est.

Sæculo XI. Berengarius apud andegavenses archidiaconus errores contra SS. Eucaristiæ sacramentum sparsit; sed discipulos non reliquit.

Ex XII. Sæculo noti sunt petrobrusiani, heinriciani, et Arnoldi Brixiensis discipuli.

Eodem adhuc sæculo initium sumpserunt Waldenses ita appellati a Petro Waldo mercatore lugdunensi, qui sectæ auctor fuit. Hic subita morte amici perculsus bona sua pauperibus distribuit, multosque ex vulgo sibi sociavit, quibus in sectæ exordiis præter affectatam ostentationem, ac otiosam et inertem paupertatem nihil objiciebatur. Sed brevi post tempore sibi, aliisque laicis prædicandi Evangelium et sacramenta administrandi copiam fecerunt; et cum episcopi, et romanus pontifex eos ab hoc ministerio repellerent; papam et episcopos, et omnem clerum maledictis incesserunt.

Cum waldensibus minime confundi debet nefaria et impiissima albigensium hæresis. Reformatores libenter utramque sectam in unam confundunt; et cum albigenses tanquam infensissimos sedis apostolicæ hostes dignos habeant, quos sibi tanquam patronos et patres asciscant; cætera eorum horrenda dogmata occultare solent, eosque depingunt, tanquam homines innocuos, mira vitæ simplicitate commendandos, et ideo tantum a romanis pontificibus crudeliter vexatos, quod ab insanis temporum illorum superstitionibus abhorrerent. Verum albigenses secta manichæos fuisse tam certum est, quam quod maxime. Ab initio bulgari dicti sunt, quia ex Bulgaria emergentes totam pene Europam pervaserunt, Italiam primum, deinde Galliam et Germaniam. Postmodum, cum albigeusium potissimum et tolosatum regionem XII. et XIII. sæculo infestarent, vocati sunt albigenses, ab Albiga provinciæ narbonensis metropoli.

Quod wicleffitas, et hussitas attinet, et fratres bohemos, vide quæ initio hujus Demonstr. dicta sunt pag. 10.

His praemissis respondemus ad argumentum.

I. Quam præclara hæc novatorum prosapia sit, nemo non videt. Verum quidquid agant, et si omnes illos, quos recensuimus, priorum temporum hæreticos in majorum et patrum suorum numero collocent, nunquam tamen seriem successionis non interruptam habebunt. Aerii secta in primo suo ortu compressa et extincta est. Joviniani, Helvidii, Vigilantii errores cum eorum auctoribus evanuerunt. Nullus ergo existere poterat successionis ordo, quando post trium sæculorum spatium exorti sunt iconoclastæ. Berengarius nihil cum iconoclastis commune habuit; ipse vero discipulos non reliquit. Sicut waldenses et albigenses a se ipsis initium duxerunt; sic et wicleffitæ, et hussitæ alios præter Wicleffum, Hussium patres non habuerunt. Igitur inter omnes illas hæreticorum sectas, ex quibus geneologiam sibi colligere vellent protestantes, nulla unquam successio deprehendi poterit; nulla aliam peperit, nulla priorem tanquam matrem agnovit; et quando sæc. XVI. novi reformatores nova dogmata spargere cœperunt, nihil ipsis cum aliis sectis commune erat. Ex Ecclesia catholica exierunt; ex nulla alia stirpe progeniti, sed fracti ex communi arbore rami. Nata jam erat nova Ecclesia, et grandior effecta, quando fratres e Bohemia a Ferdinando ejecti in Poloniam se receperunt, ubi cum lutheranis et zwinglianis anno 1570. convenere.

II. Inter omnes illas sectas, a quibus protestantes genus suum repetunt, nulla est quæ cum ipsis in doctrina consentiat. Multa siquidem rejecerunt quæ putant protestantes ad genuinam Christi doctrinam pertinere; multa item quæ a protestantibus repudiantur, ab iis in numero Christianorum dogmatum habebantur.

Hussitæ cum Ecclesia romana admittebant sanctorum merita et intercessionem, imaginum cultum, indulgentias, cœlibatum, jejunia, septem sacramenta, missæ sacrificium

etc. Wicleffus docuit adorandam esse eucaristiam, matrimonium sacramentum esse, esse purgatorium, sanctos invocandos esse, et honorandas eorum imagines; hæc aliaque plura ex Ecclesiæ doctrina retinuit. Alia autem ejus dogmata ex Waldensium fæce eruta nec ipsis protestantibus probantur; ejusmodi sunt, quod nullus in peccato mortali existens sacramenta administrare possit; quod prælatis, quin et dominis civilibus mortali peccato omnis imperandi auctoritas adimatur; quod clerici possessiones habentes hæretici sint hoc ipso, quod possessiones habeant. Waldenses ministris suis cœlibatum imponebant, non duo, sed quattuor admittebant sacramenta, nec secretam peccatorum confessionem repudiabant, sed utilem esse fatebantur. At plura etiam habebant a protestantium æque ac catholicorum doctrina abhorrentia; illud imprimis, quod vim sacramentorum ex ministrorum pietate suspenderent, quod eorum administrationem cuilibet ex suis, etiam laicis, et mulieribus permitterent; quod omne prohiberent jusjurandum etc. Albigenses præter id, quod romanam sedem exosam habuerint, et cultum S. Crucis, sanctorum invocationem, oblationes pro mortuis sustulerint; multa tamen docebant, quæ protestantibus minime probantur: non baptismum rejicebant, conjugium et carnis usum condemnabant, resurrectionem mortuorum negabant, incarnationem, et Christi carnem instar phantasmatis habebant, a Sacramento corporis et sanguinis Christi abhorrebant, de sua religione interrogati non solum mentiri, sed et pejerare licitum esse docebant. Hæc aliaque nefaria dogmata probant eos veterum manichæorum propaginem fuisse; unde mirum non est, quod cum tanta doctrinæ impietate summam conjunxerint morum dissolutionem, et ad omne flagitiorum genus effusam cordis perversitatem. Atque hæc utique causa fuit, quod non pontifices tantum, sed et principes sæculares vi et armis exterminandam putaverint sectam non Ecclesiæ tantum, sed et honestati publicæ, et humanæ so-

cietati quam maxime exitialem. Jam necessarium non est de quibusdam obscurioribus sectis plura dicere; quorum vix nomina supersunt. Iconoclastæ multos quidem et graves tumultus excitarunt; verum ii præter insanum in sacras imagines furorem in nullo capite ab Ecclesia catholica dissentiebant.

III. Etiamsi verum esset, hæreticos XV. et XVI. sæculi patres fuisse protestantium; quod tamen falsum est: etiamsi verum esset, illos hæreticos propaginem fuisse waldensium; quod iterum falsum est: etiamsi verum esset, albigenses idem cum waldensibus sensisse; quod denuo falsum est: etiamsi his adjicerentur ex octavo sæculo iconoclastæ, ex quarto et quinto Aerius, Jovinianus, Vigilantius etc., atque, quod omnium falsissimum est, inter hos omnes continuus successionis ordo admitteretur; quid exinde utilitatis caperent protestantes? An ideo universalitatem temporis probare possent? An non omnis Ecclesia, quæ tempora apostolorum non attingit, nova est? Quæ quarto sæculo ortæ sunt hæreses, non minus novitatis condemnatæ sunt, quam reformatorum societates.

Vid. Eminentiss. Card. Gotti de vera Christi Ecclesia. Illustriss. Bossuetium Histoire des variat. lib. XI.

§ IV. *Nota apostolicitatis.*

I. Ut Ecclesia possit dici apostolica, requiritur, ut doctrinæ et cathedræ successionem ab apostolis habeat. Utrumque quam maxime urgent antiqui patres adversus hæreticos tanquam genuinum apostolicæ Ecclesiæ characterem ... *Omne genus ad originem suam censeatur necesse est* ... ait Tertull. de praescript. cap. 20. Quare omnis societas eo ipso non est apostolica, quod sit nova; quia illam doctrinae successionem non habet, quae ab apostolis, ad nos usque serie quadam minime interrupta per-

manavit. Dicitur; *minime interrupta;* si enim semel in Ecclesia interrupta fingitur haec tum doctrinae, tum pastorum successio, periit ejus apostolicitas; et quæ post eam exurgit Ecclesia, nova est; posset quidem illi antiquæ et apostolicæ Ecclesiae similis esse; at non esset eadem ... « Ita ex ipso ordine manifestatur, ut Tertull. ibid. ait cap. 39., id esse dominicum et verum, quod sit prius traditum: id autem extraneum et falsum, quod sit posterius immissum. Ea sententia manebit adversus posteriores quasque haereses, quibus nulla constantia competit ad defendendam sibi veritatem ... »

II. Nemo non videt, hanc quaestionem affinitatem magnam habere cum iis, quæ in priore § dicta sunt. Discrimen tamen in eo est, quod hucusque de perpetua tantum Ecclesiæ duratione, ejusque in eadem fide perseverantia locuti sumus; nunc autem ipsum doctrinæ hujus fontem inquiramus, ac primam sacerdotalis successionis originem. Quæcunque enim esset Ecclesiæ nostræ antiquitas, nisi ab apostolis esset, christiana non esset; ad hanc divinam arborem pertinere non potest, quidquid ex ejus radicibus non oritur. Ostendant igitur adversarii se doctrinam illam tenere, quam apostoli ecclesiis tradiderunt, quam patres ab apostolis acceptam tanquam idonei testes prædicarunt, quae ad nostra usque tempora continua successione conservata, ad eos demum fuisset perducta. Ostendant imprimis se habere apostolicitatem ministerii; nam cum Ecclesia apostolica illa sit, quae ab apostolis originem ducit; requiritur, ut probent continuam et nunquam interruptam ordinariam missionem; requiritur; ut cathedram, et ministerium occupantes ostendere possint, qua au-

ctoritate illam occupent, a quo missi sint, cui succedant, qua ratione aedificati sint super fundamentum apostolorum. Qui extra hanc successionem positus sacrum ministerium sibi arrogat, fur est, et latro, ut ait Christus, Joan. X.; aut necesse est, ut extraordinariam missionem probet. Cum enim novum incipiat rerum ordinem, novam successionem contra eam, quae ab initio Christi auctoritate constituta est, jure exigitur, ut hanc suam missionem iis probet argumentis, quibus Deus solet legatorum suorum auctoritatem comprobare.

III. Novatores primum extraordinariam vocationem obtendebant. Dicebant enim placuisse Deo extraordinarium reformationis opus adhibere, uti olim cum prophetas misit, qui corruptos judæorum mores, et collapsum ordinem restituerunt. Hoc sæpius populis inculcabant; neque erubuerunt sese inter pocula et lascivas epulas apostolos vocare et evangelistas. Verum hoc omnibus hæreticis commune est, ut se præcones veritatis jactent; omnes ea voce utebantur ... *Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, et perseveraverunt confirmare sermonem.* ... Ezech. X. — Primum quidem multos hac impia divinæ auctoritatis usurpatione seduxerunt; verum cum ab ipsis argumenta quærerentur novi apostolatus, non habuerunt, quid responderent; negare enim non poterant iis, qui se extraordinarie vocatos contendunt, vocationem idoneis argumentis et signis esse comprobandam. Lutherus ipse hoc argumento utitur contra discipulos suos, qui propria auctoritate (eadem utique qua Lutherus) nova moliebantur. Sic Carlstadium insectatur, quod Wittenbergae sacras imagines confregisset, realem Christi

in Eucaristia praesentiam impugnasset, nulla accepta divinitus missione, atque in eum haec verba Scripturae vertit. *Non mittebam Prophetas, et ipsi currebant* (Jerem. XXIII. 21.) ...« Cum ejectus e Saxoniae finibus Mürcerus oberraret, ita narrat Sleidan lib. V. ad ann. 1525, et rumor increpuisset, eum cogitare Mühlhusium; Lutherus ea re cognita, datis ad senatum litteris, graviter monet, ne recipiant ... « Recte facturum senatum, si roget ex illo, quis docendi munus ipsi commiserit? Quis evocarit? Et si Deum nominet auctorem, tum jubeant hanc suam vocationem aliquo evidenti signo comprobare, quod si repraesentare non possit, ut tum repudietur: hoc enim esse Deo proprium ac familiare, ut quoties formulam consuetam et rationem ordinariam velit immutare, ut tum voluntatem suam aliquo signo declaret. » ... Verba Lutheri inter alia haec sunt...

Wenn er (Müntzer) denn saget, Gott und sein Geist habe jn gesand, wie die apostel, so lasst jn dasselb beweisen, mit Zeichen und Wunder, oder wehret jm das predigen. Denn wo Gott die ordentliche Weise wil endern, so thut er alweg Wunderzeichen dabey... Siehe, trewe Warnungschrift des D. M. Luther an ein erbarn Rath und ganze Gemeine der stad Mühlhausen, sich für Thomas Müntzer zu hüten an. 1524.

Se egli (Müncer) dice, d'essere stato mandato da Dio, e dal suo Spirito come gli apostoli, fate che lo dimostri con segni e miracoli, o proibitegli il predicare. Perchè se Dio vuol cangiare la maniera ordinaria, adopera sempre i miracoli... Vedi l'avviso di D. M. Lutero al consiglio, ed alla popolazione della città di Mühlhausen acciò si guardino da Tommaso Müncer. an. 1524.

Non alia Calvini sententia fuit; docet enim passim, extinctam fuisse in Ecclesia ordinariam vocationem, et adhibitam divinitus extraordinariam. Epist. 190 ait ... *Papae tyrannide abrupta fuit vera ordinationis series; novo subsidio nunc opus est ad Ecclesiæ instaurationem .... Omnino extraordinarium fuit hoc munus, quod Deus injunxit nobis, dum opera nostra ad colligendas Ecclesias usus est ....* Idem habet in Tract. de vera Eccl. reform. — Huic doctrinae consentiunt calviniani art. XXXI. gallicanae confessionis ... *Interdum, ut nostris temporibus, interrupto Ecclesiae statu necesse fuit nonnullos extra ordinem divinitus excitari, qui Ecclesiae collapsae ruinas instaurarent ...*

IV. Jam ostendant reformatores apostolatus sui signa; ostendant miracula, prophetias, aut alia divinæ auctoritatis testimonia, quibus se a Deo missos fidem faciant. Verum hic opus, hic labor. Quidam manifestum vident divinæ missionis argumentum infelicissimo et stupendo novi Evangelii successu. Hoc argumentum Lutherus non semel dederat extraordinariæ missionis; ad illud sæpius provocant lutherani et calvinistæ. Verum hoc argumentum jam alio loco dilutum est. Quis in eo miraculum, aut divinæ voluntatis sigillum invenire poterit, quod homines innumeri ex malis pejores facti sint et libertatis pollicitatione illecti ad eas partes transierint, quo eos habendi cupiditas, et novitatis illecebræ, et solutioris vitæ desiderium vocabant? Igitur non satis fidit huic miraculo Mornæus inter Calvini sectatores celeberrimus, qui aliud prodigium in subsidium vocat, quod pharisæos ipsos signum e cœlo petentes convincere posse existimat; nempe tempore, quo per totam Gal-

liam strages ederentur, fulgere e cœlo cœpit novum sydus, quo non aliud simile a mundi creatione visum fuerat. Hoc sydus omnium oculis per annos tres subjectum fuit. Et quid aliud nobis portendit, ut Mornaeus observat, nisi renascentem in mundo verbi praedicatione Christum? Verum hoc quamvis splendidissimum sydus nihil aliud nobis manifestat, quam miserrimam reformatorum inopiam, qui in tanta miraculorum necessitate ne unicum quidem factum producere valent; imo ne quidem aliquid vero miraculo simile.

Praedicta stella non apparuit ante annum 1572 seu 55 annis post Lutheri ab Ecclesia discessum. Sed, ait Mornaeus, eo tempore apparuit, quo strages in Gallia ederentur. Sit ergo, ut portenderit novae reformationis effectus, sicut cometae, si vulgo fides est, publicas calamitates portendunt. Vid. Fratres Wallenburg. de Missione protestantes cap. 49.

Successu temporis protestantes cum nulla potuerint missionis extraordinariae signa afferre in varias sententias abierunt. Alii ordinariam statuunt in romana Ecclesia acceptam, et hi negare solent interruptum fuisse Ecclesiae statum. Alii volunt vocationem priorum reformatorum partim ordinariam fuisse, partim extraordinariam.

V. Verum sicut nulla afferre possunt extraordinariæ missionis signa; ita neque ordinariam probare possunt; quod quidem ex hoc ipso manifestum est, quod tam leves sint, et instabiles in ea definienda. Quidam, uti diximus, suae sectae principes ab Ecclesia romana ordinatos fuisse dicunt, atque ita in ipsa hac, quam deseruerunt, romana Ecclesia caput missionis suae repetunt. At illa negat, se quidquam

eis dedisse, et si quid dederit, id omne transfugis abstulisse. Deinde et illud iterum occurrit; si vera erat Ecclesia romana, quae reformationis auctores ante factam secessionem ordinaverat, cur ergo ab ea defecerunt? Si falsa fuit et adultera, atque in idololatriam demersa, quomodo ab ea acceperunt divinam missionem? Sed hacc aliquorum tantum sententia est. Plurimis enim grave nimis esset, missionis suae fontem a meretrice babylonica repetere: hinc alii recurrunt ad ordinationem magistratuum et populorum. Alii praetexunt casum necessitatis, et necessitatem non habere legem; alii omnibus christianis jus sacerdotale attribuunt. Alii denique rotunde negant ullam missionem esse necessariam ... *Non indigemus,* inquit Hutten, *missione, ideoque non volumus*... Harum vanissimarum opinionum expositionem et confutationem videre licet apud wallenburgicos tract. de missione protest. Ibidem refutatur Corringius, qui cum ad catholicorum argumenta respondere non posset, ausus est contendere, primos reformatores nunquam sibi missionem extraordinariam attribuisse.

PROPOSITIO

Nota apostolicitatis ecclesiis protestantium non convenit.

Probat, I. Ecclesiæ protestantium apostolicæ esse non possunt ratione doctrinæ; nam nova illa dogmata, quae sic dicti reformatores saeculo demum XVI. contra communem omnium christianorum fidem invexerunt, ab apostolis accipere non potue-

runt. Aut dicant nobis, qua ratione haec doctrina ab apostolis ad eos pervenerit. An per Scripturam? Sed Scripturas obtendunt sociniani, anabaptistæ, et, ut jam ex Tertulliano discimus, hæretici omnes: et si doctrina, quam apostoli tradiderunt, postquam per multa sæcula extincta fuerat, a Luthero demum et Zwinglio iterum suscitata est; unde jam sciunt novatores se habere apostolicas scripturas, et, quod præcipuum est, se habere genuinum sensum Scriptararum, illum sensum, quem apostoli habebant, et quem ab apostolis didicerat vetus Ecclesia?

Aut dicentne protestantes se doctrinam ab apostolis per traditionem habere? Verum, qua via ad eos pervenerit, ostendant; cum nulla ante illos Ecclesia eam tenuerit. Ceterum non tantum traditionem ipsi aspernantur; sed etiam concedere nobis solent, eam doctrinam, quam catholici contra eos defendunt, antiquissimam in Ecclesia esse. Sic Calvin. lib. III. institut. cap. 40. scribit . . . « Omnes fere veteres, quorum libri existunt, ubi de satisfactione agitur, aut in hac parte lapsi sunt, aut nimis aspere et dure locuti. » . . . Et ibidem cap. 5., ante mille et trecentos annos usu receptum fuisse ait, ut precationes fierent pro defunctis, sed in errorem lapsos fuisse veteres. Idem fatetur circa cælibatum sacerdotum, jejunium quadragesimale etc. Quis vero sibi persuadeat doctrinam, quæ veterum patrum doctrinæ contraria est, apostolicam esse?

II. Ecclesiae protestantium non habent successionem ministerii; omnes verbis illis compellare possumus, quae Tertullian. ad temporis sui haereticos dixit (de Praescript. cap. 32.) . . . « Edant origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum

suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem, et antecessorem. » ... Et vero, vel integer tum erat status Ecclesiae quando novae haereses ebullire cœperunt, vel interruptus ita ut extraordinario modo fuisset instaurandus. Si primum, missione ordinaria instructi esse debuissent reformationis auctores. Unde autem hanc habuerunt, aut habere potuerunt viri in Ecclesiam rebelles, qui nequidem ad pastorum ordinem pertinebant? Si secundum admittitur, probanda ipsis fuisset missio extraordinaria, quam probare nunquam potuerunt ... « Ostendant, ex qua auctoritate prodierunt, ait Tertullian. de Praescript. cap. 30. ... quibusdam haereticis ... Ostendant, se novos apostolos esse... Volo igitur eorum virtutes proferri; sic enim Deus apostolos solet facere, dando illis virtutem eadem signa edendi quæ et ipse. » ...

§ V.

De Orientis ecclesiis ab Ecclesia romana separatis.

I. Ecclesiae acatholicæ, quamvis inter se multis partibus differant, omnes tamen a Christi institutione defecerunt. In protestantium cœtibus vix aliquid ex primaeva Christi Ecclesia, praeter nomen, remansit. Econtra orientales Ecclesiae multa adhuc habent pristinae nobilitatis lineamenta, quae nulla temporum diuturnitas delere potuit.

Protestantes ab initio reformationis suae communionem cum orientalibus omnibus modis tenta-

runt; sed frustra; nam Ecclesia graeca omnem doctrinae aut fraternitatis consociationem constanter rejecit. Primum quidem Melanchthon hac de re scripsit ad patriarcham constantinop., et ad eum misit confessionem augustanam graecae redditam; sed ne responsione quidem dignum patriarcha judicavit. Ab anno deinde 1576 ad annum 1581 tubingenses theologi idipsum tentarunt apud Jeremiam constant. patriarcham... « Natae sunt, ut ipse Moshem. narrat instit. hist. Eccles. saeculo XVI. sect. III. part. I. cap. 2., ex hoc consilio epistolae quaedam Jeremiae, satis quidem humaniter, et amice scriptae, sed ejus simul argumenti, ut facile intelligi posset, graecos a majorum institutis et opinionibus divellere velle, rem esse nimis arduam, et humanis viribus ut nunc res gentis sunt, superiorem. »... Respondit autem patriarcha novatoribus inter alia; sperare se, eos... « Nihil sanae et rectae doctrinae antelaturos, neque instituta et sanctiones plane novas, et quasi ex diametro cum evangelica Jesu Christi philosophia pugnantes amplexuros; neque consuetas et præjudicatas opiniones suas cum omni recta ratione pugnantes potius, quam id quod verum est et sincerum, secuturos. »... Atque demum ne novis semper sollicitationibus fatigaretur, ait ... « Rogamus vos, ne posthac nobis negotium facessatis, neque de iis rebus quidquam amplius scribatis. » ...

Calvinistae aliam inierunt rationem. Nam Cyrillum quemdam Lucarem, ex Candiae insula ortum, qui studiorum causa in Italiam venerat, ac Germania, Batavia, Elvetia peragratis, et veneno infectus calvinianæ hæresis in graeciam redierat, magna pecuniæ vi an. 1621 in sedem Constant. intruserunt; *virum*

perditis moribus, *et turbulentum*: ut in synodica ep. dicitur quæ synodo a Parthenio patriarcha postmodum coacta annexa est. Eadem epist. ita porro rei ordinem narrat... « Fit igitur clandestina quaedam inter eos factio, ut calvinistae quidem peregrini homines et advenae pecuniam Cyrillo numerarent. Hic vero, postquam esset pontifex constitutus, promissum vicissim suum exsolveret; fuit autem illud hujusmodi, Cyrillum Calvini deliramenta omnia et pervagatam apud emptores illos haeresin tum secuturum ipsum, ac professurum, tum orientales Ecclesias, vel omnes, vel quam plurimas in eandem communionem attracturum. » ... Nihil quidem omisit Cyrillus, ut illud, quod promiserat, efficeret; verum irriti fuerunt ejus conatus; nam e sede dejectus, cum in exilium pergeret, flagitantibus graecis jussu imperatoris laqueo interemptus est anno 1636. Ejus autem fidei confessio, quam ad calvinianorum placita confictam ediderat, a duobus ejus successoribus, alio Cyrillo et Parthenio in conciliis Constantinopoli habitis damnata est.

II. Quo magis autem orientales Ecclesiae a protestantium doctrina et institutis abhorrent, quo magis econtra ad eum hierarchiae ordinem, ad eam apostolicae traditionis et veteris fidei normam accedunt, quam Ecclesia romana tenet; eo diligentius curandum nobis est, ne specie veri decipiamur; ne pro vera Christi sponsa habeatur, quae aliquam tantum cum ea similitudinem habet. Manent semper plures et tam apertæ falsitatis notae; ut nemo nisi volens in errorem induci possit. Loquimur autem, cum de ecclesiis orientis agitur, de illis tantum christianorum societatibus, quæ cum Ecclesia catholica roma-

na unitæ non sunt; et quæ dividuntur in hæreticas et schismaticas. Ad primam classem pertinent omnes illæ ecclesiae, quae ex nestoriana, et eutychiana haeresi prodierunt: ad secundam vero 1. Ecclesia constantinopolitana, cui veluti capiti suo subditae sunt antiochena, alexandrina et jerosolimytana. 2. Ecclesia rhutenorum, quæ ex quatuor metropilitis, viginti episcopis, et presbyteris quam plurimis constat; et a synodo dirigitur, cujus caput est imperator.— Vid. quæ ab initio hujus partis dicta sunt pag. 7. et 8.

PROPOSITIO

Ex omnibus orientis ecclesiis a romana Ecclesia separatis nulla est, quæ omnes verae ecclesiae notas habeat.

Prob. 1. Omnes illae haereticorum sociatates, quae diu ante graecorum schisma initium sumpserunt, et adhuc hodie per orientem diffusae sunt, nec Christi Ecclesiam efficere, nec partes esse possunt illius ecclesiae, quam Christus instituit; jam enim ante flebile graecorum schisma ab universali Ecclesia expulsæ fuerant, et tamquam hæreticæ damnatæ in conciliis œcumenicis ex Ecclesia tum orientali, tum occidentali congregatis. Nullam fidei et communionis unitatem habent, nec inter se, nec cum schismatica græcorum Ecclesia. Unde et hoc apertum est, eas nec catholicas dici posse, nec apostolicas; certis limitibus circumscriptæ sunt, et diu post apostolos natæ; auctores sectarum noscimus, tempus et locum assignare possumus, quo primum incœperunt.

2. Ecclesia græcorum major, quæ se catholicam,

et apostolicam vocat, supra petram fundata non est quia capite Ecclesiæ non cohæret; ergo una non est, quia illam cathedram non habet, unde unitas sacerdotalis exorta est. Tempus, quo infelici schismate ab Ecclesia romana scissa est, assignari potest. Scimus quibus auctoribus facta sit separatio, quibus artibus propagata. Antiquorum patrum communis erat sententia, præscindendæ unitatis nullam esse justam necessitatem; at hi fraudolenti, et ambitiosi homines ex vanissimis rationibus secessionem fecerunt ab ea Ecclesia, quam tanquam principalem Ecclesiam coluerunt patres eorum. Unde non tantum sancta et catholica esse desiit hæc Ecclesia; sed etiam apostolicam successionem, et legitimam vocationem amisit. Episcopus constantinopolitanus cum ex prorege (per comparationem loquimur), excusso legitimi principis jugo, ipse princeps factus est, novum instituit successionis ordinem, non ab aliis descendentem, sed ab ipso incipientem. Ceterum fidei quoque integritatem hæc ecclesia non servavit; cum processionem Sancti Spiritus a Filio neget, et primatum S. Petro, ejusque successoribus collatum non agnoscat.

3. Ruthenorum ecclesia præter id, quod iisdem vitiis laboret ac græcorum Ecclesia, illud proprium habet, quod necessario, et ex sua constitutione nationalis tantum sit, et in solo russico imperio inclusa. Quamvis enim cum Ecclesia constantinopolitana et aliis græcorum societatibus magnam habeat in doctrina, in ritibus affinitatem, cum illis tamen unum corpus non efficit, nulli extero patriarchae subjecta est, sed in se ipsa consistit, ab omni alia jurisdictione independens. Ergo etc.

CONCLUSIO

Ergo ex omnibus acatholicorum ecclesiis nulla est, quae characteres habeat verae Ecclesiae; ergo Ecclesia romana sola est, quæ totam illam formam, omnia illa lineamenta referat, quae Christus Ecclesiæ suae indidit. Scimus nunc, ubi sit illa Ecclesie quam Christus audire nos jussit (Matth. XVIII.). quam ipse *suam Ecclesiam* vocavit (Matth. XVI.) Scimus ubi sit illud *unum ovile*, cujus Christus ipse suprémus pastor est (Joan. X.); illa Ecclesia quae est corpus ejus, et plenitudo ejus (Ephes. I. v. 23.); illa aedificatio constructa super fundamentum apostolorum et prophetarum (Ephes. II. v. 20) ... « Sola Ecclesia catholica est, ait Lactantius lib. IV. § 30., quæ verum cultum retinet; hic est fons veritatis, hoc domicilium fidei, hoc templum Dei; quo siquis non intraverit, vel a quo siquis exiverit, a spe vitæ et salutis aeternae alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri; agitur enim de vita et salute; cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa et extincta erit... ».

ADNOTATIONES

(1) Pag. 257. — Non possumus hic præterire insignem locum Hugon. Grotii, qui in responsione ad Rivetum art. VII. hæc habet ... « Quæ est causa, cur qui opinionibus dissident inter catholicos, maneant in eodem corpore, non rupta communione? Contra vero, qui inter protestantes dissident, idem facere nequeant, utcunque multum de dilectione fraterna loquantur? Hoc qui recte expenderit, inveniet quanta sit vis papatus ... » In fine responsionis ait ... « Restitutionem christianorum in unum idemque corpus semper optatam a Grotio sciunt, qui eum norunt: existimavit autem aliquando incipi posse a protestantium inter se conjunctione, postea vidit id plane fieri nequire; quia præterquam quod calvinistarum ingenia fere omnium ab omni pace sint alienissima; protestantes nullo inter se communi regimine sociantur... Quare nunc plane ita censet Grotius, et multi cum ipso, non posse protestantes inter se jungi, nisi simul jungantur cum eis, qui sedi romanæ cohærent, sine qua nullum sperari in ecclesiis commune regimen potest » ...

... Der gute Grotius! der gute Leibnitz! diese Männer die zu ihrer Zeit (!) auch etwas zu seyn schienen, waren noch in dem dummen Wahn, man müsse, um die Menschen in eine Kirche zusammen zu bringen, sie

... Il buon Grozio! Il buon Leibnitzio! Questi uomini che al loro tempo sembravano anche d'esser qualche cosa, erano ancora nella stolta opinione, che per ridur gli uomini in una chiesa si dovesse prima unirli

zuerst in ein Glaubens — System vereinigen. Den glücklichen Gedanken hatten sie noch nicht, dass man eine Kirche ohne Glaube haben könne; ja eine Kirche, in der als Hauptprinzip aufgestellt wird: glaube was du willst; in welcher lutheraner, und kalvinisten, socinianer, und pietisten, deisten und atheisten wie in einem Marktschiffe zusammen treffen, ohne dass man Jemanden wegen seines Glaubens befrage.

in un sistema di credenza. Essi non avevano ancora il felice pensiero che si possa aver una chiesa anche senza fede; sì una chiesa, in cui vien messo come principio fondamentale: credi quel che vuoi; in cui i luterani ed i calvinisti, i sociniani ed i pietisti, i deisti e gli atei, come in una nave da nollo si trovano assieme senza che uno domandi all'altro della di lui fede.

(2) Pag. 264. — Innumera ex omnibus regni gallici partibus colligi possent incredibilis virtutis et constantiæ exempla, quæ omnium ordinum, omnisque sexus homines ediderunt. Magnam illorum partem ex commentariis authenticis collectam quatuor tomis in publicam lucem protulit vir summe venerandus D. Carron, multis jam iisque utilissimis tum excellentis ingenii, tum religiosissimi animi monumentis insignis. Libri titulus est: Les confesseurs de la foi dans l'église gallicane à la fin du 18 siècle; ouvrage rédigé sur des mémoires authentiques: par M. l'abbé Carron 4. Vol. in 8. Edita est in eandem materiam brevior et compendiaria narratio, quæ in germanicam linguam translata est, et Moguntiæ prostat. – Die christlichen Helben 1. Band.

Sanctitati Ecclesiæ catholicæ insigne testimonium reddit Leibnitzius in systemate theol. quod operæ pretium est integrum apponere ... « Neque id (homines habere asceticos et contemplativos, et in aliorum necessitates unice intentos) ex minimis eorum est, quæ Ecclesiam illam commendant, *quæ una catholicæ nomen, et insignia retinuit, in qua sola videmus excellentium virtutum, asceticæque vitæ*

eminentia exempla passim edi, atque curari. Itaque fateor, mihi semper religiosos ordines, piasque confraternitates, ac societates, aliaque hujusmodi laudabilia instituta mira probata fuisse; sunt enim quasi cœlestis quædam militia in terris, si modo remotis depravationibus et abusibus, secundum instituta fundatorum regantur, et a summo pontifice in usum universalis Ecclesiæ temperentur. Quid enim præclarius esse potest, quam lucem veritatis per maria, et ignes, et gladios ad remotas gentes ferre, solamque animarum salutem negotiari; interdicere sibi variis illecebris, atque ipsa jucunditate colloquii convictusque, ut contemplationi abstrusarum veritatum, ac divinæ meditationi vacetur; dedicare se educationi juventutis ad spem doctrinæ ac virtutis; miseris, desperatis, perditis, captivis, damnatis, ægrotis, in squalore, in vinculis, in remotis terris auxilium ferre atque adesse, ac ne pestis quidem metu ab effusæ charitatis officio deterreri: quicunque hæc ignorant, aut spernunt, hi nihil nisi plebejum et vulgare de virtute sapiunt, et hominum obligationem erga Deum solemnium qualicunque obitione, et frigida illa consuetudine vivendi, quæ vulgo sine zelo, sine spiritu inanimis regnat, inepte metiuntur . . . ».

(3) Pag. 280. – Wie weit es unter den herren Protestanten, auch in unsern Zeiten mit der so hochgepriesenen Toleranz gediehen, davon liefert uns die Erfahrung täglich newe Beweise. Man sehe die vielen Werke der neusten protestanten, und Urtheile. Kaum findet man eines, wo nicht die alten Verläumdungen gegen den Katholizismus aufgewarmt werden; immer die nämliche Eingenommenheit, die näm-

Quanto sia andata avanti fra i signori protestanti anche ai giorni nostri la tanto decantata tolleranza, ogni dì l'esperienza ci dà nuove prove. Si considerino le molte opere dei protestanti più recenti, e poi si giudichi. Appena si trova un' opera, in cui non vengano rinnovate le antiche invettive contro il cattolicismo; sempre gli stessi pregiudizj, le stesse false viste, gli stessi maliziosi storcimenti ecc. Che si

lichen falschen Ansichten, absichtliche Verdrehungen etc. Was soll man erst von den vielen protestantischen Zeitschriften reden?!! Wie unverschämt und niederträchtig liess sich erst noch ein giftiger Mann gegen den edeln und so allgemein geschätzten Grafen von *Stolberg* heraus? Durch solche Mittel will man schüchterne Seelen in seiner Parthei zurückhalten. Die Bände der Wahrheit und des Glaubens sind vollends zerrissen. — Die Kirche ist aufgelöst — desto ungestümmer regt sich der Partheigeist, der seinem Wesen nach ein Geist der Verfolgung und Bitterkeit ist. — Man kennt ihn diesen Geist, an seinem Wirken. Der wahraft religiöse Sinn erhebet den Menschen über sich selbst, veredelt seine Gesinnungen, macht ihn thätig aus Liebe. Er erweckt Eifer, aber keine Bitterkeit; er giesst Feuer in die Seele, aber kein Gift.

Man sehe *Theoduls* Gastm. S. 47.-56.-und 121, wo es unter andern heisst... « Anfangs predigten ihre Aufklärer Toleranz, und priesen sie so dringend an, bis Toleranz das allgemeine Felgeschrei ward; so dass Niemand es merkte, was sie damit beabsichtigten. Als sie nämlich die toleranz für sich erlangt hatten, wurden sie in-

deve poi dire dei molti scritti periodici dei protestanti? Quanto impudentemente e villanamente un uomo ancor avvelenato si scaglia contro il nobile, e generalmente stimato conte de Stolberg? *Con tai mezzi si vogliono ritener nel proprio partito le anime timorose. I legami della verità e della fede sono già spezzati. - La Chiesa è estinta. — Tanto più impetuoso s' innalza lo spirito di partito, il quale secondo la propria natura è uno spirito di persecuzione, e di odio. — Si conosce questo spirito dai suoi effetti. Il vero sentimento religioso innalza l'uomo sopra se stesso, nobilita i di lui sentimenti, lo fa attivo per amore. Egli risveglia zelo, ma non già amarezza; egli infonde fuoco nell' anima, non già veleno.*

Si veda il concilio di Teodulo alla pag. 47. - 56. - *e* 121. *in cui fra le altre cose si legge:* « *Sul principio gli illuminati predicavano la tolleranza, e la lodavano in un modo così pressante ch'essa diventò la voce universale: senza che alcuno però conoscesse, il fine, che con ciò volevano ottenere. Ma allorchè essi ottennero la tolle-*

tolerant, und verschrieen, und verfolgten alle diejenigen, die sie durch ihre Toleranzpredigten zum Stillschweigen gebracht hatten». So las ich in einem französischen Werkchen diese tristige Anrede an einen Mann, der ganz nach der neu-philosophischen Manier den Toleranzprediger machte...

ranza per se stessi, diventarono intolleranti, sgridarono e perseguitarono tutti coloro, che essi colle loro prediche sulla tolleranza avevano obbligato al silenzio» ... Io lessi in un'operetta francese questa importante apostrofe ad un uomo, il quale faceva il predicatore della tolleranza tutto secondo il nuovo sistema filosofico.

« Oui, Monsieur, il est temps de vous dire, que l'on n'est pas la dupe de votre langage hypocrite, démenti par toute votre conduite. On connait le jargon philosophique, que vous affectez dans vos discours. Vous prèchez la paix, tandis que votre cour distille le fiel; l'union est dans vos paroles, tandis que vous semez la discorde. Vous prêchez la tolerance, pour pouvoir persécuter vous seul; vous invoquez le silence, pour pouvoir parler vous seul; vos parlez de fraternité, et d'umanité, en écrasant ceux, qui ne pensent pas comme vous »...

(4) Pag. 291. – Jedermann kennet das aufrichtige Geständniss eines protestantischen Gelehrten (Broch) Dr. Luther gab den Fürsten die Stifter, den Priester gab er die Weiber, dem gemeinen Manne die Freiheit, und das that viel zur Sache... Eben so urtheilte Friedrich der grosse von dem schnellen Fortgange der Reformation...

Ognuno sa la sincera confessione del dotto protestante Brochmand. Il D. Lutero diede ai principi i conventi, ai sacerdoti le donne, all'uomo comune la libertà, e tutto ciò ondò molto bene all'uopo. Lo stesso giudicava anche Federico il grande sulla celere propagazione della riforma.

« Si on veut réduire les causes du progrès de la réforme à des principes simples, on verra qu'en Allemagne

ce fut l'ouvrage de l'intérêt, en Angleterre, celui de l'amour, et en France celui de la nouveauté. Il ne faut pas croire, que Jean Huss, Luther, et Calvin fussent des génies superieurs. Depuis que dans les pays protestans les ecclesiastiques n'ont plus rien a perdre; les chefs des nouvelles sectes n'ont plus rien a gagner » ...

(5) Pag. 292. — Rousseau a dit entre autres de Calvin ... « Quel homme fut jamais plus tranchant, plus impérieux, plus décisif plus divinement infallible à son gré? La moindre opposition, la moindre objection, osait lui faire, était toujours une oeuvre de Satan, un crime digne du feu » ...

Wenn von der Heiligkeit einer Kirche die Rede ist, so muss man sich hüten, Pietismus und Schwärmerei mit wahrer Tugend und Heiligkeit zu vermengen. Der Mensch fühlt überhaupt ein gewisses Bedürfniss nach dem Uebersinnlichen zu streben, er fühlt sich zu etwas höherem bestimmt, als ein blosser Sinnenmensch zu seyn; überlässt er sich nun diesem Triebe, ohne die wahre Religion als Führerin zur Seite zu haben, so verirrt er sich nothwendig in den leeren und unsicheren Sphären eines falschten Mystizismus. Anstatt das Uebersinnliche da zu suchen, wo es einheimisch ist; erkünstelt er sich selbst neue Welten, die nur das Werk einer erhitzten Phantasie sind. — Nur da, wo Wahrheit ist, kann auch wahre Verdelung

Se si parla della santità d'una Chiesa bisogna guardarsi dal confonder la falsa pietà, ed il fanatismo colla vera virtù e santità. L'uomo generalmente sente una certa necessità di tendere al soprasensuale; egli si sente destinato ad esser qualche cosa di più, che un uomo sensuale: ma se egli si abbandona a questa tendenza senza aver al fianco la vera religione per guida, si perde necessariamente nelle vane ed invisibili sfere d'un falso misticismo. Invece di cercar il soprasensuale là ove è nativo, si fabbrica nuovi mondi, i quali altro non sono che opere di una fantasia riscaldata. — Dove vi è la verità solamente si può sperare anche la vera nobiltà, la quale tiene l'uomo egualmente lontano dalla bestialità, come dal fanatismo; lo Spirito di

gedacht werden, die den Menschen gleich weit von Thierheit, und Schwärmerei entfernt hält: nur der Geist Gottes kann das Göttliche mit dem Irdischen in Einklang bringen. — Wo dieser Geist wirkt, dort ist tiefreligioser Sinn; dort ist jenes Streben nach dem Ueberirdischen, das sich auch mit dem gemeinen Menschenleben verwebt, und den Menschen nicht aus seiner Sphäre hinauswirft; das den Mann in seiner Familie liebreicher gegen seine Gattin, zärtlicher für seine Kinder, sorgfältiger, in seinen Verwaltungen getreuer gegen Freunde und Mitbürger aufrichtiger, selbst zu einem angenehmeren Gesellschafter macht. Hier ist Gottes Geist, Licht und Leben aus Gott; hier also die wahre Andacht: denn diese lässt sich nicht erkünsteln, ist nicht da, wo der Kopf warm, und das Herz kalt ist.

Dio solamente può unire le cose divine colle terrene. — Ove agisce questo Spirito, là vi è un sentimento profondamente religioso, là vi è quella tendenza al soprasensuale, che si adatta alla vita comune dell'uomo senza gettarlo fuori dalla sua sfera, che fa l'uomo più amabile nella sua famiglia, più tenero verso la sua moglie, più premuroso pei suoi figlioli, più fedele nelle sue amministrazioni, più sincero verso i suoi amici e concittadini, ed un più piacevol compagno. Qui vi è lo Spirito di Dio, perchè il lume e la vita vengono da Dio; qui vi è la vera divozione, perchè questa non si lascia fabbricare; essa non vi è ove la testa è calda, e freddo il cuore.

CONSPECTUS

TOMI SECUNDI

PARS PRIMA

DEMONSTRATIO RELIGIONIS CATHOLICÆ

PARS PRIMA

INSTITUTIONES

THEOLOGICÆ

AUCTORE

FR.

LEOP. BR. LIEBERMANN

SS. THEOLOG. DOCT. ET PROF.

DIOECESIS ARGENTINENSIS

VICARIO GENERALI

EDITIO QUARTA EMENDATA

TOMUS II.

BRIXIÆ

TYP. EPISC. PII INSTITUTI S. BARNABÆ.

MDCCCXLIII.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DEMONSTRATIO
RELIGIONIS CATHOLICÆ

PARS SECUNDA

DE REGULA FIDEI, SEU DE MEDIIS, QUIBUS CHRISTUS RELIGIONEM SUAM VOLUIT IN SUA ECCLESIA SERVARI

Nullum jam dubium superesse potest, non tantum factam fuisse a Christo revelationem; sed etiam institutam Ecclesiam, in qua tanquam in arce inexpugnabili religionem suam deponere voluit, et ab omnibus humanarum opinionum commentis tutari. Hanc suam Ecclesiam supra solidissimam petram fundavit, huic se perpetuo affuturum promisit; hujus adeo formam, et constitutionem ipse determinavit; ut nemini in posterum difficile esset, inter diversas christianorum societates, eam, quæ ab ipso originem habet, Ecclesiam agnoscere.

Nemo ergo hanc Christi Ecclesiam quærens diu in dubio hærere potest, cum omnes illi characteres, quos Christus Ecclesiæ suæ inesse voluit, in catholicorum societate tam singulari et eminenti claritate conspicui sint, ut impossibile sit in ea non agnoscere illam Ecclesiam, quam prophetæ viderunt in vertice montium positam, et elevatam super omnes

colles; quæ tanquam columna et firmamentum veritatis una semper manet et incorrupta, perpetuo invigilans traditæ sibi fidei, et bonum depositum servans in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris et a sinistris.

Operæ prætium est nunc intelligere, quibus mediis hæc Ecclesia a fundatore suo instructa fuerit, ut magistra veritatis esse possit omnibus gentibus, et veram religionem integram sartamque servare usque ad consummationem sæculi. Qui revelationi se subjicit, scire debet, cui se credat, et quænam sint illa, quæ credi ab hominibus, et servari voluit Christus: seu requiruntur criteria certa et infallibilia, quibus ea, quæ tanquam divina credenda et servanda sunt, ab omnibus aliis aut falsis, aut dubiis, aut certe humanis tantum doctrinis secerni possint. Parum nobis prodesset scire, quod facta fuerit aliquando revelatio; nisi regulam quoque haberemus, quæ nos in credendo infallibiliter dirigat, et ab omni errore securos reddat.

Igitur necessarium esse duximus, antequam Ecclesiæ catholicæ doctrinam particulatim evolvamus, principia illa inquirere, ex quibus dogmata deduci et probari debent; vel examinare, quænam media aut criteria hæc Ecclesia habeat, ex quibus certo et infallibiliter disjudicari possit, quid ad veram catholicam fidem pertineat, quid non. Hæc criteria regulam fidei efficiunt; quam clariss. Veronius in insigni opusculo, quod *Regula fidei* inscribitur, paucis verbis ita exprimit:

Illud omne et solum est de fide catholica, quod est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia catholica fide divina credendum.

In duas partes resolvitur hæc regula. *Prima* complectitur verbum Dei, in quo tota revelatio tanquam in suo fonte continetur; *secunda* auctoritatem Ecclesiæ, quæ revelationem ex verbo Dei eruit, et hominibus credendam proponit... « Duo ergo debent conjunctim adesse, ut ait Veronius cap. I. § II., quo doctrina aliqua sit fidei catholicæ. Primum, ut sit revelata a Deo per prophetas et apostolos, seu auctores canonicos; omnis enim revelatio postmodum facta ad fidem catholicam non pertinet. Secundum, ut sit proposita ab Ecclesia. Si utrumque adsit alicui doctrinæ; illa fide divina catholica est credenda: si alterum desit, seu revelatio, seu propositio Ecclesiæ, non est fide divina catholica credenda. Sed secundum adesse non potest, quin primum reperiatur; quia cum Christus Ecclesiæ promiserit assistentiam Spiritus Sancti, qui doceat eam, ducatque in omnem veritatem; hæc nunquam, stante Dei promissione, quæ semper obtinet, docet aliquid esse revelatum, quod revelatum non sit. Potest tamen aliquid esse revelatum a Deo, etiam in verbo; obscure scilicet, quod nondum sit propositum ab Ecclesia: quia revelatum quidem est in verbo divino, sed quod interprete egeat, et necdum Ecclesia sensum verbi Dei seu scripti, seu traditi, aperuerit, sicque nondum definierit; et proinde nondum proposuerit, hoc vel illud esse fide credendum » ...

Jam facile quisque intelliget, nos, cum Ecclesiæ auctoritatem adstruimus, de verbi divini auctoritate nihil detrahere. Ecclesia nova dogmata non cudit, nihil ex suo profert, sed quæ in verbo Dei revelato continentur, docet, eaque tanquam fidelis fidei custos, et magistra credenda proponit. Ergo inconcussa

manent, quæ jam cap. III. Prolegomenorum § IV. dicta sunt; ultimum omnis revelatæ theologiæ principium esse Dei revelantis auctoritatem. Ecclesia verbum divinum habet, ex verbo divino dogmata sua eruit; et nos, cum Ecclesiam audimus, certi sumus nos verbo divino credere, eamque tenere doctrinam, quam Christus revelavit, quam apostoli nobis aut scriptam aut ore traditam reliquerunt.

Hanc demonstrationis catholicæ partem possemus iterum commode in duo capita partiri; ac primum de verbo Dei agere, tum de Ecclesiæ docentis auctoritate. Verum, cum de verbo Dei tractantibus maxima se se offerat rerum copia; liceat nobis a strictæ divisionis regulis aliquo modo discedere, et facta statim in verbum Dei scriptum, et traditum distincione, tractare I. de S. Scriptura, seu verbo Dei scripto; II. de traditione, seu verbo Dei tradito; III. de controversiarum judice, seu de Ecclesia in tradenda vera Christi doctrina auctoritate. His in fine appendicis loco pauca subjiciemus de rationis usu, in fidei quæstionibus. Nam et huic jura sua adimere animus non est.

CAPUT I.

DE SACRA SCRIPTURA

OBSERVANDA

I. Verbum Dei revelatum, cui tota fides nostra innititur, est illa ipsa cœlestis doctrina, quæ per legatos, et internuntios a Deo ad nos delata est. Duplex distinguitur; verbum scriptum, et non scriptum,

seu traditum; prout nempe viri sancti, et legati Dei, quae a Deo acceperunt, litteris consignarunt, aut ore tradiderunt. Utrumque Ecclesiae custodiae commissum est, et in ea tanquam in suo proprio domicilio collocatum.

II. Scriptura sacra est complexus librorum veteris et novi testamenti; seu verbum Dei ab auctoribus hagiographis afflante Spiritu Sancto scriptum. Dicitur, *scriptum*, ut distinguatur a verbo Dei tradito: dicitur, *scriptum afflante Spiritu Sancto*; et sic discrepat ab Ecclesiae definitionibus, quae dirigente quidem Spiritu Sancto eduntur, non vero ex Dei inspiratione. Additur, *ab auctoribus hagiographis*, seu *canonicis*; ut ostendatur fidei regulam non esse ea omnia, quæ innotescere nobis possunt ex revelationibus factis post tempora apostolorum; item ad verbum Dei scriptum non pertinere, quae sancti viri, et antiquissimi patres tanquam ab apostolis accepta litteris consignarunt. Ejusmodi scripta inter libros canonicos non numerantur; sed traditioni comprobandæ plurimum inserviunt.

De librorum V. et N. T. authentia, integritate, et summa ad faciendam fidem auctoritate, actum est in demonstratione christiana: nunc necesse est, ut disseramus 1. de Scripturae sacrae inspiratione; 2. de sacrarum scripturarum canone; 3. de multiplici Scripturæ sensu; 4. de Scripturæ sacræ versionibus.

ARTICULUS I.

De Scripturarum inspiratione.

OBSERVANDA

I. Agitur in hac quaestione de praecipuo revelationis fonte, agitur de divina Scripturarum auctoritate, quam hodie non ii tantum infeste aggrediuntur, qui alieni sunt a christiano nomine; sed inter eos etiam quamplurimi, qui se christianos et evangelicos vocant, et Scripturam semper in ore, et in manibus habent. Quo gravior autem haec quaestio est, eo diligentius curandum, ut theologiae candidati rem, de qua agitur, rite intelligant, neque confundant ea, quæ accuratius discernenda sunt. Potest enim sensus quaestionis diversimode sumi. 1. Quaeri potest, an Scriptura argumentum divinum contineat. 2. An ipsa Scriptura auctoritatem divinam habeat, in rebus ad religionem pertinentibus. 3. An Scriptura integra originem divinam habeat, ita ut vocari possit, et revera sit verbum Dei.

Quod primum attinet, nihil hic nobis adjiciendum est ad ea, quae in demonstratione christiana diffusius exposita sunt. Argumentum librorum tum V. tum N. T. est ipsa supernaturalis Dei pro hominum salute œconomia. Ex illis hujus universi, et imprimis generis humani ortum discimus, et inductam per peccatum primaevae felicitatis ruinam, et religionem a Deo hominibus datam, et varia mundi fata: tum factas patriarchis promissiones; et legem mosaicam speciali Dei providentia per plura saecula una cum populo,

cui concredita erat, conservatam; et praedictiones melioris religionis; denique absolutionem, et perfectionem operis per legem Christi, et apostolorum praedicationem. Sed haec omnia a Deo esse profecta; ipsum auctorem esse tum patriarchalis, tum mosaicæ tum christianae religionis jam probavimus. Constat ergo argumentum librorum V. et N. T. esse divinum.

II. Secunda quaestio divinam scripturae originem proprius quidem attingit, sed eam nondum proprie exprimit. Nam divina illa auctoritas, quae in hac hypothesi scripturis in rebus ad religionem pertinentibus attribuitur, ex ipso divino charactere sequitur, quo Moyses et prophetae in veteri, apostoli in nova lege insigniti fuerunt. Ea, quae apostoli et evangelistae scriptis consignarunt, utique aliena non erant ab ea, quam publice annuntiabant, doctrina. Ex quo sequitur, divinam, quae ipsis docentibus competebat, auctoritatem, etiam scribentibus non defuisse.

III. Haec tamen non sufficiunt, neque sufficere possunt illis, qui Scripturarum divinam auctoritatem non ex religionis quae in iis continetur divinitate, neque ex divino eorum, qui illas ediderunt, aut approbarunt, charactere repetunt, sed ex ipsa earum divina origine, et inspiratione, qua proprie verbum Dei efficiuntur. Quod ut recte intelligatur, adnotandum est; triplicem distingui modum, quo Spiritus Sanctus dici possit scriptori sacro adfuisse. Primus *revelatio* dicitur, quae in strictiori sensu sumpta, est ignotae prius veritatis facta divinitus manifestatio: improprie tamen et latiore significatu adhibetur, quando Deus suggerit homini veritatem jam cognitam. Secundus proprie vocatur *inspiratio*, et consistit, tum in motione voluntatis, seu incitatione interna,

qua Deus aliquem efficaciter movet ad scribendum, veritatique firmiter adhaerendum; tum in mentis illustratione, qua Deus scriptori ea suggerit, quæ vult, ut ab eo scribantur. Tertius demum est *assistentia aliqua, aut specialis directio*, qua loquens, aut scribens ex proprio delectu, ita tamen a Deo dirigitur, ut in errorem labi non sinatur. Revelante Deo Isaias C. XIV. praedixit, Cyrum ducentos post annos captivitatem babylonicam soluturum. Inspirante Deo exarata est omnis Scriptura. Assistente, aut dirigente Deo concilia oecumenica suas definitiones conscribunt.

Vocum istarum significationem non satis figentes quidam in Belgio theologi negarunt, inspirationem ad omnia et singula Scripturae loca esse necessariam, putantes in multis sufficere specialem Spiritus Sancti assistentiam: inspirationis scilicet nomine illud intelligebant, quod nos revelationem dicimus; per assistentiam autem, quod nos inspirationis nomine designamus.

Examinabimus 1. an scriptura origine divina sit, seu an sit proprio sensu verbum Dei; 2. qua ratione ipsi divina haec origo competat. (1)

§ I. *De Scripturae sacrae divina origine.*

I. Ut divina dici possit Scripturarum origo, non sufficit, ut Deus remote tantum et mediate ad earum existentiam concurrat; puta, cum auctores in iis quae ad religionem pertinent, vel per se vel per alios instruit; aut speciali providentia ita rerum eventus ordinat, ut magis fiant ad scribendum idonei; aut etiam cum ipsius jussu id agunt: requiritur in-

super, ut auctor hagiographus in actu scriptionis influxu divino dirigatur, et Deus immediate conceptus scribentis determinet; hac solum ratione Deus auctor Scripturae dici potest. Hæc divina origo Scripturae II. ad Timoth. III. v. 16. exprimitur per vocem θεόπνευστος a Deo inspiratus; inde vox θεοπνευστία - inspiratio divina. Vide Dobmayer append. ad tom. IV. pag. 20.

II. Si quaestio movetur circa hujus inspirationis possibilitatem, eadem responderi debent, quae de revelationis possibilitate diximus (Demonst. Christ. part. I. cap. I. § I.) Nihil est in conceptu inspirationis, quod repugnat. Neque ex parte Dei, neque ex parte hominum aliquid obstat, quominus Deus talem concursum praestare, et homo eum recipere possit. An autem Deo dignum sit, ejusmodi medio uti ad hominis instructionem, an illud homini exoptandum, quis dubitet? Quid enim Deo dignius quam homini credendi normam tribuere tutissimam et ab omni erroris periculo remotam? Quid homini optabilius, quam scire fontem illum revelationis, ex quo potissimum haurit Ecclesia, prorsus divinum esse, et nulla erroris admixtione contaminatum? Unde etiam ferri non potest illa quorundam christianorum sententia, apostolos et prophetas Spiritus Sancti afflatu aliquando fuisse destitutos, et ex proprio ingenio scripsisse, imprimis cum historias conscriberent, et res ad religionem proprie non pertinentes; ideoque errori fuisse subinde obnoxios, aut in referendis ex V. T. testimoniis memoria lapsos. Ita quondam docebant Anomaei et alii hæretici a S. Hieronymo refutati; et inter recentiores Erasmus, Episcopius, Salmasius, Spinoza etc.

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra divinitus inspirata est.

ARGUMENTUM I.

Scripturas Deum habere auctorem, eoque afflante et inspirante fuisse conscriptas negari non potest, si Scriptura ipsa id testetur: atqui id testatur. Ergo etc.

Prob. maj. Ubi de religionis christianæ divinitate disputatum est, probavimus, sacros codices genuinos esse, et authenticos; et qui eos scripserunt, viros fuisse fide dignissimos: Ergo audiendi sunt, cum palam profitentur se a Deo motos fuisse ad scribendum, aut cum divinam originem aliis Scripturæ libris attribuunt, quorum ipsi auctores non fuerunt.

Prob. min. *Quoad vetus Testamentum.* Testimonia, quæ a theologis passim afferuntur, deprompta sunt vel ex veteri, vel ex novo Testamento. 1. Auctores sacri veteris Test. non raro ipsi testantur se Deo imperante, et inspirante scribere. Daniel. XII. filius ille hominis, qui prophetæ apparuerat, ait v. 4. ... *Tu autem Daniel claude sermones, et signa librum* ... Ezech. XXIV. Factum est verbum Domini ad prophetam dicens ... *Fili hominis scribe tibi nomen diei hujus* ... *Et dicens: Haec dicit Dominus Deus etc.* ... Habacuc II. dicit Dominus ... *Scribe visum, et explana eum super tabulas* .... Similia leguntur Exod. XVII. 14.—Deuter. XXXI. 19.—Jeremiæ XXX. ubi Dominus ad prophetam ait v. 2. ... *Scribe tibi omnia verba, quae locutus sum ad te, in libro* ... His adjici possunt loca illa,

in quibus libri scripti dicuntur a prophetis, seu viris inspiratis, ut I. Paralip. c. 29. v. 29. II. Paralip. c. 26. v. 22. Aut ubi auctores sacri dicunt, se nomine Dei verba proferre, spiritum Dei per eos locutum etc., de quo quidem argumento plura postea dicentur.

Fatendum quidem est, allata testimonia partes tantum spectare V. T.; verum, quæ de quibusdam Scripturæ partibus dicuntur, ea merito ad libros omnes canonicos extendimus; quia vetus synagoga nullum unquam discrimen librorum admisit: omnes sub generali librorum sacrorum nomine comprehenduntur lib. I. Machab. XII. 9. ubi Jonathas ad Spartianos scribit, se solatio habere Scripturas sacras τα βιβλια άγια; omnes divinos esse seu a Deo inspiratos, communis erat judaeorum sententia; ut ex Philone, et Josepho discimus. Hanc porro judaeorum persuasionem Christus et apostoli adeo non rejecerunt, ut potius approbaverint; ut ex sequentibus patebit.

2. Clariora sunt quae ex N. T. eruuntur testimonia, et ut plurimum ad omnes V. T. libros pertinentia. Christus non tantum veteris testamenti allegatione dicta sua confirmat, sed etiam ad Scripturas in genere provocat, quales tunc in manibus erant judaeorum ... *scrutamini Scripturas* ait Joan. X. 39., *illae testimonium perhibent de me ... Incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.* Luc. XXIV. 27. —vid. v. 44.—Illarum autem Scripturarum auctoritatem expresse adstruit tum Matth. V. 18. ... *Iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant* ... tum Joan. X. 35. ... *Non potest solvi Scriptura.*

Apostoli ad exemplum magistri non tantum ad vetus Testamentum frequenter provocant, sed Theopneustiam scripturarum V. T. in genere pluribus in locis adstruunt. Sic Apostolus II. ad Tim. III. 16, de omnibus V. T. libris loquens ait ... *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum etc.* In græco: πασα γραφη θεοπνευςος. Quid autem sit γραφη θεοπνευςος clarius exponit S. Petrus II. Epist. cap. I. 20. 21.... *Omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit: non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines* ... ὑπὸ πνευματος ἁγίυ φερόμενοι ...

Quoad novum Testamentum.

Pauca sese hic offerunt testimonia ex Scriptura; neque ejus generis ea sunt, ut tamquam certa et decretoria haberi possint. Nihil esse in V. T. quod ad hanc materiam pertineat, per se patet. In N. T. legimus quidem Christum ad Scripturas appellasse; sed nullæ præter V. T. Scripturæ tunc habebantur. Neque Apostol. II. ad Timoth. de aliis, quam V. T. libris intelligi potest; agit enim de sacris litteris, quas Timoth. ab infantia didicerat: Petrus quoque in citato loco aperte de Scripturis loquitur apud judæos sacris.—Nullus ex scriptoribus N. T. clare edicit, se ex inspiratione divina scribere; solus apocalypseos auctor affirmat, se mandatum a Christo accepisse scribendi.—Unum adducimus ex II. Petri epistola testimonium, ubi hic Apostolus (cap. III. 15, 16) de Pauli epistolis agens, eas cæteris scripturis accenset. ... *In quibus sunt quaedam diffi-*

cilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras scripturas, *ad suam ipsorum perditionem.*—Fatendum igitur est, librorum N. T. inspirationem ex Scripturæ ipsius testimoniis *directe* probari non posse, aut saltem infirma esse, quæ ex iis deducuntur argumenta; maximum igitur pondus in sequentibus argumentis ponendum est. 1. Testimonia complectitur Scripturæ, quæ quamvis *indirecta* sint, ad convincendum tamen sincerum animum quam maxime valent; alterum ex constanti et universali Ecclesiæ sensu desumitur. - Veteris Scripturæ auctoritatem præcipue et N. T. colligimus; at huic nulla alia Scriptura potest testimonium reddere. Id vero agit constans omnium saeculorum traditio.

ARGUMENTUM II.

Auctores Scripturæ sacrae a Deo fuisse ad salutem populi excitatos; atque non tantum Dei nomine sed et Spiritu Sancto afflante locutos; multis V. et N. Testamenti testimoniis probari potest: ergo admittendum est, eos etiam in scribendo divina inspiratione fuisse adjutos.

Prob. I. antec. 1. *Circa vetús Test.* Moyses non semel testatur, se non tantum Dei nomine loqui, sed et verba loqui Dei ipsius. Cum jussu Dei ad populum pergeret, ait Dominus ad illum Exod. IV. 12. ... *Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris* ... Lib. II. Reg. cap. XXIII. de Davide dicitur ... *Dixit David filius Isai: Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam.*. et Psalm. XLIV. 2. ... *Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis* ... Prophetae frequenter his, aut

similibus verbis utuntur ... *Haec dicit Dominus: factus est sermo Domini ad me dicens*... Sic Isaiae I. ... *Audite, quia Dominus locutus est* ... Jerem. I. ... *Ego dedi verba mea in ore tuo* ... Similia leguntur in novo Test. Luc. I. 70. *Sicut locutus est per os Sanctorum, qui a saeculo sunt, prophetarum ejus* ... ad Hebr. I. 1. ... *Multifariam, multisque modis olim loquens Deus patribus in prophetis* ... Rom. III. 2. de judæis dicitur ... *Credita sunt illis eloquia Dei.*

2. *Circa Novum Test.* Apostolos a Christo ad annuntiandum Evangelium missos Spiritu Dei plenos fuisse, ex pluribus novi Test. textibus notum est. Joan. XIV. Christus ait v. 17. ... *Vos cognoscetis eum (Spiritum veritatis) quia in vobis erit, et in vobis manebit* ... v. 26. ... *Paracletus Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia.* .. Matth. X. 19. et 20. ... *Dabitur vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* ... Apostolus, qui tunc cum Jesu non erat, quando hae factae sunt promissiones, tamen de Evangelio, quod ipse praedicabat, ait ad Galat. I. 11. et 12. ... *Notum vobis facio Evangelium, quod evangelizatum est a me; quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi* ... Et II. Cor. XIII. ... *An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus?* ... I. Thessal. II. 13. ... *Gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominis, sed, sicut est vere, verbum Dei*... I. Cor.

II. 13. . . . *Loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus.*

Prob. II. consequentia. Si Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines; si Paracletus a Christo promissus apud apostolos manebat, et in ipsis erat, quando Evangelium ore annuntiabant; quis sibi persuadeat, eos divino afflatu destitutos fuisse, quando doctrinam suam scriptis tradiderunt? An non ex eo, quod Spiritus Sanctus eos inspiraverit loquentes, a potiori concludendum est, eos in scribendo eodem fuisse auxilio adjutos? Facilius errata corriguntur, quae loquentibus excidunt, quam quæ scriptis consignata sunt. Et Christus optime sciverat, apostolorum scripta omnibus futuris sæculis normam fore credendi et quasi continuam Evangelii praedicationem per omnes generationes perdurantem usque dum veniat consummatio.

ARGUMENTUM III.

Ex publico et universali Ecclesiae sensu.

Ecclesia christiana a tempore apostolorum semper et ubique docuit, Scripturam sacram divinitus esse inspiratam; ergo nullum remanere potest circa hanc materiam dubium.

Prob. ant. 1. *Ex universali et continua praxi Ecclesiae;* quae Scripturam semper tanquam librum divinum adhibuit, tum ad instituendos fideles in vera Christi religione, tum ad refutandos haereticos, quae omnem Scripturarum corruptionem semper ut haeresin, et injuriam Spiritui Sancto illatam abhorruit, quae constanter negavit, ullam proprie dictam antilogiam in ea reperiri.

2. *Ex testimoniis Ss. patrum, Clemens Rom.* primi saeculi scriptor ad Cor. ait .... *Contentiosi estis fratres; rerum quae ad salutem minime pertinent zelo accensi; Scripturas diligenter inspicite, quæ Spiritus Sancti sunt oracula; in illis nihil injustum, neque fictum aut simulatum contineri discite*... Justinus Martyr saeculo II. admonitione ad gentes num. 8. ait, scriptores sacros ad conscribenda sua volumina nihil aliud necesse habuisse, nisi ...*puros seipsos divini Spiritus operationi praebere*... Saeculo III. Origenes lib. V. contra Celsum affirmat judaeos et christianos in hoc convenire, quod sancti libri divino Spiritu sint conscripti. Haec pauca sufficiant, quia impossibile esset in tanta nube testium omnia et singula testimonia proferre. Caeterum, neque protestantes, neque increduli hanc consensionem negare unquam potuerunt. Inter alios Tœllnerus et Michælis eruditissimi inter protestantes viri concedunt Ecclesiae universae semper fuisse persuasum, sacras scripturas divinitus fuisse scriptas, seu divinam habere originem; id tantum ex principiis suis asserunt; ex hac persuasione non certitudinem, sed magnam tantum verisimilitudinem enasci.

Prob. II. consequentia. Decretorium est hoc universae Ecclesiae testimonium; nam 1. certi sumus Ecclesiam in iis, quae ad religionem pertinent, ex Christi promissione infallibilem esse (parte I. cap. I. art. III. § II.); nihil autem magis ad religionem pertinet, quam scire quid sentiendum sit de fonte primario revelationis. 2. Haec Ecclesiae persuasio, quae non successive, et post operosas perquisitiones orta est, sed semper cum summa consensione viguit, aliunde oriri non potuit, quam ex traditione apo-

stolorum. Valet enim hic regula Vincentii Lerinensis. ... « Quod semper, quod ab omnibus, quod ubique tenetur, ut indubitatum habendum esse. »

Hanc universalem et perpetuam Ecclesiæ doctrinam secutum est concilium Trid., cum sess. IV. in decreto de canonicis Scripturis ait... « Sacrosancta et œcumenica synodus orthodoxorum patrum exempla secuta omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus sit Deus auctor, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur»... Et addito librorum sacrorum canone prosequitur... « Siquis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata editione latina habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, anathema sit .... »

PROPOSITIO II.

Scriptura sacra quoad omnes et singulas partes divinitus inspirata est.

Prob. I. Argumenta fere omnia, quæ Scripturæ inspirationem probant, generalia sunt, et ad totum Scripturæ contextum pertinent. Certum est judæos tempore Christi de libris V. T. hanc tenuisse sententiam; nihil posse in Scripturis falsi inesse, Deumque divino prorsus modo in omnia influxisse, quæ in ipsis continentur. Hanc autem opinionem ut veram assumpsit Christus; Joann. X. 34. — II. Tim. III. expresse dicitur .... *Omnis Scriptura divinitus inspirata:* πασα γραφη.

Quod argumentum attinet omnium maxime de-

cretorium ex universali Ecclesiæ sensu, nemo dubitare potest, illud ad totam Scripturam pertinere sine discrimine inter substantiam et accidentalia. S. Clemens Rom. expresse ait... *In illis nihil injustum, neque fictum, aut simulatum contineri....* Et quæ ibi affert exempla non ad religionis substantiam pertinent, sed ad historiam judæorum; loquitur enim de Danielis, trium puerorum machabæorum etc. historia. Patres Scripturas sine discrimine vocant divinas, oracula, effata Dei; et scriptores organa, instrumenta, plectra Dei etc. Adde decretum concilii Trid. jam citatum.

Prob. II. Si tum veteris tum novi Test. libri non essent quoad singulas partes inspirante Deo conscripti, fine suo fraudaretur inspiratio. Ergo etc.

Prob. ant. Ideo facta est inspiratio, ut certo nobis innotescat Dei voluntas; atqui hic finis non obtineretur, si in quibusdam deficere posset inspiratio. Nam, si in sacro quovis libro unaquælibet falsitas reperitur, totius libri certitudo interit; ut observat Augustin. de consens. Evangel. lib. II. cap. XII.— Fluctuaret passim et legentium et audientium fides, dum ignorarent, quonam spiritu, an hominis an Dei quælibet libri particula fuisset scripta; aut Deus debuisset ipse medium aliquod dare certum et infallibile partes inspiratas ab aliis secernendi, quod ab illo factum fuisse nullibi legimus .... « Fateamur igitur, ait Melchior Canus de locis Theol. lib. II. cap. XVII.; singula quæque sive magna sive parva a sacris auctoribus Spiritu Sancto dictante esse edita. Id a patribus accepimus, id fidelium animis inditum, et quasi insculptum est; id itaque et nos Ecclesia præsertim ipsa magistra et duce retinere debemus...»

CONFUTATIO CONTRARIORUM

Objicitur I. Non datur conceptus inspirationis; ergo res et absurda, quam sana philosophia repellit.

Resp. dist. ant. Non datur conceptus clarus et distinctus, *conc.*; non datur conceptus obscurus, qualis in hac materia sufficit, *nego*. Cum inspiratio sit modus agendi in facultates humanas, a communi et naturali rerum ordine remotus, adeoque verum miraculum psychologiæ, non potest nobis nil tale expertis non esse obscura. Verum si hæc argumentandi ratio valeret, sequeretur omnem quoque revelationem esse repudiandam; omnis enim revelatio, etiam ea, quæ relate ad nos *mediata* dicitur, primum immediate fieri debuit iis, quos Deus tamquam legatos suos ad homines misit. Porro dicant nobis increduli, quem ipsi conceptum habeant rerum naturalium? An vel unius tantum substantiæ in hoc universo existentis detur conceptus clarus et distinctus? Quanta non ipsi, et quam præclara, suo saltem judicio, disserunt de mentis humanæ operationibus, de memoria, de modo colligendi ideas et judicia, de libertate, de animi affectionibus; quamvis de his et aliis pene multis distinctam notitiam non habeant! Deum posse per influxum supernaturalem et immediatum ad Scripturas concurrere, nulla unquam sana philosophia negavit; quamvis modum quo id fiat, et quæ Dei, quæ hagiographi in hoc negotio partes sint, accurate definiri non possit.

Instant. I. Conceptus theopnenstiæ ad infantiam generis humani pertinet, quo tempore homines simplices et inculti, quidquid a communi et quotidiano usu abhorrebat, e cœlo descendere et immediate a Deo exire credebant. Hæc superstitiosa opinio inter judæos et gentiles conservata, postmodum ad christianos transiit; ergo nulli solido fundamento innititur.

Resp. Explicent increduli, unde oriri potuerit hæc ge-

neris humani persuasio; si nullum unquam extitit Dei cum hominibus commercium; si nulli unquam fuerunt sancti Dei homines, ut ait Petrus, qui Spiritu Sancto acti locuti sunt? Plures sunt Scripturæ textus, qui specialem divini numinis influxum clare exprimunt; et quantacunque sit neologorum, in contorquendo, et evertendo Scripturæ sensu peritia, nunquam tamen propheticum, aut apostolicum munus ex causis naturalibus explicabunt. Aperta est Spiritus Sancti promissio a Christo apostolis facta; apertum, Christum et apostolos eandem Scripturis originem et auctoritatem tribuisse, quam ipsis attribuit synagoga. Sed fortassis Christus et apostoli usi sunt argumento ad hominem? Verum quis non videt ejusmodi agendi rationem Christi et apostolorum characteri repugnare? Non constanter adhibuissent principium demonstrationis falsum; judæos in falsa opinione confirmassent, omnesque, qui per eos instituti sunt christianos in eandem persuasionem auctoritate sua traxissent. Adde, quod Paulus eadem argumentandi ratione utatur, ad gentiles scribens, qui tamen antequam christiani fierent, vetus testamentum tanquam fidei regulam non agnoverant; item quod Christus cum diabolo disputans Scripturæ testimonia attulerit. An tunc forte argumento ad hominem usus est?

Instant. II. Inspiratio, qualis ab orthodoxis admittitur, Scripturas hominum doctorum ludibrio exponit, et in offensionem inducit exculta rationis, quæ concursum Dei supernaturalem non admittit, ubi vires naturales sufficiunt.

Resp. ad I. Nos illos omnes, quos scripturarum divina auctoritas offendit, non credimus sapientes doctosque nuncupandos esse, sed Dei et religionis contemptores. Scimus equidem Deum absque sapientissima causa media supernaturalia non adhibere; verum determinare velle, quandonam Deus ea adhibere possit, summæ audaciæ esset. Licet ratio nostra inspirationis absolutam necessitatem non satis agnoscat; ejus tamen cum perfectionibus divinis con-

venientiam, et summam utilitatem nonnisi cæca et obstinata impietas negare potest.

Instant. III. Quæstio, an Scriptura sit divinitus inspirata, res facti est, quam necesse esset historicis argumentis probare; atqui ejusmodi argumenta satis firma et authentica nulla habentur. Ergo etc. Prob. min. Neque Judæorum, neque christianorum testimonia quidquam valere possunt: nam judæos scimus avide omnia arripuisse, quæ gentis et legis, ac scripturarum suarum gloriam augere poterant. Idem postmodum a christianis factum, qui tanquam homines in arte critica imperiti, et per plura sæcula circa numerum canonicarum scripturarum incerti, idonei in hac quæstione testes esse non possunt. Ergo etc.

Resp. Factum inspirationis excussimus eo modo, quo facta excuti debent. Quis fuerit judæorum de Scripturarum inspiratione sensus, et unde ille originem habuerit, examinare necesse non est. Christiani et imprimis catholici Christi, apostolorum, et Ecclesiæ auctoritati innituntur. Primos christianos, cum de Scripturæ sacræ libris agebatur, regulas critices non neglexisse, hoc ipso probatur, quod aliquorum inspiratio non fuerit ubique et ab omnibus agnita. Cæterum Ecclesiæ omnes regulam sequebantur infallibilem, quam etiam nobis reliquerunt; id scilicet tanquam certum tenendum esse, quod ab apostolis traditum est. Ex apostolorum omnium unanimi doctrina ortus est sensus ille generalis totius Ecclesiæ, quem criterium esse infallibile veritatis part. I. hujus demonst. probatum est.

Objicitur II. Plurima apud auctores sacros occurrunt minuta, et ad naturales tantum hujus vitæ necessitates pertinentia; ut manifestum sit, plura ab ipsis fuisse humanitus scripta, sine divina inspiratione. Rei hujus exempla afferri possunt ex Tob. XI. 9. — Ex epist. Apost. ad Timoth. II. . . . *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum affer tecum, et libros, maxime autem membranas* . . . Et alia hujusmodi quæ passim in epistolis Pauli reperiuntur.

Resp. Minima quæque in Scriptura, ait S. Hieronymus in proemio super epistolam ad Philem., sunt Deo tribuenda; ejusdem Dei parva sunt, cujus et magna; neque alius est vermium, alius angelorum conditor. Quæ nobis videntur vilia, utilitate non carent. Vel enim rem pingunt vividius, et nativam quandam sermoni aspergunt simplicitatem; vel juvant ad morum institutionem, cum mutuam fidelium charitatem nobis exhibeant, et apostoli exemplo paupertatem et sacrarum litterarum studium commendent in ministerio eodem laborantibus.

Inst. I. Frequentes in psalmis, aliisque Scripturæ libris leguntur imprecationes, et viri qui a Deo inspirati dicuntur, maledictis onerant, et diris devovent hostes suos. Sed hæc divino numini adscribere summa impietas est. Ergo etc.

Resp. Quæ adversarii nobis objiciunt, non sunt imprecationes aut maledicta proprie sumpta, sed vel admonitiones, et increpationes vehementiores, ex zelo et charitate ad malorum emendationem prolatæ quales etiam in Evangeliis reperiuntur (V. Matth. XXIII); vel impendentium malorum prædictiones. Ita Hieron. in Psalm. I., August. in XLVIII, Basilius in XXVII., Gregorius M. lib. XIV. moralium. Hebræis familiare erat, ut imperativo vel optativo modo uterentur profuturo tempore et vicissim. Cf. Bossuetium dissert. de Psal. num. 14. tom. I. operum. — Bible d'Avign. tom. VI. préface sur les Psaumes num. V. — Bergier, diction. théol. voce imprecation. Cramers poetische Uebersetzung der Psal. 2. B. III. Abh.

Inst. II. Deus non potuit inspirare, quæ a Juditha Holopherno narrata sunt et Assyriis; quia falsa erant, ad fallendum composita. Ergo etc.

Resp. Non dicimus Juditham inspiratam fuisse, cum Holopherno loqueretur, sed inspiratum fuisse auctorem, cum ea, quæ facta et dicta sunt, scriberet.

Inst. III. Evangelistæ non raro in errores lapsi sunt,

quos a Deo inspiratos fuisse nemo dixerit. Ergo etc. Prob. ant. 1. S. Matthæus cap. II. 23. ait, Jesum habitasse in civitate Nazareth; ... *ut adimpleretur, quod dictum est per prophetas; quoniam Nazaræus vocabitur..* Verum nullibi illud apud prophetas legitur. 2. Idem Evangelista cap. XXVII. 9., pro Zacharia Jeremiam posuit. 3. Marcus quoque in Isaia scriptum affirmat, quod in Malachia legitur. Ergo etc.

Resp. ad I. S. Hieronymus observat, Evangelistam plurali numero uti: *per prophetas;* quia verba quidem ista: *quoniam Nazaræus vocabitur* in nullo prophetarum volumine reperiuntur; at res ipsa per hæc verba expressa passim a prophetis fuit prænuntiata: nam vox Nazaræus Nazir potest significare, vel hominem ab omni inquinamento segregatum, vel hominem a fratribus rejectum, vel salvatorem hominum. Vid. Is. II. 1. et LIII.

Ad II. Verosimile est, Matthæum pro more suo dixisse: *Quod dictum est per prophetam, ...* et scribam aliquem attexuisse Jeremiæ nomen. Hæc conjectatio magnam vim ex eo acquirit, quod plurima exemplaria græca, latina, syriaca, et arabica Jeremiæ nomen non habeant. Vid. Aug. lib. III. de consensu evangelistarum capite VII. Doctiss. Millium, Jansenium in Evangelia etc. — Eusebius lib. X. demonstr. evangelicæ, et Hieron. in Psal. LXXVII. putant errore scriptoris pro Zacharia Jeremiam esse suppositum.

Ad. II. Illud, quod ex Marco objicitur, frivolum videri solet his, qui latinam editionem passim ad græca exemplaria expendunt, in quibus legitur; ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις. Verum probatissimi interpretes, et ipse Erasmus nostram lectionem probant, et græcam asserunt a græcis fuisse immutatam. Ubi non possum novitios istos interpretes non ridere, ait Melchior Canus de locis theol. lib. II. cap. 18., qui tanta facilitate, et confidentia e pravis græcis emendant latina non prava. — Igitur præferenda videtur illorum sententia, qui dicunt Marcum duorum qui-

dem prophetarum Malachiæ, et Isaiæ vaticinia attulisse, sed unum tantum Isaiam tanquam illustriorem nominasse, quod eo facilius fieri potuit, quia Malachiæ vaticinium in eo Isaiæ quoad sensum continetur.

Instant IV. Quædam in Scripturis hæsitanter dicuntur; ideoque a Deo esse non possunt; alia inspirationem expressis verbis excludunt. Ergo etc. Prob. anteced. Ad 1. pertinent hæc, aut similia apud prophetas ...*Si forte audiant* etc. Psal. II. ...*Ne quando irascatur Dominus.* Act. VIII. 12. *Si forte remittitur* etc. Aut cum particulæ *quasi, circiter* adhibentur . . . *Jesus erat incipiens quasi annorum triginta* etc.... Ad 2. illud Pauli I. ad Corinth. VII.... *Cæteris ego dico, non Dominus*... et II. ad Corinth. XI. ...*Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia*... Ergo etc.

Resp. ad I. Probaret quidem argumentum, si auctores sacri ex humana ignorantia ita dubitanter loquerentur: verum hoc ipsum contigit volente Spiritu Sancto; ubi particulæ *quasi, circiter* adhibentur, signum est Deum non voluisse rem tam stricte determinare, ac determinari posset. Cæterum hunc canonem statuit Bonfrerius (Can. XIV. — Vid Menoch. Suppl. tom. III. edit. Venet. pag. 56.) « ...Dubitationum particulis utitur Deus in Scriptura, non quod dubitet vel ignoret, quid futurum sit; sed vel ad indicandam humani arbitrii libertatem, quæ ex se est indeterminata, et potest alterutrum facere; vel ad indicandam paucitatem eorum, qui rem de qua agitur, facturi sunt. » ... Verba Ps. II. ... *Nequando irascatur,* idem sunt, quam *ne irascatur* aut, *alioquin irascetur* (in Hebr. *Pen*).

Ad II. Plures et optimæ notæ interpretes putant, hæc vers. 12. verba: *cæteris ego dico, non Dominus,* ad præcedentia pertinere, non ad ea, quæ sequuntur; cæteris, ait Apostolus, de quibus dixi vobis, id est non nuptis et viduis, Dominus quidem non præcipit ut sic permaneant; et ego consilium do. Porro quod consilium suum Paulus

Spiritus Sancti consilium existimaverit, satis ipse indicat dicens ibid. v. 40. . . . *Beatior erit, si sic permanserit, secundum meum consilium: puto autem, quod et ego Spiritum Dei habeam* . . .

In epistola II. ad Cor. ait quidem Apostolus, se quasi in insipientia loqui; sed ibid. cap. XII. mox subjungit . . . *Et si voluero gloriari, non ero insipiens* . . . Quid ergo, sapiens, et insipiens? Nempe sapiens revera, et quasi insipiens. Nam hæc quæ stultitia esse videbatur, (laudare quippe se insipientis hominis nota est), revera Dei erat sapientia, quia non ex vanitate, sed ex charitate gloriabatur.

Objicitur III. Si Scriptura esset quoad omnes suas partes divina; ergo et divina essent omnia, quæ in ea continentur præcepta, neque solvi possent quacunque humana auctoritate: atqui Ecclesia plures ejusmodi leges ab apostolis in Scripturis latas aut abrogavit omnino, aut solvit frequenter per dispensationem. Ergo etc.

Respond. neg. maj. Præceptum ideo divinum non est, quia inspirante Deo scriptum fuit, quemadmodum et alia multa, quæ in Scripturis leguntur, ideo Deo tribui non possunt, quia movente Deo scriptis fuerunt consignata; narrantur enim a sacris auctoribus plurima impiorum hominum dicta et facta, quæ certe in Deum refundi non possunt. Quod præcepta attinet apostolorum, quæ in sacris litteris scripta sunt, discrimen faciendum est inter ea, quæ a Christo ipsi acceperunt inter gentes evulganda, juxta illud, *baptizate omnes gentes, docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis:* et ea quæ ab apostolis Ecclesiam gubernantibus edita sunt. Hæc proprie humana sunt et ecclesiastica, et quamvis maximæ semper in Ecclesia auctoritatis fuerint, mutationem tamen aut exceptionem patiuntur. Sic lex illa apostolica de abstinendo a sanguine et suffocato per Ecclesiæ potestatem abrogata fuit.

Objicitur IV. 1. Auctores sacri non afflatu divino ad scribendum excitati sunt, sed aliunde: nam S. Marcus a

fidelibus temporis sui ad illud inductus est; S. Joannes ab Asiæ episcopis; et S. Lucas aliorum, qui ante ipsum scripserant, exemplo. 2. Si in scribendo fuissent divina inspiratione adjuti, nullus ipsis fuisset in scribendo labor; atqui ingenue fatetur auctor lib. II. Machab. se negotium assumpsisse *plenum vigiliarum et sudoris*. Ergo etc.

Resp. ad I. Divinam operationem non excludunt piæ fidelium postulationes. Potest enim Spiritus Sanctus ejusmodi vota in cordibus fidelium excitare, aut ipsi scriptori motiva suggerere, quibus potenter ad scribendum impellitur. Utrumque conjungit S. Clemens Alexand. apud Euseb. lib. IV. Histor. cap. 14., cum de S. Joanne scribit: *Ipse divino Spiritu afflatus Evangelium familiarium suorum rogatu conscripsit . . .*

Ad II. neg. maj. Sicut gratia humanos conatus non excludit, ita nec inspiratio studium et laborem. Videbimus § sequente verborum delectum et structuram plerumque scriptorum sacrorum, imprimis historicorum industriæ fuisse permissum.

Scholion. Etiamsi quædam in Scripturæ codicibus hodiernis reperirentur, quæ vix, aut ne vix quidem conciliari possent; nihil exinde probaretur contra divinam scripturarum originem. Non diffitemur, potuisse in sacros codices in levioribus quibusdam, quæ ad fidem et salutem non pertinent, menda quædam irrepere ex amanuensium oscitantia, vel imperitia, quod et auctoribus profanis contigit, quin exinde operum illorum auctoritas labefactetur. Illud jam pridem a S. Augustino, lib. II. contra Faustum cap. V., observatum fuit. „. . . Ibi (*in Scripturis*) ait, siquid velut absurdum moverit, non licet dicere: auctor hujus libri non tenuit veritatem; sed aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intelligis.

§ II. *Qua ratione Scriptura dici possit origine divina.*

OBSERVANDA

I. Jam confutata est a nobis illa interpretum quorundam sententia, quæ docet auctores sacros interdum lumine supernaturali fuisse destitutos, et spiritu humano scripsisse; ex quo illud quoque sequeretur, falsa quædam in Scripturis reperiri posse, et auctores aut fallere potuisse in quibusdam, aut falli. — Catholici ab hac opinione passim abhorrent, qua optime vident omnem Scripturæ vim minui, et elevari auctoritatem. Verum quamvis in hoc consentientes sint, quod omnes Scripturæ partes divinas esse dicant, non eandem tamen habent sententiam circa hanc divinam Scripturarum auctoritatem. Sunt qui docent non tantum res et sententias, sed etiam singula verba, imo et apices verborum, stylum et sermonis texturam a Spiritu Sancto esse. Ita theologi lovanienses et duacenses in censuris anno 1588, contra Lessium aliosque editis. Protestantes, qui nullum fidei fundamentum præter Scripturam admittunt, olim passim in ea opinione fuerunt, singula quæque verba a Spiritu Sancto dictata esse. Quid sociniani et arminiani, quid hodie protestantes sentiant, et quam longe a patrum suorum doctrina recesserint, jam ad § 1. notatum est.

II. Anno 1586 Lessius et Hamelius e societate Jesu theologi sequentes propositiones propugnarunt: 1. ut aliquid sit Scriptura sacra, non est necessarium, singula ejus verba esse inspirata. — 2. Non

est necessarium, ut singulæ veritates et sententiæ sint immediate a Spiritu Sancto ipso scriptori inspiratæ. — 3. Liber aliquis (qualis forte est liber II. Machabæorum), humana industria sine assistentia Spiritus Sancti scriptus, si Spiritus Sanctus postea testetur, ibi nihil esse falsum, efficitur Scriptura sacra.

Hæ propositiones a duacensi et lovaniensi academia damnatæ sunt, quæ tamen censura, utpote ex privatis affectibus nata ab aliis universitatibus imprimis Parisiensi rejecta est. Duæ priores propositiones, eo sensu intellectæ, quo a Lessio expositæ sunt, et sublata æquivocatione (vid. pag. 361) nihil habent, quod non cum catholica doctrina optime cohæreat. Eandem sententiam, etiam post latam censuram propugnarunt celeberrimi inter catholicos interpretes Bellarminus, Cornelius a Lapide, Bonfrerius, Calmetus, Amort, Holdenus etc. aliique, ita ut nostra ætate communis effecta sit. Quod autem postremam propositionem spectat, certum est, eam etiam deleta parenthesi, quæ est de II. lib. Machab., defendi non posse; unde neque patronos invenit inter theologos catholicos.

III. Ut autem ea, quae ad hanc quaestionem pertinent, prope intelligantur, observandum est, diversos distingui influxus divini gradus. Tribus præcipue modis potest concipi Spiritum Sanctum se se cum sacris scriptoribus habere; *antecedenter* videlicet, quando s. scriptor nihil de suo addit, sed, quae a Spiritu Sancto inspirata aut revelata sunt, scribit, ad eum modum, quo discipulus magistro dictante excipit, quæ ab eo proferuntur: *concomitanter*, quando Deus modo quidem supernaturali ad scribendum concurrit, ita tamen ut nonnulla naturalibus scriptoris

viribus relinquat: *consequenter* se haberet Spiritus Sanctus, si illud, quod naturali prorsus ratione absque Spiritus Sancti ope conscriptum esset, postmodum Spiritus Sanctus approbaret, nihilque in eo falsi contineri testaretur. Gradum inspirationis, qualis in quolibet auctore sacro fuerit, aut in qualibet scripturae parte, determinare non possumus; neque accurate definire, quid requiratur, et sufficiat, ut Spiritus Sanctus possit dici auctor primarius scripturarum. *Antecedens* ille influxus, de quo diximus, non videtur ubique adfuisse, neque requiritur ad id, ut Scriptura origine divina sit; *consequens* non sufficit; *concomitans* autem videtur et requiri, et sufficere. Verum in eo explicando non una mihi videtur theologorum sententia fuisse. Bonfrerius ait, Spiritum Sanctum se habere *concomitanter* cum scriptore sacro, quando eum dirigit eo modo, quo quis alterum scribentem oculo dirigeret, ne in re quapiam erraret. Hanc rationem quidam vocant *inspirationem directivam*; melius *assistentiam directivam* dicerent; inspiratio enim adesse non potest, ubi scriptor sua tantum cogitata litteris consignat, nec quidquam aliud Spiritui Sancto relinquitur, quam ut scribenti invigilet, et eum non patiatur in scribendo errare. Hinc alii ad hanc inspirationem pertinere asserunt, ut Spiritus Sanctus excitet auctorem ad scribendum, et in scribendo ei suggerat, ut haec potius scribat, quam illa, hunc potius sensum eligat, quam illum.

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra vere et proprie inspirata est.

PROB. I. Illa in Scripturis admittenda est inspiratio, sine qua non esset verbum Dei; atqui verbum Dei dici non posset, sine vera et proprie dicta inspiratione; id est, nisi Deus auctores sacros ad scribendum impulisset, eisque suggessisset, quid scriberent. Ergo etc.

PROB. II. Iisdem argumentis, quae priori § attulimus. II. ad Timoth. III. expresse dicitur, omnem Scripturam esse inspiratam, vel esse a Spiritu Dei. Ad Rom. III. Scripturae vocantur *eloquia Dei.* Spiritus Sanctus dicitur locutus per auctores sacros ... Actor. I. 16. ... *Oportet impleri Scripturam, quam praedixit Spiritus Sanctus per os David* ... Porro certum est Spiritum Sanctum apostolis promissum fuisse, ut eos *doceret omnia*, ut eis *suggereret omnia*; illis a Christo dictum Matth. X. ... *Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* ... Ex quo, ut supra ostendimus, necessaria consecutione deducitur, apostolis etiam scribentibus ita adfuisse Spiritum Sanctum, ut illis suggereret, quae scriberent. — Haec omnia egregie evolvit et probat Melchior Canus lib. II. cap. XVIII. . . . . « Ille docebit vos omnia, ait Christus, et suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis; non supernaturalia modo, sed et naturalia suggeret, quæ alias humano more scriberentur: *omnia*, inquit, *quæcunque dixi vobis* » ... Et paulo post ... « Cum in secunda ad Corinth. epistola quaedam dixisset Apostolus, quae

humano more ab Ecclesiae praefecto dici possent, subjecit protinus: *an experimentum ejus quaeritis, qui in me loquitur Christus?* » . . . Circa veteris Ecclesiae sensum nemini dubium manere poterit, qui antiquorum patrum testimonia obiter tantum perlegerit. Aliter enim, quam de vera et proprie dicta inspiratione intelligi non possunt. Vid. argum. III. prop. I. prioris §. Schaeffer, institut. scripturisticæ, pag. 27. et seq.

COROLLARIUM I.

Ergo Scriptura non eo tantum sensu inspirata fuit, quod Spiritus Sanctus auctores sacros inter scribendum direxerit, ne errarent.

Prob. Hæc sententia non admittit ubique proprie dictam inspirationem. Si Spiritus Sanctus auctores sacros tantum ab errore immunes servasset, Scriptura protegente quidem, sed non afflante Deo scripta esset, et verba humana contineret non divina; neque superioris esset ordinis, quam Ecclesiæ circa fidem definitiones: atqui tamen fatentur adversarii, Ecclesiæ circa fidem decreta non esse verbum Dei; ergo nec Scriptura in hac sententia proprie verbum Dei vocari posset.

COROLLARIUM II.

Ad Scripturam sacram non sufficit, ut postquam humano Spiritu scripta fuit, Deus eam approbaverit.

Prob. Juxta hanc sententiam Scriptura non esset verbum Dei: ut enim aliquid verbum Dei dici possit,

a Deo originem habeat necesse est; atqui Scriptura, quam Deus tantummodo approbat tanquam erroris expertem, ab eo non proficiscitur, et nonnisi humanæ industriæ opus est, ut per se patet. Ergo etc.

PROPOSITIO II.

Non omnia in Scriptura revelante Spiritu Sancto scripta sunt: nec admittenda est inspiratio proprie dicta ad singula verba et styli modum.

Prob. I. pars. 1. Revelatio stricte sumpta est veritatis prius ignotæ facta divinitus manifestatio. Atqui haec scriptoribus sacris non semper fuit necessaria; quis enim dixerit, Moysi v. g. necessariam fuisse novam divinitusque factam manifestationem, dum refert ægyptiacam servitutem, populi liberationem, prodigia etc., cum ipse testis oculatus et pars maxima horum fuerit?

2. Ipsi auctores sacri, ut sibi fidem concilient, non semper ad novam rerum revelationem confugiunt; sed alias assignant vias, quibus illa, quæ scriberent, didicerunt. Sic S. Joannes epist. I. cap. I. ait . . . *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostrae contrectaverunt de verbo vitae, testamur et annuntiamus vobis . . .* S. Lucas in Evangelii sui proemio . . . *Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis etc. . . .* Auctor libri II. Mach. cap. II. . . . *A Jasone Cyraenae quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine breviare . . .* Ergo etc.

Prob. II. pars. 1. Si verba singula essent a Spi-

ritu Sancto inspirata et quasi dictata auctoribus sacris, cur auctor libri II. Mach. se excusat, si minus digne fuerit locutus? 2. Idem auctor sacer rem eandem alio hinc inde ordine narrat; ita Moyses decalogum Exod. XX. et Deuter. V.-3. Evangelistæ illud, quod unico modo protulit Christus, varie referunt. Sic Matthaeus et Marcus habent ... *Hic est sanguis meus novi Testamenti* ... Lucas et Paulus ... *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine.* 4. Eadem Ss. patrum sententia fuit. Sufficiat S. August. qui lib. II. de consensu Evangeliorum cap. XXVIII. affirmat, in diversitate verborum, quibus usi sunt evangelistae non aliud, quam sententiam loquentis esse requirendam, ne miseri aucupes verborum, apicibus quodammodo litterarum putemus ligandam esse veritatem.

Nota. Quamvis ad singula verba et verborum texturam necessaria non fuerit proprie dicta inspiratio; admittenda tamen est in his etiam specialis Spiritus Sancti assistentia, in quantum nempe necesse erat cavere, ne s. scriptores vocibus uterentur sensui exprimendo minus aptis, et ne ineptarum vocum delectus rebus ac sententiis officeret.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Argum. I. Si Deus testatur, in aliquo libro, qui humano tantum spiritu conscriptus fuerat, nihil inesse falsi, ejusmodi scriptum merito habetur ut verbum Dei. Ergo consequens approbatio sufficit.

Resp. neg. ant. Ad summum esset verbum Dei improprie et quasi per adoptionem; non autem proprie, quales esse Scripturas semper judicavit Ecclesia. Certum tunc es-

net ex Dei testimonio, librum ejusmodi nihil, nisi veri continere; sed liber ipse verbum Dei non esset.

Argum. II. Auctoribus sacris ad omnia necessaria fuit revelatio. Ergo etc. Prob. ant. 1. Omnia, quæ in sacris litteris continentur, sunt objectum fidei; atqui nihil de fide esse potest, nisi sit revelatum. Ergo etc. 2. Auctores hagiographi semota revelatione discernere non potuissent ex pluribus factis, quænam seligenda, et ex variis facti adjunctis, quænam scribenda; ergo indirecta saltem revelatio ad omnia necessaria fuit.

Resp. ad I. Dist. min. Nihil de fide esse potest, nisi sit revelatum aliquo modo, seu in sensu lato, *conc.*; nisi sit stricte revelatum, *nego*. Ut aliquid sit fide credendum, requiritur, ut sit divinæ auctoritati innixum; verum ad hoc sufficit inspiratio, quæ sine aliqua revelatione cogitari non potest.

Ad II. Si illum Dei influxum alicui revelationem indirectam vocare placet, non repugnamus; neque enim de nomine litigandi animus est.

Argum. III. Scripturæ et Patres non patiuntur stylum, et vocum ordinem auctoribus attribui. Ergo etc. Prob. ant. 1. Psal. XI, legitur ... *Lingua mea calamus scribae, velociter scribentis* ... Jerem. XXXVI. Baruch ait de Jeremia ... *Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me sermones omnes istos, et ego scribebam...* 2. Ss. Patres expressis verbis asserunt, unamquamque Scripturæ syllabam reconditos habere thesauros, sacros scriptores fuisse veluti Dei calamos, aut mera Dei instrumenta. Ita loquuntur Chrysost. hom. XVIII. in Gen. S. Basilius lib. de Spiritu Sancto. August. Gregor. M., aliique.

Resp. ad I. Etiamsi textus ex Scriptura citati eum haberent sensum, quem adversarii volunt, nihil aliud sequeretur, quam prophetis plerumque et res et verba a Spiritu Sancto fuisse revelata, quod nos quoque asserimus.

Ad II. Vel Ss. patres loquuntur de illis Scripturæ lo-

cis, in quibus prophetiæ, vel mysteria, vel profundiores quædam sententiæ exprimuntur; aut voces considerant, non quoad sonum, sed quoad significationem. Cum autem dicunt scriptores sacros veluti calamos fuisse in manu Dei, nihil aliud significare volunt, quam eos omnia inspirante Deo scripsisse. Si Deus hominibus utitur tanquam instrumentis, id fit modo, qui naturæ creaturarum rationalium convenit. Non cessat usus facultatum naturalium, sed speciali Dei influxu dirigitur ad finem a Deo intentum.

Inst. Testibus Josepho et Philone constans fuit judæorum tum veterum, tum recentiorum traditio; quod singula Scripturæ verba a Deo fuerint inspirata. Ergo etc.

Resp. Veterum judæorum traditionem certo scire non possumus; nam quando dicitur, voces omnes inspiratas esse, sæpe nihil aliud exprimitur, quam omnia esse inspirata, quæ vocibus exprimuntur. Judæorum recentiorum ineptias nihil moramur, qui etiam distortos calami ductus in suis codicibus ut divinos venerantur. Nec pluris facimus nugas cabalistarum, qui in singulis apicibus mysteria recondita rimantur.

ARTICULUS III.

De sacrarum Scripturarum canone.

OBSERVANDA

I. Canon idem est, ac regula. Quando de scripturis agitur, per canonem intelligitur collectio et catalogus librorum, qui tanquam sacri, et divinitus inspirati habentur. Dicitur *canon*, tum quia sacri codices fidei morumque regula sunt; tum quia ejusmodi codex auctoritate legitima confectus fidelibus tanquam regula dabatur, qua libros sacros ab aliis

secernere poterant. Notandum est, quod liber aliquis sacer et divinus esse possit, quin sit canonicus. Ad primum sufficit ut Deum auctorem habeat; ad secundum requiritur insuper, ut ab Ecclesia proponatur tanquam a Deo inspiratus. Sic libri quidam tum V. tum N. T., quos deutero-cononicos vocamus, semper quidem divini fuerunt; at ut canonici non habebantur, nisi postquam ab Ecclesia in canonem relati sunt.

II. Nota est librorum sacrorum in *proto-canonicos* et *deutero-canonicos* distinctio; quinam libri tum V. tum N. T. ad primam, aut secundam classem pertineant, in demonstratione christiana dictum est. Eusebius eos partitur in ομολογυμενυς, (*sine controversia admissos)* et αντιλεγυμενυς. (*in controversiam vocatos)*. Alia adhuc notanda est distinctio, inter libros *canonicos ecclesiasticos*, et *apocryphos*. *Canonici* passim a patribus vocabantur illi, qui in canonem divinorum scriptorum relati erant; *ecclesiastici* qui auctoritate Ecclesiæ in conventibus publice legebantur, etsi divini non essent, aut nondum in canone Scripturarum dedicati.—Vox *apocriphus* non eundem semper et apud omnes sensum habuit; απύκρυφος idem est, ac *occultus absconditus*; από τυ αποκρυπτειν, quod est abscondere, celare. Hinc apocryphi primum vocabantur illi libri, qui occultam sapientiam continebant; patres deinde hoc nomen sæpe illis tribuerunt, quos tanquam supposititios habebant, et quos Ecclesia, quia ab hæreticis fabricati erant, et res falsas, aut saltem incertas et dubias continebant, a publicis usibus arcebat. Hinc Ruffinus in symbolo libros, qui in Ecclesia legebantur, etsi in canone non essent, non tamen censet inter apo-

cryphos. Alii tamen non raro sub apocryphorum nomine omnia illa comprehendunt, quæ publicam Ecclesiæ auctoritatem non habebant, quia divina illorum origo propter aliquorum dissentionem adhuc quibusdam quasi tenebris tegebatur.

III. Canon Ecclesiæ catholicæ omnes libros tum *proto*-tum *deutero-canonicos* complectitur. Horum librorum indicem confecit concil. Trid. sess. IV., in decreto de canonicis Scripturis. Concilium solemne hoc decretum emisit, non ut catholicorum dissidia conciliaret, aut anxios adhuc et dubios animos firmaret; unus tantum erat, fixusque omnium ecclasiarum sensus: sed ut antiquam et generalem totius Ecclesiæ doctrinam contra novatores stabiliret... Igitur adscripto librorum sacrorum indice sic concludit.... « Siquis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, anathema sit... »

IV. Canon acatholicorum diversus est, pro sectarum et temporum diversitate. Protestantes omnes libros deutero-canonicos V. T. e canone expungunt. Lutherus ejusque asseclæ omnes quoque libros deutero-canonicos N. T. repudiant, nimirum epistolam ad hebr., epistolas Jacobi et Judæ, secundam Petri, secundam et tertiam Joan. et Apocalypsin. Contra vero calvinistæ hos omnes libros admittunt. Id tamen non omittendum, fixam non esse inter protestantes circa Scripturarum canonem sententiam. Recentiores qui inter ipsos orthodoxi vocantur plerosque deutero-canonicos N. T. admittunt. Alii autem quos heterodoxos merito appellant, plures etiam protocanonicos rejiciunt. En quam male consultum sit re-

ligionis unitati in hæreticorum cœtibus! Non cessant illi Scripturas appellare tanquam unicam fidei regulam; at ex Scripturis expungendum decernunt pro libitu; quæcunque cum eorum erroribus non consentiunt, aut quæ fastidit carnalis et superba sapientia.—Neque mirum videri debet id ab hominibus fieri, qui Ecclesiæ auctoritatem respuunt, et, sicut in aliis doctrinæ punctis, sic etiam in statuendo Scripturarum canone nihil certi fixique habent. (2)

His nunc brevis annectenda est canonis historia.

Canon judaeorum.

Antiquissima erat apud judaeos, et ad ipsa reipublicae incunabula pertingens, illa sacrorum librorum collectio, quæ *Pentateuchus* ideo vocabatur, quia quinque Moysis volumina continebat. An alius ante solutam captivitatem babylonicam Scripturarum canon confectus fuerit, valde incertum: permansit tamen in synagoga constans traditio qua judaei edocebantur, quinam inter illos libros, qui post Pentateuchum scripti fuerunt, ut divini habendi essent.

Statim post captivitatem babylonicam sacros libros collectos, et in indice aliquo conscriptos fuisse constans fert judaeorum et christianorum consensio. Communis quoque sententia est, Esdram hujus collectionis auctorem fuisse. Narrat enim Josephus lib. I. contra Appionem.... « Hunc esse gentilium suorum morem, ut, si quae ingruant bella, pace demum composita veteres Scripturae a superstitibus sacerdotibus recognoscantur, relegantur, et renoventur; nec unicuique de rebus sacris scripta in vulgus edere fas esse, sed prophetis solum qui Dei instinctu te præ-

terita et præsentia sciunt. Hinc duo solum et viginti sacra volumina, et ea sibi usquequaque consentanea gentem suam usurpare, veterem omnem anteacti temporis memoriam complexa, a Moysis usque temporibus, ad Artaxerxis Longimani aetatem scripta: ab hac vero aetate, singula fuisse relata in litteras, sed eandem quam superiora fidem minime esse consecuta.»... Ex his liquet, tempore Artaxerxis editum fuisse canonem. Porro nemo occurrit, cui potiori jure hic canon adscribi debeat, quam Esdras, vir patriæ antiquitatis, et sacrarum scripturarum longe peritissimus... *Scriba velox in lege Moysi*, ut Esdræ ipsius verbis utamur (I. Esdr. VII. 6. 11.); *scriba eruditus in sermonibus et praeceptis Domini, et caeremoniis ejus in Israel...* Et ut in epistola compellatur ab Artaxerxe (Ibid. v. 12.)... *Scriba legis Dei cœli doctissimus*... Hic ad instaurandum templum Domini ab Artaxerxe Jerosolymam missus est, atque ipse in numero est sacrorum auctorum. Ita tamen in hoc magno et difficili opere Esdram versatum fuisse credimus, ut omnia jussu et auctoritate magnæ synagogæ facta fuerint, quæ conquirendorum, et instaurandorum librorum sacrorum provinciam Esdræ demandaverat, et peracto labore, expensum opus comprobavit, et publico usui consecravit. Vide Huet. propos. IV. de canon libror. sacror.

Certum est, ut ait S. Hieronymus in prologo galeato, Esdram primum chaldaicos characteres pro universa Scriptura adhibuisse, cum usque ad id tempus iidem samaritanorum et hebræorum characteres fuerint; et quomodo viginti duo elementa sunt per quæ scribimus hebraice, ita quoque Scripturam in viginti duo volumina distinxisse. Quinam autem illi

viginti duo libri fuerint, accurate definiri non potest. Josephus summatim tantum libros numerat; scilicet, V. libros Moysis, XIII. prophetas, et IV. libros morales. Melito Sardensis sæculi II. scriptor, Origenes, et S. Hieronymus in prologo eosdem libros recensent, qui in nostris Bibliis hebraicis continentur, et quos *proto-canonicos* antiqui fœderis appellamus; pro hac sententia stant etiam versiones græcæ LXX. interpretum, Aquilæ, Theodotionis, et Symmachi. Notandum tamen, quod Melito librum Esther omiserit. Origenes XII. minores prophetas præteriit quidem; verum illud incogitanter factum fuisse ex eo liquet, quod ipse, antequam libros canonicos enumeret, viginti duos esse dicat; cum tamen omisso illo XII. prophetarum volumine nonnisi viginti et unus sint.

Quæritur nunc, quam ergo auctoritatem in antiqua synagoga habuerint libri, qui deutero-canonici dicuntur. Fatemur, eos in judæorum palæstinorum canone nunquam fuisse: hi siquidem religioni sibi duxerunt in canonem ab Esdra, et magna synagoga divulgatum manus inferre, neque illis viginti duobus voluminibus aut addere aliquid, aut demere ausi sunt. Verum de his plura in responsionibus ad objecta. An judæi hellenistæ eos in canonem suum retulerint, disputatur. Doct. Turneminius solidis argumentis probat judæos hellenistas, et alexandrinos, qui per totum late orientem diffusi erant, omnes illos V. T. libros, quos catholici admittunt, sine discrimine pro canonicis habuisse.

Canon christianorum.

Vetus Testament. Primi christiani canonem librorum V. T. a Christo, et apostolis acceperunt, nec alium quam judæi hellenistæ habebant, qui libros etiam deutero-canonicos inter hagiographos numerabant. Ex hoc Jesu Christi et apostolorum testimonio orta est constans Ecclesiae traditio, quae quidem aliquo tempore, quasi obnubilata videbatur; sed mox disjectis tenebris per totum orbem clarior effulsit, per unanimem ecclesiarum consensum. Si qua inter patres primorum saeculorum dissensio reperitur, ea exinde videtur ortum habuisse, quod nonnulli a primaeva apostolorum traditione recedentes canonem illum secuti fuerint, quem hebræi in Palæstina servabant; cujus rei fuit hujusmodi origo.

Melito sardensis episcopus, qui labente secundo Ecclesiae saeculo floruit, primus discrimen posuit inter libros, qui in christianorum conventibus legebantur. Nam cum Scripturarum canonem debuisset ab Ecclesia repetere, ipse in Palaestinam profectus judaeos consuluit, novumque librorum sacrorum canonem edidit, ad hebraeorum canonem compositum; quamvis ne hunc quidem integrum adhibuerit, quia librum Esther, etsi a judaeis receptum, plane omisit. Fecit Melitonis auctoritas, ut circa libros, quos ille catalogo suo haudquaquam adscripserat, controversiæ nascerentur; et ansa præberetur quibusdam dubitandi, an pro canonicis eos habere oporteret. Id tamen non obstitit, quominus illi ipsi libri, quos Melito omiserat, etiam in orientis ecclesiis ut antea legerentur; hoc unum novo suo

canone effecit, ut aliquid deinceps discriminis statueretur inter libros in canone judæorum contentos, et illos, qui ab eo aberant. Priores nempe, quorum divina origo nunquam in controversiam deducta, imo constanti et unanimi tum synagogae, tum Ecclesiæ auctoritate comprobata erat, præ ceteris aptiores habiti sunt, ad judaeos, incredulos, et haereticos revincendos.

Novum Testament. Ecclesia ab initio canonem librorum N. T. non habuit: inde factum, ut aliquorum divina origo fuerit in dubium vocata. Verum, cum pace Ecclesiæ reddita institui potuit diligentior disquisitio antiquae traditionis, quae in plerisque ecclesiis, imprimis in apostolicis vigebat, canon confectus est, qui praeter libros *homologumenos* etiam *antilegumenos* utriusque fœderis complectebatur, et quem tanquam communi ecclesiarum traditioni consentaneum omnes receperunt Ecclesiae.

Eusebius hist. Eccl. lib. III. c. XXV. triplicis generis libros. N. T. distinguit. Prima classis eos complectitur, quorum divina origo nunquam in dubium vocata fuit. Secunda illos, qui eundem ecclesiarum consensum non habebant: atque hi iterum duplicis generis erant... Alii, quorum auctoritas, quæ aliquo tempore vacillare videbatur, postea totius Ecclesiæ consensu, et auctoritate confirmata est; hique illi ipsi libri sunt, quos *deutero-canonicos* vocamus. Alii, qui quamvis a patribus quibusdam ut divini citati, et a bonis auctoribus editi fuerint, et utilitatem etiam afferre possint legentibus, tamen inspecta propius traditionis regula, a canone exclusi sunt. Tales sunt liber pastoris, epist. S. Barnabæ: epistolae duae S. Clementis. Tertia classis libros continet falsos, ab

haereticis aut rabbinis compositos, ac nomine Scripturarum Theopneustarum editos. Ad hanc classem pertinent plurima Evangelia falsa, quæ olim circumferebantur, Acta apostolorum nominibus inscripta, Apocalypses etc. Primum nunc agemus de canone in genere, tunc de libris deutero-canonicis veteris et novi Testamenti.

§ I. *De canone in genere.*

PROPOSITIO

Canon catholicorum, sive concilii tridentini legitimus est, et omnes, qui in illo continentur, libri, omnesque librorum partes ad sacras et divinas Scripturas pertinent.

Prob. Tota haec quaestio Ecclesiae judicio decisa est; cumque in decursu judicii hujus infallibilitatem, etiam non considerata librorum deutero-canonicorum auctoritate, probabimus; nihil contra hunc argumentandi modum inferre possent protestantes. Attamen ne a stricto ordine, quem nobis proposuimus, aliquo modo discedamus, ita argumentum instituimus:

Concilium Trid. in texendo canone, orthodoxorum patrum exempla secutum, nihil aliud decrevit, quam quod ex perpetua et communi traditione tota tenebat Ecclesia. Ergo ejus judicium irreformabile est, et nulli errori obnoxium. Ergo admittendus est etc.

Prob. I. ant. 1. Eosdem libros, quos canon tridentinus habet, an. 397. in canonem suum retulit concilium carthaginense III. ex 44. episcopis congregatum, cui etiam S. August. interfuit: canone

XLVII. ita loquitur concilium ...*Placuit, ut praeter scripturas canonicas nihil legatur sub nomine divinarum scripturarum; sunt autem canonicae scripturæ etc....* Recensitis deinde sacris libris eodem ordine quo in nostra Vulgata habentur, ut ostendat se eam doctrinam ex traditione hausisse, addit: ...*a Patribus ista accepimus, in Ecclesia legenda...*

2. Cum ex votis carthaginensis concilii index ad occidentales episcopos delatus esset, ut ab illis, præcipue a romano pontifice, confirmaretur; Innocentius I. eum suo, et sedis apostolicae, imo et totius occidentalis Ecclesiae nomine approbavit, in epistola ad Exuperium episc. tolosanum anno 405. data: atque similiter doctrinam hanc ex traditione se hausisse ait. Quis autem dubitet, romanam Ecclesiam, cujus incorruptam in docendo puritatem et constantiam antiquissimi Patres agnoverunt, quae in hoc maximi momenti articulo tam constanter docuit, a Ss. Petro et Paulo accepisse?

3. Eum librorum canonem recenset concilium rom. an. 494. sub Gelasio papa celebratum.

4. S. August. lib. 22. de doctrina Christ. cap. 8. positis ante regulis ad discernendas scripturas sacras, canonem subnectit, qui eosdem nec plures, nec pauciores libros complectitur, quam in conc. trid. numerati sunt.

5. Quam generalis fuerit a primis sæculis ecclesiarum consensus circa libros deutero-canonicos, probatur ex antiqua versione itala, quae apostolorum fere temporibus confecta creditur, et a latinis ecclesiis universaliter fuit usurpata. In illa versione omnes libri deutero-canonici inter divinas scripturas numerantur.

6. Magnum his argumentis pondus accedit ex consensu ecclesiarum orientalium, quæ omnes eundem, ac concilium trid., Scripturarum canonem admittunt; quamvis inter eas reperiantur, quae a 5. jam sæculo ab Ecclesia catholica scissae sunt; quales sunt nestorianorum, jacobitarum vel eutychianorum sectæ. In concilio, quod anno 692. Constantinop. in Trullo habitum est, et cui quatuor patriarchae, cum plusquam CC. episcopis orientis adfuerunt, in numerum canonum orientalis Ecclesiae recepti quoque sunt canones conciliorum carthaginensium, inter quos et ille continetur, quem superius citavimus. Quod autem ecclesia orientalis in hac doctrina constanter permanserit, patet ex illa responsione, quam synodus jerosolymitana anno 1672. sub Dosithaeo patriarcha celebrata protestantibus dedit, qui graecos ad partes suas trahere tentarunt. Numeratis Scripturae libris iisdem, quos in Tridentini decreto legimus, addit synodus ... *Hos omnes judicamus esse cononicos, et sacram scripturam confitemur, quoniam eos tradidit antiqua consuetudo, seu magis Ecclesia catholica...*

Prob. II. consequentia. Principium, quod Ecclesia in texendo Scripturarum canone secuta est, certum est et infallibile. Nam cum Ecclesia indefectibilis sit, et imprimis Ecclesia docens infallibilitatis prærogativa insignita fuerit a Christo, ut in parte 1. probatum est; cumque certum sit, Ecclesiam universam ante novatorum tempora circa librorum sacrorum canonem nihil aliud docuisse, quam quod a concilio tridentino postmodum solemni decreto stabilitum est; sequitur canonem tridentinum tanquam certam et infallibilem fidei regulam habendum.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Objiciunt I. contra argumenta in probationem allata. 1. Canon ex concilio carth. III. citatus, illius concilii non est; nam in fine canonis ita legitur . . . *Hoc etiam fratri, et consacerdoti nostro Bonifacio, vel aliis earum partium episcopis innotescat* . . . At Bonifacius tempore illius concilii Romæ episcopus non fuit, sed Siricius. 2. Decretum sub Gelasio in concilio romano editum multis spurium videtur. 3. Epist. Innocentii I. ad Exuperium dubiæ est auctoritatis. Ergo etc.

Resp. ad 1. Quæ in objectione citantur, ad canon. 47. concilii carthag. III. non pertinent; idque ex sequenti canone 48. manifeste colligitur, ubi consulendus dicitur Siricius, qui eo tempore Romæ pontifex erat. Notandum autem, canonem, quem in probationem adduximus, in illa collectione canonum carthaginensium contineri, quæ facta est a synodo carth. VI. anno 419. sub Bonifacio I. celebrata, cui S. August. pariter interfuit. Hanc deinde collectionem non occidentis tantum, sed et orientalis Ecclesia recepit. — Hinc probabile admodum est, additamentum illud concilii carthaginensis VI. esse, et postmodum scriptoris vitio canoni concilii III. fuisse annexum.

Ad 2. Decretum Gelasii papæ spurium esse, nemo nunquam asserere ausus est. Objicit Cavæus, illud a nonnullis Damaso attribui; sit ita: tanto erit antiquius et dignius veneratione.

Ad 3. Celeberrima Innocentii I. epistola ad Exuperium in collectione Dionysii *Exigui*, qui sæculi VI. scriptor fuit, continetur; et omnium eruditorum judicio genuina est.

Inst. Nec canon concilii carthaginensis, nec decretum Gelasii cum canone trid. consentiunt; canon enim concilii carth. omittit librum Baruch; Gelasii canon unum tantum Machabæorum librum continet, omisso quoque libro Baruch. Ergo etc.

Resp. 1. **Notum est, librum Baruch prioribus sæculis sub nomine Jeremiæ citatum fuisse: id inter alios testatur** S. Aug. 2. Gelasius in decreto unum commemorat librum Machabæorum sicut unum librum Esdræ. Hunc morem judæi in canone suo secuti sunt; ut videri potest in prologo galeato S. Hieron., qui cum libros hagiographos recenset, de libris Esdræ ita loquitur. ... *Octavus Esdras, qui et ipse similiter apud græcos et latinos in duos libros divisus est.*

Obj. II. Antiquissimi patres et scriptores ecclesiastici, illos tantum libros tanquam divinos et canonicos habebant, qui in canone esdrino descripti erant. Ergo etc. Prob. 1. Melito episc. sardensis, doctissimus sæculi II. scriptor, qui primus inter patres catalogum librorum V. T. texuit, libros tantum proto-canonicos recenset. 2. Ss. patres libris in Esdræ canone contentis passim majorem ac cæteris auctoritatem attribuunt. 3. S. Hieronymus in prologo geleato ait, quidquid extra hos libros est in canone Esdræ contentos, *inter apocrypha esse ponendum*. Ergo etc.

Resp. ad 1. *Nego conseq.* Melito Scripturarum V. T. canonem a judæis accepit in Palæstina degentibus; ipse autem fatetur, suum Scripturarum indicem ab asiaticarum ecclesiarum traditione discrepare. Ergo Melito traditionis ecclesiasticæ limites transiliit immoderatæ critices licentia; fecitque auctoritate sua, ut in orientis ecclesiis dubia quædam circa libros in canone hebræorum non contentos orirentur. Qua in re major sane, quam decuisset, ratio illius habita est; nam quamvis doctrinæ laude floruerit, multumque scripserit, in errores tamen etiam non leves lapsus est; atque in ipso canone, quem texuit, novum errorem deprehendimus; quia librum Ester integrum omisit, quamvis in veteri canone contentum.

Ad 2. *Resp. dist. antec.* Majorem attribuunt auctoritatem externam, imprimis quando ipsis cum hæreticis et judæis res erat, *conc.*; majorem attribuunt auctoritatem internam et quando cum catholicis agebant, *nego*. Si pa-

tres discrimen aliquod ponunt inter libros in canone judæorum adscriptos, et illos quos deutero-canonicos appellamus; hisque minorem præ illis auctoritatem attribuunt, non loquuntur de divina librorum origine, quam deutero-canonicis non abjudicabant, sed de illa auctoritate externa, quam Scripturæ ab Ecclesia recipiunt, nam, uti jam observatum est, potest liber aliquis in se divinam habere auctoritatem, quamvis eam nondum habeat quoad nos; quia nondum aliquid certi ab Ecclesia constitutum est. Cæterum, quod patres cum judæis et hæreticis disputantes libentius ad libros proto-canonicos appellaverint, id mirum videri non debet: an non idem et nobis accidit, quando cum protestantibus congrediendum est? Libentius enim argumenta ex illis libris desumimus, quorum divinam originem et ipsi admittunt. Quis ex eo concludet, minorem esse apud nos librorum deutero-canonicorum auctoritatem?

Ad 3. Vox *apocrypha*, ut in prænotatis dictum est, sæpe nihil aliud significat, quam opus, cujus canonicitas nondum extra omne dubium posita est. Quod S. Hier. Scripturas V. T. etiam in canone esdrino non contentas ut sacras habuerit, ex aliis ejus libris dignoscitur. Sic de libro Judith epist. LX. hæc habet... *Ruth, Esther, Judith tantæ gloriæ sunt, ut sacris voluminibus nomina indiderint...* Librum Tobiæ ex hebræo in latinum vertit, ed in præfatione ad eundem librum *Pharisæos* vocare non dubitat, qui illum rejiciunt.

Inst. Canon apostolorum 84. in catalogo librorum sacrorum omittit libros Tobiæ, Judith, et Ecclesiastici. Idem libri desunt in canone 60. concilii laodicensis ann. 372. celebrati, quod insuper libros Sapientiæ, Baruch, Machabæorum et Apocalypsin rejicit.

Resp. ad 1. Quid de canonibus apostolorum censendum sit, in historia juris can. dicitur. In decreto concilii rom. sub Gelasio legitur ...*Liber canonum apostolorum apocryphus.* .. De canonis illius auctoritate ex eo judicare licet,

quod tres libros Machabæorum recenseat, et Clementis epistolas duas, et ordinationes divinis libris accenseat.

Ad 2. concilium laodicenum, quamvis excellentes de disciplina canones condiderit, tantæ tamen auctoritatis non est, ut Ecclesiæ romanæ, imo et universalis Ecclesiæ traditioni officere possit. Provinciale tantum erat ex 22 patribus constans. Cur omnes fere libros deutero-canonicos in catalogo omiserit nescimus. Verùm id falso omnino asseritur, libros illos a concilio fuisse rejectos. Atque hoc in genere notandum est, argumenta adversariorum negativa tantum esse, nostra autem positiva. Nullibi dicitur, libros deutero-canonicos ad Scripturas non pertinere; nullibi divinitas horum librorum impugnatur; mancus tantum erat quorundam patrum, aut ecclesiarum particularium catalogus; quod utique mirum videri non debet; difficillimum enim fuit, sæviente persecutione Scripturæ libros omnes per totam Ecclesiam divulgare; aut ante artis typographicæ inventionem numerum exemplariorum augere: neque tum Scriptura integra in unum volumen compacta prodierat, sed sparsa erant singula volumina, et separatim edita.

Objic. III. Si primi fideles ex apostolorum traditione sciverunt, libros deutero-canonicos V. T. divinæ esse auctoritatis; si adeo consentientes in hoc habuerunt judæos, imprimis synagogas græcas late per orbem diffusas: non intelligitur, cur illi libri non ubique et constanter tanquam divini habiti fuerint. Ergo etc.

Resp. I. neg. conseq. Plurima ejusmodi sunt, quæ licet primitus revelata fuerint, et in traditione fundata, nihilominus postea a quibusdam patribus, vel ecclesiis in dubium vocata sunt; quin ejus rei ratio dari possit. Pauca iis imprimis sæculis scriptis consignata sunt; quæ autem scripta fuerant, ut plurimum temporum injuria interierunt. Protestantes nobiscum admittunt doctrinam de valore Baptismi ab hæreticis collati, tanquam in relatione fundatam; tamen plures doctissimique patres eam impugnarunt.

Resp. II. neg. antec. 1. Quod libros attinet V. T. quos deutero-canonicos appellamus, notandum est, judæos sibi semper religioni duxisse in canonem ab Esdra divulgatum manus inferre. Quando itaque, evulgato jam hoc canone, detecti sunt libri *Baruch*, *Tobiæ*, *Judith*, et ampliores *Danielis* et *Esteris* codices; quando postmodum *Sapientiæ* liber in lucem prodiit, et *Jesus filius Sirach* suum *Ecclesiasticum* scripsit, et auctores librorum *Machabæorum* suos singuli libros ediderunt; magna quidem his scriptis exhibita est reverentia; attamen in canonem relati non sunt. Cujus rei ratio alia non fuit, quam quod, ut Josephus ait lib. I. contra Appionem, continua non fuerit prophetarum successio; nam prophetam expectabant judæi, qui de librorum istorum divinitate decideret, eosque canoni divinorum librorum insereret. Quod autem judæi nullo prophetarum, oraculo discere potuerunt, quia nullus ab eo tempore propheta surrexit, id christiani a Christo et apostolis acceperunt, quorum testimonio librorum illorum divina origo extra omne dubium collocata est. Unde postmodum leviores illæ controversiæ ortæ sint, quæ apostolicam traditionem aliquo tempore in oriente obnubilarunt, jam ostensum est.

Inst. Si libri deutero-can. N. T. genuinus essent apostolorum fœtus, eos ab his accepisset Ecclesia; et nunquam potuisset esse dubio locus. Ergo etc.

Resp. Si libri deutero-can. apostolorum fœtus non sunt, non intelligitur, quomodo potuerint in plurimis et insignioribus ecclesiis tanquam apostolici servari, tantamque sibi conciliare auctoritatem, ut tandem ab Ecclesia universa in numero divinorum librorum collocarentur. Certe antiquissimorum patrum testimonia et multarum ecclesiarum, imprimis romanæ, constans traditio argumentum positivum sunt, quod levibus quibusdam, et negativis argumentis dilui non potest; præcipue cum rationes plures afferri possint, cur nutare aliquo tempore visa sit librorum istorum

auctoritas. 1. Inter epistolas deutero-canonicas aliæ breviores erant, et ad privatas tantum personas directæ; inde factum est, ut multis particularibus ecclesiis diu ignotæ manserint; aliæ eo ipso, quod ad omnes ecclesias directæ fuerint, ad nullam specialius pertinebant; ideo autographum diu delitescere potuit, vel etiam omnino interire. 2. Forsan patres aliqui ideo anxii hærebant et dubii, quod in illis libris quædam nimis obscura reperiebant, quæ vel aliis canonicis scripturis repugnare videbantur, vel ab hæreticis in malum sensum detorquebantur. 3. Hic quoque valent, quæ supra diximus de modo evulgandi scripta ante typographiæ inventionem. Neque collecti tunc habebantur libri etiam N. T., sed separatim editi. 4. In illa colluvie falsarum scripturarum, quas hæretici per omnes ecclesias spargebant, necessarium visum est patribus, summam in secernendis sacris libris diligentiam adhibere: maluerunt enim dubitare de veris, quam periculo se exponere, falsa et ab hæreticis conficta in locum assumere sacrarum scripturarum.

§ II. *De libris deutero-canonicis veteris Testamenti.*

PROPOSITIO

Omnes libri V. T., qui deutero-canonici vocantur, divinæ originis sunt.

Prob. I. Omnes libri, aut librorum partes, prout in nostra Vulgata editione habentur, pertinent ad canonem librorum sacrorum a concilio tridentino promulgatum: atqui ille canon legitimus est, et tanquam fidei regula admittendus, ut ex proposit. præced. patet. Ergo etc.

Probat. II. Certum est, libris V. T., quos deu-

tero-canonicos appellamus, ante Christi et apostolorum tempora a judaeis in magno honore habitos fuisse; atque ideo tantum non eandem cum ceteris habuisse auctoritatem, quia judæi prophetarum judicium in re tanti momenti expectabant. Quod autem judaei a prophetis discere non poterant, quia ipsis fatentibus series prophetarum defecerat; id Ecclesia christiana a Christo et apostolis accepit; quod probatur tum ex eo, quod illi libri non secus ac proto-canonici in Evangeliis et scriptis apostolicis frequenter citentur; tum ex patrum testimoniis, qui illos laudant tanquam sacros et divinos; tum ex traditione omnium fere ecclesiarum, imprimis romanæ ac totius occidentis, quae in accepta semel ab apostolis doctrina nunquam titubarunt. Quantum autem haec romanae ecclesiae traditio a primis saeculis pondus habuerit ex testimonio constat antiquissimorum patrum. Inter alios S. Irenaeus lib. III. scribit... «Traditione romana ab apostolis accepta, et ad nos usque per apostolorum traditionem continuata, omnes illos confundimus, qui conventus spurios et illegitimos celebrant.» Ergo etc. Conf. Huetium in demonstr. Evang. prop. IV. Bellarm. de verbo Dei lib. I. cap. 8. et sequen. Præloquia Bonfrerii cap. 3. tom. III. Menochii edit. Venet. pag. 5. etc. Tourneminii Dissertationem de libris deutoro-canan. V. T. eod. tom. III. Menoch. pag. 58. Opus maj. D. Wiest tom. III. § 313. etc.

Nota. Aperta est etiam in hac parte mala fides protestantium, qui libros deutero-canonicos V. T. rejiciunt, quia in antiquo canone judaeorum non reperiuntur, cui tamen inseri non poterant, quia vel scripti non erant, vel tum primum detecti, quando

clausus erat canon et quasi sigillo magnæ synagogæ obsignatus. An non ridendos se aliquo modo praebent, cum veteri synagogae majorem in hoc genere auctoritatem tribuunt, quam Ecclesiae a Christo institutae, cui scimus peculiarem Spiritus Sancti assistentiam a divino institutore promissam?-Concilium trident., cum suum de canonicis Scripturis decretum condidit, morem secutum est omnium, quae antea fuerant, conciliorum; ut nempe explorata fide totius per orbem dispersae Ecclesiae, id retinendum, et fide catholica credendum decerneret, quod jam a multis saeculis omnes ubique ecclesiae cum summa consentione tenebant.

Constituta nunc generatim canonis nostri auctoritate, opus non esset, de libris, qui in controversiam adducuntur, singillatim agere, ac quae contra singulos ab adversariis opponuntur discutere. Verum cum haec ad eruditionem sacram quam maxime pertineant neque aliena sint ab instituto theologiae dogmaticae, non putavimus ab hac tractatione omnino abstinendum: sunt enim inter hos libros quidam, quos protestantes in odium magis catholici dogmatis, quam veritatis studio respuunt. Hic nempe quovis tempore extitit haereticorum genius, ut quidquid contrarium suo dogmati viderant, vel eraderent, vel etiam integre repudiarent.

ARGUMENTA CONTRARIA

Liber Tobiæ.

Argum. I. Liber Tobiæ ante Esdram scriptus est; ergo in canonem procul dubio relatus fuisset, si Esdras et synagoga divinam illi originem attribuissent.

Resp. neg. conseq. Ideo in canonem relatus non est, quia in remotissimis oris conscriptus in ea temporum calamitate Esdræ adhuc ignotus erat. Hunc librum S. Hieronymus ait (Præfat. in Tob.), a judæis inter hagiographa numeratum fuisse. Ipse eum ex chaldæo sermone in latinum transtulit ... *Melius esse judicans pharisæorum displicere judicio, et episcoporum jussionibus deservire...*

Argum. II. Liber Tobiæ multa continet, quæ Spiritum Sanctum auctorem habere non possunt; quia aut inter se, aut cum populi israelitici historia pugnant, aut aperte asiaticas fabulas redolent. Huc imprimis pertinent, quae de Asmodæo dæmone narrantur, et de monstro illo aquatili, quod exivit ad devorandum Tobiam, et de singulari virtute, quæ felli hujusce piscis, et fumo cordis ejus attribuitur.

Respond. I. Sacra auctoritas hujus libri in iis constat testimoniis, ut vix intelligatur, quomodo possit in dubium revocari. — Ubi autem de hac divina auctoritate ex certis argumentis constat, ea difficultatibus quibusdam ex ipso libro petitis labefactari minime potest. Hinc contemni possent omnes adversariorum obtrectationes, quin veritas exinde quidquam pateretur. Advertant, quæso protestantes iisdem objectionibus cæteros quoque peti Scripturæ libros, de quorum auctoritate inter omnes convenit christianos, ne ipsis quidem Evangeliis exceptis. Aut an hæc forsan consecutio eos non deterret? Si ita res est, jam superfluum erit, ut de canone librorum sacrorum cum eis disputemus; cum ne proto-canonicorum quidem auctoritas sat firma illis sit, et sacra.

Respond. II. Diversas vias inierunt interpretes, ut ab his difficultatibus se expedirent. Quidam dicunt, omnia speciali et supernaturali providentia contigisse, neque quærendam esse solutionem, ubi patet, Deum intervenisse omnipotenti auxilio. Alii, imprimis inter recentiores interpretes totam narrationem parabolam esse censent; vel historiam quidem quoad substantiam admittunt; librum autem, qualem nunc habemus, a recentiore judæo hellenista ex commen-

tariis ab utroque Tobia conscriptis exaratum dicunt, et fictionibus quibusdam pro temporum illorum genio exornatum. Ultro concedimus, ad prodigia recurrendum non esse, ubi alia argumenta suppetunt; neque prodigiorum obtentu omnem in enodandis difficultatibus laborem abjiciendum. Verum neque id diffitemur, liberiorum recentiorum quorundam interpretandi rationem nobis videri ab Ecclesiæ sensu valde discrepare, neque satis consulere Scripturarum dignitati. Sed ista in genere dicta sufficiant. Argumenta adversariorum singillatim excussa et confutata habentur in optimis doctissimisque catholicorum interpretibus. Consulantur auctores jam citati, aliique maturioris et solidioris ingenii viri, qui sancta sancte tractare consueverunt. Calmet in hunc librum; Bible d'Avignon tom. V. Preface sur le livre de Tobie; Goldhagen T. II. introd. in Script. pag. 135. Bible vengée tom. IV. pag. 279. etc.

Liber Judith.

Objiciunt. Liber Judith dubiæ admodum fidei fuit apud judæos, et in vetere Ecclesia. Præterea quæ in hoc libro gesta narrantur, cum temporum illorum historia conciliari non possunt. Ergo etc.

Resp. ad I. Quemadmodum ea, quæ libri hujus auctoritatem impugnare videntur, eadem propemodum sunt, quæ libro Tobiæ objiciuntur; sic etiam iisdem fulcitur argumentis. Hieronymus in præfatione in hunc librum ait, eum apud judæos inter hagiographa legi. Ss. patres antiquissimi Juditham summis laudibus celebrant; imo ex S. Hieronymo discimus loco citato synodum nicænam illum in numero sacrarum scripturarum computasse.

Resp. ad II. Non negamus, quosdam falsis, quæ proposuere, systematibus ansam dedisse adversariis, librum hunc impugnandi; verum hoc non libri, sed interpretum illorum vitium est. Si Bethuliæ liberationem in annum 23.

regis Manassis conjicimus, qui decimus tertius fuit Assaradonis, quem auctor libri Judith Nabuchodonosorem vocat, difficultates omnes evanescunt. Plura videri possunt apud interpretes. Si opponitur, in græco codice addi cap. V., quod eo tempore templum fuerit solo æquatum; id autem ante captivitatem babylonicam non contigisse: respondetur 1. hæc verba in Vulgata non legi. 2. Græcam phrasin: ὁ ναος του Θεου αυτων εγενηθη εις εδαφος: *Templum Dei ipsorum factum est in solum, vel in pavimentum*, nihil aliud significare, quam templum fuisse profanatum, seu gentilium et impiorum pedibus conculcatum quasi commune solum. Ita habet versio syriaca. Hoc autem non semel factum est, etiam templo non destructo; (vid. lib. I. Machab.), atque imprimis tum, quando Manasses captus est ab Assyriis, et Babylonem deductus.

Liber Esther.

Observ. Hujus quoque libri et auctor et scriptionis tempus in controversiam veniunt: at multo magis dissentiunt eruditi in figendo tempore rerum gestarum, quæ in hoc libro narrantur. Octo ad minimum sententiæ numerantur, quas omnes examinare et discutere nimis longum esset. Tres tamen nobis videntur aliis et rationibus et auctoritatibus antecellere. 1. Assuerum Estheris alium non esse existimat, quam Darium Histaspis filium, qui anno 3483. thronum persarum conscendit; hanc sententiam inter alios defendit Calmetus, eique favet Bossuetius. 2. Astyagen nominat Cyri persarum regis patruum et proximum successorem, qui a Xenophonte Cyaxares, a Daniele Darius Medus vocatur, et anno mundi 3405. mortuus creditur. Ita Turneminius in appendice ad præloquia Bonfrerii. Vide Goldhagen introductionem in Scripturam S. tom. II. pag. 188. 3. Quæ magis videtur recentioribus interpretibus probari, historiam in tempora collocat Xerxis Magni, qui Da-

rii filius fuit, et pater Artaxerxis longimani. Hunc eundem esse contendit cum Assuero Estheris Conf. Janssens hermeneutica sacra vol. I. Dereser heil. Schrift des alten Test. 2ten. Theils, 3ter Band.

Objic. Septem postrema Estheris capita 1. in hebræo codice desunt. 2. Cum capitibus hujus libri hebraice extantibus pugnant. Ergo merito inter apocrypha ponuntur.

Resp. ad I. Probabile omnino est capita illa, quæ nunc in Vulgata leguntur, ex græco translata, non secus ac alia hebraico sermone fuisse exarata; textum autem hebraicum casu aliquo interiisse. Hæc certe Origenis sententia fuit (epistola ad Julium Africanum) viri rerum harum consultissimi. Idem ex Josepho colligitur, qui libr. X. cap. 12. Antiquitatum profitetur libros a se ex hebraico in græcum transferri nulla additione facta, aut diminutione; et tamen historiæ suæ intexuit ea, quæ in Estheris appendice narrantur. Illa capita Theodotion in græcum vertit, ergo in hebræis codicibus reperit. Patres porro tum græci tum latini, qui Estheris volumen citarunt, nullum agnoverunt discrimen inter capita canonica et non canonica. Omnes veluti divinam Scripturam habuerunt Estheris librum, qualis extabat in græcis et latinis Bibliis, quæ in ecclesiis legebantur.

Resp. ad II. neg. antec. S. Hieronymus ad finem libri rejecit, quidquid in hebræo codice non legebatur. Verum tum in græcis codicibus, tum in vetere latina, quam S. Hieronym. Vulgatam appellat, omnia suo ordine collocata sunt, prout illud series historiæ postulat; alia siquidem ad initium pertinent, alia in medio, alia in fine ponenda sunt, atque sic nulla erit in rerum narratione confusio. Cæterum, historicas et chronologicas tricas, quas adversarii contra septem ultima capita in medium afferunt, dissolvere sacræ scripturæ interpretibus relinquimus. Id tantum hic protestantibus observandum putamus, virum inter ipsos doctissimum Drusium, hanc de librorum sacrorum auctoritate

disputandi rationem valde improbare, et occasione quarundam in hæc ipsa Estheris capita objectionum, sapientissimam hanc regulam statuere ... « Quum a tempore quo hi libri scripti sunt, distemus maxime, neque historiæ tam remotorum sæculorum notitiam habeamus nisi obscurissimam, non licet nobis absque temeritate ob historicas aut chronologicas conjecturas illud rejicere, quod ab auctoribus, qui nobis proximiores fuere temporibus illis, receptum novimus, quin iis, quæ nos morantur, difficultatibus deterrerentur ... »

Liber Sapientiæ.

Dicunt. Liber Sapientiæ nec in judæorum canone habetur, neque in antiquissimis christianorum catalogis. Incerti auctoris est, et ut S Hieronymus observat (præf. in l. Salom.), græcam eloquentiam redolet: nihilominus auctor regem se nominat, multaque profert, quæ Salomoni, nec ulli præterea conveniunt. Atqui hæc omnia cum divina libri origine conciliari non possunt. Ergo etc.

Resp. nego min. Libri auctorem incertum esse ultro fatemur, neque, quo tempore scriptus fuerit, accurate definiri potest. Id certum, auctorem Esdræ recentiorem fuisse; hinc manifesta est ratio, cur in canone Esdræ non reperiatur. Auctor, qui forsan unus fuit ex LXX. Interpretibus, stylum tantum operi contulisse videtur et phrasin hellenisticam; librum autem ex Salomonis scriptionibus contexuisse; ita, ut compositio quidem, et dictionis color esset græci auctoris, doctrina autem et sententiæ Salomonis. Inde factum est, ut apud græcos Sapientia Salomonis (*σοφία Σολομαντος*) inscriberetur, quem titulum olim etiam in Ecclesia latina habuit.

Quod dicitur, hunc librum in quibusdam christianorum catalogis inscriptum non reperiri, nullius est momenti; scimus enim, unde error ille, aut suspensio patrum aliquorum orta sit; neque paucorum catalogorum silentium pro-

bare quidquam potest contra universalem et perpetuam Ecclesiæ traditionem. Auctores N. T. plures ex hoc libro sententias usurparunt, et antiquissimi patres tanquam divino usi sunt, non tantum, ut putat Hieronymus, præfat. citata, ad ædificationem fidelium, sed etiam ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum. Cf. Goldhagen tom. II. num. 169. et 70. — Hieronymo præcipuas orbis ecclesias, et multos alios magni nominis et antiquitatis patres opponimus, imprimis S. Augustinum, cujus inter alia hæc verba ex lib. de prædest. sanct. cap. 14, referunt Bellarminus, de verbo Dei lib. I. cap. XII., et Bossuetius præf. in lib. Sap. - Edit de Lebel tom. II. ...« Non debuit repudiari, ait S. Doctor, sententia libri Sapientiæ, qui meruit in Ecclesia Christi in gradu lectorum tam longa annositate recitari, atque ab omnibus christianis, ab episcopis usque ad extremos laicos fideles, pœnitentes, cathecumenos, cum veneratione divinæ auctoritatis audiri... *ac postea* ... Oportet ut librum istum Sapientiæ omnibus tractatoribus anteponant, quoniam eum sibi ante posuerunt, etiam temporibus proximis apostolorum, egregii tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere, nisi divinum testimonium, crediderunt. »...

Liber Ecclesiasticus.

Nihil habent protestantes, quod divinæ libri hujus auctoritati opponant, præter ea, quæ generatim contra libros deutero-canonicos objiciuntur. Ex prologo libri (qui tamen canonicam auctoritatem non habet) apparet quod hebraice scriptus fuerit a Jesu filio Sirach seniore, et ab alio Jesu, qui pariter filius Sirach dicitur, et prioris nepos fuit, in græcum translatus. Hebræum suo adhuc tempore viderat S. Hieronymus, ut ex ejus in libros Salomonis præfatione discimus ...« Latina nostra interpretatio, ut Bossuetius, præfatio in Ecclesiast. tom. II. cit., multo ab hodierno græco discrepat, atqui omnino necesse est, alium

interpreti lectum esse græcum codicem, ac eum, quem nunc habemus. Græcus quidem codex simplicior et brevior, multi tamen loci sunt in quibus haud dubie Vulgatæ nostræ lectio sanior et ordinatior. » . . . — *Ecclesiastici* nomen Petrus Annatus in Apparat. lib. II. Act. IV. ex eo derivat, quod libri, qui extra canonem versabantur, communi vocabulo Ecclesiastici vocati fuerint. Hoc deinde nomen, ait, libro filii Sirach mansisse, cum aliud speciale nomen non habuerit. Ab Hieronymo appellatur *Panaretos Jesu filii Sirach;* quo elogio passim a græcis insiguitur. Apud eosdem inscribitur; *Sapientia Jesu filii Sirach.*

Liber Baruch.

Objiciunt 1. S. Hieron. præfat. in Jeremiam de hoc lib. ait ...*Librum Baruch notarii ejus* (Jeremiæ), *qui apud hebræos nec legitur nec habetur, prætermisimus* . . . Ob hanc etiam causam, cum reliquos omnes prophetas suis commentariis illustrasset, in hunc nihil prorsus commentatus est. 2. Illum libellum nec Augustinus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec concilium carthaginense in numero librorum canonicorum supputarunt. Ergo etc.

Resp. ad I. Hieronymi auctoritas non potest prævalere contra totius Ecclesiæ auctoritatem. Fatetur ipse prophetiam Baruch cum epistola Jeremiæ ex LXX. Interpretum editione legi in omnibus fere græcis Bibliis sui temporis. Si quid igitur durius scripsisse videtur, id ex ipsius apologia II. in Rufinum benigne est interpretandum; ita enim ait: . . . « Qui me criminatur stultum (propter quædam a me quasi suggillata) se sycophantem probat: non enim, quid ipse sentirem, sed quid illi (hebræi) contra nos dicere soleant, explicavi » . . .

Ad II. Jam observatum est, prophetiam Baruch tanquam partem Jeremiæ fuisse a veteribus computatam; quod probatum, multisque testimoniis antiquitatis roboratum in-

venies apud Melchiorem Canum, lib. II. de locis Theol. cap. XI.

Partes Danielis deutero-canonicæ.

Cap. XIII. et XIV. cum oratione Azariæ et trium puerorum cap. III.

Objic. Hymnus trium puerorum Daniel III. hujusque lib. cap. XIII., XIV. nullius apud judæos auctoritatis sunt, neque repugnant huic sententiæ S. Hieronym., uti videri potest in ejus præfat. in Daniel., et commentariis in hunc prophetam. Ergo etc.

Respond. Quamvis partes illæ Danielis, de quibus hic agitur, jam S. Hieronymi tempore in hebræo non fuerint; dubitari tamen non potest, eos ad Danielis prophetiam pertinere, atque olim in hebræo extitisse. Unde enim eos accepissent LXX. Interpretes? Unde Aquila et Theodotion? Hujus interpretationem adoptavit Ecclesia præ illa τωι LXX. utpote melius ex hebraico versam. Quod S. Hieronymum attinet, fatemur eum, cum de libris deutero-can. V. T. ageretur durius subinde locutum esse. Humanum id est, et omnibus fere illis commune, qui hebraicæ linguæ studia sua consecrant. Augent enim quantum possunt hebraici textus et hebraicorum codicum auctoritatem, ad studiorum ac laborum suorum commendationem. Cæterum attendendum est ad ea, quæ de hoc patre superius dicta sunt; neque illud prætermittendum, quod Bellarm. observat, S. Hieronymum ita scripsisse, quia nondum generale concilium de libris deutero-can. aliquid statuerat excepto libro Judith, quem etiam postea recipit. De verbo Dei lib. I. cap. X.

Libri Machabaeorum.

Observa. Eadem conciliorum et pontificum decreta, idem Ecclesiarum tum græcæ, tum latinæ cousensus, quibus libri

illi, de quibus hucusque egimus, nobis tanquam sacri designantur, etiam librorum duorum Machabæicorum auctoritatem confirmant. Hos libros ut scripturam divinam citant antiquissimi patres, Tertull., Cyprian., Origenes; Ambrosius quoque et Hilarius, aliique plurimi; quin et ipse Hyeronym. pluribus in locis, Vid. Goldhagen tom. II. pag. 558. Augustinus lib. 18. de civitate Dei cap. 36. ait. . . . *Libros Machabaeorum non judaei, sed Ecclesia pro canonicis habet*... Protestantes multos enumerant errores et antilogias, quas in hisce libris, et præsertim in secundo detexisse sibi visi sunt. . . . « In istum librum exasperati, verba sunt Doctiss. Tournemimii Dissertat. tom. III. Menoch. pag. 63., propter ea, quæ de oratione pro mortuis in eo leguntur, nihil omisere, quo demerent ei auctoritatem suis erroribus infensissimam. Ne primus quidem eorum criticam effugit amarulentam. Eorum tamen disquisitiones nihil protulere, quod catholicis negotium facesseret; imo doctus quidam de Protestantium numero Alberius Gentilis, infirmitatem ostendit argumentorum, quæ suæ sectæ homines majori proponebant ostentatione. » . . .

§ III. *De libris deutero-canonicis novi Testamenti.*

PROPOSITIO

Omnes libri deutero-canonici N. T. divinae originis sunt.

Prob. I. *Argumento generali.* Omnes ii libri et partes librorum continentur in canone a conc. trid. promulgato; atqui canon ille legitimus est, et certæ atque infallibilis auctoritatis; ut § 1. probatum est. Ergo etc.

PROBATUR II. SPECIATIM.

I. *De Epist. ad Hebraeos.* Canonicam hujus epistolæ auctoritatem probat patrum testimonium, et unanimis Ecclesiæ consensus. Ac primum quidem, quod græcos patres attinet, et totam orientalem Ecclesiam, res apud omnes in confesso est. ... « Illud dicendum est, ait Hieronymus ad Dardanum, hanc epistolam, quæ inscribitur: ad Hebræos, non solum ab ecclesiis orientalibus, sed ab omnibus retro ecclesiis, et græci sermonis scriptoribus quasi Pauli apostoli suscipi... » Quod Ecclesiam latinam attinet, non diffitemur, quorundam animos fuisse aliquamdiu suspensos; verum multo plures eam inter divinas scripturas computarunt, et quidem ex antiquissimis patribus, ut Clemens Rom. in epist. ad Corinth., quam Eusebius lib. III. hist. refert; S. Irenæus cujus testimonium apud eundem Eusebium lib. V. legitur. Tertull. in pluribus locis, quamvis eam videatur Barnabæ attribuisse. His a IV. et V. sæculo adjungendi sunt Hilarius, Ambrosius, Augustinus. Illam inspecta propius antiqua Ecclesiæ rom. traditione in canonem retulit Innocentius I. et post eum Gelasius. Quinimo in conciliis œcumenicis ephesino, et chalcedon. approbati sunt anathematismi S. Cyrilli Alexandr., quorum X. hæc habet. ... « Pontificem et apostolum confessionis nostræ factum esse Christum, divina scriptura commemorat.... Quæ verba ex epist. ad hebræos desumpta sunt. Omitto, quod Petrus in secunda epistola quam ad hebræos direxit; hujus S. Pauli epistolæ mentionem faciat cap. III. v. 15. ... *Sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis....*

II. *De epistolis Jacobi, Judae, secunda Petri, secunda et tertia Joannis.*

De his epistolis quosdam olim dubitasse, an revera apostolicæ essent, testis est Eusebius lib. III. historiæ cap. 125., et D. Hieronymus lib. de viris illustrib. Nobis certum est eas esse apostolicas et divinas; habent enim in divinæ suæ originis testimonium non tantum argumenta ea generalia quæ § 1. produximus; sed alia plura, quæ vel unam aliamve, vel omnes simul concernunt. — Vid. Bellarmin. de verbo Dei lib. I. cap. 18. — Item opus maj. D. Wiest tom. III. pag. 588. etc. Origenis et S. Hieronymi textimonia mox videbimus.

III. *De Apocalypsi sancti Joannis.*

Apocalypsin inter divinas scripturas numerant antiquissimi patres Justinus, Irenæus, Melito apud Eusebium, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Clemens Alexand.; et siqui ea de re aliquandiu dubitarunt, quia regno millenario Christi favere videbatur, omnis tamen brevi cessavit fluctuatio, neque a fine sæculi IV. quisquam reperitur dissensus inter ecclesias. Quamvis veterum doctorum testimonia ad comprobandam librorum deutero-canonicorum auctoritatem, expressis verbis referre non patiatur hujus operis compendiaria brevitas; illud tamen Origenis, viri in scripturarum studio omnium versatissimi, prætermittere non possumus, qui libros omnes deutero-canonic. N. T. ab apostolis scriptos, et divinos esse statuit. Huic aliud subjiciemus S. Hieronymi, ex ejus ad Pau-

linum epistola desumptum. Origenes homil. VII. in Josue hæc habet... « Sacerdotali tuba primus in suo evangelio Matthæus increpuit. Marcus quoque et Lucas tubis suis sacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus epistolarum suarum personuit tubis. Jacobus quoque et Judas. Addit nihilominus adhuc, et Joannes tuba canere per epistolas suas et Apocalipsin; et Lucas apostolorum gesta describens. Novissime autem et ille veniens, qui dixit: puto autem nos Deus novissimos apostolis ostendit et in XIV. epistolarum suarum fulminans tubis, muros Jerico, et omnes idololatrie machinas, et philosophorum dogmata usque ad fundamenta dejecit. »... S. Hieronymi verba haec sunt...« Jacobus, Petrus, Joannes, Judas septem epistolas ediderunt, tam mysticas quam succinctas; et breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis, ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat. Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quod verba etc.

IV. *De partibus librorum deutero-canonicis.*

I. Ultimum caput S. Marci, aut saltem periocham illam capitis XVI. a versu 9. usque ad finem, partem esse Evangelii a S. Marco scripti omnes fere manuscripti codices græci et latini probant; omnes item versiones orientales, syriaca, arabica etc. Illam agnoscunt Irenæus, Eusebius, Athanasius, August. aliique ex antiquissimis patribus. Accedit usus Ecclesiæ, quæ jam a multo tempore diebus festis Resurrectionis et Ascensionis ex hoc capite Evangelium Missæ legit. Doctiss. D. Millius anglus partis hujus authentiam solide vindicat ex græcis codicibus.

II. Historia de sudore sanguineo Christi, et angeli apparitione, quæ Luc. XII. legitur, quamvis a quibusdam in dubium vocata fuerit, quia in aliquibus exemplaribus desiderabatur; tamen a præcipuis patribus tanquam pars sacræ scripturæ agnita fuit; atque ut talis semper habita ab Ecclesia catholica.

III. Initium capitis XIII. Joan., quod historiam refert mulieris adulteræ, tanquam genuinum S. Joann. opus, et scripturam divinam habuerunt patres antiquissimi, Ammonius, Tatianus in harmonia, Athanasius in Synopsi, Hieronym., Ambros., August., etc. Reperitur in multis codicibus græcis antiquissimis, et melioris notæ, quos Millius allegat. Beza ipse in adnotationibus ait... « Ex vetustis nostris codicibus septemdecim, unus dumtaxat illam non habet... » Plura apud interpretes, et theologos jam citatos.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Objic. contra Epistolam ad Hebraeos. 1. S. Hieronymus ambigit, an hæc ad hebraeos epistola sit canonica; imo asserit, eam non recipi a latinis: id patet ex ejus commentariis in Isaiam et Jerem.; ex lib. de viris illustribus in Cajo; ex ejus ad Paulinum epistola de s. scripturæ studio, ubi hæc habet ... *Paulus Apost. ad septem scripsit ecclesias: octava enim ad hebraeos a plerisque extra numerum ponitur* .... 2. Hæc epistola patrocinatur erroribus montanistarum et novatianorum, cap. VI. et X. 3. Auctor ejusdem epistolæ adstruit in arca fuisse urnam auream manna continentem, virgam Aaron et tabulas: at lib. III. Reg. cap. VIII. expresse dicitur, in arca nonnisi tabulas fuisse. Ergo etc.

Resp. ad 1. Etiamsi Hieronym. dubitasset, ait Melchior Canus de locis theolog. lib. II. cap. XI., non proinde no-

stram hanc certam, indubitatamque fidem ambiguam efficere posset; sed negamus eum ancipitem hoc loco habere sententiam. Nam ut innumera loca silentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia, ille profecto locus, quem in probatione citavimus ex epistola ad Dardanum ejus sententiæ clarissimus testis est; cui et illud ipsum adjici potest, quod in catalogo de viris illustribus in Paulo ait. Tam parum ibi adversariis favet, ut potius nostram sententiam confirmet.

Ad II. Multi putant, hanc esse causam, cur epistola ad hebræos apud nonnullos latinorum, 3. et 4. sæculo in suspicionem venerit; quia montanistæ et novatiani illis locis ad erroris sui patrocinium abutebantur. Sed facilis est responsio; 1. de Baptismo intelligi possunt, quæ Apostolus habet in utroque loco; ita primum interpretatur S. Ambros. lib. II. de Pœnitent.; secundum S. August. in expos. inchoata epistolæ ad romanos, Vid. Natal. Alexand. sæcul. III. dissert. 22. obj. 2. 2. Vox ἀδύνατον per *valde difficile* reddi debet, quod et δύσκολον appellatur. Richardus Simon meminit antiquissimi codicis, qui Hieronymi ætatem superat, in quo ἀδύνατον per *difficile* redditur.

Ad III. Apostolus scribere potuit urnam et virgam in arca fuisse, quia juxta arcam erant, vel cum arca in tabernaculo. Mos iste loquendi scripturæ sacræ inusitatus non est. Rursum dici potest, illa post Salomonis tempora a sacerdotibus intra arcam cum tabulis posita fuisse, ut in secretiori essent tutiorique custodia. Paulus hujus rei non erat inscius; nos sumus, qui hebræorum traditiones ignoramus. Theophilactus asserit, ita opinatos esse temporis sui judæos.

Instant 1. Nisi hæc epistola sit S. Pauli, non potest haberi ut canonica; atqui plurima probant eam S. Pauli non esse. Ergo etc.

Resp. 1. *neg. maj.* Non interest, quis epistolæ auctor sit, cum ex Trad. et auctoritate Ecclesiæ constet eam esse canonicam. Plures sunt Scripturæ libri, quorum incerti sunt

auctores ... « Molestè fero, ait Melchior Canus loco citato, quosdam in tam novam, ne dicam levem sententiam incidisse, ut epistolam ad Hebræos esse apostoli Pauli negaverint: sed id multo molestius, ut, si Pauli non sit, protinus non sit canonica. Nam auctore incerto poterit epistola certo esse canonica » ...

Resp. 2. *neg. min.* Omnia pene monumenta antiquitatis, quæ epistolæ canonicam auctoritatem probant, etiam probant eam esse paulinam. Sed hæc diffusius explicare nimis longum esset. Confr. Natal. Alexand. sæcul. I. de lib. Can. N. T. § 3. num. 16. obj. ult., et Melch. Canum lib. II. de locis Theol. cap. XI.

Inst. 2. 1. Stylus hujus epistolæ ab illo, quo aliæ Pauli epistolæ conscriptæ sunt, longe diversus est. 2. Hæc epistola Pauli nomen non refert, sicut ceteræ ejus epistolæ. 3. C. XIII. loquitur de Timot. liberatione, ad quem tamen II. epistolam dederat, paucis ante obitum suum diebus, quin aliquam de ipsius captivitate mentionem faciat. Ergo etc.

Resp. ad I. Quod stylus hujus epistolæ multo sit ornatior, quam aliarum D. Pauli epistolarum, ratio est quia Paulus ut hebræus, hebræis hebraice scripsit, id est, eloquio suo disertissime. Origenes quidem apud Eusebium putat, Lucam, aut Clementem exceptas a Paulo sententias græce scripsisse, sicque epistolam græco sermone fuisse compositam. Observant item critici, epistolam S Clementis ad Corinth. cum hac ad hebræos et stylo, et sensu valde consentire. Verum hæc satis gravia non sunt, ut a communi sententia abeamus, quæ hanc epistolam ait hebraice scriptam; et mox a Luca, vel si id magis placet, a S. Clemente græco idiomate eleganter expressam. Ita Clemens Alexandr., et ipse Eusebius lib. VI, historiæ opinantur neque id movere debet, quod textus V. T, secundum versionem LXX. Interpretum citentur; nam Clemens, aut alius quisque interpres, qui græcis græce scripsit, potuit ex græco exemplari loca illa exscribere, quae Paulus hebræis scribens ex hebraeo codice citaverat.

Ad II. Conclude igitur, eam nullius esse quia nullum auctoris nomen praefert. Causam hujus omissionis assignare nostrum non est; persuasum autem habemus Paulum id absque gravi ratione non egisse. Rationem S. Hieronymus in catalogo scriptorum ecclesiast. in Paulo hanc affert... *Quia Paulus scribebat ad hebræos, propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverat* .... Verum an non epistolae ejus initium tam grande et magnificum legentibus statim apparet, Apostolum rerum, quas tractabat, magnitudine abreptum, omnes exordii aut tituli ambages transiliisse?

Ad III. Epistola ad hebraeos communi calculo scripta est ante primam et secundam ad Timoth. Ergo liberatio Timothaei a vinculis contingere debuit, antequam Apostolus primam ad eum epistolam dedisset; quod illa quoque 1. epist. verba indicare videntur ... *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam, in quam vocatus es, et confessus bonum confessionis coram multis testibus* ....

Objiciunt contra epistolas Jacobi et Judae. 1. Eusebius lib. II. hist. de Jacobi et Judæ epistolis ait ... *Sciendum est, quod a nonnullis non recipiantur* ... 2. Auctor illius epistolae, quae Jacobi inscribitur, non videtur de numero apostolorum fuisse; nam apostolum se non nominat, et contra aliorum apostolorum morem salutatione utitur mere profana ... *Jacobus, Dei et D. N. J. C. servus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione, salutem* ... 3. Auctor epistolae eo maxime spectasse videtur, ut ea quae Paulus ad roman. III. et alibi de fidei excellentia docuerat, confutaret. Ergo etc.

Resp. ad 1. Eusebius ibid. subjicit .... *Nos tamen scimus, etiam istas cum caeteris ab omnibus pene ecclesiis recipi.*

Ad 2. Neque Paulus in epistolis ad Thessalonicenses, Philippenses et Philemonem se apostolum nominat; ne quæ Joannes in suis epistolis. Necesse igitur non est, tres admit-

tere Jacobos; scilicet 1. Jacobum Zebedei, fratrem S. Joannis, qui Major appellatur et cujus mors narratur Actor. XII. 2. Jacobum Alphæi, qui et Minor dicitur; et 3. Jacobum fratrem Domini, jerosolymorum episcopum cognomine Justum, qui auctor esse tepistolae catholicæ. Quamvis hæc sententia de tribus Jacobis canonicam epistolæ auctoritatem non tolleret, merito tamen, ut minus bene fundata rejicitur. Vide Goldhagen tom. III. pag. 448.

Ad 3. Epistolæ scopus nullatenus est, contra Apostoli doctrinam pugnare, sed falsis interpretationibus occurrere, eosque confutare, qui ea quæ Paulus de operibus legis dixerat, ad opera bona, et pietatis ac charitatis exercitia extendebant. Item sibi in epistolis suis proposuisse videntur Ss. Petrus, Joannes, et Judas.

Objiciunt contra epist. II. Petri. 1. Secundam Petri epistolam dubiæ auctoritatis habuerunt Origenes apud Eusebium lib. VI. hist.; et Eusebius ipse lib. III. cap. 3. ubi ait . . . *Quae vero secunda appellatur, eam quidem inter sacros N. T. libros censitam non esse a majoribus accepimus* . . . 2. Stylus ab illo 1. epist. multum differt. Ergo. etc.

Resp. ad I. Origenes ibid. ait . . . *Unam epistolam reliquit* (S. Petrus) *de qua nemo dubitat; sed et secundam recipito* . . . Quibus verbis sententiam suam clare et imperative exprimit. Vide quae in prob. citata sunt. Eusebius ea quæ refert, nullo argumento probat. Cæterum ipse sententiam suam satis clare exponit lib. III. cap. 25. distinguit enim, ut jam observatum est, inter libros universim receptos; et illos, quibus contradicitur, et quos ideo *antilegomenos* vocat, et demum spurios. De secunda Petri epistola ait, eam ad spurios non pertinere, sed ad *antilegomenos*, id est eos, quibus divina auctoritas competit, licet ad tempus a quibusdam fuerit dubitatum.

Ad II. Argumentum hoc valde infirmum est. An tanta sit, ut quibusdam placet, styli differentia, nondum in confesso est, nec leviter credendum levissimis eruditorum con-

jectionibus. Cæterum nihil impedit, quominus illud concedamus adversariis, quod volunt, duas scilicet epistolas stylo inter se, et charactere discrepare; verum, an non eundem auctorem saepe contingit, non aliam modo, sed eandem quoque sententiam stylo scribere differenti? Aut an non cum S. Hieronymo (Catal. de Scriptorib. Eccles. in Juda) concludere possumus, S. Petrum pro necessitate rerum diversis usum interpretibus?

Objicitur contra S. Judae epist. Epistola Judae testimonium refert ex libro Enoch apocrypho; item luctam Michaelis Archangeli cum diabolo de Moysis corpore, quod ex alio libro spurio desumptum est. Ergo non potest esse a Deo inspirata.

Resp. nego consequent. Fatemur hanc epistolam, quam Clemens Alexand., Origenes, Tertull. aliique vetustissimi patres magnis laudibus extulerunt, ab aliis tamen probatam non fuisse, ... *quia*, ut Hieronymus ait (Catal. de scriptorib. Eccles. in Juda), *de libro Henoch, qui apocryphus est, assumit testimonium* .... sed addit idem S. Doctor ... *Tamen auctoritatem vetustate jam et usu meruit, ut inter scripturas sacras computetur* .... Neque auctoritati hujus epistolæ obesse possunt, quæ ab ejus oppugnatoribus objiciuntur. Nam 1. S. Judas prophetiam Henoch ex Traditione habere potuit, quemadmodum et ea, quæ de altercatione Michaelis cum diabolo narrat. 2. Nihil vetat, ut partes illas ex libris apocryphis excitasse credatur; non omnia, quæ in libro apocrypho continentur, falsa sunt; et auctores sacri, cum vera referunt, falsa non approbant.

Objicitur contra Apocalypsin sancti Joannis. 1. Teste Eusebio lib. III. cap. XXVIII., Cajus scriptor antiquissimus negat Apocalypsin esse librum divinum; et S. Hieronymus in epistola ad Dardanum testatur, eam a græcis non recipi. 2. Græci codices inscriptionem præferunt: Αποκάλυψις Ιωάννου τοῦ θεολόγου. Ergo non est Joannis apostoli opus 3. Nemo hunc librum intelligit, ita ut potius επικάλυψις

seu occultatio vocari deberet, quam ἀποκάλυψις, quæ est revelatio. 4. Stylus hujus libri omnino differt ab illo S. Joannis apostoli.

Resp. ad 1. Unus aut alter scriptor, cui plures græci tempore D. Hieronymi adhæsisse videntur, nihil probat contra communiorem patrum sententiam, ac demum Ecclesiæ universalis consensum. Neque enim credendum est, eam fuisse a graecis omnibus reprobatam .... « Nonnulli, ait Eusebius lib. III. cap. XXV., eam reprobant, alii vero certis et indubitatis Scripturis adjudicant ... » Ita Eusebius ipse censuit, ita Dionysius Alexand. et Teophilus Alexand. apud Euseb. lib. IV. et VII. Ita doctissimus inter græcos patres Origenes; ita postmodum Athanas. in Synopsi. Epiphanius Hæres. 51. et 76. aliique.

Ad 2. Nomen *Theologi* S. Joanni optime convenit, eique passim a veteribus tribuitur.

Ad 3. quamvis multa sint in Apocalypsi obscura, et nonnisi conjecturis attingenda, quod etiam in aliis libris propheticis contingit: nihilominus plena sunt omnia præceptis saluberrimis; ubique occurrunt magnificæ Dei imagines, regni Christi descriptiones splendidissimæ, terrifica divinæ justitiæ exempla, ac suavissima divinæ benignitatis, et specialis providentiae in fideles testimonia etc. Ergo revera Apocalypsis vocari potest, seu revelatio futurorum, sed arcano aliquo modo per imagines et symbola proposita.

Ad 4. Quid mirum, si stylus dissimilis reperiretur, ubi tanta est in argumento dissimilitudo? Stylus propheticus multum differt ab historico vel dogmatico. Nihilominus etiam hoc novo exemplo videri potest, quam vana communiter sint ejusmodi argumenta ex styli dissimilitudine petita. Ubi aliqui, qui sibi emunctioris naris esse videntur, in hac styli differentia vim maximam collocant, ibi alii non minoris eruditionis viri stylum omnino similem vident, idque de Apocalypsi cum aliis S. Joannis scriptis comparata probarunt Millius et Wolfius.

Scholion. Et hæc quidem dixisse satis sit in hac compendiaria institutione. Ratio enim postulat, ut hujus controversiæ faciamus finem. Ceterum, ut jam sæpius observatum est, in hac causa cum magna eruditionis et ingenii laude versati sunt viri quam plurimi, qui Scripturarum studium aggredientibus operam præstare poterunt bonam et tutam. Hos adire possuut candidati, atque ab iis petere quæ nostræ huic tractationi desunt (3).

Quod Scripturis attinet, quæ in canone non sunt, de quibus autem olim dubitatum fuit, an essent in numero scripturarum divinarum habendæ, ad ea remittimus quæ jam in demonstratione christiana brevitatis causa brevissime diximus, aut potius ad eos auctores, quos ibi indicavimus, quibus addi possunt Bellarmin. de verbo Dei lib. I cap. ultimo. Natal. Alexand. hist. Eccl. sæculo I. cap. XII. art. I. item articuli II. § VI. tum art. III. et seq.

ARTICULUS III.

De Scripturarum sensu.

OBSERVANDA

I. Duplex distinguendus est Scripturarum auctor, homo scribens, et Deus inspirans; sensus igitur Scripturae compositus est; Dei enim sensum continet et auctoris. Sensus scribentis non potest sensui divino contradicere; potest tamen sensus Dei inspirantis illi, quem auctor habuit, longe esse fecundior, sicque in sacris litteris contineri sensus, quem scriptor sacer non cognovit, nec exprimere intendit. In exemplum adducitur illud Exodi XII. 46.... *Nec os illius confringetis*... comparatum cum Joan. XIX. 36.

II. Duplex Scripturæ sensus passim assignari solet;

Litteralis, qui alio nomine *Historicus* appellatur; et *Mysticus*, quem etiam *Spiritualem* vocant. Sensus litteralis ille est, quem verba menti proxime subjiciunt, sive propria illa sint, sive translata. Hinc sensus litteralis iterum dividitur in *proprium*, quem voces proprie et naturaliter significant, et *improprium*, *tropicum*, aut *metaphoricum*, cum verba ex propria significatione in aliam mutantur. Hoc modo dicendi in omni sermone frequenter utimur tum propter necessitatem, tum propter ornatum et virtutem orationis. In scriptura sacra infinitæ prope sunt ejusmodi figuratæ et metaphoricæ dictiones; ut cum Deo manus, pedes, oculi tribuuntur. Ut et ista ... *Vicit leo de tribu Juda...Ego sum vitis, vos palmites*...et sexcenta alia. Quibus autem signis propria locutio ab impropria vel tropica secerni possit, pluribus explicat August. lib. III. de Doctrina christiana. Summa huc redit; illud esse improprie accipiendum, quod, si proprie ut verba sonant intelligeretur, aut sensum nullum efficeret, aut absurdum; quemadmodum et illud omne, quod cum morum honestate, aut fidei veritatibus pugnaret. Sic cum Matth. III. de Christo dicitur... *Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam etc.*...Item Matth. XIX.... *Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt, propter regnum cælorum*...et alibi ... *Attendite a fermento pharisæorum*...Clarum est sensum horum locorum litteralem esse eum, quem verba metaphorice et tropice sumpta significant.

III. Sensus mysticus ille est, qui non verbis ipsis, sed rebus per verba significatis indicatur. Exemplum habetur in epistola ad Galat. cap. IV. 22. Hic sensus etiam *typicus* vocatur, quia res sensu litterali expres-

sa illius, quæ per sensum mysticum indicatur, *typus*, *figura*, seu *imago* est. Unde illa *typus*, hæc *antitypus* vocatur. Differt hic sensus a litterali, quod non statim per verba intelligi possit, sed supposito sensu litterali, ex eo, et rebus per eum significatis tanquam inclusus eruatur: hinc mysticus, seu reconditus et spiritualis appellatur. Pulchre illud explicant Hieronym. ad II. Ezechiel., et Gregor. M. Homil. IX. in Ezech.: Scriptura, ajunt, est liber scriptus intus et foris, idemque, ut in Apocalypsi dicitur Cap. V. 1., signatus. Est autem, ut ait Gregor., intus scriptus per allegoriam, foris per historiam; intus per spiritualem intellectum, foris autem per sensum litteræ simplicem.

IV. Triplex iterum sensus mysticus distingui solet, *Allegoricus*, *tropologicus*, sive *moralis*, et *anagogicus*. *Allegoricus* est, cum res veteris Testamenti ad Christum aut ad Ecclesiam referuntur. Multa ejusmodi in veteri Testamento habentur, ubi *omnia*, ut ait Apostolus, I. Cor. X., 11., *in figuris contingebant*. Exemplum habet ad Galat. IV.—Sensus *tropologicus* ad mores spectat, ita dicitur a τροπος, *modus*, *mores*. Vide Deuteron. 25, 4. collatum cum I. ad Corinth. IX. 9. *Anagogicus*, ab ανάγειν *sursum ducere*, ea quæ in hac vita geruntur, aut dicuntur, ad æternam refert et futuram. Sic Apostolus, quæ Propheta dixit de terra promissa Ps. 94, 11. ad cœlestem patriam transtulit ad Hebræos IV. Omnes isti sensus una cum litterali hoc qualicunque versiculo comprehendi solent.

Littera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quo tendas anagogia.

Notandum tamen, patres non semper tam accurate hos sensus distinguere, sed subin sub allegoriæ nomine omnem sensum mysticum comprehendere.

V. Pauca nunc de sensu illo dicenda sunt, quem *parabolicum* dicunt. Magnus est in Scripturis parabolarum usus, sed nullibi magis quam in Evangeliis. Valet autem hic docendi modus non tantum ad tegendam aliquo modo veritatem, quam directe et dilucide prolatam homines prave dispositi ferre non possent; sed etiam, et multo frequentius ad rem illustrandam, ad acuendum discendi studium, et ut ea, quæ fictionum involucris teguntur, cum explicantur, altius in animo infixa maneant. Quaerunt interpretes an parabolæ ad sensum mysticum pertineant, an ad litteralem; et si ad litteralem referuntur, an ad proprium, an ad improprium, seu metaphoricum? Quaestio haec neque magni momenti est, nec solvendo adeo difficilis. Parabola nihil aliud est, quam oratio a simili deducta. Metaphora autem, cum in similitudinem resolvitur, tropus esse cessat; unde sequitur parabolam ad tropicum sensum non pertinere, sed ad litteralem proprium.

VI. Sensus, quem *accommodatitium* vocant, proprie Scripturae sensus non est, quia in contextu litterae non continetur, neque mysticam significationem exprimit a Spiritu Sancto intentam; sed humani tantum ingenii fœtus est, et in eo consistit, quod verba, aut facta Scripturae propter quandam similitudinem ad aliquid aliud accommodentur, quod

proprie non significant, neque significare debent. In officiis de sanctis multa occurrunt hujusmodi accomodationis exempla; frequenter etiam ea utuntur Ss. patres, et oratores sacri.

Quæ in hac quæstione examinanda veniunt, quinque §§ complectemur. 1. Erit de sensu mystico et accommodatitio. 2. Inquiret, an plures litterales sensus in eodem Scripturæ loco dentur. 3. Regulas tradet in investigando Scripturae sensu observandas. 4. Quaedam adjiciet de studii hermeneutici subsidiis. 5. Novum accommodationis systema examinabit a recentioribus quibusdam propositum.

§ I. *De sensu mystico et accommodatitio.*

OBSERVANDA

I. Divisionem in sensum litteralem et mysticum, aut spiritualem, explodunt omnes fere novarum hæresum sectatores, neque alium esse Scripturae sensum præter litteralem pertendunt. Ad hos propius, quam par esset, quidam ex catholicis accedunt, profani rerum sacrarum tractatores, quos crederes nihil vehementius reformidare, quam ne quid haberi videantur illius cœlestis et divinae sapientiae, quam omnes sacrae scripturae paginae spirant. Litterae, cortici, quid dicam? carnali suae scientiae, unice inhaerentes, doctissimos viros, ipsosque Ss. patres vilipendunt ignobili jactantia, neque intelligentes, neque intelligere valentes, quanto ab ipsorum sicut sanctitate, ita et doctrina intervallo distent.

II. Cum autem illam quorundam sententiam arguimus nec veram nec piam, quae nihil putat in Scripturis contineri et significari, praeter id, quod

verba ipsa exprimunt, absit, ut in contrarium errorem incurramus, et nimium indulgeamus allegoriis ac mysticis interpretationibus, relicto, aut saltem neglecto litterali sensu; quo fit, ut cum ubique abscondita mysteria quaerimus, non veritatem ex Scripturis eruamus, sed errores nostros mentisque excessus in eam inferamus. Non diffitemur, plures Scripturæ interpretes, in hunc errorem lapsos esse, idque adeo aliquibus ex antiquissimis patribus vitio verti, quod nimii fuerint in sectandis allegoriis. Verum de his plura dicendi occasio occurret, cum ad argumenta adversariorum respondebimus. Quod theologos attinet posteriorum temporum, qui patrum exemplum male imitati omnem in hac parte modum egressi sunt, et ad explicationem etiam et probationem dogmatum non raro interpretationes ejusmodi adhibuerunt ex ingenio confictas; nolumus nos eorum patrocinium suscipere. Erat is temporum illorum gustus. Homines disputationibus et subtilitatibus innutriti, quae simplicia et naturalia erant fastidiebant; et cum nullam haberent linguarum originalium notitiam, aliisque subsidiis carerent, quae ad eruendum sensum litteralem requiruntur, maluerunt eam interpretationis methodum experiri, quæ plus acuminis habet et subtilitatis; quam litterarum et doctrinae.

III. Attamen non est cur hoc patrum quorundam, aut interpretum catholicorum in aucupandis mysteriis studium tantopere criminentur protestantes; ac si hac interpretandi ratione corrupta fuisset antiqua fides, et humani ingenii figmentis adulterata. Nam ne quid ex fidei deposito depereat aut corrumpatur, in Ecclesia catholica cautum est. Non ita apud

eos, qui in explicandis Scripturis proprio tantum sensu ducuntur, et impudenter genio suo indulgent. Hæc prævie attigisse sufficiat.

IV. Pauca nunc de illo interpretandi genere dicenda sunt, quod apud judæos invaluit, pleno ut plurimum superstitionis, vanitatis, et nugarum. Vocatur autem *Cabala*, quae vox a radice *kabal* desumpta est, et idem significat ac *receptio*. Huic ut correlativum respondent *traditio*, quam hebræi *masera* nominant. *Cabala* in genere definiri potest: *Arcanorum et reconditorum S. Scripturæ mysteriorum per manus tradita, receptaque notitia.*

Hujus vero Cabalae species numerantur tres a Galatino, Sixto Senensi, Bonfrerio etc. Prima, quam probam vocat Bonfrerius, Præloquia in S. Scrip. c. XXI., judæis ante Christum propriam fuisse dicunt. Continet vero mysticam et secretam Scripturæ expositionem, non scriptam, sed ore traditam. Hanc volunt Moysen primum a Deo in monte Sinai accepisse, ea lege, ut eam scriptis non consignaret, neque rudi populo aperiret, sed senioribus tantum, et sapientioribus, qui ea, quæ ore acceperunt aliis iterum idoneis viris viva voce traderent; et sic deinceps perpetua serie. Patet ergo hanc Cabalam magnam habere cum mystica nostra Scripturæ expositione affinitatem, quamvis modus tradendi sensus mysticos in Cabala multum differat ab eo, quem scriptores N. T. et patres Ecclesiæ orthodoxi servarunt. Hi sensus mysticos tradunt verbis apertis, et planis, ut siquis non intelligat, tota obscuritas ex objecti et materiae sublimitate nascatur, non ex tradendi modo. At cabalistica disciplina tota symbolica est, et ænigmatica, non multum ab ea methodo

distans, quam pythagoræi secuti sunt, aut chemici doctores, qui artis suæ arcana verborum involucris involvere consueverunt. In exemplum sit haec unica propositio, quam Picus Mirandulae comes Romae publicae defensioni subjecit: ... *Cum fiet lux speculi non lucentis, sicut speculi lucentis, erit nox sicut dies, ut dixit David.* ...

V. Alia species Cabalae recentiorum judaeorum est, plena nugis et superstitionibus. Haec Cabala in litteris, punctis et accentibus, Scripturae verbis ludit; et vel resolvendo litteras, vel transponendo, vel unam cum alia commutando, vel figuram, aut vim illarum arithmeticam, aliudve simile attendendo diversos sensus, et arcanas intelligentias extundit. In multis fere similis est Anagrammatum et Logogryphorum artificio. Si quaeritur, quid sentiendum sit de hac arte interpretandi, non possumus diu suspensi haerere; nam quamvis ea innocenter uti quis posset, aut etiam pias sententias ex Scripturis hoc artificio eliceret; universim tamen parum utilitatis habet, imo periculi et fallaciae quam plurimum. Scilicet malesanis mentibus latissimum campum aperit, quidquid velint insulse saepe et irreligiose ex Scripturis eruendi. Ex hoc fonte manarunt tot hebræorum in Christum et religionem plenae impietatis blasphemiae, et impia haereticorum, imprimis valentinianorum et gnosticorum, somnia.

VI. Tertia denique species, quam practicam vocant, ea est, quae praecedentium cabalarum secretis et mysteriis utitur; sed ad usum impium et sacrilegum, nihil aut parum a Necromantia distans. Explicat enim, ut ait Sixtus Senensis bibliothecae lib. II. secreta Dei nomina, ipsorumque virtutes oc-

cultas, quibus ad ligandos daemones, et ad præstigia facienda necromantici nonnulli apud judaeos utuntur, asserentes Christum hujus artis ope miracula sua edidisse. Consuli possunt Huetius prop. IX. cap. 39. Bonfrerius præloquia toto cap. XXI. Bible d'Avignon tom. V. dissert. IV. sur Esdras (4).

PROPOSITIO I.

In multis Scripturae locis praeter sensum litteralem admittendus est mysticus.

Probatur I. Christus et apostoli interpretatione mystica ipsi usi sunt, huncque sensum adhibuerunt tanquam sensum a Spiritu Sancto intentum. Ergo etc.

Prob. ant. Christus cum Nicodemo de sua in cruce exaltatione loquens, eam per serpentem a Moyse erectum praefiguratam fuisse affirmat Joan. III. *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Matthæi XII. ostendit se fuisse in Jona propheta figuratum. Joannes cap. XIX. in Christo impleta fuisse ait, quae Exod. XII. de agno paschali dicuntur ... *Os non comminuetis ex eo* ... In Apostoli scriptis nihil frequentius occurrit, quam ejusmodi mysticae explicationes. Sufficiat locus ex I. ad Corinth. IX. 9, ubi in sensu tropologico sive morali explicantur verba ex Deuteron. XXV. ... *Non alligabis os bovi trituranti* ...

Argumentum. Sensus, quem Christus et apostoli pluribus Scripturae locis attribuunt, non est mere accomodatitius, nec purum argumentum ad hominem: ergo est sensus a Spiritu Sancto intentus.

Prob. ant. Sensus mere accommodatitius nullam

ad probandum vim habet; sed Apostoli loca ejusmodi tanquam ad probandum idonea adducunt, ut illud ad Gal. IV. et aliàs passim: imo in I. ad Corinth. epistola cap. IX. textum in sensu mystico intelligendum esse expressis verbis declarat. Evangelistæ cum ejusmodi testimoniis ex veteri Testamento utuntur, non raro addunt haec verba ... *Ut adimpleretur quod dictum est per prophetam* ... (Matth. II. 15.) ... *Facta sunt haec ut Scriptura impleretur* ... (Joann. XVII. 19). Jam vero si diceretur, haec et alia multa in sensu tantum accommodatitio sumi; sequeretur apostolos, cum Scriptura utuntur ad probandum, revera nihil probare, eosque Scripturæ sensum attribuere, quem revera non habet.

Prob. II. Mysticum sensum tanquam a Spiritu Sancto intentum semper agnovit Ecclesia. Eodem sensu usi sunt Ss. patres; quae res tam clara est, ut nullus adversariorum sit, qui eam in dubium vocet.

Prob. III. Apostoli disertis verbis docent, vetus Testamentum figuram fuisse, et typum futurorum; idque Ecclesia ab apostolis edocta constanter tenuit. Ad Corinth. X. 11., ait Apostolus de vetere Testamento loquens. . . . *Omnia in figura contingebant illis* ... Græce τυποι, vel ut alia exemplaria habent: τυπικως, *typice*. Vide ibid. v. 6. Adeo ut non tantum instituta legis fuerint umbra Christi, ut ex epistolæ ad Hæbr. cap. VIII. 5., et cap. X. 1., item ad Coloss. 11. 17. etc. constat, sed et res gestæ præsertim nobiliores. Hinc Christi tempus vocatur plenitudo temporum. ... *Scimus*, ait Tertull., *ut vocibus sic et rebus prophetatum*. ... Ex quibus necessario inferendum: præter sensum litteralem esse et sensum mysticum, qui in litterali fundatur, et utrumque

Spiritus Sanctus intentioni convenire. Ita ex Grotii comment. in Matth. habet Waltonus proleg. VIII. num. 31. ad Biblia polyglotta.

PROPOSITIO II.

Ex sensu mystico, cum eum talem esse constat, solidum deducitur argumentum; non vero ex sensu accommodatitio.

Prob. I. pars. Sensum mysticum illum vocamus, qui aeque ac litteralis a Spiritu Sancto intenditur; ergo æque certus est ac firmus quam sensus litteralis.

Probatur II. Sensum mysticum ad probandum adhibuere Christus et apostoli, et post eos Ecclesia et patres, ut ex prop. const. Ergo etc.

Probat. II. pars. Sensus accommodatitius non est sensus ipsius Scripturæ, sed potius interpretis, qui verba auctoris ad rem suam trahit, et illi propter aliquam similitudinem accommodat. Ergo quamvis ad res explicandas et illustrandas valeat: ad probandum tamen vim habere non potest.

Corollarium. Ergo cum textus aliquis a scriptore hagiographo ad probandum adducitur; certum est, sensum, quem illi dat sacer auctor, a Spiritu Sancto esse, et ideo vel litteralem esse vel mysticum.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Arg. I. 1. Sensus mysticus pro hominum ingenio et arbitrio fingitur, quin constare possit, sensum ejusmodi Spiritus Sanctus intentioni respondere. 2. Ejusmodi interpretandi ratio occasionem dat subtilioribus ingeniis, in certum

veritatis detrimentum, sensum Scripturae proprium et naturalem relinquendi, eumque vanis conjecturis, ac confictis pro arbitrio applicationibus detorquendi, quod Philoni, Origeni, pluribusque aliis objicitur. 3. Ille tantum potest esse versus Scripturae sensus, quem scriptores sacri intellexerunt; atqui hi alium non intellexerunt, quam litteralem verbis suis respondentem. Ergo etc.

Resp. ad I. neg. ant. generaliter sumptum. Præter sensum litteralem in multis Scripturae locis etiam mysticum reperiri colligi potest vel ex Scriptura ipsa, vel ex traditione catholica. Saepe etiam tanta est analogia et congruentia inter figuram veteris Test., et rem in novo Test. exhibitam, ut difficile sit sensum mysticum non videre, maxime ubi ad illum aditum nobis aut fundamentum præbet ipsa Scriptura. Sic quia ex I. Corinth. X. scimus, transitum per mare figuram fuisse Baptismi, fundamentum habemus, plura, quae tunc gesta sunt cum Baptismate comparandi. V. g. aquas maris cum aquis Baptismatis; Moysen cum Christo; desertum cum vita hic post Baptismum transigenda in ærumnis; Manna, quo israelitæ in deserto nutriti sunt, cum pane Eucharistico; terram promissam cum Paradiso cœlesti etc.

Adde quod ex Corollario constet, textum ab auctore sacro ad probandum adductum, vel in sensu litterali sumendum esse, vel in mystico. Ex quo haec regula sequitur, sensum mysticum adesse, quandocunque textus in sensu litterali intelligi non potest, aut ita intellectus, nihil probaret. Sic cum ad Rom. X. 18, Apost. hæc ex Ps. XVIII. verba adducit ... *In omnem terram exivit sonus eorum* etc. manifestum est, ea in sensu allegorico esse intelligenda.

Ad II. 1. Multi ex patribus perperam hujus vitii arguuntur. Huetius probat eos communiter litteralem sensum ut verum assumere, et tanquam fundamentum habere, cui deinde alios sensus allegoricos inectunt, quos magis accommodatitios diceres, quam mysticos; cum illis potissimum oratorum more utantur, ad majorem audito-

rum aut lectorum utilitatem. 2. Siqui patres in textu mystico nimii sunt, aut ita allegoriis insistunt, ut sensum litteralem destruant, in hoc merito reprehenduntur. Illud Origeni objiciunt Epiphanius et Hieronymus. Quamvis hom. XIII. in Exodum dicat; allegoriam sine auctoritate Scripturæ esse improbandam. Media via incedendum est, ut docet S. Gregorius Naz. or. II. in Paschate ... « Nos, inquit, media quadam via inter eos, qui grassiore omnino ingenio sunt, et eos, qui nimio contemplationis et anagogiæ studio ducuntur, incedentes, ut non prorsus inertes et torpidi maneamus, nec rursus curiosiores simus, quam par sit, atque a proposito argumento excidamus, et evagemur... de his rebus non nimis absurde et ridicule disseremus .... ».

Ad III. Necesse non est asserere, sensus mysticos auctori sacro semper notos fuisse; nam Spiritus Sanctus tanquam auctor primarius Scripturæ plures sensus in iisdem verbis recondere potuit, certo demum tempore recludendos. Quamvis credendum sit, sensus litterales scriptori hagiographo semper innotuisse, et ut plurimum etiam mysticos. Verum hac in re certi statui nihil potest. Scimus Caipham, cum Joann. XI. 50, illa verba protulit ...*Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo ...* vere prophetasse, et a semetipso locutum non esse, ut Evangelista ait, cum tamen ipse sensum intenderit falsum, et sensui Spiritus Sancti contrarium.

Argum. II. Si ritus, sacrificia, et alia veteris legis instituta, aut eventus figura fuissent novæ legis, id scire debuissent judæi; christianis enim, qui figuratum jam tenent, figura nihil prodest; atqui nihil ejusmodi suspicati sunt judæi. Ergo etc.

Resp. I. n. maj. Figura enim etiam iis prodest, qui revera figuratum vident; sicut prophetia prodest iis, qui eo tempore vivunt, quo res prædictæ effectum sortiuntur. Quid enim aliud sunt figuræ istæ quam quædam prophetiæ species?

Resp. II. neg. min. Unde habent adversarii, quod ju-

dæi ignoraverint legis veteris ritus et eventus quam plurimos figuras fuisse futurorum? Quando Christus et apostoli de figuris veteris legis loquebantur quæ in Messia adimpleri debuerunt; nihil dixerunt, quod judæis novum esset et inauditum. Negabant quidem judæi, eas in Jesu Nazareno impletas fuisse; at de principio, illas figuras scilicet esse in Messia adimplendas, non dubitabant.

Notandum præterea 1. Judæos omnes Cabalam seu traditionem oralem præter legem scriptam admittere; ex quo concludunt Scripturas multis in locis sensum aliquem mysticum, et litterali longe excellentiorem continere, rudi quidem populo ignotum, sed inter sapientes orali traditione conservatum. 2. Adversarios nostros sibi non constare; nam si judæi non crediderunt figuras in veteri Test. contineri; cur dicitur, Christum et apostolos, cum ad eas provocarent, judæorum ingenio se se accomodasse?

Arg. contra II. propos. S. Hieron. in cap. XIII. Matth., cum parabolam de satis farinæ tribus SS. Trinitati applicuisset, ait ... *Pius quidem sensus, sed nunquam parabola, aut dubia ænigmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere*... Eadem est S. Thomæ sententia; vult enim ex solo sensu litterali trahi posse argumentum. Et vero, quomodo adhiberi ad probandum poterit, quod æque facile negatur quam asseritur? Sed talis est sensus mysticus. Ergo etc.

Resp. dist. min. Talis est sensus mysticus pro interpretis arbitrio confictus et nulli fundamento innixus, *conc.*; sensus mysticus clarus et certus, *nego*. In prop. dictum est, sensum mysticum ad probandum valere, cum eum talem esse constat. Ita etiam explicanda est S. Hieronymi et Thomæ sententia. Ne igitur in hac materia umbram pro veritate sectemur, et a media, quæ sola secura est, via recedamus, sequentia prope notanda sunt.

1. Nullam Scripturæ sententiam sensu litterali carere, non omnes autem habere sensum mysticum.

2. Sensum mysticum absolute quidem digniorem esse et præstantiorem, si cum sensu litterali ejusdem loci conferatur; quia figuratum est figura præstantius: attamen sensum litteralem multis de causis mystico anteponendum esse; tum quia etiam litteralis de rebus præstantissimis esse potest, ut sunt ea, quæ de Incarnatione, de SS. Trinitate, de regno Christi, in N. T. aut a prophetis in veteri dicta sunt; tum quia sensus litteralis in omnibus Scripturæ locis reperitur, aliorum sensuum fundamentum est, atque ad probandas res fidei, revincendosque errores vim maximam habet.

3. Sensum mysticum fere proprium esse V. T., eum tamen in novo etiam reperiri. Sic resurrectio Christi est signum resurrectionis nostræ ad Rom. VI. 4. I. Cor. XV. Idem Apostolus tropologice explicat passionem Christi extra portam ...*Exeamus ad eum extra castra, improperium ejus portantes*... possent adhuc in exemplum adduci lotio pedum, navicula Petri fluctibus jactata, Christus ex Petri navicula docens; captura piscium Luc. V., in qua rete rumpebatur, et alia Joan. XXI. post resurrectionem Christi, in qua scissum non est rete. Prima a S. Augustino tract. CXX. in Joan. allegorice exponitur, altera anagogice.

4. Non recte facere eos, qui relicto sensu litterali, nimii sunt in sensibus mysticis indagandis; imo præcipuam in sensu litterali ponendam esse operam; quia hic sensus in omni Scriptura necessario continetur, et adhibitis interpretationis regulis facilius erui potest. Accedit, uti supra diximus, quod adeo sensus mystici fundamentum sit; quid autem, ubi hoc fundamentum defuerit, de reliquo ædificio sperandum sit, nemo non videt.

§ II. *An plures dentur ejusdem loci sensus litterales?*

OBSERVANDA.

I. Non quaerimus, an Scriptura necessario sensum litteralem habeat; id enim si in quæstione versari posset, primum fuisset investigandum. Sed nemo est, qui ea de re dubitet. Disputant autem theologi et interpretes, an in eadem littera plures latere possint sensus veri et proprii, seu an textus idem plures habere possit sensus litterales. Ad meliorem hujus quaestionis intelligentiam notandum est, aliud esse sensum *fecundum*, aliud sensum *litteralem* multiplicem. Sensus *fecundus* dicitur, quando eædem voces et sententiæ res diversas indicant, quæ in se invicem continentur vel ob relationem quandam ad se invicem spectant; ex quo videtur sensum imprimis mediatum admodum fecundum esse. Quando autem voces ac sententiae Scripturae plures res designant, quae nec in se invicem continentur, nec ad invicem referuntur, sensus *litteralis multiplex* dicitur.

Eundem Scripturae locum plures sensus litterales admittere passim negant protestantes; quibus se adjungunt ex catholicis non pauci, ut Amort Wiest § 296., Seemüller Institutiones hermeneuticæ sacræ; Sandbichler allgemeine Hermeneutik, I. Hauptst. 4. §. Dicunt enim, quod, si varius et multiplex admitteretur sensus litteralis, ambigua fieret Scripturae sententia et fallax, similis gentilium oraculis ad decipiendos homines compositis; imo fides ipsa in periculum adduceretur; siquidem ad stabiliendam

fidem, et depellendos errores nullum ex Scriptura argumentum afferri posset certum solidumque, si non uno eodemque sensu teneretur textus, et haeretici ancipiti expositione huc illucque, ut ipsis placet, elabi possent.

II. Hæc argumenta procul dubio non ignorarunt patres in Scripturae studio versatissimi, et quibus cum haereticis agendi frequens erat occasio; nec ignorarunt theologi catholici et Scripturae commentatores celeberrimi, ut S. Thomas, Melchior Canus, Bellarmin., Tournelius, Bonfrerius, Serarius etc. qui gravioribus, ut ipsis videtur, rationibus commoti, docuerunt plures etiam litterales sensus aliquando in Scriptura admittendos. Nihil, inquiunt, magis decet divinam majestatem, quam ut paucis verbis plurima eaque diversa comprehendat; nihil Scripturae sacræ altitudinem et auctoritatem, nihil infinitae sapientiæ fœcundissimam profunditatem ita commendat quam ut liber divinus tot gentibus, tot ingeniis, in tanta temporum distantia locuturus, unicuique, quod ille de rebus divinis assequitur verum, hoc significet. Ad hoc accedit, quod spirituales sensus plures simul iisdem verbis insinuari a Spiritu Sancto nemo neget. Cur autem rebus plura significare Spiritus Sanctus concedatur, verbis negetur? An sunt res magis ad significandum plura idoneæ, quam verba?

III. Praeter haec, quae ex ratione desumpta sunt argumenta, exempla ex Scriptura afferunt sensus multiplicis patroni; præcipua sunt: locus ille Isaiæ LIII. . . . *Generationem ejus quis enarrabit? . . .*, quem patres plurimi de æterna Christi generatione, alii vero non pauci de temporali in utero Virginis intelligunt: utrique apte, nam toti contextui utrum-

que optime quadrat; tum et illa Psalm. II.... *Filius meus es tu, ego hodie genui te*... Quae Apostolus ipse de generatione aeterna et temporali, ad Hebr. I. 5. et V. 5., nec non de resurrectione Christi intelligit, Actor. XIII. 33., sensu tripliciter litterali. Vid. Goldhagen tom. I. pag. 162. Neque ad defendendam hanc sententiam patrum testimonia desunt quæ cum recitare omnia non possimus, unum audiamus Augustinum, qui, ut fuit acri et sublimi ingenio, verbi divini admirabilem profunditatem, et inexhaustam ubertatem et sensit et expressit lib. XII. Confess. cap. 30. et 31.; ubi de vera intelligentia illorum verborum Moysis loquens: *In principio creavit Deus cœlum et terram;* eaque multiplici sensu intelligi posse ostendens, quaerit, an unum tantum Moyses intenderit, an plures; tum ita prosequitur.... *Cum alius dixerit, id sensit quod ego, et alius, imo id quod ego: religiosius me arbitror dicere, cur non utrumque potius, si utrumque verum est? Et siquid tertium, et siquid quartum, et siquid omnino aliud verum in his verbis quisquam videt?*....

Ad argumentum superius a nobis expositum respondent, sententiam tunc tantum fallacem dici posse, et ambiguam, quando cum unum tantum verum sensum habeat, diversimode tamen intelligi potest, quin auctor sensum determinet, idque vel ex malitia, ut alios decipiat, vel ex ignorantia quia ipse quid respondendum sit ignorat: at Deus non intendit multiplici sensu decipere, sed instruere; neque falsos sensus habet aut contrarios, sed varios tantum et veros quos omnes vult agnosci, licet non absque studio et exercitatione.

Hanc sententiam fatemur magnam habere probabilitatem, quamvis a protestantibus acerbe notetur, et aliquorum etiam catholicorum consensionem non habeat. Mihi videtur, in hac re, sicut in aliis plurimis, multa fuisse cum exageratione dicta. Quam primum enim quaestionis status accurate definitur, nihil in ea reperitur, quod dignum reprehensione esset. Itaque limites ponendi sunt, statuendaeque regulae, quas religiose observare debet sincerus Scripturarum cultor.

Fundamentum sensus litteralis varii et multiplicis proprie aliud esse non potest, quam divini intellectus infinita fœcunditas. Deus non tantum textus alicujus sensus possibiles cognoscit, sed ab aeterno etiam praevidit, quidquid unquam ex iis humana perspicacia esset eruendum. Cum vero Deus inspirando Scripturas non ad unum tantum populum attenderit, aut ad exiguum aliquod temporis spatium, sed fontem aperuerit aquae vivæ, ad salutem omnium credentium; ideo procul dubio praeter voluntatem Dei non agit, quisquis ex illis sensum aliquem verum et pium eduxerit; haec est enim voluntas Dei sanctificatio nostra.

2. Necesse non est, ut auctor hagiographus omnes illos sensus viderit: certe Spiritus Sanctus eam occursuram lectori praevidit; imo etiam, ut occurreret, providit.

3. Quamvis plura forsan intelligi possint in eodem Scripturae loco, non est tamen negandum aliquem esse praestantissimum sensum, et speciali quodam modo litteralem; quem vel solum, vel præcipue intendit ille, qui scripsit.

4. Rarissime contra haereticos adhiberi potest

sensus alius, quam ille, qui in littera primario continetur. Alios autem sensus ad pietatem nutriendam potissimum valere; unde sequitur, ejusmodi sensus non ad dogmaticam aut polemicam Scripturae interpretationem pertinere, sed potius ad homeleticam aut asceticam. In hoc ergo summum discrimen positum est, inter litterales sensus, eum nempe, qui proxime in littera continetur, et speciali modo litteralis dicitur, et ceteros in eodem textu contentos, quod primus dogma probet, alii autem ex dogmate probentur. Nam, si cum doctrina jam certa et probata non concordent, manifestum est, eos divinos esse non posse.

5. Ut præter sensum litteralem primarium et præcipuum, alius quoque tanquam litteralis haberi possit, requiritur, ut eum talem esse constet, vel ex Scriptura ipsa, vel ex Ecclesiæ et patrum unanimi consensu. Ejusmodi autem textus pauci sunt.

§. III. *Regulae in investigando Scripturae sensu observandae.*

Non ignoramus hæc aliaque non pauca, quæ in hoc capite tractantur, ad theológicas institutiones stricte non pertinere; quapropter id nobis in culpam imputari posset, ac si præfixos nobis limites transilire, et falcem mittere vellemus in alienam messem. Neque immerito hæc objicerentur, si semper, si ubique Scripturæ et hermeneuticæ sacræ studium divisam a dogmatica partem haberet; id autem non putamus ubique locorum reperiri, præsertim ubi status clericalis alumni publicas scholas non frequentant; sed intra muros seminarii a tumultu et contagio prælectionum academicarum seclusi, a viris ecclesiasticis

ab episcopo ad id munus institutis erudiuntur, cum minori quidem scientiarum apparatu; at fortasse melius, solidius, religiosius. His igitur, quidquid ad Scripturæ studium necessarium est, brevi saltem compendio exponendum censemus: quo et illæ regulæ pertinent, quæ ad intelligentiam Scripturarum quam plurimum conferunt. Sunt inter has aliquæ, quæ Scripturæ interpretationem speciatim concernunt, et quæ non possunt satis omnibus iis commendari, qui huic labori se se tradunt; aliæ ipsæ sunt interpretationis regulæ generales ad scripturæ sacræ studium applicatæ.

I. Ne Scripturae interpres dum veritatem se in Scripturis quaerere contendit, vana et falsi nominis scientia deceptus a veritate aberret; nunquam e manibus dimittat, sed teneat firmiter quasi lucernam lucentem in caliginoso loco, hanc auream concilii trid. regulam Sess. IV. decret. de usu Ss. librorum ... « Ad coercenda petulantia ingenia decernit *(sacros. Synodus)* ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium sacram scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum ipsam Scripturam interpretari audeat » ... Ex hoc decreto sequitur 1. attendendum esse ad Ecclesiae interpretationem. 2. Sensum, qui traditis ab Ecclesia dogmatibus contrarius est, certo falsum esse: quamquam ex eo, quod huic doctrinae faveat, nondum verus probetur, cum posset ad hanc rem nullatenus pertinere. 3. Consensum unanimem Ss. patrum, cum

de re agitur ad fidem aut mores pertinente, aut cum his necessario connexa, certum esse verae interpretationis argumentum.

II. Ad Scripturæ intelligentiam imprimis juvat diligens, attenta et frequens lectio, tum meditatio et collatio Scripturarum, ut sic phrasis ipsa et spiritus familiaris fiat legenti. Ad hanc autem lectionem non accedat homo animo curioso, critico et superbo, sed docili, humili et religioso... *Scriptura*, ait auctor Imitationis, lib. I. cap. V., *eo Spiritu legi debet, quo facta est*... Studio jungatur oratio ex corde puro... *Qui indiget sapientia, postulet a Deo.* Jacob V. ... *In malevolam animam non introibit Spiritus sapientiæ.* Sap. I. ... Quo et ea pertinent, quæ in decreto concilii trid. jam citato in fine adjiciuntur contra sacrilegos temeratores et violatores verbi Dei, qui ad profana quæque, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, superstitiones impias, etc. convertunt, et torquent verba et sententias scripturæ sacræ (6).

Regulae hermeneuticae scripturae sacrae applicatae.

Quamvis Scripturæ cujuslibet hominis arbitrio permitti non possint, atque hoc ipso fidei regula certa et infallibilis esse desinerent, si quilibet posset eas ad suam sententiam torquere; hoc tamen ita intelligendum non est, ac si rationi humanæ in exponendis Scripturis parum aut nihil tribuendum esset. Nunquam illud a catholicis interpretibus exigere voluit Ecclesia. Scimus multos ex patribus, multos etiam ex recentioribus commentatoribus summa cum laude in eo versatos esse, ut regulas her-

meneuticæ generales scripturæ sacræ rite applicando, sensum ejus genuinum investigarent, etiam aliarum scientiarum subsidium in tam difficili opere minime negligentes.

REGULA I. *Usus loquendi.*

Usum loquendi examinet interpres, non communem tantum, sed et specialem, tum Scripturarum in genere, tum unius alteriusve auctoris. A communi autem verborum sensu non discedat, nisi manifestum sit, iis specialem significationem inhærere. Idem de sensu improprio dicendum; nam ad metaphoras aliosque tropos, aut sensus improprios deflectenda non est oratio, nisi ex sensu proprio aliquid absurdi elicceretur. Sic qui usum loquendi Scripturæ considerat, mox sciet, per *fratres et sorores* propinquos intelligi; *nudum* dici, qui superiori tunica exutus est, quod in mari aut in agris laborantibus commune est; hominem bene potum *inebriatum* vocari; *commune* idem esse ac immundum aut profanum; *benedicere* per antiphrasin etiam sumi pro maledicere, *sanctificari* pro pollui; *cornu* potentiam significare, *calicem* sortem, *funiculum*, *funes* hæreditatem; per *vasa* omnis generis instrumenta indicari, nam *vasa belli* arma sunt et instrumenta bellica, *vasa psalmi* instrumenta omnia musica. Multæ ejusmodi metaphorae occurrunt, quæ a nostro uso abhorrent, quales sunt, *adeps* vel *medulla*, pro eo quod est in re quacunque praestantissimum, *adeps frumenti*, *medulla tritici*. *Pingues* pro hominibus potentibus, *pennae* solis pro radiis, *filii areae* pro granis frumenti, *filii pharetrae* pro sagittis etc. etc. Legi

imprimis merentur in hanc materiam Bonfrerii canones ad Scripturae intelligentiam perutiles. (Praeloquia post Sect. IV. Capitis XXI.)

II. *Contextus.*

Ad litteralem sensum inveniendum, nulla fere certior regula, post regulas fidei dari potest, quam haec, ut locus, cujus sensum investigamus, cum antecedentibus et consequentibus conferatur (quod *contextum*, *nexum*, aut *acoluthiam* vocant). Quo melius haec antecedentia et consequentia alicui sensui adaptantur, eo certius erit, eum sensum esse vere litteralem, et maxime proprium. Exceptio tamen in psalmis facienda est et prophetis, in quibus hincinde more prophetico subitus fit transitus a re una ad aliam, a figura ad figuratum. Porro hic contextus vel angustior est, ac in quibusdam tantum versibus inclusus; vel extenditur ad plura capita; aut per totum aliquem librum diffunditur; aut etiam ex connexu oritur unius libri cum alio. Nihil ad investigandum textum utilius, quam integri libri, aut alicujus pericopae analysin texere. Quod breviorem contextum attinet, in exemplum sint illa, Ps. XVII... *Cum sancto sanctus eris*... Job. XXI... *Ducunt in bonis dies suos*... Sap. VIII... *Scivi*, *quoniam aliter non possem esse continens*, *nisi Deus det*... Sic et illa verba apud Matth. cap. V... *Non veni solvere legem*, *sed adimplere*... ex contextu explicanda sunt. Majores contextus in epistolis apostolorum occurrunt. Prophetia Isai. VII. ... *Ecce virgo concipiet etc.*... Clarior efficitur et certior ex contextu, qui a VII. capite usque ad XII. extenditur. Videatur *Schaeffer* pars. II. pag. 58. etc.

III. Scopus.

Nihil antiquius habeat interpres, quam ut scopum disquirat diligentissime, non tantum generalem Scripturae, qui alius non est quam Christus (Actor. III. 18. Rom. X. 4.); sed specialem cujuslibet libri. Scopus interdum in ipso libro indicatur, ut Proverb. I. Joan. XX, 31. Vel ex circumstantiis temporis, quo res scripta, aut facta est, ex libri argumento, aut ex iis, quae scribendi ansam dederunt, cognosci potest. Invento autem scopo libri, facilius erit particularem scopum alicujus pericopae detegere. Si personae inducuntur aliquid narrantes aut agentes, ad illarum specialem scopum attendendum est.

Ita plura, quæ in epistolis S. Pauli difficilia sunt intellectu, ex scopo Apostoli explicanda sunt, imprimis quæ de justificatione habet et vocatione ad fidem, et quae ad propriam auctoritatem tuendam ad Corinth. scribit epist. II. cap. XI. et XII. Huc et ea pertinent, quae de ciborum discrimine et idolothytis dicuntur I. Corinth. VIII. et X. Item quae II. ad Corinth. V. 16. Apost. ait ... *Et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus* ... etc.

IV. Circumstantiae.

Non exiguum textibus lumen affundunt circumstantiae historicae. Inspiciendum igitur est, quis sit libri auctor, quo tempore, quo loco, qua occasione res scripta aut peracta fuerit. Praeterea non parum interest scire, quis in libro loquatur, an Deus,

an angelus, an homo; an plures inter se colloquentes inducantur, quod saepe in Psalmis videre est. Item quae personae loquentis, vel ejus ad quam, vel de qua sermo est, fuerit indoles, quis affectus etc. Sic cum ea, quae Judith ad Holofernem dixit, non sacri auctoris verba sint, sed Judithae, potest mendacium admitti, quin libri sacri auctoritas quidquam patiatur. Illud quoque, quod Actor. VII. 16. dicitur, et contrarium videtur iis, quae Genes. 23, 33 et 50., et Josue 24 leguntur, ita solvit Melchior Canus Loc. Theol. lib. II. cap. XVIII. ut dicat, illud non a S. Luca ita dictum fuisse, sed a Stephano, qui in longa illa narratione, eaque subita, levi aliquo errore et ad rem nihil attinente labi potuit. Nos, addit, non Stephanum ab omni lapsu, sed Evangelistam vindicare debemus. Ex locorum circumstantiis interpretandum est, quod Matth. VIII. de dæmoniacis dicitur extra urbem in monumentis habitantibus; aut illa Matth. X. ... *quae in aurem audistis, praedicate super tecta* ...

V. Parallelismus.

Magnum demum, ad Scripturae intelligentiam adjumentum est Scriptura ipsa; ut S. Aug. præclare docet lib. XIII. Conf. et II. de Doctr. Ch. Jam ipsa frequens divinorum eloquiorum lectio promptam quandam et expeditam facultatem parit intelligendi ea, quae primum obscura et ambigua videbantur; verum, ut fructus ex hac lectione uberior percipiatur, juvat imprimis ad loca *parallela* attendere, vetus Testamentum cum novo, aut ex eodem Testamento textus cum textibus conferre: quia, quae in

uno loco obscure dicuntur, sæpenumero alibi clarius exprimuntur, aut lucem mutuantur ex similium aut dissimilium comparatione. Hic locus *Parallelismus* dicitur, et duplex distingui potest, *realis* nempe et *verbalis*. *Verbalis* ad verba attendit, *realis* ad rem ipsam verbis expressam. Sicut parallelismus realis adesse potest, quamvis diversa sit dictio; sic etiam eadem, aut similis dictio non semper rem eandem significat. Hinc quando verborum obscuriorum significatio ex aliis locis elucidanda est, ubi eadem verba adhibentur, probe attendendum est ad ea, quæ de *usu loquendi* dicta sunt; an ii loci sint ejusdem auctoris, an hic eadem, qua scriptor quem interpretamur, ætate vixerit, an eodem dicendi genere utatur etc. Parallelismi reales, in omnibus fere Vulgatæ editionibus vel ad margina vel infra textum reperiuntur. Verbales exhibent Concordantiæ biblicæ.

§ IV. *Studii hermeneutici subsidia.*

Putandum non est scientias et artes sæculares ad scripturæ sacræ studium nihil conferre. Conferunt certe quam plurimum, dummodo humana divinis subdantur, non divina humanis. Scimus quam florentes olim in omni sæculari scientia fuerint florentissimi Ecclesiæ pastores Gregor. Nazian., Basilius, Augustin., Hieronymus aliique, ex quibus B. Augustinus ad studium scripturæ sacræ valde commendat humanas disciplinas. Unum afferamus S. papæ Gregorii testimonium, quem quidam volunt in litteras sæculares male affectum fuisse. Is ergo explanans ea verba I. Reg. XIII. ... *Caverant philistiim, ne forte facerent hebraei gladium aut lan-*

ccam... ait, id agere dæmones, cum nos sæculares scientias discere dissuadent; quid enim aliud, quam ne gladium aut lanceam faciamus, præcavent? Quamvis autem nulla sit ex naturalibus scientiis quæ non subsidia afferre possit sacræ scripturæ interpreti, sunt tamen quædam, quæ majorem præ ceteris utilitatem habent; sunt autem 1. ars Critica; 2. Grammatica; 3. Poësis et Rhetorica; 4. Historia; 5. Chronologia et Geographia; 6. Archæologia; 7. Stathmica; 8. Philosophia.

I. *Ars Critica.*

De arte critica jam in prolegomenis dictum est. In iis imprimis, quae scripturam sacram attinent, sana esse debet, et moderata. Quamvis autem catholicus interpres ad indagandam Scripturae existentiam, veracitatem, canonem etc. criticae regulis absolute non indigeat, cum haec ipsi ex Ecclesiae auctoritate certa sint; iis tamen uti debet ad eorum, quae ab Ecclesia decreta sunt, veritatem vindicandam contra acatholicos. Imo et Ecclesia in eorum, quae ejus judicio subjiciuntur examine sacrae critices regulas non dedignatur. Ceterum in brevioribus Scripturae textibus vastus criticae campus aperitur, ut inter varias lectiones, linguae originalis cum versionibus discordantias textus suae integritati restituatur. — Conf. Sandbichler Einleitung in die Bücher des alt. Test. Seite 29.

II. *Grammatica.*

Grammatica in explicandis Scripturis utilitatem habet quam maximam. Complectitur autem primum

linguarum studium, praecipue graecae et hebraicae; tum verborum significationem, phrasium constructionem examinat, imprimis idiotismos seu hellenismos, aut hebraismos, quos perspectos habeat interpres, si velit in Scripturae studio aliquid proficere. V. Proleg. pag. 19, et adnotat. 5. — Hanc sacrae hermeneuticae partem, sicut et ceteras pene omnes copiose tractat D. Schaeffer institut. parte II. sect. III. cap. I. § 3. — Conf. etiam Bonfrerii canones, (Praeloq. in fine) et appendicem VI. ad praeloquia Bonfrerii, tom. III. Menoch. edit. Venet. pag. 38.

Pauca quaedam idiotismorum genera exempli causa adjiciamus. In hebraeo adjectivorum penuria per substantiva suppletur ... *Tuum brachium cum potentia,* pro, tuum brachium potens. Comparativi et superlativi, qui in hebraeo desunt, variis modis redduntur ... *Misericordiam volo, non sacrificium;* id est, magis quam sacrificium ... *Vanitas vanitatum* id est, vanitas maxima ... *Plorans ploravit,* id est, acerbissime, vehementer ploravit ... *Montes Dei,* id est, montes altissimi.

Crebiores sunt conjunctionum et praepositionum idiotismi ... *De trans Jordanem,* id est, ex regione trans Jordanem sita ... *Ne tradas me a desiderio meo peccatori,* id est, contra desiderium meum. Praepositio *in* fere omnium aliarum praepositionum vim et significationem induit. Conjunctio *et,* quae in hebraeis et graecis codicibus frequentissima est, nunc copulativa est, nunc disjunctiva, nunc causam significat, nunc effectum, nunc affine aut simile, nunc oppositum; aliquando prorsus redundat. Isaiae LXIV. 5. ... *Ecce tu iratus es, et peccavimus* ... id est quia peccavimus... *Castigans castigavit me Dominus,*

et morti non tradidit me ... id est, sed, attamen morti non tradidit me etc.

III. *Poesis et Rhetorica.*

Nullum est dicendi genus, nulla troporum aut figurarum species, cujus non plurima in Scripturis exempla occurrunt. Neque necesse est de his longius disserere. Qualis fuerit hebraeorum poesis non est una auctorum sententia. Id apud omnes in confesso est, in Scripturis non raro reperiri dictionem poeticam quam maxime vividam, et sublimem, atque a communi narrationis stylo ita diversam, ut viri in communi hebraeorum lingua instructi, in iis quae stylo poetico conscripta sunt, vix aliquid intelligant. Ad poetica Scripturae praeter *Psalmos*, et librum Job fere integrum, pertinent etiam *Canticum Canticorum, Lamentationes Jeremiae,* pericopae plures in libris propheticis et historicis; ut *benedictio Jacob* Gen. XLIX., *Canticum Moysis* Exod. XV., illud Deut. XXXII. etc. Hoc sibi poesis hebraica imprimis proprium habet, quod sacer vates subito ab uno ad aliud transeat; mox ipse loquatur, mox Deum aut homines loquentes inducat, rebus inanimatis veluti vocem et sermonem tribuat; quamlibet fere sententiam geminata et diversa verborum ubertate repetat ... *Amplius lava me ab iniquitate mea; et a peccato meo munda me* etc. ... Quamvis autem exploratum non sit, an hebraei versus metricos habuerint, nam hebraicae linguae vetus pronuntiandi ratio intercidit; negari tamen non potest mensuram aliquam versuum apud eos reperiri, ad cantum et musicam accommodatam. Ad poesin pertinet musica, quae apud he-

braeos multum aberat a moliori nostra modulatione, et sonorum varietate; simplicior multo erat et gravior, sed in hac ipsa simplicitate numerosissima. Vid. Rollin traité des études tom. II. — Cours complet de Rhétorique par M. Amar 1811, livre V. de l'Eloquence des livres sacrés. Schaeff. pr. II. pag. 205. etc. Sandbichler allgem. Hermeneut. 4. Hauptst. Fleury, Discours sur la poesie des hébreux. Hanc Dissert. latine redditam invenies in lat. editione Comment. D. Calmet, tom. IV. in fol.

IV. *Historia.*

Ad intelligentiam Scripturarum quam plurimum confert historiae cognitio tum sacrae, tum profanae. Historia sacra in ipsis Scripturis continetur, certasque continet epochas ab exordio mundi usque ad Christum decurrentes, et, qui his epochis respondent, varios populi judaici status. Duae priores epochae ad totum hominum genus pertinent; tertia patriarcharum continet historiam; reliquæ populum israeliticum exhibent in corpus nationis adunatum, primum sub ducibus et judicibus, tum sub Saule, Davide et Salomone regibus, qui toti genti imperabant. Facto post Salomonem schismate historia sacra seriem regum tum Judae tum Israelis prosequitur; hanc quidem usque ad annum XV. Oseae regis Israel, quo regnante Samaria expugnata est a Salmanasare rege assyriorum, et regno Israel finis impositus anno 3283; illam autem judaici regni usque ad captivitatem babylonicam sub Nabuchodonosore ann. 3416. per urbis ac templi excidium consummatam.

Post captivitatem in patriam reduces judaei variis

adhuc vexati aerumnis tandem pace fruebantur sub principum populi et supremi senatus imperio. Successit dira persecutio sub Antiocho Epiphane, et novus populi judaici status, qui Machabaeorum praeclaris gestis, et incredibili virtute in libertatem vindicatus, postmodum sub asmonaeorum sceptro vixit usque ad Herodem, quo regnante natus est Christus.

Multum etiam utilitatis capiet Scripturae investigator ex historiae profanae studio, quam omnes sciunt cum populi israelitici factis intime connexam. Quae scitu maxime necessaria sunt, in insigni opere Bossuetii, Discours sur l'histoire universelle, reperiuntur. — Diffusiorem autem rerum narrationem offerunt D. Rollin., Histoire ancienne, et præclarum opus D. Prideaux angli, Histoire des Juifs et des peuples voisins, quod in Gallicum idioma translatum 6. voluminibus in 8. editum est, adjectis quibusdam patris Tourneminii dissertationibus, quibus auctoris protestantici errores corriguntur.

V. *Chronologia et Geographia.*

Ad historiam pertinent chronologia et geographia. Prima tempus, quo quaelibet res facta fuit determinat, dierum, hebdomadum, mensium, annorum divisiones, præcipuas historiæ epochas, æras, et diversos computandi modos explicat. Secunda regionum, urbium, montium ac fluminum situm ostendit. Utraque scientia in Scripturae interpretatione latissime patet, et doctissima ingenia exercuit. Vid. dissertationes chronol. tom. III. Menochii editionis venetianae insertas, onomasticon urbium et locorum

ibid.—Consuli etiam possunt chartae geogr. orbis antiqui, et dictionaria biblica.

VI. *Archaeologia.*

Archæologia, sic dicta a voce αρχη, omnia complectitur, quæ statum populi judaici tum sacrum, tum civilem, tum publicum, tum privatum concernunt. Ad statum populi sacrum pertinent, loca sacra, templa, sacrificia, modus rem divinam faciendi, gradus hierarchici inter personas cultui divino addictas, festa etc. Ad statum civilem publicum refertur forma regiminis, magistratuum ordo et auctoritas, jurisdicendi ratio, leges et pœnæ, res militaris, totaque pacis bellique disciplina. Ad statum autem privatum referuntur omnia, quae ad vitam hominum pertinent; habitationes, possessiones, agricultura, victus et vestitus, prolium educatio, matrimonia, ordo successionis, negotiatio, artes, oblectamenta et luctus, funera etc. Quam multa haec sint et varia nemo non videt; nihilominus, qui nullam horum cognitionem haberet, necessario caecutiret in pluribus Scripturae locis. Vide in editione jam citata Menochii doctissimum Caroli Sigonii tractatum de republica hebraeorum in VII. libros divisum. Item, Moeurs des israelites, et des chretiens par Fleury.

VII. *Stathmica.*

Stathmica a σταθμη, quod idem est ac regula amussis, ad quam aliquid exaequatur, mensurarum, ponderum, et monetarum varietatem, et valorem docet. Hac notitia destitutus in pluribus locis per-

fectum sacrarum litterarum sensum assequi non poterit. Dantur mensurae liquidorum, dantur et aridorum, dantur et mensurae longitudinis: *polex*, *digitus*, *palmus*, *pes*, *cubitus*, *passus*, *stadium milliare* etc. Moneta apud hebraeos usitata saepissime occurrit *siclus*, quem floreni valorem habuisse putant, vel 45 crucigerorum. Vigesima pars sicli *Gera* vocabatur; *Mna* sive *Mina* 66 siclos continebat, *talentum* vero Moysis aetate ter mille siclos, seu 50 Mnas confecit. Porro observandum eandem fuisse inter monetas aureas proportionem, ita tamen, ut aurea ejusdem nominis moneta, decuplo, vel duodecuplo pluris valuerit, quam argentea. Vide Joannis Marianae dissertationem de ponderibus et mensuris tom. III. Menochii; item Schaeffer inst. scripturist. part. II.

VIII. *Philosophia.*

Hoc nomine comprehendimus, quidquid ad logicam, psychologiam, physicam, artem chemicam, historiam naturalem etc. pertinet. Cum omnes Scripturæ interpretatio rationis humanæ opus sit, clarum est, magnas in ea partes habere philosophiam, quæ vel ex veritatibus naturali lumine cognitis vel ex principiis revelatis concludit. Notandum tamen, verba et propositiones Scripturæ non semper stricte et in rigore logico accipienda esse, sed juxta communem et usitatum loquendi modum; neque methodum aliquam systematicam in veteris aut novi Testamenti libris quærendam: non enim philosophicis deductionibus initur revelatio, sed Dei revelantis auctoritati. Idem de rebus physicis et astronomicis dicendum. Scriptura de ejusmodi rebus ex occasione tantum lo-

quitur, et modo apud homines usitato. Historia naturalis frequentissimam in Scripturæ interpretatione applicationem habet, inprimis cum increduli, quamvis hanc scientiam vix in superficie attigerint, petita tamen exinde argumenta cum magna eruditionis ostentatione proferant. Verum perfectiori hujus scientiæ cognitione instructus interpres, nebulas ab adversariis aut mala fide, aut ex ignorantia obfusas facili negotio depellet. Exempla habentur Proverb. VI. 6. et cap. XXX. 25. de formica. Job. XXXIX. de struthione. Habacuc III. 17.... *Ficus non florebit* etc.... Vid Weidenauer,

Uebersetzung der heil. Schrift 1ter B. Vorrede Seite 48. etc. Stolberg, tom. IV. pag. 400, über das an die Römer am X. Kap. angeführte Gleichniss, von den auf den Oelbaum eingepfropften Zweigen.	*Traduzione della Sacra Scrittura. I. Tomo prefazione alla pag. 48. Stolberg Tom. IV. pag. 400. sulla similitudine riferita nel X. cap. ai romani dei rami innestati sull' olivo.*

Egregiam in hac parte interpretibus operam navavit clariss. Scheuchzer in celebri opere quod Physica Sacra inscribitur. Praefertur editio originalis ab auctore ann. 1725 idiomate Germ. adornata 4. vol. in folio.

IX. *Subsidia extrinseca.*

Inter hermeneuticae sacrae subsidia, quae extrinseca vocari possunt, numerantur, 1. Codices manuscripti, et antiquae editiones, quas legendo, conferendo, accuratiores et antiquiores ab aliis distinguendo, genuinum Scripturae textum facilius eruet

interpres. 2. Versiones, quae non parum conferunt ad tollendam verborum in textu originali ambiguitatem, verumque auctoris sensum indagandum. 3. Idem fere subsidium ex patrum citationibus haberi potest. 4. Imprimis Scripturæ studiosum juvat adire interpretes et commentatores qui in explanandis Scripturis facem nobis praeferunt. Sunt autem plurimi et maximi nominis inter cath. qui vel paraphrasi, vel notis brevioribus, vel majoribus commentariis, aut totam Scripturam, aut aliquam ejus partem illustrarunt. Notissimi sunt: Cornelius a Lapide societatis Jesu, qui X commentariorum tomos reliquit in omnes Scripturae libros, Psalmorum tantum et Job libris exceptis. Louis Isaac le maitre de Sacy, sacerdos parisinus, Ludivicus de Carrière congregationis oratorii presbyter. Augustin. Calmetus, ordinis S. Ben. abbas, cujus commentaria a Dominico Mansi in latinum translata sunt. Breviores commentatores sunt: Joannes Menochius e societate Jesu. Optima ejus editio cum supplemento Tourneminii Venetiis prodiit. Jacobus Tirinus, Emmanuel Sa, Joannes Mariana omnes ejusdem Societatis viri doctissimi, qui uti erant non laudis desiderio, sed studio religionis et virtutis incitati, ita lectores suos, non humanae sapientiae spiritu inflant, sed religiosos efficiunt et pios Scripturarum cultores. Addi possunt Bibliorum editiones cum notis, et cronologiis etc.; qualis est Biblia sacra, cum notis Vatabli. Biblia Vulgata in folio Parisiis apud Antonium Vitré impressa. Biblia avenionensia, seu Bible de Vence, cum paraphrasi, notis, praefationibus et dissertationibus ex diversis auctoribus collectis edita a Rondeto.

§ V. *An admitti possit systema accommodationis ad sensum recentiorum inter protestantes interpretum?*

OBSERVANDA

I. Ex sola jam evangeliorum lectione apertum est, Christum, cum populum instrueret, se se in multis hominum captui, locorum, ac temporum circumstantiis accommodasse; atque in hoc quam maxime elucet divina ejus sapientia, et paternus affectus in homines infinitis prope miseriis et præjudiciis laborantes, quod se tam libenter ad audientium mensuram dimittebat. Hinc sermone usus est plano et populari, et frequenter in parabolis locutus est; ut inculta et sensibus nimium adstricta ingenia a rebus obviis et corporatis sensim ad cœlestia duceret; neque omnibus passim, et sine discrimine omnia tradidit, sed ad hominum captum et indolem ita doctrinam attemperavit, ut mox clarius, mox obscurius eam proponeret, et primum quidem ea, quæ notiora erant et faciliora; haec enim qui ferre non poterant, procul dubio parum se idoneos probarunt ad majora capienda. Hinc ne divinitatem quidem suam omnibus prædicari et evulgari voluit, priusquam a mortuis surrexisset; ipse autem eam aliquo modo tegere videbatur, cum se passim filium hominis nominavit. Hinc et ea quæ sciebat profundius animis infixa, ad tempus tolerabat; hujusmodi erat illa, quam judaei alte mente imbiberant de regno Messiae temporali, et perpetua legis mosaicae duratione persuasio. Haec omnia probatione non indigent, cum tota Christi historia id loquatur. Quin et ipsis apostolis jam morti

proximus ait Joann. XVI. .... *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo....*

II. Magistri exemplum secuti sunt apostoli, quemadmodum eorum et gesta et scripta testantur. Petrus se tum judaeis, tum gentilibus accommodare studuit quoad legalium observationem. Paulus acerrimus libertatis evangelicae propugnator de se ipso ait I. ad Cor. IX.... *Factus sum judaeis tanquam judaeus, ut judaeos lucrarer....* Concilii jerosolymitani decretum de sanguine et suffocato; nihil aliud erat, quam statutum *temporarium*, quod prudens œconomia tunc exigebat. In proponenda Christi doctrina et explicandis mysteriis eandem cautionem adhibuerunt apostoli, sapientes medicos imitati, qui alia aliis remedia praescribunt, prout aegri varie sunt dispositi. Sic Petrus, Actor. II. et III., coram tota judaeorum multitudine loquens divnitatem Christi nondum aperte praedicavit; iis autem, qui compuncti corde erant, *aliis etiam verbis plurimis testificatus est.* Sic et Paulus apostolus Athenis in areopago de Christo ita disseruit, ut ejus divinitatem hominibus ad credendum minime dispositis non aperiret; eos autem, qui alieni non erant ab excipienda veritate, paulatim ad fidem praeparare. Id praeclare explicat S. Ambrosius ... « Lege, inquit, sermonem Apostoli apud athenienses habitum..... Ab uno Deo operatore mundi incipit, dicens: Deus, qui fecit mundum, et cuncta, quae sunt in eo. Negare non poterant, unum operatorem esse mundi, unum Deum, unum omnium Creatorem: tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit, quam hominem nuncupare. Qui enim tractat, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur, quam audiatur. Quomodo

enim athenienses crederent, quia Verbum caro factum est, et de Spiritu Virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, sed de principiis ad ea, quæ perfecta sunt, pervenitur » . . .

III. Si novum accommodationis systema nihil præter id, quod modo expositum est, contineret, omni reprehensione careret; sed alia sunt omnino modernæ exegesis consilia; ita enim omnia confundunt; ita Christi religionem ab omnibus, quibus fœdata erat sordibus, ut ipsi dicunt, expurgant; ita hominum additamenta a sensu Christi, litteram a Spiritu, methodum a doctrina, localia, temporaria, statuaria, aliaque, quæ prudentis tantum œconomiæ fœtus sunt, ab iis, quæ semper, quæ ubique, quæ apud omnes valere debeant, distinguunt; ut præter purum putidumque naturalismum in christiana religione nihil remaneat. D. Schaeffer in dissert., quam in hanc materiam Moguntiæ edidit, præcipuos novi systematis auctores et propagatores assignat Semlerum, Tellerum, Bassedovium et Steinbartum, quorum systemata exponit et refutat. Verum sacram exegesin apud protestantes ab eo tempore novos progressus fecisse jam *a priori* concludi potest ex eorum perfectibilitatis principio. Nam cum nullo nunc limites patiatur effræna nova dicendi libido, et ipsi summam delirandi et divina omnia conculcandi licentiam summam rationem putent, nunquam gradum sistunt; nec in aliquo systemate, quamvis satis impietatis habeat, ut sæculo nostro non indignum videri posset, immorandum putant; sed ad alia *perfectiora* incitate progrediuntur. Ideo puto, plurimis hodie ne illud quidem

accomodationis systema sufficere. Illud enim systema excogitatum videtur a viris, qui cum omnem supernaturalem dispensationem negarent, tamen Christi et apostolorum characteri parcere voluerunt, et ne eos tanquam fanaticos homines et impostores traducere viderentur, ad hoc quamquam miserrimum temperamentum confugerunt, ut dicerent eos ex prudenti oeconomia temporibus se, et hominum genio accommodasse. Verum his quoque curis se expediunt temporis hujus novatores; idque facile sibi persuadebit, quisquis sententias expenderit Kantii et kantianorum, Barthii, Pauli, Cludii, aliorumque, quorum ne nomina quidem scire valde desideramus: nihil enim nostrum interest. Sic scire nobis sufficit multos existere malos perversosque genios omnis veri, bonique inimicos, quamvis quo illi nomine appellari debeant, aut quibus factis hucusque apud suos inclaruerint, nesciamus. Cfr.

Sandbicler, Stimme des Ruffenden in der Wüste.- *Ejusdem* Darstellung der Regeln einer allgemeinen Auslegung. 1. Hauptst. 12 § S. 32. Theoduls Gastm. p. 90 et seq.

Voce di qualche grida nel deserto (*Vox clamantis in deserto*;) — *Prospetto delle regole d' una traduzione generale Capit.* 1. *Convitto di Teodulo pag.* 90 *e seguenti.*

PROPOSITIO.

Systema accommodationis in sensu Semleri et aliorum ex protestantibus falsum est, impium, et omnem evertens revelatam religionem.

I. *Falsum est.*

Probatur. I. Falsum est, Christum quidquam dixisse, aut egisse, quo erroris patrocinium suscepisse,

et judaeos in falsis, quibus imbuti erant, doctrinis confirmasse videretur: econtra tum factis tum sermonibus gentis suae praejudicia impugnavit, atque, ubicunque occasio se offerebat, testimonium perhibuit veritati; quod multis ex Evangelio argumentis probari potest.

1. Quamvis legem ipse impleverit; eam tamen abrogandam esse pluribus in locis docuit. Matthaei XXIII. et XXIV. — Item Lucae cap. VIII., v. 6. — Joan. IV. 21. ... *Venit hora, quando nec in monte hoc, nec in Jerosolymis adorabitis Patrem* ... Huc imprimis pertinet parabola, quam Jerosolymis in templo docens principibus sacerdotum et pharisaeis proposuit Matth. XXI. 33., et quam his verbis concludit v. 43. ... *Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus* ...

2. Nihil altius judaeorum animis impressum erat, quam splendida illa imago regni temporalis a Messia in omnes gentes proferendi. Hoc errore ipsos discipulos usque ad Christi ascensum irretitos fuisse scimus. At nullibi reperimus Christum aliquid egisse, quo vanam judaeorum spem aleret; quin contrarium potius verbo et exemplo docuit. Legatur ejus oratio in monte habita, multaque alia, quae de humilitate, paupertate, patientia, mortificatione locutus est. Nihil in ejus parabolis frequentius occurrit, quam idea de *regno Dei*, de *regno coelorum*; quam ideae judaeorum de regno Messiae terreno subjecit. Quid autem per illud regnum cœlorum intelligi debeat, tum ex sancti Joannis praedicatione Matth. III. discimus, tum ex ipsius Jesu Christi verbis, quibus publicum ministerium auspicatus est .... *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum coelorum* ... Matth. IV.

3. Christus quidem divinitatem suam, ne judaeorum animos irritaret, non statim neque omnibus apertis verbis praedicavit; sed sensim tamen et cum cautione, atque signis magis et prodigiis, quam verbis eam ita manifestavit, ut lumen recto corde quaerentes dubii manere non potuerint. Matth. XVI. discipuli eum ut Dei filium agnoverunt. Vide etiam Joann. VIII. et X.

4. Constat demum ex multis aliis Scripturae locis Christum non tantum populi favorem non captasse, sed saepe, et vehementissime, ejus se erroribus opposuisse. Joann. VIII. eos non Abrahae filios esse dicit, sed diaboli: superstitiosam Sabbati observationem pluribus in locis redarguit; quid ad tuendum templi honorem fecerit, contra id, quod longo usu introductum erat, Jo. II. et Matth. XXI. legitur etc.

5. Si Christus hominum gratiam aucupare voluisset, doctrinam suam ad eorum voluntatem accommodando, procul dubio alicui ex illis sectis se addixisset, quae aut principum, aut populi favorem habebant; verum illud tam parum egit, ut tum sadducæorum tum pharisæorum in se odium concitaverit. Pharisæos imprimis, qui summa apud populum gratia valebant, acriter insectatus est (vide Matth. XXIII. et alibi). Ergo etc.

Prob. II. Quod de Christo a nobis dictum est, id de apostolis quoque valere, vel ex hoc solo constat, quod Christus eos miserit, sicut et ipse missus fuerat a Patre; quod Spiritu Sancto eos repleverit; quod sicut apostoli ecclesiis aliam quam Christi doctrinam non tradiderunt, ita quoque Ecclesiæ traditam ab apostolis doctrinam tanquam a Christo acceptam religiosissime custodierint.

II. *Impium est.*

Probatur. Sententia adversariorum cum divino Christi charactere conciliari non potest; nihil sibi in ejus doctrina, totaque agendi ratione cohæreret; ubique contradictio et simulatio, veritatis pollicitatio, et falsitatis confirmatio; atqui hæc dicere impium est. Ergo etc.

Prob. maj. Christus sæpe de seipso loquens, ait se in mundum venisse ut veritati testimonium perhiberet, Joann. XVIII. De seipso dicit, quod sit via et veritas, Joann. XIII. Ad opera sua provocat ... *Opera quae ego facio testimonium perhibent de me* .... Joann. V. Nihilominus in sententia modernæ exegesis Christus, cum se magistrum veritatis publice annuntiavit, contraria omnino veritati docuisset; ita quidem, ut judæis nullum jam medium remansisset exuendi erroris, quem vidissent tanti magistri auctoritate, tot signis et prodigiis confirmatum.

III. *Omnem revelatam religionem evertit.*

Probatur. Admisso novo hoc protestantium systemate ad *methodum* referri poterunt, vel ut *localia* et *temporaria* haberi, quæcunque cum interpretis opinionibus non cohærent. Imo ad hunc tantum finem excogitatus fuit novus Scripturam explicandi modus; ut facillimum fiet cuilibet et liberum, quidquid positivum est et supernaturale, ex doctrina Christi expungendi; quod autem hac ratione omnis revelationis fundamenta subvertantur, per se apertum est.

Argument. I. Scriptura ipsa duas distinguit hominum classes; alios vocat πνευματικους, seu *spirituales*, alios σαρκικους, *carnales*. Hi sunt, qui sensibus magis quam menti serviunt, neque rationem habent satis excultam, ut possint rerum externarum adminiculo carere. Ad hanc classem Christi et apostolorum tempore omnes fere tum judaei, tum gentiles pertinebant; quorum indoli et ingenio ut se accommodarent apostoli, externa illis et sensibilia objiciebant, puta, ritus sacros, vitam et historiam Christi externam, miracula etc. Spiritualibus autem vita Christi interna, id est spiritus sub cortice historiæ latens, seu doctrina morum, qua ad sanctitatem vitæ informamur, semper suffecit; atque hodie imprimis sufficere potest Christi sectatoribus, qui vana judaeorum, et paganorum praejudicia jam diu exuerunt. Ergo etc.

Resp. neg. anteced. Qui ita concludunt, ita Scripturæ verbis alienum sensum supponunt, præter magnam mentis perversitatem nihil probant; neque ab illis, qui aperte Scripturis, et revelatæ religioni bellum indixerunt, alia ratione differunt, quam, quod hostilem animum aliqua reverentiæ simulatione obtegant. Quis unquam ita desipuit, ut putaret, quidquid in religione christiana externum est, ad eam proprie non pertinere? Historiam Christi, vaticinia, miracula auferri posse a religione, quin ipsa in sua necessaria constitutione immutetur? Ad Christi religionem non pertinebunt, quæ eam quam maxime ab omni alia distinguunt; quæ a Christo et apostolis tanquam fundamenta posita sunt, quibus voluerunt omnium sæculorum fidem sustineri? Ergo ipsa Christi resurrectio, ad quam ille toties in vita sua appellavit, de qua Apostolus expressis verbis ait I. Corinh. XV., 14., 15. . . . *Si Christus non resurrexit, inanis est praedicatio nostra, inanis est et fides nostra, invenimur autem et falsi testes Dei*. . . hæc ipsa resurrectio, tanquam

factum historicum ad christianam religionem non spectabit? Non terrent hæc novos interpretes; quin potius hæc ipsi non fatentur tantum, sed impudentissime affirmant. Verum, si facta Christi et apostolorum, hac ratione quia externa sunt, et ad historiam pertinent, repudiari possunt; quis quæso, divinam Christi et apostolorum missionem naturalistis probabit? Vel hæc facta vera sunt, vel falsa: si primum, an non etiam eruditis vera sunt; aut, an in eo forsan consistit liberalissima sæculi nostri sapientia, ut illa non pareat veritati, sed veritatem pro suo arbitrio fingat? Si autem falsa sunt, quae in Evangelio narrantur; cur rudes in negotio salutis errore decipiuntur? Cur illis tantopere commendatur Scripturae lectio, cui credere tuto non possunt? Aut quis regulas assignabit, quibus ea quae omnibus creditu necessaria sunt, ab illis distinguuntur quæ temporaria, localia, statutaria sunt? Aperte abutuntur adversarii distinctione illa inter homines, qui κατα σαρκα, et illos, qui κατα πνευμα ambulant, nam alius omnino est sensus loci illius, quam persuadere ipsi vellent lectoribus suis; et valde timendum esset neotericis nostris interpretibus, ne si ab apostolo facienda esset discretio, in numerum των σαρκικων conjicerentur.

Argum. II. Apud omnes in confesso est, Christum et apostolos se se receptis inter judæos opinionibus accommodasse; ejusmodi sunt, quæ de obsessionibus dæmonum dicuntur, de morte Christi sub idea sacrificii, et satisfactionis etc. Verum quæ per meram accommodationem dicta sunt, ad doctrinam proprie non pertinent, sed ad methodum tantum, quam constat diversam esse posse pro hominum temporumque diversitate. Ergo etc.

Respond. nego maj. suppositum; supponit enim Christum et apostolos, ubicunque cum judæis senserunt, mera accommodatione usos fuisse: ac si judæorum religio tum temporis nihil nisi falsum, erroneum et superstitiosum habuisset. Multa illi ex Scripturis et Traditione tenebant vera et

sancta. Ad hæc præ aliis referenda est certa persuasio de Scripturarum divinitate, humani generis reparatione, peccatorum per sacrificia expiatione; de malorum dæmoniorum hominumque ab illis obsessorum existentia etc. Adversariorum esset probare, ea, quæ de possessis a dæmone in Scriptura narrantur, salva librorum sacrorum veritate, morbis adscribi posse. Probandum esset, judæos ex falsa opinione pro peccatis sacrificia obtulisse, ut offensum numen placarent; libros quos semper ut sacros venerati sunt, divinam originem non habere. Sed hæc aliaque ejusmodi nemo hucusque demonstrare potuit; contrarium e contra tota Scriptura clamat. In exemplum afferri non possunt, falsa quædam judæorum præjudicia, quæ successu temporis evanuerunt; aut statuta mere disciplinaria, postmodum immutata; nam de his ad alia consequentia duci non potest. Christus et apostoli opiniones quasdam judæorum ut falsas ad tempus quidem tollerarunt, at approbarunt nunquam, sed ut evellerentur ex hominum animis constanter, sed cum prudentia et discretione laborarunt.

Argum. III. Esto, facta et miracula Christi non posse in dubium vocari; id tamen certo admitti debet, hæc miracula patrata tantum fuisse in confirmatione religionis naturalis a Christo et apostolis clarius propositæ; in hac siquidem religione naturali consistit vera Christi revelatio, quam universalem et perpetuam esse voluit. Qui hanc tenet, christianus est; quidquid ad hanc non pertinet, pro libitu rejici potest, tanquam additamentum extrinsecus adscitum.

Resp. neg. ant. Manifestum est, hanc sententiam cum fide mysteriorum, quæ christiana religio complectitur, stare non posse; nam si Christus et apostoli hæc docendo per accommodationem locuti sunt, si omnia, quae religioni naturali superaddita fuerunt, inter localia haberi possunt, præter merum deismum nihil supererit. Actum erit de avita religione, et in locum divinorum dogmatum succedet rationis nomine palliata impietas.

Porro quis non miretur acutissimam, et accuratissimam hominum istorum concludendi rationem? Christus et apostoli mysteria proposuerunt humanæ rationi impervia, quæ scandalum erant judæis, gentibus autem stultitia. Nihilominus cum hæc dicerent Christus et apostoli, tempori servierunt, hominum ingenio, et opinionibus sese accommodarunt!

ARTICULUS IV.

De versionibus scripturæ sacræ.

OBSERVANDA

I. Omnes fere V. T. libri lingua hebraica conscripti fuerunt, paucis tantum exceptis; novum Test. fere totum græcis litteris exaratum fuit, hæc enim lingua apostolorum tempore plurimas gentes occupaverat. Quamvis communis sit opinio, Matthæum Evangelium suum, et Paulum epistolam ad Hebræos hebraice scripsisse, seu potius sermone syrico-chaldæo; in hac tamen lingua hodie non extant. Evangelium S. Marci et epistolam ad Rom. latine scripta fuisse nullis solidis rationibus probari potest.

II. Quoniam hebræi post captivitatem babylonicam lingua chaldaica tanquam vernacula utebantur, textus hebræus transferri cœpit in idioma chaldaicum. Ejusmodi explicationes aut interpretationes chaldæis *targum* vocantur. Versio chaldaica in libros V. T. proto-canonicos, quæ in bibliis polyglottis habetur sub nomine Paraphrasis Chaldaicæ in tres partes dividitur. Prima Pentateuchum complectitur, et auctorem habet Onkelos, qui 40. annis ante Chri-

stum scripsisse dicitur. In libros, qui a judæis prophetici dicuntur, paraphrasin edidit Jonathan, Ben-Uziel, quem ajunt celeberrimi illius Hillelis discipulum fuisse, et Onkeloso coævum. Paraphrasis in libros hagiographos rabbi Joseph attribuitur, qui cæcus vel luscus erat, et quem sæculo tantum IV. post Christum vixisse censent critici. Triplex hic targum Babylonius vocatur, et multum differt ab eo, quem hierosolymitanum nominant; quique admodum mutilus est, stylo impurus, et fabulis refertus.

III. Existit etiam translatio syriaca ex hebræo expressa, « quam, ut ait Waltonus Bibl. polygl. proleg. V. num. 84. non multum post apostolorum tempora factam esse, constans est orientalium traditio, nec desunt argumenta, quæ idem suadent. Publice per orientem in ecclesiis legitur. » Hanc versionem primus pro europaeis in lucem produxit Michaël Lejay, in polyglottis Parisiis editis; emendatior tamen et auctior legitur in polyglottis londinensibus, et plerosque etiam ex libris deutero-canonicis complectitur. Id imprimis notandum, quod ab hodierno hebræo codice non raro discrepet, cum nostra autem Vulgata mire consentiat. Quod aliam attinet versionem syriacam V. T., quæ ex LXX. Interpretum versione concinnata fuit, et nullius fere nominis est, videri potest Rich. Simon Histor. Crit. V. T. lib. II. Sua tamen utilitate non caret syriaca versio N. T. ex græcis codicibus, non a S. Marco, sed longo post tempore incerto auctore adornata.

IV. Prima et omnium antiquissima Scripturæ versio est illa LXX. Interpretum, quam dicunt ex hebræo in græcum sermonem traductam fuisse sub Ptolomeo Philadelpho, annis ante Christum fere

trecentis. Nihil est in interpretationis hujus historia, quod non in controversiam adductum fuerit; ne illud quidem cum certitudine definiri potest, quam Scripturarum partem illi interpretes fuerint interpretati; an legem tantum, an omnes libros hebræorum litteris conscriptos. Id certum, libros V. T. omnes ex hebræo græce versos extitisse ante Christi et apostolorum tempora, nam Christus et apostoli ex græco loca V. T. produxerunt. Exinde tantam illa interpretatio auctoritatem consecuta est, ut Ecclesia græca nulla alia translatione quovis tempore usa sit. Ex patribus quamplurimi LXX. Interpretes speciali Dei assistentia adjutos fuisse docuerunt. S. Augustinus lib. XVIII. de civitate Dei ait . . . « Spiritus qui in prophetis erat, quando illa dixerunt, idem ipse erat in LXX. viris, quando illa interpretati sunt. » . . Addiderunt quidam cellularum fabulam, quam Hieronymus explodit praefat. in Pentateuch.

V. Versiones graecae Aquilae, Theodotionis et Symmachi post apostolorum tempora editae sunt. Aquila qui ex christiano judaeus factus est versionem suam evulgavit sub Hadriano imperatore anno 130. Theodotion, pariter apostata, primum marcionita, deinde judaeus fuit; ejus versio, quam anno circiter 180 sub Marco Aurelio vel Commodo confecit, propter magnam quam habet cum LXX. interpretatione consensionem, ita a veteribus probata fuit, ut in plena editione V. T. ubi LXX. deficerent, ponerentur supplementa ex Theodotione. Symmachus samaritanus, christianam religionem amplexus ad ebionitarum sectam transiit. Scripsit circa annum 200 Septimio Severo imperante. Versiones istae in odium versionis LXX. ab apostatis, et judaizantibus

factae, licet illis usi sint veteres in scriptis suis, nunquam tamen ab Ecclesia publice receptae, et approbatae sunt.

VI. Quatuor versiones græcas hucusque enumeratas Origenes incredibili labore in unum volumen collegit, distributa in quatuor columnas pagina. Biblia hæc quadripartita ab auctore *Tetrapla* inscripta sunt a τετραπλῦς quadruplex. Cum deinde etiam ad hebraicum textum animum adjecisset, secundam adornavit editionem quæ *Hexapla* vocatur, et sex columnis 1. textum hebraicum continet hebraico charactere; 2. eundem græcis litteris expressum; tum quatuor jam nominatas græcas versiones. Prodiere postea duæ aliæ versiones græcae, Prophetas minores, Psalterium, et Canticum Canticorum amplectentes, quae quoniam ignoti auctoris erant, dictae sunt quinta et sexta. Ambae ingemina columna *Hexaplis* adjectae *Octapla* effecerunt. Demum septima adhuc versione addita enata sunt *Enneapla*.

VII. Quod versiones latinas attinet, ait Waltonus, multae olim erant ex graeco factae, ita ut vix numerari potuerint, ut ait S. August. lib. II. de doctrina christ.; quisquis enim graecae linguæ vel mediocrem cognitionem assecutus erat, protinus ad vertendum se accingebat. Inter reliquas tamen una eminebat, quae *Itala*, *Vulgata*, *Communis*, aut *Vetus* appellata est. Hanc prae caeteris commendat S. August. loco cit. . . . *Est enim*, inquit, *verborum tenacior, cum perspicuitate sermonis*. . . . *Vetus* vocata est, quia omnium latinarum versionum antiquissima erat, uti et communiter creditur, a viro aliquo apostolico primis nascentis Ecclesiae temporibus adornata. Interim tamen magis in dies magisque excrevit latinorum co-

dicum multitudo et varietas, resque ita in confusionem adducta est, ut necessarium visum fuerit, integram codicum emendationem instituere. Pium aeque ac arduum opus suscepit S. Hieron. multis amicorum precibus atque jussu, ut ipse ait (Praefat. in Evangel.) S. Damasi papae excitatus. Imo ut judaeorum ora obstrueret, qui latinam versionem ex graeco τῶν LXX. confectam, tanquam ab hebraeo textu in multis dissentientem carpebant, veteris Test. libros ex hebraeo in latinum transtulit. Hanc ejus interpretationem quamvis multos ab initio contradicentes habuerit, sensim tamen universa Ecclesia latina recepit.

VIII. Ita demum enata est *Vulgata* nostra, quae partim ex antiquissima editione latina constat, quam August. italam vocat; partim, et quidem quoad maximam partem ex versione Hier. ex hebraeo facta. Ex antiqua versione habemus 1. nov. Test. a S. Hieronymo tamen graecae fidei redditum. 2. Ex V. T. libros Sapientiae, Ecclesiastici, Machabaeorum, Baruch cum Jeremiae epistola. Remansit quoque Psalterium ex antiqua editione, quod huic assueti fuerint populi. Porro in illis etiam libris, qui ex S. Hieronymi translatione assumpti sunt, vulgata nostra non raro relicto textu hebraeo, sequitur LXX., ut plurima loca aperte ostendunt. Vide Schaeffer Institut. Script. parte I., sect. 1., cap IV. § 3.

IX. Haec itaque *Vulgata* illa versio est, quae a saeculo VII in tota Ecclesia latina communi usu recepta fuit, et quam concilium tridentinum authenticam declaravit. Haec sunt verba concilii sess. IV. decreto de editione et usu librorum sacrorum: « Sacrosancta synodus, considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus latinis

editionibus, quae circumferentur sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit, et declarat, ut haec ipsa vetus et Vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis praetextu audeat, vel praesumat... » Haeretici Vulgatae auctoritatem, quantum possunt, deprimunt, non tam amore veritatis, quam odio in concilium trident. et Ecclesiam catholicam.

PROPOSITIO

Latina utriusque Testamenti versio, quae Vulgata dicitur a Tridentino jure merito declarata est authentica.

Prob. I. Illa versio merito authentica declarata est, quam multi et magni in Ecclesia doctores commendarunt, et quam Ecclesia, quæ est columna et firmamentum veritatis, a mille jam et amplius annis publico usu approbaverat: atqui talis est Vulgata nostra. Ergo etc.

Major certa est. Nec enim fieri potuit, ut pars Ecclesiae longe numerosior, ad quam etiam romana pertinet Ecclesia, ceterarum mater et magistra, nullam per tot saecula habuerit verbi divini legitimam versionem et interpretationem, in iis imprimis quae ad fidem et mores pertinent.

Prob. min. Constat a S. Gregorii M. tempore i. e., a saeculo 7 ineunte latinam Ecclesiam hac sola versione usam fuisse. Hanc populo explanarunt Ec-

clesiae pastores, et verbi divini praecones; hanc doctores et concilia adhibuerunt contra haereticos; hanc commentariis illustrarunt interpretes.

Prob. II. Versio nostra Vulgata ex antiquissimis et probatissimis versionibus coaluit; et quoad maximam partem opus est S. Hieron. Quae autem Hieron. non sunt, ex illa antiqua editione retenta fuerunt, quam diu ante hujus doctoris tempora in Ecclesia latina maxime in usu fuisse constat, et quam S. Augustinus aliique patres omnibus aliis versionibus anteponunt. Sed et has quoque partes, quemadmodum et N. T. libros S. Hieronymus partim ex graecis fontibus, partim ad versionem LXX in hexaplis emendavit.

Jam vero negare nemo potest S. Hieronymum omnibus tum naturae et artis, tum et gratiae donis ad hoc opus fuisse instructum. Hunc S. Augustinus lib. XVIII. de civit. Dei, vocat hominem doctissimum, et trium linguarum peritissimum, cujus totum litterarum laborem hebraei fatentur esse veracem. Erat in eo laboris summa tolerantia, et rerum divinarum humanarumque multijuga cognitio, ingenium acre, et in omni litteratura excellens. Hebraicae linguae studio usque ad extremam senectutem operam dedit, nec laboribus parcens, nec sumptibus, tum ut optimos magistros, tum ut optima exemplaria compararet. His accedit asperrimum vitae genus ab omni mundi consortio seclusum, cum assidua oratione, et tenerrima pietate conjunctum, et illa tam crebra alienarum orationum efflagitatio, ut eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in latinum eos posset transferre sermonem. Unde illud Prosperi de ipso elogium:

Hebraeo simul et Grajo, latioque venustus
Eloquio, morum exemplum, mundique magister.

Prob. III. *Ex confessione protestantium.* Beza in editione N. T. ann. 1559 eam omnibus latinis versionibus anteferendam esse affirmat. Paulus Fagius a Waltono citatus cap. 4 versionis suae latinae paraphrasis chaldaicae ait «...Non est temere nata vulgata editio, ut quidam stulte et imprudenter clamitant...» Ludovic. de Dieu linguarum peritia conspicuus, de Vulgatae auctore ita scribit «...Si Vulgatum interpretem, quisquis is tandem fuerit, doctum, imo doctissimum virum fuisse asseram, non me peccasse judicavero. Suos habet naevos fateor, habet et suos barbarismos; sed quin passim ejus fidem judiciumque admirer, etiam ubi barbarus videtur, negare non possum. Idem sentit Grotius in praef. annotationum suarum in vetus T. ubi rationem reddit, cur ad Vulgatam quasi textum notas suas referat. Item Casaubonus et alii inter protestantes doctissimi viri.

PROPOSITIO II.

Tridentina synodus Vulgatam anthenticam declarando eam hebraeis et græcis fontibus non anteposuit, neque ab omni mendo puram esse definivit.

Prob. I. pars. Si tridentina synodus voluisset Vulgatam hebraeis et graecis fontibus anteponere, illud in suo decreto indicasset; atqui tamen ea de re prorsus silet, graeci et hebraei textus nullam mentionem facit, cum illis Vulgatam nullatenus com-

parat; sed id solum decernere intendit, quaenam inter latinas versiones habenda esset ut authentica. Ergo etc.

Minor probatur tum ex verbis Decreti, tum ex testimonio doctissimorum virorum, qui concilio interfuerunt. . . . « Nihil, inquit Salmero Proleg. III., de exemplaribus græcis, et hebraicis agebatur: tantum inter tot interpretationes latinas, quas sæcula nostra parturierunt, quænam ex illis præstaret, sermo erat; liberum autem reliquit sancta synodus omnibus, qui scripturas sacras profundius meditantur, fontes græcos et hebraeos, quantum opus sit, consulere. » ... Idem refert Andreas Vega, qui concilio maxima cum laude adfuit lib. XV. de Justific. cap. 9., Melchior Can. Lib. II. cap. XV., Pallavicinus, Histor. Conc. Trid. lib. VI., Bellar. De verbo Dei lib. II. cap. X. et alii plures.

Prob. II. pars. Concilium suum de Vulgata decretum promulgando, mandavit ut eam sedulo diligenterque corrigerent viri eruditissimi. Ergo eam non habuit ut omnis prorsus mendi expertem. Post multos labores jussu summorum pontificum in id opus collatos Pius V. Vulgatam edidit emendatam; nihilominus jussu Clementis VIII. denuo expurgata, et ad eum statum perducta fuit, in quo nunc extat. Verum ne haec quidem denuo castigata et limata editio ab omni mendo libera est, fatentibus illis ipsis doctissimis viris, qui in ea emendanda operam posuerunt. ... « Scias velim, ait Bellarmin. ad Lucam brugensem, Biblia vulgata non esse a nobis accuratissime castigata; multa enim de industria multis de causis pertransivimus, quae correctione indigere videbatur. »... Ergo etc.

SOLVUNTUR ARGUMENTA CONTRARIA

Obj. 1. Nec jure, nec prudenter egit Ecclesia, cum Vulgatam authenticam declaravit. Ergo etc.

Resp. nego ant. 1. Jure id facere potuit Ecclesia, quia ipsi concreditum est depositum fidei. Ipsi donum inerrantiæ a Christo concessum, ut satis hucusque probatum fuit. Nam si Ecclesia non poterit absque errandi periculo declarare, quodnam genuinum Dei verbum sit, quæ legitima ejus versio; quomodo de rebus fidei judicabunt episcopi, quorum semper pauci habentur, qui Scripturam in ipsis fontibus legere possunt?... « Vel in Scriptura latina, ait Melchior Canus, loc. theol. lib. II. cap. 13., aliquod falsum continetur, quod ad fidem moresque pertineat; vel e contrario verum est, quod nobis ubique tradit. Si verum est, id confirmare nitemur. Sin falsum, jam Ecclesia romana atque latina, in qua vel sola nunc temporis fides catholica perseverat; circa ea, quæ fidei sunt, graviter aberraret » ....

2. Prudenter egisse Ecclesiam ex eo patet, quod nulla alia ratione occurri potuerit versionum multiplici varietati, quam Scripturæ depravatio necessario consequitur. Scimus quanta Hieronymi tempora nata fuerit confusio, cum tot pene vulgabantur exemplaria, quot codices; magna igitur Dei providentia tunc factum est, ut Damasi papæ sollicitudine, et S. Hieronymi laboribus Ecclesia eorumdem Scripturarum unitatem acceperit. Cum autem hæc unitas in summum periculum denuo adducta fuerit novatorum tempore, providentissime decretum illud concilii editum est, quo versionum dissensio inter catholicos saltem præcaveretur. Nihil providam hanc Ecclesiæ catholicæ sollicitudinem magni commendat, quam novatorum exemplum. Quamprimum enim contempta antiqua traditione novas interpretationes sectari cœperunt, tot diversæ et inter se

dissentientes versiones excussæ sunt, ut nihil fere certi ex eorum editionibus haberi potuerit. Inde illud Lutheri contra Zwinglium . . . « Si diutius steterit mundus, iterum erit necessarium, ut propter diversas Scripturæ interpretationes, quæ nunc sunt, ad conservandam fidei unitatem conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus ». Cfr. Bellarm. de verbo Dei lib. II. cap. X.

Objic. II. Non potest authentica haberi ea versio, quæ erroribus scatet innumeris: atqui talis erat Vulgata editio, præsertim concilii trid. tempore. Ergo etc.

Resp. dist. maj. Quæ erroribus scatet contra fidem et mores, *conc.*; quæ errores continet leviores, et extra fidei et morum materiam, *neg.* Hæretici nihil hucusque in Vulgata invenerunt, quod fidei aut bonis moribus repuguaret. Menda levioris momenti in eam irrepsisse fatemur, quæ aliquam hinc inde obscuritatem pariunt. Verum concilium eam approbando simul mandavit, ut diligentissime emendaretur eamque curam summis pontificibus detulit. ...« Eatenus voluit (concilium) eam authenticam haberi, ait Andreas Vega, qui ipso concilio interfuit (lib. XV. in conc. trid. cap. 9.), ut certum omnibus esset, nullo eam fœdatam errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide et moribus colligi posset ».. Seu, ut Pallavicinus habet, lib. VI. hist. con. trid. cap. 17., eam non fuisse data opera corruptam in quacunque parte. Porro vocem *authenticum* theologi a jurisperitis mutuati sunt; hi authenticum vocant scriptum illud, quod ex se fidem facit, ita ut a nullo rejici, vel in quæstionem vocari debeat. Hoc sensu Vulgata speciali quadam ratione authentica est, quia proponitur ab Ecclesia ut sufficiens ad fidem in controversiis religionis faciendam. Vid. Natal. Alexand. sæc. IV. Diss. 39. art. V. Bouf. præloq. cap. XV. sect. III. Ad ejusdem præloq. appendicem II. et append. V. quæst. III.

Inst. I. Cardinales concilii interpretes declaratione edicunt, nihil admitti posse, quod Vulgatæ editioni repugnet,

nec periodum, nec clausulam aliquam, imo ne dictionem quidem, aut syllabam, aut unum jota. Ergo menda ipsa approbantur.

Resp. dist. ant. Edicunt, nihil admitti posse, id est immutari in ipsa Vulgata privata auctoritate, *conc.*; auctoritate publica, *neg.* Illa declaratio occurrit temeritati privatorum, qui obtentu versionis emendandæ auderent aliquid in Scripturis immutare. Hac quoque ratione explicari debet apparens aliqua contradictio inter Sixtum V., et Clementem VIII. Ille post primam correctionem Vulgatæ editionis an 1590. in declaratione editioni præmissa ait, eam esse emendatissimam; et ne ulterius corrigeretur prohibuit; attamen biennio post Clementis VIII. auctoritate nova prodiit et emendatior editio. Scilicet Sixtus V. id tantum voluit, editionem a se approbatam emendatissimam esse quoad fieri potuit; attentis nempe, quos habebat codicibus; prohibuitque ne quis privata auctoritate aliquid immutaret. At nulla lege cavit, aut cavere potuit, quominus successores ejus hanc curam resumerent.

Inst. II. In emendata etiam Vulgata editione Sixtino-Clementina multa sunt, quæ differunt a textu primigenio. Ergo etc.

Resp. 1. Totidem, et ejusdem generis varietates olim erant inter textum LXX. et hebræum fontem tunc adhuc multo puriorem. Tamen eadem græca versio primis sæculis habita est authentica.

Resp. 2. Graviter hallucinantur protestantes, cum menda Vulgatæ tanto studio exagerant, ut jam dudum monstrarunt catholici interpretes. Vid. Goldhagen introd. in Script. S. tom. I. pag. 371. Ea, quæ ab adversariis notantur, vel levia sunt, et consulto dissimulata et relicta a correctoribus, ne fideles nimia correctionis novitate turbarentur; vel propius considerata cum fontibus concordant. Non raro etiam diversitas ex ambigua et multiplici vocis hebraicæ significatione oritur, præsertim, cum LXX. Interpretum, et adhuc

S. Hieronymi tempore, hebræum sine punctis vocalibus legeretur. Demum, si Vulgata ab hodiernis fontibus discordat, sæpissime non Vulgatae error est, sed fontium, qui tam puri, ut olim, non fluunt, sed in multis a judæis et haereticis corrupti sunt. Hoc argumentum magnum exinde pondus acquirit, quod iis in locis, in quibus Vulgata ab hebræo discrepat, LXX cum Vulgatâ consentiant; patet ergo quod LXX. ante Christum, et S. Hieronymus post Christum aliter in hebraeo fonte legerint, quam nunc in codice Masoretiro legitur. Saepe etiam Vulgata consentit codex samaritanus, et aliae versiones antiquae. Nunc et illud argumentum facillime diluitur, quod adversarii ex Hieronymi, Augustini, Damasi papae etc. testimonio desumunt. Si patres illi ad hebraeos et graecos codices recurrendum esse dixerunt, et scientiae veritatem de fonte magis, quam de rivulis quærendam; duplex hujus rei ratio assignari potest; prima, quod non tam turbidi fontes erant; altera, quod tunc latinorum codicum varietas et dissonantia maxima erat; neque tolli commode poterat, nisi ad exemplaria graeca et hebraica latina referrentur. At modo unam habemus et quidem authenticam latinam editionem, fontes autem multo magis turbatos. Praeclare de his Melchior Canus lib. II. cap. 14.

Objiciunt III. Decretum concilii trident. Romae valde displicuit; nec immerito; nam præcipitanter nimis confectum est eo tempore, quo pauci admodum episcopi praesentes fuerunt, iique in rebus theologicis parum instructi, parvarum tantum diœcesium praesules, et maxima ex parte romanae curiae servientes. Ergo etc.

Resp. Haec et alia Pauli Sarpii argumenta partim falsa, partim ex invidia multum exagerata copiose refutavit Pallavicinus hist. conc. trid. cap. XVII. Oppositio illa, quam decretum trid. ab initio Romae expertum est, re melius perspecta versa est in commendationem. Nihil enim in re tanti momenti praecipiti judicio actum est; sed ea diligentia singula excussa sunt, quae multis videri posset scrupulosa,

ut ajunt legati in litteris ad Parnesium datis. In concilio tum aderant ex omnibus fere christiani orbis partibus episcopi scientia et pietate illustres; aderant cardinales omni doctrinarum genere praestantes, inter quos cardinales Polus et Cervinus; aderant theologi Europae praestantissimi; aderant doctissimi, ut ipse Sarpius fatetur, generales ordinum et abbates. Unde autem habet Sarpius, episcopos parvae diœcesis non posse esse magnos theologos? Sed neque illud intelligi potest, quomodo fieri potuerit, ut episcopi romanæ curiae serviliter addicti decretum conderent aulicis romanis infensum. Ergo et hic mentita est iniquitas sibi.

Objiciunt IV. Negari non potest, latinam Vulgatam plurimis scatere orationis vitiis; ergo authentiae praerogativa perperam ei tribuitur.

Resp. I. Etiamsi concedatur antecedens, nihil ex eo efficitur contra Vulgatae auctoritatem: nam in publico instrumento, et authentica interpretatione non attenditur ad styli elegantiam, et sermonis puritatem, sed ad integritatem et fidem. Fidem autem eo magis meretur interpres, quo magis apertum est, nihil eum habuisse antiquius, quam ut sensum auctoris, quam posset, fidelissime redderet. Qui sermonis simplicitatem in Vulgata rident, ipsi se ridendos praebent, et despiciendos, tanquam homines fatuos, quibus cura est magis inanium foliorum, quam fructuum; veritas in Scripturis quaerenda est, non dictionis elegantia.

Resp. II. Attendant latinitatis tyrones, ne cum Vulgatæ nostrae barbariem objiciunt, ipsi suam magis inscitiam prodeut. Multa sunt, quibus *soloecismi* et *barbarismi* nota inuritur; quae usitata reperiuntur ab optimae notae auctoribus. Egregie hoc ostendit Joh. Filesacus erudita pro latinitate Vulgatae scripta Apologia, quae exstat tom. III. comment. Menochii. Conf. etiam Præloquiorum Bonfrerii cap. X. sect. I. ibid. Vid. Goldhag. tom. I. pag. 384.

APPENDIX

Locus hic esset, quædam disserendi de versionibus Scripturae in lingua vulgari, et de communi et promiscua Scripturae lectione, quàm tantopere commendant protestantes: verum cogit nos operis hujus brevitas sermonem quantum fieri potest in breve contrahere. Jam centies ostensum est adversariis, Ecclesiam catholicam nunquam vetuisse, ne versiones Scripturae fierent in lingua populo vulgari; multa enim ejusmodi in omni idiomate circumferuntur. Ab ipsis artis typographicae incunabulis editiones germanichæ editæ sunt, non una, sed plures; quæ si non præcessissent, procul dubio nec Lutheri versionem haberemus. Id autem ab Ecclesia statutum, et quidem providentissime, ne versio Scripturae in lingua vernacula emittatur, nisi ab Ecclesia probata. Hujus enim est depositum fidei servare; hujus et invigilare, ne Scripturæ alienus sensus infida interpretatione supponatur.

Quid autem sentiendum de scripturæ sacræ lectione? An omnibus et singulis christianis indiscriminatim permittenda? Novatores catholicos insimulant, quod populum christianum a Scripturæ lectione arceant, ex qua tamen possent salutis præcepta decerpere. Verum iniqua est hæc objurgatio, toties jam, et cum tantis clamoribus repetita. Ecclesia neminem a Scripturæ lectione absolute prohibet; sed optime noscit illa, non semper prodesse etiam quae optima sunt, propter pravam ejus, qui iis utitur, dispositionem; et in domo bene ordinata non omnibus promiscuè ad cellam vinariam aut penuariam adi-

tum patere, sed curandum patrifamilias, ut cuilibet id distribuatur, quod non satis tantum sit, sed et salubre et utile. Sic et fortior cibus, quo optime aluntur et crescunt bene valentes, in perniciem vergit iis, qui eo sustinendo et dirigendo incapaces sunt. Clara haec sunt et obvia. Quid autem? An ea non vident, non intelligunt protestantes? Absit, ut dicamus, viros doctissimos, qui inter ipsos sunt quam plurimi, illud non videre, quod etiam idiotis manifestum est. Nihilominus eadem semper repetunt, vana et obsoleta; non enim aut suorum, aut nostram salutem volunt, sed fucum facere suis et nobis conviciari. — Interea catholicus fidem suam habet certam et tutam. Ecclesiae suae credit, ab Ecclesia accipit Scripturas, ab Ecclesia sensum quaerit Scripturarum. At protestantes quo se vertant nesciunt. Ad Scripturas mittuntur. Sed quomodo Scripturas legent homines, qui vix litteras noscunt? Aut quomodo ex Scripturis veritatem eruere possunt, cum, an veram Scripturam habeant, an rectam interpretationem habeant, an sensum rite intelligant, nesciant, nec ipsi judicare possint? . . . O miseri homines, et miserrime decepti! (6)

ADNOTATIONES

(1) Pag. 10. Protestantes ab initio reformationis toti erant in asserenda Scripturæ divina auctoritate, ideoque conceptum inspirationis ad singula verba extendebant. Nec mirum, id a viris factum esse, qui nullam præter Scripturas fidei regulam agnoscebant, seque a Deo excitatos jactabant, ut suum libris sacris honorem, suam dignitatem vindicarent. Verum vix dici potest, quantum ab hac religiosa patrum suorum veneratione recesserint recentiores protestantium doctores. Primum arminianorum et socinianorum principiis imbuti docuerunt, Scripturam ea tantum ratione divinam esse, quod in genere divinum argumentum contineat, religionem scilicet, Dei nomine et auctoritate hominibus revelatam. At mox omni fræno excusso, abjecta omni verecundia in libros sacros irruerunt, mactantes, perdentes, exsibilantes, conspuentes quidquid irreligiosæ menti non arridet.

Siehe bei *Dobmayer* system. Theologiae Cath. tom. IV. Append. pag. 18. wie Semler, Töllner, Henke. Tieftrunk, Eckermann, Hänlein, Plank sich hierüber geäussert haben. — *Item* Theoduls Gastmahl Seite 86, 92 f. etc.	*Vedi come presso il Dobmayer nell' appendice del Tomo 4. del sistema Theol. Si sono esternati Semler, Töllner, Henke, Tieftrunk, Eckermann, Hänlein, e Plank. Convitto di Teodulo Pag.* 86. 92. *e seguenti.*

(2) Pag. 40. Cl. D. Wiest in opere maj. [tom. III. §§ 23. et 24. ostendit, non dari inter protestantes uniformem de canone librorum sacrorum doctrinam; idque adductis

testimoniis probat. In fine § 24. hæc verba leguntur protestantici auctoris Bullingeri in lib. Fundamentum firmum, Part. I. cap. I. ... *Commovet vehemens, et implacabilis dissensio non paucos, adeo ut animum veluti despondentes dicant, se posthac nihil amplius, nisi quod ipsos libeat, credituros*... En paucis verbis totum protestanticæ religionis symbolum! En conclusionem ultimam, non temere effusam, sed ex protestantium principiis recte deductam!

Semleri principium est, ex argumento libri dijudicandum esse, an divinus haberi possit, an non; neque divinam auctoritatem alicui libro attribui posse, cujus argumentum communem utilitatem non haberet, aut non esset omnibus intellectu facillimum. Hæc regula, quæ regula non est, cum rem cujuslibet arbitrio et intelligentiæ permittat; mire tamen videtur ad protestantium systema accommodata; nam cum illi Scripturam claram esse dicant, et intellectu facillimam, non video quid contra objici possit, si omne illud, quod communem utilitatem et obviam intelligentiam non habet, Scriptura non sit.

(3) Pag. 75. Auctores plures jam supra nominavimus, cum de libris V. T. ageremus § II. His addi debet vir illustrissimus et religiosissimus Comes a Stolberg, quem non pridem religioni et patriæ dira mors abstulit. — Nomen tam excellentis viri nos exornare laudibus nostris non valemus. Non possunt eum non amare, non magni facere qui legunt. — Vide

Geschichte der Religion Jesu, IV Theil 2te Beilage: Ueber die göttliche Eingebung der deutero-kanonischen Bücher des alten Testaments etc. —	*Storia della Religion di Gesù, seconda Appendice del IV. Tomo: Sull'ispirazione divina dei libri deutero-canonici del vecchio Testamento.*

Porro plerique auctores, qui de libris deutero-canonicis V. T. scripserunt, agunt etiam de N. Testamenti libris. Inter

alios Bellarm. de verbo Dei lib. I. cap. 17. et seq. - Bonfrerius in præloquiis. — Wiest tom. III. §§ 313. — Calmet in Commentariis. — Goldagen tom. III. Sed hi omnes jam immenso quodam intervallo distare videntur ab hac nostra ætate, quæ stupendos suos in omni re litteraria progressus non per sæcula, sed per decennia numerat. Sunt etiam inter recentiores viri catholici non pauci, qui Scripturæ studium cum magna laude excoluerunt. Quamvis aliqui, cum ad dejicienda modernæ exegesis consilia, artesque pugnandi novas et multiplices destruendas, eam disserendi methodum adhibuerunt, qui tempori magis esset accommodatus, nobis videantur ex sæculi quoque vitio aliquid contraxisse.

(4) Pag. 83. Mirum, de hac interpretandi ratione inter alios scripsisse viros duos doctissimos, et celeberrimos, Picum de Mirandola, et Reuchlinum, qui alio nomine Capnion vocatur. Hodie Cabala vix nomine tenus nota est; satius enim visum est, ad sensus litteralis cognitionem applicare animum, quam in litteris et apicibus mysteria sectari, et in vana, infructuosa, imo et periculosa arte operam ponere. — Judæi, cum miracula Christi negare non possent, non minus ridicule, quam impie blasphemabant, eum miracula perfecisse per nomen Dei Tetragrammaton. Totam hanc fabulam, in gratiam candidatorum ex Huetio propositione IX. capite XXXIX. num. V., exscribimus ... „ Pervulgata est, et ab aliis jam obtrita rabbinorum quorundam de Christo Jesu fabula, quæ nec a nobis sileri debet. Narrant Helenæ reginæ temporibus in hierosolymitano templo extitisse lapidem, cui olim arca imponi solita fuerat, in eoque descriptum fuisse nomen Dei propriis elementis expressum; cujus ea vis erat, ut quicunque illud didicisset, omnium prodigiorum potens esset. Veritos ergo sapientes, ne quis ea facultate abuteretur, canes æreos portæ custodes apposuisse, quia hac arte

fuerant fabricati, ut siquis memoriæ mandato nomine pararet exire, magnis eorum territus latratibus sacri nominis oblivisceretur. Horum igitur gnarum Jesum descripsisse nomen in membrana eamque vulnere deinde facto cruri insuisse; sicque egressum templo membrana extracta oblitum nomen iterum didicisse, et ejus ope tot deinde prodigialis virtutis opera edidisse» ...

(5) Pag. 96. Hæc regula nunquam satis potest scripturæ sacræ studiosis inculcari. Quamvis naturæ et ingenii dotes non parum conferant ad hoc studium; neque ii nos simus, qui vellemus sub pietatis prætextu a linguarum aliarumque scientiarum studio absterrere juniores clericos, aut legum illarum, quas sana critica et hermeneutica in indagando librorum sensu sequuntur, utilitatem elevare: certum tamen est, a Spiritu Sancto præcipue expectandam esse Scripturæ S. cognitionem et intelligentiam. Subit sæpe animum nostrum, mirari, quod homines, qui sacros codices diurna nocturnaque manu versant, ac multa volumina doctis elucubrationibus implent; tamen nihilo meliores efficiantur; nec quidquam cœlestis illius sapientiæ habeant, quo Scripturæ refertæ sunt. Scilicet famam aut lucrum ex labore suo quærunt, nec aliter hæc studia tractant, quam qui Virgilium aut Terentium commentantur. Ita protestantici interpretes passim, quos quidam ex nostris, eheu! nimis feliciter æmulantur—Inde fit, ut ea quæ dicunt, quamvis docta videantur, et multa eruditione tumescant, jejuna tamen sint, et arida, neque quidquam, præter scientiæ opinionem in lectorum animis relinquant. Erigunt quidem sese veluti montes sublimes, et vano supercilio non raro patrum sententias, et Ecclesiæ sensum contemnunt; sed contingit illis, quod olim montibus Gelboë propheta imprecatus est .... «*Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniant super vos!*» ...

Woher kommt es, dass die Väter mehr in der hei-

D' onde proviene, che i padri hanno trovato nella

ligen Schrift gefunden haben, als wir? Ist es, weil wir mehr Einsicht haben? Oder vielleicht, weil sie dem Geiste, der darin wehet, mehr zugetraut haben? Oder auch, weil ihr Geist, mit jenem, der diese hh. Schriften eingegeben hat, besser im Einklange stand? Was soll ich erst von jenen profanen Menschen reden, die in ihrem stolzen Eigendünkel die hh. Bücher bekriteln? Die in dem Worte Gottes überall Widersprüche, falsche Grundsätze, alberne Mährchen wittern? Wir können sie nicht besser vergleichen, als mit einem Menschen der aus einem stinkenden Sumpfe herauskommt, und noch ganz mit Koth beschmutzt in einen Blumengarten gehet; et empsindet den Geruch der Blumen nicht, der andern so lieblich entgegen düftet. Er glaubt im Gegentheil es stinke alles, weil er den Gestank mit sich bringt.

sacra scrittura più di noi? Proviene forse, perchè noi abbiamo più penetrazione? O perchè essi hanno stimato di più quello Spirito, che in essa spira? O anche perchè il loro spirito era più uniforme a quello, che ha fatto estendere la sacra scrittura? Cosa devo dire di quegli uomini profani, i quali nella loro superba ignoranza criticano i Libri santi? I quali nella parola di Dio trovano ogni momento contraddizioni, principj falsi, sciocche novellette? Noi li possiamo paragonar ad un uomo il quale sorte da una puzzolente cloaca, ed entra così ancor imbrattata di fango in un giardino di fiori; egli non sente l'adore dei fiori, che sentono gli altri. Anzi crede, che tutto puzzi, perchè porta seco il puzzore.

(6) Pag. 136. Huc spectant illa S. Hieronymi in epistola ad Paulinum de studio Scripturarum . . . « Quod medicorum est, promittunt medici; tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc Sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alii adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur . . . » Ubi semel invaluerit hæc Scripturas pro libitu

legendi et interpretandi licentia, nihil potest in religione certum et firmum relinqui; sed, ut Vincentius Lerinensis tam vere quam eleganter ait de locis Theol. lib. VII. cap. III, erit ibi deinceps errorum lupanar necesse est, ubi erat ante castae et incorruptae sacrarium veritatis. Unde non defuerunt etiam inter protestantes viri sanioris judicii, qui ultro confessi sunt, magnam insaniam esse, siquis asserat, imperitam multitudinem, cui nec ratio inest, nec judicium posse ex solis Scripturis veritatem intelligere. Quare magis miror, ex nostris reperiri, qui, cum de hac re tractant, si non Ecclesiæ pastores ipsi insimulant, tamen tergiversantur, et timide ac hæsitanter loquuntur, reorum more, qui objecta sibi crimina, si omnino diluere non possunt, extenuare saltem et excusare conantur. Ita illi Ecclesiæ suæ causam agunt, gratiam quasi efflagitantes iniquorum Judicum, qui ex nostra tantum pusillanimitate fortes sunt et ex nostra timiditate confidentes. Ecclesia excusatione non indiget; et qui ejus decreta, eo quo condita sunt, sensu interpretatur, deprehendet, eam leges semper temporum et personarum indigentiis sapientissime attemperasse; atque nullius rei magis esse sollicitam, quam ut intacta servetur, et incorrupta veritas, et inconsultus hominum illorum zelus cohibeatur, qui absque missione et auctoritate Biblia ubique spargunt, ac rudi etiam plebeculæ obtrudunt. Merito timet Ecclesia, ne intempestivi ejusmodi Scripturarum propagatores ex eorum numero sint, de quibus Apostolus ait, II. Cor. XI. 13. . . . *Ejusmodi pseudo-apostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi* . . . . Multa adhuc dicenda occurrerent, multa ex pleno animo effluerent; sed satis est. Cæterum hanc quæstionem, quæ hoc ipso, quod vivimus tempore, vehementissime agitatur, egregie et cum magno argumentorum ac rationum pondere expositam reperies in opere recens edito, cui titulus:

Sind die Vorschriften der römisch-katholischen Kirche in Ansehung des Verbotes, die heil. Schrift in der Landessprache zu lesen, mit Grunde ärgerliche päbstliche Verordnungen zu nennen? Beantwortet von Lothar Franz Marr ec. Frankfurt. 1819.

Le prescrizioni della Chiesa romana cattolica in riguardo alla proibizione di legger la sacra scrittura in lingua patria si possono forse con fondamento chiamare, scandalose prescrizioni papali? A questa domanda rispose Lottario Francesco Marr. etc. Francoforte 1819.

— Hoc opus discipulis nostris quam maxime commendamus.

CAPUT SECUNDUM

DE VERBO DEI TRADITO.

De verbo Dei scripto diximus, nunc de verbo non scripto, seu de Traditione dicendum: Traditio enim, qualem hic intelligimus, est ipsum Dei verbum in scripturis sacris non contentum, sed vivæ vocis oraculo quasi per manus ad nos usque transmissum. Summa semper fuit in Ecclesia Traditionis auctoritas, et prorsus eadem quam verbi Dei scripti. Nam auctoritas verbi Dei a charta et atramento pondus et momentum non obtinet, sed ab ipso Deo, cujus est verbum. Sed neque aliunde sensus genuinus Scripturae, quam ex Traditione et testimonio Ecclesiae haberi potest. Cum enim multa in sacris libris contineantur obscura, et difficilia intellectu; sensus verborum aliis fuisset Scripturis, ac velut commentariis ab ipsis apostolis explicandus, nisi intelligentiam eorum discipulis suis viva voce tradidissent.

Protestantes fortiter contendunt, omnes fidei et religionis controversias sacrarum Scripturarum testimoniis finiendas esse; Traditionem ad probanda dogmata nihil valere. Antiquior hic error erat, et longe ante Lutheri tempora natus. Hunc Wicleffo Thomas Waldensis lib. II. cap. 19., tribuit, hunc temporis sui hæreticis quibusdam S. Bernardus homil. 66. in Cantica. Hujus accusantur Ariani a S. Epiphanio hæres. 73. et 75., Eunomius a Basilio, Valentinus et Marcion ab Irenæo lib. III. adv. hæres. cap. 2. Verum quamquam communis fuerit hæreticis pene omnibus, eum tamen quasi proprium usur-

parunt protestantes, hocque tanquam fundamentum posuerunt suæ reformationis, nihil præter scripturas sacras divinam auctoritatem habere; hanc vero ad plenam doctrinae christianae cognitionem sufficere. Sunt tamen aliqui, qui non omnem Traditionem absolute rejiciunt, sed eam fatentur utiliter ad Scripturae intelligentiam adhiberi posse, tanquam subsidium aliquod, quo dogmata revelata ex Scriptura, unico veritatum divinarum fonte facilius eruantur. Demum cum multa ab apostolis viva voce dicta et praedicata fuisse negare non possint, asserunt ejusmodi traditiones, si quae fuerunt, fidei regulam constituere non posse; cum probari non possit, eas ad nos usque puras et incorruptas pervenisse.

Contra protestantium errores tria demonstrare conabimur. 1. Scripturarum unicum revelationis fontem non esse. 2. Existere veras et proprie dictas Traditiones divinas. 3. Æque certos nos esse de iis, quae per Traditionem didicimus, quam de iis, quae in verbo Dei scripto continentur.

ARTICULUS I.

Verbum Dei scriptum unicus revelationis fons nec est, nec esse potest.

OBSERVANDA

Protestantes qui Lutheri, Calvini, Zwinglii vestigia pressius sequentes nullam omnino regulam aut normam credendi præter Scripturas admittunt, in eas se coarctant angustias, ex quibus nulla ra-

tione possunt se expedire, ut fuse praeter ceteros demonstrat Melchior Canus in locis theolog. Necesse enim est, ut admittant, sola Scriptura fundatas esse Ecclesias, propagatam conservatamque inter fideles fidem christianam; in libris N. T. totum religionis complexum contineri; demum nihil obscuritatis in Scripturis esse, sed aperta omnia esse et perspicua. Nostrum est ostendere, vana haec esse protestantium effugia, atque ita contra Scripturas ipsas, et communem sensum pugnantia, ut vix confutatione indigeant.

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra non fuit medium primigenium propagandae et conservandae religionis.

PROB. Ex historia religionis christianae constat, Ecclesiam esse Scripturis antiquiorem, ac proinde fidem Christi inter gentes fuisse diffusam, atque immotam stetisse absque Scripturæ adminiculo. Christus ipse nihil scripto reliquit, imo, quantum legimus, ne praecepit quidem, ut aliquid scriberetur. Non ait: Euntes, scribite, sed, *praedicate Evangelium omni craeturae*. Marc. ult. Constat quoque apostolos plerosque nihil scripsisse, ceteros autem nonnisi post promulgatum Evangelium. Ergo traditae jam per prædicationem doctrinæ scripta demum accesserunt; atque ita accesserunt, ut fidei doctrina suam auctoritatem non a Scripturis acciperet, sed scripta magis ad traditæ jam doctrinae normam expenderentur.

COROLLARIUM

Ergo Christus scripta testimonia unicum suae revelationis criterium esse non voluit.

Probatur. Si Christo propositum fuisset verbum Dei coarctandi et restringendi ad Scripturam, imprimis rem tanti momenti apostolis indicasset; eisque praecepisset ut scriberent. Atqui Christum illud non praecepisse ex apostolorum agendi ratione clarum est; hi enim nullibi testati sunt, se ex Dei mandato scribere; tardius, et nonnisi necessitate quadam compulsi animum ad scribendum applicuerunt; neque claram doctrinae christianae expositionem in scriptis suis reliquerunt, sed quaedam tantum ad religionem pertinentia oblata occasione attigerunt.

PROPOSITIO II.

Scriptura sacra non est perfecta eo sensu, quod totam Christi religionem complectatur.

Prob. I. Eam Christi mentem non fuisse, ut Scriptura esset unica, adeoque perfecta credendorum regula prop. I. probavimus. Atque legentibus N. T. libros obvium est, apostolos nullibi sibi proposuisse, exactam articulorum fidei expositionem scripto relinquere.

Prob. II. Cum protestantes asserunt, totam Christi religionem in libris N. T. contineri; hanc suam doctrinam tam novam, et totius Ecclesiæ, omniumque

saeculorum persuasioni contrariam probare deberent aliquo certo et evidenti Scripturae sacrae testimonio, quam ipsi ut unicam fidei regulam admittunt. Atqui nullum hucusque proferre potuerunt. Ergo etc.

Prob. III. Si omnia ad christianam religionem pertinentia in Scripturis continerentur, illud vel de singulis N. T. libris, vel de omnibus universim dici deberet: atqui de singulis id asserere nemo unquam ausus est; neque de omnibus universim id dici potest; cum illi libri a diversis auctoribus, et in diversis locis scripti fuerint; et omnes sibi comparare vix quisquam eo tempore potuisset. Cæterum libros illos legentibus obvium est, nullum ex sacris auctoribus hoc sibi destinatum habuisse, ut integrum religionis systema construeret, neque omnes communi sententia in illud incubuisse. Singulares tantum fidei veritates proponunt; quasdam frequentius repetunt, alias nullo modo attingunt. Ergo etc.

Prob. IV. Si Scriptura esset perfecta, et fons unicus doctrinae christianae, ante omnia instruere nos deberet, quinam libri ad sacram scripturam pertineant: atqui de hoc summi momenti dogmate omnino silet. Ergo etc.

Prob. V. Multa sunt, quae ipsi acatholici fatentur ad doctrinam et fidem christianorum pertinere, et quae expressa in libris sacris non reperiuntur. Nam perpetuam B. Virginis Mariae virginatem, descensum Christi ad inferos, Baptismum parvulorum, Baptismi ab haereticis collati valorem etiam protestantes admittunt. Sed haec aliaque in sacris litteris non habentur. Ergo etc.

PROPOSITIO III.

Scriptura sacra non est in omnibus clara et perspicua.

Prob. I. Principium hoc, quod in Scriptura plenissime et dilucide exposita reperiantur quæcunque tum ad fidem pertinent, tum ad vitam recte informandam, tanquam principium religionis fundamentale habetur a protestantibus. Ergo deberet hoc ipsum principium plenissime et dilucide in Scriptura expositum reperiri; atqui Scriptura nullibi claritatem illam sibi attribuit; imo contrarium plurimis in locis exprimitur. Ergo etc.

Prob. min. De paulinis epistolis ait princeps apostolorum Epist. II. C. III. 16. *In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem* ... Paulus ad Corinthios scribens, postquam dixerat capite II. se perfectis sapientiam loqui in mysterio, pergit cap. III.... *Tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis*.... Eunuchus ille Actorum Apostolicorum capite VIII. vir religiosus, et divinæ legis diligens investigator, non poterat Isaiam intelligere, nisi aliquis eum doceret. ... *Quomodo possum* (intelligere), *si non aliquis ostenderit mihi?* ... Sed et apostoli ipsi, quamvis a Christo instituti et Christi amantes, non intelligebant, quæ de illo erant in Scripturis prædicta, et Christus Luc. XXIV. 45...*aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas*. . . . Ergo etc.

Prob. II. *Ex consensu antiquissimorum Ecclesiæ doctorum.* Et quidem 1. *Ex eorum agendi ratione.* Nam si planus est et apertus Scripturæ sensus, cur viri illi pietate non minus quam doctrina insignes tantum temporis et laboris in hoc studio posuerunt, meditantes legem Dei die ac nocte, et quæ alii in sacros codices commentati sunt avidissime pervolventes? Cur ipsis tot commentarios in Scripturas ediderunt? Cur tam assidui fuerunt in Scripturarum explicatione? Quis tam immensi laboris scopus alius fuit, quam ut obscuris Scripturae locis lucem inferrent, atque iis potissimum, qui de rebus fidei aut morum agebant, aut quos fidei oppugnatores ad tuenda perversa dogmata adhibebant?

2. *Ex eorum testimoniis variis.* Passim enim docent, Scripturæ sensum non a quolibet facile capi posse. Sicut Clemens Alex. lib. VI. Stromatum. ... *Neque enim prophetia, neque ipse Salvator adeo crasse et generaliter est elocutus divina mysteria, ut ea facile capi possent a quibuslibet....* Deinde subjungit Scripturam intelligere eos, ... *qui ab ipso* (Christo) *declaratam Scripturarum expositionem ex ecclesiastica regula retinentes conservant....* Idem docet Origenes pluribus in locis; lib. IV., contra Celsum num. 21. ait: *Scripturae revera in multis locis sunt obscurae.* Taceo Augustinum aliosque plures quorum testimonia collegit doctiss. Serarius in prolegomenis, et quæ longo ordine indicta reperiuntur in præloquiis Bonfrerii cap. IX. sect. II.

Prob. III. Ex innumeris, quæ inter acatholicos exortæ sunt circa Scripturæ sensum controversiis. Omnes ad Scripturas appellant, omnes Scripturæ verba ad sensum suum trahunt, et torquent, omnes

pari ratione sensum suum tuentur. Quid illo loco apertius, ubi Christus dixit . . . *Hoc est corpus meum?*... tamen ducentas hujus loci interpretationes collegit Christ. Raspergerus in dissertat. Ingolstadii impressa an. 1577. Dein, si tanta esset Scripturæ claritas, cur tot commentariis eam illustrarunt, et adhuc illustrant viri inter protestantes eruditiores? Hujus laboris scopus alius utique non est, quam ut doctrina fidei et morum majori in luce collocetur.

PROB. IV. *Ex acatholicorum testimoniis.* Ut de recentioribus sileam, qui ut novam suam et primis reformatoribus inauditam exegesin commendent, libenter confitentur, plerosque etiam inter eruditos hucusque in scripturæ sacrae interpretatione hallucinatos esse; sufficiat ipsum reformatorum patriarcham audire Lutherum. Quamvis ille in articulis a Leone X damnatis claris verbis asserat, quod Scriptura *per se certissima sit, facillima, apertissima sui ipsius interpres;* tamen alibi (Praef. in Psalt.) inquit .,. *Scio impudentissimae esse temeritatis eum, qui audet profiteri, unum Scripturae locum a se in omnibus partibus intellectum.* (1)

COROLLARIUM

Ergo verbum Dei scriptum unicus revelationis fons nec est, nec esse potest.

PROBATUR. I. Illud non potest esse unicus fons revelationis, sine quo religio christiana per orbem propagata fuit, ac per multos annos pura et incorrupta stetit. Atqui etc. Ergo etc.

MINOR patet ex propositione I.

II. Scriptura non potest esse unicus fons revelationis si non est perfecta, seu si non omnia doctrinæ et fidei christianae capita ex ea erui possunt. Atqui hoc ita se habet. Ergo etc.

Minor patet ex propositione II.

III. Ut Scriptura unicus revelationis fons esse posset, deberet esse ita facilis et aperta, ut omnes omnium temporum et nationum homines in ea haurire potuissent puram et sinceram Christi doctrinam; atqui Scriptura non est ita facilis et aperta. Ergo etc.

Minor patet ex propositione III.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM DILUUNTUR

Argument. I. contra 1. *propositionem.* Valde probabile est, apostolos, quando Christi doctrinam inter gentes disseminarunt, fidelibus historiam evangelicam, aliosque sacros libros reliquisse, in quibus omnia ad fidem necessaria continebantur. Ergo etc.

Resp. neg. anteced. Hoc Joannis Clerici et aliorum quorundam protestantium commentum, non tantum gratis confictum est; sed contra omnem etiam rationem, et fidem historicam pugnat. Apostoli aliam omnino propagandæ religionis viam inierunt; quemadmodum a nobis in propositione probatum fuit, et uberius in decursu ostendetur. Interim hæc pauca adnotare juvat.

1. Certum est, libros N. T. omnes nonnisi exeunte sæculo primo scriptos fuisse; sed neque tunc collectionem adhuc factam fuisse diversarum partium, per ecclesias dispersarum.

2. Pauci tunc erant, qui Scripturas legere potuissent, cum vulgus communiter litteras ignoraverit.

3. Notum est; quanta tunc fuerit librorum raritas; paucissimos fuisse, qui aut transcribere exemplaria potuissent, aut scripta comparare. Unde ergo tanta esse potuit apostolis exemplariorum copia, ut singulæ saltem particulares Ecclesiæ unum aliudve acciperent? Quomodo exemplaria librorum, qui Romæ, aut in Græcia scripti fuerunt, ad apostolos pervenerunt, qui in Scythia, apud indos et persas Evangelium annuntiarunt?

4. Sequitur ex hac hypothesi et aliud absurdum: scilicet, quod apostoli non tantum ubique terrarum pervulgare debuissent librorum sacrorum exemplaria, sed etiam versiones Scripturæ habere; quod omnino necessarium fuisset, ut indi, persæ, aethiopes, armeni etc. Scripturas legere potuissent.

5. Patres antiquissimi expressis verbis dicunt populos sine Scriptura credidisse. Unicum afferamus S. Irenæi testimonium, qui lib. III. advers. hæreses cap. IV. ait « Quid autem, si neque apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis; nonne oportebat sequi ordinem Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charta et atramento, scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, et veterem Traditionem diligenter custodientes . . »

Argument. II. contra 2. et 3. prop. Sufficit ut Scriptura omnia illa contineat, et quidem clare et aperte, quæ sunt ad salutem necessaria, seu illos fidei articulos, qui necessarii aut fundamentales vocantur: hos autem continet omnes, et ita quidem, ut cuilibet legenti pateant. Ergo etc.

Resp. Distinctionem in fundamentalia, et non fundamentalia, jam in principio hujus demonstrationis explosimus. Omnes christianæ revelationis partes, sicut eadem auctoritate nituntur, sic eadem fide credendæ sunt. Hæc, quoniam jam a nobis confecta sunt, fusiore explicatione non egent: duo tantum notanda ducimus. 1. Miram esse adversariorum in concludendo dexteritatem. Articulos fundamentales de-

fuiunt eos omnes, qui clare in Scripturis continentur; tum fidenter asserunt, articulos fundamentales ad unum omnes in Scriptura clare contineri. 2. Si Scripturæ sensus obvius est, et expeditus in articulis fidei essentialibus; cur inter protestantes hactenus convenire non potuit, quinam sint hi articuli essentiales? Imo cum ipsi numerum essentialium dogmatum magis semper magisque in angustum coarctent, ut vix unus aliusve articulus supersit, profecto Scripturæ claritatem non magnopere commendant.

Quid ergo? Nihil utilitatis ex Scripturis hauriri potest? Obscura, ambigua sunt omnia? Absit, ut hanc verbo Dei injuriam inferamus. Præclaros siquidem fructus ex hac lectione tulerunt quaque ætate viri pii et religiosi; qui sciebant veritatem non in mortuis litteris contineri, sed in viva doctrina, et Traditione Ecclesiæ; qui Scripturam non in characteribus et membranis tantum quærebant, sed in sensu; *non in superficie, sed in medulla*, ut S. Hieronym. ait in comment. ad Galat.; *non in verborum foliis, sed in radice rationis*... Porro neque id dicimus, omnia in Scripturis obscura esse: sunt enim multa ita exposita, ut in diversos sensus flecti non possint, ne a contentiosis quidem; quale est illud ad Ephes. IV. quod doctores Christus in Ecclesia dedit, non omnes, *sed quosdam, ad consummationem sanctorum in opus ministerii*, aut illa I. ad Cor. XII. .,, *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae; alii autem sermo scientiae; alii interpretatio sermonum*.,, et iterum .... *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores*,.. *Nunquid omnes doctores?... Nunquid omnes interpretantur?*...

Argum. III. Ex Scripturis. 1. Deuteron. XXX. dicitur ,.. *Mandatum quod ego praecipio tibi, non est supra te, nec procul positum*... Psal, XVIII.... *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*... CXVIII. ... *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis*... 2. Petrus epist. II. cap. I. ait ,.. *Habemus propheticum sermonem*,

cui bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco . . . In hunc locum observat Pfaffius Wenn die Weissagungen deutlich sind, so ist die ganze heilige Schrift deutlich 3. II. ad Timoth. III. 16. 17., inquit Apost. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus* . . . Ergo etc.

Resp. Nihil in his, aut similibus textibus continetur, quod propositioni nostræ repugnet. 1. In illis quæ ex Deuteron. et Psalmis citata sunt, de præceptis veteris Testamenti agitur, quæ populo notissima esse debebant, non tantum quia scripta erant, sed multo magis, quia in usu erant quotidiano posita. Vocantur autem lucerna, aut lumen, quia judæi in iis a parentibus, et legisperitis instituti, quæ sibi agenda, aut vitanda essent, inveniebant — Deut. XVII. præcipitur populo, ut sacerdotes tanquam legis interpretes consulat; et Eccles. VIII. inquit sapiens ...*Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt a patribus suis: quoniam ab ipsis disces intellectum* ... 2. Ex textu S. Petri nihil aliud concludi potest, quam quod ad probandam Christi divinitatem firmissimum argumentum ex prophetiis desumi possit. Ibidem vero statim additur ...*Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit* ... 3. Quæ consecutio! Scriptura utilis est; ergo sola sufficit, neque alio revelationis fonte indigemus; ergo clara est omnibus, neque magistra indigemus Ecclesia. Apostolus ad Timoth. scribens primum quidem de Ecclesiæ doctoribus loquitur, quibus docendi, arguendi, erudiendi officium incumbebat; tum de libris V. T. agit, eaque de eorum utilitate asserit quæ nemo catholicorum unquam negavit.

Argum. IV. Ex patribus. 1. Ss. Patres in suis cum hæreticis controversiis solas Scripturas in testimonium vocant. 2. Expressis verbis Scripturæ perspicuitatem extol-

lunt. Sic S. Joan. Chris. Conc. III. de Laz. ait ...« Cui non sunt manifesta, quæcunque in Evangelio scripta sunt?... » Et Homil. III. in 2. Epist. ad Thess. ...« Omnia sunt dilucida et recta, quæ sunt in divinis Scripturis: manifesta sunt, quæcunque sunt necessaria ... » S. August. lib. II. de doctr. christiana cap. VI. « ... Magnifice et salubriter Spiritus Sanctus Scripturam modificavit... nihil enim fere de illis obscuritatibus eruitur, quod non alibi plenissime dictum reperiatur ... » Ergo etc.

Resp. ad I. neg. ant. Patres et concilia, quando ipsis cum hæreticis res erat, non minus ad Traditionem appellabant, quam ad Scripturas. Imo in constanti, et consentiente ecclesiarum doctrina vim maximam posuerunt; ut apud theologos videri potest, qui eorum testimonia collegerunt. — Cf. Wiest, lib. III. § 76. — Natalis Alex. Diss. XVI. in Sæcul. II. — Bellarm. lib. IV. cap. VII. etc. — Tertull. inter alios optime nos admonet ut adversum hæreticos magis Traditionibus, quam Scripturis pugnemus. — Sic enim ait cap. XVII. de Præscript. ... « Quid promovebis exercitatissime Scripturarum, cum, si quid defenderis, negetur ex adverso; si quid negaveris, defendatur; et tu quidem nihil perdes nisi vocem in contentione, nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione: ergo non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut parum certa ... » Idem habet cap. XVI. et XIX.

Resp. ad 2. dist. ant. Ss. patres scripturam dicunt ex se perspicuam esse, quoad historias aliquas, et morum præcepta omnibus necessaria, *esto;* quoad omnia ad fidem pertinentia, *nego.* Hanc fuisse Chrisost. et Augustini mentem, ex eorum scopo, ex contextu, aliisque eorum testimoniis facile eruitur. Præterea observandum est, patres ibi de iis loqui, qui in fide Ecclesiae catholicæ vivunt, et Scripturas scrutantur animo docili et religioso. His utique multa in Scripturis clara sunt et perspicua, quia Ecclesiæ

doctrinæ inhærentes non moventur fallaciis et argutiis hæreticorum.

Argum. V. Facilius est, fidem sibi ex Scriptura conficere, seu judicare an dogma aliquod in Scriptura contineatur; quam omnia momenta discutere, quibus religio christiana probatur esse divina: atqui hoc etiam indoctorum intelligentiæ accommodatum esse debet; quia verus religionis cultor esse non potest, qui de ejus divina origine non est convinctus. Ergo etc.

Resp. nego majorem. Religio christiana factis publicis innititur, et argumenta habet tam manifesta, et evidentia, ut unum aliudve ad convincendam sinceram mentem sufficiat. Verum, cum de Scriptura agitur, en! quid investigandum essent illi, qui unicam hanc credendi regulam haberet:

1. An Scriptura id revera sit, quod dicitur verbum Dei.

2. An liber sit canonicus.

3. An sensus, quem ipse textui tribuit, genuinus sit; et an falsa sit aliorum, qui contradicunt, interpretatio.

4. An locus non sit corruptus, aut interpolatus.

5. An versio sit fidelis.

6. An non alii sint Scripturæ textus, qui illi, quem ipse tenet, sensui sint oppositi.

Quando nos cum protestantibus ex Scripturis argumentamur, ad omnes has quæstiones confugiunt: quidni et ipsis incumbit, hæc omnia examinare, ut securi de fide sua esse possint?

ARTICULUS II.

Dantur verae et proprie dictae Traditiones divinae, seu datur verbum Dei traditum.

OBSERVANDA

I. Probavimus, verbum Dei scriptum unicum revelationis fontem nec esse, nec esse posse: *non esse;*

quia fines christiana absque Scripturae adminiculo ubique gentium fuit disseminata: *nec esse posse;* quia Scriptura complexum veritatum omnium, quae ad revelationem pertinent, non continet; neque ita clara est, ut non in sensus varios flecti possit, nisi vivae vocis magisterium accedat; nisi praeter verbum *litteris deformatum in lapidibus*, seu scriptum in codicibus, et illud teneamus, quod ex Christi et apostolorum ore in audientium animos transfusum, et per idoneos veritatis testes in ecclesiis conservatum fuit; verbum vivens in publica Ecclesiae fide, loquens ex ore omnium, qui undique sunt pastorum. Ad hoc ergo criterium, ad haec tradita testimonia præter Scripturam confugiendum est, si velimus certam nobis, perfectamque religionis notitiam comparare. Nihil est naturae ipsi magis consentaneum, quam haec probandi ratio per testes. Sicut ad persuadendum est efficax, sic et omnibus est accommodata, nec prava ingeniorum subtilitate eludi potest. Copiose et pro more suo doctissime de hac materia disputant Illustriss. Fratres Wallenburgici tract. V. de probatione per testes.

II. Traditio, si instituta spectamus ad religionem pertinentia, alia *divina* est, alia *apostolica*, alia mere *ecclesiastica*. Haec instituta continet ab Ecclesiæ pastoribus profecta, quae temporaria sunt, et eadem auctoritate, qua edita fuerant, dissolvi possunt. *Apostolica* ea complectitur, quae ab apostolis tanquam rectoribus Ecclesiæ præcepta et constituta sunt. Hæc quoque non sunt ejusmodi, ut moveri nullo modo possint; exempla sunt, de abstinentia a sanguine et suffucato, et de trina immersione in Baptismi sacramento. Ad *divinam* demum pertinent ea, quæ

a Christo ipso ordinata sunt, ut sacramenta novae legis. Traditio *divina* non raro etiam *apostolica* dicitur, quia Christus ea, quae in Ecclesia servari voluit, apostolis tradidit per orbem promulganda. Unde illud in memoriam revocandum est, quod apostoli alia instituerint Christi nomine, tanquam missi ad docendum omnes gentes servare, quae Christus mandaverat; alia auctoritate ipsis tanquam pastoribus competente. Hæc pro temporum ratione, ut diximus mutari possunt; illa tanquam Christi instituta adeo rata sunt et fixa, ut nullius hominis auctoritate possint convelli; haec proprie apostolica sunt, illa divino-apostolica.

Nos de dogmate agimus; traditio autem nisi divina sit, dogmatica esse non potest. Nova dogmata post Christum et apostolos non fiunt; neque quidquam ad fidem pertinere potest, quod non a Christo per apostolos descendat. Quamquam aliquo sensu ejusmodi Traditiones etiam ecclesiasticæ vocari possint, quia in Ecclesia depositæ, et per Ecclesiæ testimonium non interruptum ad nos usque delatæ sunt. Atque ita Traditiones dogmaticae optime vocantur, origine divinae, promulgatione apostolicae, conservatione ecclesiasticae.

PROPOSITIO I.

Dantur Traditiones dogmaticae divinae.

ARGUMENTUM I.

Scriptura non fuit medium primigenium, quo propagata fuit religio christiana, ex prop. I. art. I.;

neque est medium sufficiens, ex quo capita religionis omnia erui et probari possint ex prop. II. et. III., ejusd. art. Ergo aliud medium praeter Scripturas admitti debet. Atqui aliud cogitari non potest, quam traditiones divinae. Ergo etc.

Prob. minor. Inter verbum scriptum, et non scriptum nihil est medium: Ergo si praeter Scripturas, seu *verbum scriptum* aliquod admittendum est fidei argumentum, illud non potest esse, nisi *verbum non scriptum*, seu Traditio.

ARGUMENTUM II.

Ex Scripturae testimoniis et agendi ratione apostolorum.

Jam ipsa agendi ratio apostolorum probat, multa ab ipsis viva voce tradita fuisse, quæ litteris mandata non sunt ... Duas Petri epistolas habemus, ait Canus loc. Theol. lib. III. cap. 3., et credimus mutum annis septem Antiochiae sedisse, elinguem Romae annis viginti quinque. Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum reliquit? Nonne apostoli omnes praedicatione fundarunt Ecclesias? Id apertissime docet Apostol. ad Rom. X.... *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? ... Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum ...*

Testimonia Scripturae habemus multa et praeclara. Atque ut ea praetermittamus, quae ex veteri Testamento ad Traditionis commendationem afferun-

tur, quæ Apostoli doctrina fuerit audiamus ...*Itaque fratres,* ait ad Thessal. II. 14, *state, et tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram* ... Et I. ad Cor. XI. 2. ...*Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis*... Et eodem cap. postea ...*Ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis* ... et paulo post ... *Cetera cum venero disponam* ... Haec ambigua non sunt, et clare demonstrant Apostolum alia viva voce, alia scripto docuisse. Verba illa ad Thessal. ita commentatur S. Joannes Chrysost. homil. IV. in illam Epist. ...« Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderunt apostoli; sed multa etiam sine litteris; eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista ... »

Idem Apostolus, cum Timotheo docendi munus injungit, eum adhortatur, ut in tradita sibi doctrina permaneret, simulque doctrinam per testes conservandi, et propagandi rationem edocet ... *Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide* ... *Bonum depositum custodi* ... II. Tim. I. 13. — Et deinceps cap. II. 2. ... *Quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, et alios docere* ... (2)

ARGUMENTUM III.

Ex Patribus.

Divinarum traditionum existentia nullo argumento, post Scripturae ipsius auctoritatem, certius probari potest, quam communi omnium saeculorum persuasione, et auctoritate probatorum testium, vi-

rorum scilicet et eruditione et pietate præstantium, qui ipsi ad seriem pertinent testium illorum intermediorum, per quos excepta ab ore apostolorum doctrina ad posteros perducta est. Nimis longum esset omnia patrum loca huc referre. Ad theologorum illorum opera remittimus, qui ea diligentius collegerunt (Zimmer veritas Relig. Cath. — Wiest. tom. III. — Nat. Alex. Diss. XVI. in saec. II. — Bellarm. lib. IV. cap. VII. — Wallenburgici Tract. VI. de Traditionibus — Petr. Annatus lib. III.). Ex multis pauca seligamus.

Primum memorandum est illud antiquissimi Papiae dictum apud Eusebium Lib. III. hist. cap. 39. ... « Si quando advenisset aliquis ex iis, qui secuti sunt apostolos, ab ipsis sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, vel Thomas, quid vero Jacobus, Joannes, Matthaeus. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum vivae vocis praesentisque magisterium ... S. Irenaeus lib. III. contra Hæres. ... Quid autem, si neque apostoli Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus commiserant ecclesias? ... » Tertullian. pluribus in locis Traditionis auctoritatem haereticis opponit. Lib. de corona militis cap. III. post enumeratas nonnullas Ecclesiae observationes, de Baptismo, de oblationibus pro defunctis, et similes, sic pergit ...« Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: Traditio tibi praetenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix... » In illa controversia, quam Stephanus papa cum Cypriano habuit, quaestionem ex Traditione

decidit ... *Nihil innovetur, nisi quod traditum est...* Cyprianus quoque, ideo tantum Stephani decreto obluctatus est, quia illud non credidit in Traditione fundatum; ipse autem verbi traditi existentiam non semel expresse agnovit. Epist. 74. ait ... *Si ad divinæ traditionis caput, et originem revertamur, cessat error humanus* ... (3)

ARGUMENTUM IV.

Traditione stat ipsius Scripturae auctoritas.

Sublata Traditione ipsa quoque ruit Scripturarum auctoritas, et tota convellitur christiana revelatio. Nam fidem christianam ex Scripturis haurire non possumus, nisi divina nobis et infallibili auctoritate constet, nos revera divinam Scripturam habere; a prophetis, ab apostolis esse libros, qui ipsis tribuuntur: legitimum esse librorum nostrorum canonem etc.: atqui haec sola Traditione nobis innotescere possunt; ut ipsi protestantes fatentur. Ergo necesse est Traditiones admittere, et quidem divinas; nisi enim divinae sint, seu proprio sensu verbum Dei, non possunt auctoritatem divinam et infallibilem conciliare Scripturae, et fidei christianae.

ARGUMENTUM V.

Ex adversariorum testimoniis.

Hoc argumentum diffusius tract. Clar. D. Wiest tom. III. § 94. Plurima proferri possent expressa testimonia Melanchthonis, Grotii, Buceri, Moshemii, aliorumque maximi nominis inter protestantes. Insi-

gnis est locus ex Molano abate de Lockum, qui cum Bossuetio de pace ecclesiarum tractavit (*Cogitationes privatae, de modo reunionis* etc. Tom. XXV. op. Boss. Edit. Lebel. pag. 309.)... « De Traditionibus, sive verbo Dei non scripto, quantae, quaeso, in Ecclesia lites! Sed res compositu facilis, si dicamus statum controversiæ inter nos et catholicos non esse, an dentur Traditiones; sed an per Traditionem acceperit Ecclesia novum aliquem fidei articulum ad salutem creditu sub aeternae beatitudinis jactura necessarium, in Scriptura neque totidem verbis, neque per bonam consequentiam exstantem. Posterius negant protestantes, non prius; ex quibus moderatiores admittunt, *non solum ipsam sacram Scripturam nos Traditioni debere, sed in articulis fundamentalibus genuinum et orthodoxum Scripturae sensum, ut multa alia nostratium*, Calixto verbi gratia, Hornejo, Kemnitio dudum memorata, *ex Traditione tantum cognoscibilia* taceamus. Sane qui ex protestantibus post Symbola apostolorum et S. Athanasii, quinque priora concilia œcumenica, cum synodo arausicana, et milevitana, consensum itidem primitivae Ecclesiae, si non plurium, quinque minimum priorum sæculorum admittunt pro theologiæ principio secundario, ita ut articuli fundamentales non aliter, quam illis saeculis unanimi doctorum consensu factum est, explicari debeant; de Traditionibus cum Ecclesia romana quod disputent, vix habebunt. » .... Ad haec respondet Bossuetius Tom. XXV. jam cit. pag. 389. ... « Si protestantes consentiunt, Scripturae sensum, *aliaque permulta Traditione duntaxat esse cognoscibilia, vix ulla superest difficultas.* » ...

Porro experientia probat, protestantes non raro quasi necessitate coactos, in religionis controversiis ad hanc credendi regulam confugisse, quam ipsi cum nova in religione molirentur, procul a se abjecerant.

PROPOSITIO II.

Traditiones dogmaticae ejusdem sunt auctoritatis, ac verbum Dei scriptum.

Probat. I. Scriptura auctoritatem non habet ex eo, quod scripta sit, sed quia vere est verbum Dei; omnis enim fides innititur revelantis Dei auctoritati. Atqui Traditiones dogmaticæ æque ac Scriptura verbum Dei sunt, ut ex propos. I. constat. Ergo ejusdem sunt auctoritatis. De verbo hoc traditio loquitur Apostolus I. ad Thessal. II. 13.... *Gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam, cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei...*

Prob. II. Si verbum ore traditum non est æque certum fidei argumentum, ac Scriptura; ergo primi fideles, qui scripta Evangelia, aliosque libros N. T. nondum habuerunt, minus certi fuissent de sua fide, quam qui postea vixerunt. Ergo etc.

Probat. III. Difficile non est ostendere ex Scripturis ipsis, Traditiones certissima suppeditare argumenta, ad fidei dogmata comprobanda. Christus, Marc. XVI. cum apostolos misisset *praedicare* Evangelium omni creaturae, addit.... *Qui non crediderit*, (vobis loquentibus) *condemnabitur*.... In priore ad Timotheum epistola Apostolus ait cap. VI.... *Siquis aliter docet*, *et non acquiescit sanis*

sermonibus.... non dicit Scripturis, *superbus est, nihil sciens* etc. — et eodem capite.... *Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidem promittentes, circa fidem exciderunt....* Et ad Galat. cap. I. 9... *Siquis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit...* Ex his locis recte Origenes concludit comment. in Titum, hæreticum esse eum, qui se Christo credere profitetur, et aliud de veritate fidei christanæ credit, quam habeat traditio ecclesiastica.

Prob. IV. Concilia et patres Traditionem eodem loco ponunt, ac Scripturam sanctam, eique eandem vim probandi attribuunt. Cfr. Wiest tom. III. § 86. et 87. Natal. Alexand. Dissert. citata. Hoc argumentum, cum testimonia singillatim recitare nimis longum esset, his Melchioris Cani de loc. theolog. lib. III. cap. VI., verbis concludimus, ita tamen, ut quæ de patribus ille dixit, de conciliis quoque intelligi velimus... « Cum Traditiones non scriptas Polycarpus, Tertullianus, Irenæus Marcioni a Valentino; Epiphanius melchisedecianis, apostolicis, aerianis, Hieronymus Vigilantio; Augustinus Donatistis; denique, ut in summa dicam, omnes sancti adversariis catholicae fidei fidenter objecerint, earumque vi, perinde ac si fuissent scriptæ, haereses sui quisque temporis deturbaverint: certe non minori efficacia per hujusmodi traditiones; nos haereticorum, qui aut nunc sunt, aut etiam sunt futuri, quaecunque dogmata refellere, et deturbare poterimus »...

Merito igitur concilium trident. sess. IV. decreto de canonicis Scripturis ait.... « Sacrosancta œcumenica et generalis tridentina synodus perspiciens,

veritatem *(fidei)* et *(morum)* disciplinam . . . contineri in libris scriptis, et sine scripto Traditionibus; quae ipsius Christi ore ab apostolis acceptae, aut ab ipsis apostolis Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditae ad nos pervenerunt, orthodoxorum patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non Traditiones ipsas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu et reverentia suscipit et veneratur...»

OBJECTA DILUUNTUR

Objic. 1. Ut allata ex Apostolo loca aliquam ad probandum vim haberent, ostendendum esset, 1. Apostolum ea, quæ ore tradiderat, litteris non consignasse; 2. eum de Traditionibus dogmaticis agere. Atqui hæc probari non possunt. Ergo etc.

Resp. neg. min. Probavimus in priori articulo Scripturam non omnes continere veritates dogmaticas; ergo apostoli non omnia litteris consignarunt, quæ ore prædicarunt. Præterea Apostolus in 2. id est ultima quam ad Thessal. scripsit epistola manifeste distinguit inter Traditiones, quas per epistolam acceperant, et eas, quas per sermonem didicerant. Quæ autem secunda est ad Timoth., in qua traditiones impensius commendat, ea ultima est ex paulinis epistolis. Quod autem Apostolus de traditionibus dogmaticis loquatur, ex scopo et contextu apertum est.

Instant. Scripturæ ipsæ Traditiones rejiciunt tanquam inutiles, aut verbo Dei scripto adversantes. 1. Deuter. IV. expresse dicitur . . . *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neque auferetis ex eo...* Similia leguntur Proverb.

XXX., Apocalyp. XXII. — Joannis XX., ita caput illud concludit Evangelista . . . *Hæc scripta sunt, ut credatis et ut credentes vitam habeatis æternam* . . . 2. Christus ipse Matth. XV. at alia sæpius Traditiones rejecit. Ergo etc.

Resp. ad I. Nos Scripturis nihil addimus, sed omnem operam impendimus, ut quales a Deo prodierunt, puræ et integræ serventur; Traditiones autem una cum Scriptura admittimus. In Deuteron. cap. IV. agitur de lege a Deo populo judaico data, cui nihil addi aut detrahi debuit auctoritate humana. Quod autem etiam in veteri Testamento Traditiones patrum multum valuerint, jam ostendimus. — Joan cap. XX. de signis loquitur, quibus Jesu Chr. divinitas comprobata est; ait autem ibidem v. 30. *Multa quidem et alia signa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc* . . .

Ad II. dist. ant. Christus Traditiones rejecit humanas, otiosas, aut præceptis divinis repugnantes, *conc.*; Traditiones, quæ revelata ab ipso dogmata continerent, *nego.*

Objic. II. Ex patribus. Patres passim docent in Scripturis reperiri omnia, quæ ad fidem pertinent moresque vivendi, ut S. August. ait, lib. II. de Doctr. Christ. cap. 9, et ideo Traditiones censent esse repellendas. — Tertull. adversus Hermogenem cap. 24. ait . . . « Adoro Scripturarum plenitudinem; scriptum doceat Hermogenis officina... Si non est scriptum, timeat illud væ, adjicientibus aut detrahentibus destinatum . . . » Alio loco (de resurrectione carnis cap. 24.) Hæreticos ad Traditiones confugientes, vocat *lucifugos* Scripturarum. Ergo etc.

Resp. 1. *generatim.* Quod patres passim Traditionem contra hæreticos appellaverint, res est omnibus notissima. Unde si qua ex eorum libris opponuntur testimonia, quæ loco suo mota, et a contextu avulsa nobis repugnare videntur; ea propius inspecta nihil aliud dicunt, quam id ipsum quod nos volumus: vel enim suam Scripturæ auctoritatem vindicant, asserentes quæcunque iis contraria sunt,

sive ea sint hominum testimonia sive humanæ traditiones, nullius esse roboris; aut de uno tantum, aut alio religionis dogmate agunt, non de doctrina Christi integra; aut demum de Scriptura loquuntur cum Ecclesiæ doctrina conjuncta. Hinc S. Aug. lib. contra Cresconium ait, cap. 33. ...« Quamvis hujus rei certum de Scripturis canonicis non proferetur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam in hac re a nobis teneretur veritas, cum hoc facimus, quod universæ jam placeat Ecclesiæ, qua ipsarum Scripturarum commendat auctoritas ... »

Resp. 2. *Ad loca ex Tertull. adducta.* Primo loco exprobrat Hermogeni, quod verbis Genesis: *In principio creavit Deus cœlum et terram*, ausus fuerit hæc verba addere ...*Ex materia præexistente*... In secundo de dogmate agit clare et sæpe in Scripturis expresso, cui vanas suas traditiones opponebant hæretici.

Instant. S. Irenæus lib. III. adversus hæreses reprehendit hæreticos dicentes «...Quia non possit ex his (Scripturis) inveniri veritas ab his, qui nesciunt Traditionem,..» Ergo etc.

Resp. nego conseq. S. Irenæus loquitur de apocryphis traditionibus, quas hæretici Scripturis et Traditionibus apostolicis obtrudebant. Cæterum Traditiones apostolicas rejicere, ingenii hæretici characterem esse, ibidem testatur, subjungens ... « Cum autem ad eam iterum Traditionem, quæ est ab apostolis. quæ per successiones presbyterorum in ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur Traditioni ... »

ARTICULUS III.

De traditionum divinarum ad nos propagatione.

OBSERVANDA

I. Cum hetorodoxi locum a traditione divina depromptum imbecilliorem esse dicunt, quam ut ex eo dogmata fidei duci possint; in eo imprimis vim ponunt suæ sententiæ, quod negent nos scire nunc posse, quid Christus, quid apostoli locuti fuerint; id vero tantum illis cognitum fuisse, qui Christum et apostolos audierunt. Quis, inquiunt, verba Christi infirmare audeat, si modo ab eo prolata esse constet? Sed infidelis est, et incerta per manus Traditio. Quæ per Traditionem accipiuntur, vix eadem perseverant, et mutatis auribus itidem mutari solent; multa detrahuntur, multa adjiciuntur, multa pereunt omnino, nisi litterarum monimentis conserventur. Ex his concludunt, tradita testimonia aptum ad conservandam religionem medium non esse, neque criterium ad eam certo intelligendam. Restat ergo, ut hujus quoque argumenti vim elidamus, ne videamur in iis, quæ hucusque dicta sunt, operam perdidisse. Unde status figendus est præsentis disputationis. Non quæritur, an apostolis loquentibus æque credendum fuerit, ac scribentibus; sed, an apostolorum testimonia, ore tradita succedentium hominum testimoniis æque potuerint incorrupta servari, ac ea, quæ scripta ad nos pervenerunt.

II. Ad investigandas traditiones dogmaticas va-

riæ sternuntur viæ. Præcipuæ sunt: 1. Publica et universalis Ecclesiæ doctrina, cujus post apostolorum tempora nullum potest assignari initium. 2. Antiqua Ecclesiæ symbola, preces et ritus, quos scimus ab antiquissimis temporibus magno consensu fuisse ab ecclesiis observatos. 3. Scripta Ss. patrum, quorum maxima semper fuit in Ecclesia auctoritas, tum ad legitimam Scripturarum intelligentiam, tum ad traditiones apostolicas comprobandas. Nam sancti et doctissimi viri quovis tempore ut organa habiti sunt Ecclesiæ Dei, et testes illius doctrinæ, quam tanquam ab apostolis acceptam Ecclesia temporibus suis docuit; et quæ per eos tanquam purissimos canales ad nos usque decurrit.

III. Hæretici pene omnes, quamvis de antiquis patribus verecundius hinc inde loquantur, passim tamen eos vilipendunt; atque de gradu suo dejicere moliuntur; tum quia eos sibi contrarios ubique reperiunt, tum quia omnis hæreticus animal gloriæ est, et magnum aliquid esse putat, cum vetera despiciendo, et nova eructando stultorum et leviusculorum hominum numerum in sui admirationem trahit. — Lutherus in prologo assertionis suorum articulorum negat quemquam auctoritate patrum esse cogendum, quod in omnium scriptis multi inveniantur errores, sæpe pugnent ipsi secum, aut invicem dissentiant, aut Scripturas torqueant; et quod verbum Dei non debeat esse alligatum, sed liberum. Hinc inter lutheranos et reformatos plurimi sunt, qui patrum auctoritatem multis modis elevant. Id quoque S. Bernardus Abailardo objecit, putido, si quis unquam, suæ scientiæ ostentatori: atque, ut altiora repetamus, de Paulo Samosateno id testatur

Euseb. lib. VII. cap. 26. Id in Origene reprehendit Vincentius Lerinensis. — In eodem errore fuerunt Arius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus. « . . . Nestorius, ait histor. tripart., lib. I. cap. 14., dum eloquens fuisset, et se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse . . . Quid? An omnes etiam catholici scriptores puros se ab hac labe servarunt? An non in hac quoque parte protestantes inter nostrates imitatores habuerunt? Cajetanum, quamvis cardinalem et magnum ordinis dominicani decus, nimiæ in hac parte lævitatis, aut temeritatis arguit insignis ejusdem familiæ theologus Melchior Canus, lib. VII. cap. III. num. 10; Richardum Simonem tanquam in patres minus verecundum, et gloriam ex audaciore critica ambientem graviter castigat illustriss. Bossuetius in opere quod inscribitur: Défense de la Tradition et des Ss. pères. — Libr. IV. cap. 18, post ea in laudem Ss. patrum dicta, quæ in Prolegom. adnotatione 3, pag. 69 attulimus, hæc addit « . . . C'est ce que nos critiques ne sentent pas; et c'est pourquoi leurs écrits, fosmés ordinairement dans les libertés des novateurs, et nourris de leurs pensées, ne tendent qu'à affoiblir la religion, à flatter les erreurs, et à produire des disputes . . . »

PROPOSITIO I.

Æque certi sumus testimonia apostolorum ore tradita incorrupta ad nos pervenisse; quam certi sumus testimonia litteris consignata integre fuisse conservata.

Probatur. Sicut nos apostolos ipsos non audivimus loquentes, sed quae ab ipsis dicta fuerunt, ex aliorum testimoniis sive scripto, sive ore transmissis cognoscimus: ita quoque illos scribentes non vidimus, neque, quæ eorum manu exarata fuerunt, legere ipsi possumus; sed ex testium intermediorum testimonio discimus, eos, quos nunc legimus libros, eosdem esse, qui a Christi discipulis fuerunt conscripti: neque in illis aliquid fuisse ita immutatum, ut non possint dici integre ad nos pervenisse. Et vero, argumenta, quæ certos nos reddunt Scripturam, quam nunc manibus terimus, esse authenticam, et verum atque incorruptum Dei verbum, eadem etiam probant puras nos habere et incorruptas apostolicas traditiones. Ergo etc.

Probat. antec. I. Si quaeritur, unde ergo tam certo nobis constet, Scripturas nostras vera esse et genuina apostolorum scripta; illico respondemus, libros illos apostolis publica et constanti traditione semper fuisse adscriptos, patres primorum saeculorum eosdem ut divinos laudasse, ex illis testimonia attulisse, quae in nostris adhuc Scripturis ita leguntur; impossibile esse, ut libri, qui in toto christiano orbe diffusi christianorum manibus terebantur, neque infidelibus erant ignoti; qui quotidiano usu, precibus

Ecclesiae, et cultu publico consecrati erant, quibus divina religionis dogmata ubique cognita, ubique credita potissimum innitebantur; ut, inquam, ejusmodi libri authentici non fuerint, aut successu temporis potuerint adulterari. Verum haec omnia, cum de Traditionibus agitur, eandem, si non forsan majorem ad persuadendum vim habent. Illae enim Traditiones ab apostolis in omnes mundi partes perlatae, tanquam divinae veritates non uni tantum societati aut populo, sed innumeris a se invicem lingua, moribus, legibus, imperiis quam maxime dissidentibus concreditæ sunt; his stetit populorum religio et cultus, hae publice praedicatae, publico usu, ritibus, sacramentis consecratae erant; ad hos contra haereticos appellarunt concilia, et Ecclesiae doctores. Neque illud valet, quod dicitur, haec tradita apostolorum testimonia labili tantum hominum memoriae fuisse commendata; scripta enim sunt non tantum in cordibus fidelium Spiritu Dei vivi, sed et conservata in operibus Ss. patrum, in decretis conciliorum, in symbolis, in moribus, in institutis hominum. Hoc scilicet modo linguae vulgares inter plebejos conservantur, hoc modo usus, consuetudines, jura et officia hominum stant inconcussa, nec est aliquid hoc deposito tutius.

II. Alterum argumentum est: Scripta testimonia Ecclesiae docenti concredita fuerunt, id est, illis quibus Christus docendi et pascendi officium commisit. Hos autem omnes eodem tempore, quasi facta conspiratione in re omnium gravissima officio suo defuisse, idque nemine contradicente, nemo sanae mentis suspicari potest; ita haec res a moribus hominum et experientia omnium temporum abhorret. Verum, quis non videt haec aequo jure ad Tradi-

tiones pertinere? Non enim temere in populum projectae sunt ejusmodi doctrinae, ut supponi possent aut non recte intellectae, aut non pari fide ad alios perlatae; sed eorum custodiae ac vigilantiae commendatae, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei ... *Depositum custodi*, ait Apost. ad Timotheum, simulque modum edocet, quo traditam sibi doctrinam integram servare debeat, ne quid corruptione aut oblivione depereat. *Quae audisti a me per multos testes etc.* ... Impossibile ergo fuit, ut hoc depositum interiret, quod non uni alterive Ecclesiae concreditum fuit, sed viris in omnibus orbis partibus sanctissimis, quibus nihil antiquius fuit, quam ut acceptam ab apostolis fidem etiam cum vitae periculo tuerentur; neque vitiari ab una aut altera Ecclesia potuisset, nisi continuo fuisset reclamatum.

III. Addimus demum, quod omnium primum est et præcipuum; divinas nempe Traditiones non minus ad providentiam pertinere, quam Scripturas ipsas. Nam quia Christus religionem suam perpetuam esse voluit, non potest unquam permittere, ut aliquid eorum, quae ad fidem pertinent, periret: jam vero, Scripturam omnia religionis dogmata non continere, multa autem fuisse ab apostolis viva voce tradita multis argumentis confecimus: Sequitur ergo necessarium esse ad fidei integritatem, ut haec tradita testimonia una cum scriptis conserventur; et veram Christi religionem non minus detrimenti passuram, si Traditiones interirent, aut corrumperentur, quam si Scriptura periret, aut interpolaretur. Quocirca nihil est, quod metuant adversarii, ne Traditiones, quae in ipsis Ecclesiae visceribus scriptae sunt, obli-

vione deleantur; nam eas conservandi cura Deo magis incumbit, quam hominibus. Scimus Christum Ecclesiae suae nunquam deesse, neque unquam irritum fieri posse, quod apostolis, eorumque successoribus promisit, nunquam discessurum ab ipsis spiritum veritatis.

PROPOSITIO II.

Consensus patrum unanimis certum est et infallibile argumentum divinarum traditionum.

Probat. I. *Certum argumentum efficit.* Sive hæ Traditiones sensum Scripturae verum et genuinum contineant, sive veritates complectantur in Scriptura non contentas; certum est eas nulla ratione melius probari posse, quam consentientibus patrum testimoniis. Patres acceptam ab apostolis doctrinam ad alios transmiserunt, tanquam testes intermedii omni exceptione majores, quibus ideo fidem denegare nemo potest; nam si viri quamplurimi sanctitate conspicui, aetate maturi, ingenio et doctrina praestantes, pastores et doctores fidelium, et in Ecclesiae doctrina apprime instructi, qui non uno tempore, nec uno loco scripserunt, quorum libri in Ecclesiae gremio depositi omnium approbatione excepti sunt, communi consensione, doctrinam aliquam a Christo profectam testantur; ejusmodi consensio juxta omnes Logices regulas certitudinem moralem efficit.

II. *Efficit etiam infallibile argumentum.* Quod Ss. patrum communis doctrina infallibile sit veritatis criterium, vel ex eo conficitur, quod alia ratione firma et immota consistere non possit ipsius Ecclesiæ

fides; ita enim Ecclesiae traditio cum Ss. patrum doctrina intime connexa est et conjuncta, ut quisquis hanc tentarit labefactare, Ecclesiae quoque fidem concutiat. Constat populum christianum nullo non tempore Ss. patrum fidei acquievisse, eos suspexisse tanquam integerrimos Traditionis testes, et doctores illius, quam a Christo accepimus religionis. Constat Ecclesiam universam, concilia, pontifices omnes, et doctores, hac via et ratione universas haereses refutasse, et fidei dogmata sanxisse. Imo non semel Ecclesia publice professa est, se in condendis fidei decretis patrum auctoritatem sequi, tanquam tutiorem certioremque veritatis regulam. Patet ergo, quod si fallere nos posset patrum unanimis doctrina, jam ipsa Ecclesiae fides titubaret.

Quae dicta sunt, facillimum esset, innumeris totius antiquitatis testimoniis probare .... *Exemplis talibus plena sunt omnia,* ait Vincentius in commonit. ... « Intelligebant enim viri sancti, atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi ut omnia, qua fide a patribus suscepta forent, eadem filiis consignarentur. Idque esse proprium christianae modestiae et gravitatis, non sua posteris tradere, sed a majoribus accepta servare. Ducatum quippe nobis praebet religio, non nos religioni, nec majorum sensa qua volumus trahimus, sed potius, qua illa trahunt tetrahuntque sequemur...» Exemplum tunc affert ex concilio ephesino, cui, ... *divinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens Ss. patrum tenuisset auctoritas* ... Sed, ut optime Lerinensis, exemplis talibus plena sunt omnia. Sic Hieronymus Helvidii dogma revicit, sic Basilius Spiritus Sancti divini-

tatem asseruit, sic Augustin. donatistas et pelagianos, sic S. Leo Eutychen refellit. Sic chalcedon. concilium ejusdem Eutychetis impietatem confudit. Sic sequentia concilia omnia novellas haereticorum adinventiones damnarunt. Unde et in trid. concilio sess. IV. sub pœna anathematis prohibitum est ... *Ut nemo contra unanimem consensum patrum Scripturam sacram interpretari audeat ...*

ARGUMENTA CONTRARIA

Argumentum I. Traditiones divinas, dummodo divinas esse constet, parem cum Scripturis auctoritatem habere nemo nisi impius negare potest. Verum an illæ, quæ hodie sparguntur revera divinæ originis sint, merito dubitatur. Constat enim quovis tempore, atque in primis statim sæculis falsas traditiones in Ecclesia disseminatas fuisse; et tanquam divina oracula habitas a viris virtutis et doctrinæ fama clarissimis. Inde millenariorum, quartodecimanorum, rebaptizantium errores. Ergo etc.

Resp. I. Certum est falsas Scripturas, et quidem plurimas ab ipsis Ecclesiæ incunabulis fuisse confictas, quas viri doctrina et pietate insignes tanquam apostolicas laudarunt; nunquid eam ob causam protestantes vellent sacram scripturam rejicere? Ridiculum est credere apostolicas traditiones non posse eadem fide et diligentia in fidelium cordibus asservari, ac si atramento in charta scriberentur. Quodsi Christi providentia Ecclesiæ deest, neque Traditio, neque Scriptura vindicatur; sed si Christo Ecclesia sua curæ est, jam non erit ambiguum, quin quemadmodum Evangelium illa in sensu potius quam in littera custodit; ita et Traditiones custodiat, quas ei apostoli tantopere commendarunt.

Resp. II. neg. conseq. Valeret argumentum, si nulla pateret via certa et plana, qua veræ Traditiones a falsis,

divinæ ab humanis secerni possint. Sed facillimum est discretionem facere, si ad sequentes regulas attenditur.

I. Si dogmatis cujusdam originem Christo et Apostolis posteriorem esse constaret; aut si a paucis primum, v. g. a particulari Ecclesia propositum, a cæteris fuit repudiatum ad divinam traditionem pertinere non potest.

II. Quando consuetudinis in Ecclesia diu et ubique observatæ originem nec ad summos pontifices, nec ad concilia episcoporum referre possumus; tunc plane conficitur, eam ab apostolis esse profectam. Hanc regulam proponit Augustinus lib. IV. contra donatistas ... « Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur ..... » Hujus generis sunt Baptisma parvulorum, jejunium, quadragesimæ etc.

III. Si patres dogma aliquod, quod ex sacris litteris non habetur, ab initio statim concordissime tenuerunt, hujusque contrarium ut fidei adversum rejecerunt; id nimirum per apostolicam traditionem habet Ecclesia. Hanc et priorem regulam a Tertull. et Aug. traditam preclare exponit Vincent. Lerinensis Comm. cap. III. ...« Magnopere curandum est, ait, ut id teneatur, quod ubique, quod semper quod ab omnibus creditum est: hoc est enim vere proprieque catholicum quo ipsa vis nominis, ratioque declarat, quæ omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo: si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatem vero ita, si ab iis sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos majores et patres nostros celebrasse manifestum est: Consensionem quoque, si in ipsa vetustate omnium vel certe pene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones, sententiasque sectemur ».

IV. Universitati et consensioni, quas Vincent. Lerin.

requirit, nil obest quarundam ecclesiarum contraria doctrina, quod in rebaptizantium causa contigit: quia fieri potest, ut accepta ab apostolis traditio in paucis ecclesiis aliquo tempore obscuretur. Tamen ubi dissensio ejusmodi invenitur; rem esse in Traditione fundatam certum nondum est certitudinem fidei catholicæ, nisi Ecclesiæ sententia accesserit.

V. Certissima omnes circa traditionem controversias finiendi via est Ecclesiæ judicium; hujus est sicut Scripturarum, sic et Traditionum auctoritatem vindicare, qua in re speciali Dei præsidio juvatur et dirigitur, ut cap. seq. probabitur.

Argum. II. 1. Inter scripta, quæ sub nomine patrum evulgata sunt, multa reperiuntur supposititia, aut interpolata. 2. Duo sunt locorum, qui apud patres occurrunt genera; nam vel ut testes narrant, quæ suo tempore Ecclesia credebat, vel ut doctores, quæ ipsi sentiunt, exponunt. Sed utrovis modo spectentur, falli possunt et revera non raro falsi sunt. 3. Patres nullam habent infallibilitatis promissionem, ergo eorum testimonium, quamvis multorum sit vel omnium probabile tantum argumentum subministrare potest, certum vero et infallibile non potest. Ergo etc.

Resp. ad I. Communem Ecclesiæ fidem non inquirimus in quibusdam suppositis patrum scriptis, sed in genuinis, quæ longe majori sunt numero, et a spuriis facile secernuntur ab eruditis. Quæ autem interpolata dicuntur loca ea paucissima esse constat, et levioris momenti.

Resp. ad II. Patres ut homines in quibusdam errasse potius est, quam ut negari possit; ideo non sunt promiscue tenenda, quæ ab uno, aut aliquibus contra communem cæterorum sententiam tradita sunt. Hoc argumentum magnam habet, cum eo, quod de Traditionibus agit, affinitatem; atque eædem fere regulæ adhiberi debent, ut, quid, et quando valeat patrum auctoritas judicari possit. Ergo

distinguendum est inter ea, quæ sacras litteras et doctrinam fidei concernunt, et quæstiones ad philosophiam, aut alias naturales scientias pertinentes. In his enim perscrutandis non adeo solliciti erant patres, qui totos se divinæ sapientiæ dederant. Distinguendum est inter communem patrum omnium aut fere omnium consensionem, et sententiam unius vel paucorum. Hi quidem etsi pauci sint, si eorum opinio ab Ecclesia non sit penitus explosa, despici non debent; fidem tamen certam non faciunt ... « Illorum testimonium pro nihilo habere impudentis erit, ait Canus de locis Theol. lib. VII. cap. III num. 2. suspicere et habere pro certo, erit omnino imprudentis » . . . Distinguendum est demum, quando patres tanquam testes considerantur, inter merum et simplex factum, et factum conjunctum cum jure, et ab eo indivulsum: dantur enim quæstiones juris, quæ cum facti quæstione tam arcto fœdere connexæ sunt, ut qui in uno erraverit, in alio necessario labatur. Ita quæstio facti est, utrum libri canonici, quos legit Ecclesia, sint verbum Dei, sive an sint a prophetis, evangelistis et apostolis compositi. Verum in hac quæstione involuta est hæc alia; utrum scilicet Ecclesia verbum Dei habeat. Via ibit certa et secura quicunque auream Vincentii Lerinensis regulam sequitur, quam habet Commonit. cap. IV. ... « Operam dabit christianus catholicus, ut collatas inter se majorum consulat sententias; eorum duntaxat, qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen Ecclesiæ catholicæ communione et fide permanentes magistri probabiles extiterunt: et quæ, non unus tantum, aut duo, sed omnes pariter, uno eodemque consensu, aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum . . . »

Ad III. Optime scimus, patres spiritu tantum humano locutos fuisse, imo errasse aliquando, etiam in iis, quæ ad fidem spectare postmodum demonstratum est: quoniam res nonnullæ non erant tum adeo in Ecclesia definitæ, ut

nunc esse videmus. Quin et hoc fatemur patrum etiam consentiens testimonium, in se spectatum, argumentum efficere mere humanum. Verum Ecclesiæ auctoritas huic testimonio notam infallibilitatis imprimit. Nam cum Ecclesia fidem suam ex communi patrum doctrina eruat, et palam confiteatur, se ab unanimi patrum sententia nunquam discessuram; manifestum est illam Christi providentiam, quæ Ecclesiæ suæ fidei invigilat, permittere non posse, ut ibi errorrem inveniat, ubi putat se puram et genuinam doctrinam haurire.

Conf. Melch. Can. loc. Theol. lib. VII. — Natal. Alex. Diss. XVI. jam citata in sæc. II. imprimis §§ 22. et 23., ubi Dallæum refutat, qui in lib. de vero patrum usu, multa contra Ss. patrum auctoritatem congessit. — Bergier traité historiq. etc. tom. XI. pag. 15. et suiv. — Petr. Annatus Apparatu etc. lib. IV — Bossuet défense de la Tradition et des Ss. pères Tom. V. Edit. de Lebel Wallenburgici de examine princip. fidei, exam. IV. — Et Tractat. II. parte III. cap. 7., 8., 9., etc. — Vide etiam, quæ in Proleg. dicta sunt pag. 16. et 67.

CAPUT III.

DE JUDICE CONTROVERSIARUM

Omnis revelatio divina ex verbo Dei probari debet; verbum autem Dei tum Scriptura, tum Traditione continetur. En duos revelationis fontes ex quibus omnis christiana veritas dimanat, fontes aquæ vivae, salientis in vitam æternam. Quidquid nec ex Scriptura, nec ex Traditione habetur, doctrina Christi esse non potest; quod autem scriptum probatur, aut utrumque, hoc ut dogmata divinitus revelatum certissime tenendum est. Verum in hoc labor, in hoc

quæstio maxima est; scire utrum haec illave doctrina ex purissimis illis, quos Christus nobis aperuit, fontibus dimanet: seu, ut clarius loquamur, scire utrum doctrina aliqua divinæ sit originis, in verbo Dei scripto, aut tradito, aut utroque revelata.

Cum a primo christianae revelationis exordio, usque nunc omnia fidei dogmata varie impugnata fuerint, a sectis pene innumeris, non tantum cum Ecclesia catholica, sed etiam inter se dissidentibus, quorum unaquaeque Scripturam in erroris sui patrocinium vocavit, Traditiones autem vel penitus abjecit, vel certe perturbare et confundere, atque ad partes suas trahere nitebatur; manifestum est, parum nobis Scripturas ipsas et Traditiones ad certam divinae veritatis cognitionem valituras, nisi aliquis constitutus sit controversiarum judex, qui quæstiones tum circa Scripturam ejusque sensum, tum circa Traditiones exortas certo et supremo judicio dirimere possit. Catholici omnes in hanc conveniunt sententiam, quod controversiarum, quae circa fidem oriuntur, supremum judicium ad Ecclesiam pertineat. Hanc enim audire, huic parere divinus religionis nostrae auctor praecepit. Non illa quidem verbum Dei efficit, aut fidei articulos cudit, sed spiritu veritatis instructa verbum divinum ab humano secernit, et genuinum illius sensum declarat. Hoc sibi commissum a Deo depositum servat, et tuetur.

Quam ob rem fidei regulam ita posuit Veronius: *Illud omne et solum est de fide catholica, quod est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia catholica fide divina credendum*... « Fidei catholicae nomen, pergit idem auctor, utrumque hoc sonat; fides enim divina est credere propter

auctoritatem Dei revelantis, inquam, solam auctoritatem tota resolvitur: propositio fit per pastores a Christo constitutos. »... Et paulo inferius... « Consentiunt omnes synodi, patres, theologi in hac regula statuenda: et semper habiti, et habentur ut hæretici (nec alii) qui contra sensum totius Ecclesiæ, seu difinitionem concilii ejus universalis aliquid sentiunt in doctrina salutis; propriae nimirum electionis judicio, adversus universitatem sese elevante condemnati. » ...

Primi reformatores, cum ipsi homines essent nullius auctoritatis, ut populum in partes suas traherent, multa de libertate evangelica locuti sunt fallaciter et dolose, multa malitiose contra Ecclesiæ auctoritatem effudierunt: verum, quamprimum ipsi in sat magnas societates, excreverant, populosque et principes sibi additos viderunt; immutarunt sermonem; et illam auctoritatem sibi nullo jure, nullo titulo arrogarunt, quam receptam a Christo sibi vindicat ex perpetua nec interrupta successione Ecclesia catholica. Verum magnis sese implicant difficultatibus, inprimis quando agitur de causis fidei dijudicandis; nam in ejusmodi quaestionibus aperte injustus et absurdus est omnis auctoritatis usus, nisi eadem illa auctoritas sit infallibilis.

Praesens de judice controversiarum quæstio tanti momenti est, ut omnibus, quas cum haereticis habemus, dissolvendis et terminandis controversiis sola sufficeret; auctoritate enim infallibilis Ecclesiae errores omnes quasi uno ictu confodiuntur. Quapropter necesse est, ut eam cum maxima, qua fieri potest, claritate et diligentia expendamus. In quatuor articulos totam quaestionem partimur. 1. Ostendet,

necessarium esse judicem controversiarum, et quidem infallibilem. 2. Hunc judicem alium esse non posse, quam Ecclesiam catholicam, probabit. 3. De objecto infallibilitatis aget. 4. De ejusdem infallibitatis subjecto.

ARTICULUS I.

An necessarius sit judex controversiarum a Christo institutus, et infallibilis.

PROPOSITIO

Praeter Scripturam et Traditionem requiritur aliquis controversiarum judex a Christo institutus; isque infallibilis sit necesse est.

PROBATUR I. PARS

Argum. I. Quamvis certum sit, et inconcussum, fidem omnem divinam in verbo Dei scripto aut tradito contineri; huic quidquam addi, aut detrahi, sine magna Dei injuria non posse; tamen experientia omnium saeculorum constat, in applicatione hujus principii ad specialia religionis dogmata varias extitisse et adhuc existere controversias, neque ullam unquam haeresin fuisse, quae non a Scriptura præsidium repetierit, plures etiam Traditionem in causæ suae patrocinium appellasse. Unde sic concluditur:

Manifestum est religionem per ejusmodi controversias in summum discrimen vocari, et nisi tollantur, nullum manere veritati praesidium, latam autem omnibus errorum portentis patere viam; atqui tolli

non possunt ejusmodi controversiae, nisi medium habeatur, ad eas tollendas aptum: Ergo hoc medium existere debet, et quidem a Christo institutum; tum quia Christi erat religioni a se revelatæ providere; tum quia in re a Christo instituta nemo potestatem aliquam sibi arrogare potest, nisi illam a Christo habeat; tum demum, quia in religionis negotio finis controversiarum aliter sperari non potest; cum homines in rebus divinis soli Deo credant, neque intellectum captivarent in obsequium fidei, nisi a Deo exiret auctoritas, quæ credenda agendaque proponit.

Argum. II. Christus religionem suam instituit perpetuam, et universalem: atqui sine controversiarum judice nec perpetua esse potest, nec universalis; Ergo necessario assumendum est, a Christo ipso institutum fuisse ejusmodi judicem.

Probat. minor. Religio christiana 1. sine controversiarum judice non posset esse *universalis;* nihil enim adesset, quod particulares ecclesias in unius fidei professione colligaret; et si in partes scinderentur diversitate dogmatum, seseque mutuo hæreseos damnarent, et anathemate percellerent, nullum inveniretur tanto malo remedium; cum nullus esset judex, qui controversiam finiret. Quis autem universalem cogitare potest doctrinam, quae non esset una ubique et eadem? 2. Non posset esse *perpetua;* cum falsa religio posset in verae locum succedere; nec esset, qui impediret.

Argum. III. In omni communitate sapienter ordinata non solum exstant leges, quae suum unicuique officium praescribunt; sed etiam judices, qui lites dirimunt, legem, si obscura sit, interpretantur, et ad singulares causae circumstantias applicant. Pone

enim, in politica societate nullum sedere judicem, nullum constitutum esse, qui in reos animadvertere, vel sententiam dicere possit inter litigantes; quid quaeso optime leges valebunt? Quanta econtra exurget rerum confusio et perturbatio? An ergo sola Christi Ecclesia hoc necessario, hoc saluberrimo instituto carebit? In hac sola nulla ratione, nulla via exiri poterit a controversiis? In hac sacra republica, ubi de salute agitur, de sanctissima et divina religione conservanda, nullum erit a Deo constitutum tribunal, quod dissidia et lites de fide, et doctrina exortas componere ac finire possit? Tam male providisset Christus religioni suae?

PROBATUR II. PARS

Argum. I. Veritates religionis divinæ fide quoque divina credi debent, ut ipsi fatentur protestantes; ergo fide infallibili. Nunc ita efficitur argumentum: Ut dogma aliquod fide infallibili credi possit, certitudine infallibili constare debet, illud vere esse revelatum: atqui hanc certitudinem infallibilem habere non possumus, nisi infallibile sit judicium judicis, quo illud tanquam revelatum proponitur. Ergo etc.

Probatur minor. Fides, qua dogma revelatum esse credo, fundamentum habet in auctoritate judicis controversiarum, qua illud in Scriptura, aut Traditione, aut utraque contentum esse declaratur; ergo majorem non potest habere certitudinem, quam regula, cui innititur; ergo non potest esse infallibilis, si judex controversiarum infallibilis non sit. Ergo etc.

Argum. II. Rationes, quæ controversiarum judicem exigunt a Christo ipso institutum, eaedem quoque exigunt infallibilem. Ergo etc.

Probat. antec. Necessarium est controversiarum judicem admittere a Christo institutum, quia aliter dissidia dirimi ac componi non possunt, neque fidei integritas in tuto collocari, ut parte 1. hujus prop. ostensum est. Atqui haec obtineri non possunt, nisi judex ille infallibilis sit. Ergo etc.

Probat. minor. 1. Controversias dirimere non potest sententia, quae ipsa possit in controversiam adduci. 2. Fidei integritati consultum non esset; nam fieri posset, non tantum ut doctrina falsa in verae locum succederet, sed etiam ut Deus ipse errorem juberet: nam judex adesset a Deo ipso constitutus, cujus judicio se submittere omnes tenerentur; cum autem fieri posset, si infallibilis non supponitur, ut sententia ejus esset erronea, procul dubio Deus ipse errorem juberet.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM

Dicunt I. Etiamsi judex sæcularis infallibilis non sit; non tamen interminatæ sunt de rebus temporalibus lites. Ergo etc.

Resp. nego conseq. Ratio disparitatis est, quod auctoritas temporalis instituta tantum sit, ad servandam pacem externam, ad quam retinendam satis est, ut litigantes teneantur sententiæ judicis se submittere, quamvis de ejus æquitate dubitent: non enim tenentur fide firma credere, justam esse, quæ a judice lata est, sententiam. Fides autem, quam revelatio exigit, est interior et plena mentis adhæsio illis veritatibus data, quas controversiarum judex tanquam revelatas proponit. Quomodo autem firmum his veritatibus assensum præbebunt fideles, nisi certi sint, judicem non errasse?

Dicunt II. Si nihil certum esset, nisi infallibili aucto-

ritate nixum; nemo hominum de quacunque re certus esse posset ad hanc mortalem vitam pertinente; falsum consequens. Ergo etc.

Respond. Falsum est, quod in hoc argumento supponitur, nullam dari posse certitudinem, nisi infallibili auctoritate nixam, et a rebus sensibilibus et externis recte concludi posse ad ea, quæ salutem hominum spectant, et ad fidem pertinent revelatæ religionis. In vita hominum communi ut plurimum sufficit certitudo improprie dicta, aut magna probabilitas, cum plerumque major haberi non possit. Quando autem certitudo adest in summo gradu, tunc adest quoque infallibilitas quædam; quia optime dicitur, testimonium sensuum, aut hominum, in summo gradu fallere non posse. Præterea notandum est, 1. in vita humana agi potissimum de factis et rebus externis, non de dogmatibus, et veritatibus credendis. 2. De ejusmodi rebus plerumque non moveri controversias. 3. Homines in vita communi etiam errare sæpissime et falli. 4. Errores ejusmodi nullam cum Dei perfectionibus, aut divinis institutis contradictionem involvere. 5. Rebus humanis fidem tantum adhiberi humanam, divinæ autem revelationi fidem divinam deberi, quæ sine infallibilitate haberi non potest. 6. In religionis negotio falli maxime esse periculosum, cum res ad salutem pertineat. 7. Quando de dogmatibus agitur a viris doctissimis in utramque partem ventilatis, sententiam judicis nisi ex infallibilitate auctoritatem habeat, securitatem aut firmam persuasionem parere non posse. 8. Res omnes humanas continuis mutationibus esse obnoxias; Christum autem religionem suam perpetuam esse voluisse, quod, uti probavimus, sine infallibili judice controversiarum cogitari non potest.

Dicunt III. Doctrina de judici infallibili hominem ratione spoliat. Ergo etc.

Resp. nego antec. Multum abest, ut sententia nostra hominem ratione spoliet; cum ratio ipsa judicem infalli-

bilem postulet. Nihil certe rationi magis consentaneum est, quam auctoritati infallibili fidem adhibere: aut an ratione se spoliant acatholici, cum Scripturæ se credere contendunt? Ratio, quæ sana est et sobria, libenter suam in rebus divinis inscientiam agnoscit, atque innumeris magnorum etiam ingeniorum naufragiis edocta, ad auctoritatem infallibilem, tanquam tutissimum portum, confugit.

ARTICULUS II.

Judex controversiarum infallibilis a Christo institutus, alius esse non potest, quam Ecclesia catholica.

OBSERVANDA

I. Nunc de illo tractandum est, quod est in hac controversia praecipuum; scilicet penes Ecclesiam esse exortas circa doctrinam lites dirimere. Quamdiu in genere quæstio ponitur: An medium aliquod requiratur quo sedulus veritatis investigator genuinum Scripturae sensum cognoscere, et inter tot diversas interpretationes veram Christi doctrinam a vanis opinionum commentis secernere valeat? facile nobiscum consentiunt acatholici. Verum in assignando hoc medio, vel, si magis placet, judice controversiarum, in varias abeunt sententias, omnes a catholica doctrina longissime aberrantes.

II. Sociniani, qui omnia humanis metiuntur argumentis, ex sola naturali ratione dijudicandum esse dicunt, quis verus Scripturae sensus sit, aut quid ad eam doctrinam pertineat, quam a Christo et apostolis accepimus. Ergo rationem solam statuunt Scri-

pturæ interpretem; hac sola tanquam magistra utendum, hujus judicio standum in religionis dissidiis. Veteres protestantes', et si qui nostra adhuc aetate patrum suorum doctrinae inhaerent, longe se abesse clamant a socinianorum sententia, eamque damnant tanquam verbo Dei contrariam et impiam, quo omnis vera theologia, omnis christiana fides funditus evertatur. Lutherus, qui princeps fuit novatorum, omnia in fide posuit, rationis autem judicia tanquam fallacia, et nullius in rebus theologicis auctoritatis explosit; quae Apostolus de muliere ait I. Timoth. II. 11. . . . *Docere mulieri non permitto . . . . sed esse in silentio . . .*, ea rationi attribuit garrulae, vanæ, et contentiosæ.—In hac ergo sententia quæstiones fidei non rationi judicio dirimendae sunt, sed sola Spiritus Sancti auctoritate; judicium exercet, uti dicunt, non spiritus privatus uniuscujusque hominis, sed Spiritus Dei, qui est in privatis hominibus. Ille enim solus, qui sensum Scripturae dictavit, legitimus quoque Scripturæ interpres est. Hinc si a sententiae hujus patronis quaeritur, ubi sit Spiritus ille divinus, negant illum episcopis, aut Ecclesiae, vel ulli hominum societati convenire; sed unumquemque privatum judicem esse, sive Spiritum Sanctum interius docentem sequendo, si ipse donum interpratandi habeat; sive alteri, præsertim predestinatis aut regenitis, adhaerendo, quos unctio interius docet. Vide Bellarm. de verbo Dei lib. III. cap. III. ubi verba refert Lutheri, Melanchthonis, Brentii etc. Inter alios Melanchthon, in hac quoque parte plurima perplexe et ambigue loquitur, veluti homo, cui nec errandi satis animi erat, nec ab errore exeundi.

III. Sunt, qui simpliciter dicunt, Scripturam ex ipsa Scriptura explicandam esse; illam apertissimam esse sui ipsius interpretem; quae alicubi obscura videntur, alibi clare proponi. Qui ita loquuntur, nihil respondent, sed magis eludunt quaestionem; nam cum Scriptura non in verbis consistat sed in sensu, et controversiae non de verbis ipsis moveantur, sed de intellectu eorum; semper redit eadem quaestio, qua via, qua ratione homo ad Scripturæ intelligentiam perveniat? Unde oriatur illa Scripturarum tantopere jactata claritas? An ratione naturali, an communibus interpretationis regulis sensus ex verbis erui possit, et verus a falso secerni? Vel an Spiritus Dei interius sensum verborum aperiat, hominemque doceat, quid retinendum sit, quid repudiandum? Qui primum dicunt, cum socinianis omnia ad tribunal vocant rationis humanæ; qui secundum, Spiritum aut sensum internum judicem constituunt.

IV. Catholici ad unum omnes tenent, fidei custodiam omnemque de rebus controversis ad fidem spectantibus decernendi auctoritatem a Christo Ecclesiæ esse commissam; seu, Ecclesiam infallibilem esse controversiarum judicem a Christo ipso institutum. Hoc præcipuum religionis nostræ fundamentum est, hæc sulutis anchora, hoc veritatis revelatæ tutissimum Palladium, hoc scutum fidei, quo possumus omnia tela nequissimi ignita extinguere, hæc non brevis tantum et expedita, sed et necessaria omnem de religione disputationem decidendi via. Hac quippe auctoritate sublata inanis est fides nostra, et divina religio, tot laboribus, tot prodigiis per orbem propagata, necessario dissolvitur in confusum

chaos discordantium opinionum. Hac autem integra, jam firma sunt omnia, et tuta et certa. Mirum ergo videri non debet, quod protestantes, in hanc catholicorum doctrinam quasi manu facta irruant, atque ad eam evertendam vires omnes et conatus impendant; sentiunt enim certam esse et conclamatam suam, omniumque haereticorum ruinam ex hac suprema et infallibili Ecclesiæ in causis fidei dijudicandis potestate.

PROPOSITIO I.

Judex controversiarum a Christo institutus non potest esse spiritus privatus, qualem protestantes admittunt, nec ipsa Scriptura, nec ratio humana.

PROBATUR I. PARS

I. Illi, qui judicium summum decisionis soli Spiritui Sancto tribuunt, qualis ille in privatis hominibus est, id primum doceant nos: an ille Spiritus idem sit in omnibus, an in diversis diversus? Si secundum dicunt, impia et absurda loquuntur, quia Spiritus Sanctus unus est, nec secum ipse dissentire potest. Si primum asserunt, explicent, cur protestantes in tot diversas scindantur sententias? Cur ex Scripturis doctrinas eruant, sibi omnino oppositas? An Spiritus Sanctus alia suggessit Luthero, alia Calvino, alia aliis sectarum auctoribus?

II. Illud principium fallax est, et deceptionis plenum, quod non tantum controversiis finem imponere non potest; sed econtra latam portam aperit erroribus: atqui tale est illud principium ex testimonio sensus interni desumptum. Ergo etc.

Probat. minor. Ut testimonium internum Spiritus Sancti finem imponere posset controversiis, deberet adesse medium, verum spiritum a falso secernendi: Atqui nullum assignare hucusque potuerunt hujus sententiæ patroni. Frustra ergo litigant actor et reus; neuter potest aut sua probare, aut confutare contraria; nec est, qui controversiam dirimat. Agnoscimus, inquiunt, Spiritum Sanctum in Scripturis loquentem: sed unusquisque sui sensus testimonium proferens contendit se Spiritus Sancti judicium sequi; atque ita ad fanatismum amplus et liber patet aditus. Quisque enim ad eum, quem sibi imaginatione effinxit interiorem sensum Scripturas detorquebit; nec quidquam tam absurdum cogitari potest, quod non ex Scripturis se hausisse contendent novarum doctrinarum fabricatores. In hoc omnis omnium hæreticorum error est, ait Vincentius Lerin. cap. 2.... « Quod Scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno et eodem sensu, quo universi, accipiunt: sed ejusdem eloquia aliter atque aliter alius interpretatur, ut pene quot homines, tot illic sententiæ erui posse videantur...»

III. Nulla est respublica tam male constituta, quæ non habeat suos controversiarum judices. Omnis quippe societas, quamvis optimis legibus instructa in summam confusionem abeat necesse est, si licet cuique privato leges pro arbitrio interpretari. Quanto magis putandum est, Christum de hoc tam necessario medio Ecclesiæ suæ providisse, quam durare voluit in perpetuum, et in toto terrarum orbe ejusdem fidei professione colligari. Hanc materiam difficile non esset pluribus Scripturae textibus illustrare. Sed timeo ne incassum laboremus sacros codices

opponendo adversariis. Quid enim? Si illi alia omnino in Scripturis vident spiritu suo interno ducti? Dicamus tamen, quid nobis Spiritus dicat, non spiritus privatus, qui mendax est, multiplex, et inconstans; sed ille qui Ecclesiam regit, et fidei deposito invigilat. Clara et perspicua hæc sunt ... *Attendite a falsis prophetis*, Matth. VII. v. 15. ... *Nolite omni spiritui credere*, I. Joann. IV. v. 1. *Omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit*, II. Petri. I. v. 20. ... Et illud demum Ezechielis, Cap. XXIII. 3. .... *Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident ... Vident vana, et divinant mendacium, dicentes: ait Dominus .. cum ego non sim locutus* ... Vide quae cap. II. art. I. prop. III. dicta sunt.

PROBATUR II. PARS

I. Scriptura non potest esse supremus judex controversiarum fidei, si 1. non omnia continet quae ad fidem christianam pertinent; et 2. alia plura obscure tantum continet, et involute: atqui etc. Minorem art. I. prioris capitis probavimus.

II. Duo in Scripturis distingui debent, *littera* et *sensus*. Circa utrumque controversiae ortae sunt, et quotidie oriuntur, quae ex Scripturis decidi non possunt, ut jam probavimus. Scriptura enim est lex muta et mortua, quæ interrogata silet, et patienter sinit se in diversos sensus torqueri.

III. Illa quæstiones decidendi regula admitti non potest, qua docti ad veritatem pervenire non possunt, indocti autem misere decipiuntur. Atqui ita est, si ex Scripturis ipsis de Scriptura judicandum est. Ergo etc.

Prob. minor. 1. Hactenus inter protestantium doctores convenire non potuit, quinam articuli ad fidem christianam pertineant; nullus est, de quo non ipsi disputent inter se; nec est, qui judicet; quia inter litigantes pari ratione suum quisque sensum tuetur, et certis Scripturae locis probare contendit. ... Scripturis nituntur sua dogmata confirmare, ait Irenaeus cont. haeres. lib. I. cap. I., ne sine teste esse videantur. Sed deformant eloquia Dei, atque ex figura hominis, vulpis aut ursi figuram reddunt...» 2. Indocti, qui spe libertatis illecti ad novatorum castra transierunt, cum auctoritati se subducerent totius Ecclesiæ catholicae, jugum subierunt hominum quorundam turbulentorum, qui fidem conciliis et Ecclesiae universae abrogarunt, ut in se transferrent, Tota ergo haec seductorum hominum multitudo, cum Scripturarum intelligentiam ipsa assequi non possit, aliam fidei regulam non habet, quam ministrorum suorum leves instabilesque opiniones. Vere impletur in illis, quod Jeremiae II. 13, dictum legitur... *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquae vivæ, et foderunt sibi cisternas, quae continere non valent aquas...*

IV. Praeclare contra hanc novatorum sententiam ratiocinatur Melchior Canus exemplo a civili statu deducto loc. Theol. lib. III. cap. VII. ... « Scriptura judex est mortuus, qui nec litigantium utriusque rationes audire, nec sententiam ipse eloqui valet. Quodsi in humana aliqua republica talis judiciorum esset forma descripta, ut nulli essent judices vivi, sed solis exaratis litteris controversia finiretur; præterquam quod forma judicandi stultissima esset, nullus etiam esset litigandi finis; et paulo post:

In humana republica ejusmodi judicia non permitterentur privatis hominibus, nisi legislatores desipuissent. » . . . Et vero non mediocris haec insania esset, legem judicem constituere legis; de sensu legis litigantes ad legem remittere.

V. Demum et illud observandum, hanc sententiam nequidem sensum habere certum et determinatum. Quando dicitur, Scripturam sui ipsius optimam esse interpretem; utique supponitur adesse Scripturae intelligentiam in illis, qui eam consulunt; quomodo enim decidi ex ea possent quaestiones fidei, si non intelligeretur? Nunc autem in idem devolvimur, quod ab initio quaesitum est: Unde habent privati quique homines hanc Scripturae intelligentiam? An per Spiritum privatum, aut gustum internum? An per rationem humanam, seu naturales ingenii vires? Primum in prima hujus propos. parte refutatum est. Secundum est ipsa socinianorum sententia, de qua nunc agendum.

PROBATUR III. PARS

I. Judex controversiarum ex articulo I. debet esse a Christo institutus et infallibilis: atqui neutrum rationi humanae convenit. 1. Nullibi legitur hanc a Christo nobis datam esse fidei magistram. Contrarium asserit Apostolus I. ad Cor. I. 19. . . . . *Scriptum est: perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo* . . . . Rationem vero humanam infallibilem esse, nemo sanus unquam asseruit. Ergo etc.

II. Qui rationem philosophicam, religionis revelatae judicem constituunt, id agunt reluctante ac

reclamante ipsamet sana ratione, quae dictat in rebus ab una Dei revelantis auctoritate pendentibus auctoritatem audiendam esse, non naturalem philosophiam; verbum Dei, doctrinam a Deo ipso, qui omnis veritatis fons est, profectam, non posse ad tribunal vocari humanae rationis, quae arctissimis circumscripta est limitibus, quae hominum ignorantiae mederi nunquam potuit, quae in diversis hominibus diversa est, et magis ad excitandas fovendasque lites valet, quam ad componendas. Et vero cum nullus rationem suam teneatur rationi alterius subjicere, quis non videt, hac via non tantum controversias decidi non posse, sed tot fore religiones quot capita; omnemque positivae et divinae religionis auctoritatem funditus everti?

III. Hæc socinianorum sententia, quam moderni protestantes fere omnes sequuntur, parum aut nihil differt ab illa, quam in demonstrat. christiana refutavimus: Optimant scilicet indagandae veritatis rationem in causa revelationis, esse viam examinis, seu discussionis rerum et veritatum. Hanc probandi rationem nec religioni, nec religionis indagatoribus convenire, itemque nec facilem, nec tutam esse ostendimus.

Qui haec sedulo perpenderit et sæculi nostri ac omnium retro sæculorum experientiam consuluerit, intelliget, inania verba jactare, et fucum facere idiotis illos, qui omnia ratione sola metienda esse clamitant, rationes jura et admirabiles progressus mirifice prædicantes, exemplo forsan excitati patronorum, qui sæpe defensores agunt rei non suæ, ut ex patrocinio saltem lucrum colligant. — Certe, si olim Socrates sapientissimus omnium mortalium dictus est ideo,

quia se nihil scire, omnium maxime sciret; quid de illis sentiendum, qui quamvis in nulla re profecerint, hoc tamen omnium maxime ignorant, se nihil scire?

PROPOSITIO II.

Ecclesia catholica docens est judex controversiarum infallibilis a Christo institutus.

Prob. I. Christus in Ecclesia cathedram instituit, seu magisterium publicum; ergo existit Ecclesia docens a Christo instituta, quam audire tenentur omnes, qui undique sunt fideles. Ex cap. I. art. III. § I. de Christi Ecclesia. Ergo et hujus Ecclesiæ est cum auctoritate sententiam dicere; ergo est controversiarum judex. Cum porro Ecclesia infallibilitatis dono a Christo insignita fuerit (ib. § II. prop. II.), sequitur eam esse judicem infallibilem.

Illa autem Ecclesia docens, infallibilis, a Christo instituta alia non est, nec esse potest quam Ecclesia catholica, ut toto cap. II. primæ partis probatum est. Ergo Ecclesia catholica docens etc.

II. Necessarius est aliquis controversiarum judex a Christo institutus et infallibilis, ex art. 1. hujus cap.; atqui præter Ecclesiam catholicam, quam a Christo institutam fuisse probavimus, alius judex assignari non potest. Ergo etc.

Minor patet ex confutatione illarum sententiarum, quas novatores catholicorum doctrinæ opposuerunt (Vid. propos. I.).

III. Christus religionem suam perpetuam esse voluit et universalem; ergo debuit medium insti-

tuere facile et certum, quo doctrinæ integritas conservari, et ortæ circa fidem controversiæ dirimi possint: atqui in hypothesi, quod Ecclesia catholica instituta sit judex controversiarum, hoc medium adest. Ergo etc.

1. Adest *medium facile,* doctis æque ac indoctis accommodatum. Ecclesia enim catholica modo eminenti visibilis est, ejus decreta ad omnes per orbem fideles pertinent, et facili negotio omnes gentes pervadunt; ab illis emittuntur, quibus docendi munus a Christo commissum est .... *Auctoritati credere magnum compendium est,* ait S. August., *et nullus labor ...*

2. *Tutum.* Cum enim Ecclesia inerrantiæ dono gaudeat, sequitur errare non posse, qui illius se auctoritati subdit. Siquidem sola auctoritas infallibilis a Deo ipso constituta imperare potest obsequium mentis, et omnem altitudinem destruere extollentem se adversus scientiam Dei. In hunc finem dedit Christus ... *quosdam quidem apostolos ... alios autem pastores et doctores, ... ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris ...* Ephes. IV.

RESPONDETUR AD OBJECTA ADVERSARIORUM

Contra I. propositionem.

Objic. I. Ex ipsis sacris litteris testimonia proferri possunt non pauca, quibus liquido constat eos omnes, qui Spiritum Dei sequuntur intus docentem, certo cognoscere verba Dei, eaque discernere absque Ecclesiæ, aut alterius

cujusque judicio. Ergo etc. Prob. antec. Ex multis sint hæc præcipua. 1. Christus ait Joann. VII. ...*Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit*... Huic simile est illud Joann. X. ...*Oves meæ vocem meam audiunt, alienum non sequuntur*... 2. Eandem fuisse S. Joannis epistola doctrinam probant hæc ex I. illius ...*Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est*... cap. II. vers. 27. — item cap. V. vers. 10. ...*Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est; qui credit in filium Dei; habet testimonium Dei in se*... Accedunt et Apostoli testimonia, satis perspicua I. ad Cor. II. ...*Spiritualis dijudicat omnia, ipse a nemine judicatur*... et ejusd. epistolæ cap. XIV. 37. ...*Si quis videtur spiritualis; cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata*...

Resp. I. generatim. Quæ ex adverso opponunt heterodoxi, non aliud probant, quam utrumque testimonium conjungi debere, internum scilicet, quod a Spiritu Sancto proficiscitur, et externum Ecclesiæ, unum enim alterius indiget ope. Minime nos latet, parum prodesse verba exterius sonantia ei, quem Spirtus Sanctus intus non docet; ...« Sonus verborum nostrorum aures percutit, ait S. Aug. in epist. I. Joann., Magister intus est. Nolite putare quemquam hominem discere aliquid ab homine: admonere possumus strepitu vocis nostræ; si non est intus qui doceat, inanis est strepitus noster ... » Verum et illud scimus sapientissime a Christo institutum, ut homo qui corpore et spiritu constat, externis quoque adminiculis indigeat, et ad veritatem et salutem perveniat tum auctoritate exterius loquente, tum gratia interius adjuvante. Ergo quærenda est veritas ab illis, quos doctores nobis et præceptores Christus reliquit. Ita probandi sunt spiritus, si ex Deo sunt (I. Joann. IV. 1.); nam ...*Qui novit Deum audit nos*, ait S. Joann. (Ibid. v. 6.); *qui non est ex Deo, non audit*

nos: in hoc cognoscimus spiritum veritatis et spiritum erroris . . .

Resp. II. singillatim ad objecta loca. Verborum Christi Joann. VII. sensus est, quod certa inveniendæ veritatis via sit sincera voluntas cognoscendi et observandi Dei mandata. Id quoque verissimum est, nam pravus animi affectus hominis judicium ita corrumpit, ut verba Dei non tantum non intelligat, sed ne aure quidem excipiat, neque auctoritate commoveatur loquentis, licet miraculis et omnis generis testimoniis comprobata; quomodo enim alias explicari posset tot hæreticorum et malorum hominum in repellenda veritate pertinacia? Si Jesus Joann. X. de ovibus suis ait, quod vocem ejus audiant, *alienum* non sequantur; nihil ait, quod Ecclesiæ auctoritatem inpugnet: nam illi certe *alieni* non sunt, quibus ipse gregis suæ curam commendavit; qui non suas, sed Christi oves pascunt; easque non ad aliena, sed ad Christi pascua ducunt.

Joannes in 1. textu, non loquitur cum imperitis, sed cum doctis sermonem habet, imprimis cum magistris Ecclesiæ, eosque hortatur, ut in fide stabiles permaneant, quam Spiritu Sancto moti et illustrati læto corde susceperant; sic et secundus locus ex S. Joanne, sic et allata Apostoli testimonia, aliaque, quæ citare superfluum duximus, interpretanda sunt. Agitur in iis locis de interna animi dispositione, quæ utique necessaria est, ut veritas in corde radices agat, et fructus afferat bonorum operum.

Objiciunt II. Non diffitemur, sensum Scripturæ rudi cuilibet et indocto homini non esse apertum; verum quæ illorum intelligentiam superant, hæc assequi possunt alios doctiores consulendo. Sic quippe Spiritus Sanctus se habet, ut supremus legislator, Scriptura ut lex publica. Ecclesia vero interpretans, ut subordinati judices.

Respond. Nemo catholicorum est, qui huic doctiss. D. Dæderlein sententiæ non subscriberet, si per Ecclesiam docentem et interpretantem illam intelligeret, quam solam

veram esse, solam docendi auctoritate, et infallibilitatis dono insignitam, parte I. demonstratum est. Qua ratione autem in hac sententia Scriptura controversiarum judex dici possit, quo etiam jure doctiores illi, ad quos indocti remittuntur, Ecclesia interpretans appellari possint, non videmus. Ergo semper manebit illud protestantici systematis insanabile vulnus; quod populus christianus nihil habeat, quod eum possit securum reddere in re gravissimi momenti. Ergo omnes, qui Scripturam per se scrutari et interpretari non possunt, (qui autem id possint, quam pauci sunt!) non aliud habebunt fidei fundamentum quam auctoritatem theologorum et ministrorum, qui ipsi an, et quid credere velint, nesciunt. Scilicet in aperto est, protestantium doctores ideo tantum libertatem prædicasse populo, ut in locum legitimæ auctoritatis, suam usurpatam sufficerent. Simile aliquid vidimus nostris diebus in Gallia, cum viri impii et ambitiosi plebem ad se traxerunt libertatis illecebris, cui tamen, postquam regis optimi potestatem abjecerat, suum, et quidem ferreum et tyrannicum jugum imposuerunt. Quid, si ad recentiorum protestantium doctrinam attendimus, quos jam vidimus naturalismo quam deismo propiores? Illudunt certe homines isti infelici, qui eos sequitur, populo; illudunt religioni, illudunt scripturæ sacræ, quam non amplius ut divinum opus venerantur, sed qua tanquam vili prostibulo pro effrænata luxuriantis ingenii libidine abutuntur.

Objic. III. Catholici, cum viam discussionis rejiciunt, qua ratio naturalis judex constituitur in rebus fidei, manifeste probant, se absque examine credere, quidquid credendum ipsis ab Ecclesiæ suæ pastoribus proponitur: atqui ita credere est ipsam rationem abjicere, quo nihil potest esse homine ingenuo et litterato probrosius. Neque illud Scripturæ exigunt; nam Apostolus vult, ut rationabile sit obsequium nostrum (Ad Rom. XII.); et I. ad Thess. V. ait ... *Omnia probate, quod bonum est tenete* ... Ergo etc.

Resp. 1. Hæc et alia hujus generis argumenta a nobis refutata sunt in demonstratione christiana: quare non inutile erit hic observare, incredulos iisdem prorsus argumentis in religionem revelatam in genere invehere, quibus sociniani ad impugnanda singularia quædam dogmata, aut ad stabiliendam suam Scripturas interpretandi rationem utuntur.

Resp. 2. Falso supponunt sociniani, et qui cum ipsis sentiunt protestantes, catholicos sine examine credere, quæ credenda ipsis ab Ecclesia proponuntur. Contrarium probant tot præclara opera a viris apprime catholicis exarata, in quibus non possumus non admirari, conjunctum cum singulari modestia excultum et sublime ingenium, atque immensum doctrinæ et eruditionis apparatum. Catholicos sensa religionis et illud, quod ab infantia didicerunt, erga Ecclesiam suam religiosum obsequium intra moderationis limites tenent, ab inani dicacitate et opinandi licentia, a rerum divinarum contemptu, et absona proprii ingenii ostentatione cohibent; ab examine autem tum suæ, tum aliarum religionum non deterrent. Ecclesia nunquam desiit sacras scientias commendare, et bona ingenia ad Scripturæ studium, rerumque divinarum diligentissimam investigationem omnibus modis excitare; dummodo non velint rationem suam judicem constituere, quam si vere sapientes sunt, sciunt nullibi magis quam in rebus fidei errori esse obnoxiam. Quæ autem via tutior esse potest, et certior, quam ea, quæ ratione ita utitur, ut abuti non possit? Quæ examen admittit, sed simul ne immoderatum et interminabile sit, cavet (4).

Contra II. propositionem.

Objiciunt I. Si Ecclesia est judex fidei; ergo est supra fidem; et si illius est sensum Scripturæ interpretari, ergo et supra Scripturam erit, quæ est verbum Dei; judex enim

supra illos est, quos judicat: atqui hoc dicere impium est. Ergo etc.

Resp. neg. maj. Ecclesia nec fidem judicat, nec Scripturam, sed de hominum circa fidem et Scripturas sententiis. Sic judex, qui litem dirimit, legem non judicat, sed inter litigantes sententiam dicit.

Inst. I. Catholici, cum infallibilem Ecclesiæ in dirimendis controversiis auctoritatem propugnant, necessario circulis et contradictionibus se se involvunt. Ergo etc. Prob. ant. 1. Infallibilis Ecclesiæ auctoritas ex Scripturis probatur tanquam verbo Dei, et vicissim probatur, Scripturam esse verbum Dei per infallibilitatem Ecclesiæ: juxta illud S. August. contra epist. Fundam. cap. V. . . . « *Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae commoveret auctoritas* . . . » 2. Catholici docent, doctrinam de infallibilitate Ecclesiæ pertinere ad dogmata revelata, quæ fide divina credere oportet: At iidem dicunt dogmata revelata fide divina credi non posse sine judicio infallibili Ecclesiæ. Ergo docent infallibilitatem Ecclesiae credendam esse propter Ecclesiæ infallibilitatem.

Respond. ad I. Hoc argumentum in parte prima hujus demonstrationis diluimus, cum probatum a nobis est, inerrantiæ donum a Christo Ecclesiæ docenti fuisse concessum, Part. I. Cap. I. art. III. § II. prop. II. arg. II. Nullum enim novum pondus argumento accedit, si Ecclesia in docendo infallibilis, idem esse dicatur in judicando. Nunquam magis docendi munere fungitur, quam cum exortis dissidiis, quid fide divina credendum sit decernit. S. August. in citato loco per Ecclesiae auctoritatem intelligit publicam et generalem Ecclesiae doctrinam, seu Traditionem, qua sublata certi esse non possumus, illa Evangelia, quæ nunc veneramur, genuina esse, et ab iis, quibus tribuuntur, profecta.

Ad III. Dogma infallibilitatis Ecclesiæ, tot tamque claris argumentis probavimus, ut quisquis etiam sine Ec-

clesiæ judicio, plenam ejus convictionem habere possit. Ad Ecclesiæ judicium ideo tantum provocamus, ut illud quod certum jam ante erat, et inconcussum, nunc fide quoque divina et catholica credatur. Exinde minime inferri potest, quod Ecclesia se ipsam infallibilem faciat. Hanc prærogativam ipsi a Christo concessam fuisse ante Ecclesiæ decisionem novimus; nihil autem impedit quominus illa declaret, se a Christo hoc privilegio fuisse insignitam.

Instant II. Si Ecclesiæ judicium requiritur; ut quæ fide divina credenda sint, innotescat; sequitur exspectandam esse hanc Ecclesiæ sententiam, ut certum fiat, dogma aliquod ad fidem pertinere; atque ita fideles ne quidem divinitatem Christi fide divina credere potuissent ante concilii nicæni decretum. Quis autem christianus hæc ferat?

Respond. Confundit hoc argumentum definitionem ab Ecclesia datam in articulis fidei controversis, cum generali et publico Ecclesiæ consensu. Ad fidem divinam pertinet, quidquid certa et infallibili ratione scitur in verbo Dei esse contentum. Illud autem innotescit, tum ex constanti sensu et doctrina Ecclesiæ; tum ubi hæc videtur exortis novis erroribus aliquo modo obnubilata, per decretorium Ecclesiæ judicium. Ex iis, quæ de regula fidei ab initio diximus, sequitur ad fidem catholicam pertinere, quidquid est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia fide divina credendum. Addit Veronius: ... *Neque refert an illa propositio emanet ex concilio aliquo universali, ex ejus decreto et definitione; aut ex sensu fidelium* ... An dogma divinitatis Christi non fuerat ante concilium nicænum omnibus ab Ecclesia propositum fide divina credendum? Multa sunt etiam inter homines jura, possessiones multæ tam certæ, tam evidenter legitimæ, ut quisquis eas invaderet, summæ injustitiæ reus haberetur ante omnem judicis sententiam. Imo quo diuturnior possessio est, quo jus ipsum manifestius, eo minus in judicium adducitur, nisi publica auctoritate repellenda sit injusta aggressio.

Objiciunt II. Falso contendunt catholici, viam, quam ipsi ingrediuntur, faciliorem esse et tutiorem. Ergo etc. Probatur. I. Ut catholicus securus esse in fide sua possit, scire debet 1. An Ecclesia sit infallibilis. 2. An Ecclesia romano-catholica vera Christi Ecclesia sit. 3. Quodnam sit infallibilitatis subjectum. 4. Quid doceat haec infallibilis Ecclesia, an ejus decisiones omnes conditiones habeant ad legitimum judicium requisitas, quis sit genuinus hujus judicii sensus, et alia pene multa. Atqui haec omnia discutere multo est difficilius, quam via examinis veritatem dogmatum investigare. Ergo etc.

Resp. I. neg. min. Etiamsi haec omnia examinanda forent catholico, maximum adhuc discrimen esset inter ejusmodi discussionem, et examen singulorum dogmatum, ut cuilibet vel paululum attendenti patet.

Resp. II. nego majorem. Quando catholico semel persuasum est, se in vera esse Christi Ecclesia, absque negotio intelliget, se quamdiu hanc Ecclesiam ducem et magistram sequitur a veritate aberrare non posse. Argumenta scilicet quae Ecclesiae divinam originem, et infallibilem in docendo auctoritatem probant, obvia sunt, et ad convincendos etiam indoctorum animos accommodata. Sed, inquiunt protestantes, nondum constitutum est inter catholicos, quodnam sit subjectum illius infallibilitatis, quam Ecclesiae attribuunt; multum enim disputant theologi circa rom. pontificis in dijudicandis fidei quaestionibus auctoritatem. Respondemus neminem esse inter catholicos, qui non sciat supremam potestatem judicandi in rebus fidei, in Ecclesia docente, seu in corpore pastorum residere. Sufficit illi haec certa, et ab omni erroris periculo tuta regula; caeterum non requiritur, ut in ea, quae non sunt inter omnes finita, anxie inquirat. Neque necesse est ut ipse Ecclesiae decreta examinet, eorumque sensum scrutetur; omnibus quippe difficultatibus expeditur hoc ipso quod sciat, se pastorum suorum vocem audiendo, doctrinam sequi totius Ecclesiae; quod dijudicare

facillimum est; scire enim sine labore potest, an episcopus quem pastorem sequitur, cum aliis orbis episcopis, et imprimis cum supremo Ecclesiæ capite communione jungatur; porro notum est etiam idiotis inter catholicos, hanc communionem sine fidei unitate non posse consistere.

ARTICULUS III.

De infallibilitatis objecto.

PROPOSITIO UNICA

Ecclesia Christi infallibilis est in iis omnibus et solis, quæ ad revelatæ doctrinæ depositum pertinent, aut ad ejus conservationem necessaria sunt.

Prob. I. pars. Ex probatis in 1. hujus demonstrationis parte certum est, Ecclesiam propagandæ et conservandae religionis causa fuisse institutam, hancque esse infallibilitatis, quae ei a Christo concessa est, rationem. Ergo infallibilitatem Ecclesiae competere necesse est, quotiescunque certum est aliquid ad conservandum fidei depositum esse necessarium; quia tunc adest ratio, ob quam data est infallibilitas.

Prob. II. pars. Gratis omnino infallibilitatis prærogativa extenditur ad ea, ad quæ eam extendendi ratio sufficiens non adest: Atqui nulla est ratio sufficiens eam admittendi in iis, quae ad conservationem fidei necessaria non sunt. Ergo etc.

« Cavendum est, ait celeberrimus Muratorius de ingenior. moderat. lib. 1. cap. 19., ne miracula sine necessitate multiplicentur: hoc est, tum solum in

Ecclesia mirabilem divinumque afflatum, et supernaturalem opem admittamus, quum vera necessitas id poscit ad tutelam catholicae doctrinae, et ad avertendam religionis perniciem, in proponendis dogmatibus, et profligandis erroribus. »

APPLICATIO PRINCIPII

Posito nunc principio generali, difficile non erit, quaestiones quasdam, quae circa hanc materiam moveri possunt, dissolvere.

QUÆSTIO I.

An Ecclesia infallibilis sit in iis, quae ad morum doctrinam pertinent?

Responsio. Ecclesia infallibilis est in omnibus iis quæ ad revelatæ doctrinæ depositum pertinent; atqui revelata Christi doctrina, non in fidei articulis tantum consistit, sed etiam in morum præceptis, quibus homines ad omnem vitae sanctitatem informantur. Ergo etc.

Et vero, an non Christus se Ecclesiæ adfuturum ope perpetua tunc promisit, quando apostolos misit ad omnes gentes, ut docerent *eos servare*, quæcunque *mandaverat?*... « Dominus Petro inquit, ut observat Canus loc. theol. lib. V. cap. V. quæst. 5., *pasce oves meas*. Et Paulus dedisse Deum pastores, et doctores, ait, ad consummationem sanctorum. At si errarent in moribus ejusmodi, non pascerent salubriter oves, non enim moralis doctrina minus exigitur ad pastum ovium Christi salutarem, quam fidei disciplina » ...

Adde, Christum in terras venisse, ut vitam æternam daret ovibus suis; huc omnia ejus instituta collineare; verum ad vitam æternam ingredi non possunt, qui non servant mandata. Item, Ecclesiam *sanctam* esse, atque ideo potissimum, quia rectam docet ad sanctitatem viam: quam longe autem ab hac sanctitate abesset, si definiret vitiosum esse, quod honestum est; aut contra, quod turpe est, honestum diceret?

QUÆSTIO II.

An Ecclesia infallibilis sit in statuenda generali disciplina?

Resp. Ad ecclesiasticam disciplinam spectat, ut bene observat Murat., de moderat. ing. lib. I. cap. XV., quidquid aut a Christo, aut ab apostolis, aut ab universa Ecclesia, sive ab ecclesiis privatis institutum fuit, ad externum cultum, aut quaedam pietatis, aliarumque virtutum opera externa.—Quæ in Evangelio legimus ab ipso Christo instituta fuisse, aut quae apostoli instituerunt tanquam a Christo et a Spiritu Sancto accepta, haec semper eadem esse oportet, neque mutationi obnoxia esse possunt. Quando Ecclesia in ejusmodi materia judicat, in re fidei judicat, quia ex revelationis fontibus sententiam depromit. De his igitur, quoniam ad fidem magis, quam ad disciplinam pertinent, quæstio non movetur. Neque illud quaeritur, an nullus error possit in particularium ecclesiarum instituta irrepere; nam privatae ecclesiae ne in fide quidem infallibiles sunt. Neque etiam de iis disciplinae punctis agitur, quæ ab apostolis tanquam Ecclesiae rectoribus ordinata

sunt. Quamvis enim immutabilia non sint; tamen apostolos in iis statuendis non errasse apertum est. Hinc decretum illud emittendo Actor. XV. de sanguine et suffocato, ajunt: *Visum est Spiritui Sancto et nobis.*—Tota ergo quæstio ad disciplinam Ecclesiae generalem restringitur; neque id examinandum nobis est, an ejusmodi disciplina pro temporum hominumque necessitate mutari possit; sed an Ecclesia errare possit eam instituendo: hoc autem negandum sine omni dubitatione censemus. Licet enim decreta disciplinaria revelata non sint, et in verbo Dei non contineantur, illud tamen ut revelatum habendum est, quod Ecclesia nihil possit contra fidem et mores statuere. Id enim necessario fluit ex promissis Christi, apostolis eorumque successoribus factis; atque necessario fides ipsa labefactaretur, si Ecclesia integra posset disciplinam instituere, aut ubique vigentem approbare, quæ fidei aut morum principiis esset contraria.

Hinc constantiense concil. sess. XIII. statuit, eos pro hæreticis habendos, qui dicerent, Ecclesiam errare in more communicandi plebem sub una specie tantum. Et concil. trident. sess. VII. can. XIII. anathema dicit omni, qui dixerit:—« Receptos et approbatos Ecclesiæ catholicae ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcumque Eccles. pastorem mutari posse . . .

QUÆSTIO III.

An Ecclesia sit infallibilis in decidendis factis dogmaticis.

OBSERVANDA

I. Hæc quæstio satis implicata est, et multis gravissimisque disceptationibus famosa. Cum Inn. X. quinque propositiones ex Jansenii libro extractas damnasset, data constitutione anno 1653; Jansenii discipuli exterius quidem obsequium simularunt, at simul, ut Jansenium suum ejusque doctrinam in tuto collocarent, jus a facto distinxerunt, contestantes se juri quidem seu dogmati definito acquiescere; verum non posse se adduci ut credant propositiones illas vel esse Jansenii, vel in ejus sensu damnatas. Exinde sponte fluxit hæc sententia, qua suam contumaciam tegere, aut colorare voluerunt; Ecclesiam errare posse, quando de sensu alicujus libri judicat, ejusque decretis de facto ejusmodi dogmatico aut doctrinali nihil deberi præter religiosum silentium. Est autem factum dogmaticum illud, quod cum dogmate intime connexum est. Rem in exemplo intellige: Quæritur, *an hæresis quinque propositionum in Jansenio contineatur?* Hæc quæstio duas complectitur propositiones; prima jus continet: *An quinque propositiones sint haereticae?* Altera factum exprimit: *An illae propositiones in libro Jansenii contineantur?*

II. Ad clariorem hujus rei intelligentiam prius secernenda sunt ea, quæ extra controversiam ver-

santur, ut quid examinandum sit manifestius appareat. 1. Non agitur de factis ex Revelatione cognitis, qualis est. v. g. resurrectio Christi. Hæc fide divina credenda esse nemo dubitat. 2. Non agitur de factis personalibus; nam Ecclesiam in illis non esse infallibilem apud omnes in confesso est. Hinc in causa Jansenii quæstio in eo non versatur, an Jansenius hæreticus fuerit; vel an sensus ejus internus idem fuerit, ac ille, quem in ejus libro damnavit Ecclesia. 3. Neque illud proprie quæritur, an Ecclesia jus habeat judicandi de sensu librorum, et adigendi fideles, ut ejusmodi judiciis se subjiciant; atque obsequium non ore tantum exhibeant sed corde. Hanc quippe auctoritatem Ecclesia semper exercuit, et in conciliis generalibus non prava tantum dogmata anathemate confixit, sed et libros hæretica labe contaminatos. Sic damnata sunt opera Arii, Origenis, Nestorii, Pelagii, et aliorum. Concil. generale V. totum erat in hac controversia decidenda, utrum Tria Capitula, id est, libri Theodori Mopsuesteni, scripta Theodoreti adversus S. Cyrillum, epistola Ibæ ad Marin Persam, Nestorii hæresin continerent. De his operibus judicavit Ecclesia sub pœna anathematis.

III. Hæc igitur ex communi catholicorum consensu tanquam certa et indubitata habenda sunt. Verum quæritur ulterius. Unde deduci debeat interna illa adhæsio, quæ Ecclesiæ decretis circa facta dogmatica debetur? An infallibile sit Ecclesiæ judicium? An ad fidem pertineat ejusmodi decisio? In his non una est omnium sententia. Pauci admodum sunt, qui putant Ecclesiam in damnandis librorum sensibus non agere cum infallibili auctoritate; ceterum, de ejusmodi judiciis cum accurata investigatione,

et plena causæ cognitione peractis eam nos habere humanam certitudinem, ajunt, quæ sufficit, ut Ecclesia possit internum obsequium exigere; ita, ut magnæ temeritatis et non levis peccati reus esset, qui iis non acquiesceret, et adhuc adversaretur. Hæc videtur clariss. Muratorii sententia fuisse, de ingen. mod. lib. I. cap. XX.; qui tamen non satis distinguit inter personam, aut sensum auctoris, et eum sensum qui ex verbis libri colligitur; quemadmodum et fidem divinam videtur cum infallibili judicio confundere. Sed de his pauca dicemus post sententiæ nostræ confirmationem.

RESPONSIO

Pars theologorum longe maxima pro infallibilitate pugnat Ecclesiæ in factis dogmaticis. Sunt autem hujus sententiæ multa et gravissima argumenta, ex quibus præcipua tantum strictim indicamus.

1. Christus, ut ex propositione patet, Ecclesiæ suæ non deest in illis omnibus, quæ ad conservationem depositi, et publicam fidelium salutem sunt necessaria. Atqui ad depositi conservationem, et fidelium salutem necesse est, ut Ecclesia possit suprema auctoritate lites componere circa sensum librorum et propositionum exortas; necesse est, ut infallibili judicio possit veram aut falsam, quæ in libris continetur, doctrinam discernere, noxia pascua a salubribus, venenum a remedio distinguere. Aut quis fidelis posset se tuto Ecclesiæ suæ auctoritati committere, si hæc posset libros hæreticos ut orthodoxos approbare, aut vere catholicos damnare ut perniciosos?

2. Ut Ecclesia in fidei controversiis infallibiliter judicare possit, ex patrum scriptis, conciliorum decretis, ex symbolis, liturgiis etc. sensum Scripturæ, et Traditionis veritatem eruat necesse est. Atqui id fieri non potest, nisi Ecclesia in intelligendo verborum sensu ab omni erroris periculo immunis credatur. 3. Si Ecclesia infallibilis non esset in factis dogmaticis, sequeretur infallibile non esse concilii trident. decretum, quo Vulgatam versionem authenticam declaravit; sequeretur Ecclesiam latinam, quæ sola fere Ecclesiam catholicam efficit, certam non esse, se habere verbum divinum, erudiendis in doctrina sana fidelibus necessarium. 4. Si Ecclesia, cum de sensu librorum judicat, falli posset, aut fallere, quomodo probaretur fidelibus sat firmo argumento, consensum internum deberi decisionibus, in quibus errare posset Ecclesia? Quomodo posset Ecclesia sub pœna anathematis ejusmodi obsequium exigere? An non, ut optime ratiocinatur Bellarm. lib. III. de Ecclesia militante cap. 14. « ... Iniquum esset, sub tam gravi pœua (anathematis) obligare fideles ad assentiendum rebus incertis, et interdum falsis? » Cur concilio generale V. suam de sensu Trium Capitulorum definitionem iisdem firmaret argumentis, quibus solet a catholicis Ecclesiæ infallibilitas demonstrari? Ergo Ecclesiæ nullo non tempore persuasum erat, datam sibi fuisse a Christo auctoritatem nulli errori obnoxiam, de sensu librorum judicandi.

OBJICITUR

Facta dogmatica non sunt revelata in verbo Dei; ergo non possunt esse objectum infallibilis judicii.

Respond. nego conseq. Objectum infallibilitatis non solæ sunt veritates revelatæ; sed omne id, ut ex propos. constat, quod ad conservandum fidei depositum necessarium est. Et vero, fatentur adversarii (neque a catholico id negari potest) Ecclesiam infallibilem esse, quando ex patribus, conciliis etc. Traditionis veritatem colligit; eam errare non potuisse, quando Vulgatam versionem authenticam declaravit: num hæc revelata habentur in verbo Dei? Confundunt igitur oppositæ sententiæ patroni infallibilitatem cum certitudine fidei, aut cum fide divina. Ecclesia errare non potest in factis dogmaticis, propter periculum fidei: quemadmodum diximus, eam non posse disciplinam generalem instituere, quæ esset fidei et morum regulis contraria, quia fides ipsa in summum discrimen vocaretur. Ergo facta dogmatica credi quidem non debent fide divina; at fide ecclesiastica, ut dicunt theologi; et quamvis sententiam contraria non sit stricte hæretica, certo tamen erronea est, et plena temeritatis. et qui eam pertinaciter tueretur merito gravissimis, quæ in rebelles statutæ sunt, pœnis subderetur. Longam et perquam eruditam de hac quæstione disputationem instituit doctiss. Tournelius de Eccles. tom. II. pag. 478-656.

QUÆSTIO IV.

An Ecclesia errare possit in canonizatione sanctorum, in approbatione religiosorum ordinum, item in illis, quae Breviario inserta leguntur.

Responsio. Ad I. Audiatur ipse Bellarm. lib. IV. de summo pontifice cap. II. . . . « Omnes catholici conveniunt, posse pontificem vel cum suo cœtu consiliariorum, vel etiam cum generali concilio errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informa-

tione testimoniisque hominum præcipue pendent »... At facta canonizationis ex informatione et testimoniis hominum præcipue pendent; ergo etc. Attamen ex Muratorio addimus, de ingen. moder. lib. I. cap. XVII. « Ad Ecclesiam pertinet in sanctorum canonem referre homines consummatæ sanctitatis gloria, dum viverent, illustres, et post mortem miraculis claros ... Quare a suspicione hæresis ille non absit, atque intollerandam et pœnis dignam temeritatem ac impudentiam præ se ferat, qui rite cœlitum catalogo adscriptos explodat, et in iis, ut ajunt, canonizandis Ecclesiam reipsa et rom. pontificem errasse dicat. Suspicionem hæresis memoravi, non autem hæresin formalem. » Et paulo post: « ritus iste (canonizationis) ab apostolica sede eo nunc peragitur accurato diligentique studio, ut pie credendum sit, nullum ea in re errori locum fuisse, aut deinceps futurum. » Eadem fere habet Melch. Canus lib. V. c. V. concl. 3.

Ad II. Quod religiosos ordines attinet, in quibus sub diversis institutis et regulis varia hominum genera Christo militant, « Eos probare, aut refellere, ait Canus l. V. c. V. concl. 3, quoniam non e scientia id solum, sed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus pontifex errare nequit. » Ceterum religiosi ordines non sunt ita necessarii, ut sine illis stare, aut conservari non posset fides christiana. Quamvis neminem latere possit Ecclesiam magnum ex ipsis sumpsisse decus et incrementum, easque regiones quæ omnino sacra hac militia destitutæ sunt, in magna versari opis spiritualis indigentia.

Ad III. Satis notum est quædam in Breviario martyrum aliorumque sanctorum facta referri, quæ fidem non merentur. Hanc quoque Ecclesia non exigit.

ARTICULUS VI.

De infallibilitatis subjecto.

Non abs re erit, nunc, cum ultimam manum huic operi imponimus, totius hujus tractationis seriem brevissime exponere, collectis in unum præcipuis punctis, quibus præsens hæc quæstio absolvitur. —Nihil ad christianam religionem pertinere potest, quod non sit revelatum in verbo Dei. Hoc primum fidei nostræ fundamentum est. —Quid in verbo Dei revelatum sit, aut non sit, ex publica et constanti Ecclesiæ catholicæ doctrina sine omni erroris periculo colligimus. Hoc secundum. —Quando circa hanc doctrinam dubia moventur, et fidei christianæ periculum ex perversis dogmatibus imminet; causa finitur, omnesque dubitationis nebulæ depelluntur per authenticum Ecclesiæ de sua fide testimonium. Hoc tertium. —Christus doctrinam omnem revelatam, sive scriptam sive traditam in Ecclesiæ suæ gremio deposuit, ut ab ea ab omni erroris contagio servaretur illæsa. Cum autem Ecclesia non possit a fide deficere; et passiva inerrantia necessario activam exigat docentis Ecclesiæ; sequitur illud certo et indubitanter ut dogma habendum a Christo revelatum, quod tota docens Ecclesia concorditer tenet: sequitur, ad dirimenda religionis dissidia nihil ultra requiri, quam ut publico et authentico testimonio innotescat, quid ubique, quid ab omnibus credatur, seu quænam sit totius Ecclesiæ catholicæ fides. Jam vero, quis poterit de his legitime et cum auctoritate testari? An non ii ipsi, qui magisterium exercent

publicum et authenticum? Et si hæc Ecclesia docens infallibilis est in docendo, quidni fallibilis erit in judicando? Sed an non etiam judicando docet? Et maxime quidem; imo nunquam magis docendi munus exercet, quam cum solemni declaratione venenatas hæreticorum doctrinas, a vera Christi doctrina sejungit; et quid tenendum sit declarat, tanquam divinum dogma; quid tanquam a vera fide alienum repellendum. — Unum manet in hac disputatione accuratius examinandum, scilicet quis possit docentis Ecclesiæ doctrinam legitima et infallibili auctoritate declarare, quod idem est ac quærere quis sit ille infallibilis controversiarum judex. Rem triplici § conficiemus. 1. Ostendemus solos episcopos jure divino in rebus fidei judicare. 2. Id juris episcopis competere sive dispersis, sive in concilio generali congregatis. 3. Examinabimus quænam sit romani pontificis in ejusmodi controversiis auctoritas.

§ I. *Ad quos pertineat judicium in rebus fidei controversis.*

PROPOSITIO

Soli episcopi jure divino causas fidei judicant.

Probat. I. Soli episcopi proprie apostolorum successores sunt, ad illos pleno et quasi hæreditario jure transiit omnis illa spiritualis potestas, quam vidimus a Christo in apostolos fuisse derivatam (Part. I. cap. I. art. III. § I.). Ergo ad illos quoque pertinent, quae ad apostolos dicta sunt: ... *Sicut misit*

me Pater, et ego mitto vos, Joan. XX.; — *Docete omnes gentes . . . Ecce ego vobiscum sum*, Matth. XXVIII.; - *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum,* Joan. XIV. etc. Ergo etc.

Probat. II. Ex constanti praxi Ecclesiae patet, controversias fidei semper fuisse ad episcopos, tanquam ad legitimos judices delatas; et sive in concilio causa judicata fuerit, sive extra concilium, sola episcoporum suffragia valuisse, et habita fuisse tanquam decretoria. Numquam legimus concilia a sacerdotibus secundi ordinis fuisse celebrata. Econtra nunquam in Ecclesia dubitatum fuit, quin cœtus episcoporum ex omnibus undique ecclesiis legitime congregatus totam repraesentaret Ecclesiam. Doctrina fidei ab ejusmodi concilio definita, etiamsi nullus presbyter inter judices sederit, a toto semper christiano orbe fuit recepta, ut vera Christi et totius Ecclesiae doctrina, a qua deflectere nulli christiano liceret.

Probat. III. Ex multis Ss. patrum et conciliorum testimoniis pauca seligamus. Sancti patres constanter concilia vocant *conventus episcoporum : . . . Ecclesia in episcopo est . . .* ait S. Cypr. epist. ad Pupin. S. Prosper episcopos appellat . . . *Ecclesiae principes, et legitimos judiciorum Domini ministros*, lib. I. contr. collat. num. 61. . . . . Concil. constantinop. œcumen. secundum de nicaeno loquens ait . . . *Non esse rejiciendam fidem patrum trecentorum decem et octo, qui apud Nicaeam Bithyniae convenerunt...* Totidem in eo concilio erant episcopi. Similia habet concil. ephesinum oecumen. in sua ad Theodosium et Valentinianum epistola . . . « Perabsurdum est ducentorum et decem sanctorum numero, quibus et

universa occidentalium sanctorum episcoporum multitudo, et per ipsos reliquus totus terrarum orbis consentit, triginta tantum numero se opponere... etc.

ARGUMENTA CONTRARIA

Objicitur. Actorum XV. decretum concilii jerosolymitani ita inscribitur, v. 23. ... *Apostoli, et Seniores, et Fratres* etc. Ergo præter apostolos in concilio aderant, non presbyteri tantum, vel seniores, sed et simplices fideles. Hi autem omnes una cum apostolis judicarunt; nam omnes v. 25. dicunt ...*Placuit nobis collectis in unum...*

Resp. I. Si fideles concilio adfuerunt, non potuerunt adesse tanquam judices, sed ut audirent, et obsequerentur. Verum eos adfuisse ex textu probari non potest. Vulgata habet... *Apostoli et Seniores fratres.* Ita olim in græco legebatur, atque ita legendum esse demonstravit doctiss. Millius anglus proleg. in N. T.

II. Manet tamen hæc alia difficultas, quæ magis ad præsentem quæstionem pertinet; an presbyteri saltem in illo concilio cum apostolis sententiam dixerint. Sunt, qui putant per seniores solos indicari episcopos. Alii, qui malunt simplices intelligere presbyteros, dicunt eos non adfuisse tanquam judices ex auctoritate pronuntiantes, nisi forsan ex privilegio, et concessione apostolorum. Alii demum nomen senioris et presbyteri habent ut nomen genericum, quod tum temporis commune erat primi et secundi ordinis sacerdotibus. Quæ autem nomini communi tribuuntur, ajunt, ea ad illos solos referenda sunt, quibus aliunde constat convenire. Sic per *clerum gallicanum* non raro soli episcopi intelliguntur.

Inst. I. Notum est presbyteros sæpe in conciliis etiam œcumenicis sedisse tanquam judices, et una cum episcopis decreta fidei condidisse. Ergo etc.

Resp. Presbyteri aliquando in conciliis adfuerunt tanquam consultores, et subscripserunt in hunc modum: *Hæc*

confirmamus, quæ verba, ut ex auctoribus ecclesiasticis constat, meram adhesionem significant. Si quando his verbis usi sunt: *Definiens subscripsi;* quod probat eos non consultores egisse, sed judices; respondemus, illud ex privilegio, et libera episcoporum voluntate, non ex institutione divina repetendum esse. Sic usu et observantia introductum est, ut cardinales, etiam cum episcopi non sunt, ordinum generales, et nonnulli abbates, ad concilia vocentur, et suffragium decisivum habeant; quia ut observat card. Cameracens, V. acta conc. const. apud Hard. tom. VIII., administrationem subjectorum, et quasi episcopalem potestatem exercent.

Instant II. Si presbyteri jus decidendi fidei controversias a Christo non habent; non possunt illud ab Ecclesia accipere. Ecclesia enim donum infallibilitatis concedere non potest.

Resp. Presbyteri id habent vi ordinis sui, ut possint ex auctoritate Ecclesiæ etiam majora ordinis episcopalis munia obire, excepta Ordinatione. Sic episcoporum est, præesse ecclesiis, pastores secundi ordinis instituere, fidei invigilare, legum ecclesiasticarum observationem urgere, novasque ubi necesse est condere, sacramentum Confirmationis administrare. Hæc omnia agunt episcopi tanquam ecclesiarum rectores necessarii, jure proprio et ordinario: Verum hæc munia simplices presbyteri obire possunt ex speciali privilegio, auctoritate extraordinaria ab Ecclesia ipsis delegata.

§ II. *An Ecclesiæ pastores infallibili auctoritate judicent, sive per orbem sint dispersi, sive congregati in concilio œcumenico.*

OBSERVANDA

I. Si vellemus in hanc materiam, prout illud rei gravitas exigere videtur, excurrere, in magnam

molem cresceret hæc nostra tractatio. Imprimis illa quæstio, quæ de conciliorum auctoritate agit, quam latissime patet. Nihil enim ad eam elevandam omiserunt hæretici, nihil catholici auctores ad eam asserendam contra hæreticorum cavillationes, et calumnias. Quamvis aliqui videantur ideo tantum causæ hujus tractationem suscepisse, ut occasionem nanciscerentur summos pontifices, piissimos præsules, atque ipsa œcumenica concilia rustico æque ac irreligioso ore proscindendi (5). Nos, quoniam ad finem properandum est, ab iis abstinemus, quæ ad institutum nostrum necessaria non sunt. Multa sibi ex hac materia vendicant juris canonici tractatores. Multa, quæ ad infallibilitatem pertinent Ecclesiæ docentis, in prima parte hujus demonstrationis copiosius exposita sunt.

II. Quando error novus et revelatæ doctrinae contrarius in Ecclesia exoritur; episcoporum est religionis integritatem tueri, et quid fide divina credendum sit, decernere: quemadmodum § priore diximus. Hanc judicandi potestatem episcopi exercent, sive in concilio congregati sint, sive in sua quisque diœcesi maneat; tantum ut irreformabile sit hoc judicium requiritur, ut omnes, aut pars saltem maxima in eandem sententiam conspirent, et quod in hac re potissimum est, ut supremi Ecclesiae capitis auctoritas accedat. Ecclesiam enim, quae vivum Christi corpus est, repræsentare non possunt membra a capite avulsa. Sed de his posthac plura.

III. Concilium recte definitur: legitima pastorum imprimis episcoporum congregatio, ut ea communi sensu dijudicent, quae ad fidem, mores, et disciplinam pertinent. Originem conciliorum ex jure di-

vino descendere probat Bellarmin. primum ex apostolorum exemplo, qui negotia majoris momenti in conciliis tractabant, ut ex cap. I. VI. et XV. Actuum apostol. apparet; tum ex constanti usu Ecclesiæ, quæ in gravioribus controversiis ad hoc remedium confugit, tanquam ad dissidia componenda, comprimendosque errores aptissimum. Quare credibile omnino est, conciliorum celebrationem de apostolica traditione descendere.

IV. Concilia dividuntur in *generalia et particularia. Generalia* sunt conventus praelatorum ex universo orbe christiano legitime congregatorum. Inde etiam *oecumenica* vocantur, id est, orbis terræ totius concilia. *Particularia* iterum vel *diœcesana* sunt ex una tantum diœcesi collecta, et haec vulgo *synodi* dicuntur: vel *provincialia*, in quæ conveniunt unius provinciæ præsules; vel *nationalia*, quæ convocatis omnibus alicujus regni aut nationis episcopis celebrantur. Dantur et alia concilia, quae licet œcumenica non sint, majorem tamen, quam nationalia auctoritatem habent, quia ex episcopis coacta fuerunt diversarum regionum, aut gentium; ejusmodi sunt multa concilia, quae mox *plenaria*, mox, licet improprie *generalia* sepae simpliciter occidentalia, orientalia, vel etiam africana nuncupantur. Nos de conciliis œcumenicis tantum agimus, quippe hæc sola judicare possunt in rebus fidei infallibili auctoritate.

V. Doctiss. Gibertus concilium generale quinque conditionibus vult esse instructum, quo illud haberi possit legitimum. Prima est, ut per rom. pontificem indicatur, aut certe de illius consensu. Secunda, ut ex omnibus orbis christiani provinciis, aut certe ex majori parte episcopi evocentur; nam suam quisque

repraesentat Ecclesiam. Jus enim suffragii episcopis ex lege ordinaria competit, abbatibus interdum, et aliis perpaucis ex privilegio. Tertia conditio est, ut concilio præsit romanus pontifex. Quarta ut legitime procedatur, libera sint suffragia, causa diligenter expendatur. Quinta denique in hoc constituit Gibertus, ut a rom. pontifice comprobetur.—Non desunt qui Ecclesiæ quoque acceptationem requirunt. Concilium quidem id ex se habet, ut sit infallibile, si vere sit œcumenicum. Sed an vere œcumenicum fuerit, an legitimum, tum convocatione, tum celebratione, tum et exitu, nulla re evidentius apparet, quam ex approbatione pontificis, quae capitis supremi cum membris consensum demonstrat, et omnia, ut par erat, peracta fuisse confirmat: tum ex universali consensione episcoporum, qui per ecclesias dispersi, decisiones cum reverentia recipiunt, iisque tanquam universalis Ecclesiæ decretis se subjiciunt.

PROPOSITIO I.

Ecclesia per orbem dispersa in rebus fidei et morum infallibilis est.

Prob. I. Ex textibus Matthaei XVI. et XXVIII. aliisque in parte I. hujus demonstrationis citatis, cap. I. artic. III. § II. propos., II. patet, Christum perpetuam assistentiam promisisse Ecclesiæ docenti qualis ab eo fuit instituta; atqui ab eo instituta fuit, ut esset dispersa per orbem . . . . *Euntes, docete omnes gentes* . . . Ergo etc.

Et certe, cum privilegium inerrantiae non pas-

sivae tantum in tota christianorum societate, sed activæ in pastoribus, ita sit inhaerens Ecclesiæ, ut avelli ab ea ne momento quidem possit,... *Ego vobiscum sum omnibus diebus* ... sequitur, quod Ecclesia eo gaudere debeat in statu suo naturali et ordinario, ubi pastores sunt per Ecclesias suas dispersi. Porro pastorum inerrantiam unum quid esse cum infallibili judicandi auctoritate, supra ostensum est: illi enim constituti sunt vigiles doctrinæ custodes, et vindices; illorum est sanam doctrinam propinare ovibus suis, noxiam arcere; illi docendo judicant, et judicando docent. Unde quod illi in fidei quæstionibus communi testimonio ex omnibus terræ partibus edicunt, tam certum est et inconcussum, quam certum est Ecclesiam integram non posse a fide deficere.

Prob. II. *Ex praxi constanti Ecclesiae.* Antiqui patres fidei veritatem potissimum ex ecclesiarum apostolicarum consensione colligebant; neque contra hæreticos ullum putabant validius argumentum afferri posse, quam Ecclesiae universalis etiam dispersæ testimonium. Ante concilium nicænum plurimæ hæreses contritæ sunt; et post concilium nicænum pelagiana haeresis romanorum pontificum et Ecclesiae dispersae judicio in toto orbe terrarum proscripta fuit. Ergo etc.

Probat. III. Si Ecclesia dispersa non esset controversiarum judex infallibilis, nullum esset in Ecclesia medium efficax, et semper præsens, quo comprimi hæreses possent, et enatæ de religione controversiæ finiri. Nam concilia generalia congregare res est admodum ardua, atque iis sæpe difficultatibus impedita, quæ superari nulla ratione possunt.

Hinc bene observat auctor anonymus in principiis juris can. cap. V.... « Quis cuilibet deliranti theologo, vel jurisconsulto sumptibus immensis indicet concilium totius orbis? »...

PROPOSITIO II.

Ecclesia docens in concilio generali congregata est judex fidei infallibilis.

Prob. I. Ecclesia universa in doctrina fidei errare non potest, ut probavimus: atqui concilium œcumenicum totam repræsentat Ecclesiam, ejusque consensum coram exhibet. Ergo etc.

Prob min. Concilium œcumenicum illud dicitur, quod ex episcopis totius christiani orbis colligitur, et quamvis universi non conveniant, necesse tamen est, ut evocentur, atque eo numero adsint, ut suam suarumque ecclesiarum, et absentium praesulum fidem referent. Quo pacto universam quacunque se se diffundit Ecclesiam legitime repraesentari, nemo non videt. Unde praeclarum illud S. August. lib. I. de Baptis. cap. 18., plenarii concilii sententiam esse *totius Ecclesiae consensionem*. Martinus V. in concilio constantiensi inter reliquas interrogationes, quibus suspectos in fide jubet examinari, eam etiam proponit: *Utrum credant, quod concilium generale universalem Ecclesiam repræsentet*... « Si igitur, addit Melch. Canus loc. Theol. lib. V. cap. IV. concl. 3., concilium generale universalis Ecclesiae habet auctoritatem; qui illam de medio tollit, totius Ecclesiæ auctoritatem eadem opera dissolvit. »

Prob. II. *Ex praxi apostolorum et constanti totius*

Ecclesiae doctrina. In illa, quae circa legalium observationem exorta est controversia, res ad concilium delata est, quia haec videbatur ad quaestionem terminandam aptissima via. Apostoli autem et seniores Jerosolymis congregati aspirante Spirito Sancto sententiam in hanc formam protulerunt: *Visum est Spiritui Sancto et nobis*, Actor. XV.... Fuit haec quoque constans omnium patrum omniumque sæculorum sententia, in magnis fidei periculis certissimum Ecclesiae remedium in conciliis esse; in generalis concilii decretis acquiescendum, tanquam in fidei articulis. Sic Athanasius epist. ad africanos concilii nicaeni definitionem verbum Dei non dubitat appellare ... *Verbum Dei*, inquit, *per œcumenicam synodum nicaenam manet in aeternum.* Et S. Ambros. epist. 21. ... *Sequar tractatum nicaeni concilii, a quo me nec mors, nec gladius separare poterit...* S. Leo M. epist. 78. negat inter catholicos esse numerandos, qui definitionis venerabilis concilii nicaeni, et sancti chalcedonensis concilii regulas non sequuntur. Vulgaris est illa S. Gregorii M. professio lib. I. epist. 25, alias 24. ... « Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere et venerari me fateor ... quia dum universali sunt consensu constituta, se, et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere, quos religant, aut ligare, quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.... »

CONFUTATIO CONTRARIORUM

Contra I. propositionem.

Argument. Catholici passim asserunt concilia ad dirimendas controversias esse necessaria: ergo fatentur Ecclesiae dispersae judicium non sufficere.

Respond. disting. anteced. Asserunt concilia necessaria esse necessitate absoluta, *nego;* necessitate aliqua morali, *iterum disting.;* quandoque, et cum rei gravitas id postulat, *conc.;* in omni casu, et quotiescunque aliqua controversia oritur, *nego.* Hanc quaestionem copiose et dilucide exponit Bellarmin. lib. I. de concil. cap. X. et XI. Ita autem habet cap. XI. « Quamvis generalia concilia non sint absolute necessaria, tamen concilia aliqua, sive generalia, sive particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiae gubernationem, vix in quaestionem vocari posse dubito. » Eadem fere docet Melch. Can lib. V. cap. IV. « Nec expedit, nec tolerabile est, singulis haereticis condemnandis singulas generales synodos cogere. Cum ergo Ecclesiae suae Deus perspexerit in necessariis, nimirum ad haereses privatas in provinciis refutandas; concilia provincialia satis erunt, si erunt modo summi pontificis auctoritate roborata. Praeterea, quoscunque ejusmodi concilia damnavere, eos Ecclesia semper explosit; errare igitur illa in fide nequeunt. Quodsi possent, vel unum certe exemplum proferretur; at nullum omnino est. » Optime haec Canus; nam conciliorum etiam particularium decreta, accedente aliarum ecclesiarum consensu, et imprimis romani pontificis approbatione, vim et auctoritatem induunt decretorum universalis Ecclesiae.

Dicimus itaque 1. Concilia in genere necessaria esse necessitate morali, ob magnas utilitates, quae ex illis in Ecclesiam redundant, et gravissima damna, quae sublata hac

saluberrima institutione in Eccle-iam irruunt. Hinc patres frequentem conciliorum celebrationem commendarunt, ut rem apostolicæ institutionis; et theologi quam plurimi conciliis divinam tribuunt originem.

Dicimus 2. Eum hic inde rerum statum in Ecclesia esse, qui conciliorum oecumenicorum celebrationem vehementer postulet. Scilicet 1 quando reformandi sunt abusus in Eccles. generales. 2. Quando plures de summo pontificatu contendunt, nec aliud adest ad extinguendum schisma remedium. 3. Quando res ipsa, quæ in quæstione versatur difficilior est, et episcopi in contrarias partes sic distrahuntur, ut satis aperta non sit ecclesiarum dispersarum consensio. 4. Quando hæreses ita invalescunt, ut eas toto auctoritatis pondere comprimere necesse sit; quod tum maxime contingit, quando principum, aut insigniorum quorundam episcoporum auctoritate fulciuntur. « Propter hanc causam, ait Bellarmin. loc. cit. cap. IX., coacta sunt prima septem generalia concilia. Semper enim Ecclesia tanti fecit periculum novarum hæresum, ut non putaverit aliter posse resisti, quam si omnes, aut certe permulti principes ecclesiarum conjunctis viribus, et quasi agmine facto irruerent in hostes fidei. »

En quid circa conciliorum necessitatem catholici sentiant! Verum exinde nullo modo sequitur, Ecclesiam dispersam errare posse in dijudicandis fidei controversiis; atque firma stant argumenta in probationem adducta. Imo concilia oecumenica aliud infallibilitatis fundamentum non habent, quam promissa Ecclesiæ universim facta; quæ ideo tantum dicimus ad generalia concilia pertinere, quia hæc Ecclesiam universam repræsentant . . . » An vero, ut observat Tournel. de Eccles. lib. I. pag. 370., imago, seu repræsentatio, et quoddam veluti compendium totius Ecclesiæ privilegio inerrantiæ gaudebit, et eo privabitur ipsamet vera, realis, et universalis Ecclesia, qualis ea est, quæ per orbem universum sparsa diffunditur? » . . .

Contra II. propositionem.

Argument. I. Non raro concilia etiam oecumenica pugnant inter se. Sic vox ὁμοούσιος, consubstantialis, a nicæna synodo consecrata, a concilio ariminensi oecumenico proscripta fuit. Decreta concil. nicæn. II. circa cultum imaginibus exhibendum, a concilio francofort. an. 794. plane improbata sunt et explosa. Concilium constantiense definiit, concilium esse supra papam; florentinum autem sub Eugenio IV. et postmodum lateranense sub Leone X. contrarium dogma finierunt. Conciliorum ergo auctoritas infirma est.

Respondeo. De concilio ariminensi, et patrum francofortensium decretis adhuc erit dicendi locus. Sufficiat nunc adnotasse, neutrum ex his conciliis fuisse oecumenicum; francofortenses errore facti laborasse; concilium ariminense ex occidentis tantum episcopis congregatum fuisse, hæreticorum opera et invito Liberio papa, qui concilio neque per se, neque per legatum adfuit: patres fidem nicænam retinuisse, quamdiu liberum fuit concilium, postmodum imperatoris minis exterritos, arianorum dolis et vexationibus victos in ὁμοούσιος suppressionem consensisse.

Quod eam controversiam attinet in concil. constantiensi agitatam, an concilium supra papam esset; an concilii illius, an lateranensis decretis standum sit, nondum est inter catholicos theologos finitum. At omnes tamen uno ore contendunt, judicia Ecclesiæ in concilio generali legitime congregatæ infallibilem habere auctoritatem. Ergo qui decreta amplectuntur concilii constantiensis, ii lateranense inter oecumenica non numerant. Qui autem doctrinam lateranensis sequuntur, econtra negant, concil. constantiense, quo tempore illud decretum edidit, universale fuisse et integrum. Cfr. Melchior Canus lib. V. cap. ult responsione ad arg. octavum. Concilium florentin. nihil habet, quod cum doctrina constantiens. concilii pugnet.

Istant. Concilium generale V., quamvis a Vigilio summo pontifice confirmatum fuerit, plurimæ occidentis Ecclesiæ non receperunt. Quod intelligi non posset, si omnibus persuasum tunc temporis fuisset, oecumenica concilia errare non posse.

Respond. Ecclesiæ illæ occidentis per aliquod tempus dubitarunt, an concil. V. revera oecumenicum esset. Erraruut igitur errore facti, non juris; omnibus enim indubitatum erat, concilium œcumenicum esse infallibile.

Argum. II. Concilia sæpius erraruut, et decreta condiderunt sanæ Christi doctrinæ contraria. Ergo etc. Prob. ant. 1. Concilium nicænum generale I., can. 12., damnat eos, qui militiæ sæculari nomen darent. 2. Conc. lugdunense an. 1245. habitum, jus sibi arrogavit et potestatem deponendi imperatorem Fridericum II. Ergo etc.

Resp. ad I. Canon ille concilii nicæni intelligendus est de lapsis pœnitentibus, qui cum cingulum militiæ more pœnitentium deposuissent, cæterisque officiis publicis renuntiassent, postea abjecto pœnitentium statu facultatem illam munia resumendi oblata pecunia redimebant. Præterea canon editus est de consensu Constantini M., qui concilio interfuit.

Ad II. Sunt, qui contendunt concil. lugdunense, in illis quæ contra imperatorem Fridericum gesta sunt, non fuisse œcumenicum, cum in hoc capite non fuerit ab universa Ecclesia receptum; alii causam non fuisse ejus naturæ, ajunt, ut potuerit a concilio cum infallibili auctoritate judicari. Demum non pauci asserunt, non a concilio, sed a solo summo pontifice Innocentio IV. latam fuisse depositionis sententiam. Illud probant 1 ex ipsa bullæ inscriptione, quæ talis est; *Sententia contra Fridericum imperatorem, ab Innocentio papa IV. lata, sacro præsente concilio...* Notandum, in aliis decretis cum concilii assensu emissis, ita legi: *Sacro approbante concilio . . .* aut: . . . *Ex concilii communi approbatione statuimus...* 2. In illa Bulla S.

pontifex constanter suo nomine loquitur. 3. Historici omnes illam depositionem soli Innocentio tribuunt. 4. De solo pontifice conquestus est imperator. 5. Innumeri episcopi etiam post hanc sententiam debitam imperatori fidem servarunt.

Inst. Augustin. lib. II. de Baptis. cap. III. ait ... « Plenaria concilia priora, quæ fiunt ex orbe universo christiano, sæpe posterioribus emendantur, cum aliquo experimento rerum aperitur, quod antea clausum erat ... » Et S. Gregor. Nazianz. his verbis scribit ad Procopium « ... Ego, si vera scribere oportet, hoc animo sum, ut omnem episcoporum conventum fugiam; quoniam nullius concilii finem faustum et lætum vidi ... » Ergo vane omnino congregantur concilia, neque certa et firma sunt, quæ ab illis decernuntur.

Resp. nego conseq. Ad I. S. Augnst. concilia plenaria legitima et summi pontificis auctoritate firmata non infirmat, sed tuetur ejusmodi libri cap. IV. In allato autem loco de factis loquitur, ut ex contextu clarum est; nam quæ ad fidem pertinent, non ab experimento rerum deducuntur, sed a verbo Dei. Reipsa agebatur in illa controversia, an Cæcilianus sacros codices tradidisset.

Ad II. Gregor. in illa epist. loquitur de conciliis particularibus, quorum multa suo tempore habita sunt Constantii imperatoris auctoritate. In his autem, cum imperator arianis faveret, cuncta hæreticis prospere, catholicis autem infeliciter cesserant. Ejusmodi concilia fuerunt, seleuciense, tyriense, ariminense, smyrniense, mediolanense etc. Cæterum concilia generalia non improbat; nam conc. nicænum summis laudibus commendat et orat. III. pro S. Athanasio de hoc concilio loquens ait, episcopos fuisse a Spiritu Sancto congregatos.

Argum. III. Ut conciliorum decreta regula fidei infallibilis esse possent; deberet constare infallibiliter, concilium esse œcumenicum. Atqui de hoc non constat infallibiliter. Ergo etc.

Resp. nego maj. Sufficit, ut observat Bellarm. lib. II. de concil. cap. IX., ut fide humana certi simus legitimum esse concilium, sicut ex eadem fide humana cetera facta historica recipimus. Non enim fide divina credimus concilium esse œcumenicum; sed fide divina credimus, quæ nobis tanquam ad fidem pertinentia a concilio œcumenico credenda proponuntur.

Argum. IV. Si concilium generale Spiritu Sancto regitur in fidei causis judicandis; ergo ejus definitiones ad S. scripturam pertinebunt; nam scriptura sacra vocatur, quæ Spiritu Sancto afflante scripta est. Ergo etc.

Resp. nego anteced. Bellarminus, lib. II. de concil. cap. XII., multas causas et rationes discriminis affert inter Scripturas, et conciliorum decisiones. Scriptura proprie et per se est verbum Dei, quia auctores sacri ex proxima Dei revelatione, aut inspiratione scripserunt. Conciliorum autem definitiones sunt verbum humanum; neque patres mox quasi ex auctoritate sententiam absque alia discussione dicunt; sed humana via et ratione diligenter quærunt rei, de qua disseritur, veritatem. Firmissima quidem sunt conciliorum generalium effata, et tanquam Spiritus Sancti oracula recipienda; at non ideo, quia verbum Dei sunt, sed quia certi sumus, ea esse verbo Dei conformia. Hinc inter Scripturam, et Ecclesiæ definitionem idem est discrimen, quam inter effectum a Deo via extraordinaria sive per miraculum productum, et eundem effectum productum ex causarum naturalium concursu, dirigente speciali Dei providentia. Utroque modo Deus infallibiliter finem assequitur. Omitto illud notissimum, quod Scriptura in omnibus infallibilis sit, Ecclesia tanquam in iis, quæ ad servandum fidei depositum pertinent.

Argum. V. Ut quæstio fidei a concilio sine errore finiri possit, Dei auxilio atque favore, requiritur, ut episcopi in conquirenda veritate omnem humanam industriam et diligentiam adhibeant. Non enim dormientibus, et osci-

tantibus patribus Spiritum Sanctum assistere credendum est, sed omni studio quærentibus veritatem. Jam vero, quis hæc certo dignoscere poterit? Et quamdiu incerta manet hæc legitimi concilii conditio, an non dubia quoque manebit concilii auctoritas?

Resp. Eædem rationes, quæ probant Deum Ecclesiæ perpetuam in fide stabilitatem promisisse, etiam certos nos reddunt, divinam providentiam, quæ suaviter disponit omnia, non posse Ecclesiæ suæ ea denegare præsidia, quæ ad conservandam fidei integritatem sunt necessaria. Unde eadem certitudine credimus concilia œcumenica approbata et recepta juxta præscriptas a Christo leges sua fidei decreta condidisse, qua credimus Christum opem suam ipsis promisisse et assistentiam ... « Quodsi semel permittimus, ait Canus, loc. theol. lib. V. cap. V. quæst. III., ut in quæstionem vocetur, num Ecclesiæ judices eam diligentiam et curam adhibuerint, qua opus erat, ut quæstio via et ratione firmetur: ecquis adeo cæcus est, qui non videat omnia mox pontificum et conciliorum decreta labefactari »?..

Inst. Si Christus voluisset episcopos in concilio œcumenico congregatos esse infallibiles; deberet efficere, ut quoties ita congregantur, liberi essent ab omni errore et præjudicio; ut nullis nec minis nec pollicitationibus abduci se a veritate sinerent; sed pertractarent omnia animo pacato, et incorrupto. Atqui contrarium evenisse omnium fere conciliorum historia testatur.

Resp. nego maj. Infallibilitas Ecclesiæ fundatur in assistentia Spiritus Sancti extrinseca, qua Deus omnia in concilio ita dirigit, ut certo et infallibiliter prævaleat veritas; atque in eo virtus divina et providentia specialis elucet, quod sciat etiam ex malis bona eruere, et inter disputationum et altercationum motus, ex ipsis errorum et humanarum affectionum nebulis veritatis lucem educere ... « Assistit Deus concilio, ut animadvertit Bellarm. de concil. lib. II, cap. IX., non tam propter ipsum concilium, quam pro-

pter Ecclesiam universam, quæ præcepto divino tenetur episcoporum sententiam non discutere, sed venerari » . . .

QUÆSTIO

An omnia, quae in conciliis etiam generalibus acta, aut dicta fuisse legimus, aequaliter ad fidem pertineant, et certitudinem pariant infallibilem? Si autem in singulis Spiritus Sanctus non adstitit conciliis, qua ratione investigabimus certa in fide decreta?

Respondetur *ad primum.* 1. Secernenda sunt decreta concilii communi consensu edita a colloquiis et præviis discussionibus. 2. Ea, quæ decretis explicandi gratia inducuntur, ut Canus observat lib. V. cap. V. quaest. 4., vel ut objectioni respondeatur, vel etiam obiter et in transcursu præter institutum præcipuum, de quo erat controversia, non pertinent ad fidem, neque catholicae fidei sunt judicia. 3. Confundenda non sunt decreta disciplinaria cum fidei et morum dogmatibus. 4. Rationes et argumenta quibus fidei judicia fulciuntur, non sunt ejusdem cum decisionibus auctoritatis. 5. Videndum est, quid per verba decreti dogmatici in sensu proprio et obvio clare definiatur; an sola rei substantia, an etiam rei modus. Sic trident. purgatorium definivit, modum non definivit.

Respondetur *ad secundum.* Notas, quibus conciliorum de fide judicia internosci queant, has fere statuit loco mox citato canariensis episcopus: 1. Si contratrium asserentes pro hæreticis judicantur. 2. Cum in hanc formam synodus decreta praescribit: *si*

quis hoc aut illud senserit, anathema sit. 3. Si in eos, qui contra dixerint, excommunicationis sententia ipso jure feratur. 4. Si quidquam expresse et proprie a fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei catholicae accipiendum dicatur: dicatur, inquam, non ex opinione, sed certo et firmo decreto.

APPENDIX

De concilio tridentino.

OBSERVANDA

I. Cum novatorum errores nova quotidie incrementa caperent, et praesens fidei periculum, ac collapsa undequaque Ecclesiae disciplina magnam efflagitarent opem; necessarium visum est, ad illud remedium confugere, quod Ecclesia semper judicavit in gravissimis fidei periculis adhibendum. Nempe ut generale concilium congregaretur, atque ita totius Ecclesiae judicio contra nova dogmata confirmaretur antiqua veritas, et fontes simul obstruerentur malorum, ignorantia et morum corruptio. Concilium illud, quod inter œcumenica et generalia postremum est, a Paulo III. indictum, Tridenti initium sumpsit anno 1545., et ibidem, quamvis pluries ob varias temporum injurias intermissum, post octodecim annos sub Pio IV. feliciter absolutum est.

II. Protestantes, cum initio nullo modo fieri posse credebant, ut S. pontifex ad indicendum generale concilium adduceretur, cœperunt ipsi magna contentione simul et pontificem graviter accusare, et adversus eundem pontificem concilii generalis opem im-

plorare. Id tum egerunt, ut specie pietatis deciperent, et fidei zelum exterius ostenderent. Verum simul ac Paulus pontifex concilium trident. indixit, et jam initia ejusdem concilii apparerent, continuo mutata sententia est, aut potius, quae antea tegebatur, aperte prodita.—Mox enim concilium Tridenti congregatum maledictis proscindere, protestationibus et calumniis opprimere conati sunt. Sed et omnia concilia, non recentia tantum, sed et vetera reprehendere ausi sunt, omnique auctoritate exuere. Hujus rei argumenta quam plurima habemus in protestantium libris; quales sunt, liber Lutheri de conciliis; Melanchthonis libellus de causis cur lutherani ad concil. non accesserint; liber Illyrici de norma ac praxi concilii; Chemnitii examen concilii trident; Joannis Calvini antidotum contra venena concilii trident. etc.

III. Id quidem nemo mirabitur, concilium, quod protestantium errores, tanquam verae christianae fidei repugnantes, publico et solemni judicio confixit, eorum in se invidiam concitasse. Unde qui historiam tridentini ex eorum scriptis haurirent, multum a vero aberrarent; quemadmodum et ii, qui vestigia sequerentur Petri Sarpii et Courrayerii, quos non amor veritatis, sed odium religionis et apostolicae sedis ad scribendum impulit. Primus, qui etiam *Fra-Paolo* dicitur, historiam concilii trident. edidit mendaciis et calumniis refertam, quae opera Marci Antonii De-dominis, apostatae, Londini impressa est. Secundum Sarpii opus in gallicum translatum, et notis illustratum pariter Londini edidit, quo tanquam patriae religionis desertor ex Gallia profugus se receperat.—His factionis irreligiosae fœtibus card. Palla-

vicini genuinam concilii historiam opposuit, quam ex actis authenticis in tabulariis sedis apostolicae asservatis congestam Romae evulgavit anno 1655. Porro omnes qui inter catholicos hucusque fuerunt pietate, et veritatis studio, et doctrina insignes, lubenti et grato animo confessi sunt, innumera esse, quae ex hoc concilio in totum christianum orbem redundarunt bona. Nam dogmata controversa omnia cum maxima claritate et accuratione exposita sunt; et reformationis decreta condita saluberrima, quibus in magna parte ecclesiarum nova exorta est, et felicior rerum facies. Conferantur inter alia quae illustriss. Bossuetius, insigne illud ecclesiae gallicanae decus, de concilio trid. scripsit, imprimis in illo litterarum commercio, quod cum Leibnitzio et abbate Molano habuit. Pulchrum est tot tantorumque virorum auctoritatem sequi, et longe abesse a neotericorum quorundam exemplis, qui Fra-Paoli et Courrayerii sordibus mire delectantur, et in scurrilitate, et inverecunda procacitate, nescio quam, aut quorum hominum laudem quaerunt. (5)

PROPOSITIO

Concilium tridentinum omnes characteres habet legitimi et œcumenici concilii.

Probatur. Ut concilium sit vere et stricte œcumenicum, requiritur, ut tale sit convocatione, celebratione, et acceptatione: atqui hos characteres omnes habet concilium tridentinum. Ergo etc.

Probat. min. pars I. Ad concilium trident. vocati sunt omnes christiani orbis episcopi, et quidem ab

eo, qui jus convocandi œcumenica concilia semper in Ecclesia catholica habuit, tanquam pastor supremus et caput totius Ecclesiæ. Porro cum causa potissimum ageretur protestantium, ipsi quoque, quamvis nulla necessitas id exigeret, pluries ad concilium invitati sunt, ipsisque amplissimum oblatus est salvo-conductus; ut ex gestis sess. XIII. patet.

Jam si causam quærimus, pro qua coactum est hoc generale concilium, manifestum est, eam fuisse omnium gravissimam. Agebatur enim de stabilienda fide catholica contra multiplices novatorum errores, et de generali reformatione, jam diu, et tum maxime bonorum omnium votis exoptata.

Probat. pars II. Concilium trident. œcumenicum fuit celebratione. Convenerunt ex omnibus orbis catholici partibus episcopi quam plurimi, aliique praelati jus suffragii habentes. Omnia autem secundum ecclesiasticas regulas esse gesta, decreta nonnisi post longum et diligens examen cum plena judicandi libertate fuisse condita, non semel luculenter probarunt catholici contra protestantes, aliosque hujus concilii detrectatores. Multa hujus rei argumenta habentur apud Pallavicin. histor. conc. trid.—Sufficiat hic testimonium Didaci Payva theologi lusitani, qui ipse concilio intererat. Sic autem habet lib. I. defensionis tridentinae fidei . . . « Testari certe ipse possum, nihil fuisse a patribus magis exoptatum, a legatis vigilantius procuratum, quam ut nihil in eo non libere, non pacate atque legitime fieri, certissimis argumentis constaret. » . . .

Probat. pars III. Concil. trident. solemni bulla confirmatum fuit a S. pontifice Pio IV. Insuper ecclesiæ particulares omnes illud concilium receperunt,

ejusque circa fidem decreta tanquam infallibilem credendi normam statuerunt. Neque protestantes ullam assignare possunt ecclesiam, quæ obsequium detrectaverit; aut quidquam docere unquam praesumpserit, quod definitæ in hoc concilio doctrinae repugnaret.—Quod ipse fatetur Courrayerius in dissert. de conc. trid. receptione.

OBJECTA SOLVUNTUR

Argum. I. Concilium trid. a romano pontifice præter morem antiquum indictum fuit. Idem romanus pontifex concilio præfuit, et in eo judicis simul ac partis sustinuit personam, quod juri tum divino tum humano repugnat. Constat enim rem imprimis actam fuisse curiæ romanæ, quæ de multis fidei et sanctioris disciplinæ corruptelis fuerat accusata. Ergo etc.

Resp. I. Negare, quod S. pontifex, qui totius Ecclesiæ caput est, a Christo positus ad regendam Ecclesiam Dei, jus non habeat convocandi concilia, et in illis præsidendi, est ipsam Ecclesiæ constitutionem evertere, et novum rerum ordinem inducere toti antiquitati incognitum. Consul. jus can. de juribus primariis rom. pontificis.— At supponamus sæcularium potestatum auctoritatem requiri ad concilii œcumenici celebrationem; an non perinde causa caderent protestantes? Notum enim est trid. synodum nonnisi consentientibus, et petentibus sæculi principibus fuisse congregatam. Ipsius convocatione a rom. pontificibus Clemente VII. et Paulo IV. non semel postularunt Carol. V. Imperat. Ferdinandus romanorum rex, Franciscus I. rex Galliæ; ut Sleidanus adversae communionis historicus testatur.

Ineptum prorsus est, quod adjiciunt protestantes, papam fuisse judicem in propria causa: nam 1. Non papa proprie judex in concilio fuit, sed episcopi, quorum suf-

fragiis omnia finiebantur. 2. Non rom. pontificis, sed fidei et religionis causa agebatur, cujus ille pro sui primatus officio conservator est et custos. 3. Si locum haberet hæc objectio, nullus novator, nullus hæresiarcha damnari unquam legitime potuisset. Sufficeret illis, Ecclesiam erroris et corruptelæ circa fidem postulare: et deinde, cum damnantur, contendere, Ecclesiam judicem fuisse in propria causa, et ideo legitimum non esse judicium.

Argum. II. Concilium in Germania haberi debuisset, ubi controversiæ exortæ fuerant. Tridentum convenire non poterant protestantium doctores, non tantum quia illis, ut adessent, non erat legitime significatum; sed etiam quia salvo-conductui fidem habere non poterant; sciebant enim rom. Ecclesiæ sententiam esse, quod fides hæreticis servanda non esset. Ergo etc.

Respond. An promissiones Ecclesiæ factæ, an Spiritus Sancti assistentia a loco dependent? In concilio tridentino quæstiones agebantur fidei catholicæ, quæ ad universam spectant Ecclesiam. Sed ejusmodi causas in locis, ubi exortæ sunt, judicari non est necesse, nec præceptum. Sic controversia de legalium cessatione Antiochiæ quidem mota, sed Jerosolymis decisa fuit. Ariana hæresis Alexandriæ nata, damnata est in Nicæa Bithyniæ urbe. Contra Nestorium non Constantinopoli, sed Ephesi congregata est synodus. Dein Tridentum urbs erat Germaniæ confinis. et a Germaniæ principibus in conventu Spirensi anno 1542. acceptata.

Concilii tridentini indictio solemni ritu facta protestantibus ignota esse non poterat. Sed voluisset forsan obscura pædagogorum turba, quæ perruptis claustris et abjecto obedientiæ jugo per Germaniam tumultuabatur, episcoporum auctoritatem sibi arrogare, et inter Ecclesiæ patres sedere? Quid enim sibi non sumunt homines ejusmodi, quando fortuna audaciam juvat? Concilium egit quidquid agere potuit, ut errantes ad Ecclesiæ gremium reduceret;

eos non invitavit tantum, sed etiam, ut adessent, quodammodo rogavit. Legantur acta sess. XIII., XV. et XVIII., Quod de fide hæreticis data additur, atrox calumnia est, in odium Ecclesiæ catholicæ conflata.

Argum. III. Protestantes in concilio nec auditi fuerunt, nec convicti; nec dogmata controversa sufficienter fuerunt discussa. Ergo etc.

Resp. Si valerent ejusmodi contra concilia generalia expostulationes, nulli essent hæretici, qui non injuste se damnatos, eodem quo protestantes jure contendere possent. Quanta adhibita fuerit cura in discutiendis controversis doctrinæ articulis, in condendis fidei decretis satis superque probat histor. concilii; ut in probatione ostensum est. Adde, quod in concilio trident. actum non fuerit de hominis alicujus condemnatione; nullus enim ex novarum hæresum auctoribus ibi judicatus est, aut anathemate percussus; non Lutherus, non Calvinus, non Zwinglius, nec quisquam ex eorum asseclis. Doctrina, quæ in eorum scriptis continebatur, diligenter fuit examinata, cum Scriptura, et Traditione Ecclesiæ catholicæ comparata; quod etiam protestantibus non præsentibus fieri potuit.

Argum. IV. Concilium non fuit liberum. Legati rerum proponendarum arbitrium ad se solos traxerunt; nihil autem proponebant, nisi quod rom. pontif. placuisset. Episc. aliud jus concessum non est, quam ut proposito decreto responderent: *Placet.* — Porro tam acriter sæpe et cum tanta animorum commotione disputatum est, ut vix sibi persuadere quis poterit, Spiritum Sanctum adfuisse viris illis, qui in defendendis opinionibus suis omnem æquitatem et moderationem abjecerant.

Resp. 1. Mirum sane, unde tanta mentis agitatio, tam immoderati impetus, si nihil aliud agendum fuit episcopis, quam ut suum *placet* exprimerent.

Resp. 2. In illis sessionibus, ubi suffragium patrum per hæc verba: *Placetne vobis*, expetebatur; neque de

dogmate quæstio erat, neque de re ad reformationem pertinente; sed tantum de proroganda, aut finienda, aut continuanda sessione. Quod autem in præviis congregationibus, in quibus materiæ discutiebantur, opposita hinc inde studia exarserint, et acriter nimium certatum fuerit, non diffitemur. Verum ad hæc respondimus, cum de conciliis in genere actum est. Si valeret hoc adversariorum argumentum, nullum jam esset concilium, cui prærogativa legitimi et œcumenici concilii denegari non posset.

Argum. V. Pauci tantum Tridenti aderant episcopi, adulatores, et stipendiarii papæ, homines stupidi, simoniaci, aliisque crimininibus notati, nec alios, quos consulere potuissent, theologos habuerunt, præter insulsos scholasticos, nulla Scripturæ, Traditionis, aut historiæ ecclesiasticæ cognitione instructos. Ergo etc.

Resp. Est hoc certis hominibus solemne, ut cum causa cadunt, in judices suos probra et convitia congerant. In concilio trident. plus quam 250 episcopi aderant ex omnibus catholicis nationibus; neque nomine suo aderant tantum, sed et confratrum suorum, qui abesse a diœcesibus non poterant. Et quid tandem agendum erat patribus in concilium congregatis? Examinandum, quænam esset Ecclesiæ universæ fides: id autem pauciores etiam alicujus nationis episcopi aliorum nomine deputati pro tota aliqua nationali ecclesia testari poterant. Quicunque partium studio non excæcantur, non possunt non magnam habere hujus augustissimi cœtus venerationem, in quo tot convenerant illustrissimi præsules, non minus doctrina et sacra eruditione, quam vitæ sanctitate, et religionis zelo conspicui. Theologi successive in concilio comparuerunt 150 ex omnibus fere nationibus. Qui eorum nomina perlegere velit, inveniet multos maximi nominis viros, quorum disputandi rationem non sophisticam, sed solidam et in Scriptura et Traditione fundatam, protestantes non semel experti sunt.

Argum. VI. Concilium trident. in Gallia receptum non fuit; nec tamen a vera fide defecisse creditur gallicana ecclesia. Ergo etc.

Respondemus cum illustriss. Bossuetio, sententia ad cogitationes privatas abbatis Molani part. II. — Declaratio fidei orthod. cap. IV. art. VI. — Tom, XXV., edit. Lebel ... « Certum est eam synodum (tridentinam) in fidei rebus ab omnibus catholicis pro œcumenica, et irretractabili habitam. Non desunt, qui arbitrentur ab ea sententia procul abesse gallos, sæpe professos eam synodum non esse in regno receptam: sed id intelligendum de sola disciplina, de qua recipienda, propter diversas morum locorumque rationes, illæsa dogmatum fide, sæpe variari contigit; non autem extendendum ad firmam et irreformabilem fidei regulam ... Cui episcopi gallicani in concilio absolute subscripserunt, et post concilium adheserunt, adhærentque, summa scholarum, ordinum, cœtuum, totius denique regni consensione; ne quis adversus concilium regni gallicani auctoritate utatur » ...

Copiose de concilio triden. agit Natal. Alexandr. Diss. XVI. in sæcul. XV. et XVI. In hujus dissertationis parte ultima, seu art. XVI. concilii auctoritatem vindicat contra protestantium argumenta. — Vide etiam Annati apparatum lib. V. art. XXII. — Diction. theolog. art. Trente. — Vies des Ss. par Godescard. tom. X. Vies des S. Charles Borrom. etc.

§ II. *Quaenam sit romani pontificis in fidei controversiis auctoritas.*

OBSERVANDA

I. Non est hic nobis disserendum de suprema Ecclesiæ romanæ potestate in regenda Ecclesia, neque inquirendum in illas fere infinitas quaestiones,

quæ cum hac materia connexæ sunt. Multa ad jus cononicum pertinent; alia in parte prima hujus demonst. prosecuti sumus, satis quidem copiose ut in compendiario opere, at si rei magnitudo et gravitas consideratur, breviter. Nunc de sola auctoritate dogmatum agitur: ubi primum omnium observandum, alia esse tum in primatus natura, tum in ecclesiarum omnium constanti et communi consensione ita fundata, et radicata, ut avelli a sede apostolica omnino non possint; de aliis autem salva fide etiam inter catholicos disceptari. Quare summopere curandum est, ut modum nulla ex parte excedamus. Longe absit a nobis, ut quidquam veritati detrahamus, aut violari patiamur sacram et divinam summae sedis auctoritatem. Sed et illud in omni controversia tenendùm putamus theologo, ut non velit esse magis catholicus, quam ipsa Ecclesia catholica; neque statim haeresin odoretur, ubi Ecclesia libertatem reliquit disputandi. Non prodest, sed obest religioni, qui ipsius Ecclesiae judicium praevertens pios et orthodoxos viros, imo maxima et celebratissima ingenia in violatae fidei contumeliam adducit.

II. Quando doctrina aliqua jam est ab Ecclesia definita, necesse non est, ut nova a sede apostolica exeat decisio, qua fidei doctrina contra haereticam pravitatem defluiatur: sed S. pontificis est decretorum fidei reverentiam et auctoritatem tueri. Hoc jus necessario cum primatu connexum est, illudque ab omni retro antiquitate exercuerunt Ss. pontifices, ut videre est apud Constant. in praefatione quam collectioni epistolarum RR. PP. praefixit. Quando autem novus error pullulat christiano dogmati contrarius, tum S. pontifici pro illa, quam toti Ecclesiæ

debet pastorali sollicitudine, curandum est, ut error quamprimum extirpetur, et fideles a contagione præserventur; atque ubi viderit episcopos illius provinciæ, ubi hæresis serpere incepit, negligentiores esse, vel ad eam reprimendam non sufficere, ipse pondus addat suæ auctoritatis, et tanquam pastor et doctor omnium fidelium errorem condemnet solemni judicio. Ejusmodi decreta ad totam pertinent Ecclesiam, atque iis obsequium ab omnibus exhibendum est; quia ab eo divulgantur, qui caput est Ecclesiæ, et apostolicae traditionis, quae in romana potissimum Ecclesia diligentius conservata fuit, hæres et custos. Atque haec omnium saeculorum fides semper fuit, et constans Ecclesiæ tum orientalis tum occidentalis consuetudo. Omnes fere hæreses a romanis pontificibus ante omnia conciliorum decreta damnatae sunt: quanta autem reverentia decisiones ejusmodi, et dogmaticæ epistolae ab universa Ecclesia fuerint receptae patrum testimonia, et conciliorum acta testantur.

III. Hucusque nulla est inter catholicos dissensio; omnes id profitentur ore et corde, quicunque ore et corde catholici sunt; at non ita, cum ulterius quæritur: an rom. pontifex sit judex controversiarum infallibilis; seu, an eam a Deo habeat in decidendis fidei et morum quaestionibus auctoritatem, quæ libera sit ab omni errandi periculo ante omnem Ecclesiæ consensum. Illud affirmant plurimi magni nominis et primæ notæ theologi; atque doctissimus canariensis episcopus, quem cum voluptate semper legimus et citamus, totus est in asserenda ea sententia, quod rom. pontifex in fidei controversiis finiendis errare non possit; eosque qui contrarium

adstruunt, ait, pestem Ecclesiæ ac perniciem afferre (Lib. VI. cap. VII.). Quamvis ibidem fateatur, rem nullo esse Ecclesiæ judicio finitam, atque viros reperiri doctos et pios, qui huic sententiae contradicant. Attamen eo tempore haec quæstio nondum fuerat cum ea animorum contentione agitata, prout illud postmodum contigit, quando anno 1683. in lucem prodiit famosa cleri gallicani de ecclesiastica potestate declaratio. In hac declaratione gallicani præsules docent art. IV.... « In fidei quæstionibus praecipuas summi pontificis esse partes, ejusque decreta ad omnes et singulas Ecclesias pertinere, nec tamen irrefragabile esse judicium, nisi Ecclesiae consensus accesserit...» Inter omnes sententiæ hujus defensores primum procul dubio locum obtinet Bossuetius, qui non exiguum illi pondus addidit vel sola nominis sui auctoritate.

IV. Cleri gallicani sententiam nec impugnare mihi animus est, nec defendere. Ut vera dicam, non potui hucusque satis intelligere, quid utilitatis ex illa declaratione in Ecclesiam profluxerit, nisi quod nova jacta fuerunt discordiarum semina inter ejusdem Ecclesiae filios, qui usque eo quamvis non eadem in omnibus sentiebant, in eadem tamen domo abitabant unanimes.

Contigit tamen in hac etiam quaestione, mea saltem sententia, quod plerumque in ejusmodi altercationibus, ut multa confuse dicantur; et diversitas in verbis magis, quam in ipsa re posita sit. Qui papæ infallibilitatem defendunt, omnes concedunt, papam ut privatum doctorem errare posse etiam in quaestionibus fidei et morum; imo hæreticum fieri posse, atque hoc ipso desinere esse caput et membrum Ec-

clesiæ, ita ipse Bellarmin. de rom. pontifice lib. IV. etc., Canus lib. V. cap. V. concl. III. Concedunt, etiam tunc errare posse pontificem, quando ut pontifex et pastor fidelium de fide vel moribus pronuntiat inconsultis cardinalibus, aut episcopis, absque praevio examine et discutione. Unde notum illud, pontificem ex cathedra loquentem errare non posse. Jam quid sit ex cathedra loqui, non una ratione explicant omnes. Juxta Natalem Alexandr. Histor. Eccles. sæcul. VII. diss. II. prop. II. Papa ex cathedra loqui censendus est, quando ad Scripturam ac Traditionem, quæ in Ecclesia romana a temporibus apostolorum incorrupta servatur, assistente Spiritu Sancto attendens, et controversiis per doctissimos theologos ad sacras illas fidei regulas expensis, adhibito sacri Ecclesiae rom. senatus ac vicinorum antistitum consilio et suffragiis, fusis ad Deum precibus, aliquid fidelibus universis credendum, aut ubique observandum proponit, ac praecipit, ejusque constitutiones ac decreta accedente Ecclesiae consensu roborentur. Quaeritur nunc an haec multum a cleri gallicani declaratione differant? Totum, ut opinor, in eo situm est, ut alii dicant, decretum pontificis irreformabile demum fieri per consensum Ecclesiae; alii, consensum illum argumentum esse, quo certo nobis constare debeat Petrum per pontificem locutum esse, seu decisionem ex Petri cathedra prodiisse, atque hoc ipso esse irreformabilem. Si porro additur, juxta Natalem Alexandrum, pontificem ex cathedra loqui, quando controversia cum clero suo diligenter discussa, et ad Traditionem Ecclesiae romanae attendens pronuntiat: gallicanos autem palam profiteri, decreta fidei contraria, si qua

a papa ederentur, omnino cathedrae Petri imputari non posse, et inconcussam manere romanam Ecclesiam, et romanam fidem (Gallia orthod, a Bossuetio defensioni declarationis præmissa cap. XII.-LXXXV. etc.): quis non videt, parum inter se distare utramque sententiam? Notatu dignum est, quod Tournelius ait in ea quam de hac quaestione habet erudita et luculenta tractatione (De Eccl. tom. II. pag. 134.) « Non dissimulandum, difficile esse in tanta testimoniorum mole, quae Bellarminus et Launoius congessit, non recognoscere apostolicae sedis, seu romanæ Ecclesiae certam et infallibilem auctoritatem. » ... Tunc fatetur de romano quoque pontifice intelligenda esse testimonia illa, quae de romana Ecclesia loquuntur; ... « A qua pontifex, ait ibid., cum ex cathedra pronuntiat, sejungi ac separari non potest. » ... Sed nimium forsan his immorati sumus. Finem ergo observationibus faciamus his animi nostri ardentissimis votis; ut, qui nostra ætate Ecclesiæ gallicanæ auctoritatem prætendunt, atque vestigia se sequi asserunt tot illustrissimorum præsulum, ii modestiam quoque illorum, ac singularem moderationem imitentur; atque zelum illum religionis ardentissimum, sinceramque in romanam Ecclesiam pietatem et reverentiam, cujus hæc Ecclesia ad nostra usque tempora tot et tam illustria reliquit exempla.

PROPOSITIO

Ex principiis fidei catholicae certum est summum pontificem in dijudicandis fidei controversiis praecipuas partes habere; ejusque judicium, si Ecclesiae consensus accesserit, esse irreformabile. An autem ante Ecclesiae consensum infallibile sit, libere et salva fide inter catholicos controvertitur.

Probatur I. pars 1. Matth. XVI. ait Christus ad Petrum .... *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* ... Lucæ XXII. ... *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* ... Joann. XXI. ... *Pasce agnos meos, pasce ove meas* ... Ex his aliisque Scripturæ testimoniis patet, Petro ejusque successoribus peculiarem in Ecclesia potestatem concessam fuisse: super illos peculiari modo ædificatam esse Ecclesiam; illis præ ceteris curam incumbere confirmandi in fide fideles et episcopos, pascendi universum gregem, oves scilicet et pastores. Ergo et ipsis principalis conservandæ fidei cura demandata est. Ergo etc.

2. In prima hujus demonstrationis parte probatum est, rom. pontificem in totam Ecclesiam habere primatum: cum autem primatus propter unitatem institutus sit, et unitas Ecclesiæ sine unitate fidei cogitari non possit, necessario rom. pontifici competit cura invigilandi, ut fides Ecclesiæ religiose servetur, et errores repellantur, qui se contra avitam religionem extollunt.

Probatur II. pars. Ecclesia sive dispersa, sive in concilio congregata errare non potest, ex § II. hujus art.: Ergo neque illud fieri unquam potest, ut concilium oecumenicum, aut dispersa per orbem Ecclesia assensum praebeat decisioni dogmaticæ, quæ errorem contra fidem aut mores contineret; ita enim tota Ecclesia a sana Christi doctrina aberraret.

Probatur III. pars. Notum est, quod licet multi sint inter catholicos viri sancti et doctissimi, qui pro sua in Petri sedem reverentia docuerunt, aut adhuc hodie docent, romanum pontificem ex cathedra loquentem errare non posse; semper tamen extiterint alii complures theologi, qui contrarium asseruerunt; quos Ecclesia nihilominus tanquam pios strenuosque fidei defensores suspexit. Ergo haec quæstio ex earum numero est, de quibus salva fide disputatur: neque nota hæreseos ulli parti inurenda est, cum ab Ecclesia nihil sit definitum; idque non semel confessi sint utriusque partis acerrimi defensores. Ac primum quidem gallicani præsules, suam declarationem emittendo, nihil omnino addiderunt, quod censuram inureret oppositæ sententiæ. Imo episcopi omnes, qui comitiis anni 1682. interfuerant, in epistola ad Innocentium XII. an. 1693. palam testantur, quod cum in comitiis declaraverint R. P. decreta circa fidem non esse irreformabilia, mens eorum non fuerit, quidquam decernere, aut decretorie definire, sed suam dumtaxat sententiam aperire.—Et hæc quidem clara sunt, et nulli dubitationi obnoxia. Quod autem oppositæ sententiæ patronos attinet, unus loco omnium sufficiat Bellarminus, qui lib. IV. de summo pontif. cap. II. de ea sententia,

quam vidimus a clero gallicano propugnatam, ita loquitur ... « Non est proprie hæretica; nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur: tamen *videtur* omnino erronea, et hæresi proxima. » ... Scio bilem pluribus movere hanc specietenus temperatam sentiendi rationem; verum bene notanda sunt, quae doctissimus jesuita Gretserus observat: non dicere Bellarminum hanc sententiam esse hæreticam, aut parum ab hæresi distare; sed *videri* erroneam et hæresi proximam; diligentissime omnino. Ipsum enim *videri* censuræ vim infringit, et ostendit Bellarmini opinionem certe, non firmum fixumque judicium.

Corollarium. *Ergo infallibilitas romani pontificis urgeri non potest contra haereticos; neque adhiberi ad stabiliendam fidem catholicam.*

Probatur 1. Non potest ab hæreticis exigi, quod inter catholicos finitum non est; neque tanquam dogma obtrudi, quod salva fide negari potest. Hæc fusius ostendit Veronius in regula fidei § IV. N. 2., aliique, qui de fide catholica contra hæreticos egerunt.

2. Ex iisdem rationibus concluditur, infallibilem rom. pontificis in decidendis fidei controversiis auctoritatem, etiam ab illis, qui plene de ea convicti sunt, tanquam principium probandi non posse adhiberi: nam fidei divinæ non potest fundamentum supponi, quod ipsum non est inconcussum; neque regula fidei esse potest, quod ipsum ad fidem non pertinet.

OPPONUNTUR

Omnia illa S. Scripturæ testimonia, quæ probant romano pontifici præcipuas partes esse in decidendis fidei con-

troversiis, probant etiam ejus infallibilitatem; ostendunt enim Petri soliditatem et auctoritatem ad successores transiisse, neque nutare aut a fide deficere posse illam Ecclesiam, in qua Petri cathedra collocata est. Argumentis ex Scriptura depromptis innumera accedunt patrum et conciliorum testimonia, ita ut apertum sit, a verbo Dei tum scripto tum tradito recedere, qui papam dicunt errori obnoxium esse, quando tanquam Petri successor et Ecclesiæ caput sententiam dicit in controversiis fidei.

Resp. 1. Cum firmiter nobis propositum sit, nullius sententiæ patrocinium suscipere; jure merito eos, qui hæc aut alia ejusmodi objiciunt, ad auctores illos remittimus, quibus cum iis congrediendi satis virium est aut animi. Ut melius dicam, sint illis salva arma sua, et integra: nunquam tamen persuadebunt, rem ad fidem pertinere. Unde in confesso est quod volumus, controversiam salva fide agitari posse in utramque partem. — Non ideo statim ad fidem spectare dignoscitur quæstio aliqua, quando ejus propugnatores textus ex Scriptura et patribus congerunt, qui ipsis videntur clare ed evidenter id quod volunt continere. Aliter illa testimonia interpretantur, qui contrarium tenent; neque fides locum habet, ubi adhuc sub judice lis est, et Ecclesia cuique parti relinquit sentiendi libertatem.

2. Qua ratione gallicani systematis defensores vim elidant adversantium argumentorum, uno tantum aut alium exemplo ostendemus, non ad confirmationem sententiæ, sed controversiæ elucidationem. Quod verba illa attinet Lucæ XXII. *Ego rogavi pro te etc.* dicunt ea, vel ad solam Petri personam pertinere, aut certe nihil aliud significare, quam quod fides in Petri sede nunquam penitus sit interitura, quamvis per breve aliquod tempus deficeret. Christus ait ... *Ut non deficiat*, id est interea penitus *fides tua*.... statimque additur ...*Tu aliquando conversus confirma fratres tuos*... Ubi conversio est, ajunt, ibi culpa præcessit. Hinc S. Bonaventura ita hunc locum commentatur...

Non rogavit Christus, ut Petrus non caderet, sed ut non deficeret; quia quamvis cecidit, resurrexit.... Et textu Matth. XVI. ...*Tu es Petrus etc.*... quo potissimum rom. pontificis primatus, et eccl. rom. in fide stabilitas exprimitur, id fatentur necessaria consecutione deduci, quod series RR. PP. quæ personam Petri moralem constituit, a fide deficere nunquam possit; quamvis deficere possit unus aliusve ex pontificibus, qui Petri cathedram occupant: cito enim futurum dicunt, ut Ecclesia errantem reduceret, aut pertinacem a sede removeret; atque ita romana Ecclesia centrum unitatis, et fidei arx alta maneret.

QUÆRITUR I.

Qualis ergo Ecclesiae consensus requiratur, ut ratum et irreformabile haberi ab omnibus debeat pontificis romani judicium; an antecedens, an concomitans, an subsequens? An expressus requiratur, an tacitus sufficiat?

Respond. ad I. Perinde est an Ecclesiæ consensus antecedens sit, an concomitans, an subsequens. *Antecedens* est, quando eliquatam jam in conciliis provincialibus fidei doctrinam s. pontifex universæ Ecclesiæ tanquam dogma credendum proponit. Hac ratione pelagianam hæresin prævio judicio palæstinorum et africanor. concil. damnatam auctoritate sedis apost. proscripserunt Innocentius I. et Zozimus. *Concomitans* est, quando episcopi simul cum rom. pontifice in concilio judicant. *Subsequens* dicitur, quando s. pontifex de quæstione fidei judicat, et suam deinde sententiam mittit ad universam Ecclesiam; sive ad synodum generalem, ut Cœlestinus I. ad ephesinam, Leo M. ad chalcedonensem,

Agatho ad constantinopolitanam III. Adrianus I. ad nicænam II.; vel ad dispersos per orbem episcopos, qui acceptando constitutionem pontificis, suum judicium judicio summæ sedis adjungunt. Quocumque modo ergo consensus episcoporum accedat decreto pontificio, apertum est, illum judicium exprimere totius Ecclesiae, vel in concilio congregatae, vel dispersae per orbem; adeoque omnibus consentientibus catholicis ejusmodi decretum esse irreformabile.

Resp. ad II. Ante enatas in Gallia discordias ex occasione bullae *Unigenitus*, nullus invenitur alicujus nominis theologus, qui non putaverit, ad firmitatem catholici dogmatis non requiri, ut episcopi omnes lato a romana sede judicio expresse consentiant, sed satis esse, quod plures habeat expresse suffragantes, ac consentientes insignium eccl. episcopos, eos praesertim in quorum provinciis exortus est error; aliorum etiam tacitum consensum sufficere. Hujus rei apertissima ratio ex ipsa universalis Ecclesiae natura et conformatione ducitur. Quippe fieri non potest, Deo ita dirigente, ut multo major pars episcoporum, qui per orbem diffusi sunt, non reclamet adversus errorem, qui publico aliquo judicio ecclesiastico fidelibus ad credendum proponeretur. Hoc fere modo Melchior Canus loquitur de conciliis provincialibus agens lib. V. c. IV. concl. 6... « Nisi sint peculiariter reprobata, ait, communi Ecclesiæ vel silentio, vel etiam implicito consensu commendantur, si ad Ecclesiæ communem notitiam pervenerint. Non enim fit aliquo pacto vero simile, ut concilii provincialis toto orbe vulgati haeresim Ecclesia diu dissimulaverit; error enim cui non resistitur, approbatur. Dist. 83. cap. *Error* » .... Et

S. Augustinus epistola CXIX. cap. 19. . . . *Ecclesia Dei, ea quae sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit* . . . . Efficit hoc sacrum unitatis vinculum, quo omnes episcopi in ejusdem fidei professione colligantur, ut quoties omnes tum inter se, tum cum suo capite communione sociantur, omnes quoque censeantur eandem fidei doctrinam profiteri. Ita semper docuit ecclesia gallicana, quae constitutiones Ss. pontificum adversus Bajum et Jansenium summo consensu amplexa est tanquam regulam fidei, et palam professa, nullam ex conditionibus necessariis ad obligandam totam Ecclesiam illis constitutionibus deesse. Et vero, supponatur s. pontificem in decreto dogmatico a parte notabili Ecclesiae acceptato errorem docere posse; quodnam tunc erit fidelibus medium errorem evitandi, cum reliqui tacerent?

Verum, quid plura dicam? Ipsi adversariorum antesignani ante Quesnellianas controversias in eadem fuerunt sententia. Petrus Aurelius, seu Sancyranus abbas in defensione censuræ cleri gallicani an. 1631 ita scribit . . . « Nec verum esse non potest illud verbum Apostoli, Rom. 1. 32: *Non solum qui ea faciunt, digni sunt morte, sed etiam, qui consentiunt facientibus.* Consentiunt autem cum publice laboranti atque oppressæ veritati non succurrunt, qui debent. Ergo cum quiescunt, probant; cum patiuntur, decernunt; cum tacent, clamant. . . . Satis consensu tacito clamat Ecclesia, cum reclamare deberet, si dissentiret; officio enim deesse, et veritatem prodere universa non potest. » . . . Ita Petrus Aurel. in opere, quod impensis et approbatione cleri gallicani editum est. Ipse Quesnellus libro cui titulus: Tradition de l'Église

romaine, sic ait.... » Le silence des évêques, quand il n'y aurait rien de plus, doit tenir lieu d'un consentement général, lequel joint au jugement du S. Siège forme une décision, qu'il nest pas permis de ne pas suivre. »... Utinam hujus doctrinæ nunquam fuisset immemor!

QUÆRITUR II.

Quid censendum sit de modo damnandi propositiones in globo, uti dicunt.

RESPOND. Propositiones dicuntur damnari in globo, sive indeterminate, quando notæ quaedam affiguntur in genere certo propositionum numero, quin determinetur, quae praecise nota huic aut alteri propositioni conveniat. Hanc rationem propositiones damnandi Ecclesia frequenter usurpavit. *Nicæna synodus* Arii Thaliam, *quinta œcumenica* libros Origenis et Tria Capitula damnarunt. Leo X Lutheri doctrinam Pius V. Gregor. XIII., Urbanus VIII. Baji errores, et Clemens XI. anno 1713. ex libro reflexionum moralium Quesnelli propositiones 101. proscripserunt, declarando in genere alias esse falsas, alias scandalosas, alias haeresi proximas, alias haereticas etc. Eandem formam servavit concil. constantiense sess. VIII. et XV. in decretis contra Wicleffi et Hussii doctrinam datis. Haec utique sufficere deberent catholico, ne impudenter proscinderet, quod tot viri sanctitate et doctrina conspicui, quod pontifices, et concilia generalia probaverunt.

Dicunt quidem, ambiguam esse et vagam ejusmodi dijudicandi rationem; neque certum aliquid

discere fideles. Discunt, quidquid eos docere vult Ecclesia, scilicet propositiones notatas omnes vitiosas esse et rejiciendas; nullam esse inter notas in censura expressas, quæ non in aliquam, aut plures ex damnatis propositionibus cadat: discunt, librum ex quo propositiones extractae sunt, periculosum esse, et errores continere, aut hæresi esse infectum. Verum quidem est, non illico haereticum fore, qui unam aut plures ex illis propositionibus doceret; at certe male ageret, et animum ostenderet parum in Ecclesiam obsequiosum: imo haeresis notam non effugeret, qui omnes defenderet. Optime in hanc materiam disserit Doctiss. Zallwein in principiis juris ecclesiastici Tom I. quaest. IV. cap. II. § 6., ubi inter alia haec habet. ... « Quod Ecclesia hoc potius, quam alio qualificandi modo utatur, neutiquam ipsius ignorantiae est adscribendum, utpote, quae ideo hoc facit, tum quod modus iste facilior, expeditior, et non raro utilior eidem videatur; cum quod Ecclesia soleat esse valde cauta, et circumspecta in similibus censuris, ita quidem, ut licet assistentiam Spiritus Sancti sibi adfuturam in necessariis non dubitet, temerarie tamen de illa confidere nolit, nisi apertissima necessitas et utilitas id exigat. » .. Eadem fere Bossuetius contra Fenelonium scribens observat...« Les condamnations générales sont utilement pratiquées dans l'Église, pour donner comme un premier coup aux erreurs naissantes, et souvent le dernier. » ...

DE RATIONE NATURALI

In hujus loci tractatione duo errores evitandi sunt, sibi omnino oppositi; unus eorum, qui solis sacrarum litterarum testimoniis, aut etiam scriptorum veterum omnia definiunt, ab argumentis a ratione petitis haud aliter abhorrentes, quam si essent theologiæ adversa et inimica. Nunquid ergo rationem abjicere oportet credentes? Absit, ut hanc religioni injuriam inferamus. Nunquam veritas veritati nunquam ratio, si vere ratio est, revelationi repugnat; sed mutuo se se adjuvant, et alterius altera poscit opem, et conspirat amice. Si opponitur sophistas quovis tempore, atque hoc nostro imprimis sæculo impie abuti philosophia in religionis revelatæ perniciem; fatemur id quidem; verum exinde concludimus, magis nunc, quam unquam antea, theologo necessarium esse sanæ philosophiæ studium; ut congredi valeat cum illis, qui insidiosis argutiis religionem christianam lacessere non desinunt. Nam quo pacto fucata eorum sophismata diluet, si disputandi refellendique artem non calleat?

Alter non minus periculosus error eorum est, qui in rebus ad fidem, moresque pertinentibus nimium philosophorum auctoritati tribuunt, eamque Evangelio, et sanctorum virorum documentis praeferunt. Hoc vitium in nonnullis suo tempore reprehendit Melchior Canus lib. IX. cap. IX.... « Sunt, quibus Averoës, Paulus est; Alexander Aphradisaeus, Petrus; Aristoteles, Christus; Plato, non divinus, sed Deus. Qui Scriptura sacra neglecta ad philosophorum doctrinas tanquam ad Syrenum scopulos adhaere-

bant....Non prophetas, non apostolos, non evangelistas, sed Cicerones, Platones, Aristoteles personabant.»... Vis doctissimi viri dicta temporibus hisce accommodare? Pone pro Averoë, Alexandro Aphrodiseo, Kantium, Fictium Schellingium, et siqua alia sunt dure sonantia nomina: Pro Platone, Aristotele, Cicerone quem ponas nescio.

Ut media inter haec extrema via incedat theologus, monitum sequatur Apostoli ad Rom. XII. . . . *Rationabile obsequium vestrum...* Obsequium vocat, quia intellectus redigendus est in obsequium Christi (II. ad Corinth. X.); quod idem est, ac rationem imbecillem et caecam summae et excellentissimae rationi subjicere. Verum an locuta sit haec suprema ratio, seu, an ex Deo sit, quod credendum nobis proponitur; haec utique argumentis demonstranda sunt ex genuina Dei notione, ex certis credendi motivis, et veritatis criteriis depromptis: ita demum rationabile fit obsequium nostrum, licetque nobis cum Apostolo dicere.... *Scio cui credidi....* II. Timoth. I. Cfr. quae in prolegomen. cap. I. § 2.—Cap. II. § 4.—Tum cap. III. § 4.—Item adnot. in proleg. 8. et 12.

CONCLUSIO

Habent nunc candidati nostri genuinam credendi regulam, seu principia, ex quibus omnia fidei christianæ dogmata erui, atque ab incertis scholæ controversiis secerni possunt. Quare superfluum nobis videtur plura de *locis theologicis* disserere, utpote qui nihil aliud sunt, quam promptuaria quædam aut domicilia argumentorum theologicorum; in quibus theologi ea inveniant, quæ sive ad confirmandum, sive

ad refellendum necessaria sunt. Plures ejusmodi loci numerantur, quamvis non ab omnibus iidem. Melchior Canus in egregio et nunquam satis commendando opere de locis theologicis inscripto, decem recenset hoc ordine:

Primus locus, est auctoritas s. scripturæ, quæ libris canonicis continetur.

Secundus, est auctoritas Traditionum, quas vivæ vocis oracula rectissime dixeris.

Tertius, est auctoritas Ecclesiæ catholicæ.

Quartus, auctoritas conciliorum maxime generalium.

Quintus, auctoritas Ecclesiæ romanæ, quæ divino privilegio et est, et vocatur apostolica.

Sextus, est auctoritas sanctorum veterum.

Septimus, est auctoritas theologorum.

Octavus, ratio naturalis est, quæ per omnes scientias naturali lumine inventas latissime patet.

Nonus, est auctoritas philosophorum.

Postremus denique, est humanæ auctoritas historiæ.

Canus, cum hos decem locos numerat, veluti totidem sedes, in quibus argumenta theologica posita reperiuntur, ipse fatetur non omnes ejusdem esse generis, et argumenta, quæ ex tribus posterioribus eruuntur, adscriptitia esse, ac velut ex alieno emendicata. Sed et septimus auctoritatem tantum probabilem habet, non eam, quæ divinæ fidei substrui posset. Manent ergo sex priores loci, qui omnes in iis, quæ in hac secunda parte tradita sunt, continentur: nam de primo loco, qui Scripturæ auctoritatem complectitur, toto primo capite hujus II. partis egimus; secundum, et sextum, caput secundum complectitur; tertium, quartum, et quintum, tertio capite absolvimus.

Constat ergo Ecclesiam catholicam eam ipsam Ecclesiam esse, quam Christus instituit, et super petram solidissimam fundavit; nec aliam esse christianorum societatem, quæ cum ea possit de hac prærogativa contendere. Constat huic Ecclesiæ veræ religionis custodiam fuisse demandatam; neque fieri posse, Christo invigilante operi suo, ut vel ipsa intereat, vel aliquid pereat illius, quod accepit, depositi.

Hac igitur duce possumus certo et inoffenso pede totius theologiæ specialis vastissimum campum percurrere; et singulis doctrinæ revelatæ partibus ad fidei regulam, quam modo exposuimus applicatis videre, quid ad veram Christi revelationem pertineat; aut quid alienum sit ab orthodoxa fide.

ADNOTATIONES

(1) Pag. 151. Superfluum esset plura in hanc materiam testimonia colligere. Quis enim inter protestantes, nisi fanaticus sit, hodie contendere audeat, omnes christianæ religionis articulos ex sola Scriptura erui posse? Ex philosopho discamus, quid Scriptura possit vivæ vocis adminiculo destituta. En quæ Plato habet in dialogo, quem Phædros inscripsit, magnus ille Plato, qui, cum indagandæ veritatis desiderio flagraret, multa ejusmodi invenit, rectæ rationis dictamina. Hæc ad litterarum inventorem in fine illius dialogi dicuntur . . . « Tu litterarum pater non memoriæ, sed recordationis remedium invenisti, tuisque discipulis sapientiæ quidem speciem dedisti, non sapientiam; nam cum instructione careant, multa utique sibi scire videntur, quamquam ignari sint plerique, et difficulter tractandi; putantes se esse sapientes, stulti facti sunt... Scriptura picturæ similis est: hæc personas tanquam vivas repræsentat, quæ tamen, cum interrogantur, cum gravitate silent. Ita Scriptura circumvolat, cuique communis, et cui respondere deceat, cui non, ignorat; neque injuriam aut ignominiam repellere ipsa potest, sed patris sui indiget auxilio »... Tum Socrates, quem loquentem inducit, sermonem commendat, Scriptura hac multo meliorem et valentiorem . . . « Illum, qui cum multa industria in discentis mente scribitur, qui sibi defendendo par, et gnarus est loquendi, ubi decet, aut tacendi. Hic sermo est veri sapientis, vivus et animatus, cujus imaginem tantum aut

umbram Scriptura refert » . . . et paulo post . . . « Nemo serio existimabit se posse justi, pulchri rectique notitiam per calamum et atramentum in alios diffundere. . . Et qui putaret id se efficere posse in rebus sive privatis, sive publicis, is ignominiam sibi ipsi inureret, quamvis applausum haberet multitudinis » . . .

(2) Pag. 161. Verba Apostoli: *Depositum custodi*, ita exponit Vincentius Lerinensis in Commonitorio . . . « Depositum, id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinæ, non privatæ usurpationis, sed traditiones publicæ: rem ad te perductam, non a te prolatam; in qua non auctor esse debes, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. Aurum accepisti, nolo mihi pro aliis alia subjicias. Custodi, propter inimicos, propter fures. Hoc ergo apud omnes hæreses legitimum fuit, atque solemne, ut profanis novitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant. Contra vero hoc catholicorum proprium, deposita sanctorum patrum, et commissa servare damnareque profanas novitates. Ita enim in concilio ephesino omnium patrum una erat vox, ut quod erat antiquitus traditum teneretur, quod adinventum nuper exploderetur » . . .

(3) pag. 163. Traditionum apostolicarum auctoritas non parum confirmatur ex illa veterum consuetudine, mysteria christiana coram catechumenis aliisque nondum initiatis reticendi: quod alio nomine *disciplina arcani* vocatur. Magnum scilicet antiqui patres agnoscebant inter christiana dogmata discrimen. Quæ vulgo efferri poterant, cum usitato pane; quæ autem solis exponebantur initiatis, cum panibus Propositionis identidem comparabant. Illæ veritates christianæ, hæc mysteria dicebantur. Itaque difficiliora doctrinæ dogmata, et sacratiores ritus; præcipue quæ ad mysteria Trinitatis et Incarnationis, et ad SS. Eucharistiæ consecrationem, aut alia hujuscemodi pertinebant,

ea sine scripto tradebantur, atque iis tantum, qui exacto tyrocinio ad sacramenta admitti poterant. Hinc Basilius lib. de Spir. S. cap. 27., testatur ritus ecclesiasticos, et eos maxime qui ad sacramenta spectant, ab ipsa Traditione fluxisse, neque ea publicis litteris commissa; cum ea *neque intueri nondum initiatis fas sit.* — Et S. August. in psal. 130., interrogans: *Quid est, quod occultum est, et non publicum in Ecclesia?* Respondet; *sacramentum Baptismi, sacramentum Eucharistiæ. Opera nostra bona vident et pagani; sacramenta vero occultantur illis.*. Eadem de causa de ejusmodi ritibus, et doctrinis apud catechumenos quoque nonnisi tecte et occulte patres loquebantur.

Multiplicem ob rationem Ss. Pp. mysteria, et ea præsertim, quæ ad sacramentorum formas et ritus pertinebant, summo studio illis occultabant, qui nondum erant initiati. Præcipua erat, ut reverentia conciliaretur mysteriis. *Mysteriorum veneratio silentio conservatur*, ut Basil. observat. Quo magis illorum sublimitatem mirabantur ipsi, eo magis cavebant ne pagani ea ludibrio haberent, blasphemantes, quæ ignorabant; aut ne scandali daretur occasio catechumenis, cum illis imprudenter essent exposita, quæ ferre nondum poterant. Sequebantur patres illud quod Christus Dominus apostolis præceperat, ne sanctum darent canibus, nec inter porcos spargerent margaritas. Et illud Apostoli II. Timoth. I, *Sapientiam loquimur inter perfectos.*

Ne tamen existimemus contraria hæc esse iis, quæ alibi de christiana doctrina diximus; scilicet quod occulte, et in tenebris propagata non fuerit, sed palam annuntiata hominibus. Vere id diximus, quomodo enim lucem fugeret hæc religio, quæ ipsa lux est purissima, ad illuminandos homines e cœlo demissa? Sed nihil exigit, ut mysteria infidelibus ex æquo et fidelibus panderentur. Aperta semper erant et omnium oculis exposita, quæ fidem conciliare poterant religionis præconibus, et cœlestem illius, quam annun-

tiabant, doctrinæ originem probare; miracula, Spiritus Sancti charismata in fideles diffusa, et admirabilis illorum sanctitas, qui divinæ huic philosophiæ serviebant: cetera iis, quorum Deus corda tetigerat sensim et cum cautione pandebantur; quemadmodum illi, qui longis tenebris assueti fuerant, non possunt subito in plenam et splendidissimam lucem transferri; quia imbecilla acies splendore nimio obrueretur. Ceterum eadem ubique dogmata, eædem leges erant; non alia in occulto tradebantur; sed tantum plura. Religionis notitia quæ fidelibus tradebatur, non erat ab illa, quæ publice annuntiabatur diversa, sed perfectior illa et clarior. Verum hæc ipsa, quæ prudens œconomia profanorum oculis occultabat, cum id religionis bonum postulare videbatur, non coram catechumenos tantum prolata sunt, sed coram hostes etiam christianæ religionis; quod veteres apologistæ non semel præstiterunt. Cfr. Selvagii Antiquit. tom. II. pag. 385.

(4). Pag. 204. Optime in hanc rem Muratorius ait, de ingenior. moderat. lib. I. cap. IV. ...« Quum vero a tot sæculis floruerint ac floreant apud nos accurata omnium doctrinarum, ac præcipue divini cultus veræque religionis studia, et quum quidquid unquam religio et recta ratio docuit, tum ad veteris novique Testamenti interpretationem, et confirmationem, tum ad morum disciplinam, atque intellectus voluntatisque perfectum regimen, totum id non minori pietate, quam eruditione ac ingenio ab eximiis christianis pertractatum, litterisque etiam consignatum fuerit, et etiamnum ex instituto pertractetur, ac disputetur in eorum scholis et ecclesiis; hinc... imprudenter sane et crudeliter exigas, ut quilibet e populo theologiæ, linguis variis, atque aliis compluribus disciplinis det operam, quæ necessariæ sunt ad explicandas divini instrumenti Scripturas, et ad instituendum exquisitum de religione examen. Fecerunt id studiosissime et quotidie faciunt innumerabiles Ecclesiæ pastores et doctores » ...

So wenig der Glaube an eine Offenbarung, sagt Schwarz (*Handbuch, I. Band. Vorrede*), die Untersuchung der in ihr vorgetragenen Wahrheiten hindert; eben so wenig hindert es der Glaube an ein von Gott autorisirtes Ansehen. Die Einschränkungen und Modifikationen sind sich in beiden Fällen gleich. Der Katholik kann um so freier untersuchen, je sicherer er im Rückhalt ist.

(5) Pag. 239. Unter die Werke, die nach der Pfütze eines Sarpi, und dergleichen Männer riechen, gehöret wohl auch jenes, welches im Jahre 1807 in Ausburg herauskam, unter dem Titel: Ueber die Nothwendigkeit der katholischen Kirchenversammlungen, sammt einem Anhang von den päbstlichen Konkordaten. Dieses Werk hat gute Ansichten; allein warum es ein Wort zu seiner Zeit genannt wird, weiss ich nicht; wenigstens traue ich selbst unserem Zeitalter noch zu viel Zartgefühl, und feinere Bildung zu, als dass ich glaubte, es könne an einem Werke Geschmack finden, wo nebst der inhumanen Schreibart, den bittern und selbst das religiöse Gefühl beleidigenden Ausfällen, die auffallendsten Widersprüche und Schnitzer gegen die Geschichte vorkommen; so dass man oft mit Erasmus ausrufen mögte: *Non eras sobrius, quum scriberes* . . .

Wir wollen nur einige dieser Fehler bemerken:

Seite 43. u. 133. heisst es, der h. Karolus Borromäus wäre ein Mitglied des Tridentinischen Kirchenraths gewesen, und hätte in dieser Versammlung vieles von der Nothwendigkeit der Kirchenversammlungen reden gehört etc. Karl war nie in Trient. Den berühmten Bartholomäus *a Martyribus* lernte er in Rom kennen, wohin sich dieser würdige Prälat verfügt hatte.

Seite 108, soll der heil. Thomas von Aquin auf dem Konzilium von Lyon, das im Jahr 1274. gehalten wurde, gestorben seyn. — Der heilige Thomas starb in dem Cisterzienserkloster *Fossa nova*, als er auf dem Wege war,

Siccome la fede in una rivelazione, dice Schwarz, non proibisce l'esame delle verità in essa proposte, così egualmente lo proibisce la fede in un' autorità da Dio stabilita. Le restrizioni, e le modificazioni sono eguali in ambi i casi. Il cattolico tanto più sicuramente può esaminare, quanto è più sicuro il suo appoggio.

Fra le opere che tramandano l' odore d' un Sarpi, e di simili uomini, appartiene anche quella, che sortì in Augusta l'anno 1807 col titolo: « Sulla necessità dei concilj cattolici con un appendice sui concordati popoli. » Quest' opera ha delle buone viste; ma non so perchè venga chiamata, una parola detta a suo tempo; almeno io attribuisco al tempo nostro più delicatezza, e più cultura, piuttosto che credere, che si possa trovar gusto in un'opera, in cui oltre lo stile barbaro, ed i frizzanti sarcasmi, che offendono lo stesso sentimento religioso occorrono le più evidenti contraddizioni, ed i più grossolani errori contro la storia, cosicchè spesso con Erasmo si può dire: non eras sobrius, quum scriberes . . .

Noi vogliamo rimarcare solo alcuni di questi errori:

Alla pagina 43 e 133 dice, che S. Carlo Borromeo è stato un membro del concilio di Trento, e che ha inteso in questo sinodo a parlar molto della necessità dei concilj ecc.; s. Carlo non è mai stato a Trento. Egli ha imparato a conoscere in Roma il celebre Bartolommeo de' Martiri, ove si era rifugiato questo celebre prelato.

Alla pag. 108 dice, che san Tommaso d'Aquino morì nel concilio di Lione, che ebbe luogo nell' anno 1274.— S. Tommaso morì nel monastero cisterciense di Fossa Nova

nach Lyon zu geben. Es war der heil. Bonaventura, der in Lyon während des Konzilium mit Tod abgieng.

Seite 137, ist schwer zu begreifen, wie der Kardinal von Lothringen sich in einer Synode im Jahre 1564 auf eine königliche Verordnung Ludwigs XIII. von 1610 berufen habe.

Seite 188 heisst es: Kaiser Theodos M. (also Theodos der grosse) versammelte und unterstützte den Kirchenrath zu Ephesus.!!

Seite 198, steht in der Note von Gerson: Seine Reden und Schriften in dem Basler Konzilium sind bekannt. — Gerson war todt, ehe das Basler Konzilium geöffnet wurde.

Seite 202, ist eine gänzliche Verwirrung. Es kam, heisst es, zum Basler Konzilium, wo wieder ein Pabst abgesetzt wurde... — In Basel wurde erst in der 34. Sitzung, wo das Konzilium offenbar schismatisch war, der Pabst Eugen IV. abgesetzt, und ein Afterpabst unter dem Namen Felix V. erwählt. Nikolaus V. wurde nach dem Tode Eugens IV. von den Kardinälen im Konklave erwählt, nicht von dem Konzil zu Basel, welches damals einen Afterpabst hatte.

Seite 262, werden wieder ganz verschiedene Dinge mit einander vermengt. Die berühmte französische pragmatische Sanction, die im Jahre 1438. in dem Konzilium von *Bourges* unter Karl VII. verfertiget wurde, wird dem heil. Ludwig zugeschrieben. Die älter *sanctio pragmatica* des h. Ludwigs war ganz kurz gefasst, und bestand nur in sechs Artikeln; diese hatte nie Aufsehen in der Kirche gemacht. Jene Karls VII. war es, die den Päbsten so sehr missfiel. Der Auktor citirt aber seinen Gewährmann in einer Note: — Ja! aber er lässt ihn sagen, was er nicht sagt. In der deutschen Uebersetzung heisst es .... Die pragmatische Sanction von Ludwig dem Heiligen war den Franzosen eben so theuer; als sie den Römern verhasst

allorchè era sulla strada per andare a Lione. Fu S. Bonaventura quello che morì in Lione durante il concilio.

Alla pag. 137 dice: Che è difficile intendere come il cardinale di Lottaringa in un sinodo tenuto nell'anno 1564 *abbia potuto appellarsi ad una ordinanza regia di Luigi XIII. dell'anno* 1610.

Alla pag. 188 *dice: che l'imperatore Teodosio M. (dunque Teodosio il Grande) convocò e spalleggiò il concilio di Efeso.*

Alla pag. 198 *vi è nella nota di Gersone: i suoi discorsi ed i suoi scritti sono conosciuti nel concilio di Basilea.— Gersone era morto prima che si aprisse il concilio di Basilea.*

Alla pag. 202 *vi è una generale confusione. Dice, che si venne al concilio di Basilea, ove di nuovo fu deposto un papa. — In Basilea solo nella* 34 *sessione, in cui il concilio era apertamente scismatico, venne deposto il papa Eugenio IV, ed eletto un antipapa sotto il nome di Felice V. Nicolò V. dopo la morte di Eugenio IV, venne eletto dai cardinali nel conclave, e non già dal concilio di Basilea, il quale aveva allora un antipapa.*

Alla pag. 262 *vengono di nuovo mescolate fra di loro cose del tutto diverse. La celebre Sanzione Prammatica francese fatta nell'anno* 1438 *nel concilio di Bourges sotto Carlo VII. vien ascritta a S. Luigi. L'antecedente Sanzione Prammatica di S. Luigi era assai breve, e consisteva in sei soli articoli; questa non ha mai fatto strepito nella Chiesa. Fu quella di Carlo VII. che tanto dispiacque ai papi. Ma l'autore cita in una nota il suo mallevadore: — Sì, ma gli fa dire quel che non dice. Nella traduzione tedesca dice: ... La Sanzione Prammatica di S. Luigi era ai francesi altrettanto cara, quanto era odiosa ai romani... L'autor francese non dice niente di S. Luigi. Egli dice solo:* La sanction pragmatique était ché-

war . . . . . Der französische Schriftsteller sagt nichts von Ludwig dem Heiligen. Heisst nur: *La Sanction pragmatique était chère aux François*. Wie hätte aber auch ein berühmter Schrifsteller diese pragmatische Sanction von 1438. dem heiligen Ludwig zuschreiben können, der zwei hundert Jahre früher gelebt hat.

Von den vielen Widersprüchen wollen wir nur einen ausheben. Der Herr Verfasser findet den Grundsatz, den mehrere französische Bischöfe den vermöge des Konkordats von 1801. ernannten neuen Bischöfen entgegen setzen, ganz richtig. Ein bischöflicher Sitz, sagten sie, kann nur auf eine dreifache Art erledigt werden - durch Tod; durch freiwillige Abdankung, — oder kanonisches Urtheil. Nun sind unsere bischöflichen Sitze weder durch den Tod erledigt, weil wir noch leben; noch durch freiwillige Abdankung, weil wir diese nie gegeben haben; noch durch kanonisches Urtheil, weil kein Process gegen uns eingeleitet wurde. — Diese Grundsätze sind allerdings richtig, so oft nicht ausserordentliche Umstände die Dazwischenkunft einer höhern geistlichen Gewalt, für das allgemeine Beste deren Religion nothwendig machen. Allein der Herr Verfasser hätte sich doch erinnern sollen, dass diese nämlichen, und noch viele andere, französischen Bischöfe im Anfange der Revolution eben diese Grundsätze den eingedrungenen konstitutionellen Bischöfen entgegensetzten, die durch blos weltliche Auktorität in die bischöflichen Sitze eingedrungen waren, von denen man die rechtmässigen Besitzer verjagt hatte. Hier hindert die zärtliche Liebe zu den sogenannten Geschwornen den Herrn Verfasser, die Richtigkeit jener nämlichen Grundsätze einzusehen. Das edle und standhafte Betragen des französischen Klerus, und besonders des ganzen bischöflichen Körpers, ihr Muth alle Entbehrungen, Verweisung und Armuth zu ertragen, hat für diesen Mann nichts Grosses, nichts Rührendes!? Sein feines Gefühl regt sich nur für eingedrungene Bischöfe und

re aux françois. *Come avrebbe potuto anche un celebre autore ascrivere a S. Luigi questa Sonzione Prammatica del 1438 il quale visse 200 anni prima.*

Delle molte contraddizioni vogliamo portarne una: Il signor autore trova tutto giusto il principio, che molti vescovi francesi opponevano ai nuovi vescovi nominati in forza del concordato del 1801. Una sede vescovile, dicevano essi, può diventar vaconte in tre sole maniere — per morte, per rinunzia, e per sentenza canonica. Ora le nostre sedi vescovili non sono vacanti per morte, perchè ancor viviamo, nè per libera rinunzia, perchè non l'abbiamo moi dota, nè per sentenza canonica, perchè non è moi stato aperto processo contro di noi. — Questi principj sono certamente giusti, sinchè straordinarie circostanze non rendono necessorio l' intervento d' una superior autorità ecclesiastica pel bene universale della religione. Ma il signor autore avrebbe dovuto ricordarsi, che questi stessi, e molti altri vescovi francesi sul principio della rivoluzione hanno opposto questi medesimi principj agl' intrusi vescovi costituzionoli, i quoli col mezzo dell' autorità secolore furono immessi in quelle sedi vescovili, da cui sono stati scacciati i legittimi possessori. Qui il tenero amore pei così detti giuroti non lascia conoscere al signor autore la rettitudine di quegli stessi principj. Il nobile e costante procedere del clero gallicano, e specialmente di tutto il corpo episcopale, il suo coraggio nel sopportare ogni privozione, il bando e la povertà non offre a quest' uomo cosa alcuna di grande, di commovente?! La sua delicota sensibilità si commuove solo pei vescovi e sacerdoti intrusi, i quali in Francia riscossero l' universal disprezzo ove erano conosciuti, e per cui non avevano stima nemmeno coloro, che li avevano ajutati colla propria

Priester, auf denen in Frankreich, wo man sie kannte, die allgemeine Verachtung lastete, und für die selbst jene keine Achtung hatten, die sie mit ihrer Gewalt unterstützten, indem sie sie nur als Werkzeuge betrachteten zu ihren antichristlichen Absichten, nur als eine Brücke, auf der sie von dem Katholizismus zur Irreligion übergehen könnten. Uebrigens ist die Ursache eines so auffallenden Widerspruches leicht zu errathen. — Im Jahre 1801. geschah alles durch Mitwirkung der geistlichen Obergewalt; darum hatten die Bischöfe recht, dass sie sich widersetzten. — Im Aufange der Revolution hingegen, geschah alles gegen den Willen des römischen Stuhls, blos durch Dekrete der Nationalversammlung; darum hatten damals die Bischöfe unrecht.

autorità perchè li consideravano come altrettante macchine per le loro mire d'Anticristi, perchè li consideravano come un ponte per poter su di questo passare dal cattolicismo alla irreligione. Del resto è facile l'indovinare la causa d'una sì palpabile contraddizione. — Nell'anno 1801 il tutto successe coll'intervento della suprema autorità ecclesiastica; perciò i vescovi ebbero ragione se si opposero. Sul principio della rivoluzione all'incontro tutto successe contro la volontà della sede romana, ma in forza dei soli decreti del congresso nazionale; perciò in allora i vescovi non ebbero ragione d'opporsi.

CONSPECTUS

TOMI SECUNDI

PARS SECUNDA